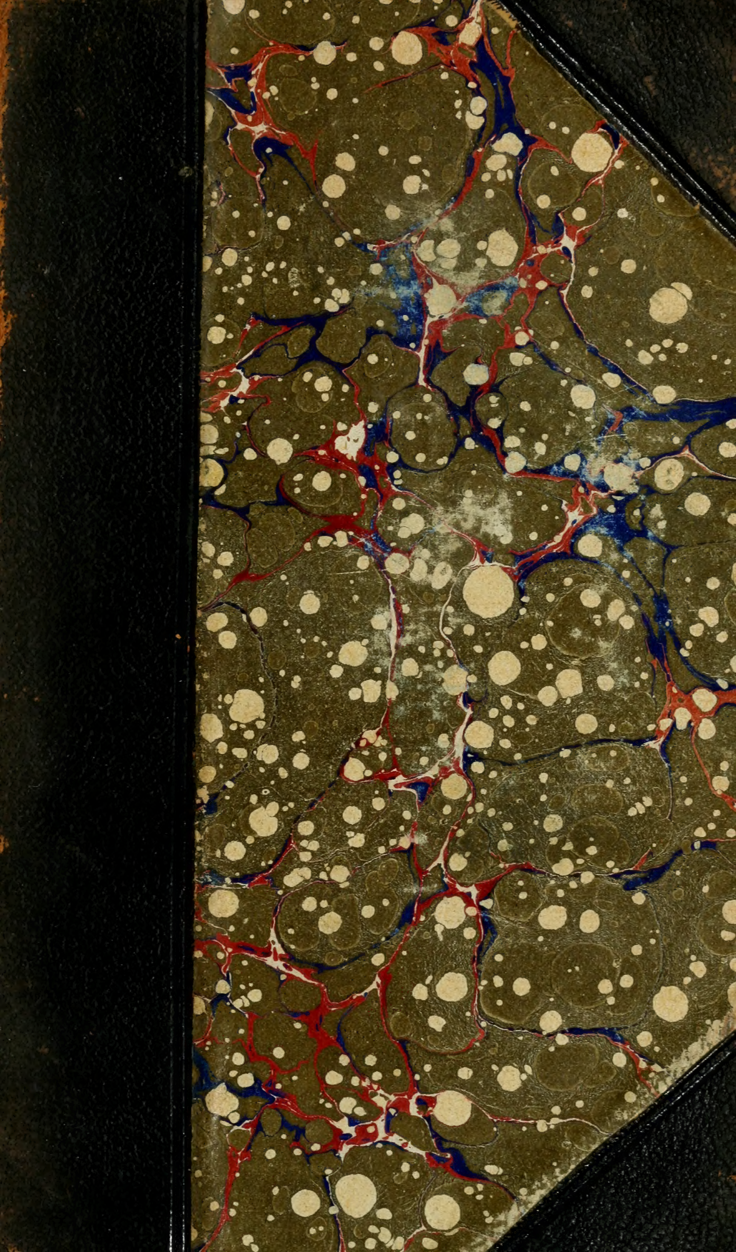

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΤΑ

ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS

OPERA OMNIA

QUAE

GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT

ET

EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris et multis Dissertationibus

Ediderunt

CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DE LA RUE
Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.

Denuo Recensuit Emendavit Castigavit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg Professor.

TOMUS XVI.

Berolini 1844.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Joseephy.)

ANONYMI

IN JOB COMMENTARIUS.

ADAMANTII

DE RECTA IN DEUM FIDE.

Ex

Nova Editionum Basileensis et Parisiensis

Recognitione

Edidit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch

Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1844.

Sumtibus Haude et Spener.

(S. J. Joseephy.)

PROLEGOMENA.

In fronte Tomi hujus Anonymi in Jobum Commentarium posuimus, promissi tenaces, quod dedimus Tom. I. ed. nostrae, et quod aptior locus vix potuerit inveniri.

Excipit Commentarium huncce Dialogus de recta in Deum fide. De quo quidem licet plurima in promtu habeamus, quibus Wetstenium non minus quam Ruaeum aggrederemur, aptius tamen esse visum est, suo singula tempore in unum quasi caput corpusve revocare, praesertim cum in mente habeamus, accuratiorem, si Deus vires dederit, atque ampliorem cum hujus Dialogi, tum reliquorum, quae eundem posthac sequentur, ejusdem fere generis scriptorum editionem in medium proferendi. Quocirca ea solummodo Tomo huic praefixisse sufficiat, quae Ruaeus Tomo I. in praefatione disseruit. Habet autem haecce:

Dialogum primus omnium graece simul et latine in lucem edidit Basileae anno 1674. Joann. Rudolphus Wetstenius, qui in praefatione ad lectorem omnia movet argumenta, ut ipsum Origeni asserat, sed irrito prorsus conatu, ut patet ex Monito, quod in hujus opusculi fronte praefiximus, ubi id unum omisimus, nempe stylum toto coelo ab Origeniano differre, et innumeris scatere vocibus graecis, quas frustra in aliis Origenis operibus graecis quaesieris, quaeque graecum hominem Origene longe recentiorem sapiunt. Ex unico Cod. Mscr. hunc libellum graece edidit Wetstenius, nos ad quatuor aliorum Mss. fidem recensuimus, variaque expunximus menda, quibus Wetstenia-

nus Codex erat foedatus. Ante Wetstenii editionem graeco latinam, tres aliae in lucem prodierant, sed latinae tantum. Prima fuit Pici, senatoris Parisiensis doctissimi, quam Henrico II. Galliarum regi obtulit anno 1555., quamvis editionis titulus annum sequentem 1556. prae se ferat. Eodem tempore Basileae Laurentius Humphredus Anglus alteram adornabat apud Hieronymum Frobenium, ut haec ipsius verba docent: „Contra Marcionistas Dialogos duos ante sesquiannum ex Frobeniano Cod. Mscr. e Graeco traduxi, sensum, non verba reddens, et appendens potius quam numerans: ubique cavens, ne quid graece positum vertendo everteretur et intercideret.“ Haec ille anno 1557. Augusti die sexta. Ejus autem interpretatio operibus Origenis anno 1571. Basileae editis adjecta est. Tertiam confecit Joachimus Perionius, Benedictinus Cormeriacenus, quam anno 1574. Gilbertus Genebrardus primo editionis suae tomo inseruit. Tres isti interpretes usi sunt graecis Codd. valde diversis; Humphredum autem usum esse sinceriore atque uberiore exemplari, quam aut Picum, aut Perionium, cuivis ex comparatione patet, idque jam observatum est ab Andrea Riveto Critic. S. lib. II. cap. 13., et Philippo Labbeo de Script. Eccles. Tom. II. pag. 145. Verum tamen Joanni Rudolpho Wetstenio videbatur Humphredus saepe paraphrasten potius agere, quam interpretem, nec raro inseruisse quaedam, ut sententiam quomodocunque assequeretur.

Atque haec quidem Ruaeus.

Scribebam Vitebergae die XVI. mensis Decembris anni MDCCCXLIII.

Eduardus Lommatzsch.

ANONYMI
IN JOB COMMENTARIUS [1]).

Prologus interpretis [2]).

Peritorum [3]) mos est medicorum, ut cum ad infirmum introierint, et qualitatem passionis agnoverint aegrotantis, ea quae necessaria, vel apta sunt curae, agnitae adhibeant passioni. Nec ante pro infirmo aliquam ordinant curam, quam in integro ejus agnoverint causam, ne pro oculo aurem videantur curare, aut pro manu capiti reperiantur medicinam conferre: quod est omnino imperitorum, atque artem ignorantium medicinae. Sic etiam omnis interpres, nisi ante vim ac sensum cognoverit lectionis, quomodo poterit fidem in omnibus conservare interpretis? Nisi sensum, inquam, dilucide atque integre juxta linguae vernacula perlegerit, non facile ullo modo ea, quae ab alio edita sunt, in alterius linguae saporem veraciter exprimet. Et cum haec non observaverit, aut certe, quod me dicere pudet, ignoraverit, aut aurem pro oculo, aut caput pro manu tanquam imperitus medicus curare incipiet.

---

[1]) R. in notis: In vulgatis antea editionibus Origeni tribuitur, sed ipsius non esse invictis argumentis probavit Huetius in appendice libri III. Origenianor. num. 2.

[2]) In Mscr. Cod. monasterii Padolironensis interpretatio haec Hilario episcopo tribuitur, teste Mabillonio nostro Itin. Ital. p. 208. Sed quamvis ex variis Hieronymi testimoniis constet, beatum Hilarium Pictaviensem episcopum tractatus, seu homilias Origenis in Job transtulisse, praesentis tamen operis, quod Ariana labe infectum est, quodque Origenis non est, nulla causa est cur interpres habeatur is, qui contra Arianos summa cum laude scripsit. Ruaeus.

[3]) Cfr. edd. Merlin. Tom. I. part. II. fol. I. seqq. coll. ed. Ruaei Tom. II. pag. 850. seqq.

Haec a nobis ideo praemissa sunt, quia cognovimus, vel potius legimus hunc, qui in manibus est beati Job, librum aliquos jam[1]) de Graeco in Latinum non latino vertisse sermone, et quia valde satis ab interpretis officio discrepaverint[2]), et quia a veritate atque regula interpretationis longe discesserint. Ideo omnem sapientem peto, in cujus manus hic liber devolutus fuerit, ut ante hunc prologum relegat, quam ad hujus libri lectionem accedat, ut ex hujus praefationis textu informatus, ex quo haec interpretata fuerint perfacile cognoscat. Spondeo sane me a veritatis auctoritate nullatenus discessisse, sed sicut ab illo posita sunt, qui haec prior edidit, ita eorum status integritatem in nullo vitiatam penitus reservasse, nihilque scabrum, neque asperum, neque additum, demtumve diligens lector inveniet: quam illi fidem praemissi interpretes facere non praesumserunt. Quod etiam peto te studiosorum lectorum maximum, atque diligentem veritatis amatorem, ut etiam tu illa mentis vivacitate, atque sancti animi curiositate ad eorum, quae dicta sunt, rationem relecta pervenias lectione. Invenies procul dubio multa eos praetermisisse, nec non et addidisse superflue plurima, atque ab interpretis officio longius recessisse. Quae cum diligenter agnoveris, quem legere debeas, quemve recusare, perfacile cognosces. Nos vero non ideo haec dicimus, quod nos aliis anteponere velimus, cum simus imperitiores atque abjectiores omnibus hominibus secundum Apostolum sermone, non scientia: sed attente faventes in omnibus veritati, ea[3]) quae a nobis inventa sunt, summo studio, Deo suffragante, in omnibus diligenter implere curavimus.

---

[1]) Deest „jam" in ed. Ruaei.

[2]) Ed. Ruaei: discrepaverunt, et quia — longe discesserunt, ideo omnem etc.

[3]) Edd. Merlini: ea quae a nobis vobis inventa sunt etc.

ANONYMI IN JOB

LIBER PRIMUS.

Sicut coeli luminaria ac sidera in firmamento coeli a Deo collata cunctis indesinenter, quae sub coelo sunt, fulgent, atque omnibus, quae super terram sunt, per tempora ac tempora, per generationes et generationes mirabiliter relucent, alia quidem per noctem, ut luna et stellae, alia nihilominus per diem, ut solis speciosissimi radii: sic et sanctorum virtutis insignia, atque beatissimi eorum agones, omnibus in perpetuo singulariter fulgent, omnibus in aeternum bonorum formam tribuunt, omnibus sub sole pietatis exemplum ostendunt. Quod autem sideribus atque luminaribus comparentur omnes sancti, demonstrat Apostolus, dicens: „stella [1]) enim a stella differt in claritate, ita et resurrectio mortuorum": procul dubio sanctorum. Evidentius autem ostendit hoc angelus, qui ad Danielem locutus est, dicens: „tunc [2]) justi effulgebunt [3]) sicut luminaria coeli, tanquam [4]) sol, et luna, et tanquam stellae in saecula." Super haec universa etiam ipse Dominus in Evangeliis dicit: „tunc [5]) justi fulgebunt

---

[1]) Cfr. I Cor. XV, 41. 42. [2]) Cfr. Dan. XII, 3.

[3]) Edd. Merlini: effulgent.

[4]) Edd. M.: „et tanquam" etc.

[5]) Cfr. Matth. XIII, 43.

in conspectu patris sui, qui est in coelis." Sic itaque effulgent atque emicant omnes sancti, non solum in tempore restitutionis, sed et nunc in tempore hujus praesentis saeculi. Alius enim fide fulget ut Abraham; alius castitate lucet ut Joseph: alius nihilominus mansuetudine, ut homo Dei Moses. Item vero alius constantia atque tolerantia vehementium dolorum, sicut admirabilis Job, de quo plurimus sermo, de quo vehemens disputatio, cujus sanctae virtutis insignia, cujus admirabilem constantiam, cujus inenarrabilem tolerantiam, cujus miserabiles dolores, quis edicere, vel juxta meritum proferre, vel admirari valeat, quae scripta sunt Syrorum lingua, sive ab ipso Job, sive ab amicis ejus? Ob hoc enim dicit ipse beatissimus Job: „quis [1]) dabit, ut scribantur sermones mei, et ponantur in libro in perpetuum?" Interpretata autem sunt a magno illo viro Mose in hebraicam linguam, atque filiis Israel tradita. Quod ostendit ipsa scriptura Job, dicens: „hoc [2]) interpretatus est ex Syrorum libro." A quo interpretatus? Manifestum est, quod a Mose in [3]) Hebraeum. Item vero a septuaginta interpretibus [4]) ex Hebraeo in Graecum translatus est. In Aegypto scilicet olim Moses illum ex Syro in Hebraeum transtulit. Item in Aegypto etiam septuaginta sub Ptolemaeo ex Hebraeo in Graecum illum transtulerunt, et inde ex Aegypto per universas gentes beati Job scriptura divulgata est: primum quidem in Arabia Syriace scripta, ubi et Job habitabat: post hoc vero et in Hebraeis, et in graecis, atque in omnibus gentibus, juxta haec, quae intimata atque ostensa sunt, immutata atque interpretata est. Erat nimirum pridem Syriace ex parte scripta non ita diligenter, neque ita viliganter, quemadmodum postea

[1]) Job. XIX, 23. [2]) Edd. M. „hic."

[3]) Edd. M. „in Hebraeo."

[4]) Deest „interpretibus" in edd. M.

a Mose. Solae enim responsiones, atque replicationes a primordio scriptae sunt. Nam quis illorum poterat nosse, quomodo venerint angeli, ut starent ante Deum, vel quomodo diabolus venerit, vel quid dixerit, vel quid responderit? Nullus illorum poterat hoc nosse, vel hoc, quod Deus ad diabolum locutus fuerit, nisi solus Moses Spiritus sancti revelatione. Sicut enim de factura coeli et terrae nemo alius ita diligenter poterat nosse, vel loqui, vel scribere sicut Moses, ita nec ea, quae circa Job gesta sunt. Sed ita adhuc, sicut nemo alius poterat nosse, vel dicere, vel scribere, quae solus pater ad solum filium locutus est, dicens: „faciamus [1]) hominem," et cetera universa, nisi solus Moses, quae revelavit illi Spiritus sanctus Paracletus, qui praesens erat: sic similiter nullus illius temporis poterat nosse in secreto quae Deus ad diabolum locutus est pro increpatione ejus, quae in eo erat, cogitationis, nisi solus Moses, cui cuncta sunt revelata quae ante erant abscondita, pro iis [2]), qui tunc legis auspicium erant accepturi. Quod autem Moses haec scripserit in Aegypto, etiam juxta ipsum tempus cum ejusdem sit numeri, maxime comprobatur. Nam sicut quintus erat Job ab Abraham, ita quinta progenie missus est Moses educere filios Israel de terra Aegypti. Super haec autem omnia, o amici, invenimus in antiquorum dictis, quod cum magnus ille Moses in Aegyptum [3]) a Deo fuisset missus, et vehementem afflictionem filiorum Israel videret, et consolari eos ab anxietate lamentabilis eorum afflictionis, qua illos Aegyptii affligebant, minime valeret, vehementes illos atque terribiles Job dolores pro consolatione illis enarraverit, nec non et in scriptura eos ponens adhuc cum essent recentiores, illi populo dederit: ut per cognationes et tribus suas haec legentes, et [4]) vehe-

[1]) Genes. I, 26. [2]) Edd. M. „his."

[3]) Ed. Ruaei: Aegypto. [4]) Deest: „et" in ed. R

mentes atque terribiles illos beati illius viri dolores audientes, invicem se consolarentur, et cum patientia atque gratiarum actionibus mala, quae eos circumdederant, sufferrent, et ut bonam remunerationem Domini, quam Job post tolerantiam largitus est, audientes, etiam ipsi liberationem sperarent, et beneficia beatae mercedis laborum suorum exspectarent. Hujus namque rei evidens atque irrefutabile indicium est hoc, quod etiam adhuc usque in hodiernum diem beati Job tolerantia ante eos, qui sunt in dolore et luctu atque planctu, legitur pro consolatione atque exhortatione dolorum illorum, et pro ablatione angustiae cordis eorum. Similiter autem et in conventu ecclesiae in diebus sanctis legitur passio Job, in diebus jejunii, in diebus abstinentiae, in diebus, in quibus tanquam compatiuntur ii [1]), qui jejunant et abstinent, admirabili illi Job, in diebus, in quibus in jejunio et abstinentia sanctam Domini nostri Jesu Christi passionem sectamur: ut terribilem ejus passionem transeuntes ad beatam ejus resurrectionem venire mereamur, compassi nunc, ut et conregnemus, condolentes modo in tempore passionis, ut et congaudeamus post hoc in tempore resurrectionis. Quam passionem Dominus noster Jesus Christus ad terras veniens in humano corpore sustinuit pro omnium hominum salute, ut per passionem sane mortem interficeret, per resurrectionem vero suam recidivam vitam cunctis ostenderet. Cujus passionis, atque resurrectionis Domini formam atque exemplum quia [2]) Job passio in multis gerebat, sicut ii [3]), qui diligentius requisierunt, repererunt: merito etiam nunc in diebus passionis, in diebus sanctificationis, in diebus jejunii, beati Job passio legitur, meditatur atque scrutatur. Sed ad priorem revertamur sermonem. Diximus, quod magnus ille Moses scribens pas-

[1]) Edd. M. „hi." [2]) Deest „quia" in edd. M.
[3]) Edd. M. „hi."

sionem Job, et dolorem, et laborem, atque constantiam, pro consolatione dederit filiis Israel; blande et benigne ac placide loquens ad eos, ac dicens: Constantes estote, filii Israel, animaequiores estote posteritas Abrahae, sustinete dolores, sufferte haec mala, quia et olim erat quidam homo in regione Ausitide, cui nomen erat Job: qui cum esset justus et verax, et sine querela, ingentes sustinuit dolores, amara supportavit tormenta, propter zelum adversarii, atque nequissimi diaboli invidiam. Ita et vos, inquit, modo a Pharaone vexamini, ab Aegyptiis oppressionem patimini, ab immisericordibus vehementes sustinetis dolores, cum omnino non comprobemini peccatores, neque culpabiles, et [1]) non solum inculpabiles, sed et sancti, boni factores, et perfecti, et grati amici et ipsis et patribus eorum estis comprobati atque ostensi. Sed cum haec patimini illicite ab Aegyptiis in servitutem redacti, et absque culpa ab iis macerati, atque injuste afflicti, ne defeceritis, neque succubueritis. Nolite fieri desperantes, sed sustinete constanter, atque sufferte viriliter. Erit namque et vobis liberatio, quemadmodum et illi. Reddetur etiam vobis retributio hujus tribulationis, sicut et illi reddita est. Si vos, quos honorabiles atque divites esse oportebat propter patrum bonitatem atque divitias, inhonorabiles atque egeni effecti estis, nolite expavescere: quia et praefatus hic vir Job de sede regali et gloriosa ad sterquilinium devolutus est cum ignominia, ex immensis divitiis atque opulentia ad miserabilem paupertatem immutatus est atque inopiam. Si Aegyptii, quos amicos esse oportuerat propter gratiam Joseph, atque sinceritatem Israel, ad inimicorum nequitiam immutati sunt, nec hoc vobis sit mirum: quia et Job boni illi sodales, qui ei devoti atque integri amici esse debuerant, ad inimicitiam conversi sunt, et ad maximam reluctationem, atque

---

[1]) Desunt verba: „et non solum inculpabiles,“ in ed. R

criminationem circa illum immutati sunt. His ergo similia etiam vos, inquit, sustinentes filii Israel, usque in finem supportate, usque in finem sufferte. Erit enim vestra inspectio, sicut et illius facta est. Erit, atque reddetur vobis tolerantiae remuneratio, sicut et illi reddita est. Haec namque et his similia Moses loquens ad filios Israel scripsit, dicens: „homo [1]) quidam erat in regione Ausitide." „Homo" utpote natura exsistens homo: „quidam" vero, utpote ex omnibus singularis. „In regione autem Ausitide," utpote qui illic moraretur, et illic natus atque ex ipsis fuerit, et inter eos advixerit Et qui sunt isti Ausitae [2])? Genus Esau, posteritas atque tribus Edom. Nam Ausitae, et Minei, et Euchei, et Themanitae, et ceterae [3]) omnes tribus erant ex cognatione atque prosapia Esau filii Isaac, qui et Edom cognominatus est. Idcirco cohabitatores sibi erant invicem, atque integri amici, utpote unius generis atque unius linguae, et, ut breviter dicam, unius gentis erant, et contigui habitatores. Nam tunc universae tribus Idumaei vocitatae sunt, ex nomine Esau ita nuncupatae. Nunc vero omnes uno nomine Arabes [4]) appellantur, non solum Idumaei, qui erant ex Esau, sed et Ammanitae et Moabitae, omnes pariter nunc in Arabum nomine perstringuntur. Haec itaque diximus, ut ostendamus qui fuerint Ausitae, ex quorum Job appellatur regione, quia tribus erant et cognationes Edom, qui et Esau. Nam sicut tribus Israel, qui et Jacob, ita et tribus Edom, qui et Esau, juxta carnales tribus, et non juxta studia spiritualia. Ausitae ergo et Euchei, et Minei et Themanitae, omnes pariter Idumaei fuerunt. Ob hoc ergo dicit: „homo [5]) quidam erat in regione Ausitide."

---

[1]) Job. 1, 1. [2]) Edd. M. constanter: Ausitidae.
[3]) Edd. M. „ceteri." [4]) Edd. M. „Arabi."
[5]) Job. 1, 1. — Deest h. l., cfr. pag. huj. not. 1. „erat" in ed. R.

Statim in primordio laudem beatissimi Job demonstrat. Nam cum hominem illum memorat, ostendit protinus quod ille homo fuerit, et non jumentum, neque bestia. „Homo[1]) quidam erat:“ sed quia homo esse comprobatur, merito factus esse ostenditur. „Homo[2]) quidam erat.“ Unus erat ex omnibus hominibus secundum corpus, secundum corruptionem, sed singularis erat prae omnibus hominibus juxta spiritus instantiam et animae sinceritatem, atque justitiae perfectionem. „Homo[3]) quidam erat.“ Vere homo, utpote homo factus, ut homo permanens, utpote ad imaginem Dei creatus, et ad similitudinem jumentorum ac bestiarum atque reptilium non est immutatus, sicuti dicitur de aliquibus: „homo[4]) vanitatis similis factus est illis.“ Et adhuc: „homo[5]) cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.“ Homo quidam erat, patientiae exemplum, constantiae testimonium, tolerantiae indicium. Homo quidam erat, quem innumeri beatum dixerunt, quem praesentes timuerunt, quem absentes reveriti sunt, quem angeli admirati sunt, quem ipse Dominus dilexit. Homo quidam erat, quem nequissimus aemulatus est, cui adversarius invidebat, quem inimicus hominum diabolus apud Dominum reprehendebat. Homo quidam erat, qui versuti illius draconis caput conculcavit, qui sceleratum diabolum in fugam convertit, qui in corpore incorporeum supplantavit. Homo quidam erat, homo vere tanquam constantissimus belligerator, tanquam singularis monomachus[6]), tanquam constanter stans adversus omnes diaboli exercitus, tanquam qui singulariter de omnibus daemonum virtutibus victoriam sumserit solus. Homo

---

[1]) Job. I, 1. [2]) Job. I, 1. [3]) Job. I, 1.

[4]) Cfr. Psalm. CXLIV, 4. (CXLIII.)

[5]) Psalm. XLIX, 20. (XLVIII.)

[6]) Edd. M. male: monachus.

quidam erat, non erat bellua cruenta, non erat serpens nequitia [1]), non erat equus neque mulus luxuria neque petulantia, non erat canis spurcitia, neque vulpes dolo atque astutia, non erat scorpius, neque veneni letalis vipera, sed homo erat. Nam sicut obscoeni atque impudici, maligni quoque ac [2]) versuti, his omnibus comparantur, atque horum omnium appellatione nuncupantur, sicut dicitur de hujusmodi: „canes [3]) improbi animo, nescientes saturitatem.“ Et adhuc: „equi [4]) admissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.“ Et alibi: „serpentes [5]), generatio viperarum.“ Et: „generatio serpentium volantium, qui veloces sunt in malitia.“ Et iterum: „apprehendite [6]) vobis vulpes pusillas exterminantes vineas.“ Et: „tanquam [7]) vulpes in solitudine facti sunt prophetae tui Israel.“ Et: „ite [8]), dicite vulpi huic:“ — dicit Dominus de Herode — et alia innumera his similia dicuntur de hujusmodi in scriptura. Sed beatus Job non erat talis, neque his similis. Sed homo erat intaminatus, et immaculatus atque illibatus. Homo, utpote hoc, quod ad imaginem et similitudinem Dei factus est, integrum custodiens. Sic itaque homo quidam erat juxta haec universa, quae monstrata sunt. Non erant tales omnes homines, sed unus erat solus, talis quidem ex omnibus Job beatissimus. Ubi autem erat hic homo? In qua regione, in qua provincia? Respondet [9]) dicens: „in [10]) regione Ausitide.“ Qui autem sint isti Ausitae, superius demonstravimus, quod ex genere fuerunt Esau, sive ex

---

1) Edd. M. „nequitiae.“ 2) Deest „ac“ in edd. M.

3) Jesai. LVI, 11. 4) Jerem. V, 8.

5) Matth. XXIII, 33.

6) Cantic. II, 15. — Deest „vineas“ in ed. Ruaei.

7) Ezech. XIII, 4. — Edd. M. male: „et Israel. Ite dicite“ etc.

8) Cfr. Luc. XIII, 32. 9) Edd. M. „Respondit.“

10) Job. I, 1.

filiis Esau, sive ab ipso Esau Ausitae erant vocati. Et quales isti erant Ausitae? Impii, injusti, infideles, obscoeni, insatiabiles, sicut et pater eorum Esau, de quo dictum est a sanctis: „nemo [1]) sit obscoenus et insatiabilis sicut Esau.“ Cum ergo esset talis ipse Esau, non docuit filios suos pietatem, neque justitiam, quam ipse non sectabatur, sed impietatem eos docuit, et injustitiam atque infidelitatem. Quod si dixerit aliquis: cum ergo talis fuerit Esau, atque generationes ejus, quomodo fuit Job ex illis, atque inter illos pius ac bonus? Ita fuit, sicut mox in principio Abel innocens cum Cain [2]) injusto, sicut Noe justus inter gigantes illos sceleratos, sicut Melchisedech sacerdos Dei altissimi in medio maledictorum Chananaeorum, sicut Abraham, qui credidit in medio Chaldaeorum idola colentium. Sicut ergo isti omnes quum essent pii ac sancti, atque religiosi Dei amici, ex impiorum sunt generationibus procreati: ita admirabilis Job cum ex obscoeni atque insatiabilis Esau genere atque cognatione prodierit, sanctus ac justus sponte effectus est: hoc scilicet demonstrat dicens: „homo [3]) quidam erat in regione Ausitide.“ Erat tanquam rosa inter spinas, tanquam lilium inter tribulos candidus ac rubens, candidus fide ac sanctitate, rubens velut rosa, plane quia sustinuit dolores ac passiones. „Homo [4]) quidam erat in regione Ausitide.“ Erat tanquam columba inter raptrices aquilas, tanquam agnus in medio luporum diripientium, tanquam stella in medio nubium teterrimarum. Homo quidam erat, justus inter injustos, inter profanos sanctus, inter obscoenos mundus, pius inter impios, bonus inter malos, tanquam smaragdus in luto, tanquam margarita in arena. Sic namque erát memoratus homo ille in regione Ausitide. Cum ergo inter tales esset, non talis fuit, quales et illi. Cum

---

[1]) Hebr. XII, 16. [2]) Deest „Cain“ in ed. R.
[3]) Job. I, 1. [4]) Job. I, 1.

inter impios esset, non declinavit ad impietatem. Cum esset inter infideles, non habuit infidelitatem. Cum esset inter injustos, non est commixtus injustitiis: sed permansit in medio impiorum tanquam adamas immobilis, lucerna inexstinguibilis, tanquam lumen, quod non immutatur, tanquam radius, qui non occidit. Sic etiam oportet nos esse, o amici, sanctos atque immaculatos, pios ac religiosos, caritatem amplectentes atque perfectos, inviolabiles atque illibatos in medio generis pravi ac perversi, ut fulgeamus tanquam luminaria coeli in mundo, verbum vitae continentes in die Christi, ut et de nobis dicatur, sicut et de beato illo: „et [1]) erat sine querela homo ille, justus, verax, Dei cultor." Homo ille memoratus atque designatus, qui in regione erat Ausitide, cui nomen erat Job. Ostendit hominem, cognitam fecit regionem, designavit nomen, dicens: „cui [2]) nomen erat Job:" quod cum justis scriptum est, quod in regione vivorum signatum est, quod in tabernaculis aeternis est deputatum. „Cui [3]) nomen erat Job." Dignos habeat etiam nos Dominus, ut nomina nostra sic scribantur cum viventibus, sic cum iis [4]), qui salvi fiunt, nominentur, sic cum justis connumerentur. Sed adhuc inquit: „homo [5]) quidam erat in regione Ausitide, cui nomen erat Job." Adversus diabolum est hic sermo, adversus nequissimum est haec disputatio, tanquam si diceret: O malignissime diabole, o nequissime Satana, adversus quem altercaris? adversus quem bellum geris? adversus quem proeliaris? adversus quem zelo succenderis? Adversus hominem, adversus corruptibilem, adversus mortalem, adversus carnalem, adversus terrenum, cum sis incorruptibilis, et incorporeus atque immortalis: adversus eum, qui in regione moratur Ausitide, tu qui de coelo cecidisti. Sed et sic superaris,

[1]) Job. 1, 1. [2]) Job. 1, 1. [3]) Job. 1, 1.
[4]) Edd. M. „his." [5]) Job. 1, 1.

conculcaris, humiliaris ab uno homine, cum sis spiritus, ab uno ex corruptibilibus tu, qui ex incorruptibilibus Cherubim cecidisti ordinibus. Haec itaque signavit dicens: Homo quidam erat in regione Ausitide, qui omnem exercitum diaboli fugavit, qui omnem virtutem nequissimi debilitavit, qui omnem virtutem et argumentum diaboli supervacuum demonstravit, qui omnem ventum et aquam atque impetum maligni in se collidentem constanter sustulit, et immobilis perstitit. Ac si ergo diceret: homo quidam erat, o diabole, qui tibi praevaluit. Homo quidam erat, qui omnem virtutem tuam infirmam ostendit. Homo quidam erat, qui omnem malitiam tuam in derisionem deduxit, et, quod est maximum, habitans in regione Ausitide, id est impiorum atque infidelium, obscoenorum quoque atque injustorum. Nam cum illic moraretur, non potuisti, o diabole, immutare, neque convertere eum post impios ad impietatem, neque post infideles ad infidelitatem, neque post injustos ad injustitiam, sed inter omnes, et apud omnes injustos permansit justus, sicut testatur mox consequenter, dicens: „et[1]) erat homo ille magnus, admirabilis.“ Beatus homo ille, qui a Deo testimonium accepit, qui ab angelis praelatus est, qui ipsi diabolo in admirationem venit, utpote qui vehementioribus plagis atque periculosis doloribus non succubuit. Hic ergo homo erat sine querela, utpote ab omni macula illibatus, utpote ab[2]) omni reprehensione exsors. Erat sine querela coram Deo et hominibus, coram angelis et spiritibus corruptibilibus et incorruptibilibus. Erat sine querela, utpote formam in se ostendens novae gratiae, ubi episcopum irreprehensibilem esse oportet. Erat sine querela in animo et corpore, in consiliis et cogitationibus, in verbis atque operibus, in studiis atque conversationibus. In omni nihilominus vita sua erat sine querela. Ita

[1]) Cfr. Job. I, 1. [2]) Deest „ab“ in edd. M.

dictum est post hoc de Samuele in laudibus patrum: „et[1]) non reprehendit homo illum:“ id est, non criminatus est illum homo, quia erat sine querela, sicut et olim Job. Et unde invenit hoc Job, ut esset sine crimine? Ex hoc invenit, quia erat justus. Ex hoc invenit, quia a justitia non declinavit. Ex hoc invenit, quia justitiam non dereliquit, quia a justitia non discessit, quia justitiam non despexit. Idcirco postquam sine querela illum ostendit, post hoc nihilominus etiam justum illum demonstrans dicit: „sine[2]) querela justus.“ Justus erat, quia sine crimine erat, et sine querela erat, quia justus nuncupatus est. Et erat homo ille sine querela justus[3]) in judiciis, justus in causis, justus in legibus, justus in ordinationibus. Nam quum esset dux ac princeps provinciae suae, et leges[4]) sanxit, et judicia judicavit. Sed procul dubio quod omnia juste disposuerit et judicaverit, atque misericorditer definierit non reveritus personam, non accipiens munera, non ambulans post retributiones, non despiciens oppressum, non spernens viduam, non obliviscens orphanum: pro his ergo omnibus, et ex his omnibus, atque per haec cuncta erat justus tanquam omnem injustitiam conculcans, tanquam omnem injustitiam eradicans, tanquam omnem injustum humilians, et non permittens emergere. Erat justus, utpote injustitiae non communicans, utpote injustitiae non appropinquans, utpote injustitiam odio habens atque abominans. Erat justus, quoniam illum diligebat, de quo dicitur in prophetis: „et[5]) est justitia accinctus lumbos.“ Erat justus, quia in Deo sperabat, de quo dicitur: „justus[6]) Dominus, et justitias dilexit, aequitatem vidit vultus ejus.“ Sic namque erat justus. Sic

---

[1]) Cfr. Job. I, 1. [2]) Job. I, 1.
[3]) Edd. M. „justus. Justus in judiciis“ etc.
[4]) Edd. M. „legem.“ [5]) Jesai. XI, 5.
[6]) Psalm. XI, 7.

erat justus, ut ipse Deus, qui cognoscit corda, attestaretur justitiae ejus. Ita erat justus, ut ipse de semet ipso diceret: „justitia [1]) eram indutus, et vestitus judicio tanquam vestimento. Confregi molas injustorum, de medio autem dentium rapinas abstuli.“ Sic itaque erat justus, ut formam atque exemplum Domini Dei in se adimpleret, ejus, qui cum sit justus justitias dilexit. Cum autem justus esset, erat verax. Nam multi videntur justi esse, sed non veraciter, sed fallaciter, non juste, sed injuste, non plane, sed fictitie [2]). Merito nunc istic cum justum diceret beatum Job, adjecit etiam hoc, quod verax fuerit. Ob quam rem? Ob hoc, ut ostenderet, quia justitia ejus vera erat. Non erat mendax, non erat simulata, sed integra erat, atque Deo acceptabilis. Ob hoc ergo dicit: „verax [3]).“ Sciebat namque justus ille vir, quod veritates requirit Dominus. Idcirco verax erat, verus, purus, simplex, non fictus. Non [4]) erat in illo duplicitas. Non erat in illo haesitatio. Non loquebatur aliud in ore, aliud vero cogitabat in animo. Non aliud dicebat verbis, et aliud cogitabat corde. Non erant verba ejus mollia in labiis, jacula vero in occulto, quemadmodum nunc sunt plurimorum, quemadmodum sunt innumerabilium, de quibus dicitur: „molles [5]) fuerunt sermones super oleum, et ipsi sunt jacula.“ Et adhuc· „proximo suo loquitur bona, et intra se habet mala.“ Et alibi: „in [6]) labiis suis blandus obdulcat inimicus, in corde suo vero insidiatur.“ Sed non erat talis beatus Job, sed verax erat, verax utpote servus ejus, de quo dicitur: „sit [7]) Deus verax:“ tanquam vere servus illius, de quo dictum est: „haec [8])

---

[1]) Job. XXIX, 14. 17. [2]) Edd. M. „fictorie.“

[3]) Job. I, 1.

[4]) Desunt in ed. R. verba: „Non erat in illo duplicitas.“

[5]) Psalm. LV, 21. [6]) Prov. XXVI, 24.

[7]) Rom. III, 4. [8]) Ev. Joann. XVII, 3.

est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum." Cum ergo esset veri Dei servus verax, erat verax, nec ipse mentiens, nec mendaciis communicans, nec ipse mentiens, nec aliis mendacia congruere permittens. Verax in ore, verax in corde, verax in cogitationibus, et verax in responsionibus, verax in verbis, et verax in factis, verax cum hominibus et verax cum angelis, verax in corruptione, et verax in incorruptionibus, et quod est omnium maximum, verax in conspectu omnia inquirentis Dei. Ob hoc enim dicitur: „non[1]) peccavit Job in conspectu Domini, et non dedit insipientiam Deo." David bonus adspectui Domini nuncupatur, Job vero verax in conspectu Dei ostenditur, verax in lege ante legem, verax in mandatis ante mandata, verax in misericordia et in justificationibus ante Scripturae sanctionem. Horum namque omnium commemorationem cum in natura haberet conscriptam a creatore, cuncta haec veraciter adimplevit, cuncta haec veraciter perfecit. Idcirco veraciter verax dicitur, atque comprobatur. Primum quidem sine querela: utpote in semet ipso. Deinde justus, utpote circa omnes. Item verax tanquam in conspectu Dei. Propterea post haec universa in conclusione omnium pro universorum recapitulatione adjiciens dicit: „Dei[2]) cultor:" quia omnem sanctitatem, et omnem justitiam, et omne opus bonum, quod visi fuerint homines facere, nisi in Dei cultura, nisi in Dei agnitione atque confessione fecerint, sine causa faciunt atque supervacue. Et ut breviter atque audenter dicam, omnia quaecunque fecerint homines sive in virginitate, sive in abstinentia, sive in corporis castitate, sive in carnis suae combustione, sive in bonorum suorum distributione, omnia gratis faciunt, si non in fide fecerint, sine causa agunt, nisi in agnitione unius ingeniti Dei patris, et in confessione unius

---

[1]) Job. I, 22. [2]) Job. I, 1.

unigeniti filii ejus Domini nostri Jesu Christi, et illuminatione Spiritus sancti gloriosi, ac venerabilis paracleti, qui adjuvat infirmitatem nostrae orationis, in quo signati sumus in die redemtionis nostrae, hoc fecerint. Omnem ergo sanctitatem, et [1]) omnem justitiam [2]), quam fecerit quis foris a vera Dei cultura, atque vera fide, gratis facit, in perditione facit, non prodest ei, non adjuvat eum in die irae, non liberabit eum in die interitus. Ad quod est testis Apostolus, qui dicit: „omne [3]) quod ex fide non est, peccatum est.“ Quare? Quia bona videntur fecisse non quaesita fide, non quaesita agnitione ejus, propter quem hoc fecerint. A quo enim accipiet mercedem? Ab eo, quem non requisivit, quem non agnovit, cui non credidit, quem non est confessus, neque professus sicut oportuit, non accipiet ab eo remunerationem, nisi judicium et iram ad [4]) condemnationem. Sicut enim qui aedificat sine fundamento, nihil proficit nisi detrimentum, et laborem et dolorem: sic similiter qui boni aliquid videtur facere, si sine fide fecerit, nihil proficit. Sicut enim credenti omnia sunt possibilia, ut salvetur atque refrigerium inveniat apud eum, cui credidit: sic non credenti nihil est possibile, neque ut salvus fiat, neque ut refrigerium inveniat, neque ut in vitam introeat. Non est enim mentitus, qui ait: „quaerite [5]) Dominum, et inveniet anima vestra.“ Quod si non quaesieritis in fide, non potestis in vitam introire, id est, animae non credentium. Sicut enim sol nisi vibraverit super faciem terrae, nullus ex fructibus ejus crescit, neque adolescit, neque maturescit: sic similiter nisi per fidem veritas refulserit in animabus hominum, nunquam erunt acceptabiles coram Deo. Quod

---

[1]) Deest „et“ in edd. M.

[2]) Ed. Ruaei perperam: injustitiam.

[3]) Rom. XIV, 23. [4]) Edd. M. „ac.“

[5]) Cfr. Psalm. LXIX, 32. (LXVIII.)

autem si sol non radiaverit super fructus terrae, non oriuntur, neque maturescere comprobantur, manifestum est apud Noe. Nam per annum illum, quo Noe fuit in arca, sol non effulsit super terram, partim [1]) sane ab aëris turbatione coercitus, partim autem quia ab aquarum multitudine erat terra cooperta. Idcirco fructus terrae anno illo neque germinaverunt, neque creverunt, neque maturescere comprobati sunt, sicut in Genesi scribentes asseruimus. Haec namque universa diximus, quia beatus Job cum justitiam et veritatem haberet, etiam Dei culturam, hoc est fidem Deo delectabilem, pretiosam quoque ei, atque acceptabilem habebat. Sicut enim nihil est delectabile hominibus sine luce, sic similiter nihil est delectabile, neque acceptum Deo, absque fidei lumine. Ob hoc ergo dicit de Job: Dei cultor, juste ac veraciter colens Deum. Non propter divitias, atque pecunias, sicut diabolus mendaciter detulit illum apud Deum, sed propter justitiam ac veritatem coluit Deum. Nihil hoc justius, ac veracius, quam ut creator universorum, ac benefactor omnium veraciter colatur et adoretur. Nihil hoc justius neque veracius, quam ut ei, qui est omnium Deus et conditor, atque provisor, credatur ut oportet, et confiteatur et profiteatur. Nihil ergo suscipit Deus absque fidei veritate. Non enim indiget his, quae nostra sunt, nisi solis animabus nostris in veritate fidei persistentibus, nisi sola conscientia nostra in veritate fidei sibi confitente. Haec namque sciens beatus Job justitiam aedificavit, veritatem fundavit. Sed haec universa Dei cultura, hoc est, fide concinnavit atque texit, obdulcavit atque perfecit. Sic oportet etiam nos, o viri periti, in fide ambulare, in fide stare, in fide perseverare, infidelitati atque infidelibus non appropinquare, neque communicare, neque conventiculis eorum, neque collectis, ut cuncta, quae facimus in fide,

[1]) Edd. M. „parte sane — coercitus, parte autem" etc.

Deo acceptabilia sint: sicut et illa, quae paulo post Job fecisse asseritur, acceptabilia facta sunt, quia abstinuit se ab omni re mala, ut Deo acceptabilis fieret religiosa ejus cultura, ut nihil esset quod ei perstreperet, vel praepediret circa Dei conjunctionem, atque familiaritatem, utpote ei, qui erat sine querela, justus quoque ac verax Dei cultor, atque abstinens se ab omni re mala. Dignos etiam faciat nos Deus, ut ipsum imitantes in ejus beatitudinis vestigiis requiem ac refrigerium accipiamus in tempore resurrectionis. Habuit autem filios septem et filias tres, sed non ex adulterio, neque ex impudicitia, sed ex licito atque immaculato matrimonio. Sciebat namque beatus Job, quia ex illicito thoro filii qui nascuntur testes erunt iniquitatis adversus parentes suos, cum interrogantur. Idcirco veraciter dicit: „et si secutus est oculus meus uxorem viri alterius,“ atque his similia. Cum ergo omnia obscoena et exsecrabilia atque illicita declinaret, septem habuit filios, et filias tres, sancte et pudice secundum officium naturae, caste ac veraciter juxta creatoris promissionem. „Fuerunt [1]) autem illi filii septem, et filiae tres fuerunt illi.“ Cui? Job justo, sine querela, vero Dei cultori. Huic ergo fuerunt filii septem et filiae tres. Deo largiente, providente creatore, volente omnium opifice, fuerunt illi filii septem et filiae tres. Septem filii juxta hebdomadam dierum saeculi, aut juxta hebdomadam eorum, qui ab Apostolis in novae gratiae saeculo sunt ordinati, aut juxta septem stellas, quae quotidie pertranseunt spatia coeli. Fuerunt ei septem filii et filiae tres, omnes simul decem, secundum decem verba legis, quae post hoc filiis Israel sunt tradita. Ergo quia ea, quae in decem verbis legis sunt praecepta, omnia adimplevit Job, et ante legem, et extra legem, idcirco et ipsi quidem in formam atque memoriam, illis vero, qui post hoc sub

---

[1]) Cfr. Job. I, 2.

lege legem non adimpleverunt, ad correptionem, ad condemnationem, decem liberi dati sunt ei, utpote qui singulis eorum singulorum memor praeceptorum omnia adimpleverit. Sed dicit aliquis. Porro cur non dedit ei masculos tantum, sed partim quidem masculos, partim autem feminas? Audi. Ob hoc dedit promiscue et filios et filias, quia a saeculo ita dedit omnibus. „Genuit [1]), inquit, filios et filias.“ Et adhuc ob hoc promiscue et filios et filias dedit, quia ita desiderant omnium mentes, quia hoc requirit hominis desiderium, ut promiscue utrosque et filios et filias habeant. Ad satisfaciendum ergo humanis sensibus, promiscue dedit illis et dat filios et filias. Et adhuc ob hoc dat promiscue, ut concordia atque conjunctio hominum multiplicetur per connubiorum copulationes. Ubi enim dederint filias suas in conjugium, et acceperint filiis suis uxores, illic copulatio fit connubii, crescit conjunctio, sive apud pauperes, sive apud divites. Quod si sane alicui filii tantum nascerentur, alii autem filiae, cum eas viris omnes traderet, domum vacuam relinqueret, atque haereditatem suam desolatam. Nunc vero filias suas sane dat foras, filiis autem intus accipit uxores, ac per hoc et extrinsecus habet cognationem et intrinsecus haereditatem. Haec videlicet universa divina efficiuntur providentia atque operatione, utiliter atque necessarie hominibus ita ab initio ordinata. Sic namque et Job fuerunt septem filii et filiae tres, ut, cum ipsas sane filias foras traderet viris, haberet extrinsecus filios adoptivos: et cum filiis suis de foris acciperet uxores, haberet etiam in his extrinsecus adoptivas filias. Saepe enim generi, vel nurus filiis sinceriores reperiuntur circa soceros, vel socrus suas, illae quae Dei timorem ac pietatem habuerunt in [2]) animabus suis. Talis fuit illa beata Ruth, quae ita detulit socrui suae veteranae, ut usque ad mor-

---

[1]) Genes. V, 7. [2]) Deest „in“ in ed. Ruaei.

tem non esset passa eam relinquere. Idcirco sane in Scriptura in perpetuo magnificatur, apud Deum vero in infinita saecula beatificatur, judicabit nihilominus atque condemnabit in resurrectione omnes malignas et impias nurus, quae soceris vel socribus suis contumeliam vel injuriam ingesserint, non reminiscentes, quod ipsi iis viros genuerint atque nutrierint, et pro substantia et pro victu illis laborem acquisierint. Si igitur diligis virum tuum, o mulier, dilige et eos, qui genuerunt eum et nutrierunt sibi filium, tibi vero maritum. Noli separare filium a patre vel matre. Noli compellere filium patrem aut matrem inhonorare, ne in condemnationem incidas apud Dominum Deum in die terribilis inquisitionis, atque judicii. Sufficiat tibi, o mulier, quia possides virum, quem non nutristi, et substantiam, quam non acquisisti, quia venis in domum, quam non aedificasti, et eris domina, atque potestatem habes laborum alienorum, pro quibus tu nullatenus laborasti. Noli ergo retribuere mala his, qui tibi praeparaverunt atque suo labore acquisierunt omnia, sive virum, sive substantiam, sive resumtionem, o mulier, ne adscendat super te maledictio a Domino Deo. Sed haec pauca per occasionem filiorum vel [1]) filiarum Job a nobis sunt dicta pro commendatione nuruum, ad correptionem vero et condemnationem malarum et impiarum, atque crudelium omnium.

„Fuerunt [2]), inquit, illi filii septem.“ Certum est quod religioso religiosi, et sancto sancti, et bono sunt boni, sicut et in priori demonstravit. Nam cum sancta esset radix, sancti creverunt et rami, atque bonae exortae sunt propagines. Cum memoratis istis [3]) septem filiis Job fuerunt et tres filiae. Erant namque et [4]) ipsae filiae ipsis filiis similiter, utpote filiae Job, atque ejus filiorum suo-

---

[1]) Desunt verba: „vel filiarum,“ in ed. R. [2]) Job. I, 2.
[3]) Edd. M. „istic.“ [4]) Deest „et“ in edd. M.

rum vero germanorum certe sorores in omni bona religiositate. Nisi enim ipsae eorum sorores tales exstitissent, non utique pariter cum germanis suis semper fuissent, sicut in priori haec Scriptura demonstravit. Sed adhuc fuerunt illi septem filii et tres filiae, numero decem, animo vero unus erant. Numero plurimi erant. Consensu autem atque concordia quasi unus, unanimitate atque dilectione quasi idem. Non separabat autem eos zelus, non dissociabat eos invidia, sicut pridem fratres Joseph. Quare? Quia non exorta est in iis praevaricatio, neque coinquinatio, sicut in Ruben, neque furor interficiens, sicut in Simeon et in Levi, neque odium fraternae maledictionis, sicut in ceteris filiis Jacob: sed erant omnes unanimes in pietate: pacifici in justitia, atque in Dei timore concordes, utpote Job filii, et non tanquam Esau nepotes. Esau enim cum unum sufferre non posset germanum fratrem Jacob, interficere eum quaesivit. Septem vero filii Job et tres filiae tanquam una anima indivisi convixerunt in unitate [1]), et tanta fuit unanimitas laudabilium filiorum Job, ut et malignus, atque invidus daemon facilius omnes pariter indivisos interficere, quam dividere atque dissociare benignam atque veram eorum unanimitatem posset. Audite haec o filii religiosorum, audite haec o nati fidelium, audite et imitamini piorum fratrum unanimitatem, qui vere [2]) veraciter in vita sua indivisi fuerunt, et in morte sua non sunt dissociati. Non sit inter germanos lis, sed benignitas atque concordia. Non sit inter fratres contentio, neque divortium, sed pax et unanimitas, sed sinceritas atque puritas. Non subintroeat adversarius per malorum hominum ora, non perturbet malignus per suae nequitiae ministros piae germanitatis concordiam. Multi fuerunt filii David olim, cum adversus se invicem insurrexissent, atque patri justo

[1]) Edd. M. „unanimitate. [2]) Ed. Ruaei: veri.

rebelles exstitissent. Amon et Absalon et Adonias, qui adhuc vivo religioso patre, impie atque injuste regnum ejus occupare [1]) atque rapere tentaverunt. Nam cum essent scelerati atque injusti, in damnationem atque in [2]) interitum juste a Deo sunt traditi. Sed non tales fuerunt vel exstiterunt septem beati Job filii, sed tanquam septem dies indivisi, et tanquam hebdomada indissociati. Non certaverunt pro elegantia, non litigaverunt pro fortitudine, non contenderunt pro divitiis, non sunt conturbati pro regno, sed cum essent unanimes cuncta propria invicem sibi aestimabant communia. Erat namque vere cor eorum et anima una. Propterea cum sanctis in perpetuo nominantur, propterea cum justis in aeternum requiescunt, propterea cum angelis indeficienter laudabuntur. De istis ergo dicit: „fuerunt [3]) illi septem filii, et filiae tres.“ Tres tanquam fides, spes, caritas, tanquam corpus et anima et spiritus, indivisae, indissociatae, intaminatae. Nam quia fidem, spem et caritatem circa Deum servaverunt, propterea et corpus et animam et spiritum illibatum [4]) custodierunt. Post quorum omnium disputationem atque ostensionem adjiciens dicit: „et [5]) erant pecora ejus ovium septem millia,“ secundum numerum septem filiorum: „cameli tria millia,“ secundum numerum trium filiarum. Simul omnes liberi ejus decem, similiter omnia pariter haec millia decem. Septem filiis, septem millia ovium: et tribus filiabus, tria millia camelorum: singulis filiis appropriata mille. Ita Deo ordinante, atque patre ita post disponente, in tempore consummationis divident [6]) haereditatem. In tempore vero vitae, sicut cogitat de omnibus pater, ita et potestatem habet pater in omnibus: sicut curam gerit de universis, ita et dominatur cunctis.

---

[1]) Edd. M. „cupere.“ [2]) Deest „in“ in edd. M.
[3]) Job. I, 2. [4]) Edd. M. „illibata.“
[5]) Job. I, 3. [6]) Edd. M. „dividens.

Deinde adhuc juga boum quingenta, et asinae pastoriae quingentae, utraque similiter mille. Ordinabiliter etiam hoc, atque apte singulis de decem filiis quinquaginta juga boum, et quinquaginta asinae. Omnia sane patris sunt ad regendum, ad gubernandum, ad intendendum, et usque in finem vitae suae possidendum, post requiem vero patris ordinabiliter supputata juxta numerum filiorum. Sed adhuc erant pecora ejus. Omnia pariter pecora appellat, sive oves, sive boves, sive camelos, sive asinos, universa pecora nuncupat, quia diversa peculiaria atque utilia fuerunt hominibus et sunt, et istis, qui nunc sunt, et illis, qui tunc fuerunt, et ipsi beato Job [1]). Oves quidem vivae, pro lacte atque lanae vestitu: occisae vero pro esca, atque carnis comestione. Similiter boves vivi, ad culturam, et panis commoditatem: jugulati vero pro carnibus et esca, atque pedum calceamentis. Cameli autem pro omni onere portando, atque levando de longinquo et de proximo. Post quae universa asini ad levia negotia peragenda et afferenda, et eundi, et velociter redeundi. Quod enim nunc equi et muli perficiunt, hoc nihilominus asini adimplebant, praesertim tales, quales sunt in regione Arabiae et Palaestinorum asini, qui veloces sunt similiter ut equi. Omnem ergo censum beati Job supputat in septem millibus ovium, et tribus camelorum, et in quingentis jugis boum, et in quingentis asinis pastoriis. Auri vero et argenti, atque vestium non meminit. Quare? Ob hoc, ut reticeret, an ob hoc, quod Job aurum et argentum non habuisset? Ob hoc procul dubio, quia non habuit. Quo teste aurum et argentum non habuerit? Ipso Job dicente: „et [2]) si confidebam in divitiis multis, et si ad innumerabilia misi manum meam," et alia his similia. Erat namque hoc vere, ut priores non tantum in auro et argento sibi thesaurizarent, quantum in pecoribus, et in

---

[1]) Ed. Ruaei: Jacob. [2]) Ed. Ruaei: et si confidebam.

quadrupedibus. Non enim erant ita auri expetitores, sicut sumus omnes nos, non intendebant post aurum et argentum illi tunc, quantum nos nunc intendimus. Nunc omnium nostrum animus post aurum detinetur, atque argentum inhiat, et nihil putant homines nunc pro divitiis nisi solum aurum et argentum. Nunc enim sunt adimpleta tempora illa, quae de longe designans Apostolus dicit: „in [1]) novissimis diebus advenient anni periculosi, et erunt homines se ipsos diligentes, cupidi," et cetera universa, quae nunc in hominibus videmus adimpleri [2]) omnia. Nam quia in fine est jam hic mundus, et mortuus est jam properans ad defectum, idcirco mens hominum inhiat in his, quae mortua sunt, cum sicut stellae inutiliter reconduntur, atque thesaurizantur. Olim vero, utpote adhuc incipiente saeculo, et utpote adhuc vivente mundo hoc, viva atque crescentia cupiebant homines pecora, quadrupedia, atque agriculturam pro victus fructificantia. Sciebant namque, quod aurum et argentum reconditum, ac thesaurizatum, atque ad usuras datum peccatum conferret: pecorum vero atque terrae usura, hoc est pecorum foetus multiplicatus, et fructus terrae [3]) augmentati peccatum non conferrent, sed justitiam. Nam habentes nutriunt: et eos, qni non habuerint, cum ab his, qui habent, data fuerint ac distributa, gubernant. Tales ergo divitias habuit laudabilis ille Job, castas, mundas, incoinquinatas, incontaminatas. De hoc namque dictum est hoc, atque de similibus illius usque in aeternum: „beatus [4]), qui inventus fuerit dives justus, qui post aurum non ambulaverit, neque speraverit [5]) in argenti repositione." Vere enim inaestimabilis atque aeterna beatitudo est, ut, cum quis

[1]) II Tim. III, 1. 2. [2]) Ed. Ruaei: impleri.

[3]) Ed. R. „terrae augmentum ad peccatum" etc.

[4]) Sap. Sirac. XXXIV, 8. (Ecclesiastic.)

[5]) Edd. M. „speravit."

dives effectus fuerit, non confidat in auro, neque intendat in argenti repositione, sed recondat haec in mandato altissimi, et det ea in eleemosyna pauperibus, sed seminet atque spargat ea late per animas miserorum, per ora esurientium, vel per ora debilium, per destitutos, atque miseros: juxta hoc, quod dictum est: „seminate [1]) vobis ad justitiam, ut metatis fructum vitae." Et: „dispersit [2]), dedit pauperibus, justitia ejus manet in aeternum." Ejusmodi vero metet multipliciter in die resurrectionis. Ejusmodi recipiet inaestimabilem beatitudinem in die visitationis. Ejusmodi eleemosynarum justificationibus tanquam lux effulget coram angelis Dei. Talis fuit beatus Job, apud quem hospes nunquam foris mansit, cujus janua omni advenienti patuit, quem invalidi nunquam praetermiserunt de iis [3]), quae opus habuerunt, qui non dimisit pauperem exire de domo sua vacuum, ad cujus tonsuram ovium, omnium pauperum scapulae calefactae sunt. Ob hoc enim et istam multitudinem pecorum nutrivit, et maximam agriculturam exercuit, ut plurimis impertiret, ut plurimis benefaceret, ut plurimorum memor esset. Non propter os suum tantum, sed ut multos esurientes saturaret, atque plurimos nudos vestiret, et multis miserabilibus atque infelicibus refrigeraret. Ob hoc enim pecora ejus ovium septem millia, cameli tria millia, juga boum quingenta, et asinae pastoriae quingentae.

„Et [4]) ministerium nimis copiosum." Certum est, quod et mensae ejus, atque sedes ejus, et ministerium copiosum, sed plus erat ministerium copiosum, quod ministrabat hospitibus et advenientibus, infirmis et miserantibus, destitutis et peregrinis, pauperibus et infelicibus. Pro horum ergo omnium susceptione, nimium copiosum habuit ministerium: puto quod et in coelo et in excelsis

---

[1]) Cfr. Jacob. III, 18. [2]) Psalm. CXII, 9. (CXI.)
[3]) Edd. M. „his." [4]) Job. I, 3.

copiosum nimis habuerit ministerium. Plurimi ministraverunt ei super terram pro miserorum susceptione, sed plures [1]) ministrabant ei in coelis, coelestes angeli, incorruptibiles eleemosynas, atque bona opera ejus in memoriam coram Deo in coelum deferentes, sicut dictum est ad Cornelium: „orationes [2]) tuae et eleemosynae tuae adscenderunt sursum in memoriam coram Deo.“ Adscenderunt procul dubio ab angelis, atque spiritualibus ministris delatae. De quibus dicitur: „omnes [3]) sunt ministeriales spiritus missi pro his, qui salutem in haereditatem capiunt.“ Et alibi: „qui [4]) facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem ardentem.“ De istis namque ministris unus erat, qui locutus est ad Tobiam, dicens: „cum [5]) orares tu et Sara filia Raguelis, ego attuli memoriam orationis vestrae in conspectum gloriae summi Dei.“ Tale ergo [6]) erat ministerium Job nimium copiosum. Secundum multitudinem enim bonorum operum ejus, multiplicati sunt coelestes ministri atque angeli, qui in conspectu Dei attestarentur beneficiis illius. Unus sane devotioni animi ejus attestabatur, alius autem eleemosynis ejus ac miserationibus, alius nihilominus sollicitis precibus, alius vero justitiae judicii, patientiae quoque ac longanimitati, atque caritatis plenitudini. Omnes scilicet cunctis ejus virtutibus attestabantur in conspectu omnia praescientis Dei. Omnibus itaque modis ministerium [7]) copiosum erat beato Job. Quale putas illi fieri obsequium ad susceptionem, et gloriosum quoque hono-

---

[1]) Edd. M. „pluriores.“ [2]) Act. X, 4.

[3]) Cfr. Hebr. I, 14. [4]) Psalm. CIV, 4. (CIII.)

[5]) Cfr. Tob. XII, 12.

[6]) Edd. M. „ergo nimium erat ministerium Job copiosum.“

[7]) Edd. M. „ministerium omnium copiosum“ etc. — Scribere forsan voluerunt: „ministerium nimium copiosum“ etc.

rem, o amice, cum anima ejus exiens de corpore ad illud saeculum transiret, cum illi occurrerent omnes sancti [1]) angeli, quando gavisae sunt ad eum omnium sanctorum animae, quando omnes animae miserorum atque inopum, quibus super terram benefecerit, beneficiis ejus attestatae sunt? Quae universae in lucem illic procedentes gloriosae [2]) occurrunt atque sanctae attestantur non solum solius Job virtutibus, sed et omnibus, qui similiter ut Job eleemosynas miseris, ac beneficia infelicibus impertiunt. Haec universa, quia dicit: „et [3]) ministerium nimium copiosum." Postque adjiciens dicit: „erant [4]) opera illius magna in terris." Primum sane opera magna fuerunt illi, id est, agri et vineae, fruteta et oliveta. Hae namque erant antiquorum divitiae, haec erat priscorum instantia atque studium, hoc erat quod ab iis thesaurus reputabatur, area et torcular, oliveta et ficeta, et universa opera, quae sunt in agro, quae cum labore atque sudore atque manuum callositatibus acquiruntur cum justitia, juxta ordinem Dei, dicentis: „in [5]) sudore vultus tui edes panem tuum." Haec scilicet opera magna fuerunt Job in terris, ideo et plurimo indigebat ministerio ad curandum, ad intendendum, ad circumeundum, itemque ad dandum, ad distribuendum, ad ministrandum indigentibus [6]), ad defendendum oppressos, ad opitulandum pauperibus, ad benefaciendum viduis et orphanis. Pro his nimirum universis opera magna erant illi in terris et ministerium copiosum, quia magna erant opera meritorum, et copiosum ministerium. Sed puto post haec, quae recitata sunt magna illius opera, post agriculturam atque pecudum nutrimenta, et cetera universa, fuerunt etiam

---

[1]) Deest „sancti" in ed R.

[2]) Edd. M. „gloriose occurrunt atque sancte" etc.

[3]) Job. 1, 3. [4]) Job. 1, 3.

[5]) Gen. III, 19. [6]) Ed. R. male: in gentibus.

alia magna opera Job in terris, fides, pietas, justitia, sanctitas, constantia, patientia, tolerantia, atque his similia universa, et omnes quae superius demonstratae sunt virtutes, atque merita et eleemosynae opera. Haec namque sunt magna illa opera, quae [1]) erant Job super terram, quae erant ita magna, ut usque ad coelum pertingerent, et usque ad Deum pervenirent. Ita erant magna, ut in corruptione perpetrata in incorruptione fuissent praedicata. Inter homines facta, inter angelos sunt mirificata. Haec, inquam, fuerunt Job magna opera. Et ubi haec fuerunt? In terra, inquit. In qua terra? Primum quidem in ea, quae sub coelo est, terra. Item in terreno ejus corpore. Omnem enim virtutem, omnem justificationem, omne opus sanctum, omnem tolerantiam cum gratiarum actionibus, universa in hoc corpore terreno perfecit, et supportavit atque sustinuit. Testis est ipse dicens de virtute Dei atque magnitudine: „qui [2]) suscitaturus est pellem meam, quae hausit haec mala.“ Postque universa, opera magna erant Job. Ubi? In terra, inquit. In qua terra? In terra incorruptibili, in terra immortali, in terra viventium, in tabernaculis justorum, ubi non est infirmitas, neque mors, unde fugit dolor et tristitia atque gemitus. Illic ergo magna erant opera Job, illic demonstrata sunt atque ostensa, illic distincta atque manifestata. Hic perfecta, illic autem demonstrata: hic seminata, illic vero messa: hic dispersa, illic autem collecta: hic Deo foenerata, illic vero cum gloria a Deo foenerantibus redhibita. Qui [3]) enim miseretur pauperi, foenerat Deo. Secundum autem datum illius retribuet illi Dominus.

Post haec autem universa, novissimam virtutem Job

---

[1]) Desunt verba: „quae erant Job super terram,“ in ed. R.

[2]) Cfr. Job. XIX, 26. — Edd. M. „haurivit.“

[3]) Prov. XIX, 17.

demonstrat, dicens: „fuit [1]) autem hic homo de genere optimo, ex partibus orientis." Item autem et istic singulariter illum designat, atque memorat. Hic homo singularis, semotus, qui in carne superavit [2]) ea quae carnis sunt, qui inter homines super homines fuit, qui in terris erat, et coelestia agebat. Hic homo sine quaerela justus, verus Dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Hic ergo de genere optimo, ex partibus orientis, tanquam si diceret: omnibus, qui sunt in partibus orientis, generosior atque melior fuit, nobilior hic, atque sublimior erat. Hoc namque demonstrans dicit: „fuit [3]) autem hic homo de genere optimo, ex partibus orientis." Sed liceat respondere scribenti, et dicere: Unde Job de genere optimo? Si ex Adam et Eva, praevaricati sunt per inobedientiam. Si ex Esau, sub maledictum redactus est aviditatis. Si ex filiis Esau, impii exstiterunt etiam ii propter contumeliam. Quomodo ergo de genere optimo erat, qui de talibus nascebatur? Ruben primogenitus Jacob, et Simeon et Levi, qui ex Israel sunt progeniti, de genere optimo non dicuntur: Job vero, qui ex impiis ortus est, id est, ex filiis Esau, qui ex prosapia Edom natus est, hic de genere optimo dicitur: Ego, inquit, non carnalem nativitatem quaero, non carnalem generationem significo, non pereuntem generositatem laudo. Nam haec apud Deum non magni penduntur, haec a creatore non requiruntur. Sicut enim non constat [4]) apud Deum personae gloria, sic nec requiritur ab eo carnalis generositas. Merito de genere optimo dicitur Job. Non ex Esau, neque ex posteritate Edom, sed de genere optimo dicitur Job, ex sanctitate et justitia, ex pietate, ex fide, ex misericordia, ex Dei cultura, ex vero animo, ex corde puro, ex bonis cogitationibus. Ex istis ergo omnibus bene natus

---

[1]) Job. I, 3. [2]) Ed. R. „separavit." [3]) Job. I, 3.
[4]) Edd. M. „stat."

esse dicitur Job, ex istis omnibus generosior esse reputatur, quasi in Dei familiaritate, quasi in Dei clientela, tanquam qui Deo fuerit affinis propter animam veram et fidem, atque justitiam integram. Bene natum eum reddunt [1]) non terreni patres, neque avi carnales, sed opera veritatis, atque officium sanctitatis, nec non et sincera circa Deum spes. Quis erat nobilior, vel generosior Cham filio Noe mediano, qui et ex patris nobilitate erat nobilis, et ex Dei benedictione atque colloquio nobilis erat et illustris? Sed nihil juvit illum, neque Dei colloquium, neque creatoris benedictio, neque patris justitia, cum ipse declinaverit a justitia, ut impietatem arriperet, propter quam juste humiliatus redactus est in maledictum atque in servitutem. Nam ipse pater Noe, qui ejus libertatem atque generositatem erat defensurus, ipse justo Dei judicio in maledictum atque servitutem eum condemnavit [2]). Non enim erat dignus, ut patris libertate atque nobilitate fungeretur, quem ut ignobilem impie ad derisionem perduxit. Nequaquam ergo juvat, o amici, patrum justitia injustos, atque impios filios: et nihil obest piis atque sanctis filiis parentum injustitia atque impietas. Sive enim inter [3]) patres, sive inter filios quis fecerit peccatum, hic servus est peccati: et cum servus sit peccati, liber vel bene natus esse non comprobatur. Item similiter qui liber est peccato, hic habet ingenuam atque dignam animae libertatem, et digne bene natus dicitur: hic sane veraciter generosus nuncupatur, quia libertatem illam, quae ab initio naturaliter est concessa, peccato non vitiavit, neque delicto maculavit. Talis ergo erat beatus Job, foris ab omni crimine, justus, verax Dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Ergo quia talis erat coram Deo, merito digne dicitur de genere esse optimo. Nam

---

1) Ed. R. „reddidit.“ 2) Ed. R. „donavit.“

3) Deest „inter“ in ed. R.

quis vere bene erit natus nisi is, qui divinam nativitatem atque conditionem integram conservaverit? Sicut admirabilis ille Job, qui digne ac juste bene natus appellatur, non quia ex Esau generatione carnaliter fuerit ortus, sed quia Abraham per Deo dilectam fidem est imitatus, et quia Isaac in verissima castitate est sectatus, et Israel in perspicua cordis puritate appropinquavit, et Melchisedech in filiorum immolatione, et Joseph in castitate, et Mosi in mansuetudine, et Samueli in justitia, et Lazaro in passione judicii, atque omnibus sanctis in omnibus virtutibus, ita ut possit dicere etiam ipse cum sancto David: „particeps [1]) ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua.“ Ergo quia omnium sanctorum sanctitatis particeps effectus est beatus Job, idcirco digne ex genere optimo fuisse dictus est, utpote totius justitiae nobilitatem in se gestans, utpote omnium amicorum Domini libertatem in se continens. Non dicuntur Amon vel Absalon bene nati: negaverunt enim, et discesserunt atque ceciderunt a sanctitate et dignitate David patris sui: et alii innumeri similiter ut ii primi et novissimi, qui omnem justitiae libertatem amittentes et servi effecti peccati, aeterni supplicii apud inferos comprobantur famuli. Nos vero dignos omnes habeat sanctos omnium Dominus, ut bene nati in sancta regeneratione perseveremus. Concedat nihilominus ipse nobis coelestis Dominus, ut in incorruptibili generositate illibata permaneamus, non carnis tantum libertate gloriantes, sed animae castitate, fide atque omnia coram Deo et sanctis angelis ejus demonstrantes: ut liberi ab omnibus peccatis et delictis in aeternam gloriam, ac regnum coelestis patris nostri regis, cum sanctis sine difficultate introeamus sancti atque intaminati filii ejus, perseverantes in praeceptis ejus usque in finem, et libertatem ab eo nobis donatam, atque nobilitatem

[1]) Psalm. CXIX, 63. (CXVIII.)

immaculatam jugiter custodientes. Sic itaque omnibus modis bene natus beatus Job esse dignoscitur. Beati omnes, qui illum fuerint imitati. Beati omnes, qui ejus divina vestigia fuerint secuti. Hi enim omnes simul ut ille gloria apud Deum digni habebuntur. Sed adhuc fuit, inquit, hic homo de genere optimo. Et non solum de [1]) genere optimo, sed ex partibus orientis. Unde igitur est delectatio luminis? Unde etiam radii pulchritudinis? Unde ortus sanitatis? Ex partibus orientis. Unde est hominum initium? Unde fuerunt mundi priores? Ubi est paradisus jucunditatis? „Plantavit [2]), inquit, paradisum voluptatis in Eden, contra orientem." Inde nimirum admirabilis Job dicitur fuisse. Ob quam rem? Quia refulsit veritate, et resplenduit fide, ac pietate, atque tolerantia, et omnibus virtutum studiis. Ob hoc ergo digne ex genere optimo et ex partibus orientis fuisse dicitur. Nam sicut omnes homines diei luce incipiente ad orientem suam extollunt visionem, pulcherrimos solis radios properantes respicere: sic similiter, vel imo potius omnis pia ac religiosa atque credens anima in omni tempore ad incorruptibilem orientem, veram spiritualem extollit visionem, ut solis justitiae admirabiles radios exinde oriri conspiciat. Hoc monebat et hoc significabat, et hoc docebat omnes ille, qui ait: „psallite [3]) Deo, qui adscendit super coelum coelorum ad orientem." Sic namque Danieli [4]) adoranti Deum, atque deprecanti contra Jerusalem aperiebantur fenestrae. Illo enim ubi erat ex Babylone ad orientem, inde erat solis ortus ad Babylonem. Ergo quia, cum in Jerosolyma esset, ad orientem adorabat, idcirco et cum esset in Babylonia, tanquam ad Jerusalem versus ad orientem adorabat Deum et creatorem omnium. Ad orientem adorabat eum, ex quo est totius

[1]) Desunt verba: „de genere," in ed. R.
[2]) Gen. II, 8. [3]) Psalm. LXVIII, 33. (LXVII.)
[4]) Cfr. Dan. VI, 10. sqq.

beneficii ac salutis, gratiae quoque ac misericordiae ortus. Sic namque et nunc nos omnes credentes, sanctis similiter credentibus concordantes, ad orientem adoramus Dominum Deum nostrum, qui propter nostram salutem atque redemtionem super occasum sane descendit, utpote in passione, ac morte occasurus, ad orientem vero adscendit utpote a mortuis post passionem resurgens, et in coelum post resurrectionem ad orientem adscendens. Horum namque omnium figuram adimplens beatus Job, ex partibus orientis esse dicitur, quia omnis sanctitas et pietas atque fides usque in finem in illo orta est.

Post haec autem universa adjiciens dicit: „convenientes [1]) ergo filii ejus ad invicem, potationes faciebant per singulos dies.“ Filii illius. Cujus? Job. Filii illius, qui dudum sunt designati vel memorati. Filii, qui septem fuerunt numero, et unam habuerunt animam. Septem fuerunt personae, et unum erat iis cor. Qui dissimiles erant adspectu, atque facie, similes vero et unanimes mentis concordia, atque pietatis communione. Isti ergo septem filii Job convenientes ad invicem. Non erat inter eos superbia, neque arrogantia, neque inflatio, neque elatio. Non contemnebat primus novissimum, non se extollebat, non exaltabat major super minorem, sed germanorum circa invicem conservantes unanimitatem, conveniebant ad invicem. Conveniebant pure atque sincere, conveniebant concorditer atque unanimiter. Junior majori obsequium reddebat, novissimus primo cum primatu honorem exhibebat: non invidebat alter alteri, sicut filii Jacob Joseph. Non resistebat alter alteri, sicut Absalon Amon, et sicut Adonias Salomoni, sed conveniebant ad invicem, tanquam fratres ad fratres, tanquam germani ad germanos conveniebant ad invicem. Nullus judicabat inter eos, nec quicquam suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia, et munera,

[1]) Job. I, 4.

et substantia, et divitiae, et unanimitas, et pecunia, et caritas, omnia erant illis communia. Conveniebantque ad invicem ipsi priores adimplentes hoc, quod dictum est: „ecce [1]) quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum:" ipsi priores observantes id, quod post ab Apostolis observatum est, et a credentibus perfectum atque adimpletum, sicut dicitur: „erat [2]) cor et anima omnium credentium una." Hanc scilicet piam unanimitatem ostendentes, atque sinceram concordiam demonstrantes, beati illi filii Job conveniebant ad invicem. Ita oportet etiam facere religiosos fratres, ita oportet etiam nunc ostendere veros germanos, blandos atque mites esse invicem, modestos quoque et unanimes. Non oportet contentionem, vel divortium cum invicem habere. Non oportet eos invidiam atque zelum adversus invicem retinere. Non oportet eos malitiam vel iniquitatem ad invicem reservare, sicut olim Esau servavit contra Jacob, dicens: „quando [3]) appropinquabunt dies mortis patris mei, interficiam Jacob fratrem meum." Sed similiter ut illi religiosi filii Job se invicem debent diligere puriter, atque sinceriter invicem debent sentire, suam gloriam atque honorem sibi invicem deferre, sicut dicit Apostolus: „si [4]) honorificatum unum fuerit membrum, congaudent omnia membra." Non oportet invicem mordere atque criminari, ne [5]) ad invicem consumantur: sicut Esau ille nequissimus, qui propter aviditatem primatum amittens, post haec [6]) adversus germanum fratrem suum Jacob insurgens, divinae gratiae exsors effectus est. Sed filiorum Job imitari debent benignam illam germanitatem, atque Deo dilectam fraternitatem, qui omnes tanquam ex sancta radice sancti creverunt rami, qui omnes tanquam ex sancta arbore

---

[1]) Psalm. CXXXIII, 1. (CXXXII.) [2]) Act. IV, 32.
[3]) Cfr. Gen. XXVII, 41. [4]) I Cor. XII, 26.
[5]) Edd. M. „ne ab invicem." [6]) Edd. M. „hoc."

sanctum produxerunt et fructum. De istis ergo istic dicit: „convenientes [1]) autem filii ejus ad invicem, potationes faciebant per singulos dies.“ Potationes faciebant, id est convivia, festivitates, laetitiam, jucunditatem. Sed non sibi tantum hujusmodi faciebant, sed et sororibus suis: „convocatis [2]), inquit, ad se et tribus sororibus suis, ut secum manducarent, et biberent.“ Potationes faciebant, sed non propter ebriositatem, neque pro luxuria, neque pro turpitudine, neque pro intemperantia, neque pro illicitis scurrilitatibus, neque pro desideriosis jocis, neque pro impudicis colloquiis, atque obscoenis. Si enim aliquid horum apud eos fuisset, si aliquid de hujusmodi beati illi filii Job agerent, non utique sorores suas secum convocassent, ut cum sororibus suis illicita atque impudica agerent, vel colloquerentur. At nunc vero quia opera eorum, et verba, et conventus atque convivia pia ac pudica erant, decora atque delecta, casta nihilominus et munda, merito in testimonium purgationis suae atque munditiae germanas sorores suas secum convocabant, ut innocentes scelerum coram patre suo atque omnibus attestarentur. Ob hoc ergo convocabant ad se tres sorores suas, ut secum manducarent et biberent, ut sicut secum manducarent et biberent, sic et collaudarent, et honorificarent secum Dominum coelestem, sic et adorarent, et gratias agerent vero creatori, sic et adorarent et deprecarentur aeternum regem. Ob hoc ergo convocabant secum tres sorores suas, ut fierent omnes simul ecclesia sanctorum, congregatio religiosorum, conventus immaculatorum, et incoinquinatorum, atque castorum. Sic itaque convenientes ad invicem potationes faciebant per singulos dies. Non per singulos dies totius vitae suae, sed per singulos dies septimanae. Septem cum essent filii, septem diebus festa celebrabant. Sic namque et lex post haec praecepit septem

---

1) Job. I, 4. 2) Job. I, 4.

diebus agere, sive paschae, sive hebdomadarum, sive scenopegiae. Haec itaque implere anticipantes filii Job, vel etiam ipse Job, qui eos docuit, potationes faciebant per istos septem dies, unusquisque eorum apud se habens una die omnes fratres suos, et sorores, primus primum, secundus secundum, et ita consequenter per ordinem omnes usque ad consummationem horum septem dierum. Per istos ergo singulos septem dies potationes faciebant, id est diem festum, convivium, epulum, jucunditatem. Sed procul dubio quod non sibi tantum, neque solis sororibus suis, sed et servis et liberis, et pauperibus, et egenis, et indigentibus, et non habentibus omnibus faciebant epulum, omnibus exhibebant jucunditatem, atque convivium. Non enim poterant in parte sane imitari legem, in parte autem non. Non poterant in hoc imitari legem, ut septem diebus festa celebrarent, in hoc autem non imitari, ut non epularentur cum illis servi, atque ancillae, ac egeni. Praecepit namque in lege, et dicit: „septem [1]) diebus celebrabis diem festum Domino Deo tuo, et epulaberis tu et filius tuus, et filia tua, et servus tuus, et ancilla tua, et advena qui est in te, et egenus gentis tuae.“ Quae ergo in lege post haec praecepta sunt, haec nimirum anticipans Job, et ipse implevit, et filios implere docuit, et hospitalitatem, et eleemosynam, et misericordiam, et pauperum et miserorum beneficia atque consolationes, quae sunt Deo valde acceptabiles cum fide perpetratae atque perfectae. Ita debemus etiam nos, o amici, in diebus festis nostris atque jucunditatibus non solum hoc respicere, quomodo nos soli epulemur atque jucundemur [2]), sed hoc praesertim debemus intendere, ut epulentur nobiscum et celebrent diem festum nostrum servi nostri, et ancillae, et clientes nostri, et egeni, et pauperes universi, et cele-

---

[1]) Cfr. Exod. XX, 10. coll. Levit. XXIII, 3. seqq.
[2]) Ed. R. sola: jucundemus.

bremus diem festum Domino Deo nostro. Si enim celebraverint tecum diem festum, et epulatus tecum fuerit servus tuus, et ancilla tua, et pauperes, et egeni, atque inopes, pro certo scito, quod Domino Deo tuo diem festum celebras. Epulatur enim tecum Dominus Deus tuus per inopum [1]), et pauperum ora, qui ait: „quodcunque [2]) feceritis uni de minimis istis miserabilibus, mihi fecistis."

Post haec universa dicit: „et [3]) cum finiti essent dies potationum." Ostendit evidenter istud [4]) quod superius dictum est verum fuisse, quia non semper epulabantur, quia non quotidie potationes faciebant, sed certis diebus, sed istis diebus, qui memorati sunt septem numero, secundum numerum septem filiorum Job, secundum illos septem, qui in lege celebrati sunt. Cum ergo isti finirentur, post hoc cum transiret solemnitas, cum finirentur potationes secundum festivitatis consuetudinem. Non enim quotidie potationes faciebant filii illius beati viri, neque semper in calicibus, et phialis dabant oculos suos, non erant [5]) vinolenti, sicut sunt nunc quamplurimi, sed sancti erant sanctissimi illius filii Job. Cum ergo sancti viri essent, sancti in solemnitatibus suis, de castitate ac sanctitate, de munditia quoque ac pudicitia et secum invicem et cum sororibus suis loquentes, juxta haec, quae superius memorata sunt universa. Postquam ergo sic finiti sunt dies potationum in castitate, et in pietate atque pudicitia, post hoc nimirum quid factum est ostendit, dicens: „mittebat [6]) Job, et mundabat illos:" mittebat ad eos, qui pietatem admonerent, qui justitiam instruerent, qui Dei timorem docerent, qui testificarentur Dei judicium terribile, in quo omnium et manifestorum operum, et verborum ratio inquiritur atque redditur, in quo vindicta im-

1) Ed. R. „inopem." 2) Matth. XXV, 40.
3) Job. I, 5. 4) Ed. R. „istic."
5) Edd. M. „erant enim." 6) Job. I, 5.

patienter omnibus animabus infertur, in quo ira in flamma ignis omnibus impiis irrogatur. Verbis ergo doctrinae, disciplinae, atque admonitionis, mundabat illos, sive per eos, quos mittebat ad illos, sive per semet ipsum ad se convocans illos. Sed mittebat, inquit, et mundabat eos. Quid mittebat, vel quomodo mittebat? Ad Dominum mittebat, et ad creatorem dirigebat. Quid mittebat? Orationes, ac preces suas pro iis, confessionem quoque atque gratiarum actionem pro illis. Haec scilicet universa mittebat, et mundabat eos. Mundabat eos orationibus suis, mundabat eos precibus ac postulationibus, mundabat eos sicut Moses filios Israel pro illis in deserto orando, mundabat eos sicut Samuel universos filios Israel adversus Allophylos pugnantes, orationibus suis Deum illis placando, atque exorando. Sic ergo et hic justus Job olim filios suos mundabat. Quod autem orationibus, atque satisfactionibus eos mundaverit, per ea, quae sequuntur, ostendit dicens: „surgens [1]) mane.“ Mox ad Deum currebat, mox ad Deum procedebat, pro se et filiis suis Deum exorans atque deprecans, orans quoque atque postulans terribilem Dei faciem et sibi et illis repropitiare festinans: nec non et docens, et admonens atque formam ostendens, et tunc filiis suis, et nunc omnibus nobis in perpetuum, ut confestim diluculo ex noctis requie exsurgentes, ante omne opus vel verbum, ante omne colloquium vel conventionem, primitias resurrectionis nostrae Deo exhibeamus in sinceris orationibus atque precibus, in matutinis deprecationibus, atque gratiarum actionibus. Hanc itaque pietatis ac religiositatis formam nobis omnibus demonstrans Job: „surgebat [2]) mane, et mundabat eos, offerens pro iis hostiam secundum numerum illorum.“ Primo mundabat, purificabat, sanctificabat, et ita demum pro iis hostiam offerebat, ut cunctis in perpetuum ostenderet, quia

---

[1]) Job. I, 5. [2]) Job. I, 5.

mundos et [1]) castos, atque sanctos condecent [2]) sacrificia, ut sancte atque digne immolata, sancte atque digne a sanctis accipiantur. Sic namque et Apostolus post haec dicit: „probet [3]) se ipsum homo:" hoc est, mundet semet ipsum, et ita de sanctissimis Domini sacrificiis fruatur. Sic et Job pridem faciens primum mundabat eos, et ita demum pro iis hostiam offerebat secundum numerum eorum, secundum personas eorum. Quare secundum numerum eorum? Propter nimiam sinceritatem, quam habebat circa illos, atque devotam castificationem, quam habebat circa illos. Singuli itidemque [4]) a Deo creati sunt, sigillatim ex utero matris exierunt, sigillatim totidem iidemque [5]) in resurrectione, atque in inquisitione judicii exsurgent. Ob hoc, inquit, ergo pro singulis eorum secundum numerum illorum hostiam offero, ut et ipsi haec videntes, eadem pro semet ipsis perficere properent, hoc scientes, quia unusquisque omnium hominum pro semet ipso solus in judicio resurget, et solus ad inquisitionem veniet, et solus pro se solo responsum in visitatione animarum dabit. Non enim liberabit frater fratrem, neque defendet ullus alium in judicio. Merito ergo secundum numerum eorum offerebat pro iis hostias, item vitulum unum pro peccatis animarum illorum. Quis autem offerebat easdem hostias? Certum est, quod ipse Job. Si enim post hoc pro amicis suis ipse jussus est offerre, atque hostias immolare, multo magis pro filiis suis ipse offerebat sinceras, atque adeo acceptabiles hostias. Erant nihilominus etiam ea tempestate sacerdotes necdum adhuc a lege ordinati, sed naturali sapientia hoc requirente, ac perficiente. Ita sacerdotio functus est Noe. Ita sacerdotio functus est Abraham. Ita sacerdotium gessit Melchi-

---

[1]) Deest „et" in ed. R. [2]) Edd. M. „conderent."
[3]) I Cor. XI, 28. [4]) Edd. M. „iidemque."
[5]) Ed. R. „idem."

sedech. Ita et ipse Job post illos sacerdotio functus est. Sed interim, sicut diximus, erant etiam sacerdotes per loca, qui pro indigentibus hostias offerebant Domino per diversa tempora. Quod autem fuerint pro certo illo tempore sacerdotes, ostendit ipse Job, dicens: „qui [1]) mittit sacerdotes captivos.“ Sive ergo memorati sacerdotes, sive ipse per semet ipsum Job offerebat hostias pro illis secundum numerum illorum. Si haereditatem, inquit, illis distribuerem, si dona illis ingentia donarem, nonne secundum numerum illorum dividerem? Nonne secundum personas eorum darem? Nunc vero cum spiritualem, inquit, illis haereditatem dividam, atque divina illis dona largiar, sacrificia pro illis offerendo atque hostias, nonne multo magis secundum numerum eorum, et secundum personas hostias immolabo? Cur autem unum vitulum pro omnibus illis [2]) sacrificas? Cur unum vitulum communiter pro omnibus animabus jugulas? Ob hoc, inquit, unum vitulum communiter pro omnium animabus macto, ut communionem atque concordiam, unanimitatem atque consensum cunctos illos doceam, ut cum unus vitulus pro omnibus jugulatur, unanimes esse invicem omnes judicentur. Merito ergo pro omnium animabus unum vitulum communiter mactavi. Sed adhuc, quod est horum maximum: „vitulum [3]), inquit, unum pro peccatis animarum illorum.“ Dic, o beate Job, quis te docuit vitulum mactare pro animarum peccatis: Quis te [4]) docuit ita de longe figuram adimplere illorum, quae perficienda sunt in novissimo tempore? Spiritus, inquit, sanctus mihi revelavit, Spiritus sanctus me docuit, ut vitulum pro animabus offeram in figuram illius vituli, de quo dictum est: „cito [5]) adducite vitulum saginatum:“ et ut vitulum pro

---

[1]) Cfr. Job. I, 5. [2]) Deest „illis“ in ed. R.
[3]) Job. I, 5. [4]) Deest „te“ in ed. R.
[5]) Cfr. Luc. XV, 23.

peccatis jugulem in typo illius, de quo dictum est: „ecce [1]) agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi." Ipse, inquit, Spiritus sanctus me docuit vitulum pro peccatis animarum offerre, atque de longe figuram adimplere [2]) illius, qui tanquam vitulus saginatus pro mundo mactandus est in novissimo tempore, qui tanquam agnus immaculatus pro mundis erit immolandus. Qui enim docuit Esaiam dicere: „sicut [3]) ovis ad victimam ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine voce, et peccata nostra ipse portavit, et propter impietates nostras deductus est ad mortem:" qui docuit Jeremiam dicere: „ego [4]) autem tanquam agnus immaculatus ductus ad immolandum:" aliaque innumera his similia: qui ergo omnes illos docuit dicere et prophetare de eo, qui erat venturus, idem ipse, inquit, etiam me illuminavit, ut vitulum pro peccatis offerrem, et typum futuri vituli, atque agni adimplerem. Merito ergo vitulum unum pro peccatis animarum illorum obtulit, ut illa tunc [5]) perficeret et futura ostenderet. Sed et adhuc propterea vitulum illum coram filiis suis pro peccatis jugulavit, ut videntes ipsi filii, quod pro alienis peccatis ille vitulus jugulatus moreretur, metuentes ac paventes ab omnibus peccatis, quae animas perimunt, declinarent, et universas animas interficerent [6]), id est, juventutis ignorantias a se mortificarent. Ob hoc ergo vitulum unum in figuram unius memorati illius vituli mactavit pro peccatis animarum eorum. Haec nimirum universa fecit beatus Job sapienter considerans sancteque cogitans. Dicebat enim in semet ipso Job: „ne [7]) forte filii mei mali aliquid in corde suo cogitaverint adversus Deum." O sinceritas patris, o dilectio parentis, o studium genitoris.

---

[1]) Ev. Joann. I, 29. [2]) Ed. R. „implere."
[3]) Cfr. Jesai. LIII, 7. seqq. [4]) Jerem. XI, 19.
[5]) Ed. R. „nunc." [6]) Edd. M. „interficiunt."
[7]) Job. I, 5.

Non enim tantum pro corpore sollicitus erat, sed plus de anima cogitabat. Ne forte, inquit, filii mei, qui in disciplina nutriti sunt, qui in eruditione creverunt, qui in Dei timore exercitati sunt, ne forte filii mei, quibus vivis ego gaudeo si ipsi vixerint Deo, quibus vivis ego gratulor si ipsi ad Deum intenderint, si ipsi Deo servierint, si ipsi a creatore non recesserint, ne forte filii mei in corde suo, in mente, in animo, in sensu, in cogitatione aliquid cogitaverint contra Deum. Ac si diceret: Ne forte aliqua mala cogitatio in cor eorum adscenderit, quae a Deo longe facit, quae a sanctitate pervertit, quae a castitate separat, quae a pietate abstrahit. Dic, o beate Job, quomodo permitteres, ut aliquid mali filiis tuis in verbis atque operibus evidentioribus excideret[1]), qui pro occultis, et abditis, aut omnino forsitan non exsistentibus, ita nimium sollicitus fueris, atque curam gesseris: qui sollicitus, atque metuens dixisti: „ne[2]) forte filii mei in corde suo mali aliquid cogitaverint adversus Deum:“ ne forte de impudicitia cogitaverint, ne forte ad impietatem declinaverint, ne forte post peccata oberraverint, ne forte illicita meditati fuerint, ne forte injusta concupierint, ne forte aliqua radix amaritudinis atque fellis exorta in animis eorum ipsis nocuerit? Haec scilicet atque his similia plurima intra semet ipsum tractans beatus Job dixit: „ne[3]) forte filii mei in corde suo mali aliquid cogitaverint adversus Deum.“ Ne forte, inquit, confringantur rami mei, ne forte evellantur propagines meae, ne forte excidat fructus meus, quem ego in justitia genui, quem in fide produxi: „ne[4]) forte filii mei in corde suo mali aliquid cogitaverint adversus Deum.“ Ne forte obliviscantur Deum, et recedentes a timore ejus, atque derelinquen-

---

[1]) Edd. M. „expediret.“
[2]) Job. I, 5. — Edd. M. „male aliquid.“
[3]) Job. I, 5. [4]) Job. I, 5.

tes ejus beneficia, dicant in corde suo: non est Deus, non est justitia, non est judicium, non est resurrectio, neque inquisitio, neque retributio. Omnia namque haec mala sunt, et Deo contraria, et a Deo longinqua et Deo odibilia: et omnis homo qui haec cogitaverit, vel disposuerit, vel fecerit, vel proposuerit, inimicus est Dei, atque odibilis. Sic itaque omnimode sanissime cogitans pro animabus filiorum suorum Job dixit: „ne[1]) *forte* filii mei in corde suo mali aliquid cogitaverint adversus Deum" Qui enim mala cogitaverint adversus Deum, cito intereunt, et in perpetuo condemnantur, intercipiuntur, impediuntur, atque in profundo inferni in aeternum torquentur. Sed plerique hominum haec non reminiscuntur, qui filios suos ab infantia exterminant, qui filios suos et filias suas ab incunabulis non erudiunt, non corripiunt a juventute, non prohibent mala, non odiunt pessima, non coercent illicita, non admonent timorem Dei, non comminantur judicium gehennae, non vitae aeternae introitum docent. Non enim educant eos[2]) in disciplina atque eruditione Domini, qui non egerunt curam pro animabus eorum, neque solliciti sunt pro salute, vel perditione filiorum. Hujusmodi cum non erudiunt, neque corripiunt filios suos, et ipsorum animas igni inexstinguibili in interitum tradunt, et semet ipsos in furorem judicii demergunt. Omnia enim, quae deliquerint filii, de parentibus requiruntur, qui non erudierint, neque corripuerint filios suos. Hujus evidens exemplum in Eli ostenditur et in filiis ejus, atque in aliis alibi. Haec sciens gloriosus Dei famulus Job, non solum a manifestis peccatis observat filios suos, sed et ab occultis, ne mali aliquid in corde suo cogitarent. Primus beatus ille ostendens factis hoc, quod post hoc dictum est verbis: „ab[3]) occultis meis munda me:" pro occultis nihilominus, at

[1]) Job. I, 5. [2]) Ed. R. „nos."
[3]) Psalm. XIX, 12. (XVIII.)

que in ignorantia perpetratis delictis filiorum suorum sollicite mundabat eos, et non tantum pro perpetratis, atque certis, quantum pro incertis, et non exsistentibus. Hoc nimirum faciebat ille beatus vir. Non semel aut secundo, neque uno anno, aut duobus, sed „sic [1]) faciebat Job omnibus diebus vitae eorum.“ Non quiescebat, non fiduciam resumebat, non obdormitabat, neque obliviscebatur, non erat negligens, non erat fastidiosus, sed ita faciebat cunctis diebus vitae eorum, ante Apostolos ea, quae Apostolorum sunt, adimplens, sicut dicit: „qui [2]) coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi:“ et ante adventum Domini, praeceptum Domini adimplens dicentis: „Qui [3]) toleraverit usque in finem, hic salvus erit.“ Sic itaque faciebat Job omnibus diebus vitae eorum, magnum thesaurum se credens habere in regno coelorum, ut inviolatos atque immaculatos filios suos exhiberet, et ad regnum coelorum eos mitteret. Sic, inquam, faciebat Job omnibus diebus vitae eorum. Sic faciebat sicut alter prior illo non fecit, sicut alter illo antiquior non gessit. Magnus erat Abraham in fide, sed excellit illum Job in tolerantia. Magnus erat Jacob in cordis munditia, sed non fuit illo minor Job in misericordia. Adversus ceteros omnes priores, et novissimos, non succubuit in virtutum studiis. Cum omnium virtutibus communicaret, et omnium fidem, et pietatem atque justitiam imitaretur, transcendit cunctos, atque praecellit tolerantia vehementium dolorum. Merito digne dicitur de solo Job: quia ita faciebat, sicut non fecit alter. Omnia enim, quae fecerunt sancti, fecit etiam Job. Quod autem sustinuit Job cum gratiarum actionibus, hoc nihilominus nullus alius sustinuit. Omnibus ergo modis veraciter dicitur: „sic [4]) faciebat Job cunctis diebus vitae eorum.“ Sic fa-

---

[1]) Job. I, 5. [2]) Philipp. I, 6. [3]) Matth. X, 22.
[4]) Job. I, 5.

ciebat, quasi justus, pius, quasi Deo dilectus, quasi credens. Sic faciebat, sicut Deo placebat, sicut creatori libitum fuerat, sicut rex sanctus volebat. Sed cum ita faceret Job, atque haec universa bona perficeret, non sustinuit malignus, non toleravit nequissimus, sed zelans malignatus est, et invidens succensus est. Quid, inquit, illi faciam, quomodo aggrediar? Quomodo circumveniam? Quomodo supplantem? Quomodo praevaricer? Quomodo a justitia abducam? Praesentia non reputat, visibilia non requirit, sed futura sperat, invisibilia [1]) exspectat, divina desiderat, atque incorruptibilia requirit. Undique justitia indutus est, undique sanctitate est vestitus, in veritate fundatus, in fide est confirmatus. Haec nimirum cogitans nequissimus daemon, haec apud semet ipsum meditans ille, qui ab initio adversus sanctos bellum gessit, diabolus dixit: consideravi quid faciam, ad priorem illam meam nequitiam confugiam, principali illa fraude utar, accusabo apud Deum Job, sicut olim [2]) Deum apud Adam, detraham Job apud Deum, sicut a primordio Adam, — habet etiam Job paradisum divitiarum, sicut et olim Adam, — eo quod invidens tibi Deus, ne efficiaris sicut Deus, non permisit gustare te de ligno scientiae: dicam nunc ad Deum, quia non propter dilectionem, sed propter pecuniam colere videtur te Job. Sed cum haec cogitaret nequissimus, atque haec secum loqueretur: „factum [3]) est, inquit, quasi illa dies.“ Quae dies illa? Dies, quae diaboli nequitiam redarguit, quae Dei justitiam manifestavit, quae Job tolerantiam patefecit. Illa dies, quae Dei longanimitatem, et Job alacritatem, et diaboli nequitiam publicavit: quemadmodum ille dies manifestabit, qui in igne revelabitur, sic [4]) ille dies publicavit omnem nequissimum diaboli zelum, atque universam maligni Satanae invidiam.

[1]) Edd. M. „sed invisibilia.“ [2]) Cfr. Gen. III.
[3]) Job. I, 6. [4]) Edd. M. „sicut.“

Hoc namque demonstrans, dicit: „factum [1]) est quasi dies illa, et venerunt angeli Dei, ut starent ante Deum.“ Venerunt non de loco in locum cedentes, neque exinde venientes, ubi Deus non fuerit praesens, illo autem venientes, ubi Deum invenirent, vel viderent. Coelum enim, et terram, superos, et inferos, corruptionem, incorruptionem, et universa ejus replet beatitudo, universa circumdat virtus, cuncta ejus continet magnitudo: et nihil est extra eum. Quomodo ergo venerunt, et unde venerunt ante faciem Dei, qui omnia replet? Bene intelligamus, o amici, et sancte, et Deo digne omnia quae dicta, vel scripta sunt: Dei enim sermones et consilia digne Deo percipienda sunt. Venerunt angeli Dei, ut starent ante Deum, venerunt non vestigiis carnalibus, neque incessibus corporalibus, sed spirituali accessu atque incorruptibili statu coelesti. Venerunt laudantes, honorificantes, magnificantes, confitentes, gratias agentes. Per hoc enim, quod venisse dicit, per hoc nihilominus significat, quod sit opus, vel studium sanctorum angelorum, quod assidue coelestem Dominum laudent, quod aeterno Deo gratias agant, quod sancto Deo indesinenter gloriam pro beneficiis ejus referant, pro gratia ejus, pro misericordia ejus, pro mirabilibus ejus, quae impertit generi humano in omni hora, in omni tempore, plurima, et magna, atque diversa, aliquando de periculis liberans, aliquando de discriminibus eripiens, nonnunquam ex angustiis salvans, peccantibus longanimiter parcendo, poenitentes misericorditer suscipiendo, contumaces patienter sustinendo, spernentibus se clementissime miserando, aliaque ineffabilia atque inexcogitabilia beneficia circa genus humanum perficiendo. Quae universa quotidie videntes sancti angeli, stantes in conspectu ejus, laudant et honorificant, magnificant quoque Deum, atque

---

[1]) Job. 1, 6. — Ed. Ruaei: „et venerunt ut angeli Dei starent“ etc.

illi gratias agunt pro inaestimabilibus ejus beneficiis, atque misericordiae ejus, quae demonstrans istic dicit: „venerunt [1]) angeli Dei, ut starent ante Deum.“ Humana usus consuetudine, ac proverbio, atque locutione, dicit: venerunt ante Deum, qui omnia replet, qui ubique praesens est, et non est locus, neque in coelo, neque in terra, neque in excelsis, neque apud inferos, ubi non sit praesens Deus. Hoc sciebat ille, qui ait: „si [2]) adscendero in coelum, tu illic es, et si descendero ad infernum, ades.“ Hoc sciebat Elias, quod et coelum, et terra, atque universa quae sunt in iis, in conspectu Dei sunt. Merito cum esset super terram, ante Deum se stare demonstravit, dicens: „vivit [3]) Dominus, cui adsto in conspectu ejus.“ Similiter et angelus Gabriel: „qui [4]) adsisto in conspectu ejus et Dei.“ Et Elias ergo in corpore super terram, et Gabriel sine corpore in coelis, uterque similiter assistere se dixerunt in conspectu Dei: ubique est enim facies Dei, tantum mala videre non vult justus et sanctus Deus, ideo dicit: „mala videre non vult Dominus.“ Et alibi: „et ego te videns despiciam.“ Et adhuc: „cum extenderitis manus vestras ad me, avertam faciem meam a vobis.“ Sancti ergo digni, ac justi, atque credentes, casti quoque ac veraces, sive in corpore sint, sive extra corpus, sive in terra, sive in coelo, sive angeli gloriosi, sive sancti viri, jugiter ac indesinenter atque indissociabiliter adstant in conspectu Dei. Venire autem dicuntur ante Deum homines, dum cum majori devotione atque studio animas suas effuderint in oratione ante Deum, sicut Anna mater Samuelis, cum in dolore animi effunderet orationem suam in conspectu Domini: sicut ille, de quo dictum est: „oratio [5]) pauperis, cum anxiaretur et in conspectu Domini

---

[1]) Job. I, 6. [2]) Psalm. CXXXIX, 8. (CXXXVIII.)
[3]) Cfr. I Regg. XVII, 12. (III Regg.)
[4]) Cfr. Luc. I, 19. [5]) Psalm. CII, 1.

effunderet orationem.“ Sic itaque assistunt ante Deum omnes qui sollicite cum oratione adoraverint. Sic angeli, cum gratias agentes misericordias ejus confitentur, atque gratias illi pro ejus beneficiis agunt, quae ille incessanter impertit filiis hominum, aut cum viderint sanctorum virtutes virorum, insignia virorum nihilominus Dei servorum, constantiam, atque agones, tunc nimirum cum gaudio atque exsultatione assistunt ante Deum, revera et ut Deum honorificent, atque laudent de victoria servorum Dei, nec non ut [1]) iis, qui propter Deum patiuntur, patientiae tolerantiam atque sanctam consummationem ab eodem postulent Deo. Sic itaque venerunt et veniunt angeli Dei, ut starent ante Deum. Sic adstiterunt [2]), cum totius mundi salus ad homines veniens initium sumsit, ex virgine nato unigenito Deo, cum subito facta est multitudo exercituum [3]) coelestium laudantium atque magnificantium Deum pro mundi salute. Sic adstiterunt in principio totius creaturae, sicut dicit paulo post ipse Deus ad Job depromens et dicens: „cum [4]) fierent stellae, laudaverunt me voce magna angeli mei, et hymnum dixerunt.“ Si tunc laudaverunt, quando inanimatae stellae factae sunt, multo magis tunc laudaverunt, quando animatae et sensatae stellae factae sunt, id est, animae sanctorum atque justorum. De quibus stellis dicendum est: „stella [5]) enim a stella differt in claritate, ita et resurrectio mortuorum.“ Et alibi: „tunc [6]) fulgebunt justi ut luminaria coeli, et sicut stellae in perpetuum.“ Sic itaque a saeculo et usque in aeternum adstant singula beneficia operationis Domini, quae in omni tempore impertit filiis hominum, confitentia, atque invocantia, et gratias agentia beatitudini aeterni Dei. Sed interim secundum historiam steterunt

---

[1]) Edd. M. „ex iis.“ [2]) Cfr. Luc. II, 9.
[3]) Edd. M. „exercitus.“ [4]) Job. XXXVIII, 7.
[5]) Cfr. I Cor. XV, 41. 42. [6]) Cfr. Dan. XII, 3.

tunc ante Deum angeli confitentes, et gratias ei agentes propter sanctitatem Job, ac meritum, justitiam quoque, ac pietatem, innocentiam [1]) atque integritatem, maximam sibi gloriam reputantes ante Deum beati Job innocentiam atque sanctitatem. Sed quod pro gaudio atque gloria sanctis angelis, hoc nihilominus ad inflammationem atque zelum proficit maligno et adversario diabolo. Propterea cum venirent angeli gratias agere, ac confiteri pro justo Job, venit diabolus malignitate atque inflammatione repletus adversus memoratum Job. Venientibus videlicet angelis, venit et diabolus, ut staret ante Dominum. Angeli venerunt, ut gratias agerent, et confiterentur, et laudarent: diabolus vero venit, ut mentiretur, et accusaret, atque culparet. Et vere quasi duabus personis utens angelorum et diaboli, angelorum sane bonitatem ostendit, et diaboli nequitiam redarguit, atque nequissimas cogitationes ejus detegit, quibus nequiter atque indigne cogitavit apud semet ipsum procul dubio tractans, ac dicens: quis mihi dabit, ut possim venire ante conspectum Dei? Quis mihi dabit, ut possim stare ante faciem illius aeterni? Hanc scilicet cogitationem diaboli, et ipsum ejus desiderium, quasi adventum memorans scriptor, dicit: „et [2]) diabolus venit, ut staret ante Dominum." Venit, sed non in praesentia, non accessu, neque introitu, sed venit cogitatione, consilio et [3]) desiderio. Nam sicut quis latronum positus in carcere ac vinculis vult frequenter et optat, ut sit foras [4]) in montibus, ubi pridem fuerat, sed non ipse est illic, sed sensus atque cogitatio ejus, et venit illi [5]) cogitatio commonefaciens se de iis, quae illic sunt locis et stationibus, factis quoque, atque studiis: ita dia-

---

[1]) Edd. M. „innocentiam vero atque" etc.
[2]) Cfr. Job. I, 6. [3]) Deest „et" in edd. M.
[4]) Edd. M. „foris."
[5]) Edd. M. „illi in cogitationem commonefaciens" etc.

bolus, cum commonefacit se priorum omnium, et desiderat illa, quae sunt ante Deum, et vadit illuc sensu atque cogitatione, venisse dicitur ante Deum, cum non ipse proprie venerit, sed sensu et cogitatione. Nam quomodo veniret ante conspectum Dei is, qui sanctae animae Job appropinquare, vel eam tangere permissus non est? Quomodo veniret ad coelos is, qui non est permissus introire in paradisum? Si enim ad ostium paradisi observandum Cherubim positus est, et romphaea flammea, ut homo ille, qui exinde olim cecidit, id est Adam, ultra introire non posset: quales putamus esse sanctas angelorum custodias, virtutesque coelorum, quae custodiunt portas illas [1]), ad quas dictum est: „tollite [2]) portas principes vestras, et ut introeat rex gloriae?“ quas transire vel transgredi ad coelum nequissimo diabolo impossibile erat, et est. Nam cum de coelis propter iniquitatem ceciderit, nunquam rursus introibit in coelum, nunquam denuo revertetur ad illud. Si enim ad impios atque sceleratos dicit Deus: „calcare aulam meam non adjicietis:“ nonne multo magis diabolus, qui est totius iniquitatis auctor, et omnis sceleris pater atque inventor, ad coelestem aulam, ex qua sponte cecidit, nunquam iterum adscendet, nunquam denuo revertetur? Si enim spiritus exiens iterum non revertitur, neque revocatur anima ablata: nonne multo amplius is, qui propter iniquitatem de coelo exivit, nunquam rursus illuc revertetur, et is, qui propter impoenitentem nequitiam projectus est ex choris sanctorum angelorum, nunquam prorsus ad poenitentiam revocabitur? Stabit enim tanquam incomtus, atque indomita aversione. Et adhuc, si olim Cain, cum exiret a facie Domini pro impiis ausibus, nunquam ante conspectum Domini Dei est reversus: nonne multo amplius hic diabolus, qui ad omnem crudelitatem fuit magister ejus, qui et homicida

[1]) Edd. M. „illius.“ [2]) Cfr. Psalm. XXIV, 7. (XXIII.)

ab initio juste est nuncupatus a facie Domini Dei tanquam injustus juste projectus, nunquam ante faciem Domini veniet amplius, nunquam in conspectu sanctae gloriae revertetur ulterius? juxta hoc, quod dictum est: „auferatur [1]) impius, ne videat gloriam Domini.“ Et adhuc si „impii [2]) non resurgent in judicio, et peccatores in consilio justorum“ non apparebunt, quomodo, ille qui pater exstitit impietatum, et genitor peccatorum, id est, diabolus, in conspectu sanctae gloriae Dei apparebit? Quomodo mors vitae conveniet? [3]) Quomodo stabunt tenebrae in conspectu lucis inaccessibilis? Quomodo sustineant stipula, foenum atque cera vicinitatem ignis insuperabilis; de quo dicitur: „sicut [4]) fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei?“ Quomodo vocem Dei audiens, respondeat illi immundus, atque exsecrabilis refuga diabolus, quem nec sancti angeli dignum habent suo colloquio? Cujus conjunctionem nullus sanctorum suscepit, neque amplexus est? Quod claruit in beato Paulo et Syla, quibus valde molestum fuit, quod diabolus per illius divinantis puellae os in Philippenses sequentes eos clamaverit, usque quo non sustinens Paulus confusus illud daemonium pepulit. Omnibus itaque modis comprobatum est, quia diabolus a sanctis pulsus est, atque sanctorum praesentiam non sustinuit, sive angelorum, sive hominum: multo magis terribilem Dei praesentiam non sustinebit, neque ante gloriosam Dei faciem accedet. Si enim cum ad terras veniret unigenitus, Deitatis [5]) in se virtutem atque accessum non sustinens, ne torqueretur, rogavit: quomodo ad incorruptionem accedens, ante illam intolerabilem atque inaccessibilem Dei

---

[1]) Jesai. XXVI, 10.

[2]) Cfr. Psalm. I, 4. — Edd. M. „concilio.“

[3]) Ed. R. „conveniet.“ [4]) Psalm. LXVIII, 2. (LXVII.)

[5]) Edd. M. „deitatis ejus virtutem“ etc.

faciem stabit, et vocem verborum audiens, responsum atque replicationem[1]) dabit? Quod est omnibus modis et illicitum, et impossibile. Post quae universa, o amici, ut superius dixi, intelligamus verba sanctae scripturae. Venisse diabolus dicitur ante Deum, et audisse a Deo, et respondisse Deo, non quod malignus et immundus atque tenebrosus diabolus facie ad faciem steterit ante Deum. Absit: Quis enim durus effectus sustineat, inquit, praesentiam ejus? Paulo post in eodem libro, hoc est, quis durus effectus ad non poenitendum, timorem atque virtutem sustineat vultus ejus? Ideo, ut superius diximus, non in persona venit nequissimus diabolus ante Deum, sed consiliis, et cogitationibus, atque nequitiae suae meditationibus: et quae cogitavit de eo, quae etiam de Job justo, haec venerunt ante Deum, horum memoria venit in conspectu aeterni Dei. Haec memorans Moses, personas ponit atque ostendit. Personis quibus utitur? Aliquando angelorum, aliquando diaboli, nonnunquam autem Dei, ut per significationes personarum ea, quae contigerint, designet, et quae facta sunt manifestet. Quorum evidens exemplum in nobis reperimus, o amici. Nam et frequenter sensibus nostris illo pergimus, ubi nunquam corpore praesentes fuimus, sive in coelum ad Deum, sive in terram ad homines. Saepe ad absentes tanquam ad praesentes loquimur, et cogitationibus nostris cum illis, qui valde longe sunt, contendimus, et altercamur, certamus quoque et replicamus, et ex illorum persona controversias, atque replicationes, nobis ipsis facimus. Saepe etiam et in coelum ad Deum adscendimus, et tanquam in conspectu Dei in excelsis animi visione, atque spiritus elevatione stamus, et ad Deum loquimur, et a Deo audimus, atque Deo responsum damus. Et haec universa dicimus[2]) adhuc in corpore positi, atque

---

[1]) Edd. M „applicationem." [2]) Edd. M. „ducimus."

carnis corruptione super terram circumdati. Quod autem ita sit, norunt ii qui sinceri sunt circa Deum, illi, qui animis suis ad incorruptibilia atque excelsa semper intendunt. Sic locutus est ad Deum Moses, quando respondit illi Deus, dicens: „quid [1]) clamas ad me?“ Sic stetit ante Deum Elias, cum diceret: „vivit [2]) Dominus, cui adsto in conspectu ejus.“ Ita [3]) et alii innumerabiles ostenduntur ex Scripturis, et ad Deum locuti fuisse, et a saeculo audisse, et identidem Deo respondisse, non corpore tamen in coelum in conspectu Dei adscendisse, sed spirituali animae sinceritate ante Deum venisse. Tales fuerunt illi, ad quos dicit Apostolus: „vos [4]) non estis in carne, sed in spiritu:“ utpote non carnalia, sed spiritualia in omni tempore cogitantes, tanquam inter homines super terram visi, animi vero studio ante Deum in coelo fuisse comprobati. Ejusmodi dicunt cum fiducia: „habitatio [5]),“ vel „conversatio nostra in coelis est.“ Si igitur homines carne induti, et corruptione circumdati in coelis ante Deum stare et esse dicuntur, non natura illuc profecti, sed voluntate et desiderio, animi meditatione evecti, quid magnum si diabolus, cum sit spiritus et incorruptibiliter aërem pertransiens et pelagus, ante Deum venisse dicitur? Non quod ipse venit, sed venerunt immortales cogitationes ejus, atque nequissimae cogitationes ejus. Nam sicut ad Cornelium dictum est [6]) de bonis: „orationes [7]) tuae et eleemosynae tuae adscenderunt in memoriam in conspectu Dei:“ sic et dictum est diabolo de malis: malignitates tuae atque iniquitates adscenderunt in memoriam in conspectu Dei. Quomodo adscenderunt? A sanctis angelis oblatae. Sicut enim offerunt sancti an-

---

1) Exod. XIV, 15. 2) I Regg. XVII, 12. (III Regg.)
3) Deest „Ita“ in ed. R. 4) Rom. VIII, 9.
5) Philipp. III, 20. 6) Desideratur „est“ in ed. R
7) Cfr. Act. X, 31.

geli memoriam justorum, atque justificationes eorum ante Deum: sic similiter deferunt iidem angeli memoriam malitiae, atque nequitiae diaboli, livoris quoque ejus et invidiae, quam habet circa sanctos in conspectu terribilis Dei. Quod autem offerunt gloriosi angeli in conspectu Domini haec universa, Dei Raphael nuncius testis est, qui locutus est ad Tobiam, dicens: „cum[1]) orares tu, et Sara filia Raguelis, ego obtuli memoriam orationis vestrae, et legitima ejus in conspectu gloriae Dei.“ Offerunt nihilominus sancti angeli Dei, non quasi nesciat is, qui omnia novit antequam fiant, sed ut testes efficiantur sanctitatis atque pietatis justorum. Iterum tanquam deflentes impietates, atque injustitias injustorum, aut etiam ipsius diaboli. Haec namque demonstrans atque significans Dominus dicit de illis bonis servis, hoc est, de angelis: „venientes autem nunciaverunt Domino suo omnia quae facta fuerant.“ Sic itaque omnimode ostensum est, et per sanctorum verba, atque historias, et per angelorum dicta, quia non persona sua illa saeva, crudeli, obscoena, atque exsecrabili, tenebrosa quoque atque abominabili, venerit diabolus in conspectu sancti ac gloriosi Dei, sed nequitiae revelatione, sed livoris atque invidiae approbatione, et injustitiae increpatione, iniquarum nihilominus et malignissimarum cogitationum manifestatione atque commemoratione. Horum scilicet omnium commemoratio atque memoria venit in conspectu Dei. Sic namque dicit post haec: „nunc recordabor impietatum eorum, et vindicabo peccata illorum:“ non quasi oblitus nunc recordetur, sed quia nunc vindicare juste judicaverit. Juxta hoc ipsum exemplum nunc venisse dicitur in conspectu Dei diabolus, non quod nequissimus ille venerit in conspectu boni Dei, sed quasi cogitationes ejus crudeles ac nequissimae venerint in memoriam in conspectu Dei

---

[1]) Cfr. Tob. XII, 12.

Haec nimirum demonstrans in hac scriptura personis utitur, et nonnunquam ex adverso sibi invicem eas statuens dicit: „venerunt [1]) angeli, ut starent ante Deum, et diabolus venit cum illis, ut staret ipse ante Deum.“ Haec autem ob hoc dicit, ut diaboli iniquitatem redargueret, et Job tolerantiam ostenderet, et Dei justitiam demonstraret. „Venerunt [2]), inquit, angeli Dei, ut starent ante Deum.“ Venerunt utpote sancti ac gloriosi, utpote sanctissima Dei facie digni habiti. Venerunt angeli sanctorum sanctitati attestari, justorum diversas ac varias virtutes et coram Deo demonstrare: Melchisedech Deo dignum sacerdotium: Abrahae immobilem fidem, Isaac unum conjugium, Israel cordis puritatem, Joseph castitatem, Mosi mansuetudinem, justitiam Job ac Dei culturam. Istis namque temporibus erat beatus Job. Ista itaque confiteri, ac profiteri, atque testificari, et, ut ita dicam, de istis gloriari coram Deo venerunt sancti angeli. Sic et nunc et usque in finem saeculi venient, unius jejunio non ficto, alterius sollicitis orationibus, alterius purae poenitentiae atque non simulatae bono, alterius sincerissimis eleemosynis, et pauperum largitatibus, ac miserationibus instantissime in conspectu Dei attestantes. Pro his, inquam, omnibus venerunt, et venient angeli ante Deum, et diabolus venit cum illis, ut accusaret, ut detraheret, ut reprehenderet, ut mendacio simularet, ut vexaret, ut luctaretur: venit et nunc ut luctetur, ut tribulet, ut persecutionem, et tribulationes, atque angustias, et molestias sanctis ac justis excitet. Ob hoc ergo venisse dicitur tanquam angelus mortis, tanquam angelus poenas irrogans, atque exspectans, quando illi, qui poena digni sunt, ei tradantur, et deputentur poenae atque perditioni, sicut ille, de quo dicitur: „tradere [3]) hujusmodi Satanae in interitum carnis:“ sicut etiam illi, de quibus dictum est:

[1]) Job. I, 6. [2]) Job. I, 6. [3]) I Cor. V, 5.

„quos [1]) tradidi Satanae, ut discant non blasphemare.“ Omnes enim facinorosi, infideles, impii, injusti, isti omnes malignis atque pessimis diaboli angelis traduntur ac deputantur illis, de quibus dicitur: „misit [2]) in eos iram indignationis, immissiones per angelos malos:“ illis, de quibus dicitur alibi: „de domo ejus abstrahet eum angelus mortis.“ Isti ergo veniunt, et tunc venerunt temporibus Job. Sed non ante beatam Dei faciem veniunt illi damnabiles, sed consilia et cogitationes eorum, desideria quoque eorum, et [3]) cogitationes malignae et pessimae atque nequissimae, et istarum memoria offertur in conspectu Dei juxta omnia, quae memorata atque ostensa sunt.

Post haec universa dicit: „et [4]) dixit Dominus ad diabolum.“ Nam sicut diabolus non persona venit ante Deum, sed cogitatione et desiderio, atque nequitia, sive meditatione: ita et Deus non ore locutus est ad diabolum, neque verbum contulit cum iniquo, sed occulta atque abdita increpatione nequitiae ejus, atque correptione injustitiae illius. Nam si hic super terram nemo de veris ac justis principibus atque judicibus, homicidas, aut fures aut etiam facinorosos latrones confabulari secum, vel consiliari facit, ne similis illis judicetur: quanto magis justus et verus atque terribilis Deus, impium illum latronem, atque homicidam diabolum pro colloquio suo ante gloriosam illam suam faciem nunquam venire permittit, neque hoc amplectitur? Si enim cum ad terras veniret in corpore unigenitus, loqui eum coram se non permisit, sed cum increpatione dixit ad eum: conticesce et obmutesce: quomodo in adspectu gloriae suae Deitatis colloqui cum maligno statuat diabolo, cum dicit ad eum, et respondet, et responsum audire ab eo patitur, vel dignatur? Sed dixit ad diabolum occulta increpatione, atque confu-

---

[1]) I Tim. I, 20. [2]) Psalm. LXXVIII, 49. (LXXVII.)
[3]) Edd. M. „ac.“ [4]) Job. I, 7.

tatione occultae ejus malignitatis, et zeli, atque pessimae cogitationis. Nam et saepe Scriptura ea, quae non dicunt, dixisse dicit, et ea, quae non audiunt, audisse, et ea, quae non intelligunt, nec vivunt, infremuisse: sicut cum dicit: „dixit mare, virtus autem maris dixit:" aut: „terra[1]) audi verbum Domini:" vel: „infremuit[2]) terra super inhabitantes in ea." Manifestum namque est, quia neque mare, neque virtus maris, hoc est fluctuum, aliquando dixit, vel locuta est, neque terra aliquando audivit, neque infremuit. Non enim dicit, neque vivit terra, cum sit inanimata, sed mos est Scripturarum, ita de quamplurimis dicere. Sic namque illud dicit Scriptura, quod Deus ad cetum loqueretur, et ad cucurbitam, et ad vermem matutinum, et ad spiritum incendii comburentem, sicut scriptum est: „et[3]) praecepit Deus ceto magno, ut deglutiret Jonam." Cui dixit, vel cui praecepit, vel qua lingua ad cetum locutus est? Hominum, an angelorum? Nam pisces neque linguam, neque vocem habent. Vel quomodo dicitur dixisse ad cucurbitam, quae nec vivit, nec spirat? Quomodo loqueretur, vel quid dicens praeciperet spiritui incendii, qui nec auditum, nec intellectum habet, ut incenderet, atque percuteret in capite Jonae? Universa enim haec, cum non habeant scientiam naturaliter, vertuntur atque moventur huc atque illuc creatoris efficientia. Sicut ergo istis omnibus et dixisse, et locutus fuisse, et praecepisse, atque jussisse dicitur Deus non voce dicens, neque lingua loquens, neque in conspectum suum ad coelestia eos sublevans, sed occultae suae operationis virtute vertens, ut necessitas vel ratio poposcerit: sic similiter juxta exemplum horum, quae memorata sunt, etiam dixisse, et locutus fuisse, et audisse, et respondisse dicitur, et in praesentiam suscepisse,

---

1) Cfr. Jesai. I, 2. 2) Cfr. Psalm. CVI, 17. sqq.
3) Jon. II, 1.

neque dictis quicquam ad eum depromens, neque lingua ad eum loquens, neque ad excelsa sancta in conspectum suum nequissimum diabolum elevans, cum occultam atque abditam ejus nequitiam detegit, ac reprehendit, atque revelat omnibus. Quae nobis evidenter ostendit haec nunc commemorans Scriptura, dicens: „et [1]) dixit Dominus ad diabolum: unde venis tu?" Et interrogat ille, qui praescius est, atque providus, nequissimum diabolum, unde veniret, illum injustum refugam, unde approperasset. Sic interrogavit olim Adam: „ubi [2]) es Adam?" Non ut inscius, sed sciens praescienter, et tunc ad Adam, et nunc ad Adae seductorem, sed Job non supplantantem: ad eum, qui Adam circumvenit, sed Job non superavit. Ergo quia in utroque ejusdem nequissimi malitia fuit, merito ad utrumque eodem usus est verbo. Dixit ad Adam olim: „ubi [3]) es Adam?" Ad diabolum postea: „unde [4]) venis tu?" Sed non ut inscius interrogavit, unde venisset, sicut nec Adam olim, ubi esset, sed occultam atque abditam cogitationem ejus detegere atque publicare voluit. Latenti enim livore adversus Job inflammatus est, latenti cogitatione Deum reprehendit, quasi Job defendentem, et multitudinem divitiarum illi continenter [5]) largientem. Dixit namque intra semet ipsum: si mihi tanta bona dedisset super terram, profecto et ego colerem illum in terris, sicut Job. Nunc ergo quis mihi dabit, ut possim adscendere cum angelis in coelum, et stare in conspectu Dei in medio eorum, et potestatem accipere a Deo omnium ejus bonorum? Et ostenderem eum sua bona perdidisse, quia non est utilior, neque firmior Job ceteris hominibus universis, quia non propter caritatem, neque pietatem Job colit Deum, sed propter pecuniae multitudinem, atque bonorum abundantiam. Nisi enim pro horum blan-

---

[1]) Job. I, 7. [2]) Gen. III, 9. [3]) Gen. III, 9.
[4]) Job. I, 7. [5]) Edd. M. constanter: cohibenter

dimento serviret Deo, profecto [1]) non esset melior Esau tritavo suo. Nunc vero tanquam flos videtur ex spinis oriri Job ex posteritate Esau: sed si denudetur divitiis, profecto continuo denudabitur etiam Dei cultura, si auferatur ab illo pecunia, profecto non offeret ipse gratiarum actiones Deo. Ergo quia haec cogitavit diabolus, cum nequiter invidit Job, et illicite reprehendit Deum, injuste nihilominus atque indigne ingressum cum angelis desiderans ante Deum, necnon et hoc quod illicite deferens Job, pecuniae atque filiorum ejus potestatem accipere cuperet, acceptaque omnia subito perderet, et cum perdidisset, aut certe Job a Deo abstraheret, aut etiam cum justum Job tormentis afficeret, nequitiae suae satisfaceret. Ergo quia, ut dixi, desiderio suo ac consilio ita venit nequissimus diabolus ante Deum, in medio angelorum merito venisse eum dicit, non quod ipse venerit, sed desiderium ejus atque cogitatio venit. Adversus quam cogitationem respondisse dicitur Deus, et interrogasse diabolum, unde veniret. Nam vere [2]) non poterant haec historialiter scribi, neque aliter nobis recitari, nisi ut personae recitarentur quasi ad invicem respondentes. Ob hoc dicit: „et [3]) dixit Deus ad diabolum, unde venis tu?" Non quasi interrogans, vel quaerens, vel sciscitans dixerit: „unde [4]) venis tu?" sed culpans, et detegens, abdicans quoque atque redarguens, et iniquitatem ejus atque apostasiam, malignumque ejus livorem circa Job, et circa omnes sanctos demonstrans, dixit: „unde [5]) venis tu?" Non dixit hoc ad angelos, neque ad sanctas virtutes, non interrogavit speciales ministros, unde venissent, vel unde veniant. In ipso enim atque in ejus voluntate, in visionibus ejus atque ordinationibus et eunt et veniunt, et omnia perficiunt, atque omnia adimplent, et cuncta secun-

---

[1]) Ed. R. „perfecto." [2]) Ed. R. „vero." [3]) Job. 1, 7.
[4]) Job. 1, 7. [5]) Job. 1, 7.

dum ejus voluntatem operantur, juxta hoc, quod dictum est: „benedicite [1]) Dominum omnes angeli ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.“ Ergo quia tales sunt sancti angeli, et taliter faciunt voluntatem Dei, et in ipso eunt, et veniunt, et extra ipsum nunquam sunt, merito ergo illos non interrogat, unde veniant: malignum autem illum refugam atque apostatam interrogat, tanquam alienigenam, tanquam exterum, tanquam adversarium, tanquam inimicum omnium bonorum. Hunc ergo interrogans dicit: „unde [2]) venis tu?“ Ab homicidiis, a sanguinibus, ab adulteriis, a furtis, a mendaciis, tanquam homicida, et tanquam mendacii pater, et horum auctor atque inventor exsistens super terram. „Unde [3]) venis tu?“ Ab internecione Abel, a gigantum impudicitia atque interitu illorum, a turre contumaciae atque dispersione, ab Esau aviditate atque fratris circumventione, a Pharaonis pertinacia atque perditione, ab Israel in deserto idolorum cultura atque ruina, a prophetarum persecutione, ab interfectione Joannis, a Judaeorum crudelitate, et ab omnium a saeculo et usque in saeculum malorum perfectione. Omnia, inquit, mala quae super terram exorta sunt, ex te initium sumserunt, et per te sub coelo disseminata sunt, et tu es, o diabole, omnium horum factor, et suffragator, et initium, et finis. Ob haec, inquit, o diabole, et mors vivit, et infernus floret, et tenebrae gaudent, et obscuritas non minoratur, et iniquitas non deficit, et judex mortis victoriam accipit. Cum ergo interrogem te, unde venias, non quasi nesciens interrogo, neque ut ignarus sciscitor, sed ut reprehendens atque detegens, convincens atque redarguens, ostendens quoque atque demonstrans, quod ab omni impietatis atque injustitiae perfectione atque operatione venias [4]). Dic unde venis tu,

---

[1]) Cfr. Psalm. CIII, 20. 21. (CII.) [2]) Job. I, 7.
[3]) Job. I, 7. [4]) Ed. R. „venies.“

zelo succensus, iniquitate oneratus, invidia plenus? Ego, inquit, dedi Job, et tu invides. Ego adjeci illi, et tu aemularis. Ego multiplicavi, tu vero fluescis. Ego largitus sum, tu vero auferre conaris. Apprehendam enim te, et detegam divina providentia, tanquam furem alienis bonis inhiantem, et sperantem quod per haec justum Job subvertere possis. Sed ego, inquit, et tuam iniquitatem redarguam, bona Job tibi tradendo, ut et Job justum demonstrem per tolerantiam victoriam de te sumentem. Ob hoc ergo tanquam interrogans dico: „unde [1]) venis tu?" Ut occulta tua meditatio appareat, ut vehemens tua nequitia omnibus demonstretur, ut malitiosus tuus livor omnibus innotescat. Pro his ergo omnibus dico: „unde [2]) venis tu?" Adversus quae respondens diabolus dicit: „circuivi [3]) omnem terram, quae sub coelo est, et veni." Magniloquio atque arrogantia uteris, o miserrime diabole, elatione quoque atque jactantia, ut ita appareat, quod omnes magniloqui, jactanticuli, arrogantes, et superbi tuae nequitiae sint discipuli, et apud te didicerint ea, quae Deo sunt contraria: „Deus [4]) enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam." His similiter etiam Anna mater Samuelis dicit: „nolite [5]) loqui superba in superbia, et non exeat magniloquium ex ore vestro." Sed horum immemor diabolus, et alios docuit, et ipse magna locutus dixit: „circuivi [6]) totam terram, quae sub coelo est." Intendite, o amici, quia circuisse se dicit totam terram, quae sub coelo est, sed non carnalibus vestigiis, neque corruptibilibus gressibus, sed spirituali transcursu, atque [7]) incorporali transitu universa, quae sub coelo sunt, subito pervolans atque peragrans. Sicut ergo non corruptibilibus gressibus, neque carnalibus vestigiis circuivit diabolus, sed

---

[1]) Job. I, 7. [2]) Job. I, 7. [3]) Job. I, 7.
[4]) I Petr. V, 5. [5]) I Sam. II, 3. (I Regg.)
[6]) Job. I, 7. [7]) Ed. R. „atque in corporali."

in [1]) incorruptibili atque occulto transcursu: sic similiter cum dicit, quod ante Deum steterit, non facie ad faciem coram Deo stetit, sed occultis cogitationibus, et nequissimis meditationibus ante Deum venisse dicitur, hoc est, nequissimae ejus cogitationes pro ejus increpatione steterunt ante Deum. Sed interim, inquit: „circuivi [2]) totam terram, quae sub coelo est, et veni." Sed male gloriaris; et mala est haec tua gloriatio. Terram circuis, sed ad coelum non reverteris. Ea, quae sub coelo sunt, peragras, sed illa, quae in excelsis sunt, non possidebis. „Circuivi [3]) omnem terram, quae sub coelo est." Circuivit non carnalibus vestigiis, sed circuitionibus iniquitatis, non terrenis gressibus, sed spiritualibus seductionibus. „Circuivi [4]) totam terram, quae sub coelo est." Non per temporum spatia circuisti, sed subito, celeriter, ac velociter omnia, quae sub coelo sunt, peragrasti, et omnia, quae in aëre sunt, pervolando, et cuncta, quae sub coelo sunt, inspiciendo, subito ab oriente ad occasum transeundo, et a meridiano ad aquilonem pervolando, et ea, quae per quatuor terminos orbis in omnibus gentibus, et provinciis, et regionibus atque linguis fiunt, vel dicuntur videns, et audiens, et sciens, non tanquam in praesentia habens, sed tanquam spiritus volans, et omnia, quae voce dicuntur, audiens, et quae operibus fiunt universa videns, ea vero, quae in corde atque intra animum tractantur, nesciens. Si enim hominum cogitationes scisset, profecto nullum hominem salvum fieri permisisset, nihilque boni perficere, sed omnia bona mox ut cogitatione coepta fuissent, continuo destrueret, continuo perficere non permisisset. Nunc vero ea quidem, quae cogitantur, vel tractantur, ignorat: ea vero, quae in operibus fiunt, et per vocem dicuntur, audit, et videt, utpote spiritus callidus ac subtilis, et qui ubique est praesens atque totum mundum subito pervo-

---

1) Deest „in" in edd. M. 2) Job. I, 7.
3) Job. I, 7. 4) Job. I, 7.

lans. Si enim venti aëris regiones ac provincias subito perflant, atque transeunt, nonne multo amplius aërei spiritus, id est, nequissimi daemones, subito pervolant totum mundum, subito universa peragrant, quae sub coelo sunt, subito ubique sunt [1]) praesentes? In omni proelio, vel pugna, in omni perturbatione atque mortis ruina, in omni seditione ac tumultu, in omni contentione et lite, in omni sanguine et homicidio, et furto atque adulterio, omnique lamentabili bello sive orientis, sive occidentis, sive meridiani, sive aquilonis, ubique praesentes sunt nequissimi atque aërei daemones plus perturbantes, et succedentes atque universa moventes. Unde divinationes sunt, ex quo malignissimi daemones, aëreique spiritus subito hunc mundum pervolantes, atque universa, quae in omni loco hujus mundi fiunt, contemplantes: et ea, quae dicuntur, audientes, qui alibi ubicunque longe positi fuerint sub nequitiae ministris revelant atque demonstrant, tam [2]) in somnis, quam in vigiliis, nec non in phantasmatibus, et juxta haec, quae fiunt, vel emergunt, etiam alia atque alia futura sperare atque probare docent. Exinde [3]) cepit divinationis error filios hominum in scandalum in eos, quibus super terram ortum est. His namque omnibus demonstratis atque memoratis malignissimus atque aëreus diabolus dicit: „circuivi [4]) totam terram, quae sub coelo est, et veni.“ O nequissime adversarie, o malignissime diabole, quam malignus es, et ad omnia mala versutus atque callidus. Cum enim ad Deum loqueris, humilitatem fingens, totam terram, quae sub coelo est, circuisse te dicis, et coeli non meministi. Cum autem ad homines loqueris, tunc nihilominus magna loquens, ut homines rapias, dicis: „in coelum adscendam, super stellas coeli ponam sedem meam, et ero similis altissimo.“ Hoc nimirum ob hoc dicis, ut pro altissimo

---

[1]) Edd. M. „praesentes sunt?“ [2]) Ed. R. „tanquam.“
[3]) Ed. R. „coepit.“ [4]) Job. I, 7.

adorari atque coli ab hominibus possis. „Circuivi [1]), inquit, totam terram, quae sub coelo est.“ Terram circuis, o diabole, ad desolandum, ad exterminandum eam. Ea, quae sub coelo sunt, peragras ad perturbandum et pervertendum, et ad furorem concitandas atque exacerbandas gentes adversus gentes, et regiones. Pro istis ergo omnibus, inquit, circuivi totam terram, quae sub coelo est, et veni. Sed adhuc aliter circuivi totam terram, omnes terrenos, eos, qui terrena sapiunt tantum, eos, qui terrena sola cogitant, et meditantur, diligunt, atque requirunt. Istos ergo circuis, exploras, exquiris, et conculcas, quia introitus et exitus viam atque iter in iis habes. Sic, inquam, circuis terram, o diabole, et peragras ea, quae sub coelo sunt. Quae sunt haec? Corda, quae non sunt in coelo, quae in coelum nunquam adscenderunt, neque fidei integritate, neque mentis desiderio, neque Domini memoria, neque resurrectionis exspectatione, neque judicii timore, neque spe gloriae aeternae, sed horum omnium, quae in coelo sunt, obliviscuntur, despiciunt quoque atque derelinquunt [2]). Talia sunt corda omnium ferocium, pertinacium, eorum, qui non agunt poenitentiam. Hujuscemodi enim corda circuit diabolus persuadens atque infatuans, obtundens atque obdurans, eorum, qui ea, quae super coelum sunt in incorruptione, non sapiunt, sed ea sola, quae sub coelo sunt in corruptione, super terram requirunt. De istis ergo omnibus dicit: „circuivi [3]) totam terram, quae sub coelo est, et veni.“ A nobis autem avertitur, cum donat Deus cor mundum, animam castam, mentemque piam, fidem integram, plenam caritatem, misericordiam sinceram, puritatem non fictam, et spem immobilem, ut omnes nequissimi incursus atque accessus longe a nobis avertantur, et omnis versutia ejus confusa atque inefficax comprobetur. Sed interim cum haec diceret diabolus, quod circuisset terram, et peragrasset ea,

[1]) Job. I, 7. [2]) Ed. R. „delinquunt.“ [3]) Job. I, 7.

quae sub coelo sunt, respondit ei Deus, dicens: „animadvertisti [1]) ad puerum meum Job, quia similis ei non est quisquam in terris?" Tanquam si diceret: quia gloriaris, quod terram circuieris, et ea, quae sub coelo sunt, peragraveris, dic mihi, animadvertisti ad puerum meum Job? Quod si forsitan dixeris: nescio, quis sit Job: hic est, cui non est homo similis super terram. Ego dico, quod non sit illi similis super terram: tu vero, qui dicis, quod terram circuieris, et ea, quae sub coelo sunt, peragraveris, ostende alium similem illi. Et vere nequissimi diaboli cogitationes arguit, atque illicitum ejus livorem ostendit, quem meditatus est, ac nequiter cogitavit, cum Job zelatur, et invidet. Ac si diceret: ego arguo meditationes tuas, ecce, revelo consilia tua, ecce, ostendo nequitiam tuam atque livorem. Ecce, do tibi audaciam, ut proferas malitiam tuam, ut depromas malignitatem tuam, ut ad certamen atque proelium beatum requiras. Nisi enim fiduciam acceperis, quaerere non audebis: „animadvertisti [2]) ad puerum meum Job?" Hoc est, relaxasti animum tuum, cogitationes tuas, consilia tua, meditationes tuas? Ad quem? „Ad [3]) puerum meum Job." Laetaberis adversarie sagitta in modum ignis comburente? Hanc vocem diabolus nequaquam audire patitur, non tolerat nequissimus, ut aliquis servus Dei sit, vel omnino nominetur. Cum autem odio haberet Job, atque zelaretur eum, adjecit super nequitiam, cum servum Dei illum nuncupari audisset, Deo adstruente: „ad [4]) puerum meum Job." Et animadverte, quantus sensus in hoc ipso demonstratur sermone, cum servum suum appellat Job. Primum quidem tanquam gloriam sibi existimat atque honorem omnium Dominus, cum sancte atque caste illi serviunt homines. Idcirco quasi glorians dicit nunc sane de solo Job:

---

[1]) Job. I, 8. [2]) Job. I, 8. [3]) Job. I, 8.
[4]) Job. I, 8.

„puerum[1]) meum Job:" hoc est, servum meum: alibi autem de plurimis: „misi[2]) ad vos omnes servos meos prophetas." Unde etiam ipsos glorificat atque magnificat per id, quod servos et famulos eos adstruit atque appellat, sicut Mosen, de quo dicit ad Aaron: „non[3]) sicut famulus meus Moses in tota domo mea fidelis." Et post paululum: „quomodo[4]) non timuisti loqui de famulo meo Mose?" Quid hoc majus est, quid superius, ut quis sit creatoris servus atque coelestis regis famulus? Non est hac major gloria. Super haec autem ipsum diabolum increpat, dejicit atque objurgat per id, quod Job puerum suum appellat: „animadvertisti[5]), inquit, ad puerum meum Job?" Ac si diceret: nonne victus es, et dejectus atque humiliatus, ut Job corruptibilis atque terrenus homo servus meus sit, et in mea servitute maneat? Tu vero, o diabole, cum superior sis angelis, cum inter Cherubim a me creatus, a mea servitute recessisti, et meum ministerium dereliquisti, merito ex sanctis choris projectus atque a coelestibus pulsus, circa terras oberras, circa terras reptas, et terrenos circumvenire conaris. Ob hoc cum dicis, quod terram circuieris, et ea, quae sub coelo sunt, peragraveris, quia coelestium refuga effectus, atque in terrenis reptare, in terra manducare, in persona serpentis es maledictus, animadvertisti animo illo nequissimo, invido, crudeli, pravo, fero, ad puerum meum mitem, benignum, subjectum, religiosum, non fraudulentum, sed devotum, ad puerum meum, cui non est homo similis super terram? In omnibus virtutibus atque studiis non est illi similis super terram. Abraham non est, Isaac requievit, Israel transivit, Joseph quietem assumsit[6]): propterea non est illi similis super terram. Ego, inquit, testimo-

---

[1]) Job. I, 8. [2]) Cfr. Matth. XXIII, 34.
[3]) Num. XII, 7. [4]) Cfr. Num. XII, 8.
[5]) Job. I, 8. [9]) Edd. M. „resumsit."

nium perhibeo virtutibus ejus, utpote omnium cognitor Dominus. Attestatur videlicet illi etiam malignus tuus livor, o diabole. Nisi, inquit, meus servus fuisset sanctus ac dignus, atque mihi bene complacens, non utique eum zelatus fuisses, non utique ei [1]) invideres. Non es zelatus Esau, neque Ismael, non zelaberis Saul, atque Achitofel, neque Doech, neque ullum ex iis [2]), qui tuam perversam fecerunt voluntatem: sed zelatus es a saeculo omnes servos meos, atque cultores, id est, Abel et Joseph, et nunc ipsum Job, atque his similes omnes, et omnes sinceriter me invocantes.

„Quia [3]) non est, inquit, similis illi super terram.“ In quo non est similis ei quisquam super terram? Jn omnibus bonis operibus, atque Deo [4]) dilectis, sine querela est, utpote qui in nullo potuit reprehendi. Quamvis, inquit, tu eum reprehendas, o diabole, quasi propter divitias me colentem, post paululum probabitur, quia omnino Job sine querela permanet, et non solum sine querela, sed et justus, cum justitia etiam verus. Sed quia plerique hominum in hoc mundo omnibus modis sine querela fuerunt, et justi, et veraces in humanis duntaxat judiciis et causis, atque corruptibilibus justitiis universis, et quod summum et maximum est, Dei scientiam non habuerunt, caritatem quoque Dei, atque culturam, merito super haec universa Job bona adjicit id, quod maximum est, dicens: „Dei [5]) cultor:“ sive sine querela fuisset, sive justus, sive verax, omnia haec propter Deum erant, atque Dei culturam. Super quae universa adjiciens dicit: „abstinens [6]) se ab omni re mala:“ utpote qui Deum colebat, utpote qui Deum metuebat, tanquam qui Deo serviebat, et tanquam qui Deo placere cupiebat. Sic itaque super omnes ceteras virtutes praecipuam ejus virtutem in conclusione

---

1) Ed. R. sola: eum. 2) Edd. M. „his.“ 3) Job. I, 8.
4) Ed. R. „ideo.“ 5) Job. I, 8. 6) Job. I, 8.

demonstrans, Dei cultorem illum fuisse ostendit, atque ab omni re mala se abstinentem. Et vere cum haec ad diabolum loquitur, per haec diabolum arguit, atque increpat, et veluti diceret: audi, o diabole, ad te enim est hic sermo, et tua haec increpatio atque objurgatio. Sine querela est Job, tu vero omnibus criminibus es refertus. Justus est Job, tu vero ipse injustus es, et totius injustitiae suffragator. Verus est Job, tu autem totius veritatis es exsors, atque omni mendacio plenus, et omnis fallaciae, atque doli es pater. Dei cultor est Job, tu vero Dei refuga et apostata, atque rebellis: et non solum tu, sed et omnes homines ad hoc instigas, suades et doces. Abstinet se ab omni opere malo et verbo Job: tu autem omne malum et illicitum, atque impium opus, aut verbum seminasti inter homines, atque in ea[1]), quae sub coelo sunt, oriri fecisti. Dicit denique haec universa Deus ad diabolum, cum laudat Job, et veraciter magnificat eum, ut nosset diabolus, adversus quem habebat, ne postea diceret: non mihi indicasti, neque ego sperabam in omnibus super terram hujuscemodi esse constantiam. Cunctos audivi, qui fuerunt ab initio saeculi, et quamplurimos meis muscipulis [2]) circumdedi, atque meis insidiis apprehendi. Merito putabam etiam hunc quasi unum ex omnibus facile superare. Ob hoc ergo ne victus diabolus post hoc posset ea, quae memorata sunt, dicere, propterea testificatus est illi Deus, et ante praemonuit de omnibus, quae circa Job agerentur, ac si diceret: noli putare, o diabole, quod adversum avum Job Esau habeas, aut adversum unum ex Esau similibus, sed adversum Job habes, in fide indeclinabilem, immobilem in justitia, in gratiarum actionibus immutabilem, in doloribus non succumbentem, non deficientem in tribulationibus. Talem fuisse Job sciens Deus,

---

[1]) Edd. M. „eo."

[2]) Ed. R. „discipulis."

ante testificatus est diabolo, dicens: „homo [1]) sine querela, justus, verax Dei cultor, abstinens se ab omni re mala.“ Sed et quae in laudem beati Job dicit Deus, atque in testimonium nequissimi diaboli, haec ad maximam inflammationem profecerunt, et succensionem nequitiae adversarii, atque ad [2]) maximam adversum Job concitationem livoris ac zeli. Merito audacia fretus nequissimus, immoderanter protulit suam iniquitatem, dicens: „non [3]) sine causa gratis Job colit Deum.“ Respondet nihilominus, et dicit, non labiis depromens, neque humano ore locutus, sed consiliis iniqui cogitans, atque ipsis cogitationibus illicita meditatus, respondens diabolus dicit: „non [4]) sine causa Job colit Deum.“ Incipit ostendere, quia nequiter meditatus est: incipit publicare, quia malitiose cogitavit: „non [5]) sine causa, inquiens, Job colit Deum.“ Non gratis, sed cum pretio. Non frustra, sed pro mercede. Non propter pietatem, sed propter divitias, non propter Domini dilectionem, sed propter peculii multitudinem. Non sine causa Job colit Deum. Habet, pro quibus recompenset, habet, pro quibus reddat retributionem: „non [6]) sine causa Job colit Deum.“ Si enim ferocioribus, atque immanioribus hominibus tantas conferres divitias, et tantam gloriam, atque tantum honorem, profecto omnes uno consensu tibi servirent, et te colerent. „Non [7]) sine causa Job colit Deum:“ sed pro divitiis, pro possibilitatibus, pro substantia, pro facultatibus, pro potentia et gloria, atque honore. Pro his ergo atque horum blandimentis te colit. Nunc vero facile est illi colere te, facile est etiam sine querela et justum, atque veracem esse. Sine querela est, quia innumerabilia habet, et nullo indiget: justus est, quia divitias habet: verax est, quia omnes undique

---

1) Job. I, 8. — Deest „ab“ in ed. R.
2) Deest „ad“ in ed. R. 3) Job. I, 9. 4) Job. I, 9.
5) Job. I, 9. 6) Job. I, 9. 7) Job. I, 9.

illi inclinantur, et sermonem ejus usque ad nubes perferunt.

„Sed[1]) mitte manum tuam, et tange omnia quae habet, et scito si benedicat te.“ Aufer, inquit, divitias, exspolia facultatibus, detege gloria, priva honore, humilia ex sublimitate, et tunc non solum hanc culturam derelinquet, et si non in praesenti te benedicet, hoc est, nisi te in praesenti maledicat et blasphemet, atque detrahat. Moses enim magnus homo Dei cum scriberet Job, non ita scripsit, sicut diabolus locutus est, sed decentius ac benignius, utpote devotus Dei famulus. Diabolus enim crudeliter ac nequiter locutus est, et ut plus ad iracundiam, ut putabat, provocaret Deum, non dixit: „si[2]) non in faciem te benedixerit:“ sed: „si non in faciem tibi maledixerit.“ Moses vero illicitam atque crudelem diaboli vocem immutans, dixit: „in[3]) faciem tibi benedicet.“ Non sine causa, inquit, Job colit Deum. Et ut quid? vel ob quam causam colit? „Quia[4]) tu munisti illi ea, quae extra domum atque intra domum ejus sunt.“ Tu munisti, tu circumdedisti, tu obumbrasti, tu protexisti, tu illaesa custodisti omnia bona ejus, non solum ea, quae intra domum sunt, sed et ea, quae extrinsecus sunt extra domum universa, quae sunt ei in circuitu. Quoties, inquit, volui appropinquare, et non inveni accessum, cum protegis, atque obumbras? Quoties, inquit, volui perdere et exterminare, et non permisit omnipotens manus tua? Tu munisti ei omnia, quae sunt intra domum, atque extra domum ejus, tanquam flamma ignis angelorum tuorum custodia ante me omnia bona circumdans, accessum mihi minime concessisti, neque approximare mihi permisisti, potestatem mihi nullatenus dedisti. Quare ergo laudas Job quasi justum? Quid magnificas Job, quasi Dei cul-

---

[1]) Job. I, 11. [2]) Job. I, 11. [3]) Job. I, 11.
[4]) Job. I, 10.

torem, atque religiosum? Non Job religiositas, neque justitia hoc fecit, sed largitiones tuae, atque multiplicia tua bona, pro quibus te colere videtur. Quod si non hoc est: „mitte [1]) manum tuam, tange omnia quae habet, nisi in faciem benedixerit tibi:“ vel potius maledixerit, sicut dicit diabolus. Tu, inquit, munisti, tu benedixisti, tu multiplicasti, tu conservasti et ea, quae domi sunt, et ea, quae extra domum, sed in circuitu sunt, et ea, quae sunt prope, et ea, quae longe sunt universa. Pro his, inquit, omnibus deprecatur et colit, et gratias agit: non tibi gratias agens, sed pro ipsis bonis gratias recompensans, non te diligens, sed ipsam multitudinem pecuniae amans et conservans, atque perdere nolens. Non ergo, inquit, pro tua dilectione te colit, neque propter tuam beatitudinem gratias agit, sed pro pecuniae hujus blandimento te colit, sed propter beatitudinem suam rerumque plurimarum, quas hic possidet, copiam quam dedisti ei, tibi gratias agit. Aufer ergo illi, quae dedisti universa, apparebit [2]) omnibus quae sit Job perfidia, et quia non pura dilectione te colit, sed propter pecuniam rerumque tantarum possessionem, ne eam, si ingratus videatur, auferas, te reveretur. Cui digne respondeatur, et dicatur ad eum. Dico, nequissime Satana, dico, maligne diabole, non intelligis, o miserrime, quia tu te ipsum dejicis, tu temet ipsum condemnas. Nam in his, quae in Job reprehendis, quod ille ingratus exstiterit, te ipsum condemnas, cum tu eadem feceris. Nam hoc ipsum tu fecisti, cum a Deo discederes, atque Deo resisteres, derelinqueres quoque, atque ingratus exsisteres, de quibus nunc Job nec quicquam hujusmodi facientem pessime reprehendis. Sed interim, o diabole, dicis, quod non propter benedictionem colat me Job, sed pro donis meis, atque pecunia. Dic ergo, nequissime Satana, quantum vel quid dedi Job, quemadmodum tibi? Nonne te superiorem angelis feci, et ante-

[1]) Job, I, 11. [2]) Edd. M. „et apparebit.“

riorem archangelis? Nonne inter ordines Cherubim creavi? Nonne incorruptionis gloria te indui? Nonne in indesinenti laetitia vultus mei te constitui? Pro quibus tu universis ingratus exsistens me dereliquisti, et a me recessisti, et rebellis mihi exstitisti. Dic ergo, o diabole, quid hujuscemodi dedi Job? Quid hujuscemodi impertivi? Nonne mortalem et corruptibilem infra angelorum, archangelorumque naturam creavi? Nonne in valle miseriarum cum ceteris filiis hominum constitui? Nonne mortalitatis et corruptibilitatis suae passionibus eum, ut ceteros homines, subjeci? Nempe non in tristitiis vivit super terram? Nempe non labores manuum suarum manducat? Nempe non labores suos non habentibus dividens, mihi gratias agit? Nempe non sudore vultus sui edens me colit? Quomodo, inquit, o infelicissime diabole, cum tu pro gloriosis in incorruptione ingratus exstiteris, Job reprehendis, illum, qui in exiguis atque parvis fidelis exsistens, indesinenter me colens mihi gratias agit? Haec itaque audientes nos, o viri periti, caute nos observemus, sollicite animabus nostris intendamus. Nam idem ipse diabolus est etiam nunc, qui utique fuit et tunc: eundem iniquitatis livorem etiam nunc habet circa nos procul dubio, quem et tunc habuit atque exercuit circa Job. Non quiescit unquam „adversarius [1]) vester diabolus,“ sed „tanquam leo rugiens circuit, quaerens quem devoret.“ Non quiescit unquam accusare homines ad Deum, et Deum ad homines. Merito ergo diabolus est appellatus, id est accusator. Sic namque et tunc Job accusavit circa Deum, quasi non propter sinceritatem, sed propter pecuniae blanditionem Deum coluerit: et Deum accusavit et reprehendit non minime, sed potius quam maxime, quasi non digne, sed continenter Job divitias tribuerit, ob hoc solum, ut adorarent illum tantum homines et colerent. Hoc ipsum nimirum

[1]) I Petr. V, 8.

etiam nunc facit, et usque ad consummationem saeculi omnes homines occulte accusans ad Deum et pro verbo, et pro opere, omnibus hominibus laqueos et capturas et tendiculas ponit, et scandala multiplicat, et tribulationes et molestias ingerit, maxime justis omnibus atque sanctis, circa quos etiam zelum habet, et bella suscitat, atque proelium committit, sicut dicit in quodam loco propheta: „et [1]) faciebat bellum cum sanctis altissimi Dei, et praevalebat iis, donec venit antiquus dierum, et judicium dedit sanctis excelsi.“ Merito ergo in omni tempore caute atque sollicite observemus, atque intendamus animabus nostris, ut nec hic accessum ad nos nequissimus inveniat, nec illic in conspectu Dei nos reprehendat. Mitte, inquit, manum tuam, quae nunc circumdat, quae nunc munit, quae nunc protegit, quae nunc undique obumbrat, quae nunc nullatenus mihi accessum tribuit. Mitte nunc manum tuam, hoc est, praeceptum tuum, jussionem tuam, imperium tuum. Haec namque significans dicit: „mitte [2]) manum tuam:“ ac si diceret: praecipe, jube, manda, permitte. Haec utique universa habens intra mentem suam nequissimus diabolus dixit: „mitte [3]) manum tuam.“ Non de eo infelix dixit ad Deum: „mitte [4]) manum tuam:“ eo quod manum Dei vellet mitti; sciebat namque miser, quia ubicunque manus Dei mittitur, cum propitiatione mittitur, illic et munit et auxiliatur, ac opitulatur et regit et sanat atque salvat. Haec nimirum sciens iniquus, aliud loquebatur, et aliud cogitabat, aliud suggerebat, et aliud quaerebat. Ob hoc ergo dicit callide: „mitte [5]) manum tuam.“ Bene, inquit, ecce mitto manum meam, ut tu dicis. Ad quid faciendum mittam manum meam? „Mitte [6]), inquit, manum tuam, et tange omnia quae habet.“ Cur tangam, inquit? Ad delendum, ait, tange, ad

---

[1]) Cfr. Dan. VII, 21. 22. [2]) Job. I, 11. [3]) Job. I, 11.
[4]) Job. I, 11. [5]) Job. I, 11. [6]) Job. I, 11.

interitum, ad exterminium, ad perditionem. Et quomodo, inquit, perdam, o inimice omnium bonorum, diabole, ea quae creavi? Quomodo exterminem ea, quae dedi? Vel quomodo deleam ea, quae ego feci? Et adhuc aliter: Quomodo perdam, o diabole, substantiam, ex qua mihi non indignae victimae offeruntur, atque sincera sacrificia immolantur? Quomodo exterminem substantiam, unde viduae vestiuntur, et orphani pascuntur, et infirmorum scapulae calefiunt? Quomodo perdam, o diabole, filios ejus, qui me nimium diligit? Quomodo obturem ora eorum, qui in innocentia una cum patre suo Job devote mihi gratias agunt? Sed interim quia non potest, inquit, aliter tua iniquitas sedari, nisi sic: „ecce [1]) omnia quae habet, dedi in manum tuam." Nam si non dedero, discedens gloriaberis et plaudes, quasi victor discesseris, quasi ego hoc certamen non concesserim, quasi hoc bellum fieri non permiserim, quasi de Job constantia non praesumserim, quasi ante proelium et congressionem superatus fuerit Job, qui a me magnificatus atque laudatus est. Ob hoc, inquit, ne de his glorieris, o [2]) diabole: „ecce [3]) omnia quae habet, dedi in manum tuam." Et adhuc propterea, ut cum hoc, quod gloriari, vel applaudere non permitteris, cum hoc ipso etiam humilieris ac refuteris atque mendax comproberis: Job vero exaltetur et beatificetur, atque victor demonstretur: et sit Deus verax, qui testimonium perhibuit Job, tu vero, diabole, mendax, atque auctor mandacii ostendaris. Ob hoc ergo omnia quaecunque habet, dedi in manum tuam, ut omnes in perpetuo cognoscant et tuam iniquitatem, o diabole, et Job justitiam ac tolerantiam, et meam praesentiam: et quia in tribulationibus atque tolerantia probo electos meos: et quia „plurimae [4]) tribulationes justorum, et ex omnibus

[1]) Job. I, 12. [2]) Desunt verba: „o diabole," in ed. R.
[3]) Job. I, 12. [4]) Psalm. XXXIV, 19. (XXXIII.)

his liberavit eos Dominus:" et quia tanquam aurum in fornace, ita justi atque Deo acceptabiles probantur in tentatione. Ob hoc ergo respondens dicit ad diabolum: „ecce [1]), inquit, omnia quae habet, dedi in manum tuam." Quia hoc quaesisti, ut ego manum meam mitterem, ideo ecce ego dedi omnia quaecunque habet in manum tuam, et peculium et filios et substantiam et labores et divitias et possibilitatem. Omnia quae sunt intra domum et extra domum ejus, omnia quaecunque habet non defendo, neque contradico, non praepedio, neque obvio, sed in manum tuam trado. Interfice, perde, dele, atque extermina. Perfice malignum tuum livorem. Imple maledictum illud tuum odium. Pecuniam enim et filios Job perdes, sed caritatem ejus non perdes. Substantiam ac labores ejus intercipies, sed sinceritatem illius atque gratiarum actionem non intercipies. Omnia ergo quaecunque habet, dedi in manum tuam, quae iram atque gladium continet, quae proelia atque bella operatur, quae perditionem atque damnationem perficit, quae doloribus non [2]) satiatur, quae sceleribus atque impietatibus inhiat. In hanc, inquit, manum tuam trado omnia quaecunque sunt illius: in hanc manum, quae si praevaleret, omnem hominem, et omnem spiritum, qui sub coelo est, subito in ictu oculi perderet, deleret, atque interficeret, si permitteretur, et si juxta voluntatem iniquitatis suae potestatem haberet. Sed resistit illi omnipotens manus Dei, atque fortissima dextera creatoris gubernando, obumbrando, protegendo, omnia quae sub coelo sunt facta tuendo. Quod autem ita est perditioni dedita nequissimi diaboli manus, manifestum est in Job: quae mox ut permissa est, et mox ut jussionem accepit, statim imparcenter cuncta perdit, statim omnia interficit [3]). „Ecce [4]), inquam, omnia quae habet, dedi

---

[1]) Job. I, 12. [2]) Deest „non" in ed. R.
[3]) Edd. M. „interfecit." [4]) Job. I, 12.

in manum tuam." Ecce omnes tibi ademi occasiones, ecce non habes contradictionem, ecce non habes ullam replicationem, ecce non habes excusationem. „Omnia [1]) quaecunque habet, dedi in manum tuam:" ut cum omnem Job substantiam perdideris, tunc praesertim cognoscas, quia non propter substantiam me colit Job, sed propter caritatem, quia non propter facultates gratias mihi agit, sed propter sinceritatem. Ob hoc ergo: „ecce [2]) omnia quaecunque habet, dedi in manum tuam, sed ipsum cave ne tangas." Dixisti, o diabole, quod non propter pietatem, sed propter divitias Job coluerit me: dixisti, aufer quae dedisti, et cognosces, quid sit Job. Ego, inquit, cognoscere non necesse habeo: praescienter enim scio constantiam Job atque devotionem, quam habet circa me: omnia vero, quaecunque sunt illi, do in manum tuam, ut cum probaveris, cognoscas, quia solus Job valet resistere universae iniquitati, atque malitiae tuae. Sed interim „omnia [3]), inquit, quaecunque habet, dedi in manum tuam, sed ipsum cave ne tangas." Quod quaesivisti, inquit, habes: quae petisti, accepisti, potestatem substantiae et possibilitatis atque divitiarum, peculii nihilominus atque filiorum: sed ipsum cave ne tangas, quia non ipsum quaesisti, sed quaecunque habet. Idcirco omnibus, quaecunque habet, acceptis ipsum cave ne tangas, neque carnaliter, neque spiritualiter, neque manifeste, neque latenter. Ipsum cave ne tangas. Cum enim non tangam? Ob hoc, inquit, quia servatur ad secundam luctationem, certamen quoque et constantiam, atque tolerantiae approbationem. Sufficit, inquit, nunc haec, quae per pecuniae atque filiorum perditionem fit tentatio. Merito ipsum cave ne tangas. O bonitas tua, Rex, o virtus atque magnificentia tua, aeterne. Quam magnam consolationem tribuis iis, qui ad te confugerint, et constantiae fiduciam a te speraverint, ut ne-

---

1) Job. I, 12. 2) Job. I, 12. 3) Job. I, 12.

que hominum, neque jumentorum, neque animatorum, neque inanimatorum potestatem habeat adversarius, nisi ubi fuerit permissus. Non autem permittitur, nisi ubi noverit Deus pro fidei manifestatione, et constantiae approbatione, atque gloriosae remunerationis retributione. Haec scilicet nos scientes sollicite atque devote ad Deum confugiamus, instantissime atque sincerissime in orationibus Deum invocemus, ut avertat a nobis maligni insidias, ut eripiat nos de crudelibus illius incursionibus, et non permittat nos tentari supra [1]) id quod possimus sufferre. „Ecce [2]), inquit, universa quaecunque habet, dedi in manu tua.“ Non ideo, inquit, dedi haec omnia in manu tua, quia oportuerat vel justum fuerat, sed ob hoc, ut nequitiae tuae occasiones auferrem. Quomodo enim justum erat, vel oportuerat, ut darem in manu tua juga boum, quae viduas orando revelabant et greges pecorum, qui orphanos vestiebant, atque calefaciebant? Quomodo oportuerat, vel justum erat, ut justos atque [3]) innocentes filios Job tu nequiter interficeres, o diabole, cum dixerim post in lege: „justum [4]) et innocentem non occides?“ Non ergo oportuerat, neque justum fuerat, sed propter iniquitatem tuam et zelum et livorem, ut inexcusabilis comproberis, et absque contradictione redarguaris, propterea ecce omnia, quaecunque habet, dedi in manu tua, sed ipsum cave, ne tangas.

„Et [5]) factum est quasi dies illa.“ Quae dies? Illa dies, in qua malignus permissionem accepit, in qua nequissimus fiducia est fretus, in qua die diabolus innocentum mortem fabricatus est. „Et [6]) factum est quasi dies illa:“ in qua diabolus gavisus est, qui nunquam est gavisus, in qua malignus exsultavit, qui nunquam exsultare est comprobatus. Nam exsultationem ducit eorum, qui

---

[1]) Ed. R. „super.“ [2]) Job. I, 12.
[3]) Ed. R. „et.“ [4]) Exod. XXIII, 7.
[5]) Job. I, 13. [6]) Job. I, 13.

sunt, perditionem, atque vivorum mortificationem. „Et [1]) factum est sicut illa dies.“ Quae dies? Illa, inquit, dies, in qua filii Job et filiae novissimum illud unanimitatis atque concordiae prandium pranderunt super terram. In coelis namque aeternae gloriae et incorruptibilis beatitudine pariter fruuntur. Quod autem novissimum prandium tunc in corpore pranderunt, mox subsequenter ostendit, dicens: „et [2]) filii Job et filiae manducabant et bibebant in domo fratris sui majoris:“ ac veluti parvuli infantes malis omnibus expertes, simul sedent et stant, simul et ludunt et bibunt, nec quicquam mali, aut illiciti, aut etiam obscoeni de invicem ad invicem cogitant: ita et beatissimi filii Job ac filiae casti erant animis et mundo corde, et immaculata conscientia et omnibus immunditiis atque illicitis expertes. Merito cum hujuscemodi essent, simul manducabant et bibebant caste. Ita erant simul olim Adam et Eva, quamdiu in paradiso in innocentia permansissent. Ita et nunc sunt in sancta ecclesia castae animae ac sanctae, sicut simplices infantes, atque omnibus malis expertes. Sic scilicet fuerunt etiam benignissimi, ac Deo dilecti, atque omnibus angelis sanctis ejus, filii Job propter innocentiam et sanctitatem. De istis ergo filiis Job dicit istic: „et [3]) filii Job et filiae manducabant et bibebant in domo fratris sui majoris.“ Et in hoc, quod majori primatus honor ab omnibus exhibebatur, in hoc ipso etiam, sicut et in omnibus, circa Dei ordinationem ambulare properaverunt. Dei enim ordinatio, atque Dei justitia haec est, ut majori primatus honor ab omnibus exhibeatur. „Manducabant [4]) ergo et bibebant in domo fratris sui majoris.“ Manducabant et bibebant non luxuriose, neque petulanter, neque superflua loquentes, neque illicita fabulantes, sed manducabant et bibebant lau-

---

1) Job. I, 13. 2) Job. I, 13. 3) Job. I, 13.

4) Job. I, 13. — Ed. R., omissis reliquis verbis: „Manducabant ergo et bibebant non luxuriose“ etc.

dantes suum creatorem, benefactorem suum adorantes, atque alentem se benedicentes. Sic itaque manducabant et bibebant filii Job. Quo tempore? Certum est quod tempore prandii. Non enim alio poterant manducare vel bibere talis [1]) ac tanti viri filii tempore: qui nec ipse extra ordinem manducare vel bibere solitus erat, sed competenti tempore, sed disposito tempore atque ordinato et ipse manducavit, et filios suos circa ordinem manducare docuit. Sic itaque hora prandii manducantibus illis ac bibentibus Job sane in domo sua, filii autem ejus et filiae, in domo fratris sui majoris, nuncius venit ad Job. Erat namque nequissimi diaboli versutia, ut horam prandii observaret, ut prandente illo tristes ac mortiferos nuncios ad eum mitteret, quo magis fatigaret et eum interficeret, ut tempore comestionis ac potus atque jucunditatis tristes nuncios mittendo deficere illum justum faceret. Haec namque demonstrans dicit: ecce [2]) nuncius venit ad Job:" dolorum atque gemituum nuncius, malorum atque amaritudinis praeco, tribulationis atque angustiae praedicator. Nuncius venit ad Job, qui conservatus ab adversario missus est a diabolo. Nuncius venit ad Job, conscissus [3]), laceratus, compilatus, contusus, flens, lamentans, plangens et vociferans, atque universa, qnae sunt miserabilia, luctu demonstrans, ita a maligno edoctus, ut ipso potius miserabili suo luctu ac planctu in Dei reprehensionem justi illius mentem concitaret. Nuncius venit ad Job, et dixit illi, miserabili atque lacrimabili voce dixit ei: Quid cogitas, o Job? Ad mensam sedes, et ea, quae contigerunt, ignoras. Deliciis uteris, et accidentes tibi miserias nescis. Dixit illi: ad mensam splendidam sedes Job: sed hodie ad mensam, cras vero ad lectum foras deportatorum filiorum, modo in jucunditate, post paululum autem in infelici pau-

---

1) Edd. M. „tales." 2) Job. I, 14.

3) Ed. R. „concisus."

pertate. Quod si non credis, quod si non speras ita esse, audi: „juga [1]) boum tuorum arabant, et asinae juxta illos pascebant, et venerunt praedones et praedati sunt illa, et pueros occiderunt in ore gladii, et remansi ego solus, et veni ut tibi nunciarem.“ O multiplex atque callida adversarii astutia, ut eadem, quae ingesserat mala, ita callide enarraret, ut ad Dei blasphemiam justi illius viri animum provocaret. „Juga [2]), inquit, boum tuorum arabant.“ Non enim otiosa erant, neque inutilia stabant, sed arabant ultimam araturam, atque novissimam exercentes culturam. Quid ad haec, inquit? „Et [3]) venerunt praedones, et praedati sunt ea.“ Job vel unde tibi vives, vel unde aliis beneficia imperties? Unde vel tibi victus, vel miseris et non habentibus refectio? Juga boum tuorum arabant, quae nec tibi ultra, nec aliis arabunt. Asinae tuae pascebant, quae ultra foetus non facient, quae nec tibi, nec aliis prodcrunt. Quare, inquit? Ob hoc, ait, quia venerunt praedones, et praedati sunt ea. Qui ait: Tantum me terres, o homo, quasi jugis depraedatis vivere non possim. Sunt pueri plurimi, coloni abundantissimi, qui universi mercimonium facientes, et me et se pascant, et me et se tolerent. Sed respondet nuncius, qui venerat, et dicit: [4]) inaniter tibi blandiris, o Job, atque supervacue speras, quod coloni remanserint. Nam hi, qui juga boum et asinas depraedati sunt, iidem ipsi et pueros occiderunt. Quomodo occiderunt? In ore gladii, inquit, non pepercerunt: non miserti sunt, non reliquerunt, sed omnes imparcenter occiderunt, sed immisericorditer interfecerunt, atque omnium sanguinem crudeliter fuderunt. Mihi soli, inquit, pepercerunt, me solum remiserunt. Et cum solus remansissem, veni ut nunciarem tibi. Quid, inquit, mihi nuncias, o homo? Hoc mihi nuncias, quod praedones praedati

---

[1]) Job. I, 14. 15. [2]) Job. I, 14.
[3]) Job. I, 15. [4]) Edd. M. „dixit.“

sunt, et cum praedati fuissent, pueris non pepercerunt, sed et ipsos in ore gladii occiderunt, reliquias mihi non dimittentes, neque solatia relinquentes. Haec, inquit, mihi nuncias, nuncia et praedones, nuncia et interfectores, ut si possum, inquit, vindicem me: quod si non valeo vindicare de his, qui hoc fecerunt, eos enumerem, Deo autem id quod factum est, ut juste inquirat commendem. At nunc [1]), inquit, o homo, cum tu solus evaseris, ad maximum mihi incendium evasisti, pro augmento doloris mihi advenisti. Depraedationem mihi nuncias, et praedones non publicas. De proximo sunt, an de longinquo? Hostes sunt publici, an fures occulti? Sed is, qui evasit, non ideo, ut ei parceretur, evasit, sed propter augmentum tentationis Job advenit. Hic ergo nihil adversus ea, quae dicta sunt, respondit, sed tantum praedones nominavit: nos intelligere admonens, atque nobis intelligendum relinquens, quos, vel quales praedones nominaverit: illos sine dubio, qui de coelo propter apostasiam in praedam venerunt, et ex sanctorum choris propter contumaciam projecti sunt. Illi nimirum, qui sub coelo omnem captivitatem ostenderunt tam carnalium, quam spiritualium, qui praedati sunt universos, qui sunt super terram, manifeste [2]) et occulte. De quorum captivitate dicunt sancti: „benedixisti [3]), Domine, terram tuam, avertisti captivitatem Jacob.“ Et alibi: „cum [4]) converterit Dominus captivitatem plebis suae, exsultabit Jacob, et laetabitur Israel.“ Isti scilicet praedones, isti memorantur. „Venerunt [5]), inquit, praedones.“ Unde venerunt? Ex se ipsis, an ex Chaldaeis, an etiam ex Aegyptiis? Sed ex nullis istorum venerunt, sed ex abyssis venerunt, ex interioribus

---

[1]) Ed. R. „tunc.“ [2]) Edd. M. „et manifeste.“

[3]) Psalm. LXXXV, 1. (LXXXIV.)

[4]) Psalm. LIII, 6. (LII.) [5]) Job. 1, 15.

infernorum venerunt, a [1]) desertis venerunt, sicut paulopost demonstrabitur in filiorum internecione. Inde ergo venerunt isti praedones, dimissi ad tentationem, atque ad probationem justi illius. De istis ergo dicit: „venerunt [2]) praedones, et praedati sunt eos.“ Isti namque sunt, qui a saeculo depraedati sunt plurimos [3]) et plurima, et plurimos in captivitatem duxerunt. Isti depraedati sunt Cain per sacrificii aemulationem, gigantes per superbiam, illos ad turrem per Dei contumaciam: illos in Sodomis per turpitudinis lasciviam: Esau per insatiabilitatem, atque petulantiam: Pharaonem per Dei contemtum, atque pertinaciam: illos in deserto per idololatriam, aliosque innumeros per eadem depraedati sunt, et his similia, atque per alias innumeras rationes et praedati sunt a saeculo, et depraedantur usque in saeculum, alios [4]) per adulterii appetentiam, ut Amon, alios per honoris ambitionem, ut Absalon, alios per avaritiam, ut Judam. Istos ergo praedati sunt nequissimi diaboli hostes, aliis [5]) autem alios depraedati sunt, ut Noe Cham, Abrahae Ismael, ut Isaac Esau, ut Israel Symeon et [6]) Levi et Ruben, ut Eli sacerdoti Ofni et Phinees filios ejus, ut David superius memoratos filios, atque aliis alios primos, ac novissimos. Quae universa scientes nos atque audientes intendamus caute animabus nostris, ne praedentur nos, atque populentur praedones daemones, ne dicatur de nobis: „venerunt [7]) praedones, et praedati sunt eos:“ ne compellamur fletus atque lamentationis canticum cantantes dicere: „super [8]) flumina Babylonis illic sedimus et flevimus.“ Ob quam rem? „Quia [9]) illic interrogaverunt nos, qui capti-

[1]) Desunt verba: „a desertis venerunt,“ in ed. R.
[2]) Job. I, 15. [3]) Ed. Ruaei: plurimos, et plurima in etc.
[4]) Edd. M. „aliquos.“ [5]) Ed. R. „alias.“
[6]) Deest „et“ in ed. R. [7]) Job. 1, 15.
[8]) Psalm. CXXXVII, 1. (CXXXVI.)
[9]) Psalm. CXXXVII, 3. (CXXXVI.)

vos duxerunt nos, verba cantionum.“ Sed cum haec omnia audiret Job, tam [1]) peculii depraedationem, quam venientis et narrantis lamentationem, nec quicquam hac re, quae obvenit, dignum fecit, sed patienter [2]) hunc auditum sustinens, blande enarranti sibi respondit, dicens: Quid ejulas, o vir? Quid lamentaris, o homo? Divitiarum possessibilitas [3]) ita semper est vertibilis, ut hodie sit hic, crastina vero alibi. Et praesertim, inquit, quia inimici praedati sunt, quia adversarii abstulerunt, quia injusti diripuerunt. Ego, inquit, ut inimicos acquirerem non gessi, neque inimicos me putavi habere. Et quia non peccanti mihi inimici quidem effecti haec ingesserunt, ut et pueros occiderent, et peculium abriperent, sine illos possidere haec cum iniquitate, nobis vero dabit Deus alia sine peccato. Sed cum haec audiret nequissimus diabolus a beato Job, et ore dicta, et animo meditata, liquefactus intra semet ipsum, insipienter, inquit, feci, ut praedones nominarem, abstuli a Deo hanc culpam. Non enim imputat Deo Job, quod gestum est, sed iniquorum virorum nequitiae. Ego, inquit, me ipsum circumveni, ego mihi ipsi contraria gessi. Idcirco consideravi, quid faciam, convertam nunc sermonem ad coelestia, convertam haec in Dei blasphemiam. Haec cum nequissimus cogitat, continuo alium nuncium mittit ad Job: „qui [4]) cum ingrederetur, dixit ei: ignis cecidit de coelo, et combussit oves, et pueros combussit similiter, et evasi ego solus, et veni, ut tibi nunciarem.“ Non est, inquit, ut tu arbitraris, o Job, quod ex hominibus sint tibi hae insidiae, atque hic incursus: non est ex hominibus, sed ex Deo est [5]), de coelis est. Ignis cecidit de coelo, et combussit oves. Noli, inquit, temet ipsum seducere, o Job, noli te ipsum

---

[1]) Ed. Ruaei: „tanti peculii depraedationem, atque venientis“ etc.

[2]) Ed. R. „pariter.“ [3]) Ed. R. „possibilitas.“

[4]) Job. 1, 16 [5]) Desideratur „est“ in ed. R.

circumvenire: non ex hominibus est circumventio, sed ex Deo est ista exterminatio. Non ex terrenis tibi est hic incursus, sed de coelis est tibi iste interitus. Quod si non credis, audi: „ignis [1]) cecidit de coelo, et combussit oves, et pueros similiter.“ Nam cum oves combureret, puerorum non est misertus. Non pepercit pastoribus, sed similiter et illos combussit atque perdidit, sed pariter cuncta delevit, ut per haec omnia tibi detrimentum atque dolorem ingereret, ut per haec universa tibi tribulationem atque angustiam adjiceret. „Ignis [2]) cecidit de coelo:“ non ex se, neque a se, neque per se, sed coelesti jussione atque terribilis Dei praeceptione. „Ignis [3]) cecidit de coelo.“ Quemadmodum olim in Sodomam et Gomorram, atque super omnem regionem illam, ita et nunc ab illo, qui tunc [4]) in Sodomam et Gomorram ignem in perditionem pluit, ab hoc ipso, inquam, etiam ignis cecidit de coelo, et combussit oves et pueros et pastores, omnia incendit atque pariter delevit. Sicut enim Sodomitarum reliquiae non remanserunt, ita et nunc, inquit, tibi reliquiae non supersunt, ut est moris: quia ejusdem Dei ira super te effusa est, cujus etiam, ut super illos, ignis cecidit de coelo. Non quod de coelo ceciderit ipse ignis, absit, sed quia ita finxit nequissimus, et quia ipsum nuncium ita docuit dicere malignissimus diabolus, ut eum putet beatus Job, atque arbitretur, quod de coelo, a Deo istae miseriae ei impingerentur, et ut in blasphemiam Dei converteretur. „Ignis [5]) cecidit de coelo, et combussit oves.“ Non sunt, inquit, terrenae insidiae hoc, quod factum est, o Job, sed coelestis est furor. Non est violentia haec humana, sed contritio est divina. Si enim in habitaculis hoc evenisset, crederetur quod volens quis, vel nolens hunc succenderit ignem. Nunc vero cum in solitudine, inquit,

[1]) Job. I, 16. [2]) Job. I, 16. [3]) Job. I, 16.
[4]) Cfr. Gen. XVIII. [5]) Job. I, 16.

essemus, in modum sagittae ignis de coelo super nos effusus atque jaculatus est, ut nec fugientes effugerent, nec resistentes evaderent. „Ignis [1]), inquit, cecidit de coelo.“ Non mentiaris [2]), o diabole, quod ignis cecidit de coelo, sed non quem Deus mitteret, sed quem tu finxisti in diversas figuras immutando temet ipsum, aliquando in praedones, aliquando in ignem, aliquando in tria cornua equitum: item vero in ultimo in spiritum quatuor angulos domus tangentem. Et non est mirum, quod permissus in tantas figuras immutaveris temet ipsum, cum et coram ipso Domino in omne regnum orbis terrae ipsum immutando simulaveris, et hoc in momento temporis, hoc est, subito, repente atque velociter ignis cecidit de coelo. Non mentiaris, o miserrime omnium bonorum inimice: non a Deo missus, sed tua iniquitate succensus est. Tu, inquit, es, o diabole, ignis ipse, qui de coelo cecidit, qui innumeros igne peccatorum immundo succendis. Tu es ipse ignis, o diabole, qui gehennae igni plurimos peccatores facis, cui ignis et tenebrae digne reservantur prae omnibus. Tu es ipse ignis, o diabole, qui cum de coelis descendisses, in medio montium igneorum projectus es, sicut dicunt sanctorum oracula. Tu es ipse ignis, quem etiam ipse Dominus fulguris igni consimilans, atque de coelo cadentem demonstrans, dicit: „vidi [3]) Satanam tanquam fulgur de coelo cadentem.“ Haec nimirum universa, quia dixit nequissimus ille: „ignis [4]) de coelo cecidit:“ propriam in ignem gehennae per haec ostendens ruinam.

Sed adhuc adversus diaboli superbiam pauca dicamus. Superbiens o diabole dicis, quod ignis de coelo ceciderit, et oves combusserit, utpote tua voluntate atque operatione. Dic ergo, o infelix, si super oves Job potuisti de coelo ignem adducere, et eas comburere. Cum Elias Deum in

---

[1]) Job. I, 16. [2]) Ed. R. „mentiris.“
[3]) Luc. X, 18. [4]) Job. I, 16.

vocaret, et per sinceram orationem ignem super holocaustum de coelo adduceret, tu, o miserrime omnium bonorum inimice, quomodo non potuisti compescere, vel revocare illum ignem, vel [1]) illum, quem idem Elias super duos quinquagenarios de coelo advocavit? Fuerunt [2]) namque illi quinquagenarii ejus ministri, atque nequitiae ejus nuncii. Sed et haec universa diximus pro increpatione diaboli, atque condemnatione maligni. Beatus autem Job quid responderit audiamus, quomodo comminuerit secundam furoris illius sagittam, quomodo transierit iniqui illius impetum post priorem alterum per tolerantiae affectum, quemadmodum et cetera universa. Respondit namque ei, qui venerat dicens: et quis me erit major, o homo, vel quis me gloriosior, o vir? Si itaque est vere, quod ignis veniens de coelo omnes greges meos consumserit illico, gratias illi, qui pariter omnes oves meas protinus in acceptabile suscepit holocaustum. Nam quae ego, inquit, per singula tempora oblaturus eram, haec videlicet elegit Deus, ut statim pariter in uno susciperet holocausto per ignem, qui de coelo missus est. Omnis namque acceptabilis hostia, per ignem, qui desuper fuerit missus, suscipitur atque consumitur. Quod enim plurimo tempore eram facturus, hoc nimirum accelerans uno tempore suscepit Deus. Et quis me beatior sub coelo? Ante paululum, inquit, juga boum universa protinus mihi mactata. Item nunc greges ovium omnes pariter combussi, et immolavi. Et haec, inquit, Deo eligente obtuli. Sed adhuc supersunt cameli, qui mihi ad transactionem proficiant, atque in vitae sustentationem sufficiant. Sed cum haec cogitaret et loqueretur Job, atque cum patientia intolerabiles has sustineret plagas, et nullatenus succumberet maligni tentationibus, alius nuncius venit ad Job, et dixit ad eum. Ina-

---

[1]) Ed. R. „vel illumque idem" etc.

[2]) Edd. M. „Fuerant."

niter tibi blandiris, o Job, quod camelos pro vitae sustentatione habeas, et quod in spe transactionis tibi supersint: „equites [1]) enim fecerunt cornua tria, et circumdederunt camelos, et praedati sunt eos: et non solum hoc, sed et pueros occiderunt in ore gladii, et evasi ego solus, et veni ut nunciarem tibi.“ Propterea, inquit, evasi ego solus atque restiti, ut id quod contigit, cognitum facerem tibi, et ut quod gestum est tibi enarrarem. Boves, inquit, et asinas perdidisti, o Job, greges ovium tuarum coelitus combusti sunt, ecce et nunc post illa omnia novissima transactionis spes, cameli ablati sunt tibi. Prima, inquit, plaga per praedones, secunda per ignem, qui de coelo cecidit, non quod de coelo hic ignis ceciderit, sed quia ita finxerit, atque ita malignus docuerit, ut Deum circa Job accusaret, et Job Deum blasphemare compelleret. Tertio ergo per tria equitum cornua, qui camelos circumdantes exterminaverunt. Prima ergo per praedones procul dubio pedestres, secunda per ignem desuper comburentem, tertia per equitum tria cornua, qui camelos praedati sunt. Omnia inquit, haec tacens [2]) sustinebis [3]), o Job? Omnia haec patienter supportabis, o homo? Coelum, inquit, et terra adversum te insurrexerunt, et siles? Ad dimicandum contra te Dei imperio armata sunt, et taces? „Alter [4]), inquit, nuncius venit ad Job:“ alter, post primum, numero vero tertius: alter in nequitia, tertius vero in enunciatione miseriae. Istos namque nequissimos nuncios, miseriarum annunciatores atque malorum suggestores, tanquam bonae praedicationis nuncios, mittebat nequissimus. Quos etiam ideo superesse fecit, ut ejus malitia huic miseriarum denunciationi deserviret. Non enim angeli fuerunt, sicut quidam arbitrantur, neque spirituales daemones, sed homines quidam ex famulis Job, conservati ab adversario, atque

---

[1]) Job. I, 17. [2]) Edd. M. et R. „jacens.“
[3]) Ed. R. „sustinebis Job.“ [4]) Job. I, 17.

succensi a diabolo ad dicenda omnia ac facienda, per quae possent Job subvertere ad Dei blasphemiam. Tertius ergo hic nuncius venit ad Job, et tertius doloris praeco illi effectus, tertius memoravit dicens: „equites [1]) fecerunt tria cornua.“ Qui equites, o homo? Mentiris etiam istic sicut [2]) et in ovibus, cum diceres, quod ignis cecidisset de coelo, quin imo mentitur diabolus, qui in te loquitur. Illic, inquit, o callidissime Satana, voluisti Deum depravare, quasi ignem de coelo super oves mittentem: hic vero vis homines incusare, quasi adversum Job insurrexerint illicite: ut circa utrumque Job odium acquireret, et circa Deum blasphemiam, et circa homines bellum, ex quibus neutrum illi credere acquievit constantissimus Job. Sed adhuc „equites [3]), inquit, fecerunt sibi tria cornua.“ Qui equites, o homo? Nam illo tempore non erant equites plurimi inter homines, sed quamplurimi hominum pedestres adversus invicem bellum gerebant. Qui ergo fuerunt equites, qui tria cornua sibi fecerunt, hoc est, qui triplici modo se armaverunt, qui triplici proelio circumdederunt camelos? Illi fuerunt spirituales equites, id est, aërei spiritus, qui terram peragrant, qui pelagus transeunt, qui aërem pervolant, qui omni vento et aqua atque omnibus tempestivis procellis vehementiores sunt, atque velociores in aërea sua iniquitate. Unde etiam equites digne appellantur, qui super omnes luxuriosos atque impudicos sedent tanquam super equos, et juxta nequitiam suam exagitant illos, et ad suae iniquitatis atque impudicitiae perfectionem omnes insectantur illos, de quibus dicitur: „adulter [4]) sicut admissarius sub omni sessore hinnit.“ Et: „nolite [5]) fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus.“ Et adhuc: „equi [6]) admissarii facti sunt,

---

[1]) Job. I, 17. [2]) Deest „sicut“ in ed. R.
[3]) Job. I, 17. [4]) Sap. Sirac. XXXIII, 6. (Ecclesiastic.)
[5]) Psalm. XXXII, 9. (XXXI.) [6]) Jerem. V, 8.

unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebant." Isti ergo tales sunt equi diaboli, isti sunt equi maligni: isti [1]) et omnes, qui ejusdem serviunt iniquitati, isti, quorum pedes in [2]) iniquitatibus currunt. Hujusmodi namque equorum pedes veloces sunt ad effundendum sanguinem. Equites sunt nequissimi daemones, atque aërei spiritus. Talis enim equus fuit olim Nabuchodonosor, sed non jugiter, sed septem annis tantum, quibus a nequissimis equitibus, id est, daemonibus, imparcenter est exagitatus. Talis equus fuit et ille, qui in Evangeliis a legione similiter per deserta, et per montes urgebatur, donec veniens Dominus illos quidem malos equites, id est, daemones effugavit, et illum miserum liberavit. Aliique innumeri a saeculo, alii aperte, alii vero occulte, diverse ac varie daemonum equi effecti sunt: quibus universis cum essent immundi atque exsecrabiles, in malis usi sunt iis nequissimi daemones, aliis sane ad velocitatem homicidii et sanguinis, devastationis quoque atque nequissimi livoris, et omnium, quae voluntas diaboli atque opus exigebat. De istis ergo equitibus dicit istic: „equites [3]) fecerunt tria cornua, et circumdederunt camelos." Et cur tria cornua, et non quatuor? Ob hoc, quia quatuor reservavit pro quatuor domus angulis ad interficiendos ejus filios. Ob hoc ergo non quatuor, sed tria cornua fecerunt, hoc est, finxerunt, consimulaverunt, armaverunt, utpote equites equis sedentes, atque universam armaturam habentes, timorem ostendentes, atque fortitudinem demonstrantes. „Equites [4]) fecerunt tria cornua." O quam multiplicem inquisitionem atque disputationem habet hic sermo. Primum quidem hoc intelligere debet omnis sapiens, quia universa potentia atque exercitus, et omnes daemonum catervae simul illic convenerunt, et pariter se adversum beatum Job in proelio arma-

---

[1]) Ed. R. „et isti omnes." [2]) Deest „in" in edd. M.
[3]) Job. I, 17. [4]) Job. I, 17.

verunt, universum mundum despexerunt, tantum ut Job superarent. Nam totum mundum suum judicaverunt, et adversum solum Job bellum gesserunt, utpote quia non erat similis alius in toto mundo. Item adhuc tria cornua fecerunt pro peculii consumtione, et filiorum perditione, atque corporis plaga, superare eum nitentes. Tria cornua fecerunt, quia et cum eo tertio congressi sunt. Semel sane, cum omne peculium atque filios subito interfecerunt. Secundo, quando totum corpus ejus putredine ac vermibus repleverunt. Tertio, quando per uxorem seduxerunt, amici vero culpaverunt. Adhuc autem tria cornua fecerunt, tanquam tria praecipua ac singularia, id est, spem, fidem, caritatem, praedari eum conantes. Fidem, quam in Dei culturam habuit, spem aeternae liberationis ac coelestis refrigerii, caritatem circa Deum qua nihil est majus, neque in hoc saeculo, neque in futuro. Pro his ergo omnibus fecerunt [1]) tria cornua nequissimi daemones, omnes pariter adversum Job dimicantes, omnes unanimiter adversum eum stantes. Solus autem diabolus, qui est in iniquitate maximus, praesens Job erat, sollicite observans infelix quando blasphemiae sermonem ex justi illius ore potuisset audire. Et quanto magis torquebatur Job corde, lamentabilia nuncia subinde audiendo, tanto plus torquebatur diabolus ea, quae volebat, vel desiderabat, id est, Dei blasphemiam ab eo non audiendo. Sed adhuc tria cornua fecerunt hi, qui adversus tria saecula ab initio et usque in finem bellum gesserunt, et adversus eum, qui ab initio fuit usque ad [2]) diluvium, et a diluvio usque ad passionem et resurrectionem Domini Christi, et usque in finem et resurrectionem omnium. Et adhuc tria cornua fecerunt hi, qui adversus tria dimicant, adversus legem et prophetas atque Apostolos. Adversum legem sane, per idolorum iniquitatem: adversus prophetas, per pseudo-

[1]) Edd. M. „fecerant." [2]) Deest „ad" in ed. R.

prophetas: item et adversus Apostolos, per falsos Apostolos. Post quae universa, o amici, ultimam audite disputationem. Adversum Job olim, et adversus omnes subsequenter tribus cornibus dimicavit, tribus cornibus congressus est, triplici modo tentavit, juxta omnia quae ostensa atque memorata sunt. Nunc vero novissimis temporibus, atque in ultimo saeculo, non in his solis tribus cornibus dimicat, non [1]) triplici modo congreditur, sed mille modis, ac multipliciter dimicat, congreditur et tentat, insidiatur, seducit atque subvertit, per multitudinem haeresum, per innumeros errores, per abundantes seductores, per pseudo-Christos ac pseudo-doctores, quibus hic mundus repletus est, quos nequissimus seminavit, quos atrocissimus ille produxit, quos malignissimus fecit, florem et fructum in infidelitate atque errore afferre coegit, quibus hic, ut diximus, mundus repletus est, qui venerunt et veniunt in verbo Domini, in vestitu ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, nomen Christianorum habentes, atque speciem pietatis, et erroribus et impietatibus atque seductionibus referti sunt. Isti sunt verae januae mortis, et viae inferni. Isti sunt, qui a veritate plurimos praevaricantur, et a fide innumeros aberrare faciunt. Isti sunt ministri maligni diaboli, atque nuncii veritate carentes. Isti sunt caeci duces caecorum. Isti sunt nubes sine aqua, nebula a tempestate fugata, quibus caligo, vel nebula interiorum tenebrarum digne servatur atque custoditur. Istos ergo fugiamus, o viri, istos late devitemus, o amici. Istos odio habeamus, et infidelitatem atque errorem, qui in iis est, velut flammam ignis declinemus, pro eo, ne cum illis flammae inexstinguibili in die furoris atque revelationis justi judicii Dei mancipemur. Haec scilicet universa memoravimus, quia tria cornua ad dimicandum atque congrediendum adversus Job

---

[1]) Deest „non“ in ed. R.

nequissimi daemones fecerunt. Ad dimicandum vero adversus ecclesiam non tria tantum cornua, sed innumera, atque inaestimabilia omnes sectae, atque haereses faciunt, per quas universas adversus ecclesiae unitatem incessanter dimicant. Sed quemadmodum tunc tribus cornibus adversus Job congressus, cum confusione est superatus, nihil praevalens adversus Job: sic et nunc multis modis adversus ecclesiam congressus est, et per innumeras haereses adversus eam dimicans, revocatur confusus, nihil praevalens vere credentibus animabus. Firmum enim firmamentum Dei stabit: „et [1]) portae inferorum non praevalebunt adversus eam:“ sicut dicit Dominus, portas inferni memorando, diversas sectas atque haereses infidelium, quae usque ad portas inferorum deducunt omnes, qui eos sectantur.

Post quae universa adhuc unum advertamus. Tria cornua fecit diabolus in typum atque figuram trionymae illius sectae, triumque deorum haeresis, quae universum orbem terrae in modum tenebrarum replevit, quae patrem et filium et Spiritum sanctum aliquando tanquam tres colit, nonnunquam unum adorat, quemadmodum Graecorum lingua memoratur, triada vel homousion. Istam ergo Trinitatis sectam et haeresim atque infidelitatem jam olim de longe designans versutissimus ille diabolus, tria cornua misit ad Job depraedandum. Sic namque etiam nunc memorata trionyma haeresis, praesertim praedatur atque expugnat ecclesiam.

Sed quum videret nequissimus diabolus, quod nihil profecisset per omnia, quae gessit, adjecit hoc, quod erat maximum, atque mirabilem filiorum internecionem. Sagittavit prima sagitta, et non vulneravit justum. Sagittavit secunda periculosiore, et non laesit in veritate fundatum. Sagittavit et tertia per tria cornua, sed haec in-

---

[1]) Matth. XVI, 18.

efficax exstitit per tolerantiam. Ista ergo cum Job retrorsum non averteret, unam, inquit, habeo adhuc novissimam, ac terribiliorem, ultimam atque lamentabiliorem, id est, filiorum internecionem ac perditionem, natorum supplicium atque comminutionem. Sustulit, inquit, atque sustinuit priora, cum de filiis se consolaretur, sed istam non supportabit, neque sustinebit. Hoc ergo faciam, non sinam eum respirare, non permittam resipisci, non permittam consolari, sed subsequenter atque subinde lamentabilibus eum nunciis inquietabo. Haec quum tractat nequissimus, atque apud semet ipsum loquitur, confestim ea adimplevit. Merito adhuc anteriore loquente alius nuncius venit ad Job. Non quieverat prior narrando mala, et incipiebat alter narrare pessima. Non occurrebat beato Job ingemiscere pro prioribus doloribus, propter alias et varias angustias, quae superveniebant illi. In modum autem vehementium aquarum diversis miseriis justi illius animam inundare nequissimus properabat. Alter ergo nuncius venit ad Job, alter post anteriorem, quartus vero numero. Alter vero nuncius venit ad Job, propter nunciorum ac dolorum atque malorum diversitatem. Alter nuncius venit ad Job, et dicit ei: ecce quartus, inquit, praestolor tibi, o Job, dolorum nuncius atque malorum praeco, et non succumbis, neque deficis? Sed licet prioribus non succubueris, novissimis tamen [1]) succumbes et pavebis atque deficies, quum novissimum atque lamentabilem filiorum nuncium audire non sustinueris. „Filii [2]), inquit, tui et filiae tuae quum manducarent et biberent in domo fratris sui majoris, subito venit spiritus ab eremo, et tetigit quatuor angulos domus illius, et cecidit super filios tuos, et mortui sunt.“ Hoc, inquit, est novissimum et lamentabile atque miserum nuncium, quod etiam ignorantibus filiorum dilectionem, amorem vel affectum, compatiendo revocat ani-

[1]) Edd. M. „autem.“ [2]) Job. I, 18. 19.

mum propter tam miserabilem causam. Filii tui, inquit, quos nutristi, quos educasti, quos ad maturitatem cum labore perduxisti: filii tui, quos pietatem docuisti, quos Dei cultura imbuisti, quos ut invicem se diligerent introduxisti, quos in omni justitia tibi similes reddidisti: filii tui, quorum filios videre cupisti, quorum posteritatem exspectare orasti, a quibus in senecta requiescere te sperasti: isti ergo filii tui, et non solum filii, sed et filiae, castae, mundae, immaculatae atque incoinquinatae, quas in tempore nuptiarum gloriosis coronis coronare sperabas. Isti ergo simul in unum unanimiter atque concorditer, caste, benigne, munde dum manducant et bibunt, non vagantes, neque oberrantes, neque post impudicitiam currentes, neque ad illicita intendentes, neque superflua loquentes, sed cum gratiarum actione manducantes, atque cum benedictione bibentes, et illud, quod post hoc ab Apostolo dictum est, adimplentes: „sive [1]) dum manducatis, sive dum bibitis, sive dum aliud quid agitis, omnia in gloriam Dei facite.“ Sic itaque manducantibus ac bibentibus filiis ac filiabus tuis. Bene, inquit, ecce ostendisti, quod manducaverint et biberint, ostende et hoc, quod factum est, dum manducant et bibunt. Majus, inquit, est quam ut edicere valeam, terribilius est, quam ut proferre audeam. Sed interim, ait, quia non est tacendum, dicam, proferam. Subito spiritus venit ab eremo ita fortis, ita copiosus, ita vehemens, ita terribilis atque insupportabilis, ut tangeret quatuor angulos domus, et illideret eam super filios tuos, et mortui sunt. Cujus, inquit, fuit haec domus? Fratris eorum majoris. Non fuerunt, inquit, in extera domo, neque in aliena, sed in propria fuere domo, in domo filii tui, fratris sui majoris. O nequissime adversarie, o cauidissime

---

[1]) I Cor. X, 31. — Edd. M. „sive dum aliquid agitis.“

diabole. Cur non dixisti simpliciter: et mortui sunt [1]): sed et cuncta enumeras, omnia denominas, et filios, et filias, et cibum, et potum, et domum, et fratrem, et filium tuum majorem: in domo, inquiens, fratris sui, filii tui majoris? Ob hoc, inquit, haec omnia enumero atque denomino, quo magis atteram atque affligam animam ejus: atque ob hoc haec omnia loquor, quo magis comminuam cor ejus, cui haec refero. Si solos, inquit, filios nominassem, et filias non, profecto aestimans, quod mortuis filiis filiae superessent ei ad consolationem, consolaretur se. Ob hoc, inquit, omnia denomino atque intimo, ut [2]) potius audientis animam doloribus afficiam, ut potius justi illius mentem perturbem, quo facile ad Dei blasphemiam provocem patientem. „Manducantibus [3])", inquit, ac „bibentibus" meridiano tempore, hora prandii, subito „spiritus venit ab eremo." Haec scientes sancti, atque horum memores, quod ipso meridiano tempore, hora prandii, ruina occupati sunt filii Job atque mortui, oraverunt ad Deum conservari sicut a negotio in tenebris ambulante, ita et a ruina et a daemonio meridiano. Sicut enim in noctis tenebris, sic similiter in medio meridie plures [4]) daemonum tentationes se demonstrant, quam ceteris temporibus. Hoc nimirum claruit in filiis Job, qui non alio tempore, sed medio interfecti sunt meridie.

„Subito [5]), inquit, spiritus venit ab eremo, et tetigit quatuor angulos domus." O malignissime adversarie, item Deo applicare cupis, item creatorem depravare quaeris, idcirco spiritum, hoc est, ventum ab eremo venire dicis. Nam quia Deus est, qui producit ventos de thesauris suis, merito ventum ab eremo quasi a Deo missum venire di-

[1]) Edd. M. „sunt? Sed cuncta" etc.

[2]) Desunt verba: „ut potius audientis animam doloribus afficiam," in ed. R.

[3]) Cfr. Job. I, 18. 19. [4]) Edd. M. „pluriores."

[5]) Job. I, 19.

cis: ut et hoc, quod factum est, Deo imputetur, non in bono, sed in malo, atque audienti in scandalum. Nam sicut super oves ignem de coelo cadere dixit, ita et nunc spiritum, id est ventum, ab eremo venisse dicit: ut utraque Deo applicaret pro blasphemiae provocatione, atque reprehensionis occasione. „Subito [1]), inquit, spiritus venit ab eremo." Derepente, insperate, illico cum impetu, spiritus, ventus, tempestas, procella venit ab eremo. Et quid fecit? „Tetigit [2]), inquit, quatuor angulos domus, et cecidit super filios tuos, et mortui sunt." Quis ergo, ait, est mortis eorum reus, o Job? Nonne qui ventum produxit atque adduxit? Sicut et ovium tuarum combustionis quis auctor est, nisi is, qui ignem de coelo misit? Sed audi, inquit, o Job. Cum substantiae abundantiam perdere contemsisti, omnibus facultatibus tibi ablatis sustinuisti: filiorum vero perditionem quomodo sustinebis? Natorum tormentum quomodo bajulabis? „Subito [3]), inquit, venit ab eremo spiritus, et tetigit quatuor angulos lomus, et cecidit super filios tuos, et mortui sunt." Per oc, quod dicit: „filios tuos:" stimulat sensum ejus, doloibus afficit animam ejus, liquefacit praecordia ejus, proocat mentem ejus, quo magis post filios liquescens sucenderetur. Sed quanto plus nequissimus tentationes Job ultiplicabat, tanto amplius coronam gloriae apud aeterum judicem ei augmentabat. Qui enim simplicem transrit tentationem, vel probationem, simplicem procul dubio cipiet mercedem. Qui autem fuerit multipliciter protus, multiplici gloria sine dubio a justo Deo coronabifi, quemadmodum beatus Job, qui omnibus diaboli manitatibus atque versutiis superior est effectus, et omni— tentationibus ejus fortior comprobatus, respondit ei ns: dicis, quod ab eremo veniens spiritus, hoc est s, et tangens quatuor angulos domus dejecit eam, et

1) Job. I, 19. 2) Job. I, 19. 3) Job. I, 19.

filios meos interfecit: sed mentiris, inquit, o diabole, et me non irridebis. Mentiris, o malignissime, et me non circumvenies. Nunquam enim venti a Deo excitati quatuor contra invicem flaverunt, neque flant, sed unus et unus, aut iste aut ille. Nunquam enim auditum est, quod flantes venti domos a fundamentis subverterunt [1]) et eas maxime, quae super arida sunt fundatae, ad instar navium, quae in pelago natitant, generaliter subvertendo demerserunt. Haec nunquam provenerunt, neque provenient a ventorum flabris, vel procellis. Noli, inquit, insimulare mendacio Deum, o diabole, tuis sceleribus, noli depravare creatorem tuis perditis iniquitatibus. Ex te enim sunt haec, et non ex Deo: ex tua iniquitate, et non ex creatoris immissione. „Subito [2]), inquit, spiritus venit ab eremo." De te ipso haec loqueris, o infelix diabole. Tu videlicet es spiritus ab eremo veniens, tu quatuor angulos domus tetigisti, atque filiorum internecionem fecisti. Tu es, qui aliquando in hostes praedantes te transfigurasti, aliquando in ignem de coelo çadentem. Nonnunquam autem in tria cornua equitum, sicut et nunc in procellam venti quatuor angulos domus tangentem, et ipsam domum a fundamentis subvertentem, atque eos, qui intrinsecus erant, interficientem. Tuae, inquit, iniquitatis operationes sunt haec omnia, o nequissime diabole. Nam Deus mortem non fecit, neque laetatur in perditione vivorum, sed tua invidia atque zelo mors introivit in mundum. Sicut enim in totum mundum mors introivit per tuum zelum, ita et nunc super filios Job per tuum zelum et invidiam perditio advenit, atque interitus, o nequissime diabole. Hoc autem tu ipse de temet ipso demonstrans dicis: „Subito [3]) spiritus venit ab eremo." Subito enim, occulte atque clanculo innumeros subvertis, innumeros circumve-

[1]) Edd. M. „subverterent." [2]) Job. I, 19.
[3]) Job. I, 19.

et tuae condemnationis haeredes facis [1]), quos aevi aeterna conversio subito apprehendit, utpote a te in malis seductos. Ob hoc ergo subito venit spiritus. Tu ipse es aëris penetrator diabolus, aëreusque spiritus ab eremo: spiritus vero tanquam in eremum ac solitudinem, ubi neque hominis, neque quadrupedis vestigium traditur, projectus atque expulsus. Aut adhuc venit ab eremo, utpote omnium divinorum exsors, et ab omnibus desolatus. Aut adhuc ab eremo venit, utpote non solum in [2]) corruptibilibus atque inanimatis solitudinibus sequestratus ac destitutus, sed quin imo magis in humanis atque animatis solitudinibus, quae sunt animae impiae, sceleratae, errantes, infideles, quae sunt desolatae omni sanctitate, quae non habitantur neque a sancto Spiritu paracleto, neque a sanctis angelis Dei: utpote in hujusmodi desertis habitans, a deserto te ipsum venire dicis. Tale desertum factus est etiam ille, quem scopis mundatum atque ornatum reperiens nequissimus atque immundus spiritus, alios septem nequiores se assumens habitavit in eo. Tale desertum factus est ille infelix Judas, postquam Spiritus sancti [3]) familiaritatem atque illuminationem a se expulit, et sanctorum angelorum conjunctionem atque habitationem a se amovit, sicut dicit: „et [4]) post haec introivit in eum Satanas." Tales solitudines fuerunt olim omnes pseudo-prophetae atque falsi sacerdotes, illi, ad quos dicit Michaeas propheta ante Achab regem Israel: „dedit [5]) Dominus spiritum mendacem in ore omnium prophetarum tuorum." Quod quum audisset princeps ipsorum pseudo-prophetarum, Sedechias filius Chanaan, percutiens Michaeam in maxillam dixit: „quis [6]) Spiritus Domini discessit a me, ut loqueretur in

[1]) Edd. M. „facis. Quos enim aeterna" etc.

[2]) Edd. M. „ab." [3]) Edd. M. „sanctus."

[4]) Ev. Joann. XIIJ, 27.

[5]) I Regg. XXII, 23. (III Regg.)

[6]) Cfr. I Regg. XXII, 24. (III Regg.)

te?" Per quae evidenter ostendit, quia discessit ab eo Spiritus Domini, et habitavit in eo spiritus diaboli, utpote desolato a Spiritu sancto. Talia deserta facti [1]) sunt Judaei, qui Domino non crediderunt, neque suscipere eum voluerunt. Propterea dixit ad eos Dominus: „ecce [2]) relinquetur vobis domus vestra deserta." Talia scilicet deserta facta sunt etiam nunc omnes infidelium sectae atque haereses, quae desolatae fidei veritate atque omni pietate, in quibus habitans diabolus multitudines scandalorum tanquam zizania in iis oriri fecit. Post quae universa adhuc in ultimo talia deserta sunt omnes pertinaces, omnes crudeles, qui non agunt poenitentiam, qui contristant Spiritum sanctum, in quo pridem signati sunt in die redemtionis, qui contristant sanctos angelos, qui gaudent super eos, qui pro peccatis poenitentiam agunt. Omnes ergo isti desolati sunt, qui non poenituerunt. Habitat vero in illis, utpote in desertis, malignus adversarius, qui tenet cor eorum, ut nec ad poenitentiam confiteantur, neque jejunia exerceant, neque eleemosynas faciant. Istis namque peccata dominantur. Isti ergo omnes, cum sint desolati sanctitate et fide atque Dei timore, desolantur de regno Dei, et projiciuntur de choris sanctorum, atque in tenebras exteriores pellentur, et in ignem inexstinguibilem, qui praeparatus est diabolo et angelis ejus. Haec itaque notat universa, quia dicit: „subito [3]) spiritus venit ab eremo, et tetigit quatuor angulos domus." In tertia plaga tria cornua fecit diabolus, in quarta vero plaga quatuor angulos domus tetigit, et cecidit domus. Et quid si unum tetigisset angulum, cadere non potuisset? Utique [4]) potuisset. Ergo si per unum angulum poterat cadere, cur omnes quatuor angulos tetigit? Audi. Quatuor angulos, id est, quatuor partes tetigit, ob hoc, ut ostenderet ferocitatem

---

[1]) Edd. M. „facta." [2]) Matth. XXIII, 38. [3]) Job. I, 19.
[4]) Desunt verba: „Utique potuisset," in ed. B.

et insaniam, et intemperantiam quoque atque crudelitatem, cruentationem atque animum suum homicidalem. Nam omnes nequissimi daemones mox [1]) ut relaxati sunt, et mox ut permissionem acceperunt, continuo omnes generaliter ab omnibus partibus super domum ipsam irruerunt festinantes, atque adversum invicem rapientes, quis primus hanc iniquitatem inciperet [2]), quis primus hoc homicidium perpetraret. Ob hoc ergo per quatuor partes irruerunt nequissimi daemones, tanquam leones de insidiis prorumpentes, ingentem unusquisque eorum sibi reputans dolorem, si prior illo alter praecederet ad ejus perditionem. Et adhuc per quatuor partes, quia metuerunt infelices, ne forte aliquis ex hac ruina evaderet, praeter illum unum, quem sponte nequissimi reservassent, qui et ipsorum [3]) iniquitati deserviret, et Job ipsos dolores enarraret. Sed et adhuc per quatuor partes accurrentes, quatuor angulos tetigerunt, ob hoc, ut suam inconsonantiam atque adversus invicem contrarietatem ostenderent. Nam ad iniquitatis perfectionem omnes sibi concordant, cum invicem sibi discordes sint omnes atque contrarii.

„Et [4]) cecidit, inquit, domus super filios tuos, et mortui sunt.“ Cecidit domus apprehendentibus daemonibus, commoventibus, infrementibus, a fundamentis subvertentibus. Cecidit domus. Nec quicquam magnum. Nam si solus Samson post haec innumera Allophylorum millia in una domo subito dejecit, quid mirum, si innumeri daemones unam domum per quatuor angulos apprehendentes subverterunt? „Cecidit [5]), inquit, domus super filios tuos, et mortui sunt.“ O quam magna fides tua, beate Job. O quam mirabilis est sapientia tua, vere Dei serve. Non te exagitavit primus fluctus, neque impulit secundum periculum, non te vulneravit tertia sagitta, non te superavit

---

[1]) Deest „mox“ in ed. R. [2]) Ed. R. „acciperet.“
[3]) Ed. R. „ipsarum.“ [4]) Job. I, 19. [5]) Job. I, 19.

quarta tentatio neque subversio, quae quasi in [1]) pelago incipiens, perfecta est in terra. Mortui, inquit, sunt filii tui, et utinam juxta omnium communem mortem. At nunc vero non ita, sed cecidit, inquit, domus super filios tuos, et sic sunt mortui. Suspira, inquit, o homo, et lacryma, o Job, tametsi non, inquit, ob hoc, quod tales perdideris filios, saltem vel quia tam lamentabili morte mortui sunt, vel quia ita miserabiliter de vita exierunt. Quis ex videntibus non stupeat Job? Quis ex audientibus non turbetur, o vir? Tu vero lapidibus durior, et saxis firmior exstitisti. Filii tui mortui sunt, et quid exspectas, ut non lugeas? Cum lapidibus comminuti sunt, cum pulvere commixti sunt. Carnes eorum cum sanguine et ossibus, cum ipsis etiam visceribus comminutae sunt, fratrum cum sororibus, et sororum cum germanis omnium comminutio [2]) simul cum ipsis antepositis cibis commixta est, omnium nihilominus viscerum cibus cum ipso vino, quod in manibus habent, commixtus est. Immenso namque furore usus versutus diabolus, et iram et plenam indignationem demonstrans, nec quicquam reliquit, quod non comminuerit, neque calvarias [3]), neque viscera, neque ventriculos, neque brachia, neque manus, neque pedes, neque ullum membrum, neque aliquam corporis compagem. Et non solum haec, sed et ipsos lapides, et ligna nimio succensus furore cuncta contrivit, cuncta comminuit, cuncta commollivit, cuncta commiscuit, cuncta incerta atque indiscreta reddidit. Nam fundamenta domus ipsius sursum supra tectum excitavit, atque superius tectum in profundo fundamenti demersit. Non enim ob hoc solum haec fecit, quo magis in contritione filiorum Job animum comminueret, sed ob hoc, quia prioribus plagis non succubuit, propterea etiam istic

[1]) Desunt verba: „in pelago," in ed. R.

[2]) Ed. R. male: „communitio." [3]) Edd. M. „calvarios."

omnem iniquitatem suam demonstravit, et pro priori tolerantia, in filiorum comminutione in eo vindicavit, et comminuit membra, et carnes et ossa, ac cum lapidibus et pulvere ipsius ruinae commiscuit, ut non separare, nec colligere, nec sepelire posset eos, a quibus sepeliri sperabat ac volebat. Haec namque venit nunciare Job novissimus nequissimi adversarii nuncius. Haec venit nunciare, quae nunc auditorum continent mentem, contristant praecordia, liquefaciunt animam. Beati vero Job mens perstitit immota, anima in gratiarum actionibus non est consternata. Quis hominum nunc si unum perdat filium, habens alios, hujus unius diremtionem [1]) ac mortem supra modum non lugeat, etiam cum lamentationibus ac clamore? Magnanimus vero ille Job, cum decem haberet religiosos liberos, et istos omnes simul protinus perderet, non luxit, non est contristatus: sed gratias egit danti et iterum auferenti Deo: et quod est maximum, non cum dedecore et miserabili motu ipsis natis morientibus atque in ipsius domus ruina contritis, quorum ciborum apparatus cum comedentium carnibus est commixtus, et hi, qui ministrabant, unusquisque ubi apprehensus [2]), illic est comminutus, et potus ministrantium cum sanguine propinatus est commixtus. Erat visio lamentabilis, atque adspectus miserabilis hoc quod gestum est, imo nec visio, nec adspectus. Non enim erat, quod videretur, neque quod separaretur de eorum, qui mortui sunt, comminutis corporibus. Nam tanto furore comminuit ea nequissimus, ut nec de vultibus, nec de personis agnosci possint corpora, quae cum terra atque lapidibus erant commixta atque concreta. Quod transcendit omne dictum, atque omnem narrationem in dolore atque miseria. Quod nunc nos audientes expavescimus ac terremur. Beatus vero Job, nec ab auditu territus est, nec ab ipsa proba-

---

[1]) Ed. R. „direptionem.“ [2]) Edd. M. „apprehensus est.“

tione expavit, sed in omnibus inclinabilis atque immobilis permansit, factis procul dubio ostendens omnia, quae Deus pridem de eo veraciter dixerat verbis. „Haec [1]) audiens Job." O magne homo Dei Moses quid loqueris? Quid scribis? Quid dicis? Tu enim es, qui haec scripsisti. Cur ergo dicis: „audiens Job:" quasi aliquid leve, vel modicum, et cur non dixisti: haec expertus Job, haec passus, haec sustinens? Nam probatio et passio atque tolerantia fuerunt haec, quae facta sunt, et non verba, neque fabulae auditus. Propterea, inquit, non dixi [2]) probationem, sed auditum, quia non tanquam probationem aestimavit Job, sed tanquam transeuntem auditum, et tanquam fabulas percurrentes. Probatio vero fuit atque passio: sed dum cum tolerantia et cum gratiarum actionibus haec sustineret Job, tanquam auditus pertransiit. Ob hoc ergo dicit: „haec [3]) audiens Job:" tanquam vehementia, tanquam terribilia, stuporem conferentia atque in pavorem deducentia. „Haec audiens," quae alius prior non audivit, quae alius major non sustinuit, quae alius ante eum passus non est. „Haec audiens Job," quem meditatus est diabolus, quaesivit nequissimus, quem voluit iniquus, quem excogitavit injustus. „Haec audiens Job," quem angeli admirati sunt, quem incorruptibiles laudaverunt, ut is, qui de terra plasmatus est, viriliter pugnaverit adversus eum, qui de coelis dejectus est, ut pulvis adversus spiritum, ut homo adversus diabolum, ut corruptibilis adversus incorruptibilem constanter steterit, et non succubuerit, atque victoriam de illo sumserit. Cum tribus malitiosis sagittis a diabolo sagittaretur, tolerantiae atque fidei scuto se protegens transiit illibatus. Post quas tres quarta sagittavit illum inimicus tentator novissime cum dolore, ul-

---

[1]) Cfr. Job. 1, 20

[2]) Edd. M. „dixit probationem, aut auditum" etc.

[3]) Cfr. Job. 1, 20.

tima, miserabili; sed nec hac aliquid peregit, nec per istam suam voluntatem perfecit, et ideo computat istam quasi unam: non enim erat una, sed decem erant in hac ipsa. Nam decem filiorum una fuit perditio, unus interitus. Quod autem non vulneraverit [1]) illum diabolus, neque dolorem incusserit nequissimus, evidenter ostendit mox in subsequentibus, dicens: [2]) „tunc surrexit Job.“ Si enim vulneratus, vel contaminatus, vel laceratus fuisset, surgere omnino non potuisset. Ergo quia surrexit, manifestum est, quod fortissimus perseveravit, atque illaesus perstitit. „Tunc [3]) surrexit Job.“ Surrexit animo, surrexit fide, surrexit veritatis studio, surrexit ad proelium, surrexit ad virtutem, surrexit ad officium constantiae. „Tunc [4]) surrexit Job.“ Certum est, quia cum surrexisset dicit: nunc belli tempus, nunc approbatio, nunc victoriae acceptio, nunc coronarum compositio, nunc retributionis exspectatio, nunc audaciae manifestatio. Quod autem ad haec omnia surrexit [5]) Job, atque ad horum omnium ostensionem, atque perfectionem, juxta haec, quae sequuntur, manifestum est: „conscidit [6]), inquit, vestimenta sua.“ Cur conscidit? Ob hoc conscidit, ut expeditior atque constantior exstitisset in proelio, ut illa, quae retardant, deponeret, ut illa, quae impediunt, a se projiceret, ut tanquam audacissimus proeliator, et tanquam singularis monomachus [7]) adversus innumeros inimicos, et adversus inaestimabiles adversarios, singulariter immobilis perstitisset. Ob hoc ergo conscidit vestimenta sua. Nam et vere talis mos est in aliquibus gentibus, ut, quum ad durum proelium venerint, tunc nimirum scindentes vestimenta sua cum furore atque indi-

[1]) Edd. M. „vulneravit.“
[2]) Deest „dicens“ in ed. R. — Cfr. Job. I, 20.
[3]) Job. I, 20. [4]) Job. I, 20. [5]) Edd. M. „surrexerit.“
[6]) Job. I, 20. [7]) Edd. M. male: monachus.

gnatione currant [1]) contra adversarios intemperanter, nudo pectore, cum fiducia se offerentes, ut est Syrorum gens. Item vero aliae Barbarae gentes exspoliantes se, atque in ipsis tunicis se praecingentes, nudo pectore, atque scapulati viriliter eunt in proelium. Sic itaque admirabilis Job conscindens vestimenta sua, atque omnia deponens impedimenta, nudus atque audax stetit in spirituale proelium. Aut adhuc conscidit vestimenta sua, sine mora semet ipsum ad ipsas praeparans plagas. Ecce, inquiens, dorsum nudum, ecce corpus detectum. Vos flagellate, ego autem sufferam. Vos verberate, ego autem sustineam, dicens cum Jeremia: „dorsum [2]) meum dedi ad flagella:" dicens cum David: „supra [3]) dorsum meum fabricaverunt peccatores." Sed et adhuc cum eodem David: et [4]) eram flagellatus tota die." Adhuc conscidit vestimenta sua, ac si diceret ad ipsos adversarios nequissimos: o maligni atque iniqui adversarii, mortuum me aestimatis, ut vos putatis, et ut vobis videtur, in terram me sepelire praeparatis. Si ergo me mortuum aestimatis, o inimici, anticipem in pretiosam meam sepulturam conscindere pretiosas atque regales meas vestes, ut nec post mortem gaudeatis eas possidentes. Puto, quod ex illo consueverunt homines, cum pretiosam sepulturam cuilibet miserint, conscindunt eam, ne aliqui scelesti et ipsum corpus projiciant, et ipsam pretiosam sepulturam possideant. Quod si tanquam viventem me, inquit, judicatis, ecce, inquit, etiam sic nudus atque scapulatus sto contra vos, nunquam vobis cessurus. Aut adhuc conscidit vestimenta sua. Ecce, inquit, o maligni inimici, peculium consumsistis, filios perdidistis, substantiam diripuistis, nec quicquam aliud nisi solum corpus atque hanc vestem mihi reliquistis. Tollite,

---

[1]) Edd. M. „currunt." [2]) Jesai. L, 6.
[3]) Psalm. CXXIX, 3. (CXXVIII.)
[4]) Psalm. LXXIII, 14. (LXXII.)

inquit, et hanc vestem, projicio etiam hanc vobis, nihil apud me remaneat ex his, quae in potestatem nequitiae vestrae data sunt. Non sit mihi ex vobis hoc beneficium, oleo peccatorum non ungetur caput meum. Super quae universa, ecce, inquit, et ipsum corpus nudum, detectum, paratum ad poenae supportationem, ad dolorum tolerantiam. Torque, inquit, contunde, verbera, et cum per cuncta probaveris, cognoscas, quia solus Job insuperabilis permanens in omnibus nunquam cedet nequitiae flagellis.

Haec itaque universa quum cogitaret et loqueretur, atque ipsis perficeret factis: „surrexit [1]) et conscidit vestimenta sua, et totondit comam capitis sui:“ utpote superfluam, otiosam atque inutilem. „Totondit [2]) comam capitis sui:“ factis perficiens id, quod postea duriter ab Apostolo interminatum est verbo, quia „vir [3]) si comam nutrierit, ignominia est illi.“ Haec itaque observans Job „totondit [4]) comam capitis sui.“ Cum totondisset, procul dubio, quod ipsis eam adversariis projecit: ecce, inquit, tollite et hanc, habete etiam et hanc, deglutite et istam. Arbor, inquit, sum fructifera, omnia quae superflua, a me projicio, ut illibatus perfectum fructum afferam. Vitis enim sum bene maceriata, abscindo a me universa superflua, ut incongruis omnibus dicar purgatus, ac justitiae perferam perfectum fructum. „Totondit [5]) comam capitis sui,“ non ut lugens, sed ut luctum deponens atque projiciens, omnique luctu per tolerantiam superior exsistens. „Totondit [6]) comam capitis sui.“ Sicut Joseph cum de carcere a Pharaone educeretur, sicut Jonathae filius cum David ad Jerusalem post mortem Absalon reverteretur, et alii innumeri priores ac posteri, quamdiu lugebant, non tondebant comam, deposito au-

---

[1]) Job. I, 20. — Deest „sui“ in ed. R. [2]) Job. I, 20.
[3]) I Cor. XI, 14. [4]) Job. I, 20. [5]) Job. I, 20.
[6]) Job. I, 20.

tem luctu confestim tondebant: ita et nunc beatus Job totondit comam capitis sui, ut humiliaret se, ut subjiceret, ut miseriam ostenderet. Quod est hujus rei indicium? Hoc, quod in subsequentibus dictum est: „adspersit [1]) namque terram super caput suum." Nisi enim valde humiliaret se, non utique caput suum terra adspergeret. „Adspersit [2]), inquam, terram super caput suum." Unde hanc opinionem sumsisti, o beate Job, ut terram capiti tuo adspergeres? A tritavo, inquit, generis mei, Abraham, dicente: „ego [3]) sum terra et cinis:" et a patriarcha totius generis humani, Adam, ad quem dictum est: „terra [4]) es, et in terram ibis" Haec itaque ab illis audiens atque memor, adspersit terram capiti suo. Non itaque sum tanquam diabolus, qui de coelo cecidit, sed sum tanquam unus ex hominibus ortus de terra, ideoque terram adspergo super caput meum. Non sum sicut diabolus ex incorruptione projectus, sed sum tanquam unus corruptibilium de limo plasmatus. Merito terram adspergo super caput meum, ut noverit, inquit, diabolus nequissimus, adversus quem habet, quia adversus terrenum habet, adversus corruptibilem, adversus mortalem, adversus hominem de limo terrae plasmatum. Ob hoc adspergit terra caput suum, ut instruat omnes terrenos, corruptibiles, atque mortales, quia etiam ipsi possunt similiter stare adversus nequissimum. Possunt, inquam, similiter sufferre ac superare omnes tentationes diaboli, si Deum dilexerint atque metuerint: sicut admirabilis Job sustinuit atque portavit non modicum aliquid, sed magnos et ingentes atque terribiles dolores, ac tormenta, quae alius illo nec prior, nec posterior sustinuit: et quod est superius, non habens formam ex alio priore, nec exemplum recipiens ab alio anteriore. Cum unum ex plurimis videretur [5]) Jacob

---

[1]) Cfr. Job. I, 20. [2]) Cfr. Job. I, 20.
[3]) Gen. XVIII, 27. [4]) Gen. III, 19. [5]) Ed. R. „videtur."

filium perdidisse, a ceteris omnibus consolari non potuit, sed dixit: „ibo [1]) post filium meum lugens in infernum.“ Magnanimus autem Job post peculii perditionem, et post omnium bonorum direptionem, omnium filiorum miserabilem interitum pariter simul cum audisset, non suspiravit, non ingemuit, non reprehendit, non maledixit, non blasphemavit, non culpavit, non dixit ea, quae dicenda ratio exposcebat, quae nunc illicite dicunt plurimi. Cur dedisti primo, aut cur abstulisti modo? Cur oblectasti primo, sive peculio, sive filiis? vel cur privasti nunc his omnibus pariter? Melius erat, ut omnino non dedisses, quam ut dans rursum auferres. Utilius erat, ut omnino non ostenderes, quam ut ostensis denuo mulctares. Sed nihil horum dixit, neque omnino cogitavit sanctissimus atque constantissimus ille Job, non tantum ut mentem refrigeraret, nisi tantum ut, quia ingens dolor erat hoc quod factum est, quae pertulit ostenderet. Vestes conscidit, comam [2]) totondit, terram capiti suo adspersit. Per quae universa se ante Deum humilians, nequissimum diabolum usque ad inferos dejecit. Quid dicimus, o viri? Numquid ex alio corpore creatus est Job? Absit. Non enim cum personarum acceptione creavit Deus alios tales, aliquos nihilominus tales, sed idem est omnium plasma de limo terrae, sed aequalis est omnium anima ex Dei operatione. Sed quia non est omnium similis voluntas, neque pietas, neque religiositas, neque fides, neque propositum circa Deum, neque spes vitae aeternae, neque timor gehennae, neque inferorum supplicium in tenebris exterioribus, idcirco non omnes homines idem demonstrant propositum, neque eandem tolerantiam, non quia non possunt, sed quia nolunt. Propterea digne ac juste magnificatur beatus Job, quia volens sustinuit haec omnia cum gratiarum actionibus. Nam post haec uni-

---

[1]) Gen. XXXVII, 35. [2]) Ed. R. „caput.“

versa, quae superius memorata sunt atque ostensa, dixit [1]): „et prostravit se in terra, et oravit ad Dominum.“ Primum surrexit, et ita demum se prostravit. Surrexit ad proelium, prostravit se ad precem. Surrexit ad virtutem, prostravit se ad orationem. Surrexit ad victoriae perfectionem, prostravit se ad coronae acceptionem. Nam et ante imperatores, qui victores exstiterunt, non stantes, sed deorsum adorantes coronam accipiunt. Sic namque et beatus Job in prima tentatione, quam per peculium atque filios sustinens victoriam de adversario acquisivit, ad orationem se prostravit, ut perfectas tolerantiae suae a Deo acciperet coronas. Ob hoc ergo prostravit se et oravit ad Dominum. Quem cum prostratum videret diabolus, gavisus est valde infelix: quum autem adorantem atque orantem audisset, obstupuit atque expavit. „Prostratus [2]), inquit, oravit ad Dominum.“ Job prostratus dejecit diabolum, altum humiliavit, exaltatum supplantavit, confudit fortem, deformavit elatum. Super haec autem omnia, quod omnibus majus atque superius est, cum sua prostratione Job diabolum dejecit, et sua tolerantia nequissimum superat, formam ostendit ejus, qui de coelo venit: qui ut granum tritici in terram cadens diabolum dejecit, et fortem alligavit, et vasa ejus diripuit, et spolia divisit, et captivam duxit captivitatem, et passione atque resurrectione sua mundum redemit, atque saeculum salvavit. Horum namque omnium formam atque exemplum ostendens, post horum omnium lamentabilium tolerantiam prostratus in terra oravit ad Dominum, ut prostratio ejus ruina efficeretur diabolo atque subversori maligno, et figuram per haec in se gereret passionis ac resurrectionis Domini. „Prostratus [3]), inquit, oravit ad Dominum“ ex tota anima, et ex tota mente, et ex cordis profunditate.

---

[1]) Edd. M. „dicit.“ — Cfr. Job. I, 20.

[2]) Job. I, 20. [3]) Job. I, 20.

„Oravit [1]) ad Dominum." Quid oravit? Tolerantiam, sufferentiam, consummationem. „Oravit ad Dominum," sensus illibationem, mentis integritatem, animae sanitatem. Hoc ergo oravit ad Dominum, ut sanam, inquit, animam meam atque illibatum cor meum custodiat Dominus et rex omnium, et nunquam mihi praevalebit malignus, et nunquam me superabit callidus inimicus. Quanquam atterat carnes, quanquam comminuat ossa, quanquam consumat nervos, si animae, inquit, meae sensus illibatus a te custodiatur, nunquam a te seducar, Domine Deus meus, nunquam abstrahar a caritate tua, rex meus. Idcirco orationem ejus exaudiens Deus, atque deprecationem illius suscipiens justus judex, post haec locutus est ad diabolum, dicens: „ecce [2]) tradidi tibi illum, tantum animam ejus ne tetigeris." Sic itaque prostratus oravit ad Deum. Vere prostratus, hoc est, valde usque ad terram humiliatus, merito vestem conscidit, comam capitis totondit, terram capiti suo adspersit. Post haec universa prostratus oravit ad Dominum. Sic, inquit, rex Ninive post hoc in cinere et cilicio sedens, et cum humilitate orans, post triduum imminentem calamitatem effugit. Sic, inquit, et Josias, Jerosolymae rex, vestes suas conscindens prae timore comminationis Dei, famulos suos vestibus conscissis, et terra atque cinere adspersis, misit ad deprecandam atque exorandam faciem Domini. Sic etiam primus his omnibus admirabilis Job conscidit vestimenta sua, et comam capitis sui totondit, et terram capiti suo adspersit, et ita prostratus ad Dominum oravit. Prostratus est ad orationem, sed non cecidit tanquam adversarius in contumaciam. Prostratus est ad precem, sicut Abraham, cum pro Loth orasset: sed non cecidit in contumeliam, sicut diabolus, qui de coelo projectus est propter apostasiam. Sed forsitan dicit aliquis: et cur omnino totondit comam capitis sui,

---

[1]) Job. I, 20. [2]) Job. II, 6.

vel ob quam rem conscidit vestimenta sua, vel ob quam causam adspersit capiti suo terram? Audite: primo quidem pro his omnibus, quae demonstrata sunt. Item sane adhuc vestimenta sua conscidit ob hoc, quia ex his, quae diabolo data sunt, apud se nihil residere voluit. Comam vero capitis sui totondit ob hoc, quia deposita divitiarum abundantia, etiam comae nimietatem deponeret: et ut [1]) adversario ostenderet, quia sicut passus est, quia comam totondit, ita cum multitudinem bonorum deponeret atque amitteret, nihil se passum fuisse aestimasset: aufer, inquiens, omnia superflua, nihil mihi supersit ex his, quae tibi data sunt. Terram vero ob hoc adspersit capiti suo, ut ex parte ostenderet filiorum dolorem. Nisi enim hoc fecisset, alienum illum a natura humana fuisse diceremus. Haec videlicet universa gessit propter naturalem dolorem. Gratias vero egit propter constantiam et animae veritatem, atque illam, quam circa Deum habuit, sinceritatem.

Post quae universa „dixit [2]) ad eos.". Ad quos? Ad advenientes daemonum nuncios. Nam hi [3]) quatuor praestolabantur ei, et quatuor miseriarum praedicationes ei afferentes, quatuor lamentabilibus sagittis eum sagittantes. Novissima lamentabilior fuit atque animae contigua filiorum perditio. Ad istos ergo quatuor, qui praestolabantur, ut videbantur lugentes atque moesti simulatione, dixit: Quid exspectatis, o viri? Quid sustinetis, o homines? Hoccine, ut lugeam vobiscum? Hoccine, ut vobiscum lamenter? Non lugeo, inquit, rei familiaris direptionem: ablatae namque sunt mihi cum peculio pariter etiam molestiae atque curae. Non lamentor filiorum decessum, transivit enim ab oculis meis tristitia et dolor. Si enim pariter mecum adviverent super terram, cum dolore eram cogitaturus quales fuissent, quales profecissent, qualem finem exspectassent. De istis ergo securus effectus

[1]) Deest „ut" in ed. R. [2]) Job. I, 21. [3]) Ed. R. „mihi."

non lamentor, non plango, quod vos cupitis, non reprehendo, quod vos quaeritis, non blasphemo, quod vos vultis. Non ridebit, inquit, de me diabolus, non gaudebit, ut sperat, super me inimicus, non inveniet apud me id, quod exspectat nequissimus. „Nudus [1]) exivi de utero matris meae, nudus ibo sub terram.“ Nihil habui cum venissem, nihil requiro cum iero. Nihil attuli natus, nihil hinc auferam sublatus. „Nudus [2]) exivi de utero matris meae:“ non peculium, nec filios habens, neque divitiis, vel possibilitatibus indutus. „Nudus [3]) et ibo sub terram.“ Quod enim pariter cum corpore positum fuerit in terra, cum eodem corpore terrae efficitur terra. Merito „nudus ibo sub terram.“ „Nudus ibo,“ nudus, inquit, peculio, sed et peccato: nudus divitiis, sed et impietatibus: nudus substantia, sed et injustitia. Sicut enim de carnalibus possibilitatibus universis nudus effectus sum, ita, inquit, et ab omnibus illicitis nudus ibo sub terram. Non comitantur, inquit, mecum, neque malignitas, neque iracundia, neque superbia, neque invidia, neque zelus, neque cupiditas, neque alienarum rerum appetentia, neque contumelia, neque calumnia, neque violentia, neque impudicitia, neque lascivia, neque ullum ex his, quae Deo contraria sunt. Istis namque omnibus nudus, ibo sub terram. Non enim sum talis, quales illi, de quibus dicitur: „quia non habuerunt tegumentum, inferno vestiti sunt.“ Nudus, inquam, malis omnibus ibo sub terram, nudus malis, bonis vero omnibus indutus, justitia vestitus, sanctitate circumdatus, caritate ornatus, misericordia ac bonis operibus coronatus. Beati sunt, et beati erunt, o gloriose Job, omnes qui te imitati fuerint, omnes qui post te potuerint cum fiducia dicere: „nudus [4]) exivi de utero matris meae, nudus et ibo in terram:“ qui etiam

---

[1]) Job. I, 21. [2]) Job. I, 21. [3]) Job. I, 21.
[4]) Job. I, 21.

cum Apostolo dicere veraciter possunt: „nihil [1]) intulimus in hunc mundum, verumtamen nec auferre aliquid possumus.“ Vae autem illis, qui nudi quidem venerunt, innumeris autem injustitiis atque impietatibus, crudelitate quoque atque infidelitate onerati, atque praegravati ibunt in terram. Hujusmodi vestientur calamitate atque miseria, in die justi atque personam non accipientis judicii Dei. „Nudus [2]) exivi de utero matris meae:“ sicut et omnes homines, sicut et omnis caro, sicut et omnes corruptibiles. „Nudus [3]) et ibo in terram.“ Hoc ipsum namque exspectant omnes, quia idem est introitus omnibus, et exitus similis, sive rex, sive famulus, sive dives, sive egenus, sive magnus, sive pusillus, sive liber, sive servus, nudus ibit in terram, nec quicquam valet auferre secum. Nam et hoc ipsum, quod cum corpore mittitur, non auferet [4]) secum. Non autem secum illud tollet, quia non sentit, quia non intelligit, quia terra efficitur, quia in resurrectione non corporis sepultura, sed animae fides et pietas, misericordia quoque et sinceritas requiritur. „Nudus [5]) exivi de utero matris meae, nudus et ibo sub terram.“ Tanquam si diceret: o viri prudentiae atque sapientiae, quod est mortale hoc indumentum, quae est haec supervacua gloria, quae sunt terrenae hae atque infidae divitiae, quae sunt hodie et crastina non sunt, quae hodie irrident istum, crastina vero die eunt ad alium? Fumus est deficiens, flos est transiens, herba est arescens: et qui habent illas, tanquam non habeant, quia diutius non habent: et qui non habent illas, tanquam nihil amiserint, quia non permanenter relinquuntur. „Nudus [6]) exivi de utero matris meae:“ corpus habens tantum atque animam: „nudus [7]) et ibo sub terram.“ Sicut veni, ita et ibo, ita et exeo, aliena

---

[1]) I Tim. VI, 7. [2]) Job. I, 21. [3]) Cfr. Job. I, 21. [4]) Edd. M. „afferet.“ [5]) Cfr. Job. I, 21. [6]) Job. I, 21. [7]) Cfr. Job. I, 21. — Deest „et“ in ed. R.

cuncta relinquens, cum corpore solo ibo, atque anima transibo. Quae accepi, inquit, habeo: quae attuli non amisi. Superflua omnia derelinquens „nudus [1]) ibo illuc." Illuc, inquit. Quo illuc? Primum quidem illuc ibo, quo omnes priores mei ierunt, quo omnes ab initio, illuc in terram matrem omnium, in terram omnium domum. Terra namque est domus omnium mortalium. Illuc [2]), quo abiit ille, ad quem dictum est: „terra [3]) es, et in terram ibis." Illo, inquit, ibo nudus, sicut et nudus veni. Aut adhuc illo, inquit, ibo, ubi sunt tabernacula justorum, ubi sunt sanctorum gloriae, ubi est fidelium requies, ubi est priorum consolatio, ubi est misericordium haereditas, ubi est immaculatorum beatitudo, ubi est veracium laetitia et exsultatio. Illuc ibo, ubi est lux et vita, ubi est gloria et jucunditas, ubi est laetitia et exsultatio, vel unde aufugit dolor, tristitia et gemitus, ubi obliviscentur priores tribulationes hae, quae sunt in corpore super terram. Illuc ibo, ubi est tribulationum depositio, ubi est remuneratio laborum, ubi Abrahae sinus, ubi Isaac proprietas, ubi Israel familiaritas [4]), ubi sanctorum animae, ubi angelorum chori, ubi archangelorum voces, ubi Spiritus sancti illuminatio, ubi Christi regnum, ubi aeterni Dei patris infecta gloria atque beatus conspectus. Illuc, inquit, ibo, illuc perveniam, non reprehendens, non maledicens, non blasphemans, non criminans, sed gratias agens et confitens, atque cum gratiarum actionibus dicens: „Dominus [5]) dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est." Non ero, inquit, ingratus, non ero infidigraphus, sicut tu, adversarie: non reddam malum pro bono, sicut tu, infelix diabole, sed confitear [6]), quia „Dominus dedit,

[1]) Job. I, 21.

[2]) Edd. M. „Illuc, quo abiit Adam: et omnes qui post eum fuerunt. Illuc, quo abiit ille," etc.

[3]) Gen. III, 19. [4]) Ed. R. „familiaris." [5]) Job, I, 21.

[6]) Ed. R. „confiteor." — Cfr. Job. I, 21.

Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum." Lamentabiles, inquit, ad me misisti nuncios, o diabole, et noxios atque immisericordes tuae nequitiae legatos, per quos me crudelibus tuae iniquitatis sagittasti sagittis, quas ego, inquit, omnes identidem in te convertam, crudeliora efficiens tibi in spiritu vulnera. „Dominus [1]), inquam, dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est." Hoc fuit diabolo vulnus, hoc fuit diabolo afflictio et dolor, tribulatio quoque atque angustia: quia cum putat et vult blasphemiam audire a Job, et reprehensionem ac maledictum in Deo, confessionem atque gratiarum actionem audivit. Hoc factum est illi ignis devorans, hoc factum est illi incendium perurens, quia hoc audivit, quod non sperabat: „Dominus [2]) dedit, et Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in saecula." Non enim tantum tetigerunt Job lamentabiles istae diaboli sagittae, quantum vulneraverunt eum sincerae ejus gratiarum actiones. „Dominus [3]) dedit, et Dominus abstulit." Quando voluit, inquit, dedit ut bonus, et quando voluit identidem ut habens potestatem abstulit. „Dominus [4]) dedit, et Dominus abstulit." Dedit, inquit, ut innotescat quam fidelis sim, quam pie dispensem, quam misericorditer distribuam. Abstulit autem, ut appareat quomodo gratias agam, quomodo confitear, quomodo adorem plus nunc rebus sublatis, quam pridem datis. „Dominus [5]) dedit, et Dominus abstulit." Dedit sua, et iterum abstulit sua: ego, inquit, nihil amisi, nullum passus sum detrimentum. Merito postquam usus sum reddidi, mutuanti mihi ea gratias agens. „Dominus [6]) dedit, et Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum." Quid dicis, o beate Job?

---

[1]) Job. I, 21. [2]) Job. I, 21. [3]) Job. I, 21.
[4]) Job. I, 21. [5]) Job. I, 21. [6]) Job. I, 21.

Dominus vere dedit, sed non Dominus vere abstulit, sed abstulit omnium inimicus et nequissimus adversarius atque invidus diabolus. Dominus dedit, sed adversarius abstulit. Dominus dedit, et inimicus refuga abstulit. Porro si diabolus abstulit, quomodo dicit Job, quod Dominus abstulerit? Ignorans atque per suspicionem dicit. Putabat enim atque arbitrabatur, quod Dominus abstulerit, et nesciebat, quod diabolus abstulit concedente Domino, atque permittente. Merito [1]) ergo dicit Job [2]): „Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est. Haec namque fuit illa vere magna Job constantia, quod nesciens quia diabolus abstulit, putabat quod Dominus abstulerit, et hoc putans, Domino quasi auferenti gratias agit. „Dominus [3]), inquit, dedit, et Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in saecula." Si enim scisset Job, quod adversum diabolum habebat, et quia diabolus cum illo hoc bellum faciebat, et quia malignus inimicus rem familiarem et filios ei abstulerat, profecto omnino ad nihilum ipsas tentationes deduceret, et in derisionem illum habens, evidenter adversus inimicum resisteret, et aperte adversus apertum hostem staret. Nunc vero inimicus quidem hoc celavit diabolus, cum istos ei inferret labores: clementissimus autem Dominus in suspicione erat, et incusabatur his omnibus. Nam cum diceret diabolus: „ignis [4]) cecidit de coelo:" et: „subito [5]) spiritus venit ab eremo:" Deum incusabat istis doloribus. Similiter cum audisset Job, quod ignis cecidit de coelo, et combussit oves, et quia spiritus venit ab eremo, et ruina occidit ejus filios, quid aliud suspicari poterat nisi quod Deus illi ipsos dolores coelitus immisisset? Ob hoc ergo

---

[1]) Deest „Merito" in ed. R.

[2]) Deest „Job" in edd. M. — Job. I, 21.

[3]) Cfr. Job. I, 21. [4]) Job. I, 16. [5]) Job. I, 19.

praesertim magnificatur Job, quia, cum Deus suspicatur in istis plagis ac doloribus, suscepit cum constantia, atque gratiarum actionibus: et non dixit: quid peccavi circa te, ut talia patiar ex te? Sed cum ab inimico percuteretur, atque doloribus afficeretur, Dominum in istis doloribus suspicabatur, et gratias agebat percutienti se, atque doloribus afficienti, dicens: „Dominus[1]) dedit, et Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in saecula." Haec itaque universa, atque pluriora[2]) ad praestolantes sibi nequissimi nuncios beatus Job locutus est, et per illos ad ipsum diabolum, qui eos miserat, qui stabant ante eum tristes, ac flentes, sicut finxerant, omnemque miseriam ostendentes ac depromentes, ut facile beatum Job ad blasphemiam provocarent. Ad quos plurima et alia locutus Job dixit: Cur tristes estis, o homines? Ob quam causam ejulatis, o viri? Ne forte hoc vos contristat, quia ego Deo gratias ago? Ne forte hoc vobis molestum est, quod ego danti ea confessionem do, et auferenti ea invocationem emitto? Non me homo mulctavit, sed Deus de coelis, qui mihi dedit diversa, abstulit, sicut et vos dicitis, quod ignis de coelo ceciderit. Si ergo non homo mihi damnum ingessit, sed Deus quando voluit dedit, et item quando voluit abstulit, gratias ei, qui dedit, et gratias identidem ei, qui abstulit. Sua dedit, et item sua abstulit, et ego, ait, nihil amisi. Nam ex utero materno nudus veniens, nihil habui. Qui habuit dedit mihi, mutuavit utenti mihi, abstulit quae sua sunt, nihil perdidi, sed gratias ago mutuanti, usus his, quae data sunt mihi, et confiteor largitori, dicens: „Dominus[3]) dedit, et Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est." Placuit antea, ut daret, placuit nunc, ut rursus auferret. „Sicut[4]) Domino placuit, ita factum

---

[1]) Cfr. Job. I, 21. [2]) Edd. M. et R. „pluriora."
[3]) Job. I, 21. [4]) Job. I, 21.

est. Omne quod Deo placuerit, bonum est, omne quod Domino placuerit, justum est. Placuit illi, ut daret, bene placuit. Placuit illi identidem, ut auferret, juste placuit. „Sicut [1]) Domino placuit, ita factum est.“ Quamdiu illi placuit, habuimus, quando placuit ei, non habemus. „Sicut [2]) Domino placuit, ita factum est.“ Quando habuimus, non [3]) propria nostra habuimus, sed Domini: et cum perderemus omnia, non propria perdidimus, sed abstulit, quae sua erant, Dominus. „Sicut [4]) Domino placuit, ita factum est:“ sicut Dominus voluit, sicut Domino placuit. Omne quod vult Dominus, vita est, lux est, requies est, aeterna beatitudo est: „vita [5]) enim in voluntate ejus est, et ira in indignatione ejus.“ Quodcunque ergo placuit Domino, sive percutere, sive mulctare, sive ditare, sive pauperem facere, sive arguere, sive corripere, omnia beatitudo est incorruptibilis atque indesinens. „Beatus [6]), inquit, homo, quem tu erudieris, Domine.“

„Sicut [7]) Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in saecula.“ Sic oportet omnes Christianos, atque omnes credentes dicere et facere et cogitare in omnibus, quae eos circumdederint, atque iis occurrerint, sive pecunias perdant, sive filii auferantur, sive paupertas incumbat, sive infirmitas immittatur. Dicant in his omnibus cum sinceritate: „sicut [8]) Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum in saecula.“ Nomen Domini, inquit, propter quod omnia sustineo atque suffero, propter quod omnibus, quae mihi obvenerunt, superior exsisto. „Sit [9]) nomen Domini benedictum in saecula.“ Nomen Domini, quod mirabiliter coelos exten-

---

[1]) Job. I, 21. [2]) Job. I, 21.
[3]) Ed. R. „non propterea nostra“ etc. [4]) Job. I, 21
[5]) Psalm. XXX, 5. (XXIX.)
[6]) Psalm. XCIV, 12. (XCIII.) [7]) Cfr. Job. I, 21
[8]) Cfr. Job. I, 21. [9]) Cfr. Job. I, 21.

dit, quod terram firmiter fundavit, quod abyssos terribiliter signavit. „Sit [1]) nomen Domini benedictum in saecula.“ Quod cum vidissent leones in Daniele, in agnos immutati sunt: quod cum flamma ignis agnovisset in Anania et Azaria et Misaele, foras a fornace fugit, atque eos, qui extra fornacem erant, combussit, utpote non habentes in se sanctum nomen Domini; illis autem, qui intra fornacem erant, non appropinquavit, quia terribile nomen Domini in illis conspexit. Hoc etiam et cetus cum videret in Jona, obstupuit atque illaesum eum, quem de navi susceperat, reddidit, intaminatum remisit, quem vivum suscepit. Hoc, inquam, nomen Domini sit [2]) benedictum in saecula. Hoc nomen, quod pauci ex prioribus agnoverunt, posteriores vero omnes susceperunt. Hoc nomen, de quo dicunt sancti ex persona Dei: vobis, qui timetis nomen meum, cognominabitur novum nomen, quod benedicetur super terram. Et adhuc: „non [3]) est nomen aliud sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.“ Hoc, inquam, nomen Domini sit benedictum in saecula: quod iram avertit, quod maledictum abstulit atque remisit, quod daemones terruit. Hoc nomen Domini sit benedictum in saecula. Sit benedictum in angelis et in hominibus, in coelestibus virtutibus, in spiritibus atque in omnibus justorum animabus, in gentibus, et in omnibus fidelium congregationibus. „Sit [4]) nomen Domini benedictum.“ Quousque, aut quamdiu sit benedictum? „In [5]) saecula:“ inquit, in finem praesentis et in initio infiniti illius saeculi. Sit, inquit, nomen Domini benedictum in animabus castorum, in cordibus piorum, in mentibus religiosorum, in ecclesia sanctorum, in congregatione verissimorum Dei famulorum. Sit nomen Domini benedictum non in tempore dimenso, atque statuto, sed in

---

[1]) Cfr. Job. I, 21. [2]) Deest „sit“ in ed. R.
[3]) Act. IV, 12. [4]) Job. I, 21. [5]) Cfr. Job. I, 21

saecula. „In saecula," inquit, sive in praesenti saeculo usque in finem, sive in futuro saeculo illo infinito, atque indeficienti. „Sit[1]) nomen Domini benedictum in saecula." Circumcisio, inquit, ad tempus fuit, lex usque ad plenitudinem temporis fuit. Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, qui legem implevit, et gratiam demonstravit, et nomen illud benedictionis impertiens cunctis in perpetuo petentibus tradidit. „Sit[2]) nomen Domini benedictum in saecula." Nomen Domini, ait, boni, misericordis, patientis, benigni, clementissimi. Sit nomen Domini benedictum, qui benedictionem seminavit, produxit atque ostendit. Sit nomen Domini benedictum, qui cuncta bene perficit, qui cuncta bona universis providet, qui bene, inquit, mihi magnam patientiam atque tolerantiam condonavit, ut tanquam aurum in fornace probatus, perspicuae fidei, tolerantiae quoque atque patientiae formam cunctis subsequenter ostendam, justus comprobatus, electus demonstratus atque probabilis ostensus, non Domino, qui est praescius, sed hominibus in mundo ignorantibus. Nam praescius Dominus etiam ante passionis initium tolerantiae sciebat exitum. Merito testimonium perhibuit, qui ob hoc ipsam tentationem permisit, ut his, qui in mundo sunt, comprobaretur justus. Pro his ergo omnibus sit nomen Domini benedictum in saecula. Haec audientes subsequenter etiam sancti prophetae a beato Job edocti dixerunt: „sit[3]) nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque in saeculum." Sicut enim mirabilis Job cum dolores sustineret, nomen[4]) Domini benedixit, ita et beati prophetae persecutiones et[5]) dolores sustinentes terribiles, nomen Domini benedixerunt.

Post quae universa, velut victoriae titulum, gloriae,

---

[1]) Cfr. Job. I, 21. [2]) Cfr. Job. I, 21.
[3]) Psalm. CXIII, 2. (CXII.) [4]) Edd. M. „et nomen."
[5]) Edd. M. „ac dolores."

ac laudis atque honoris illi statuens, magnus ille Moses scribit, ac dicit: „in [1]) his ergo omnibus, quae ei acciderunt, non peccavit Job, neque in conspectu Domini, neque in labiis suis." In his omnibus, inquit, tam plurimis, tam magnis, tam periculosis, tamque terribilibus, ac vehementissimis, in omnibus primis ac novissimis, majoribus ac minoribus, quae fuerunt ante plagam, in omnibus miserabilibus, ac [2]) lamentabilibus, gravibus quoque et mentem perturbantibus, animam [3]) comminuentibus, praecordia perterrentibus. „In [4]) his omnibus." Nam nisi essent plurima et magna, atque terribilia, non utique dixisset: „in [5]) his omnibus, quae ei acciderunt:" tanquam si diceret. Quis regum a saeculo talia bella peregit, o viri? Quis ab initio procerum hujusmodi perfecit victoriam, o homines, quemadmodum admirabilis Job; qui percussus est, et non est interfectus, sagittatus est, et non est vulneratus, doloribus est affectus, et non est dejectus, suffossus est, et non est subversus, miseriis est afflictus, et non est comminutus? Solus super omnes antiquos ac posteros immobilis gratificentiae, et tolerantiae scuto se circumdans, solusque adversus innumeros stans, insuperabilis perseveravit, atque solus de multitudine iniquorum victoriam sumsit. Hoc nimirum scribens, ac proferens Moses, et tanquam perpetem titulum in formam tolerantiae iis [6]), qui in mundo sunt, statuens, dicit: „in [7]) omnibus, quae ei acciderunt, nihil peccavit Job." Acciderunt ei divitiae, et gloria, sed nihil peccavit; non enim est elatus in superbiam. Accidit ei splendor et laetitia, sed nec quicquam peccavit. Non enim est oblitus timorem Domini, neque dereliquit mise-

---

[1]) Cfr. Job. I, 22.
[2]) Desunt verba: „ac lamentabilibus" in ed. R.
[3]) Desunt verba: „animam comminuentibus," in ed. R
[4]) Job. I, 22. [5]) Job. I, 22.
[6]) Edd. M. „his." [7]) Job. I, 22.

ricordiam, ac miserationem. Post haec videlicet accidit ei paupertas ac miseria, sed nihil peccavit Job, quia non blasphemavit omnium dominantem. Accidit ei dolor, et plaga, et vermes et putredo: sed nihil peccavit justus ille. Nam cum gratiarum actionibus vehementes illos sustinuit dolores. Veraciter ergo scribit magnus ille Moses de Job, et veraciter dicit: „in [1]) omnibus, quae ei acciderunt, nihil peccavit Job, neque in conspectu Domini, neque in labiis suis.“ Quid est quod dicis, o magne Moses? Quid est quod loqueris: „neque [2]) in conspectu Domini, neque in labiis suis?“ Ego, inquit, absque mendacio loquor, et juste loquor. In conspectu enim Domini non peccavit, hoc est, in animae consiliis, neque in cogitationibus, neque in tractationibus cordis. His enim observat, et ista respicit facies Domini, quae in corde cogitantur atque tractantur, juxta hoc, qnod dictum est: „non [3]) sicut videt homo, videt Deus. Sed homo videt in facie,“ et non in corde: „Deus autem videt in corde,“ et in facie et in cogitationibus, atque in ipsis cordis consiliis. Istas scilicet cordis cogitationes, consilia quoque atque tractatus designans dicit: „neque [4]) in conspectu Domini.“ Verba autem et eloquia demonstrans: „neque [5]), inquit, in labiis suis:“ ac si diceret. Omnia quae provenerunt ei, ita sustinuit Job, et ita supportavit, ut nec in verbis labiorum blasphemaret Deum, neque in cordis cogitationibus reprehenderet, neque in animae consiliis culparet. Quomodo malum cogitaturus erat Job in corde suo adversus Deum, qui pro filiorum cordibus curam gerens, dixit: „ne [6]) forte filii mei in cordibus suis mali aliquid cogitaverint adversus Deum? Non peccavit, inquit, in conspectu Domini, corde male cogitando, neque in labiis suis, illicita loquendo.

[1]) Cfr. Job. I, 22. [2]) Cfr. Job. I, 22.
[3]) Cfr. I Sam. XVI, 7. (I Regg.)
[4]) Cfr. Job. I, 22. [5]) Cfr. Job. I, 22. [6]) Job. I, 5.

Super haec omnia: „non [1]) dedit, inquit, insipientiam Deo." Quid est quod dicit, non dedit insipientiam Deo? Ac si diceret: non exstitit infidelis Deo, non exstitit infirmus, neque instabilis, neque perfidus, neque commotus. „Non [2]) dedit insipientiam Deo." Non enim fuit quemadmodum domus illa, quae super arenam est fabricata, quae non habuit fundamentum, hoc est, fidei et [3]) pietatis firmamentum, quae facile ventis et aquis commota cecidit. Sed non fuit talis beatus Job, sed firmus, stabilis, atque immobilis fuit. Idcirco omnis impetus nequissimi, et omnis inundatio diaboli subvertere, vel dejicere immobilem illum non potuerunt. Hoc itaque demonstrans dicit: „non [4]) dedit insipientiam Deo." Sicut diximus, non exstitit infidelis Deo, neque infidigraphus, neque ingratus. Aut adhuc, inquit: „non [5]) dedit insipientiam Deo." Ac si diceret: non fecit sermones Dei, neque testimonia ejus infidelia, neque supervacua, neque mendacia. Quae verba Dei, vel quae testimonia? Ea quae ad diabolum locutus est, testimonium perhibendo Job, non fecit ea infirma, vel supervacua succumbendo atque detrahendo, sed fidelia illa atque firma fecit, cum gratiarum actione sufferendo cuncta sibi accidentia. Merito ergo dicit: „non [6]) dedit insipientiam Deo:" non exstiterunt testimonia Dei de illo infirma, neque mendacia per illum, sed fidelia ac firma, atque vera. Non dedit ullam occasionem, vel suspicionem infidelitatis Deo. Non necesse habuit Deus confundi de iis [7]), per quae velut fideli testimonium perhibuit illi. Nam cum esset firmus et fidelis, non dedit insipientiam Deo, hoc est, infidelitatem Deo. Quod autem erubescat Deus infidelibus, atque infirmis, ipse Dominus ostendit, dicens: „qui [8]) erubuerit me, confundet hunc filius hominis,

[1]) Job. I, 22. [2]) Job. I, 22. [3]) Edd. M. „ac."
[4]) Job. I, 22. [5]) Job. I, 22. [6]) Job. I, 22.
[7]) Edd. M. „his." [8]) Luc. IX, 26.

cum venerit in majestate sua." Deus vero attestabatur fidei Job, diabolus vero attestabatur infidelitati. Deus testificabatur, quod non propter pecuniam, sed propter dilectionem coluerit illum Job: diabolus vero confirmabat, quod non propter dilectionem colebat illum Job, sed propter substantiam. Postquam vero omnia ei abstulit diabolus, et rem familiarem, et filios, et in iisdem gratiarum actionibus permaneret Job circa Deum, tunc nihilominus apparuit, quod non propter pecuniam, sed propter dilectionem serviebat Deo: tunc scilicet testimonium diaboli infirmum ac mendax factum est [1]), Dei vero testimonium verum ac fidele probatum est. Haec sane universa uno verbo ostendens, atque perstringens, dicit: „in [2]) his omnibus, quae ei acciderunt, nihil peccavit Job, neque in conspectu Domini, neque in labiis suis. Et non dedit insipientiam Deo." Studeamus etiam, o viri, studeamus omni virtute nostra, o amici, ut non demus infidelitatem Deo, ut non exsistamus ei infideles, neque in fide, neque in verbis, neque in factis, neque in cogitationibus, neque in consiliis, neque in impietate, neque in tribulationibus, neque in deliciis, neque in gloria, neque in paupertate, sed haec universa cum patientia transeamus, atque cum gratiarum actionibus sustineamus, ut in omni vita nostra fideles Deo, et firmi in fide ac pietate reperiamur ad instar beati Job, qui in omnibus, quae ei acciderunt, fidelis permansit coram Deo, et fidelia omnia ostendit de se testimonia ejus: qui primus hominum post Abel atque Abraham his, qui in mundo sunt, bonorum dereliquit formam, qui nominatur atque magnificatur inter homines in perpetuo, qui requiescit cum angelorum choris in gloria incorruptibili in infinita saecula. Qua requie etiam nos omnes dignos habeat misericordia Domini.

---

[1]) Desideratur „est" in edd. M. [2]) Job. I, 22.

ANONYMI IN JOB
LIBER SECUNDUS.

Sicut pulcherrimi solis radii delectabiles sunt ad vivendum omni homini illibatos oculos habenti, ita et admirabilis Job passio desiderabilis est, ac delectabilis, atque necessaria ad audiendum omnibus piis, omnibus credentibus, omnibus Deum [1]) timentibus, atque Deum diligentibus. Nam admirabilis Job, cum prima congressione victoriam de diabolo perfecisset, atque triumphator de maligno exstitisset, quanto magis victoriam de illo sumsit, tanto amplius illum ad zelum circa se, et ad majus certamen atque bellum commovit. Velut enim inexstinguibilis ignis flamma succensus nequissimus, tractans apud semet ipsum dixit: nunc mihi est belli tempus, nunc victoriae spes mihi nusquam est, nunc exsurgam ad certamen circa Job, nunc evidenter cecidi propter tolerantiam ejus. Non, inquit, est mihi fugiendum. Non enim permittit superationem virtus ipsa, quae nunc est, sed adhuc est mihi congrediendum. Timeo enim, ne rursus terribiliter cadam ante eum. Sed interim fugit, cum non valet, et congredi non audet, et concertare metuit. Melius est, inquit, ut congrediar, quam ante secundam luctationem indeliberanter fugiam, aut ante secundam congressionem inutiliter terga vertam. Forsitan, inquit, in secunda congressione victoria ad me revertetur. Forsitan enim contemnit sua, et filios, se ipsum autem non contemnit, suum proprium corpus non spernit, proprios suos dolores non despicit. Quaeram illum, ipsum requiram, corpus ipsius percutiam

[1]) Ed. R. „Deum intuentibus."

dolore, liquefaciam vulneribus, consumam vermibus: forsitan his doloribus succumbens maledicet, forsitan hanc poenam non sufferens blasphemabit. Diversa enim immutantur tempora, aliquando huc, aliquando autem illuc flectuntur. Merito, inquit, est etiam mihi adhuc spes victoriae. Haec itaque, atque his similia cogitans, atque apud semet ipsum tractans nequissimus diabolus, rursus impudentia utitur, rursus importunitatem demonstrat, rursus tanquam canis rabidus in baculum irruit, non considerans propriam dejectionem, non intelligens propriam deformitatem. Rursus ante faciem Dei subintroire audet, rursus irreprehensibilem illum Job reprehendere non metuit, quo magis per omnia confusus atque convictus exsisteret. Haec namque universa demonstrans, atque commemorans, dicit: „et[1]) factum est quasi dies illa." Quae dies? Dies temporis, dies opportunitatis. „Et[2]) factum est quasi dies illa." Dies tolerantiae, dies consummationis, dies adimpletionis primae victoriae Job. „Et[3]) factum est quasi dies illa." Dies, in qua diabolus cecidit, Job vero surrexit: dies, in qua diabolus humiliatus est, Job vero exaltatus est[4]): dies, in qua diabolus confusus est, Job vero coronatus est. „Et[5]) factum est quasi dies illa:" in qua redivivum judicium inter Job et diabolum est auditum, in qua redivivae coronae Job ab angelis aptatae, atque consecratae sunt. „Factum[6]), inquam, est quasi dies illa:" similis ei, de qua superius dictum est, de qua jam superius plurima diximus.

„Et[7]) factum est quasi dies illa, et venerunt angeli Dei, ut starent ante Dominum, et diabolus venit cum illis, ut staret ante Dominum." Venerunt angeli, non de loco in locum translati, non de regione ad regionem

---

1) Job. II, 1. 2) Job. II, 1. 3) Job. II, 1.
4) Desideratur „est" in edd. M.
5) Job. II, 1. 6) Job. II, 1. 7) Job. II, 1.

transeuntes, non de provincia ad provinciam commeantes, sed ante Dominum jugiter perseverantes. Nam [1]) sicut justis lux semper, ita facies Dei super justos semper, ita ante Deum justi semper, multo magis gloriosi atque sancti angeli, qui indesinenter ac perpetue permanent ante Deum in gloria. Venire autem dicuntur vel ire, cum ad ministerium fuerint missi, cum legationes adimpleverint, cum mandata perfecerint, cum propter eos, qui patienter sustinuerint, Deum magnificaverint, cnm propter eos, qui salutem adipiscuntur, Deum laudaverint, quando pro perfectis coelesti Domino confessi fuerint, quando pro omnimodis Dei miraculis aeterno regi indesinenter gratias egerint. Et nolite mirari, o amici, quod angeli venire vel ire dicuntur, quia majora atque mirabilia [2]) audituri estis. Nam et ipse Deus, qui est angelorum atque omnium spirituum rector et conditor, venire et ire dicitur, descendere et adscendere, sedere et surgere, dormire et a somno surgere, et quod est omnibus stupendum magis, dicitur tanquam potens crapulatus a vino. „Exsurge [3]), quare obdormis Domine? Exsurge, et ne repellas in finem.“ „Et [4]) suscitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino.“ Et descendit Dominus, et locutus est cum Mose. Et adscendit Deus, postquam locutus est ad Abraham, et alia innumera his similia de Deo in Scriptura reperiuntur fuisse dicta. Si ergo immobilis et inexcitabilis et inemigrabilis atque simplex in iisdem semper jugiter permanens Deus haec universa dicitur, et ire et venire: „venit [5]), inquit, Deus ad Balaam:“ et sedere et surgere: quid magnum, si angeli ejus atque ministeriales spiritus venisse ad Deum dicuntur ad increpan-

[1]) Edd. M. „Nam si ut.“ [2]) Edd. M. „mirabiliora.“
[3]) Psalm. XLIV, 23. (XLIII.)
[4]) Psalm. LXXVIII, 65. (LXXVII.)
[5]) Num. XXII, 9.

dum diabolum, atque omnes, qui operantur voluntatem illius, et ad testandum sanctis atque sinceritatibus eorum, quas habent circa Deum? Ad magnificandum Deum in misericordiis ejus et bonitatibus ejus, atque longanimitatibus et investigabilibus ejus miraculis, quae indesinenter ostendit circa genus humanum? Sic ergo venerunt, et veniunt angeli ante Deum. Prima vice venerunt, ut justificationibus Job attestarentur et fidei ac pietati ejus, sed tunc sane solis justificationibus Job attestati sunt. Nunc vero secunda vice venientes ante Deum, non solis justificationibus ejus sunt attestati, sed et tolerantiae et justificationibus, patientiae quoque, ac constantiae, atque dilectionis, quam erga Deum habuit, plenitudini. Istis namque omnibus attestantes gloriosi angeli, nec non et diaboli nequitiam accusantes, atque mendacem illum comprobantes, venerunt ante Deum, cum quibus et diabolus venit. Venit nihilominus non facie ad faciem, sed consiliis et cogitationibus, sensibus atque tractationibus, desideriis ac deliberationibus, sicut superius per plurima demonstratum est. Quas cogitationes cum videret Deus, respondit illi, dicens: „unde [1]) venis tu?" Respondit nihilominus non labiis loquens, nec verba depromens, neque colloquio suo injustum illum dignum faciens, sed nec omnino in praesentia eum suscipiens. Nam ille quia a sanctis exsecratur, et odio habetur atque conculcatur, in conspectum [2]) Dei nunquam veniet. Si enim „impii [3])," — ut superius dictum est, — „non resurgent, neque peccatores in concilio justorum:" multo magis omnium impietatum provisor, atque totius peccati auctor diabolus in consilium [4]) divinum non veniet, neque deifico colloquio dignus habebitur, juxta omnia quae in anterioribus memoravimus. Venit ergo consiliis et cogitationibus atque desideriis, et audivit non collo-

---

[1]) Job. II, 2. [2]) Ed. R. „conspectu."

[3]) Psalm. I, 5. [4]) Edd. M. „concilio."

quium, sed increpationem atque objurgationem nequissimarum cogitationum suarum, atque infestorum desideriorum ac deliberationum suarum, quae demonstrans dicit: „et [1]) respondens Dominus ait ad diabolum: unde venis tu?" Interrogat praescius, atque providus, qui omnem scientiam cunctis praestat hominibus, interrogat refugam, apostatam, adversarium, nequissimum, injustum. Interrogat, ut ex ore illius, atque ex responso illius eum arguat et condemnet, atque convincat, utpote mendacem, et malignitatis zelo ac livore repletum. Unde venis tu dejecte, confuse, humiliate? Unde tu venis victus, superatus, conculcatus? Unde tu venis, qui de excelsis es expulsus, et super terram es condemnatus, qui de coelis es projectus, inter homines abdicatus? Unde tu venis, qui post iniquitatem festinas, qui post injustitiam curris? Tu, qui homicidia appetis, tu, qui adulterii es cupidus, tu, qui sanguine potaris, qui omnium impietatum super terram es provisor, omnium malorum inter homines inventor. Unde tu venis? Tu, qui tempus non habes, tu, qui quietem non exspectas, tu, qui resumtionis memor non es, neque requiem speras: unde tu venis? Confitere, et noli negare, ostende, et noli celare. Sed non accipiens haec nequissimus, nec omnino audisse se simulans, pro aliis alia respondit, dicens: „circuivi [2]) omnem terram, et peragravi universum orbem, qui sub coelo est." Subtiliter fingis, o infelicissime diabole, humiliationem tuam tegis, deformitatem tuam reticescis, confusionem tuam minime depromis, quod [3]) a luto conculcatus fueris, quod a terra devictus, quod a pulvere fueris superatus. Lutum enim et terra et pulvis est Job propter terrenum corpus, sed interim terrenus ac luteus superavit, inquit, te, o diabole, qui cum sis incorruptibilis spiritus,

---

[1]) Job. II, 2. [2]) Cfr. Job. II, 2.

[3]) Desunt verba: „quod a luto conculcatus fueris, quod a terra devictus," in ed. R.

tanquam fulgur de coelo cecidisti projectus. Corpus scilicet luteum superavit fulgorem incorruptum, spiritum immortalem atque incorporeum. Hanc scilicet confusionem tuam reticescens ac praetermittens, o callide diabole, gloriaris ac plaudis, quod terram circuieris, et ea, quae sub coelo sunt, peragraveris. Sed hoc in maximam deformitatem tuam dicis: nam gloria tua atque elatio referta est omni dejectione. Si enim tantum potuisti, ut omnem terram, post haec omnes terrenos, atque universos, qui sub coelo sunt, circuires atque peragrares, hoc est, conculcares atque sub te subjiceres, quomodo non potuisti uni terreno atque corruptibili Job praevalere? Sed omnis potentia tua, ac virtus, atque praedones exercitus tui, et gladius eorum, et triplicia equitum tuorum cornua, et ignis, qui de coelo cecidit, ut tu dixisti, et venti, qui ab eremo venerunt, quod erat tuae nequitiae inspiratio: universa, inquit, haec infirma ac supervacua exstiterunt per justi Job tolerantiam, atque per gratiarum actiones confusa atque eversa. Post quae universa non, inquit, te, o diabole, interrogo quam terram circuieris, et ea, quae sub coelo sunt, peragraveris; de istis namque interrogare te opus non habeo. Scio enim, quod incessanti nequitia indesinenter cuncta, quae sub coelo sunt, circuis, et pervolas, utpote aëreus spiritus fulguris velocitati consimilatus. Non, inquit, te de hoc interrogo, sed hoc, unde veneris, vel a quibus veneris. Ab inconfuso confusus, ab exaltato humiliatus, a glorioso spe vacuus. De istis, inquit, interrogo atque de his te admoneo, cum stes velut igneis jaculis stimulatus. Quis enim est major ignis diabolo, quam hic, ut a carnali et terreno superetur atque conculcetur, cum sit spiritus incorporeus? Unde tu venis seductor, insidiator, humiliatus, dejectus, confusus? Unde tu venis? Ubi est arrogantia tua? Ubi est elatio? Ubi magniloquium tuum? Ubi sunt mendacia tua, quibus dixisti, quod me Job propter pecuniam coleret? Tu facultates ei abstu-

listi, ego vero gratiarum actiones atque confessionem ab eo suscepi. Nam cum tu, inquit, omnem substantiam ejus abstuleris, ut non habeat, unde mihi hostias offerat, solita gratiarum actione [1]) mihi sacrificia immolat ex mundo corde atque conscientia pura. Unde venis tu, o diabole? Non a poenitentia, non a conversione, neque ab hoc, quod deformitatem tuam videns confundaris. Sic itaque interrogo te, malignissime, unde venias. Non enim venis sicut pridem ab Adam cum victoria, sed sicut post a Job cum confusione. Adam enim olim seduxisti, sed Job post hoc non supplantasti. Adam de paradiso eradicasti, sed Job a sanctitate non avertisti. Unde tu venis de excelsis expulsus, et de coelis dejectus, de angelorum choris projectus? Unde venis tu, qui super terram injustitiam germinasti, qui sub sole impietates disseminasti, qui ea, quae sub coelo sunt, universa malis replesti? Unde venis tu? Tu, qui es mortis auctor, malorumque inventor, atque malorum omnium initium, iniquitatis operator, pater mendacii: unde, inquit, tu venis? „Circuivi [2]), inquit, omnem terram, et peragravi universa, quae sub coelo sunt, et ecce adsum.“ Adsum, inquit, qui non succumbo, neque humilior, qui non convertor, neque satisfacio, qui poenitentiam non ostendo, sed tanquam vitiis indomitus praesto [3]). Mutaberis, inquit, o diabole, in dilectissimo tuo, hoc est, in temet ipso. Nam cum non flecteris, neque subjiceris, neque poenitentiam demonstras, in irremediabilem inferorum poenam demergeris, inexstinguibili igni gehennae traderis et tu, et omnes qui te ad infidelitatem sequuntur: tu, inquam, et omnes, qui per te ad impietatem persuadentur. Adsum, inquit, is qui non ita est in factura sua factus, sed in operibus ita demonstratus, qui non ita est factus natura, sed exivit voluntate. Non

---

[1]) Edd. M. „actionum.“ [2]) Cfr. Job. II, 2.

[3]) Edd. M. „persto.“

enim in factura naturae, sed in voluntatis operatione diabolus est factus. Adsum, inquit, is qui peccatis congaudeo, qui impietatibus laetor, qui iniquitatibus jucundor, qui omni injustitia et omnibus impudicitiis atque omnibus malis delector. Adsum, inquit, is qui spem non habeo, qui salutem non exspecto, qui misericordiam non sustineo, qui refrigerii non sum memor. „Circuivi[1]), inquit, terram, et peragravi eam, et ea, quae sub coelo sunt, et ecce adsum." Cui post haec omnia respondens Deus dicit: non te de hoc interrogo, qualiter terram circuieris, hoc est eos, qui terrena sapiunt, neque de hoc, quemadmodum ea, quae sub coelo sunt, peragraveris, hoc est eos, qui coelestia non desiderant, sicut et tu ipse, qui coelo reverti ultra non potes, sed hoc te interrogavi et interrogo: „animadvertisti[2]) ad puerum meum Job?" Ac si diceret: intellexisti quid sit Job? Relaxasti sensum tuum ad eum? Cognovistine illum, vel probasti indeclinabilem fidem ejus, et immobilem firmitatem, et inviolabilem fortitudinem, et inviolabilem pietatem atque religiositatem illius? „Animadvertisti[3])," vel „intendisti ad puerum meum Job?" Ac si diceret: Certus es, o inimice omnium bonorum, diabole, uter nostrum veritatem dixerit, ego an tu, uter absque mendacio locutus fuerit, ego, qui ei testimonium perhibui, an tu, qui eum accusasti. Dicis, quod terram circuieris, et ea, quae sub coelo sunt, peragraveris, reperisti similem Job? Vidistine aequalem illi? Ob hoc, inquit, te interrogo, unde veneris, vel unde venias, ut ostendam Job sanctitatem ac meritum, patientiam quoque ac victoriam, gloriam nihilominus atque coronam, tuam vero dejectionem, et humiliationem, confusionem quoque atque perditionem. Quamquam enim tu neges, sed ego ostendam. Quamvis tu non confitearis, sed ego non sileo. Terram enim te circuisse dicis, per-

---

[1]) Cfr. Job. II, 2. [2]) Job. II, 3. [3]) Job. II, 3.

ditionem tuam vero non depromis. Cum abscondis tuam dejectionem, coronas Job furaris. „Respexisti [1]) ad puerum meum Job," qui caput tuum conculcavit, qui humiliavit altitudinem tuam, qui dejecit elationem tuam? Gloriaris, inquit, nequissime Satana, quod terram circuieris, et ea, quae sub coelo sunt, peragraveris: sed mala est haec gloriatio tua, atque inutilis elatio. Ad malum enim circuisti terram, et ad injustitiam peragras ea, quae sub coelo sunt. Pervolas enim pelagus et aërem, et penetras omnes gentes, provincias ac regiones, ut plurimos filios gehennae facias, ut plures [2]) tuae poenae efficias participes. Sicut enim canis rabidus vias ac transitus percurrit, ut omnes, quos ante se invenerit, alios quidem morsibus vulneret, alios nihilominus in stuporem deducat terroris: ita et tu, inquit, nequissime Satana, terram circuis, et ea, quae sub coelo sunt, universa peragras, non ut aliquem componas, sed ut cunctos extermines, quorundam animam per peccata vulnerans, aliorum nihilominus mentes obtundens atque infatuans. Et cur superius sane illum diabolum appellat, nunc vero Satanam? Diabolus enim accusator interpretatur, Satanas vero resistens vel rebellis, aut etiam contumax. Ergo quia superius occulte quidem accusavit Job ad Deum, idcirco superius diabolum illum appellat, utpote accusatorem: nunc vero rursus quia [3]) ad evidentem contumaciam circa Job pervenit, merito Satanam illum dicit, utpote rebellem. „Respexisti [4]) ad puerum meum Job," o infelix diabole? Cum dolore audisti, quod puerum suum nuncupavit Deus Job. Dolor tibi fuit haec vox amaritudinis, haec auditio gravis tibi fuit, hic dictum [5]) vae tibi fuit pro hoc testimonio, quod attestatus est Deus Job,

---

[1]) Job. II, 3. [2]) Edd. M. „pluriores."
[3]) Ed. R. „qui ad" etc. [4]) Job. II, 3.
[5]) Edd. M. „dictus."

dicens: „respexisti [1]) ad puerum meum Job?" Et ante, inquit, puer meus fuit, et nunc puer meus permanet, et tuae nequitiae accusatio nihil ei praevalebit. „Respexisti [2]) ad puerum meum Job?" Superius dixit: „animadvertisti [3]) ad puerum meum Job?" nunc vero: „respexisti [4]) ad puerum meum Job?" Ac si diceret: vidisti, probasti, certus es, quia et antea servus meus fuerit, et nunc servus meus permanet, et a mea, inquit, servitute nunquam fugit, nec fugiet. Et ipse, inquit, testis sum, et angeli mei auditores, qui in conspectu meo venientes, et Job tolerantiam mirantes dixerunt: magnum miraculum vidimus inter homines, o terribilis creator omnium, nimio stupore dignum, o aeterne rector universorum. Unus terrenus homo de limo plasmatus, nostris immortalibus angelorum choris multo inferior, illum, qui ex immortalibus Cherubim officiis cecidit atque projectus [5]) est, diabolum sola tolerantia ac devotis gratiarum actionibus superavit, atque in fugam vertit, et omnes fraudes ejus atque iniquitates supervacuas demonstravit. „Respexisti [6]), inquit, ad puerum meum Job?" Ad illum obtemperantem puerum atque verum, qui percussus non discessit, qui caesus est, et non deliquit, qui tibi est traditus, et non me denegavit, qui [7]) a te percussus est, et mihi gratias agit? Istum, inquit, puerum respexisti, qui adversum te stetit, et mihi non restitit, qui adversum te dimicavit, et me adoravit, qui te conculcavit, et me non contemsit, qui te odio habuit, et me dilexit? Ad hunc, inquit, puerum meum respexisti? Ad hunc, cui similis in tolerantia a temporibus Abel non fuit? Abel enim cum semel sustineret internecionem, transivit, et requievit. Job

---

1) Job. II, 3. 2) Job. II, 3.
3) Job. I, 8. — Deest „ad" in ed. R. 4) Job. II, 3.
5) Edd. M. „projectus, id est diabolum" etc.
6) Job. II, 3. 7) Edd. M. „quia a te" etc.

vero cum plurimo tempore sustineret, diutius morte affectus est, et multipliciter doloribus mulctatus atque afflictus. In quo apparet, inquit, quod non est illi similis homo super terram. Abraham non est, Melchisedec translatus est, Noe requievit, Enoch elevatus est, Abel assumtus est. Meritis non est illi similis alius homo super terram [1]). Ex his, qui modo vivunt, non est illi similis super terram. Intende, quia non dicit: non est illi similis super terram ex iis [2]), qui fuerunt, vel erunt; nam post hoc fuit Joannes, quo major inter natos mulierum non fuit. Merito de iis [3]), qui tunc fuerunt, dicit: „non [4]) est similis illi alius ex his, qui sunt super terram." Ac si diceret. Ex his, qui sunt super terram in [5]) temporibus ejus, in diebus ejus, in vita illius, non est alius similis illi, in justitia, in fide, in pietate, in tolerantia, in constantia, in gratiarum actionibus, in misericordia atque in omnibus virtutibus: non est alius homo similis illi in terris. Quis alius ante eum, vel post eum talia sustinuit, et sustinens gratiarum actiones recompensavit [6]) pro vehementioribus doloribus atque amarissimis poenis? Quis exstitit tolerantiae Job forma? Nullus. Abraham enim filium immolare praeceptus est, sed protinus identidem vivum illum suscepit, quem mactaturus atque immolaturus fuerat. Job vero non ita, sed repente, subito, insperate septem filios, et tres filias simul pariter mortuos, et nunquam reviviscentes audivit et vidit: sed fides ex eo mortua non est, neque patientia, neque gratiarum actio, neque dilectio, quam erga Deum habuit. Sed quemadmodum aurum per ignem transiens splendidius atque gloriosius efficitur: ita et Job tentationum ignem transiens,

---

[1]) Edd. M. „terram. Ex his, qui nunc sunt: ex his, qui modo" etc.

[2]) Edd. M. „his." [3]) Edd. M. „his." [4]) Job. II, 3.

[5]) Deest „in" in ed. R. [6]) Edd. M. „recompensaverit."

clarior atque Deo preciosior atque acceptabilior comprobatus est. Merito ergo dicit: „non[1]) est similis illi super terram.“ Fulget, inquit, tanquam sol veritate ac patientia, relucet fide et tolerantia velut coeli luminaria. Ob hoc non est similis illi alius super terram, firmus ut lapis, ut fundamentum immobilis, tanquam adamas incomminutus.

„Non[2]) est similis illi ex his, qui sunt in terris. Sine querela:“ utpote nec ab angelis, nec ab hominibus in ullo est reprehensus. „Justus[3]):“ utpote justo Dei judicio justus comprobatus. „Verus[4]):“ utpote nec in verbo, nec in facto, neque in magno, neque in minimo falsitati approximans, neque mendacio communicans. „Dei[5]) cultor:“ utpote non oberranti animi conscientia unum colens omnipotentem, omnium creatorem, patrem Jesu Christi. „Abstinens[6]) se ab omnibus operibus malis,“ et antea, et nunc, ab initio, et usque in finem. Non enim, nec antea facultatum abundantia, neque nunc bonorum perditio ad mala eum declinaverunt. Super haec omnia quidem summo singulari atque mirabili modo „perseverans[7]) in simplicitate.“ Cum tanta, inquit, a te sustinuerit, cum tanta a te passus fuerit, tanta ex tua malitia supportaverit: „adhuc[8]) perseverat in simplicitate.“ Omnes qui in doloribus, et in tormentis atque in passionibus fuerint, ipsis doloribus examaricati atque exaggerati, amariores, et noxiores atque pejores efficiuntur. Sed non ita est, inquit, constantissimus Job, sed ita non est admirabilis ille vir, sed adhuc perseverat in simplicitate. Ac si diceret: adhuc innocentior in ipsis doloribus perseverat, adhuc longanimior, adhuc modestior, adhuc benignior, adhuc justior, adhuc sincerior circa Deum. Quan-

---

[1]) Job. II, 3. [2]) Job. II, 3. [3]) Job. II, 3.
[4]) Job. II, 3. [5]) Job. II, 3. [6]) Job. II, 3.
[7]) Cfr. Job. II, 3. [8]) Cfr. Job. II, 3.

tum enim, inquit, tu, o diabole, augmentasti ei mala, tantum Job adjecit ad innocentiam. „Adhuc [1]) perseverans in simplicitate." „Adhuc," inquit, ac si diceret: Super omnia, quae ei fecisti, super omnia, quae ei ostendisti, super omnia, quibus eum afflixisti, super omnia haec videlicet adhuc perseverat in simplicitate. In praecedentibus laudatur Job a Deo, utpote justus ac verax Dei cultor: nunc vero adjecit illis Deus super hanc laudem, dicens: „perseverans [2]) in simplicitate sua." Bene ac digne. Figura enim fuit eorum, qui [3]) in nova gratia omnia in simplicitate transierunt atque sustinuerunt, nulli malum pro malo reddentes, sed praeceptum Domini adimplentes, dicentis: „diligite [4]) inimicos vestros:" et: „benedicite [5]) iis, qui maledixerint vobis:" et: „volenti [6]) auferre pallium tuum, dimitte ei et tunicam." Horum namque omnium typum gerens beatus Job, cum hoc, quod in simplicitate perseveravit atque cuncta sustinuit, cum hoc ipso etiam auferenti pallium suum, hoc est, omnem substantiam suam diabolo, et tunicam dimisit, conscindens illam atque projiciens illi, et dicens: quae postulasti a Deo, accepisti: tolle et haec, quae non quaesisti, tunicam atque pallium meum. „Perseverans [7]) adhuc in simplicitate." Nam quantum ad tuos sermones, o diabole, adversarii in eum insurrexerunt, inimici eum depraedati sunt: sed nec istis in aliquo replicavit, sed circa istos omnes simplicitatem ostendit. Merito dicit: „perseverans [8]) in simplicitate:" typum atque figuram gerens Domini dicentis per prophetam de semet ipso: „ego [9]) autem tanquam agnus immaculatus ductus sum ad sacrificium." Sic itaque admirabilis Job perseverat in simpli-

---

[1]) Cfr. Job. II, 3. [2]) Cfr. Job. II, 3.
[3]) Edd. M. „quae." [4]) Luc. VI, 27. [5]) Luc. VI, 28.
[6]) Luc. VI, 29. [7]) Cfr. Job. II, 3.
[8]) Cfr. Job. II, 3. [9]) Jerem. XI, 19.

citate: super haec universa, quae ingessisti ei, perseverat in simplicitate. Et quis, inquit, post hoc ex his, qui audierint[1]), vel agnoverint, non me reprehendat, qui tantum permisi tuae crudelitati adversus justum illum insurgere, et ita immisericorditer innocentem vexare? Post quae universa perseverat in simplicitate. Ecce, inquit, antea laudavi testificans tibi, quis fuerit Job, ecce nunc adjicio super laudem ejus, dicens: „perseverat[2]) in simplicitate.“ Perseverat, ait, id est, exspectat. Quid ergo[3]) exspectat? Exspectat[4]) tolerantiae remunerationem, exspectat coronas innocentiae. Aut adhuc exspectat, inquit. Quid, inquit, exspectat? Te, ait, exspectat, o diabole, tanquam audax belligerator, tanquam constantissimus proeliator, tanquam admirabilis vir fortis. Sic itaque ait, exspectat, non dubitat: non terga dedit, sed adhuc exspectat. Adhuc, inquit, exspectat, ut te superet atque devincat, conculcet atque humiliet, et omnimode dejectum atque confusum demonstret. Cum talem ergo noveris esse Job, et ita promte te exspectantem ad secundam congressionem, si audes approxima, incipe, apprehende, paratum invenies te exspectantem. Adhuc, inquit, exspectat in simplicitate: tu autem terram circuis, et ea, quae sub coelo sunt, peragras, ut idola fundas, ut adulterium germines, ut homicidium multiplices, ut sanguinem effundas, ut artes magicas, et auguria, et divinationes atque maleficia dissemines, ut infidelitatem doceas, ut Dei blasphemia atque omnibus malis ea, quae sunt sub coelo, repleas, ut castos vel castas polluas, ut pios ad impietatem declines, ut justis molestias atque tribulationes suscites. Pro his, inquit, omnibus tu, o diabole, terram circuis, et ea, quae sunt sub coelo, peragras. Job

---

1) Edd. M. „audierit, vel agnoverit.“

2) Cfr. Job. II, 3. 3) Deest „ergo“ in edd. M.

4) Deest „Exspectat“ in ed. R.

vero non ita, sed exspectat adhuc in uno loco tanquam in eadem patientia, et veritate, in eadem fide et pietate atque Dei cultura fundatus, stabilitus atque confirmatus, et nunquam ab ea declinatus, aut praevaricatus. Sic itaque exspectat immobilis, atque innocens. Adhuc [1]) exspectat in simplicitate. Columba, inquit, est simplex, rationabilis, spiritualis, incorruptione digna, acceptabilis, angelis Dei familiaris. Idcirco tanquam columba simplicitatem ostendit. Nam sicut columba de nido effugata sublatis sibi pullis atque ante oculos mactatis, non indignatur, neque terretur, neque nidum deserit, neque ad malitiam immutatur: ita et beatus Job cum nidus ab eo auferretur, hoc est, divitiae atque substantia, et filii ejus interficerentur ante oculos ejus, non est indignatus, neque ad malitiam, hoc est, ad blasphemiam, aut ad maledictionem est immutatus, sed cuncta sustinuit cum innocentia atque gratiarum actionibus. Pro his ergo omnibus dicit: „perseverans [2]) in innocentia."

„Tu vero dixisti perdere rem [3]) ejus sine causa:" Dixisti, ut perderes: post paululum autem carnes ejus dicis, ut perdas, ut ista in simplicitate sustinens Job, augmentum gloriosarum coronarum accipiat, et tu, inquit, o versute diabole, augmentum confusionis et dejectionis atque ruinae percipias, utpote et de coelo dejectus, et in terris ab Job prostratus, etiam et in hoc ultimo exspectans, quando a Domino Job atque omnium rectore Deo unigenito per crucem prosternaris, atque in infernos demergaris. Tu, inquam, dixisti rem ejus perdere sine causa, neque ut praecipiens, neque ut imperans. Caruisti enim hoc, o diabole, ut cum potestate dicas jubendo, vel prae-

---

[1]) Edd. M. „Aut adhuc" etc. [2]) Cfr. Job. II, 3.

[3]) Edd. M. „rem ejus sine causa. Nunc rem ejus dixisti ut" etc., ed. vero R. „rem ejus: dixisti ut" etc. — Cfr. Job. II, 3.

cipiendo: sed dixisti quaerens, postulans, supplicans, petens. Sic, inquam, dixisti rem ejus perdere sine causa. Age, inquit, quod ille, hoc est, diabolus ita dixerit, ita petierit, ita quaesierit, ita supplicaverit: tu vero cur exaudisti, cur acquievisti, cur dedisti, cur sine causa rem illius justi perdere permisisti? Ob hoc, inquit, exaudivi [1]), ob hoc rem atque filios ejus perdere permisi, ut appareret Job justitia, et diaboli injustitia, ut appareret mea veritas, et diaboli mendacium, ut clareret meum testimonium, et iniqui illius blasphemia. „Dixisti,“ inquit, sed non ut jubens. Nisi, inquit, exaudirem, et acquiescerem atque traderem omnem rem Job in potestatem diaboli, et perdere omne peculium ac filios juxta voluntatem suam permitterem, nunquam utique cognosceret diabolus, quia non propter rem coluerit me Job, sed propter caritatem: nunquam utique quiesceret blasphemando sanctos ante Deum et homines, sed in hoc staret atque omnes homines scandalizaret, quia et Deus favorabiliter colentibus se rem daret, et colentes illum non propter dilectionem, sed propter rei familiaris gratiam ei servirent. Merito ergo ne posset haec dicere diabolus, dedit illi in potestatem et rem Job, et filios, et post paululum ipsum corpus ejus ad supplicium. Si ergo cum tanta ingessisset Job, et ille in iisdem gratiarum actionibus atque confessionibus perseveraret adhuc, super haec omnia eadem usus est impudentia atque improbitate dicens: „corium [2]) pro corio:“ quid faceret, si omnium bonorum Job potestatem non acciperet? Ob hoc, inquit, in potestate ejus tradidi, non quod diabolo placere voluerim, sed totum mundum informare festinans, quae sit mea justitia, et diaboli iniquitas, livor quoque ejus atque invidia, et quae sit justorum fides et tolerantia, vel dilectio eorum circa me.

---

[1]) Edd. M. „exaudivi: ob hoc acquievi: ob hoc“ etc.
[2]) Job. II, 4.

Similiter petiit, et petet usque in finem saeculi pro omnibus sanctis, ut potestatem accipiat ut corpora eorum affligat, et animas eorum tangat. Sic afflixit martyres per principes hujus mundi, igni et gladio consumens carnes eorum. Haec namque fuit voluntas et petitio diaboli, ut sanctos tormentis afficeret, atque torqueret. Et haec fuit sanctorum oratio, ut omnia supplicia propter Deum sustinentes aeternae gloriae apud eum in fide efficerentur haeredes. Quod autem haec petat diabolus, ostendit evidenter Dominus, dicens: „Satanas [1]) petiit, ut vos cribraret tanquam triticum," et cetera. Haec namque universa propter improbitatem, atque impudentiam, zelum quoque ac invidiam maligni, quam habet circa sanctos, dicta sunt. Ad quem de istis loquens Deus dicit: „tu [2]) autem petisti rem ejus perdere sine causa." Cujus rem? Justi ac pii atque credentis Job. „Desiderasti [3]) rem ejus perdere sine causa:" pro tuo, inquit, zelo atque invidia, pro tua maligna suspicione, calidissime diabole. „Petisti [4]) rem ejus perdere sine causa:" nihil peragens, vel perficiens, nisi solam iniquitatem tuam atque malitiam. „Petisti [5]) rem ejus perdere sine causa." Porro sine causa periit. Quare periit? Diabolo, inquit, sine causa periit. Nihil enim peregit, neque perfecit, cum rem ejus perderet, nisi suam dejectionem atque humiliationem ostendit. Job vero haec res non sine causa provenit, sed ad ingentem gloriam et laudem atque honorem hujus rei perditio provenit coram Deo et angelis ejus: et apud Deum gloriae augmentatio ei provenit, et super terram duplex pro remuneratione receptio atque retributio. Sic itaque diabolo quidem sine causa facta est hujus rei perditio. Job vero non est facta sine causa, sed pro aeternae beatitudinis remuneratione, et in coelis coram angelis Dei, et in terra

---

[1]) Luc. XXII, 31. [2]) Cfr. Job. II, 3. [3]) Cfr. Job. II, 3.
[4]) Cfr. Job. II, 3. [5]) Cfr. Job. II, 3.

in conspectu omnium gentium. Increpans ergo et redarguens atque objurgans diabolum, dixit: „tu [1]) vero petisti rem ejus perdere sine causa:" tu desiderasti, tu petisti, tu quaesisti, tu rem ejus festinasti perdere sine causa, tanquam si diceret: ubi est praesumtio tua, o diabole, quod mox ut rem ejus abstulisses, continuo eum a pia Dei cultura atque ejus gratiarum actionibus discedere fecisses? Ubi est, inquit, arrogantia tua, bonorum omnium inimice, diabole? Ubi tumultuatio tua atque seditio? Ubi labor tuus atque sollicitudo? Ubi contentio tua atque altercatio? Laborasti enim atque certasti bella diversa conficiendo, et castra statuendo, et equites demonstrando, et igne exurendo, et ventos admovendo, et fundamenta quatiendo, et domos dejiciendo, atque omnem sollicitudinem demonstrando, ut justi Job rem atque filios perderes: sed frustra exstitit ingens tuus labor atque sollicitudo. Rem enim Job perdidisti, sed justitiam ejus non perdidisti, sed fidem ejus ac pietatem non dissipasti. Idcirco audi, inquit, cum increpatione: „petisti [2]) rem ejus perdere sine causa:" sed olim quidem rem Job sine causa perdidisti: post hoc autem cum Dominus venisset ad terras, illius unguenti perditionem gratis fieri aestimasti, dicens per os Judae: „ut [3]) quid haec perditio hujus unguenti facta est?" Et unguentum sane, quod pro bono cum fide effusum est, perditionem judicasti: rem vero Job, quae cum iniquitate periit, perditionem non aestimasti. Et quod majus est hoc, unguentum illud, quod a Juda effusum est, hoc est, sanguinem unigeniti perditionem reputasti. Nam sicut cum illic unguentum illud effunderetur, repleta est domus illa unguenti odore: ita et istic, id est, in passione Domini, cum sanguis Domini effunderetur, repletus est orbis terrae salutis suavitate. Sed in his [4]) omnibus non

---

[1]) Cfr. Job. II, 3. [2]) Cfr. Job. II, 3.
[3]) Marc. XIV, 4. [4]) Deest „his" in ed. R.

cessavit nequissimus, et improbus atque impudens diabolus, neque confusum se recognovit: sed tanquam canis rabidus ad baculum infelix cucurrit, cum priorem suam deformitatem non intelligit, sed sperat, quod per novissimum bellum priorem ruinam posset resarcire, nesciens miser quod novissima pejora prioribus ei essent efficienda. Idcirco post haec universa respondit diabolus ante Deum, et dixit: „corium [1]) pro corio." O impudentia atque improbitas tua, o diabole: tantam deformitatem atque confusionem tuam non consideras: sed inverecunde atque identidem, hoc est, iterum atque iterum recurris contraria tibimet ipsi loquendo ac dicendo atque quaerendo, et temet ipsum destruendo. Primum enim dixisti, cum ad Deum de Job locutus fuisses: aufer illi rem, priva eum divitiis, minue eum opulentia, humilia eum de altitudine, denuda illum his, quae dedisti, si non continuo in faciem maledixerit tibi, et detraxerit, atque blasphemaverit, quasi magnum fuerit hoc, ut divitiae atque res ejus familiares auferrentur. Quod ergo tunc magnificasti, ut ei res familiares auferrentur, hoc nunc nimirum minoras. Quod tunc singulare atque indubitabile judicasti, quod sublatis divitiis Job continuo esset blasphematurus, hoc nihilominus nunc ad nihilum redigens dicis: „corium [2]) pro corio." Corium divitiarum pro corio corporis, corium bonorum pro corio ossium. Haec namque duo coria repetit, ac memorat istic diabolus: rem familiarem et divitias exterius corium: interius vero corium corpus et ossa. Corium, quod non valde doleat, rem familiarem: corium, quod valde doleat, corium corporis. Haec scilicet cogitans malignissimus diabolus, a quo nunquam malae cogitationes deficiunt, haec ergo nequissimus diabolus nequiter atque callide tractans, dicit ad Dominum de Job: „corium [3]) pro corio:" ac si diceret: quid magni passus est

[1]) Job. II, 4. [2]) Job. II, 4. [3]) Job. II, 4.

Job? Quid grave sustulit hic, quem defendis? Rem familiarem et filios amisit, sed sperat, quod rursus et rem et filios acquirat, confidit quod et identidem des sicut et ante dedisti. Pro hac ergo spe atque confidentia necdum a te recessit, necdum te reliquit, necdum te detraxit, necdum te blasphemavit, quia necdum tetigerunt illum dolores corporis, quia necdum apprehendit eum ossium poena. „Corium [1]) pro corio.“ Exteriore, inquit, corio decoriatus, hoc est, rem familiarem ablatam contemsit atque ad nihilum reduxit: tange interius corium ejus: hoc est, tormentis affice carnes ejus: et contere carnes illius, et apparebit constantia ejus, quam nunc habere videtur. Supervacua enim est [2]) fides ejus, quam nunc circa te habere se putat. „Corium [3]) pro corio“: ac si diceret, dolorem minorem pro dolore majore, poenam moderatiorem pro poena fortiore. Minorem, inquit, ac leviorem atque moderatiorem sustinens Job dolorem videtur adhuc constantiam habere, pro gravioribus leviora facile sustinens, pro acrioribus [4]) mitiora leniter sufferens. Nam omnis poena, et omnis dolor, qui foris fuerit a corpore, levior videtur esse magis quam illi dolores, qui sunt in corpore. Ideo „corium [5]) pro corio,“ hoc est, poena minor pro poena majore, dolor levior pro dolore vehementiore. Nam aliud est rem familiarem amittere, et detrimenta sustinere, aliud sane est carnibus ipsis putrescere, et vermibus repleri, et in pulverem terrae commassari humore ulcerum, qui ex ipsis liquescentibus carnibus elicitur [6]). Idcirco facile sustinet Job exterioris corii dolorem pro dolore corii propinquioris, hanc rei familiaris direptionem pro corporis afflictione. Quamdiu ergo leviorem dolorem sustinet, illo usque a te non discedit, ne-

---

1) Job. II, 4. 2) Deest „est“ in ed. R.
3) Job. II, 4. 4) Ed. R. „arctioribus.“
5) Job. II, 4. 6) Edd. M. „ducitur.“

que negabit te. Immuta, inquit, coria, hoc est, immuta dolores, et continuo immutari eum ad blasphemiam senties. „Corium [1]), inquit, pro corio.“ Hujus rei exemplum etiam in nobis videmus. Nam cum percutitur quilibet, vel caeditur, frequenter manum pro toto porrigit corpore, et protegit caput et dorsum manu, et videtur illi, ut in manu magis percutiatur quam in dorso, vel capite, et dat corium pro corio, corium manus pro corio capitis. Haec itaque universa designans nequissimus callide dicit de Job: „corium [2]) pro corio.“ Nam sicut hi, qui vapulant, corio manus alterum corporis protegunt corium, ob hoc tantum, ut corpus integrum habeant: sic, inquit, et Job exteriora rei familiaris detrimenta contemnit universa, tantum ut corporis effugiat poenam. Sic namque et hi, qui in mari navigant, cum periculum passi fuerint, omnia, quae in navi habuerint, contemnunt atque in mari projiciunt ob hoc, ut ipsi evadant. Sic et quicunque divitum cum in corporis infirmitatem inciderint, omnem substantiam suam libenter offerunt, tantum ut corporis incolumitatem recipiant. Sic, inquit, et Job omnes divitias, et omnem rem familiarem facile contemnit, tantum ut dolores non contingant carnes ejus. Quo autem proposito dixerit haec universa nequissimus daemon, per haec, quae sequuntur, ostendit dicens: „omnia [3]) quaecunque habuerit homo, dabit pro anima sua.“ Sic, inquit, et Job omnia quaecunque habuerit comtemsit, tantum ut corpus conservaret illaesum. Sed adhuc, inquit, corium pro corio. Quis dixit hoc? Diabolus. Ad quem dixit? Ad Deum. De quo dixit? De Job. Quo proposito dixit? Superius multipliciter demonstrato. Super haec autem universa, adhuc audi de his quae dudum in principio facta sunt. Commonefacit istic nequissimus diabolus, quia pridem quando Job pater atque patriarcha Adam meis, ait, se-

[1]) Job. II, 4. [2]) Job. II, 4. [3]) Job. II, 4.

ductionibus obediens te contemsit, ob hoc pelliceis tunicis a te creatore indutus est pro vindicta abnegatoris, eo quod te dereliquerit, ad me autem ierit, et ex hoc hujus rei mihi debitor exstitit, merito nunc, inquit, corium pro corio. Corium, inquit, Job pro corio Adam da mihi. Vexaturus eram corium Adam, et non me permisisti. Da ergo mihi corium Job pro corio Adam. Da mihi corium filii pro corio patris. Exigam, inquit, a filio debitum genitoris. Persolvat, ait, pellem vel corium novissimus nunc prioris, tunc debiti. Ulciscar peccata prioris patris ejus, atque patris omnium. Haec itaque universa memorans atque de his [1]) universis admonens nequissimus, malignissime dicit: „corium [2]) pro corio.“ Corium [3]) Job pro corio Adae. Corium filii pro corio patris. Corium posterioris pro corio prioris [4]). Ita scilicet diverse demonstratur ac memoratur hoc, quod ait: „pro corio.“ Et adjecit dicens: „omnia [5]) quaecunque habuerit homo dabit, et eruet animam suam.“ Verum est hoc, quia cum ad periculum, vel discrimen pervenerit homo, omnem rem familiarem contemnit, universam substantiam suam spernit, tantum ut animam eruat, ut animam suam incolumem liberet. Et nunc cum speras, quod adversum Job loqueris, pro Job loqueris, o [6]) inimice omnium bonorum, diabole, et non intelligis. Evidenter enim Job plus quam ceteri plurimi omnia quaecunque habuit, despexit atque contemsit, et divitias, et possibilitatem, et filios, et rem familiarem, ob hoc tantum, ut animam acquireret atque lucrifaceret, ut animam suam illaesam, et incontaminatam atque illibatam custodiret. Haec scilicet dicendo, o diabole, et te ipsum confundis, Job vero propositum ostendis. „Omnia [7])

---

[1]) Edd. M. „iis.“ [2]) Job. II, 4. [3]) Ed. R. „Corio.“
[4]) Ed. R. „patris.“ [5]) Cfr. Job. II, 4.
[6]) Deest „o“ in ed. R.
[7]) Cfr. Job. II, 4. — Edd. M. „dat.“

quaecunque habuerit homo dabit, ut eruat animam suam." Ob quam rem? Quia „redemtio [1]) viri propria est substantia." „Omnia [2]) quaecunque habuerit homo dabit, ut eruat animam suam." Hoc egit Job, propterea animam suam inviolatam conservavit. Hoc egerunt beati martyres, idcirco postquam omnia corruptibilia atque terrena contemserunt, post hoc nihilominus proprium corpus in poenam atque in incendium tradiderunt, ignem atque gladium sustinentes, tantum ut animas suas mundas atque castas Deo exhiberent. Sed interim videamus adhuc post haec quae bene digesta sunt. Nam saepe etiam a malo aliquid boni proficiscitur, non quod pessimus et malignus ita voluerit, sed quia bonus ac benedictus Deus maligni malitiam in bonum convertit timentibus atque diligentibus se, sicut Job, vel martyribus atque credentibus, qui omni tolerantia superantes nequitiam ejus aeternae vitae atque gloriae haereditatem capient apud Deum. Sic etiam nunc istic sermo, qui maligne a diabolo dictus est: „omnia [3]) quaecunque habuerit homo dabit, ut eruat animam suam:" pro pietatis commemoratione diligentibus Deum proficit. Verumtamen, ut diximus, post haec universa maligni ipsius diaboli ex ipsius [4]) sermonibus ejus notam ostendamus, cum iniquitatis ejus arma in eum convertimus. Dic, o nequissime diabole, adversum te; ab initio de re familiari atque divitiis Job locutus es, nunc vero animam proponis, animam nominans [5]). Ob quam rem, nisi ob hoc, quia jam maligne de anima Job tractas? quia callide animam ejus quaeris? Necdum corii ejus potestatem accepisti, necdum pellis ejus, hoc est, corporis ejus, constantiam approbasti, et jam animae ejus quaeris supplantationem: „omnia [6]), inquiens, quaecunque habuerit homo, dabit pro anima sua."

---

[1]) Prov. XIII, 8. [2]) Cfr. Job. II, 4. [3]) Cfr. Job. II, 4.
[4]) Ed. R. „ipsis." [5]) Edd. M. „nominas." [6]) Job. II, 4.

Post haec adjecit, dicens: „non [1]) ergo ita est." Quid dicis, o diabole: „non [2]) ita est?" Vel ob quam rem hoc dicis: „non [3]) ergo ita est?" Ac si diceret: non est adhuc definitum, necdum est deliberatum, non est sicut Job arbitratur, quod jam vicerit, quod omnia perfecerit atque impleverit, necdum est in fine doloris, sed in initio. „Non [4]) ergo ita est," sicut dictum est, quod non sit illi similis alius super terram. Quid omnino peregit? Quid sustinuit? Quid supportavit? Nec quicquam magnum adversus futura. Cum sustinuerit novissima, tunc demum laudabitur, nunc vero non ita est. „Sed [5]) porrige manum tuam, et tange carnem ejus, et ossa, si non in faciem tibi benedixerit." Tange, inquit, rem familiarem et filios, tange divitias et possibilitatem, tange, inquit, carnem et ossa, si non in faciem benedixerit, hoc est, maledixerit. Patientia, inquit, in dolore carnis ostendatur, sufferentia in ossium poena demonstretur. „Porrige [6]) manum tuam." Identidem, o diabole, manum ut porrigat [7]) quaerere fingis, quemadmodum et superius. Nam vere ut tibi tradatur cupis, ut tibi in potestatem detur vis. „Porrige [8]) manum tuam." Ad quid faciendum porrigam? „Tange [9]), inquit, carnem et ossa ejus." Afflige, inquit, comminue, contere, doloribus affice, putrefac carnes [10]) ejus et ossa, et universas compages nervorum illius, si non in faciem tibi maledixerit atque blasphemaverit. Hoc, inquit, sit indicium patientiae, et firmitatis atque constantiae ejus, ut ossium [11]) tor-

---

[1]) Cfr. Job. II, 5. [2]) Cfr. Job. II, 5.
[3]) Cfr. Job. II, 5. [4]) Cfr. Job. II, 5.
[5]) Cfr. Job. II, 5. — Edd. M. „carnes." [6]) Job. II, 5.
[7]) Edd. M. „porrigas —, quemadmodum ut superius."
[8]) Job. II, 5. [9]) Job. II, 5.
[10]) Edd. M. „carnes et ossa ejus."
[11]) Ed. R. „ossium sic tormenta absque numeratione" etc.

menta absque murmuratione sufferat, ut dolores corporis absque reprehensione sustineat, ut putredinem vermium supportet absque blasphemia. Ob hoc ergo dico: „non [1]) ita est, sed porrige manum tuam:" ut sit inchoatio hujus belli, certaminis quoque atque disceptationis, ut appareat Job constantia perfecta, aut meus sermo veridicus. Cui digne respondeatur: o inimice omnium bonorum, diabole, non tibi suffecerunt propria, sed tantum crudelitate atque impietate adversus justum hunc uteris. Tantum injustitiam me perficere cupis, ut justum Job tibi injusto contradam? Ut innocentem impio deputem? Ut miseriis afficiam eum, qui sine peccato est? Ut molestiam ingeram devoto? Ut non discedentem percutiam? Ut flagellem non delinquentem? Ut tribulem gratias agentem? Quid hoc indecorosius atque illicitius? Quis omnino carnalium hoc faciat? Quis ex terrenis prorsus hoc agat, ut morigerum atque devotum servum injuste ad supplicium contradat? Sed interim ut tuam iniquitatem redarguam atque injustitiam objurgem: „ecce [2]) trado tibi eum:" ut absque contradictione convincaris, et absque excusatione condemneris, atque in omnibus mendax comproberis. „Ecce [3]) trado tibi illum." Substantiam quaesisti, et accepisti: nunc ipsum quaeris, habes. „Ecce [4]) trado tibi illum." Non contradico maledicte, non tibi denego condemnate, non propter tuam, inquit, malignitatem, sed propter Job innocentiam, ut justus appareat, ut sine querela esse comprobetur, ut gloriosus coronetur, ut verax demonstretur. Pro his, inquit, omnibus ecce tibi trado illum. Nudum illum reliquisti, nudum constituisti, solum reddidisti, solum illum tibi trado, et accipies illum solum. Animam non quaesivisti: „animam [5]) ne tetigeris." Carnem et ossa petisti: „animam [6]) ne tetigeris." Contere

---

[1]) Cfr. Job. II, 5. [2]) Job. II, 6. [3]) Job. II, 6.
[4]) Job. II, 6. [5]) Job. II, 6. [6]) Job. II, 6.

tantum carnem, afflige ossa: „animam [1]) ne tetigeris.“ Terram tibi trado, coelo ne appropinquaveris. Corruptionem habeto, incorruptionem ne tetigeris, hoc est animam. Terrenum vas confringe ut volueris, interiori vero thesauro ne appropinquaveris. Luteae testae facito quod volueris, preciosissimam vero margaritam ne tetigeris. Non maculavit illam iniquitas, non violavit illam pessima cogitatio, non pervertit illam Dei blasphemia, non polluit illam creatoris reprehensio. Idcirco „animam [2]) ejus ne tetigeris.“ Meum, inquit, plasma est inviolabile, mea habitatio est incontaminata, mea commoratio est incoinquinata. Ideo animam ejus ne tetigeris, quae ad imaginem Dei est creata, quae incorruptibili sapientia est imbuta, quae sermone et scientia est coronata, quae Dei cognitione est induta, quae corruptibili dominatione hujus mundi est honorificata, quae paulo minorem gloriam ab angelis super terram est adepta [3]). Hanc scilicet animam ne tetigeris, neque huic appropinquaveris, neque communicaveris, neque commiscearis [4]), neque obtuderis, neque infatuaveris, neque fatigaveris, neque deceperis. Omnibus itaque modis animam ejus cave ne tetigeris. Nam tu cum animam ejus non tetigeris, neque ei approximaveris [5]), nunquam me innocens ejus anima negabit. Pro his ergo omnibus animam ejus cave ne tetigeris. Non tetigisti, inquit, animam Joseph in luxuria, non tetigisti animam Abrahae in tentatione, non tetigisti animam Noe in medio gigantum, non tetigisti animam [6]) Enoch in medio injustorum, non tetigisti animam Abel innocentem ejus internecione. Ergo quia nullius, inquit, illorum animam tetigisti, o diabole, idcirco immaculati omnes atque beati in conspectu meo consummati sunt. Noli ergo nec Job animam tangere, et gloriosus etiam hic in conspectu meo

---

1) Job. II, 6. 2) Cfr. Job. II, 6. 3) Edd. M. „indepta.“
4) Edd. M. „commiscearis, neque seduxeris, neque“ etc.
5) Ed. R. „proximaveris.“ 6) Deest „animam“ in ed. R.

consummabitur. Non tetigisti, inquit, martyrum meorum animas, non tetigisti mirabilium veridicorum meorum testium animas. Idcirco ii succumbentes universi, propter fidem contemserunt mortem, ideo intaminati omnem ignis poenam irriserunt atque gladii, merito immarcescibilibus coronis coronabuntur in conspectu meo. Ne tetigeris, inquit, animam Job. Conculcabit enim caput tuum, et comminuet virtutem tuam, et conteret fortitudinem tuam, et humiliabit altitudinem tuam, et dejiciet elationem tuam, et demonstrabit omni carni fiduciam ad standum adversum te constanter usque in saecula. Malignus namque es, et invalidus, callidus atque infirmus, astutus ad insidiandum, sed impossibilis ad opprimendum, doctus ad decipiendum, et invalidus ad resistendum. Nam sicut facile seducit instabiles atque incredulos, cum sit callidissimus, similiter facile resistunt illi omnes justi atque credentes, omnes Deum timentes atque Job imitantes, utpote invalido. In arbitrio ergo hominum est potestas, sanctitas atque constantia. In arbitrio est hominum potestas fidei ac pietatis. Si enim voluerint declinare a malis, et facere bona, et valent, et possunt, et non praevalet illis nequissimus, si fuerit cor eorum secundum Deum, si fuerit voluntas eorum in sanctitate, si anima eorum fuerit in veritate, si mens in fide ac pietate, si admonuerint semet ipsos in misericordiam et miserationem, in bona opera atque omnia, quae in Dei timore perficiuntur, et de omnibus, quae juxta Dei voluntatem fiunt. Cum enim voluntas hominum consenserit voluntati Dei, tunc omnia, quae bona sunt, facile perficiunt homines. Cum iis, quibus delectatur Deus, delectati fuerint homines, tunc nihilominus omnia, quaecunque vita digna sunt, praesto sunt hominibus. Nam et Job homo fuit carnalis, fuit terrenus, corruptibilis, talis, quales omnes homines, sed devotior atque studiosior circa eleemosynas, et bona opera in fide ac Dei timore prae omnibus hominibus. Idcirco

acceptabilis fuit Job Deo super omnes homines. Idcirco superavit nequissimum diabolum, magis quam omnes homines in tempore suo. Sic itaque possunt omnes homines, qui voluerint, et Deo placere, et diabolo resistere, et voluntatem Dei facere, et in regnum coelorum introire, et in vitam aeternam requiescere. Aut adhuc secundum ipsam historiam: „animam [1]), inquit, ejus ne tetigeris:" hoc est, ne eam ante tempus de corpore ejicias. Ac si diceret: ita demetire ipsum dolorem atque corporis poenam, ut ipsam animam ante tempus de corpore exire non compellas. Noli ergo mortificare corpus, ne ante perfectionem constantiae, vel consummationem tolerantiae discedat anima. Sic itaque omnibus modis tam carnalibus, quam etiam spiritualibus, animam ne tetigeris.

Post quae universa dicit: „exivit [2]) diabolus a facie Domini." Quomodo exivit a facie Domini is, qui indignus est praesentia Domini? Sic exivit a facie Domini, sicut et venit ante conspectum Domini. Sic exivit, quemadmodum et superius ostensum ac memoratum est. „Exivit [3]) diabolus a facie Domini." Exivit, sed non carnalibus vestigiis, neque corruptibilibus gressibus, sed nequissimis cogitationibus, quibus adversus Job nequiter meditatus est atque cogitavit, aemulando atque invidendo innocenti illi atque justo. Sic itaque cogitationibus venit ante Deum, quaerens ac desiderans, ut Job acciperet in potestatem. Sic identidem nequissimorum consiliorum accipiens perfectionem, hoc est, Job potestatem ad affligendum carnem et ossa ejus; nam hoc meditatus quaesivit: „exivit [4]) a facie Domini:" hoc est, quievit meditari ac cogitare, quae [5]) pridem meditatus fuerat atque cogitaverat. Nam primum apud semet ipsum nequiter meditans atque cogitans, dixit: quis mihi daret, ut possem venire

[1]) Job. II, 6. [2]) Job. II, 7. [3]) Job. II, 7.
[4]) Job. II, 7. [5]) Ed. R. „qui."

ante Deum, et invenire potestatem carnis, ossiumque Job, ut affligens illum secundum animum meum cogerem eum reprehendere illum, quem nunc praedicat, et negare illum, cui nunc gratias agit? Istis ergo cogitationibus pridem venit ante Dominum. Deinde cum accepisset potestatem Job, ac quiesceret haec cogitare, postquam quievit ab istis meditationibus atque consiliis, exisse dicitur a facie Domini. Ergo quia exierunt a facie Domini cogitationes ejus, merito ipse dicitur exire a facie Domini [1]), hoc est, tractatus ejus, et cogitatio, meditatio qnoque maligna, atque injustum desiderium. „Exivit [2]) a facie Domini:" hoc est, quievit atque cessavit meditari, et cogitare, postquam id, quod quaesivit, accepit. Nam et vere veniunt ante Deum, et justitiae justorum, et impietates injustorum. Sic namque dicit angelus ad Cornelium: „orationes [3]) tuae, et eleemosynae tuae adscenderunt in memoriam ante Deum." Sic et olim dixit angelus ad Tobiam: „cum [4]) orares tu, et Sarra filia Raguelis, ego obtuli memoriam orationum vestrarum in conspectu Dei." Item vero de impiis dicit Dominus: „nunc recordabor injustitiarum illorum, et ulciscar peccata eorum." Et Jeremias dicit ad impiorum consilium [5]): „nonne incensorum vestrorum recordatus est Dominus de idololatriis, et adscendit in cor ejus?" Sicut ergo universa haec veniunt ante Deum, ita diabolus venisse dicitur, et exisse a facie Domini, non persona veniens, sed cogitationibus atque malignitatis suae meditationibus, quae aliquando veniebant, cum ille cogitabat, aliquando exibant, cum ille cogitare quiescebat. Haec itaque demonstrans dicit: „exivit [6]) diabolus a facie Domini." Exivit vere, hoc est, discessit, deseruit, oblitus

---

[1]) Edd. M. „Domini. Sic itaque exivit diabolus a facie domini, hoc est" etc.

[2]) Job. II, 7. [3]) Act. X, 4. [4]) Tob. XII, 12.

[5]) Edd. M. „conciliorum." [6]) Job. II, 7

est, ultra non aestimavit, neque curavit, neque recordatus est, quod sit Deus. Illo enim usque ante Deum fuisse dicitur, quamdiu de Deo cogitavit, cum Job accusaret [1]). Postquam vero accepit quod voluit, et quod quaesivit, continuo relinquens Dei memoriam, a facie Dei exisse juste dicitur. „Exivit [2]) diabolus a facie Domini:“ totus exivit, et sensu, et consilio, et meditatione, et tractatu atque memoria exivit a facie Domini. Sic exivit olim in principio diaboli discipulus primus adversarii fructus Cain, cum justum interfecisset Abel. Sic exivit, sicut dicit Scriptura: „exivit [3]) Cain a facie Domini.“ Sic exeunt etiam nunc a facie Domini cuncti pertinaces atque impoenitentes, qui ad Deum non convertuntur [4]), qui poenitentiam non confitentur, qui faciem Dei non requirunt, qui diem [5]) judicii non metuunt, qui poenam inferorum non contremiscunt, qui condemnatione gehennae non terrentur. Hoc metuentes omnes justi, devote deprecati sunt Deum dicentes: „ne [6]) projicias me a facie tua.“ Et alibi: „faciem [7]) tuam, Domine, requiram. Ne avertas faciem tuam a me:“ et alia plurima his similia. Ex istis ergo omnibus exivit [8]) diabolus. Omnes, qui ab eo in errorem ducuntur atque seducuntur, et omnes, qui voluntatem ejus faciunt, et omnes, qui ad poenitendum corda sua obdurant, isti omnes projiciuntur a facie Dei, isti omnes expelluntur in tenebras exteriores, et in [9]) ignem inexstinguibilem, qui praeparatus est diabolo, et angelis ejus, atque omnibus, qui faciunt voluntatem ejus. Exivit diabolus a facie Domini deferens Job, ut putabat, interficiens justum illum, ut confidebat. Sic namque et primus discipulorum ejus Cain, postquam propter invi-

---

[1]) Edd. M. „ei accusaret.“ [2]) Job. II, 7. [3]) Gen. IV, 16.
[4]) Ed. R. „convertunt.“ [5]) Ed. R. „Deum judicii.“
[6]) Psalm. LI, 11. (L.) [7]) Psalm XXVII, 8. 9. (XXVI.)
[8]) Ed. R. „exit.“ [9]) Deest „in“ in ed. R.

diam, ut dictum est, interfecit Abel, exivit a facie Domini. Sic itaque diabolus pater et origo omnium malorum, exsistens interfector, quantum ad ipsum Job, exivit a facie Domini. Certum est, quod nequiter atque impie apud semet ipsum tractans, dixit ad Deum: ulterius non indigeo facie tua, quia accepi potestatem ejus, quem zelabar, vel quaerebam. Deus vero sciens firmam consummationem Job, acquievit, ut per diabolicum ignem probatus fuisset, quemadmodum si teneat in manu sua quis adamantem, et alius quilibet dicat ad eum: da mihi hunc [1]) adamantem in potestatem, et ego illum comminuam in igne [2]) conteramque ictibus: ille vero, qni eum in manu habet, confidens vere quia adamas est, dicat: tolle, proba, experire, quia nequaquam huic adamanti praevalebis. Sic ergo et omnium cognitor atque praescius Deus, velut inviolabilem adamantem habens Job, quaerenti diabolo dedit eum in potestatem, confidens vere quia verus adamas [3]) est Job. Sic namque et singularis ille, et divinus, coelestis quoque atque incorruptibilis adamas, unigenitus Deus a patre ad terras missus, de quo dicit Deus pater: ecce, ego ponam adamantem in medio populi mei, quem neque ignis tentationum in deserto comminuit, quem non plagae impiorum in cruce contriverunt, quem neque [4]) sepultura sepulcri, neque mortis introitus, vel inferorum violavit, sed omnia superans, divinum et incorruptibilem se adamantem fuisse demonstravit. Adamas vero est naturaliter talis lapis, cui neque ignis, neque ferrum, neque aliud quicquam praevalet. Ferro enim si percutiatur, demergitur in ferrum tanquam plumbum missum in ignem. Si in ignem mittatur, similiter permanet ut missus est, et non violatur. Ergo quia

---

[1]) Edd. M. „nunc." [2]) Ed. R. „igne."

[3]) Edd. M. constanter fere: adamantus.

[4]) Deest „neque" in edd. M.

nihil ei praevalet, ideo adamas appellatur. Adamas vero interpretatur ex graeca lingua, indomabilis, inflexibilis[1]), incomminutus, et ut breviter dicam, cui nec quicquam praevalet, neque percutiendo, neque adurendo. Nam percussus non comminuitur, exustus non conteritur. Merito ergo adamas appellatur, utpote insuperabilis. Quod si dixerit aliquis: ubi est modo, vel ubi conspicitur hujuscemodi lapis adamantinus[2])? Audi, haec omnia typus fuerunt Domini Jesu Christi, quia usque ad adventum Domini erant, et visa sunt, post adventum autem Domini visa non sunt. Ubi videtur nunc phoenix? Ubi urna Adam? Ubi videtur arca testamenti? Ubi urna mannae? Sic similiter nunc ubi videtur adamas, atque ea, quae typum Domini gerebant? Ea scilicet usque ad adventum Domini visa sunt utpote figurae, et inde abscondita sunt Domino ipsas figuras adimplente. Idcirco nunc neque arca testamenti, neque urna mannae, neque cinnamomum, neque adamas, neque phoenix istis nunc hominibus vere videntur, nisi forte quis simile aliquid simulatum contendat, dicens esse quod non est. Cum ergo typus esset Domini Jesu Christi Job, tradidit illum Deus in probationem tanquam adamantem inviolabilem, cujus potestatem accipiens diabolus exivit a facie Domini. „Exivit[3]) diabolus:“ hoc est, deferens. Ac deferendum enim introierat: et quantum juxta iniquitatem suam in ipsa delatione proficiens, ac delati potestatem accipiens, exivit a facie Domini. Exivit gaudens qui nunquam est gavisus, exivit laetus ille, qui nunquam est laetatus, utpote habens Job in potestatem ad puniendum illum secundum suam iniquitatem. „Exivit[4]) diabolus a facie Domini:“ exivit tanquam lupus rabiens, tanquam leo rugiens, tanquam ursus sanguinem appetens, tanquam malignus serpens, tan-

---

[1]) Edd. M. „inflexibilis, inalterabilis, incomminutus“ etc.
[2]) Edd. M. „adamantus?“ [3]) Job. II, 7. [4]) Job. II, 7.

quam vipera saeva ac perniciosa. „Exivit [1]) diabolus a facie Domini." Exivit omni iniquitate, et ira, furore quoque atque indignatione, crudelitate nihilominus atque omni impietate refertus. Exivit tanquam bestia ferox, ac saeva atque immanis. Exivit cogitans infelix suo amarissimo modo Job afficere poenis: quod et fecit statim sine mora.

„Percussit [2]) Job plaga saevissima a pedibus usque ad caput." Magnitudinem plagae atque vulneris admirationem, dolorisque fortitudinem non valens aliter edicere atque ostendere, dixit: „percussit Job plaga saevissima," non solum plaga, sed et „saevissima plaga." Suffecerat hoc solum, ut plaga tantum fuisset, nunc vero etiam plagam saevissimam esse dixit: „percussit [3]) Job plaga saevissima." Considera etiam hoc, quod dicit: „percussit [4]) Job." Percussit, inquit, cum furore, cum ira, cum indignatione. „Percussit [5]) Job." Quomodo percussit? Sic percussit, quomodo parabat, quomodo putabat. „Percussit [6]) Job": ut comminueret spiritum ejus, ut contereret animam ejus, ut affligeret praecordia ejus. Sic percussit sperans, quod secunda plaga omnem constantiam, atque fortitudinem Job debilitaret. Sic ergo percussit Job plaga saevissima, lamentabili, urenti, affligenti, flagranti, incendenti, dolenti, omne supplicium in se habente, et putredinem, et vermes, et ossium divisionem, et nervorum fatigationem, et membrorum debilitationem, ac totius carnalis compaginis passionem atque dolorem. Nam sicut nullum membrorum corporis praetermisit malignus, neque ullum dereliquit illaesum, sed cuncta vehementi vulnere implevit [7]), atque omnia saevissima plaga percussit: sic identidem nullum dereliquit supplicium, neque poenam, neque dolorem, quod huic plagae non commiscuisset: sed

---

[1]) Job. II, 7. [2]) Job. II, 7. [3]) Job. II, 7.
[4]) Job. II, 7. [5]) Job. II, 7. [6]) Job. II, 7.
[7]) Edd. M. „replevit."

omnem virtutem atque argumentum nequitiae suae in hac saevissima plaga ostendens atque demonstrans, novissimam gloriam [1]) patientiae hic perficere speravit. Sic scilicet „percussit [2]) Job plaga saevissima, a pedibus usque ad caput." Plaga, inquit, saevissima, utpote una. Et cur una plaga memoratur, tanquam una, et non dicit [3]) plagas, tanquam plurimas? Propterea una plaga memoratur, quia totum corpus justi illius, et omnia ejus membra uno contexit vulnere, atque ad unum convertit dolorem, ut per totum corpus atque membra beati illius unus dolor esset atque vulnus. Ob hoc ergo plagam dicit, quia unum vulnus erat per totum corpus. Quod vero unus dolor atque passio erat per totum corpus ejus et membra, subsequenter ostendit, dicens: „a [4]) pedibus usque ad caput." „Percussit Job plaga saevissima a pedibus usque ad caput." Sicut a pedibus usque ad caput, ita identidem a capite usque ad pedes [5]), a vertice usque ad pedum vestigia, a coma capitis usque ad ungues pollicum, nec quicquam reliquit sanum, neque integrum, ant sine dolore, sed universa uno contexit vulnere, atque plaga cooperuit cuncta, et saevissima. Saevissima, inquam, hoc est lamentabili, insanabili, incurabili, in qua non erat, ubi malagma imponeretur, neque medicina, neque adjutorium, neque oleum ullum, neque alligatura. In qua plaga superflua erat et supervacua omnis medicorum peritia atque sapientia. Sicut enim dicit, quod nullum argumentum illuminare poterat tenebrosam atque lamentabilem Aegyptiorum noctem: ita nulla medicamina curare poterant saevissimam illam diaboli plagam, donec impleta est tolerantia, et longanimitas Job. Tolerantia, pro coronarum redhibitione; Dei longanimitas, pro justitiae approbatione; dia-

[1]) Edd. M. „victoriam." [2]) Job. II, 7.
[3]) Deest „dicit" in edd. M. [4]) Job. II, 7.
[5]) Desunt verba: „pedes, a vertice usque ad," in ed. R.

boli vero iniquitas, pro correptione nequitiae ejus atque damnatione, quam in illo justo exercuit viro. „Percussit [1]) vero Job, inquit, plaga saevissima a pedibus usque ad caput.“ Tantum enim saevissima fuit haec plaga, quantam iniquitatem habuit diabolus. Nam secundum iniquitatem suam mensus est diabolus hanc plagam, hoc vulnus. Nihil reliquit tormenti, neque amaritudinis, neque immanitatis, neque ferocitatis, neque crudelitatis, neque impietatis, neque malignitatis, quod non exercuerit in lamentabilis hujus vulneris plaga. Consideremus ergo, o amici, vehementiam hujus doloris juxta vehementiam iniquitatis diaboli. Consideremus, o viri, diversa justi illius tormenta, nec non et hoc, adversus quantos dolores perstiterit innocens. Uno dolore confectus erat totus, una plaga omnis vestitus. Facta namque est illi haec plaga tanquam vestis amictus, et tanquam indumentum, quo erat indutus, et tanquam cingulum, quo semper cingebatur, sed non in condemnationem, sicut illi impio Judae, sed in coronam gloriae, utpote justo Job. Omne ergo corpus, et membra justi illius uno circumdata erant dolore atque vulnere, sive caput, sive pedes, sive oculi, sive aures, sive latera, sive scapulae, usque ad ipsa pedum vestigia uno vulnere distillabant, una putredine detentus erat, iisdem vermibus scatebat. Jacere non poterat, sedere non valebat, requiem non habebat, resumtionem non inveniebat, et quod erat omnium maximum, super haec universa fame et siti necabatur. Nam manibus cibum sibi [2]) vel potum ad os porrigere non poterat. Tametsi manibus ad os porrigere valeret, ore ac labiis putredine ac vermibus plenus recipere non valebat. Attestatur idem ipse dicens paulo post: „scatere [3]) video escas meas tanquam odorem leonis.“ Cum istis namque nefandis doloribus exsecrabiliter scateret, hujus putredinis

---

[1]) Job. II, 7. [2]) Ed. R. male: cibi. [3]) Job. VI, 7.

odorem nequissimus fecit. Hoc namque deflens dicit: „scatere [1]) video escas meas tanquam odorem leonis.“ Ob quam rem, o beate Job? Ob hoc, inquit, quia bullit corpus meum in putredine vermium: ob hoc, quia doloribus macero sulcos terrae ex vulnerum meorum humore: ob hoc, quia doloribus obvolutus sum, et alia plurima his similia. Cum tam vehementioribus doloribus restitisset atque repugnasset Job, constantiae non renunciavit, patientiam non abjecit, fidem non deposuit, gratiarum actiones non est oblitus: sed quanto pluriores [2]) sustinebat dolores, tanto amplius pluriores adjiciebat aeterno regi gratiarum actiones atque confessiones. Sciebat namque sanctus ille, quia secundum multitudinem dolorum, multitudo ei praeparabatur coronarum. O beate Job, quomodo te admiremur, quomodo te laudemus, vel quomodo magnificemus, qui solus ante Evangelium eorum, quae in Evangelio sunt, perfectam passionem sustinuisti, qui solus ante martyres martyrum tolerantiam cum gratiarum actionibus perfecisti. Nam sicut omnia tormenta atque flagra per principes hujus mundi ingessit diabolus martyribus: sic similiter universa supplicia atque incendia induxit super Job per semet ipsum atque sua iniquitate, hoc ipsum per omnia deprecante Job, quod etiam martyres fecerunt, ut gloriosum nomen Dei blasphemare non cogeretur. Sed incontaminatus permansit magnus ille adamantinus [3]) Job, juxta dolorum multitudinem atque nimietatem, multiplicans atque adjiciens gratiarum actiones. Hoc nimirum per haec, quae sequuntur, apparet; dicit namque: „et [4]) accepta Job testa radebat saniem suam.“

---

[1]) Job. VI, 7.

[2]) Edd. M. et R. „pluriores —, tanto amplius pluriores“ etc.

[3]) Edd. M. „adamantus.“ [4]) Cfr. Job. II, 8.

Non accepit molle aliquid, ut abstergeret molliter, leviter, leniter, artificiose moderando atque relevando: sed accepit testam duram, asperam, ut raderet cum dolore saniem suam, et non extergeret blande atque modeste mitigans atque relevans vehementem illum atque inenarrabilem dolorem.

„Accepit [1]) testam, ut raderet saniem.“ Ad quae digne dicatur, dic, o beate Job atque Deo dilecte, ob quam rem hoc facis? Cur hunc dolorem exasperas? Cur augmentas? Cnr exaggeras testa radendo lamentabile hoc vulnus atque saevissimam hanc plagam, cum potius debueras observare, juvare, levare, fovere, ungere, defricare, ut per haec universa mitiorem atque blandiorem redderes hunc saevissimum dolorem, plagamque terribilem? Sed respondens justus Job, dicit: ego, o viri, non succumbo his doloribus, neque istis poenis deficio, non debilitor, neque delassor. Non enim sunt dolores isti fortiores animae meae firmitate, non sunt haec tormenta duriora cordis mei duritia. Merito, inquit, exaggero atque commoveo ipsos dolores, ut per cuncta ostendam nequissimo diabolo, quia ejus malitiam irrideo, quia iniquitatem ejus contemno, quia omnes ejus plagas atque vulnera ad nihilum reputo. Ob hoc ergo „accepit [2]) testam, ut raderet saniem suam.“ Ecce, inquit, o malignissime diabole, sicut tunc, cum rem familiarem et filios mihi auferres, tunc denique ego, quod supererat, vestem atque comam capitis conscindens atque tondens tibi projeci, vestem post rem familiarem, et comam post liberos: sic, inquit, etiam nunc, cum me saevissima plaga percuteres, quod tibi superfuit hujus doloris, hoc nimirum ita adjicio, hac testa dolores provocando, et exaggerando atque exasperando: ut per haec, inquit, universa informeris de mea constantia, ne ultra putes, nequissime diabole,

---

[1]) Job. II, 8. [2]) Job. II, 8.

quod ego detraham benignissimo creatori, vel blasphemem sanctum benefactorem meum aliquando. Ob hoc ergo „accepit [1]) testam, ut raderet saniem suam.“ Advertite, o viri, valde ingentem fidem Job atque caritatem, quam habuit circa Deum, tolerantiam quoque atque constantiam. Nam ob hoc rasit Job vulnera sua testa, non quod non ei valde doluissent, sed ob hoc rasit testa, ut nobis patientiae atque tolerantiae normam daret. Ob hoc rasit testa, ut sanctorum martyrum demonstraret figuram, qui post universas plagas ac dolores, post universa supplicia atque tormenta, rasi atque ungulis confossi sunt pro augmento dolorum omnium. Sic et beatus Job post nimios dolores, qui in corpore erant, extra corpus testa rasit sua vulnera, ut omnibus Deum timentibus patientiae atque tolerantiae in perpetuo traderet formam: ut omnes dolores atque plagas sive in corpore, sive extra corpus, sive detrimenti atque languoris cum gratiarum actionibus sustinentes accipiant a Deo aeternae gloriae remunerationem, atque immarcescibilium coronarum exspectent retributionem a Deo. Quod autem secundum ipsam historiam testis lacerati atque pernecati fuerint sancti martyres, manifestum est atque irrefutabile. Nam post universa tormenta recludentes eos in carceres, et testas pollinas [2]) in iis sternentes, et per quatuor partes eos impii ipsi extendentes, crudeli morte eos pernecabant. Ita consummatus est beatus atque gloriosus Lucianus, lucidus vita, lucidus et fide, lucidus etiam tolerantiae consummatione. Ob hoc enim Lucianus cognominatus est, tanquam lucidus, aut proprio lumine sibi fulgens, aut aliis lucens. Hic namque beatus duodecim diebus supra testas pollinas extensus tertia decima die est consummatus, aliique innumeri sancti martyres eodem modo mortem transeuntes consummati sunt. Horum namque

[1]) Job. II, 8. [2]) Edd. M. et R. constanter: „pollinas.“

omnium typum gerens Job, accepit testam, ut raderet saniem vulnerum suorum. Ecce, inquit, o maligne diabole, conculco te, deformo te et humilio, atque omnem malignitatem tuam et malitiam contemtibilem omnibus demonstro. Accepit testam, ut raderet saniem vulnerum suorum. Testa, inquiens, testa radendo corruptibile atque carnale hoc corium, terrena atque aspera testa. Accepit testam, ut raderet saniem vulnerum suorum. Typus, inquit, sum sine peccato hos sustinendo dolores, illius, qui in novissimo tempore descendens de coelis Deus unigenitus, terreni corporis testa ex virgine se induens, totius mundi saniem immunditiam quoque ac putredinem rasit, atque mundavit omnia peccata supportando. Postmodum pro impietatibus eorum in mortem deductus est, cujus livore omnes sanati atque mundati sunt, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Omnibus itaque modis accepit, inquit, testam, ut raderet saniem suam.

„Et[1]) ipse sedebat super acervum stercoris extra civitatem.“ Non quod habitationem deserere voluerit, sed iis[2]), qui in civitate erant atque mansionibus, molestiam ingerere non est passus. „Sedebat[3]) super acervum stercoris extra civitatem:“ me solum, inquiens, circumdant mala mea, mihi soli molesta sunt mea vulnera. Non efficiar, inquit, etiam aliis exsecratio, ne sim his, qui intra civitatem sunt, abominatio, ne exacerbentur etiam cives civitatis propter meos dolores. Sedebat extra civitatem ille, qui ante paululum civitatum atque mansionum fuerat Dominus, rector atque gubernator. Sedebat ergo extra civitatem. Certum est, quod plurima apud semet ipsum tractans ac dicens: cur in civitate maneam? Cur in domibus sedeam? Cum re ac filiis, et civitate, et domibus carui: cum re familiari ac liberis regni corona ablata est

---

[1]) Job. II, 8. [2]) Edd. M. „his.“ [3]) Job. II, 8.

mihi, cum re ac natis dedi etiam vestem atque comam capitis. Nunc vero cum regno relinquam etiam civitatem ac domum. Sedebat extra civitatem solus sustinens dolorem illum saevissimum, certum est, quod memor illius, atque imitatus illum, qui solus dolorem omnium extra civitatem sustinuit, id est, Dei unigenitus, et de illius futura passione se ipsum consolatus est, dicens: Quid magni ego sustineo, cum sim homo pro me ipso, si Dei unigenitus venturus est ad terras, et cum sit Dominus pro omnibus plurima passurus? Brevis, inquit, est haec mea passio, et temporalis erit hic meus dolor. Aut enim mors eum excludet, aut certe sanitas illum expellet, sive sic finis appropinquabit. „Et [1]) ipse sedebat super acervum stercoris extra civitatem:" sedem pro sede immutans, et sessionem pro sessione differens. Nam is, qui paulo ante supra regale sedebat solium, nunc sedet super stercoris acervum: ille, qui ante paululum regio diademate atque gloria erat indutus, nunc sedet in abundantia putredinum: ille, qui ante paululum ab innumeris catervis circumdabatur, nunc a multitudine vermium comeditur. „Sedebat [2]) super acervum stercoris," condignam atque congruam hanc sedem huic judicans plagae, vermibus stercus, putredini putredinem. Suscipiat, inquit, putredo putredinem, hujus stercoris putredo corporis hujus atque vermium putredinem. „Sedebat [3]) super acervum stercoris." Stercus supra stercus, putredo supra putredinem. Nam quia omnis homo putredo, et filius hominis vermis, merito is, qui in putredinem vermium est conversus, sedet in putredine stercoris. Quod efficiuntur omnes homines post exitum animae putredo, et vermes: haec, inquit, praeveniens adhuc anima in corpore posita, ego effectus sum. Idcirco tanquam putredo et stercus effectus, digne sedeo super stercus, omnes homines instruens, quia omnis terrena eo-

---

1) Job. II, 8. 2) Job. II, 8. 3) Job. II, 8.

rum gloria in putredinem, et stercus atque vermes convertetur. Sedit super acervum stercoris: intendite, inquiens, omnes filii hominum ad quantam miseriam terrena gloria devolvitur, ad quantam humilitatem terrena sublimitas immutatur. Merito praesentia nullus aliquid aestimet, sed futura timeat: nullus haec, quae videntur, quaerat, sed ea, quae non videntur, sustineat. Omnis enim gloria hominis tanquam foenum, et omnis decor corruptibilium tanquam holera herbarum, et omnis[1]) species terrenorum tanquam flos decidens. Quid pulchrius sole? Et hic decidet. Quid suavius floribus campi? Et hi arescent similiter. Quid gloriosius aut decorosius gloria atque forma humana? Et quid abominabilius atque exsecrabilius, cum aruerint exeunte anima? Et quid humilius his, qui in stercora, et vermes atque putredinem immutantur? De me, inquit, o homines, atque de mea immutatione in his omnibus informamini. Qualem me ante paululum vidistis, et qualem me nunc conspicitis? Qualem me ante paululum magnificastis, et qualem me nunc conspicitis? Ubi sunt illi plurimi, qui me circumdabant? Pro quibus omnibus multitudo, inquit, vermium, et putredo me circumdant. Haec itaque atque his similia admirabilis Job ad cunctos sibi approximantes loquens, evidenter omnibus futuram contestabatur immutationem. Et ipse sedebat super acervum stercoris, plus sibi de ipsis vermibus atque putredine, quam olim de regni gloria atque multitudine circumdantium se populorum complacens. Nam omnium illorum finem post haec omnia, quae gloriosa sunt, carnis mors exspectat: et post omnem putredinem atque vermem, resurrectionem carnis exspectat: mortis vero putredinem atque vermium finem resurrectio a mortuis. Pro his ergo omnibus „sedebat[2]) super acervum stercoris extra civitatem.“ Ad quem etiam nunc

---

[1]) Ed. R. „omnes.“ [2]) Job. II, 8.

digne dicitur: dic, o beate Job, dic, o sancte Dei proeliator, dic, o admirabilis vir Domini constantissime, qui terribilibus atque fortibus maligni plagis in nullo succubuisti, qui amara supplicia atque fortes dolores absque murmuratione supportasti, cur extra civitatem egressus, et super acervum stercoris atque muranam sedens spectaculum temet ipsum cunctis transeuntibus praebuisti? Omnes enim, qui ingrediuntur, vel egrediuntur, omnes, qui transeunt vias, et diriguntur in itineribus suis, omnes, qui in [1]) te contemplantur istic super acervum stercoris atque muranam sedentem, absentibus enarrant, atque iis [2]), qui longe sunt annunciant, ita ut penetret hic rumor tuus in longinquum de regione in regionem. Nam qui te viderint, non videntibus enarrabunt: qui vero audierint, iis [3]), qui longe sunt positi, istam recognitionem tuam insinuabunt. Sed respondit mirabilis Job, dicens: ego, o vir, cum sim prior atque antiquior illis, qui in novissimo tempore erunt Apostoli, vel Evangelistae, quae illi verbis dixerunt, quod spectaculum facti sunt et angelis et hominibus, haec nimirum ego ipsis operibus anticipans tanquam in typo adimpleo, spectaculum cunctis effectus, et angelis et hominibus: ut penetret haec relatio mea non solum a provincia in provinciam, sed adhuc longius per omnes gentes, et per omnes fines terrae, usque ad [4]) consummationem saeculi. Vere enim vere, o amici, spectaculum factus est beatus Job et angelis et hominibus. Nam omnes homines stupentes, atque admirantes duplici in eum modo intendebant, atque geminam de illo opinionem habentes undique ad eum respiciebant: quidam de peccatis illum accusabant sicut Eliphaz [5]), similesque illi: alii nihilominus non pro peccatis illum reprehendebant,

---

[1]) Deest „in" in edd. M. [2]) Edd. M. „his."
[3]) Edd. M. „his." [4]) Edd. M. „in."
[5]) Edd. M. constanter: „Eliphar."

sed potius justum illum reputantes, mirabantur in omnibus, quae a Domino ei illata fuerant. Similiter et omnium angelorum et spirituum geminae partes in eum intendebant. Sancti quidem angeli Dei cum magna sollicitudine in eum respiciebant, tolerantiae ejus consummationem exspectantes, ut de victoria ejus devote coelestem regem collaudarent, victoriam justi Job, atque ruinam injusti diaboli cernentes. Post hos omnes nimirum nequissimi spiritus respiciebant in eum, fixis obtutibus eum considerantes, sollicite sperantes, atque exspectantes, quando blasphemiae verbum ab eo audirent, quando maledictionem sermonis ab eo susciperent. Sed infelices a spe sua deciderunt, cum Job benedictionem cum gratiarum actionibus omni tempore Deo referret. Sic itaque ipsis rebus adimplevit beatus Job idem, quod post hoc a sanctis dictum est: „spectaculum [1]) facti sumus et angelis et hominibus." Ob hoc et super acervum stercoris extra civitatem sedit hic justus, stercus ac putredinem existimans atque demonstrans omnia, quae sunt humana, ac corruptibilia atque terrena, sicut et superius demonstratum est.

Post quae universa dicit: „plurimo [2]) autem tempore interposito dixit ad eum uxor ejus." Diversa plurimi de hoc tempore, quod istic memoratum est, et intellexerunt, et locuti sunt, alii quidem breve hoc tempus fuisse percipientes, alii nihilominus plurimum adstruentes, quasi tribus annis et dimidio in typum dominicae praedicationis, etiam et hujus passionis tempus, sicut et in ceteris ostenderent [3]), dicentes. Ideoque qui voluerint ex auditoribus, ita percipiant. Nos vero Scripturae consentientes intelligamus, et sicut intelligimus, ita et asseramus, hoc primum dicentes et quaerentes, cur benedictus Deus

[1]) Cfr. I Cor. IV, 9. [2]) Job. II, 9.
[3]) Edd. M. „ostendere."

diutius esset pernecaturus justum illum, cum sufficeret brevissimum tempus ad superandum malignissimum diabolum? Non enim hoc delectabatur Deus, ut Job torqueretur: sed hoc potius, ut diabolus convinceretur, et beatus Job justus comprobaretur. Nihil ergo aliud exspectavit Deus, nisi hoc solum, quando diabolus universam iniquitatem suam perficeret, et quando Job universam tolerantiam suam adimpleret, ut inexcusabiliter convinceretur diabolus, et justus vere appareret Job. Hoc nimirum non diuturno annorum spatio, sed brevissimo mensium tempore irrefutabiliter consummatum est. Hujus namque rei testis comprobatur etiam ipse Job, dicens: „sustinui [1]) menses supervacuos." Non annos, sed menses. Nam sicut de mensibus non siluit Job, sic multo amplius de annis non siluisset, si annos sustinuisset. Nunc vero, quia non annos sustinuit, sed menses, merito sane annos non memorat, menses autem nominat, dicens: „sustinui [2]) menses supervacuos." Debuerant ergo hi, qui tres annos et dimidium fuisse passionis Job adstruunt, tres menses et dimidium dicere, ut certe vel ex parte veritati non resisterent, et dominicum exemplum illud consimilarent. Tribus namque annis et dimidio praedicavit Dominus, a baptismo usque in passionem. Sic et ipsa historia non tres annos significat, sed breve mensium tempus. Primum quidem per hoc, quod contigit, cum suas [3]) plagas ei intulit malignus. Nam semper adhuc primo loquente alius superveniebat nuncius. Deinde statim sine mora saevissima ac terribili illum percussit plaga. Item mox per uxorem seduxit, deinde consequenter in ordinem per amicos reprehendit: quae universa in paucis mensibus perfecit. Protinus subsequenter Dominus ad eum locutus est, justum illum omnibus demonstrans, atque sanctum illum cunctis testificans, et illis, qui tunc fuerunt, et istis, qui erunt usque in perpetuum. Haec

---

[1]) Job. VII, 3. [2]) Job. VII, 3. [3]) Ed. M. „ipsas."

namque intra paucos menses perfici potuerunt. Non enim erat justum, neque amplexa est Dei bonitas, ut plurimis annis lamentabilem illam passionem justus sufferret Job. Omnibus itaque modis demonstrari potest, quia non plurimis annis, sed paucis mensibus, haec universa impleta sunt. Quomodo enim suffere poterant carnes Job, vel membra, ut tribus annis et dimidio a vermibus ac putredine essent comesta? Quomodo poterant sufferre carnes ejus ac ossa, ut tribus annis et dimidio amarissimo dolore fuissent [1]) vexata? In qua amarissima poena, omnis furor et indignatio maligni diaboli est demonstrata. Post horum namque omnium approbationem dicit: „plurimo [2]) autem tempore interposito.“ Et unus mensis tempus est, et duo vel tres menses plurimum tempus est: idcirco non dicit: plurimis ante [3]) annis; sed „plurimo [4]), inquit, tempore.“ Nam et frequenter proximo aliquo quemlibet mittentes, si tardigradus fuerit is, qui missus est, murmurantes soliti sunt dicere: Quid fecisti tanto tempore? Si ergo dies tempus dicitur prolixum, multo magis mensium tempus prolixum atque plurimum dici potest. Ob hoc ergo dicit: „plurimo [5]) tempore interposito.“ Plurimum namque memoratur hoc tempus, non ob hoc solum, quod plurimum fuerit longitudine temporis, vel spatii prolixitate, sed maxime propter plurimum dolorem, plurimum dicitur et aestimatur hoc tempus fuisse. „Plurimo [6]), inquit, tempore interposito:“ propter plurimam passionem, propter acerrimum dolorem, propter vehementissimum vulnus, propter amarissimam poenam. „Plurimo [7]) autem tempore interposito:“ propter plagarum nimietatem, propter humorem corpus atque membra liquefacientem, pro innumeris vermibus nervos atque ossa devoran

---

[1]) Ed. R. male: „fuisset.“ [2]) Job. II, 9.
[3]) Edd. M. male: „autem.“ [4]) Job. II, 9.
[5]) Job. II, 9. [6]) Job. II, 9. [7]) Job. II, 9.

tibus. Pro his omnibus magnis ac plurimis, gravibus atque terribilibus exsistentibus plurimum fuisse hoc tempus memoratur. „Plurimo [1]) autem tempore interposito:“ cum Job non succumberet, neque debilitaretur, neque delassaretur, neque deficeret, sed in iisdem gratiarum actionibus atque confessionibus permaneret. Unde enim coepit, illic et perseveravit, in gratiarum actionibus atque benedictionibus. „Sit [2]), inquit, nomen Domini benedictum in saecula.“ Cum in istis ergo perseveraret Job, nequissimus diabolus obstupuit, expavit, desperavit, atque semet ipsum consumens dixit: Ubi est praesumtio mea? Ubi est audacia? Ubi est labor meus? Omnem sollicitudinem exercui, et in Job nihil feci; omnia argumenta ostendi, et fortitudinem Job non dejeci, omnes sagittas nequissimae pharetrae meae evacuavi, et animam Job non vulneravi. Filios, inquit, ejus perdidi, et sensum ejus a Deo non praevaricavi. Rem familiarem ejus exterminavi, sed caritatem ejus, quam habet circa Dominum Deum, non exstinxi. Carnem et ossa ejus vermibus atque putredine consumsi, sed fidem atque sinceritatem animae ejus non violavi. Quid igitur faciam illi adhuc quod non feci? Quid in eo exerceam adhuc quod non exercui? Ergo quia per universa supplicia atque tormenta cogere eum, ut Deum relinqueret, non potui, conferam, inquit, me ad seductionem, conferam ad persuasionem. Forsitan enim quod non valuit poenae coactio, hoc nihilominus efficiet suasionis seductio. Confugiam, inquit, ad antiqua mea arma, per quae Adam seductum supplantavi. Illic serpente me induens ad Evam locutus sum, deinde per Evam locutus Adam seduxi. Habet etiam Job uxorem, qua me induens subtiliter per illam eum seducam, atque fraudulenter per [3]) eam illi persuadeam. Cum haec

---

[1]) Job. II, 9. [2]) Job. I, 21.

[3]) Desunt verba: „per eam illi,“ in ed. R.

apud se cogitaret, atque meditaretur nequissimus, statim uxor os ad persuadendum aperire properavit. Quod demonstrans haec Scriptura dicit: „plurimo [1]) autem tempore interposito, dixit ad eum uxor ejus." „Plurimo [2]) autem tempore interposito:" cum Job perseveraret, et non immutaretur, cum Job in fide firmaretur, et in veritate roboraretur, fundaretur in pietate, atque in justitia constabiliretur, in caritate instrueretur, et in gratiarum actionibus persisteret devotus atque sollicitus, cum in hujusmodi [3]) consonantia Job persisteret, dixit ad eum uxor ejus. Et revera non uxor dixit, sed diabolus, qui per os ejus est locutus, qui frequenter consuevit loqui ad viros per os mulierum, qui saepe solitus [4]) est subvertere viros per os conjugum, atque ad mala concitare, et mala docere, rapinas, calumnias, violentiam, cupiditatem, alienorum appetentiam, atque odium circa proximos. Frequenter enim invidiam accendunt inter viros, sicut invicem propter improbitatem suam litigaverunt. Continuo illae in infelices viros odia atque contentiones ad invicem excitare contendunt. Quos cum sint pacifici, atque unanimes, cum adversariis suis sive his, qui intus sunt, sive qui foris sunt [5]), concordes stare oportuerat et se invicem defendere, atque [6]) invicem adjuvare, isti nimirum compelluntur propter nequitias uxorum adversum invicem insurgere, et se invicem odio habere, quo possint iniquarum uxorum malitiae satisfacere. Frequenter enim per conjugum os haec talia loquitur diabolus ad viros, frequenter dicit ad viros per os conjugum. Existi foras, et nihil intro attulisti. De via venisti, et vacuis manibus domum introisti. Alii eunt, et reversi afferunt: alii proficiscuntur, et venientes perducuntur. Tu vero deterior

---

1) Job. II, 9. 2) Job. II, 9.

3) Edd. M. „hujuscemodi." 4) Edd. M. „sollicitus."

5) Deest „sunt" in edd. M. 6) Edd. M. „atque ad invicem."

veteris, tu autem debilior viris, inutilior cunctis, aliaque plurima quae solitae sint[1]) impiae mulieres loqui viris suis, cogentes eos ad mala, atque animas virorum in modicum quaestum venundantes, vel potius perdentes: quibus curae non est, unde acquirant viri, tam ex rapinis, quam etiam ex praedis, tam ex violentiis, quam ex furtis, tantum ut in unum coacervantes illis afferant. Istae verae sunt subversiones virorum. Istae sunt perditiones virorum, per quarum os ad plurimos loquitur diabolus, post quarum verba conversi plurimi, miseri effecti sunt et efficiuntur, et super terram et in coelo, et apud superos et apud inferos. Sic locuta est Jezabel, et Achab perdidit. Sic locuta est Herodias, et Herodem fratrem Philippi interfecit. Sic locutae sunt plurimae, quae multis mala ingesserunt. Sic utique[2]) et ad Job loqui coepit uxor ejus, et diabolus per os illius, sicut et per alias ad alios locutus est et loquitur. Sed non audiunt illas rationabiles Deum timentes, qui aeterni judicii metuendas poenas formidant memores, sicut et Job non audivit. Cur autem reprehendit uxorem Job tanquam deservientem nequissimo angui, diabolo? Reprehensio namque est haec ingens, atque increpatio. Primum quidem ob hoc eam reprehendit atque objurgat, ut norint omnes viventes, quia non est personarum acceptor Deus, et quia non despicit, neque silet pro suorum delictis atque ignorantiis, neque magnis neque pusillis, neque in verbis, neque in factis. Ob hoc enim et Saram olim ridentem ac promissionem suam aspernantem redarguit. Ob hoc etiam nunc istic uxorem Job arguit atque reprehendit, ut cunctae mulieres caveant, ne cujuspiam earum corda diabolus subvertat, ne os earum Satanas aperiat, ne malignus spiritus per labia earum loquatur, ne deserviant diabolo pro subversione animarum virorum suorum. Et ad hoc reprehendit

---

[1]) Deest „sint" in ed. R. [2]) Edd. M. „itaque."

uxorem Job, quae diabolo deservivit pro subversione ejus, ut noverimus nos plurimam atque multiplicem diaboli malignitatem et astutiam. Per omnia enim insidiatur, per omnia subvertere conatur, et per amicos, et per sodales, et per uxores: quae in Job adimpleta sunt, quem amici reprehenderunt, uxor vero subvertere nisa est. Horum scilicet etiam posteriores prophetae memores dixerunt: „nolite [1]) credere sodalibus, et cum amicis, vel fratribus nolite consiliare, a conjuge tua te observa." Pro his ergo omnibus accusans, atque reprehendens uxorem suam Job, dixit. Dixit autem uxor ejus vecors, vertibilis, instabilis, quam facile diaboli fluctus subvertit, in cujus animam nequissimi illecebra facile irrepsit. Haec videlicet uxor ejus dixit ad eum, quam ideo solam de omnibus nequissimus diabolus superesse voluit, ut hac novissima uteretur pro Job seductione, atque animae ejus subversione. Sive enim Deus praecepit hanc reservari, sicut et praecepit, ob hoc, ut ejus secundam uxorem justus ille Job accipere opus non haberet: sive ille diabolus hanc conservavit, tractans ut hanc ministram iniquitatis suae haberet, ut hanc haberet pro novissimo Job laqueo, ut postquam per omnem rem desperaret, tunc per uxorem justum perderet, sicut ipse arbitrabatur infelix, aestimabat atque sperabat. De longe enim oculi ejus considerant, de longe iniquitas ejus prospiciens circumvenit, insidias omnes captat, quemadmodum subintroeat, quomodo dejiciat, quomodo Adae familiaritate praevaricet [2]). Ob hoc ergo reservavit atque reliquit uxorem Job, sicut et illos nuncios, qui dicebant: „ego [3]) remansi solus, ut nunciarem tibi." Ob hoc solum illos reservavit, ut consequenter dolores subenarrarent. Hoc scilicet demonstrans

---

[1]) Cfr. Mich. VII, 5. — Edd. M. et R. „consiliare."

[2]) Ed. R. „praevaricaret."

[3]) Job. I, 15. 16. 17. 19.

dicit: „dixit [1]) ad eum uxor ejus." Uxorem dicit dixisse, sed vere diabolus dixit. Sic namque et olim ait: „dixit [2]) serpens ad mulierem." Serpentem dicit [3]) dixisse, sed non serpens dixit, sed diabolus, qui per serpentem locutus est. Sic et nunc istic uxorem dicit dixisse, sed vere non uxor dixit, sed adversarius, qui per uxorem est locutus.

„Dixit [4]) ad eum uxor ejus: quousque sustines? Quid superamus? Quid suspicamur? Quid aestimamus? Quo adspectu, o viri, vel qua facie locuta est ad Job uxor ejus? Manifestum est atque evidens omnibus, quod illa non locuta est hilari vultu, neque laeto adspectu, sed tristi, imbrido, nubilo, flenti, omni nihilominus miseria referto: et ipsa voce lacrimabili commixta lamentatione. Sic itaque miserabilem se exhibens iniquus atque callidus diabolus, aperiensque os suum, dicit ad Job: „quousque [5]) sustines?" O nequissime Satana, quomodo subtiliter seducis, quomodo callide loqueris, o callidissime diabole: „quousque [6]), inquiens, sustines?" Quousque suffers? Quousque protelas? Quousque constanter perstas? Quamdiu, inquit, eris lapidibus robustior, et saxis durior, et omni ferro firmior? Ferrum cum in ignem missum fuerit liquescit, tu vero in igne putredinis atque vermium positus, animo non liquescis? „Quousque [7]) sustines?" Quousque, inquit, non flecteris, quousque non deficis, quousque non debilitaris? Ac si diceret: ego deficio, o Job, et tu non deficis. Ego fatigatus sum, et tu non es fatigatus. Defecerunt a me omnia argumenta, a te autem non deficit devotio, atque patientia. „Quousque [8]) sustines?" Quamdiu tu flagellaris? Quamdiu a me torqueris, et cuncta sustines, et supportas universa, et non so-

---

[1]) Job. II, 9. [2]) Gen. III, 1. [3]) Ed. R. „dixit."
[4]) Job. II, 9. [5]) Job. II, 9. [6]) Job. II, 9.
[7]) Job. II, 9. [8]) Job. II, 9.

lum tormenta atque supplicia, sed et seductiones, ac verborum subtilitates, cuncta sustines, cuncta suffers, sed a nullo flecteris? „Quousque [1]), inquit, sustines, o Job?“ Qui sustinebat, qui torquebatur, non est debilitatus, neque ad sustinendum consternatus: tortor vero ejus diabolus delassatus, ac deficiens, dicit: „quousque [2]) sustines?“ Non dicit Job, qui torquebatur: quousque sustineam, quousque torquear? Diabolus vero, qui non sustinebat dolores, sed confusionem, dicebat ad patientem atque sustinentem: „quousque [3]) sustines?“ Job qui sustinebat, non succumbebat: diabolus vero, qui non sustinebat, deficiebat. Non enim hoc, quod dicit: „quousque [4]) sustines?“ fortitudinem demonstrat sustinentis, sed defectum ostendit percutientis. Conqueritur qui caedit, et non conqueritur qui vapulat. „Quamdiu [5]), inquit, sustines?“ Liquefactae sunt, inquit, carnes tuae, o Job, consumta sunt ossa tua, et nervi, putrefacta est etiam terra [6]) ipsa sub te, et adhuc sustines, o Job? Locutio linguarum, et sermo viatorum, et nuncius transeuntium, et spectaculum his, qui longe sunt, et declinatio his, qui prope sunt, factus es, et adhuc sustines, o Job? Transierunt noctes et dies et menses in doloribus tuis, adhuc sustines? Defeci, inquit, etiam et ego assistens tibi, invigilans et sperans, si quo modo deficiens blasphemares, vel si quo modo succumbens detraheres: et tu non defecisti, neque succubuisti, sed adhuc sustines, o Job? Defecerunt divitiae, defecerunt filii, computruerunt carnes, liquefacti sunt nervi, et ossa in stercora redacta sunt, terra concalescentibus carnibus tuis commixta, et adhuc sustines? Quod efficiuntur mortui in sepulcro post mortem, putredo et vermes atque terrae commixtio [7]), hoc videlicet tu ef-

---

1) Job. II, 9. 2) Job. II, 9. 3) Job. II, 9.
4) Job. II, 9. 5) Job. II, 9.
6) Edd. M. „ipsa terra.“ 7) Ed. R. „commixti.“

fectus adhuc vivens videris, et super haec omnia adhuc sustines, o Job, suffers hujusmodi [1]) passionem, qualem non sustinuit prior te alter, neque sustinebit alius usque in sempiternum post te? „Quousque [2]), inquit, sustines?“ Deficiens jam requiesce, ut etiam me requiescere facias a bello et certamine, atque colluctatione, quam habeo circa te. Sed ad haec universa uno verbo respondit, dicens: Si interrogas me, o inimice, quousque sustineam, audi. Quamdiu tu [3]) percutis, illo usque ego sustineo. Quamdiu tu torques, illo usque ego suffero. Quamdiu tu flagellas, illo usque ego exspecto. Quamdiu non defecerit malignitas, quam habes circa me, illo usque non deficiet tolerantia quam habeo circa te. Delusisti, inquit, temet ipsum, o diabole, cum putas, quod Adam incautum inveneris, et nescisti, quod adversum Job constantem hoc habueris.

Sed adhuc ad priorem sensum atque sermonem revertamur. „Quamdiu [4]), inquit, sustines?“ Deinde tanquam cogitationibus ejus atque spebus compendium faciens atque respondens, adjiciens dicit: „ecce [5]) exspecto adhuc paucum tempus, sperans spem salutis meae.“ Tanquam si diceret: Quamdiu sustines hoc tractans, et hoc cogitans, atque istam spem habes, quod adhuc modicum tempus sustines, salutem et liberationem, atque requiem exspectans [6]), te ipsum deludis, o Job. Non enim ita es deprehensus, ut modico sustinens tempore evadas. Non talia, inquit, te mala circumdant, o homo, ut cum modicum temporis haec supportaveris, salutem sperare possis: sed sustinens, inquit, sustinebis, et patiens patieris, et finis passionis atque doloris tui non erit. Quod enim facturus es in ultimo, cum plurima passus fueris, ac sustinueris, ut blasphemes, hoc sane cur non facis ce-

[1]) Edd. M. „hujuscemodi.“ [2]) Job. II, 9.
[3]) Deest „tu“ in ed. R. [4]) Job. II, 9.
[5]) Job. II, 9. [6]) Edd. M. „exspectes.“

leriter, ut saltem vel unum ex ipsis doloribus effugiens requiescas. Haec itaque universa atque his plura [1]) nequissimus diabolus licet non evidentioribus verbis sermocinatus sit, attamen occultis cogitationibus ad Job locutus est, subtiliter seducere volens famulum Dei inviolabilem. Super quae universa adjiciens dicit: „ecce [2]) enim exterminata est memoria tua a terra." Quid exspectas? Quid sustines? Quid speras? Quid tempus salutis exspectas? „Exterminata [3]) est memoria tua a terra." Exterminata est enim, sublata, finita. Projectus esse, inquit, videris, et tanquam non sis ab omnibus reputaris. Deseruerunt namque te omnes, discesserunt cuncti, obliti sunt universi, desperaverunt te toti, et qui prope, et qui longe sunt, quia deleta est memoria tua a terra. Quanti, inquit, magni fuerunt a saeculo, et plerumque eorum memoria permanet, aut in verbis, aut in factis, aut in liberis: tua autem memoria omnis subito exterminata est a terra; neque, inquit, verbum post te, neque filius, neque filia, neque factum, per quae possit stare praeteriens memoria tua. Ergo quia nullum de his post te in memoria remansit, ideo exterminata est memoria tua a terra. Non solum obliterata, sed [4]) sublata, sed exterminata, tanquam delavata atque extersa, tanquam ultra non sit cui digne respondeatur: „in memoria aeterna erit justus:" et memoria justi cum laude. Deinde identidem abscondens se [5]) diabolus, atque tegens iniquitatem suam, convertit hunc sermonem ad uxoris personam: et tanquam ex illius persona loquens, dicit: filii tui, quos fidem docuisti, quos pietatem induisti, quos caritatem ad invicem circa omnes habere instruxisti: filii tui, pro quibus corde fuisti sollicitus, et animo cogitasti, et singularia sacrificia immolasti, de quibus apud temet ipsum dixisti: „ne [6]) forte

[1]) Edd. M. „pluriora." [2]) Job. II, 9. [3]) Job. II, 9.
[4]) Ed. R. „seu." [5]) Deest „se" in ed. R. [6]) Job. I, 5.

filii mei in praecordiis mala cogitaverint adversus Deum." Isti ergo filii, quos tibi [1]) haeredes fore sperasti, a quibus sepulturam accepturum te exspectasti, per quos nomen tuum ac memoriam post te manere credidisti. Isti ergo filii, quibus inter homines nihil est dulcius, quibus nihil est inter carnales carius. Isti filii tui, quorum visionem non exspectabis amplius, quorum faciem non videbis ulterius, quorum reversionem non speras amplius. Non enim in profectionem terrenam perrexerunt, ut denuo reversionem speres eorum, neque in navibus navigantes ad exteras provincias transierunt, ut denuo ad tempus remeantes suscipere, atque videre eos possis. Terra illos subito cooperuit, et mors illos cunctos pariter perdidit. Domus ruina commune sepulcrum illis cunctis effecit. Isti, inquit, filii [2]) tui, et non solum filii, sed et filiae. Si enim solum filii periissent, filiae vero superessent, diminuta fuisset miseria, diminutusque nefandus dolor. Filiarum namque prosperitatem pro haeredibus exspectares, filiarum progeniem pro consolatione duceres, restituerent tibi filiarum nati filiorum direptionem. Nunc vero et filii tui, et filiae omnes pariter perierunt, omnes sub una hora deleti sunt, omnes uno tempore in morte tanquam in pelago demersi sunt: omnes in una domo tanquam in una navi a terrae pelago absorpti sunt: et sicut iis, qui in pelago demersi fuerint, adscensionis vel salutis spes ulterius non est, sic filiorum, inquit, tuorum et filiarum a mortuis lamentabili profundo absorptorum reversionis vel reparationis spes amplius non est, ut diem memoriae tuae celebrent, ut tempus recordationis tuae agant. Sic inquam filii tui et filiae ante tempus perierunt, omnes ante tempus a morte direpti sunt, ut non derelinquerent posteritatem, ut cum nepotes non supersunt, avi a nullo nominentur. Sed noli putare, o Job, quod tibi soli filios

---

[1]) Ed. R. „tui." [2]) Cfr. Job. II, 9.

istos deputem, sed mihi potius deputo, sed mihi magis succenseo. „Mei [1]), inquit, uteri sunt gemitus et dolores, quos in vacuum portavi:“ laborum cum gemitu retributionem ab illis non accepi, remunerationem ex iis non habeo. „Uteri [2]), inquit, mei gemitus et dolores:“ cum gemitu et dolore a me nutriti miseram atque solitariam reliquerunt me, in doloribus atque gemitibus me dimiserunt. Cum doloribus, inquit, ac gemitu peperi, dolores ac pericula in die nativitatis eorum sufferendo: cum dolore, ac gemitibus nutrivi, compassa infantiae eorum atque infirmitati, congemiscens languoribus atque gemitibus eorum. Nam cum ingemiscerent, simul ingemiscebam cum iis: cum infirmarentur, ego in me suscipiebam infirmitatem atque dolorem illorum. Quis, inquit, ex his, qui generant filios, ignorat, o Job, filiorum dolorem? Quis ex his, qui natos procreant, amorem atque affectum filiorum nesciat? Quia omnem dolorem atque infirmitatem natorum libenter in se parentes suscipiunt, tantum ne aliquid moleste iis accidat. Hoc et prae omnibus muneribus devote impendi natis ex me procreatis filiis tuis, et filiabus, uteri mei doloribus atque gemitibus. Sed haec cuncta cum passa fuerim atque sustinuerim, in vacuum vane exspectavi, cum sepulturam mundam iis facere minime valui, illis, a quibus mihi honorabilem sepulturam speravi. Post haec universa nihil, inquit, dixissem, nihil conquesta fuissem, si te, o Job, non infirmum viderem, si te sanum habuissem: sed levia mihi fuissent omnia, quae te incolumi sustinuissem. Sicut enim rei familiaris jacturae memor non essem, si liberos non amisissem, similiter non essem recordata, nec rei familiaris, nec filiorum, si tibi incolumi gratulata fuissem. Nunc vero „et [3]) tu ipse, Job, sedes in putredine vermium pernoctans“ et pervigilans, cum vehemens dolor tuus, atque

[1]) Cfr. Job. II, 9. [2]) Job. II, 9. [3]) Job. II, 9.

miserabilis tua passio, auferens a te requiem, et vigilias tibi procurans, dolores tuos efficit amariores. „Tu [1]) ipse, inquit, in putredine vermium sedes.“ Quod enim efficiuntur omnes post mortem, hoc nimirum effectus es tu solus ante mortem. Quod enim efficiuntur omnes, qui moriuntur in sepulcro, hoc videlicet effectus es tu solus in murana. Quid in multitudine gloriaris justificationum? Tu autem sedens in putredine vermium pernoctans, ac pervigilans, plurimos habes, qui te excitent, vermes. Non enim gallus ille, qui post hoc Petrum vocabit, ita excitare illum poterit, sicut te excitant vermes, qui devorant carnes tuas. Non tantum Aegyptios illae plurimae excitaverunt plagae, sicut te multiplex suscitat putredo.

Post quae universa: „et [2]) ego, inquit, ut vaga, et habitu ancillae ambulans de loco in locum, et de domo in domum operis causa, exspectans quando sol subeat, et requiem habeam laborum et gemituum, qui nunc me apprehenderunt.“ O malignitas adversarii, o calliditas diaboli, o fallacia nequissimi, quam blande loquitur, quam callide decipit, quam miserabiliter fatur, ut provocet sensum, ut atterat mentem, ut exaggeret animum, ut perturbet praecordia, ut immutet conscientiam, ut delassando atque fatigando, et debilem atque desperantem efficiendo, ad blasphemiam eum provocaret atque converteret. Nam is, qui aliquem passus fuerit dolorem, cum consumserit ejus dolorem, verborum magis provocatur admonitione, quam improperiis: et increpationes minores atque mitiores esse videntur magis quam cum provocantur verbis, atque admonentur eloquiis, et subtilitate verborum exulceratur anima patientis. Hoc scilicet sciens nequissimus diabolus, versute ac callide per os uxoris loquens, omnium eum ab initio commonefecit dolorum. Uxoris nomen cum audieris, noli putare, quod uxor haec locuta fuerit,

---

[1]) Job. II, 9. [2]) Cfr. Job. II, 9.

sed ore uxoris deserviente locutus est per os ejus malignissimus, qui etiam et impias cogitationes seminavit in anima illius. Animadvertite, quomodo omnes ipsos enumerat dolores, quomodo de omnibus eum commonefacit. Quousque sustines paupertatem, inopiam, nuditatem, deformitatem, improperia, maledictiones? Deinde filii tui et filiae perierunt, interierunt, intercepti sunt, deleti sunt. Item vero tu sedes in putredine vermium omnibus exsecrabilis, omnibus abominabilis, omnibus detestabilis ad videndum, approximandum[1]) atque audiendum, et ad ipsam putredinem omnibus odiosam moderandam. Deinde post haec universa: „et[2]) ego, inquit, ut vaga, et habitu ancillae circumiens de loco in locum, et de domo in domum," et cetera: quibus subtiliora atque callidiora in subversione loqui non poterat.

Post quae universa pro omnium conclusione, postquam perturbatum et provocatum, atque circa Deum excitatum putavit esse cor ejus, in supplemento omnium dixit: „dic[3]) aliquod verbum in Dominum, et morere." Ad hoc enim illum adducebat atque attrahebat, et ad hoc flagellabat, cum haec universa loqueretur malignissimus diabolus. Nam cum non valeret per dolores, nisus est atque putavit, quod per seductionem eum subverteret. Sed illic vere adimpletum est id[4]), quod post hoc dictum est: „firmum fundamentum Dei stabit." Illic vero adimpleta est[5]) parabola illa, quae a Domino dicta est de domo illa firma, quae super petram fundata atque aedificata est, quam omnes venti et aquae, et omnes impetus diaboli commovere non potuerunt. Talis vero fuit admirabilis Job, quem omne supplicium diaboli non[6]) compulit Deum derelinquere: quem omnia argumenta adver-

---

[1]) Edd. M. „et approximandum." [2]) Job. II, 9.
[3]) Job. II, 9. [4]) Deest „id" in ed. R.
[5]) Ed. R. „et." [6]) Deest „non" in ed. R.

sarii non seduxerunt, ut a creatore discederet. Sed adhuc velut ex persona uxoris hujus verbi mentionem faciamus. „Et [1]) ego, inquit, ut vaga, et habitu ancillae." Et ego mala tua, inquit, tecum bajulo, tuos dolores tecum sustineo, tuas miserias tecum patior: et ego, inquit, discedere non possum, derelinquere te non tolero. „Et [2]) ego ut vaga, et habitu ancillae." Vaga velut peregrina, latitans, misera, solitaria, infelix, inops. „Et ego vaga:" veluti erronea, tanquam viarum et egressuum, atque totius civitatis transitus ignara. Nam intra palatia nutrita, et in regno vivens, et in principatu atque opulentia degens, omnium foris eram ignara. Ob hoc ego, inquit, ut vaga circumeo, atque erro, utpote omnium inscia et viarum, et itinerum, et incessuum et colloquiorum, et non solum vaga, sed habitu ancillae tanquam mercenaria, atque aliis indigens, tanquam infelix et omnimode inops. „Habitu [3]) ancillae:" utpote operans ac laborans, et mercennum [4]) faciens; et omnibus supplicans, atque omnibus humilis, utpote omnibus subjecta. Sic itaque „ut [5]) vaga," inquit, et „habitu ancillae." Innumeri servi, atque innumerae ancillae olim servierunt mihi, et ministraverunt, et detulerunt, et requiem dederunt, et undique cum reverentia adoraverunt me: nunc vero ad tantam infelicitatem devoluta sum, ad tantam miseriam perveni, ut ipsa ego vaga aliis servierim [6]), omnibus indigens, omnibus subjecta. Ego, inquit, quae immensum numerum inopum atque pauperum, infelicium quoque, ac nudorum sitientiumque olim ex tuis et meis laboribus atque facultatibus saturavi, vestivi, benefeci, requievi, refrigeravi: ego, inquit, ad tantos dolores et miserias, atque infelicitatem perveni, ut tanquam vaga circumiens, aliis propter in-

---

1) Job. II, 9. 2) Job. II, 9.
3) Job. II, 9. 4) Edd. M. et R. „mercennum."
5) Job. II, 9. 6) Edd. M. „serviam."

opiam serviam, ut tibi, inquit, o Job, quotidianam escam mercenno acquiram, ut tibi quotidianum victum inveniam. Ob hoc, inquit, ut vaga et habitu ancillae de loco ad locum circumeo, et de domo in domum, sicubi exposcam, et mendicem, expetam, vel ut etiam mercenno exigam, de loco ad locum, de domo in domum circumeo. Alicubi, inquit, suscipior, alicubi autem non suscipior: alicubi defertur mihi, alicubi autem non defertur. Alicubi honorificor, alicubi nihilominus exsecror. Nam [1]) praeter id, quod non suscipiunt, insuper exsecrantur, declinant, abominantur nostram infelicitatem, unusquisque sibi metuens, et tanquam ab augurio meum accessum atque introitum prae timore declinat, ne forte cum nostra miseria tangatur. Ob hoc, inquit, o Job, de loco in locum circumeo, et de domo in domum. Ego, ait, quae olim foras nunquam exivi, quae foras nunquam respexi, nunc vero de loco in locum circumiens, et de domo in domum, ab omnibus conspicior, ab omnibus contemplor, et a malis et a bonis, et a cognitis et ab incognitis. Nam ii, inquit, qui olim nec viderunt me, nec videre potuerunt, isti nunc ut vagam me circumeuntem cum ignominia vident, atque contemtu contemplantur. Ob hoc, inquit, de loco ad locum circumeo, et de domo in domum, operis gratia, et exspectans quando sol subeat, ut requiem habeam laborum, atque gemituum, qui nunc me apprehenderunt: qui nunc occupaverunt tam pro tua passione, quam etiam pro mea vagatione, tam pro tuis laboribus, quam etiam pro meis tribulationibus, exspectans quando sol subeat. Ob quam rem? Ob hoc, inquit, ut requiem habeam laborum ac tribulationum mearum. Nam cum sol, inquit, ceciderit, nox appropinquat, et tenebrae oriuntur, et supervenit somnus, qui omnes dolores mitigat, qui omne vulnus sedat, qui omnem tristitiam sopit. Ob

[1]) Edd. M. „Nam plerique id quoque non" etc.

hoc ergo, ait, tanquam requiem et omnium tribulationum depositionem sic exspecto, quando sol subeat, ut saltem vel brevi noctis tempore a tribulationibus, quae me nunc apprehenderunt, requiescam. Sicut enim locus loco me reddit, et domus domui, stipem quaerentem et eleemosynam, atque humanitatem vagam circumeuntem, sic similiter dies diei me tradit, et nox nocti, requiem tribulationum atque dolorum consolationem quaerentem exspectando, quando sol subeat, ut requiem habeam tribulationum, quae me nunc apprehenderunt. Nam solis occasus omnibus humanis laboribus ac fatigationibus finem imponit, solis occasus universis humanis naturis requiem praestat, et pauperibus, et non habentibus, et servis, et liberis: et omnes vesperum atque solis occasum, velut libertatem et indulgentiam atque requiem exspectant. Cum quibus omnibus, inquit, ego etiam exspecto, quando sol subeat, ut requiem habeam tribulationum, quae me nunc apprehenderunt. Voluerunt quidam et aliter haec dicere, quasi non possit [1]) per diem prae verecundia atque confusione per domos ire, et stipem recipere [2]) pro cernentibus et declinantibus propter augurium ne ei occurrerent, vel in domum susciperent, metuentes ne eadem paterentur etiam omnes, ad quos accessisset, vel quibus approximasset. Ob hoc ergo dicit: „exspectans [3]) quando sol subeat,“ ut in tenebris nocturnis requiem inveniam. Sed vere superior expositio vera atque irrefutabilis est.

Sed post haec universa ad illum sermonem convertamus, cujus etiam haec verba fuerunt, id est, ad diabolum. Nam hic gloriatur, quod de loco in locum circumeat, et de domo in domum, ut seducat, ut perturbet, ut commisceat, ut decipiat, ut ea, quae contraria sunt, cunctos doceat, et exspectat quando sol subeat, ut requiem habeat laborum ac tribulationum. Nam ubi sol justitiae non subierit, ubi

---

[1]) Edd. M. „posset.“ [2]) Edd. M. „accipere.“ [3]) Job. II, 9.

lux veritatis non luxerit, ubi obscuritas infelicitatis et erroris atque impietatis fuerit, illic malignus requiescit, illic omnem iniquus suum laborem deponit. Idcirco de loco in locum circuit, et de domo in domum, utpote aëreus spiritus cuncta penetrans atque pervolans, et omnia circumspiciens, et ubique omnia inquirens, sicubi suae malitiae nequitiam requiescere faciat. Quod autem ita sit, etiam ipse Dominus in Evangeliis demonstrans dicit: „cum [1]) immundus spiritus exierit ab homine, circuit quaerens requiem." Sic itaque et istic circuit de loco in locum, et de domo in domum, sicubi subeuntem inveniat solem et tenebras et obscuritatem et noctem, impudicitias, et adulteria et pertinacias, ut illic requiescere perficiat universam suam iniquitatem, atque omnem laborem suum. Sic namque requiescit caput hujusmodi, ut ultra opus non habeat laborare, ut eos seducat. Proprios namque habet illos, et in illis requiescit. Idem ergo diabolus sane dixit: „circuivi [2]) omnem terram, et peragravi ea, quae sub coelo sunt." Idem ipse etiam nunc dixit, quod de loco in locum, et de domo in domum circumierit. Idem ipse etiam adhuc circumiens quaerit requiem.

Sed cum universam malitiam suam perfecerit diabolus, atque omnem iniquitatem suam demonstraverit, ostendit in fine quid cogitaverit, quid quaesierit, quidve cupierit, dicens: „dic [3]) aliquod verbum in Dominum, et morere." O iniquitas et malitia, fallacia quoque ac versutia tua, diabole, quantum percurristi, et quantum circuisti, et quantum tuis sermonibus atque callidis locutionibus complexus es, cum commonefacis eum dolorum, plagarum, vermium, putredinum, filiorum atque uxoris vagationis. Et postquam per haec universa raptum illum, atque post se conversum habere putat, post haec nihilominus omnia quasi gratiam atque sinceritatem illi de-

[1]) Cfr. Luc. XI, 24. [2]) Cfr. Job. I, 7. [3]) Job. II, 9.

monstret, et tanquam sollicite illi consilium praebeat, ait: „dic[1]) aliquod verbum in Dominum, et morere.“ Melior, inquit, est mors, o Job, quam vita amara, et requies aeterna, quam perseverans infirmitas. Ideo „dic[2]) aliquod verbum in Dominum, et morere:“ ut inanem vitam hanc finias, ut haec amara tormenta relinquas, ut ab istis vehementioribus doloribus transeas. Ob hoc ergo dic aliquod verbum in Dominum, et morere. Dic aliquod verbum, quod irritet, quod exacerbet, quod exasperet. Dic aliquod verbum in Dominum. Accusa de injustitia, criminare, irride de malitia, reprehende de impietate. Dic aliquod verbum, quod neget illum, et providentiam ejus atque provisionem, praescientiam quoque ac virtutem atque magnitudinem illius. Sic ergo dic aliquod verbum in Dominum, et morere. Si enim aliquid hujusmodi dixeris, continuo morieris, continuo de omnibus praesentibus laboribus securus atque alienus redderis, continuo neque confusionem, inquit, sustinebis, neque improperia audies, neque dolorem patieris, neque poenam sufferes, sed cuncta protinus deponens inter mortuos requiesces. „Dic[3]), inquit, aliquod verbum in Dominum, et morere.“ Hoc, inquit, exspecto, hoc sustineo, hoc desidero, hoc quaero, ut dicas aliquod verbum in Dominum, et moriaris. Ob hoc, inquit, plurimo tempore advigilavi tibi, observans atque in speculis sedens, quando succumberes, quando flectereris, quando deficeres, quando in his doloribus defatigatus, atque in ipsis tormentis delassatus, ad reprehensionem creatoris flectereris, atque in factis Dei ad blasphemiam te converteres. Cum ego, inquit, haec universa perfecerim atque peregerim, unum mihi verbum condona, unum verbum me exaudi, unum verbum dicito in Dominum, et morere. Quod enim tu dicturus

---

1) Job. II, 9. 2) Job. II, 9.
3) Job. II, 9.

es post paululum, o Job: „menses[1]) vacuos, et noctes dolorum sustinui:“ hoc, inquit, ego jam ex hoc sustineo, menses vacuos pertransiens propter immutabilem tuam passionem, et noctes dolorum peragens propter animam tuam in doloribus non succumbentem. Non enim te ita, o Job, isti dolores affligunt, sicut me tua tolerantia pernecat. Pro his ergo omnibus dic aliquod verbum in Dominum, et morere. Sed tale verbum dic, ut continuo tibi mortem procuret. Sed bene dixit postmodum is, qui ait: „aqua[2]) multa non exstinguet caritatem, et flumina non inundabunt eam.“ Omnia enim flumina et omnis impetus, et omnis inundatio maligni atque malitia diaboli, exstinguere vel inundare puram illius caritatem Job, quam circa Dominum Deum habuit, non potuerunt. Indicium hujus rei ea, quae jampridem dicta sunt, et ea, quae adhuc subsequenter proferuntur, demonstrant. Nam mox istic in subsequentibus dicit: „ipse[3]) vero respiciens ad eam dicit: quare ut una ex insipientibus mulieribus ita locuta es?“ „Ipse[4]) vero respiciens ad eam.“ „Ipse.“ Quis? Job ipse respexit eam, qui ante ad Deum respiciebat, qui primum Dominum contemplabatur, qui dudum ad aeternam incorruptionem sinceriter intendebat. Ipse ergo respexit. Ipse ille immobilis, indeclinabilis, insubvertibilis, inseducibilis. Ipse, qui circumventus non est, qui a Deo non est abstractus. Ipse respexit ad eam. Ad quam eam? Ad uxorem, ad insidias, ad muscipulam, ad subversionem, ad ruinam. Nam illa, quam uxorem esse oportebat, et omnium bonorum consiliatricem atque suffragatricem, effecta est illi insidiae, retia et fraus ac totius impietatis consiliatrix, vel fautrix, quamquam justus Job illam non audierit. Sed interim cum se ista mini-

---

[1]) Cfr. Job. VII, 3. [2]) Cant. VIII, 7. [3]) Job. II, 10.
[4]) Job. II, 10. — Edd. M. „in eam.“

stram maligno effecit, quantumque[1]) ad ipsam circumvenire atque supplantare beatum Job studuit, merito justus ille respiciens ad eam, primum ad eum, qui in ea loquebatur, id est, ad diabolum, respexit: primum inimicum illum, qui per os ejus insidiabatur, intellexit, atque malitiae ejus occurrens restitit, et per illam, quae ad eum locuta est, diaboli iniquitatem redarguit atque dejecit. Quod demonstrans Scriptura dicit: ipse vero respexit ad eam turbido adspectu, immutata facie, frementi locutione, perturbato vultu. Ipse vero respiciens ad eam cum ira ac furore, cum indignatione atque contemtu. Cognovit namque, quod maligni erant haec seminaria, quia maledicti semen hoc fuerat, quia injusti erat ille fructus, quia nequissimi fuit haec concitatio. Idcirco respiciens ad eam quidem respexit, sed ad diabolum dixit[2]), ad diabolum locutus est. Cur, inquit, o diabole, inimice justitiae atque omnium bonorum adversarie, cur supervacue speras? Cur stulte cogitas? Cur humiliatum temet ipsum plus humilias, cum putas, quod Adam inveneris, nesciens quod adversum Job rem habeas? Neque te hoc revocavit, quod praescius omnium Dominus dixit: „non[3]) est illi quisquam similis super terram?“ Neque hoc te revocavit, quod universam iniquitatem tuam nunc ostendens, et omnia bella tua et omnia proelia tua adversum me suscitans, confusus in omnibus reversus, deformatus in omnibus convictus es? Post illa omnia sicut olim etiam ad Adam, ita ad me uxorem meam misisti, sperans infelix, quia quod vel his tormentis non perfecisti, hoc nihilominus verbis seductionis perficeres, te ipsum deludens, atque circumveniens. Evae enim exemplar invenisti, sed ruinam non invenisti, sed in eum, qui in te Adae fraudem ulciscatur, occurristi, sed adversus eum insurrexisti, qui typum gerit illius, qui in novissimo veniens

[1]) Edd. M. „quantum ad ipsam.“ [2]) Edd. M. „dicit.“
[3]) Job. II, 3.

tempore conculcabit caput tuum, comminuet virtutem tuam, confundet fortitudinem tuam, humiliabit altitudinem tuam, et dejiciet elationem tuam, vindicabit Adae priorem supplantationem, vitae illius ruinam excitando, et tuam elationem dejiciendo. Haec itaque universa, atque alia his plura [1]) ad personam uxoris, ad diabolum illum locutus est, increpans illum atque deformans. Nam sicut diabolus per uxorem eum seduxit, ita etiam ipse per eam demum diabolum deformavit atque redarguit. Sed tamen et ad ipsam uxorem dixit: „quare [2]) sicut una ex insipientibus mulieribus ita locuta es?“ Cur, inquit, maximam insipientiam arripuisti atque aggressa es? Cur te ipsam vas diaboli effecisti? Cur te ipsam habitationem maligni praeparasti? Cur diabolus locutus est per os tuum, infatuans primum mentem tuam, atque animae tuae intellectum? Tanta digna eras, o mulier, maledictione ac devotatione, ira quoque atque indignatione, vel deformitate, quantam ut Deum blasphemarem, ac reprehenderem, atque criminarer mihi suasisti, et per ipsam blasphemiam mortem super me inducere operam dedisti: quibus nec quicquam est sceleratius ac nequius [3]), illicitius quoque atque imprudentius, id est, Dei blasphemia et morte spontanea. „Quare [4]) ut una ex insipientibus mulieribus ita locuta es?“ Quare, inquit, non meministi meae doctrinae, o mulier? Quare oblita es mea mandata, o femina? Hoccine audisti a me, ut creator blasphemetur? Hoccine audisti a me, ut Deus criminetur? Vocem tuam, inquit, cognosco, o mulier, sicut et olim Isaac Jacob, sed seductionem tuam non cognosco, et doctrinam tuam non suscipio. Agnovi enim, quod nequissimi adversarii letale venenum est. „Quare [5]) sicut una ex insipientibus mulieribus ita locuta es?“ A quo sensum et sapientiam acce-

[1]) Edd. M. „pluriora.“ [2]) Job. II, 10.
[3]) Ed. R. „nequitius.“ [4]) Job. II, 10. [5]) Job. II, 10.

pisti, hunc criminari non pepercisti. A quo prudentiam et intellectum accepisti, hunc blasphemare non timuisti. „Cur [1]) tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?" Plurimae, inquit, o mulier, a saeculo insipientes ostenduntur feminae, et innumerae ab initio irrationabiles demonstrantur mulieres, aliae minus, aliae autem plus, quaedam carnaliter, quaedam autem spiritualiter. Insipiens fuit Rachel, quando dixit [2]) ad Jacob: „da [3]) mihi filios." Non enim in potestate Jacob erat hoc, sed in Dei potestate atque operatione. Sed insipientior fuit hac obscoena illa Aegyptia meretrix, quae maximam impietatem aggressa, ad castissimum illum atque justissimum Joseph dicit: „mane [4]) mecum." Insipiens fuit uxor Tobiae, quae injuste dicit ad Tobiam: „ubi [5]) sunt justitiae tuae et eleemosynae tuae? Ecce quae pateris omnibus cognita sunt." Sed insipientior hac fuit, quia et nequior, exsecrabilis illa et immunda atque luxuriosa Dalila, quae clanculo seducens Samson pure se diligentem, in derisionem atque in mortem imparcenter tradidit [6]). Aliae nimirum innumerae ex Scriptura ostendi possunt insipientes mulieres, quas omnes nunc istic uno verbo perstringens Job, dicit: „quare [7]) tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?" Ex insipientibus, inquit, inutilibus, stultis, imperitis, irrationabilibus, impiis atque injustis. Cur, inquit, tanquam una ex insipientibus hujusmodi [8]) locuta es? Sed quia non dicit tanquam quaedam ex insipientibus mulieribus, sed tanquam una, propterea quaerendum est, quae vel qualis sit haec una insipiens. Oportet enim esse illam singulariter insipientem, et super omnes, atque plus omnibus, utpote ceteris omnibus mulieribus insipientior haec sola ostensa atque demonstrata.

---

1) Job. II, 10. 2) Ed. R. „dicit." 3) Gen. XXX, 1
4) Gen. XXXIX, 7. 5) Tob. II, 22. 6) Cfr. Judic. XVI
7) Cfr. Job. II, 10. 8) Edd. M. „hujuscemodi."

Quae est haec? Eva prima mulier, prima in insipientia, maxima in irrationabilitate, inops sensu atque scientia, exsors prudentiae et intellectus, quae maximam insipientiam toti mundo invexit, quae singularem irrationabilitatem omnium mortalium saeculo induxit, cum [1]) peccata atque mortes semper per inobedientiam in mundo produxit. Hujus nunc evidenter memor Job, et de hac uxori commemorans, dixit ad eam: ',,quare [2]) tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?" Et non ita, sed plus ac deterius atque gravius. Nam memorata Eva cum olim, inquit, in principio ad Adam locuta esset, et mandatum Dei derelinquere eum doceret, atque seduceret, persuasionis causa, ligni speciem et fructus dulcedinem protulit illi, atque ostendit. Tu vero, o mulier, foris ab omni occasione, detecta impietate, Deum sanctum blasphemare, et mihi ipsi mortem inferre doces, atque ante omnes merito digne a me audis: ,,cur [3]) tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?" Tu, inquit, o mulier, facta es deterior Eva in insipientia, sed ego, ait, non effectus sum ut Adam in stultitia. Propterea tuis seductionibus non obedio, propterea non seducor ab eo, qui in te loquitur diabolus. ,,Quare [4]) tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?" Fortiori proelio jam confecto, periculosioribus doloribus jam supportatis, amarioribus tormentis jam bajulatis, terribili pelago jam superato, vehementioribus periculis jam consummatis, cum jam salutis spes palam sit, cum jam immarcescibiles coronae evidenter ostendantur, nunc me compellis, o mulier, Deum blasphemare, et mori: ut post ea omnia amarissima ac miserabilia, atque lamentabilia supplicia, quae sustinui, beatissimis remunerationibus post haec alienus efficiar, et non solum hoc, sed et post mortem terribilium poenarum apud in-

---

1) Ed. R. ,,tum." 2) Job. II, 10. 3) Job. II, 10.
4) Job. II, 10.

feros perpetuo haeres sim, utpote qui indigne atque injuste sanctum Deum blasphemaverim. Post haec universa, o mulier, maledicere ac negare atque blasphemare me Deum compellis? Ob quam rem? Dicito. Ob hoc, inquit, ut moriaris: ut mala, quae te nunc circumdederunt, derelinquas. Bene. Audi iterum. Porro si non placuerit Deo, qui habet vitae ac mortis potestatem, ut postquam renegavero [1]) illum ac maledixero atque blasphemavero, continuo moriar, sed etiam hic in istis terrenis doloribus diutius affligat, utpote suum apostatam, et illis aeternis poenis tradat, utpote se blasphemantem. Si igitur serviens illi et colens atque gratias agens, tales sustineo dolores, qualia sustineam apud inferos supplicia, o mulier, si discedens ab illo negavero et renuero atque blasphemavero illum [2])? Nam istorum brevissimorum dolorum, quos in corruptione sustineo, erit finis, et cum gratiarum actionibus hos usque in finem sustinens, aeternae beatitudinis a Deo spero mihi remunerationem. Illis autem, qui Deum blasphemaverint, diutius viventibus in corpore, vae erit. Plus autem erit vae illis apud inferos, cum in perpetuo torquebuntur in flamma ignis inexstinguibilis. „Quare [3]) ergo tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?" cum et Deum blasphemare suades, et mihi ipsi mortem atque internecionem ut procurem doces: quibus nequius atque sceleratius nihil est. Omne enim peccatum per poenitentiam indulgentiam accipiet, et omnes, qui sinceriter poenituerint, remissionem et misericordiam a Deo consequentur atque invenient. Hi vero, qui semet ipsos interfecerint, qui sibimet ipsis mortem intulerint, isti [4]) nunquam requiem habebunt, isti in infinita saecula nunquam invenient refrigerium, sed animae eorum mox ut de corpore exierint, in tenebras de-

[1]) Edd. M. „renuero." [2]) Deest „illum" in ed. R.
[3] Cfr. Job. II, 10. [4]) Deest" isti" in ed. R.

ducentur: ubi cum Juda et Achitophel perpetuo torquebuntur, qui post alias impietates sibimet ipsis manus inferre ausi fuerunt. Nullus ergo ex bene intelligentibus, vel Deum timentibus hominibus, mortis causam sibi debet invenire, non debet semet ipsum interficere, neque omnino ullus Deum timentium debet sibimet ipsi mortem optare. Quod si verbo omnino mors optanda non est, multo magis mortem factis nullus sibi debet inferre, ne cum praefatis aeternis apud inferos tradatur tormentis. Ob hoc ergo dicit Job ad diabolum, qui mortis illi blasphemiam suadebat: „quare [1]) tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?“ Ac veluti diceret: Quare tanquam una [2]) ex insipientibus animabus fatuis, sceleratis, impiis, Deo odibilibus, Deo resistentibus ita locuta es? Quia nec Deum times, neque virum vereris, neque te ipsam confusione induis, neque vehementioribus, aut meis doloribus compateris. Super haec autem omnia neque hoc considerasti, ne forte post blasphemiam, si sic blasphemaverimus, deteriora pati incipiamus. „Quare [3]) tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?“ Ego patior, et tu me blasphemare compellis. Ego affligor, et tu ut mortem petam me cogis. Ego tales dolores sustineo, et tu me meum creatorem blasphemare doces, ut mala malis, atque dolores doloribus meis adjicias, o mulier, vel potius is, qui in te, vel per te loquitur, inimicus diabolus. „Quare [4]) ergo tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?“ Sic locuta est post haec, ait, Jezabel [5]) ad Achab, sic locuta est Herodias [6]) ad Herodem, cum illa sane Eliam interficere, ista vero Joannem occidere suaderet, et ceteras omnes impietates eos

[1]) Job. II, 10. [2]) Deest „una“ in ed. R.
[3]) Job. II, 10. [4]) Job. II, 10.
[5]) Cfr. I Regg. XIX. (III Regg.)
[6]) Cfr. Matth. XIV, 8. seqq.

docerent. Sic inquit, et tu, o mulier, mortem mihi atque internecionem per Dei blasphemiam suades, ut cum hoc quod male morior [1]), cum hoc ipso injuste blasphemem. Sed vigilo, inquit, in proelio, quod adversum te gero, o diabole, sed non obdormio in stadio, quod circa te habeo, o nequissime adversarie. Non enim me [2]) obdormitantem invenies, quemadmodum jam memoratos, neque dormientem sicut illos, in quibus post hoc facile zizania inseminasti. Te, inquit, o inimice, per uxoris personam increpo. Tu enim insipiens es, atque totius impietatis auctor et pater: te etiam per hoc sancti velut insipientem arguentes dicent: „dixit [3]) insipiens in corde suo: non est Deus.“ Tu, inquit, o diabole, in antiquissima illa muliere maximam insipientiam inseminasti, et in ista nunc muliere impiam insipientiam produxisti. Merito dico ad illam: „quare [4]) tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es?“ Te recolentes, o mulier, post hoc prophetae, et malum atque insipiens tuum consilium duriter detestantes, dixerunt: „a [5]) conjuge tua te observa, ne quid dixeris illi:“ et alia plurima his similia.

Post quae universa adjecit, dicens: „si [6]) bona suscepimus de manu Domini, mala quare non toleremus?“ Adverte, inquit, o insipiens, considera deposita stultitia, o mulier. „Si [7]) bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus?“ Gloriae, divitiae, jucunditas, deliciae, sublimitas, honor, regni sedes, principatus et potestates, natorum gaudium atque amicorum multitudo, haec fuerunt bona, quae de manu Domini accepimus, quae de manu Domini data sunt nobis. Mala autem fuerunt, rei familiaris perditio, liberorum amissio, putredinis abundantia, vermium multitudo, poena insup-

---

[1]) Edd. M. „moriar.“ [2]) Deest „me“ in ed. R.
[3]) Psalm. XIV, 1. (XIII.) [4]) Job. II, 10.
[5]) Mich. VII, 5. [6]) Job. II, 10. [7]) Job. II, 10.

portabilis, intolerabiles dolores, seductio atque subversio maligni, insidiae atque tentationes inimici. Haec universa mala videntur, et mala dicuntur, atque mala ab hominibus aestimantur, non quod mala sint haec, sed sunt aeterna bona procurantia, perpetuae nihilominus gloriae in regno haereditatem praeparantia. Hoc sciebat Job, et merito cum gratiarum actionibus ea sustinere operam dabat. Hoc scierunt prophetae et Apostoli, atque cuncti martyres. Propterea amaram vitam in hoc mundo transegerunt, propterea omnia tormenta ignis et gladii sustinuerunt. Humana ergo consuetudine bona et mala ea appellat, dicens: „si [1]) bona accepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus?" Cum, inquit, tibi esset honoris sublimitas, cum gloria laetareris, cum in deliciis degeres, cum multitudo te ante et retro, utpote de palatio exeuntem, et identidem illo revertentem cum honore exaltans circumdaret, cum filii ante oculos gaudio te replerent, tunc non dixisti, o mulier: „dic [2]) aliquod verbum, et morere:" tunc mortem omnino nec nominare, nec audire passa es. Nunc autem quia res familiaris interiit, et filii perierunt, quia gloria fugit, et divitiae abierunt, quia mala nos invenerunt, et dolores apprehenderunt, Deum nos blasphemare compellis, ob hoc nos reprehendere doces, propterea nos mortem petere cogis, et hoc non juste, sed injuste per Dei blasphemiam: et quod est maximum, non tibi amaram mortem poscis, sed mihi: ut possis post obitum in requie vivere, sicut tu speras, nesciens neque credens Dei bonorum promissionibus, quae de longe videt ejus aeternitas. „Si [3]) bona accepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus?" Si bonorum etiam [4]) fastidium nunquam cepimus [5]), neque finem eorum unquam fieri volumus, mala

---

[1]) Job. II, 10. [2]) Job. II, 9. [3]) Job. II, 10.
[4]) Edd. M. „ejus." [5]) Edd. M. „cupimus."

autem quare non toleremus? Tribulationes cum gratiarum actionibus quare non sustineamus? Praesertim cum noverimus, quia sicut bonorum finis erit, ita et malorum citissime consummatio aderit. Et quidem bonorum, hoc est, divitiarum atque opulentiae finis inutilis erit, nisi aliquis propter justitiam atque eleemosynam pauperum juste eas expenderit: tribulationum autem tolerantia in fide, atque dolorum supportatio cum gratiarum actionibus, aeternae gloriae haereditatem praeparant in regno coelorum. „Si [1]) bona accepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus?“ Numquid fastidium bonorum passa es, o mulier? Numquid consternanter tulisti requiem et gloriam, o femina? Quod si illorum plurimo tempore fastidium non cepisti, quomodo nunc modicae tribulationes te deficere fecerunt? Quomodo uberes dolores te nunc defatigaverunt, qui me atterunt, et non te? Me comedunt vermes, et tu delassata es. Meae carnes putrescunt, et tu debilitata [2]) es. „Si [3]) bona accepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus?“ Sic putas, inquit, o mulier, quod non a Deo nobis sit haec poena, sed ab alio aliquo. Si ergo non est a Deo, sed ab alio, quid ulciscar Deum, ut blasphemem illum, cum alius sit qui me tribulaverit? Quod si a Deo est certum, quod forsitan est, pro peccatis nostris est. Quid itaque est melius, orare ac deprecari terribilem faciem Dei, an blasphemare et criminari ac detrahere, ut vehementiorem iram atque indignationem in nos [4]) excitemus? Si igitur ipse est, qui hanc poenam ingessit, satisfaciamus illi tanquam misericordi. Si autem alius aliquis est, qui hoc bellum adversum nos excitavit, sic etiam deprecemur illum auxiliatorem atque propugnatorem, utpote fortissimum ac potentissimum. „Si [5]) enim bona accepimus de manu Domini, mala autem

---

[1]) Job. II, 10. [2]) Ed. R. „delibata.“ [3]) Job. II, 10.
[4]) Edd. M. „nobis.“ [5]) Job. II, 10.

quare non toleremus?" Ubi enim fuerint laetitiae, illic etiam tribulationis exspectatio. Ubi jucunditas, illic etiam miseriae sperantur. Nam quid obvenit nobis, o mulier, ex his, quae in hoc saeculo non fuerint gesta? Nonne omnis caro aliquando quidem sana est, aliquando paupertatem patitur, aliquando autem divitias habet? Quae igitur sunt apud omnes homines in mundo, haec, inquit, etiam apud nos gesta sunt: et non solum in omnibus hominibus, sed et in omnibus hujus mundi elementis fiunt aliquando, sic aliquando ver, sic aliquando aestas, aliquando hiems, aliquando frigus, aliquando vero aestus, aliquando viriditas, aliquando vero siccitas. Si ergo ita est apud omnia corruptibilia, quid magnum si et nos, qui sicut omnia corruptibilia, floruimus pridem sane divitiis et ceteris bonis, nunc vero aruimus inopia, atque concaluimus in [1]) infirmitate? Sicut ergo in illis delectati sumus, nunc et ista sustineamus. Sicut illa libenter accepimus, ita et ista cum gratiarum actionibus supportemus. „Si [2]) bona accepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus?" Non quod de manu Domini procedant bona et mala, sed omnia bona. Ex bono enim omnia bona procedunt. Nam sicut sol tenebras nunquam profert, sic similiter bonus Deus nunquam mala producit, sed omnia bona atque optima. Quanquam enim ab impiis atque indisciplinatis hominibus ea, quae pro vindicta et conversione atque poenitentiae commemoratione a Deo ingeruntur, non bona, sed mala existimantur, tamen bona sunt vere, quia cum ad poenitentiam converterint, aeterna bona in regno coelorum procurare reperiuntur. Sic nempe et omnis doctrina atque disciplina ab irrationabilibus infantibus non in bonum, sed in malum aestimatur, vel ducitur: sed revera cognoscunt in ultimo, quia totius boni, vel gratiae illis causa exstitit disciplina, quae

---

[1]) Deest „in" in edd. M. [2]) Job. II, 10.

in primordio fuit exsecrabilis. Humano itaque more atque consuetudine, et humano Job usus proverbio mala et bona memorat, dicens: „si [1]) bona accepimus de manu Domini, mala autem quare non toleremus?"

Post quae universa praecipuam atque perfectam gloriae coronam conferens Moses beato Job, dicit in subsequentibus: „in [2]) illis autem omnibus, quae illi acciderunt, nihil peccavit Job in labiis suis, neque in conspectu Domini." O laus, o honor, o [3]) gloria et suffragium, o delectatio atque praelatio beati Job. Quid primum magnificetur justi illius? [4]) An justa ac pia vita ejus ab initio, et misericors atque bona? An tolerantia vehementium dolorum cum gratiarum actionibus? Aut etiam hoc, quod cum callide seduceretur a diabolo per os uxoris, sapienter restitit, et in his omnibus justum ac bonum Deum existimavit, qui haec ei universa bene ingessit? Haec itaque demonstrans dicit: „in [5]) his omnibus, quae ei acciderunt, nihil peccavit Job in labiis suis, neque in conspectu Domini." In his, inquit, omnibus plurimis, magnis ac mirabilibus atque terribilibus, lamentabilibus quoque ac miserabilibus, quibus similia gesta non sunt, in miseriis atque in infelicitatibus, in omnibus, quae a saeculo sunt facta, et fient usque in aeternum, quibus similia visa non sunt, neque audita sub sole ab initio saeculi et usque in consummationem saeculorum. In istis ergo omnibus nihil peccavit Job, neque in verbis labiorum, neque in oris eloquiis, neque in cordis cogitationibus, neque in animi meditationibus. Quod autem ita sit, ostendit mox in subsequentibus dicens: „neque [6]) in labiis suis, neque in conspectu Domini." Et non suffecerat, ut diceret: „neque [7]) in conspectu Domini:" sed et hoc dixit: „ne-

---

[1]) Job. II, 10. [2]) Job. II, 10. [3]) Deest „o" in edd. M.
[4]) Edd. M. „illius, quam justa" etc.
[5]) Job. II, 10. [6]) Job. II, 10. [7]) Job. II, 10.

que [1]) in labiis suis." Quid est hoc: „neque [2]) in labiis suis?" vel quid hoc est: „neque [3]) in conspectu Domini?" Audite, o amici, veridicam expositionem. Quod dicit: „in [4]) conspectu Domini:" hoc est, cordis cogitatione, et animae profundo tractatu adversus Deum nihil cogitans in reprehensione, et in blasphemia, atque criminatione, quae in conspectu Dei deprimunt, qui inquirit renes et corda, qui novit occulta cordis, sicut dicit Scriptura. Verba autem labiorum aliquando ex corde dicuntur, aliquando autem inconsideranter proferuntur ex incautela, et non ex iniquitate, neque ex malevolentia: sed frequenter ore loquitur homo, quod omnino corde neque cogitavit, nec cogitat. Ergo quia admirabilis ac patientissimus Job, cum in tantas tribulationes transiret, et tantos dolores nefandos sustineret, tantasque seductiones superaret: neque in corde malum de Deo, neque adversus Deum cogitavit, neque in labiis suis per incuriam ullum pravum [5]) sermonem protulit: propterea magnificans illum et laudans atque perferens dicit: „in [6]) his omnibus iis, quae ei acciderunt, non peccavit Job, neque in labiis suis, neque in conspectu Domini." Ac si diceret: O magna atque vehemens admiratio, o magna atque ingens patientia viri, ut in omnibus tam validis doloribus, atque in omnibus jugibus poenis, ita se beatus ille observaret, ut omnino nec in labiis suis, nec [7]) in corde suo circa Deum delinqueret. Nam sicut cordis sui cogitationes, atque animi sui meditationes castas omnes ac mundas conservavit, et non prave circa Deum cogitavit: ita et [8]) verbis labiorum atque oris eloquiis observavit, ut nec corde delinqueret, neque in sermone peccaret, sed totum semet ipsum, et cordis consilia, et sermonis eloquia, et

[1]) Job. II, 10. [2]) Job. II, 10. [3]) Job. II, 10.
[4]) Job. II, 10. [5]) Ed. R. „parvum." [6]) Job. II, 10
[7]) Edd. M. „neque." [8]) Ed. R. „a verbis."

verba labiorum cuncta in gratiarum actionem atque confessionem Dei converteret. Evidenter implevit beatus ille homo, quod post hoc ab Apostolo dictum est: „glorificate [1]) Deum in corpore vestro et in spiritu vestro." Ergo quia a verbis labiorum usque ad cordis cogitationes immaculatum se et inviolatum atque incontaminatum conservavit in conspectu Domini, tanquam si diceret: neque hoc gessit, quod plurimis accidit, ut labascant in verbo, et non ex corde. Non enim lapsus est in sermone labiorum, juxta hoc, quod dictum est quodam in loco in Scriptura: „est qui labascit in verbo, vel in ore, et non ex corde." Ergo quia beatus Job nullo modo lapsus est, neque in ore, neque in sermone, neque in labiis, neque in corde, propterea magnificans illum magnus ille homo Dei Moses, admirans quoque ac laudans eum, dicit: „in [2]) his omnibus, quae acciderunt ei, non peccavit Job in labiis suis, neque in conspectu Domini." Sic, inquit, transivit admirabilis Job saevissimum illud dolorum pelagus, sic superavit inexplorabilem suam tentationum multitudinem, ut nihil peccaret, neque in labiis suis, neque in conspectu Domini. Ante tentationes non peccavit, in tentationibus non peccavit. O beate Job, quis similis tibi gloriabitur propter justitiam? Mortuus est Abel, sed semel et celeriter est mortuus: admirabilis vero Job cum mille mortes sustineret, mortem superavit, mortem vicit, in morte victoriam sumsit. Solus ex omnibus antiquis, cum mortuum semet ipsum inspiceret, a morte non trepidavit: nam [3]) vidit effici mortuos, cum nimirum vidit semet ipsum fieri putredinem et vermes; sed non ideo ante mortem expavit, sed mortem in fugam vertit cum omnibus ejus argumentis atque versutiis, et cum iniquis ejus exercitibus. Nam cum omnem potestatem in eum acciperet mors, hoc est diabolus, absque anima sola, et ut percuteret, et ut

---

[1]) I Cor. VI, 20. [2]) Job. II, 10. [3]) Edd. M. „non."

exulceraret, et ut torqueret, et ut seduceret, cum cuncta secundum virtutem suam insatiabilis mors exerceret, nequaquam quicquam justitiae in illo beato mori potuit. Idcirco mors apud Job mortua est cum omnibus efficientiis suis: justitia vero, quae in eo pridem vigebat, magis ac magis in illo divinis visionibus atque divino colloquio revixit. O beate Job vivens in perpetuum apud Deum, et victor permanens in conspectu regis Domini, ora pro nobis miseris, ut etiam nos terribilis Dei misericordia protegat in omnibus tribulationibus, et eripiat ab omnibus oppressionibus maligni, et connumeret nos cum justis, et conscribat nos cum his, qui salvi fiunt, et requiescere nos faciat cum illis in regno suo, ubi perpetuo cum sanctis magnificemus illum.

ANONYMI IN JOB

LIBER TERTIUS.

Magnos ac plurimos, stupendos quoque ac terribiles Job dolores in praefatis demonstravimus, non juxta meritum justi illius, sed juxta virtutem nostrae humanitatis, et secundum donum Dei. Quis enim juxta meritum poterit justum illum magnificare, quem ipse Dominus, qui corda cognoscit, magnificans dicit: „non [1]) est similis illi quisquam super terram?" Si igitur ante passionem non fuit illi similis quisquam super terram, si autem nec ante,

[1]) Job. 1, 8.

nec postea fuit illi similis quisquam super terram, quis ex his, qui sunt super terram, juxta meritum narrationem vel laudem illi exhibere potest? Non solum enim omnes homines, sed puto, quod et audeo dicere, etiam ipsos angelos, atque omnes daemones perterruit Job tolerantia et constantia atque fides, cum terra et lutum superavit omnem virtutem ac fortitudinem, atque omnem versutiam malignissimi diaboli, qui cum acceperit in eum potestatem, cuncta haec in eo exercuit, quae omnia corda in pavorem deducunt, et omnem animam stupere faciunt. Cujus enim alterius potestatem accepit aliquando diabolus, nisi solius Job? Si enim alterius cujuslibet potestatem accepisset diabolus, profecto non lateret, sed ille in eo, quod etiam in Job exercuit, perfecisset: cujus rem familiarem perdidit, cujus[1]) natos consumsit, cujus corpus putredine ac vermibus replevit, cui reliquias pro consolatione non dereliquit, cui spem salutis non dimisit, sed solam uxorem pro supplantatione illi reliquit, per quam novissimam ac saevissimam illam sagittam seductionis atque supplantationis in eum dimisit. Sed quemadmodum qui ad petram sagittaverit, petrae quidem nihil facit, omnes vero sagittas in semet ipsum convertit: ita nequissimus diabolus cum inviolabilem petram Job, atque incontaminatum sagittaret adamantem[2]), semet ipsum vulneravit ac dejecit, Job vero nihil fecit. Haec audientes cuncti credentes, observent se diligenter a malis colloquiis, quia „corrumpunt[3]) mores bonos colloquia mala:“ sicut post haec dicit Apostolus. Observent se caute et ab amicis et sodalibus, et a domesticis, et a persuasionibus atque concitationibus eorum: quia omnis amicus supplantans supplantat, atque fallaciter incedit. Maxime autem observate vos, atque attendite animabus

---

[1]) Desunt verba: „cujus natos consumsit,“ in ed. R.
[2]) Edd. M. „ad adamantem.“ [3]) I Cor. XV, 33

vestris, o viri, ab uxoris concitationibus atque malis instigationibus. Per hanc enim in ultimo supplantare Job nisus est diabolus, per hanc superare speravit illum, quem per plurimos atque ingentes dolores superare non potuit. Per istas etiam nunc plurimos subvertit, per istas etiam nunc plurimos ad mala persuadet, alios ad calumnias, alios ad rapinas, alios ad alias iniquitates, alios nihilominus ad odium adversus invicem, ad contentionem quoque et jurgium. Sic enim cum ad invicem litigaverint, in hoc se defensurae sunt, ut viros suos adversus invicem concitent ad bellum, ad inimicitiam quoque atque iniquitatem. Hoc nimirum operatur per eas malignissimus diabolus, succendens atque inflammans corda eorum zelo et ira: et ita infelices viros suos et circa Deum, et circa invicem odibiles reddunt, ut Dei iram acquirant, et circa invicem inimici permaneant: et quod est maximum, cum debuerant unanimiter pro invicem adversus inimicos suos atque adversarios stare, sive intus, sive foris, sive in bello, sive in proeliis, et sibi invicem intendere, atque invicem adjuvare, et mutuo amore terga defendere, reperiuntur sibi invicem inimici ac proditores, atque in propriis ruinis gaudentes. Haec nimirum universa oriuntur ex malignarum atque contrariarum uxorum instigatione ac persuasione: quas non debent audire illi, qui bene intelligunt, viri, sicut nec beatus Job audivit. Propterea factus [1]) est Deo acceptabilis, et ideo inter choros sanctorum magnificatur in perpetuum.

„Ut [2]) autem audierunt tres amici ejus omnia mala, quae ei acciderunt.“ „Ut [3]) audierunt,“ inquit. A quo audierunt? Primum quidem a transeuntibus. Quis enim erat, qui non praedicaret ea, quae Job acciderunt? Puto quod et ipsum pelagus et aër, ventorum nihilominus spi

[1]) Deest „factus“ in ed. R.

[2]) Job. II, 11. [3]) Job. II, 11.

rantium flabra, miserabilem illam famam atque lamentabile illud nuncium, per omnes provincias ventilaverint. Super haec autem omnes homines, qui viderunt hanc rem, et qui audierunt, audientibus haec divulgabant, haec nominabant, de his sciscitabantur, de his interrogabant, et in vicis, et in triviis, et in plateis civitatis, et in porticibus domorum, et qui iter agebant, atque omnes, qui sibi invicem ubique occurrebant, haec ad alterutrum loquebantur, de his se invicem interrogabant: maxime ii [1]), qui de longinquo veniebant, et aliquo proficiscebantur, omnes, quibus occurrebant, de his interrogabant, dicentes: Si verum est, o viri, hoc quod de Job dicitur, si verum est hoc, quod de justo illo praedicatur, cujus justitiis coelum et terra atque omnes homines attestantur, quod tam amare miseriis afflictus sit, quod tam miserabiliter percussus sit? Haec atque his similia cum loquuntur, veritatem ab iis de iis, quae provenerant, audiunt, quam in longinquo, in omnem regionem ac provinciam deportaverunt. Quocunque itaque pervenerint, omnes regiones ac provincias, civitates quoque atque castella, miserabili hoc nuncio et lamentabili fama repleverunt. Audierunt ergo tres sodales, vel amici ejus hoc, quod jam omnibus erat certum atque cognitum, audierunt etiam isti. Nam nihil est ita praedicabile, sicut magni hominis ruina. Cum enim quilibet ex humilibus ad sublimitatem pervenerit, non ita ubique ejus auditio fit, sicut cum quis ex sublimibus humiliatus fuerit, sicut cum quis magnus interierit, quantocius ventorum flabris fama ejus omnem regionem atque omnem auditum penetrat. Ergo quia ita provenit de justo Job, ideoque [2]) cum omnes, et qui prope, et qui longe erant, audissent, audierunt etiam tres amici ejus omnia mala, quae ei acciderunt. Voluerunt nonnulli dicere, quod daemones iis praedicaverint, quod nullus ex sa-

---

[1]) Edd. M. „hi." [2]) Edd. M. „ideo cum" etc.

pientibus recipit. Blasphemiae enim sermo est hic. Nam illi viri Dei cultores fuerunt, utpote Job sodales atque amici, pii ac Deo credentes. Non enim amplexabatur Job justus injustos, vel impios viros, amicos ac sodales habere. Idcirco ita percipiamus nos, qui Deum timemus, quod sancti angeli ad eos venientes, sive in somno, sive in [1]) vigiliis, admonuerunt eos, ut celeriter venirent, et justum illum amicum consolarentur. Venientibus autem illis illuc, ut putabant insipienter se pro Deo stare, inventa occasione nequissimus daemon ad blasphemiam justi Job illos convertit. Nam sicut uxorem ejus pridem cum esset religiosa, atque omnibus justitiis ei consentiens, in blasphemiam immutavit, sic et memoratos viros. De quibus dicit istic: „audientes [2]) tres amici ejus omnia, quae acciderant ei:“ filiorum interitum, rei familiaris perditionem, corporis putredinem, vermium comestionem, liberorum iniquam consumtionem, non mediocriter, sed miserabili atque lamentabili modo, ut superius demonstratum est, condoluerunt. Haec itaque universa audientes tres sodales ejus, obstupuerunt, et putatisne [3]), inquientes, unde haec universa obvenerunt? Et utrum sit nobis gravius, o viri, hoccine quod amicus noster tales pertulerit miserias, an quod Domini amicus talia sustineat mala, cujus justificationibus ac misericordiis coelum et terra attestantur? Haec scilicet universa ut audierunt, atque haec ad invicem boni illi sodales locuti sunt: „venerunt [4]) statim simul ad eum, ut consolarentur eum, et visitarent illum.“ A prioribus, aiunt, patribus nostris audivimus, o viri, quod antiquus ille frater avi nostri Esau Jacob duodecim filios habuerit, et filiam unam: cum unum ex omnibus, ut putabat, perdidisset, tantum

[1]) Deest „in“ in edd. M. [2]) Job. II, 11.
[3]) Edd. M. „putavere.“ [4]) Cfr. Job. II, 11.

illum unum luxit, et omnes filii ejus et filia[1]) procul dubio et multi aliorum amicorum, convenientes propter unum filium consolati sunt eum: et noluit consolari etiam incolumi re familiari, et ceteris omnibus viventibus, atque sanitate corporis permanente: et cum nulla res esset alia, quae eum contristaret, non potuit exhilarari. Si autem ille Jacob ita graviter tulit unius filii desperationem, quomodo sustineat Job omnium filiorum suorum lamentabilem ac miserabilem perditionem, quae sub uno ictu omnium facta est pariter? Quomodo sustineat rei familiaris praecedentem jacturam? Quomodo sustineat terribilem atque saevissimam corporis plagam? Pro his, inquiunt[2]), omnibus, o viri, justum est consolari consolationem non habentem, nisi solam in Deo spem habentem. Haec itaque universa ad invicem loquentes, sive per nuncios, sive per Scripturam, boni illi ac religiosi viri venerunt simul ad eum unusquisque de civitate sua, ut consolarentur et visitarent illum. O, inquiunt, ille, qui in omnibus justitiis testimonium habuit, tanquam unus specialiter ex injustis punitur. Ille sine querela verus, misericors, tanquam unus ex impiis percussus affligitur. Ille, qui erat Dei cultor, atque filiorum suorum sollicitus circa Deum sacerdos, tanquam unus ex injustis torquetur. „Venerunt[3]) simul ad eum." Quomodo? Statuerunt tempus, dimensi sunt diem. Quomodo simul pariter venerunt, et non unusquisque a se, neque per[4]) se ipsum? Dei providentia atque Dei operatione ita disponente atque providente, ut non singuli post tempus venirent ad tempus, sed omnes statim, omnes pariter uno tempore, uno die, una hora, utpote unanimes, utpote unum sentientes, utpote concordes. Sic venerunt ad eum simul subito, tanquam unum Deum colentes, tanquam creatori servientes,

---

[1]) Ed. R. „filiae." [2]) Edd. M. „inquit."
[3]) Job. II, 11. [4]) Edd. M. „per semet ipsum."

tanquam unum Job plenissime diligentes. Sic itaque venerunt pariter ad eum [1]). Unde autem venerunt? Non ex una civitate, neque uno loco, neque ex provincia, vel regione, ex suo nihilominus regno venerunt simul ad eum. Cum omnibus enim miraculis, est etiam hoc ingens miraculum, ut cum ita longe ac late ab [2]) invicem morarentur, pariter ad beatum Job venirent, unusquisque ex sua civitate, in qua morabatur, in qua regnabat, in qua dominabatur. Unusquisque ergo ex sua civitate venit, hoc est, ex civitate regni sui. Et ob quam rem venerunt? Ad consolandum atque ad [3]) visitandum illum. Et vere quia ipsi quidem ob hoc venerunt, ut consolarentur ac visitarent illum: sed nequissimus diabolus bonorum ac justorum inimicus odio habens omnia, quae diligit Dominus, accepta occasione, qua Deum offenderent atque Dei justitiam, et Job de injustitiis et peccatis accusarent, tantum illos immutavit atque pervertit, ut amplius exulceraret cor Job per haec, quae locuti sunt, quam per omnes dolores, quos pridem exercuit in eum. Nam quid esset castissimae animae Job crudelius, quam ut ab amicis de peccatis fuisset criminatus, cum minime deliquisset, et de impietatibus reprehensus, qui erat ab omnibus impietatibus alienus, et quod pro peccatis sustinuisset omnes dolores, et quod pro injustitia obvenerint illi haec universa mala? Quod autem ad tantam blasphemiam adversus Job pervenerint isti viri, et non timuerint, diaboli livore atque zelo succensi, ex propriis eorum sermonibus comprobatur, quemadmodum dicunt [4]) blasphemantes atque detrahentes illi: Tu quis es? quia dicis: non peccavi factis. Quod si non peccasti, o Job, memento, qui nemo justus periit, aut quando Dei servus eradicabitur? hoc est, sicut tu. Deinde cum ingenti improperio et increpatione atque convitio, quousque loqueris spiritus multiloquax ore

[1]) Ed. R. male: „Deum." [2]) Ed. R. „ad invicem."
[3]) Deest „ad" in ed. R. [4]) Edd. M. „dicit."

tuo? Numquid Deus injuste judicat, hoc est, sicut te peccantem? Aut is, qui omnia creavit, perturbavit justitiam? Hoc est, si in te esset justitia, non utique perturbaret justus judex judicium atque vitam tuam. Nam spes impii peribit sicut et tua, qui impius es: inhabitabilis autem erit quae sub coelo est domus, hoc est, sicut et tua: áliaque innumera his graviora atque amariora blasphemantes de justo illo locuti sunt. Propter quod et duriter in novissimo a Deo reprehensi sunt, utpote qui nihil veritatis locuti fuerint de Job. Sic itaque cum visitare atque consolari eum venissent, ad inimicitiam conversi sunt, ad criminationem, et ad reprehensionem, ad maledictum quoque atque blasphemiam. Postquam vero omnia tentavit nequissimus adversarius, etiam ad hoc pervenit, ut amicos in inimicos converteret, atque sinceros sodales adversarios efficeret, callide tractans apud semet ipsum, ac dicens: si per os uxoris eum seducere non valui, os amicorum ad inimicitiam permutatorum perficiam, irritem, exaggerem, exacerbem, succendam, ut supra modum inflammatus atque exaggeratus, ad Dei blasphemiam convertatur. Novem responsiones blasphemiae plenas adversus Job eos dicere compulit, unumquemque eorum tres. Sed beatus Job nullatenus ante eos titubavit, sed totidem responsionibus, quin imo potius pluribus ac majoribus omnibus illis respondens, et Dei justitiam ac bonitatem manifestavit, et eorum injustam causationem confutavit per alia quidem plurima, nec non et per ea, quae in facie dicit ad eos: Vos estis medici injusti, et sanatores pessimi cuncti. Quia cum curare dolores ejus, et consolari animam ejus venissent, in amaritudinem ac malitiam circa Job conversi sunt. Merito ergo injustos medicos, juste eos appellat. Si, inquam, venerunt ad eum, ut consolarentur atque visitarent illum, illi suo proposito ob hoc venerunt, sed nequissimus inimicus malignusque adversarius, per cuncta permansit inimicus, atque per omnia

sua exercuit odia, et per uxorem, et per amicos, et per sodales. Propterea visitationis atque consolationis adventus, totius tristitiae ac moeroris, beatissimo Job est factus.

Post quae universa dicit: „videntes [1]) autem illum de longe, non agnoverunt.“ Sed ante ita per paucos sermones inquiramus. Ob quam rem tam duriter circa Job, vel potius adversus Job insurrexerunt? Audi, mala opinione succensi, et injuste aemulantes Deum, ut ipsi putabant, quod Deum aemularentur atque defenderent, obcaecati sunt ab inimico, ut judicia Dei non inquirerent. Hoc scilicet arbitrati sunt, et hoc dixerunt illi viri, quia cum sit justus Deus ac bonus, justis atque innocentibus non ingerit mala. Quod si innocentibus mala ingerit, quomodo bonus vel justus comprobabitur, cum hujusmodi mala Job ingesserit justo? Oportet, inquiunt, aut Job propter injustitiam passum fuisse, aut certe Deus injuste mala ei irrogasse reperiatur: aut Job pro peccatis fuisse passum, aut Deum injuste ei mala ingessisse. Hanc scilicet cogitationem malam atque illicitam in istis viris oriri faciens diabolus, succendit cor eorum ad omnem iram et indignationem adversum Job, cum studeret confirmare quod Deus justus fuerit, Job vero injustus et impius atque peccator. Adversus quod fortiter stans Job non permisit se audire vaniloquos illos a diabolo succensos, sed et bonum Deum ostendit, et se absque culpa universa haec pati demonstravit. Non enim Deus illi haec mala ingessit, sed diaboli zelus et livor atque invidia. Neque Job pro peccatis sustinuit omnia quae sustinuit, sed quia cum esset justus, diabolus illi invidit, sicut et omnibus justis invidet, et tribulationes adversus eos excitat. Multae tribulationes non injustorum, sed justorum. Testis ergo justitiae Job ipse Deus ostenditur, dicens: „justus [2]), verax, Dei cultor.“ Quod autem diaboli fuerit haec inflam-

---

[1]) Job. II, 12. [2]) Job. I, 1.

matio atque perturbatio, et ex his, quae nunc fiunt, apparet. Frequenter namque etiam nunc idem ipse diabolus unanimes sodales commiscet, atque conturbat per quamlibet modicam rationem, et ad immensam inimicitiam adversus invicem immutat, ita ut efficiantur sibi ex amicis inimici, ex sinceris crudeles adversarii. Haec namque est operatio maligni. Beati qui declinaverint, et restiterint calliditati atque versutiae ejus, ac maledictis suasionibus ejus. Post quae universa ad propositum revertamur.

„Videntes [1]), inquit, illum de longe." Qui? Tres sodales ejus, necdum adhuc immutati, nec praevaricati, sed cum essent puri, videntes eum de longe. De longe enim respexerunt, et contemplati sunt, atque viderunt eum. Nam mox ut ipsam civitatem viderunt, mox nihilominus sicubi ipsum viderent ambierunt. Totum namque cor eorum dolore atque angustia plenum pendebat, ubinam Job conquiesceret. Merito de longe viderunt eum, quia de longe cogitabant de eo, atque de longe erant solliciti pro illo. Idcirco de longe conspexerunt eum. Nam amicus amicum suum de longe videt, sive corporis visione, sive animae sinceritate, quum memor est ejus in donis et muneribus, atque in suae gratiae perfectione. „Videntes [2]) illum de longe." Ubi? Super acervum stercoris, super muranam in via publica. „Videntes [3]) eum de longe," repleti sunt dolore et gemitu, planctu [4]) quoque atque lamentatione, sicut inferius demonstrabitur. „Videntes [5]) eum de longe, non cognoverunt eum." Nam vere non erat per quod agnosceretur, regale solium non erat, diadema non erat, gloria neque vestis regia et ministri, qui undique circumdarent, non fuerunt. Ergo quia nihil illorum in eo viderunt, quae pridem in eo esse sciebant, quae ante in illo videre soliti fuerant, merito

---

[1]) Job. II, 12. [2]) Job. II, 12. [3]) Job. II, 12.
[4]) Ed. R. „et planctu." [5]) Job. II, 12.

videntes illum non agnoverunt. In quo eum agnoscerent? Coma capitis non erat ei. Nam tondens comam et diabolo eam jactans, terra caput suum replevit. In quo agnoscerent? In facie atque vultus gloria? Non erat nec ipsa. Nam putredo faciem exterminaverat, et vermes vultum immutaverant. Pro his ergo omnibus videntes illum non agnoverunt. Vultum non agnoverunt, sed conscientiam agnoverunt. Faciem non agnoverunt, sed sinceritatem agnoverunt. Nam cum ita miserabilem atque lamentabilem illum viderunt, neque contemserunt, neque spreverunt, sed immensam sinceritatem ostenderunt, sicut inferius demonstrabitur. Non enim erant tales beati illi viri, quales nunc profecto sunt homines malevoli, ingrati: qui cum bene est cuilibet, tum illi amici sunt et sinceri atque puri esse videntur. Cum cuilibet tribulatio advenerit, tunc videlicet illi discedunt et despiciunt, obliviscuntur, derelinquunt, oblivionem atque ingratificationem omnium priorum ostendentes. Sed olim homines non fuerunt tales, sed sinceritatem, atque dilectionem custodierunt circa se, ac pro se invicem usque ad mortem, sicut evidenter ostendit ille, qui ait: „sodalis [1]) amico compatitur usque ad mortem, et in tempore belli accipit arma.“ Tales fuerunt illi beati viri sinceri, absque fallacia Job amici, qui ad inimicitiam circa Job nunquam sunt immutati, neque ad hoc ut renunciarent illi, vel derelinquerent eum, nisi pro verborum controversia, ac eloquiorum certamine; ut putabant quod Dei justitiam defenderent. Sed vere diabolus inflammaverat corda eorum, quo magis Job molestiam irrogarent, quo magis multipliciores tentationes justo illi ingererent. „Videntes [2]), inquit, eum non agnoverunt.“ Talem, qualis pridem fuerat, non agnoverunt: talem vero, qualis tunc

[1]) Cfr. Sap. Sirac. XXXVII, 5. (Ecclesiastic.)
[2]) Job. II, 12.

fuisset, agnoverunt, miserabilem, lamentabilem, infelicem, malis omnibus refertum. Idcirco singuli scindentes vestimenta sua, et spargentes terram super capita sua, asserunt illi septem diebus et septem noctibus. Admirantes viri illi, atque stupentes vehementem ac terribilem atque lamentabilem ejus immutationem, vestimenta sua consciderunt, et [1]) terram super capita sua sparserunt. Quae fecisti, inquiunt, o Job, facimus, et quae gessisti gerimus, vestimenta nostra scindimus [2]), et terram super capita nostra spargimus. Sic namque et tu fecisti ante paululum, ut inquiunt, o Job: et utinam ceteros dolores tuos tecum dividere possimus, tantum ut apprehendentis te poenae revelatio fiat.

„Scindentes [3]) unusquisque vestimenta sua, et spargentes terram super capita sua.“ Consuetudo erat omnibus antiquis ubique ut cum grave aliquid atque lamentabile vel periculosum audissent, vel sustinuissent, continuo vestimenta sua scinderent, et cinerem atque terram capiti suo spargerent, cilicio nihilominus continuo se induentes. Sic scidit olim Jacob [4]) vestimenta sua, et cilicium imposuit corpori suo, quando nunciata est ei Joseph interitio: et ut de quamplurimis sileam, sic scidit David [5]), cum Sichelech ab Amalechitis captam invenit, et iterum quando Saul et Jonathae mortem audivit [6]). Sic scidit Ezechias [7]), quando minas ac blasphemias Senacherib [8]) et Rhapsacis audivit; sic scidit rex Ninivitarum vestimenta sua,

---

[1]) Desunt verba: „et terram super capita sua sparserunt,“ in ed. R.

[2]) Desunt verba: „scindimus, et terram super capita nostra,“ in ed. R.

[3]) Job. II, 12. [4]) Cfr. Gen. XXXVII, 34.

[5]) Cfr. I Sam. XXX, 4. (I Regg.)

[6]) Cfr. II. Sam. I, 17. (II Regg.)

[7]) Cfr. II Regg. XIX, 1. (IV Regg.)

[8]) Edd. M. „Sennacherib et Rapsacis.“

et cilicio se induens in cinere sedit, quando a Jona [1]) propheta de Ninives subversione audivit. Sic scidit [2]) ultimus in lege Judaeorum princeps sacerdotum, cum adversus Dominum blasphemiam quaereret, ex quo Judaeorum sacerdotium, et omnis Judaeorum legis ritus conscissus atque distractus penitus interiit. Juxta hanc ergo antiquorum consuetudinem etiam viri illi Job amici cum terribiles Job conspexissent dolores, scindentes vestimenta sua, et spargentes terram super capita sua, assederunt illi septem diebus et septem noctibus. „Assederunt [3]) illi" sicut medici ad infirmum, sed sanitatis medicamina invenire non potuerunt aegroto. „Assederunt [4]) illi" tanquam consolatores dolentis, sed consolationem invenire non potuerunt miserabili. „Assederunt [5]) illi." Et ubi assederunt? Foris in murana, atque in acervo stercoris, et in strata? Non, absit. Non enim tanta multitudo dolorum inundaverat Job, ut ille honorem ad se venientium non intelligeret, ut dignitatem praesentium non consideraret. Quamdiu ergo venirent illi viri, illo usque foris in murana, in strata omnibus evidenter ostendens passionem suam, et quia cum esset justus vehementes sustinuerit dolores. Postquam vero memorati viri venerunt, deferens honorem sinceritati eorum, et honorificans personas eorum, introivit in civitatem, et sedit in domo: et ita venerabiles isti viri sederunt apud eum septem diebus et septem noctibus. Hebdomada dierum ei assederunt, ex qua hebdomada totum hoc consummatur saeculum. „Assederunt [6]) ei septem diebus et septem noctibus," indivulsi, inseparati atque indissociati. „Assederunt [7]) ei septem diebus et septem noctibus," nusquam discedentes, nusquam recedentes, nusquam deserentes, neque ad es-

---

[1]) Cfr. Jon. III, 5. seqq. [2]) Matth. XXVI, 65.
[3]) Job. II, 13. [4]) Job. II, 13. [5]) Job. II, 13.
[6]) Job. II, 13. [7]) Job. II, 13.

cam, neque ad potum, neque ad lectum, neque ad aliud refrigerium. Sed forsitan dicit aliquis: et quomodo sustinuerunt non manducare, neque bibere septem diebus? Primum quidem divina erant virtute confortati, tam pro Job, quam pro sua sinceritate. Nam justi erant viri isti atque religiosi, merito et Dei colloquio post hoc digni habiti sunt. Dei itaque virtute atque providentia confortati sustinuerunt. Item adhuc etiam isti viri aliter venerunt, et videntes obstupuerunt, et immenso dolore atque tristitia atque gemitu repleti sunt. „Assederunt [1]) ei septem diebus et septem noctibus,“ ipsa tristitia atque ipsis doloribus saturati, ipsis vocibus satiati, ipsis lacrimis inebriati. Haec recordantes post haec sancti, dixerunt ea verbis, quae illi perfecerunt factis. „Fuerunt [2]) mihi lacrimae meae panes die ac nocte:“ et: „oblitus [3]) sum edere panem meum a voce gemituum meorum:“ et: „potasti [4]) hos lacrimis in mensura.“ Tanta ergo tristitia ac dolore, et gemitibus, suspiriis quoque et lacrimis, atque lamentatione repleti sunt viri illi, ut omnium carnalium atque praesentium obliviscerentur, et alerentur et saturarentur et replerentur ipsa tristitia et luctu. Nam sicut Job saturabatur vehementioribus doloribus, similiter beati viri illi saturabantur immensa tristitia atque ululatibus. Sic, inquit, „assederunt [5]) illi septem diebus et septem noctibus,“ et mortui luctum apud viventem Job impleverunt. Luctus enim fit [6]) mortui septem diebus et septem noctibus. O sollicitudinem beatorum illorum atque devotionem, quam circa Job habuerunt! O virtus et constantia! O patientia atque animi fortitudo! Commortui sunt justo illi Job non manducando, neque bibendo, quae universa mortem significant. Nam sicut non manducaverunt, neque bibe-

[1]) Job. II, 13. [2]) Psalm. XLII, 3. (XLI.)
[3]) Psalm. CII, 4. 5. (CI.) [4]) Psalm. LXXX, 5. (LXXIX.)
[5]) Job. II, 13. [6]) Edd. M. „mortui fit.“

runt, sic nec locuti sunt, et sicut non sunt locuti septem diebus, ita nec manducaverunt, nec biberunt. Quod autem non manducaverunt septem diebus, ostendit in subsequentibus, dicens: „assederunt [1]) ei septem diebus et septem noctibus, et nemo illorum locutus est ad eum verbum.“ Quare? Quia viderant plagam ejus saevissimam esse, et magnam valde. Septem diebus et septem noctibus non aperire os, non loqui verbum, non proferre sermonem, magni est doloris indicium. Sed interim illud impleverunt beati illi viri non discedentes, neque avertentes faciem, neque locum deserentes, sed jugiter permanentes, atque assidentes illi septem diebus et septem noctibus, et nemo illorum locutus est ei verbum. Stupor enim atque pavor occupaverat illos, videntes talia pati virum sanctum ac justum, a Deo testimonium consecutum. Certum est, quod non solum pro Job, sed etiam pro se unusquisque eorum sollicitus erat, metuens quid etiam de se gereretur, vel quid exspectaretur. Nam si justum talia invenerunt mala, nos, inquiunt, qui longe sumus ab hujus justificationibus, quid exspectabimus, vel quid sustinebimus? Haec recordantes posteri dixerunt: „si [2]) justus vix salvabitur, peccator et impius ubi apparebunt?“ Immensa ergo tristitia, atque dolor cordis, non permisit eos reminisci neque ciborum, neque potuum, neque aliquid humani recordari potuerunt. Propterea jejuni, et sine potu, et sine sermone „assederunt [3]) ei septem diebus et septem noctibus.“ Quomodo omnino reminisci poterant alicujus rei, cum tam saevam atque terribilem viderent plagam istius justi? Quomodo videlicet consolari illum poterant, vel quid ad eum dixissent? Hoccine? Si rem familiarem amisisti, reparabunt eam tibi filii. An illud? Si liberi sublati sunt tibi, transiges [4])

---

[1]) Job. II, 13. [2]) I Petr. IV, 18.
[3]) Job. II, 13. [4]) Edd. M. „transies.“

de re familiari. Sed non poterant haec dicere. Omnia enim subito uno tempore interierunt. An hoc dixissent? Corporis incolumitas et membrorum fortitudo, atque brachiorum virtus, rependet tibi omnia atque restituet. Sed hoc, inquiunt, praesertim dicere non possumus. Ipsi enim videmus corpus humore consumtum, et omnia membra comesta a multitudine vermium. Pro istis ergo omnibus quomodo, inquiunt, te consolemur, vel quomodo os aperiamus, vel quid dicamus, non invenimus. An antiquas historias proferemus? Sed a saeculo talia non acciderunt, sed ab initio talia non provenerunt. An antiquorum dolores atque passiones proferentes, ac commonefacientes illum, consolabimur eum? Ergo quia nec quicquam erat, nec in factis, neque in verbis, per quod consolari eum possent, idcirco sedebant taciturnitate sua ipsi vehementiae dolorum ejus attestantes. Nam discedere non poterant, praesentes loqui non audebant. Propterea „assederunt [1]) illi septem diebus, et septem noctibus," inclinatis deorsum ad terram faciebus. Aliquando autem intendentes in illum, et visionem plagae illius stupentes, continuo identidem dejiciebant facies. Aliquando se genibus imponentes, aliquando autem super manum incumbentes, non in lectulis, neque in grabatis, neque in straminibus requiescentes, sed procul dubio in cinere et cilicio, in terra sedentes, atque in Job intendentes, quando sedebat sedebant, si tamen omnino prae doloribus aliquando jacere poterat. Sic namque in gemitibus, ac suspiriis istos septem dies peragentes assederunt illi, os non aperientes, neque verbum loquentes, nisi tantum graviter suspirantes, atque ingemiscentes. Verum tamen nec de hoc sileamus, qui fuerunt hi viri, vel quales, vel unde. Non fuerunt aliqui minimi, neque contemtibiles, sed egregii fuerunt, et principes regionum, atque provinciarum suarum do-

---

[1]) Job. II, 13.

mini, ac duces gentis suae. Et cum ita magni, atque potentes fuissent, tantum se humiliaverunt, atque afflixerunt, ut in cinere et cilicio sederent septem diebus propter sinceritatem ac dilectionem, quam circa illum habuerunt: quod nemo nunc hominum facit, neque amicus, neque frater, neque filius, ut assideat jejunus aut sine potu una die, ne dicam septem diebus, et septem noctibus. Quae autem fuerunt nomina horum virorum? Heliphaz [1]) Themanitarum dux, Baldath Suitarum tyrannus, Sophar Nomadarum rex. Et quae fuerunt gentes, quibus isti regnabant, atque dominabantur? Genus fuerunt Esau filii Isaac fratris Jacob, genus, tribus, progenies, provinciae, regiones. Nam sicut Jacob multitudinem genuit gentis Israelitarum et Judaeorum, ita Esau multitudinem genuit gentium, qui appellabantur Idumaei. Sed in Israel sive judex erat unus, qui totum Israel judicabat, sive rex unus erat, qui universo Israel imperabat, quamdiu illi secundum consilium Dei ambulaverunt [2]). In Idumaeis autem, hoc est, in genere Esau, secundum consuetudinem omnium gentium, per singulas civitates et regiones reges fuerunt, atque duces provinciarum, et singuli in regione sua regnabant, atque imperabaut. Ergo quia nunc proxime erat adhuc memoria Abraham, et Isaac justorum illorum, et quia ipse Esau Dei cultor erat: — quanquam enim in nonnullis violaverit, attamen eandem Dei culturam filiis suis tradidit —: merito plerique Idumaeorum cultores Dei fuerunt, et aliquanti valde religiosi, sicut Job, vel amici ejus, qui venerunt ad eum. Cognominatae namque sunt quaedam Idumaeorum regiones Arabia, in cujus Arabiae finibus manebat Job. Nam et uxorem de Arabia accepit, utpote ejusdem generis exsistentibus Arabitis. Nisi enim unius generis essent, nunquam Job ex alieni-

---

[1]) Edd. M. constanter: Heliphar.

[2]) Edd. M. „ambulaverint."

gena gente uxorem se accipere passus fuisset. Nunc sane periit Idumaeorum et nomen, et lingua, et omnes Arabi nominantur, atque omnes Syriace loquuntur. Quod autem Job ex genere fuerit Esau, et ex Esau filiis, similiter et amici ejus, qui venerunt ad eum, religiosi Dei cultores fuerunt, verum tamen omnes fuerunt ex genere Esau, ejusdem generis atque linguae, ut Job: idcirco illi unanimes fuerunt ac concordes. Similiter etiam illae provinciae, ac regiones, quibus ipsi regnabant, atque imperabant, etiam hae omnes ex [1]) genere fuerunt Esau, et contribulibus suis regnabant, atque imperabant. Sive enim Themanitae, quibus Heliphaz regnabat, sive Suitae, quibus Baldath principatum gerebat, sive Nomadae, quibus Sophar imperabat, omnes genus Esau atque tribus fuerunt. Hoc nimirum ostenditur ex libro Paralipomenon, ubi dicit: „venerunt autem cum illis et Nomadae genus Esau." Cum ita ergo gloriosi essent viri illi reges, ac principes, atque provinciarum duces, assederunt [2]) „illi septem diebus et septem noctibus." Sed assederunt tanquam religiosi Dei cultores, non quaerentes neque maleficia, neque auguria, neque divinationes, neque phylacteria, neque lamellas [3]), neque incantationes damnabiles. Scire namque debent religiosi viri, quia haec omnia diaboli sunt seductiones, daemonum sunt irrisiones, idololatriae sunt faex, animarum infatuatio, atque cordium scandalum: quae non intelligentes plerique hoc nunc tempore, mox ut quidpiam aliquid molestaverit, continuo incantationes atque incantatores requirunt, statim phylacteria alligant, illico maleficiis intendunt, aut in charta scribunt, aut in stanno, aut in [4]) plumbo et alligant ei, qui aliquem [5]) dolorem sustinuerit. Alii autem serpentium in-

[1]) Deest „ex" in ed. R. [2]) Job, II, 13.
[3]) Edd. M. „lamelas." [4]) Deest „in" in ed. R.
[5]) Deest „aliquem" in ed. R.

cantationes, daemonum persuasiones, atque Dei blasphemias incantant. Item vero alii fascinare dicuntur, sive quod fascinent [1]), sive quod fascinentur, et hae [2]) daemonis adinventiones sunt. Cum enim infrunite manducaverint, vel biberint, cum ipsa viscera non sufferentia perturbata fuerint, et in dolorem atque in [3]) infirmitatem fuerint conversa, juxta hoc, quod dictum est: „in [4]) escis plurimis fit infirmitas:“ tunc nimirum dicunt insipienter, quod fascinatus sit quilibet. Quando jejunamus, o viri, abstinemus nos ut non gustemus carnes, neque vinum, neque superfluas escas, tunc quare non fascinamur? Mox autem ut rursus manducare atque bibere coeperimus, continuo et ventris commotio atque viscerum perturbatio fit, nisi is solus effugerit, qui valde sibimet ipsi intenderit, ne gustet quicquam superfluum. Sic itaque non fascinationes praevalent quicquam, sed hominum incontinentia. Et videlicet hoc verum, quia [5]) cum manducamus vel bibimus, si dei [6]) memores fuerimus, si terribile nomen ejus invocaverimus, si nosmet ipsos, vel cibum et potum nostrum signo venerabilis crucis Christi signaverimus [7]), si ad coelum oculos nostros levantes dicamus, „qui [8]) dat [9]) escam omni carni:“ dat [10]) etiam nobis cum benedictione hunc cibum sumere, si dixerimus cum sinceritate ad Dominum nostrum: tu dixisti, Domine, quia si aliquid mortiferum biberimus tuum invocantes nomen, non erit nobis molestum: tu itaque, Domine virtutis et gloriae, averte veneficam et iniquam operationem a nobis, et ab omni-

---

[1]) Ed. R. „fascinant.“ [2]) Deest „hae“ in ed. R.
[3]) Deest „in“ in ed. R.
[4]) Sap. Sirac. XXXVII, 30. (Ecclesiastic.)
[5]) Deest „quia“ in ed. R. [6]) Ed. R. „fidei.“
[7]) Ed. R. „significaverimus.“
[8]) Psalm. CXXXVI, 25. (CXXXV.)
[9]) Edd. M. „das.“ [10]) Edd. M. „da.“

bus cibis nostris. Nisi enim tua misericordia conservaverit, quomodo possumus effugere tanta pericula ciborum sane ac potuum, quae frequenter plus repunt ac serpunt, quam malignae ac venenosae bestiae? Quidam autem sternutamentis adhuc observiunt, et invocationibus atque revocationibus, et occursibus atque volucrum vocibus, non intelligentes miseri et spe vacui, quia a Domino gressus hominis diriguntur, neque valentes dicere ad Deum cum sanctis: „gressus[1]) meos dirige secundum eloquium tuum, et ne dominetur mihi omnis iniquitas." Nam is, qui cum fide ad Dominum haec dixerit, implevit illud, quod dicendum est: Dominus erit in omnibus viis tuis, et egressus[2]) tuos in pace deducet. Qui autem ad vana intenderint auguria ac veneficia, divinationes quoque ac phylacteria, atque incantationes, horum gressus conturbabuntur, horum opera impediuntur, ab istis Dei visitatio recedit, istos sancti angeli derelinquunt, cum istis diabolus permanet, infatuans mentes eorum, obtundens corda illorum, abstrahens a Deo sensus eorum. De hujuscemodi digne dicetur: o infelicia hominum consilia, o vanae atque supervacuae terrenorum cogitationes, qui a Deo abstracti atque praevaricati, de mortuis salutem exspectant, ab inanimatis consilium quaerunt, et cum idololatriam declinare videantur, idolorum faeces atque reliquias adorare noscuntur, auguria et divinationes, incantationes quoque ac maleficia atque phylacteria: et ab omnipotentis ac viventis Dei misericordia spem suam avertunt, et in mortuis atque inanimatis sperant, in phylacteriis atque ceteris superius recitatis. Mitte ea in ignem, si valeant semet ipsa adjuvare, si valeant semet ipsa de igne eruere. Si autem se adjuvare non possunt, te qualiter adjuvabunt? Quod si se de igne non valent eruere, o homo, qualiter eruent te ab infirmitate? Dic, o homo, quod medica-

[1]) Psalm. CXIX, 133. (CXVIII.) [2]) Ed. R. „gressus."

mentum est melius pane, qui laetificat cor hominis? Sed et panem si collo appenderis, et non momorderis, vel manducaveris, nihil tibi prodest, nihil te juvat. Si ergo panis, qui est corporis vita, collo appensus nihil adjuvat, quomodo adjuvent phylacteria, vel laminae inanimatae atque totius vitae exsortes? Vel qualiter adjuvent incantationes et auguria, divinationes quoque atque maleficia, occursus nihilominus et vocationes atque revocationes, quae sunt daemonum servitutes et daemonum illusiones, atque idololatriae communicatio? Infelix namque est, qui in statua inanimata sperat, infelicior vero, qui in phylacteriis mortuis sperat. Nam sicut is, qui idolis servierit, interfici praeceptus est in lege Dei, ita similiter omnis incantator, et augurans, ac divinans, et ventriloquus [1]), atque volucrum voces observans, cum omnibus ceteris maleficiis interire atque interfici praeceptus est. Post quae universa, inferorum ira, atque tormentum gehennae, supplicia quoque aeterni judicii, atque flammae ignis inexstinguibilis exspectant omnes hujusmodi [2]) in tempore resurrectionis. Sed interim bonum est interrogare istos, qui auguria observant, atque occursibus, aut vocationibus, aut revocationibus intendunt, quae augurii meta occurrit Pharaoni, cum filios Israel secutus, demersus est in rubrum mare, ut nec nuncius innumeri exercitus Aegyptiorum superesset? Quis vocabit Sennacherib regem Assyriorum, vel quae avis cecinit illi, cum ille [3]) a Judaea profectus omnibus sub una nocte ad centum octoginta quinque millia exercituum suorum amissis, et confusus ad regionem suam reversus, gladio in domo Dei sui ceciderit, et non potuerint eum adjuvare, neque idola ejus, neque incantationes, neque veneficia, neque auguria? Similiter nec Pharaonem potuit defendere multitudo idolorum, at-

---

[1]) Edd. M. „ventrilogus.“ [2]) Edd. M. „hujuscemodi.“
[3]) Deest „ille“ in ed. R.

que omnium maleficia, et plurimorum incantationes, quae fuerunt in Aegypto prae ceteris omnibus gentibus, sicut dicitur quodam in loco: „fecerunt [1]) autem incantatores Aegyptiorum similiter maleficiis suis.“ Sed non timuit rubrum mare incantationes atque maleficia eorum, atque accipiens Dei mandatum, cunctos subito demersit in profundum. Quid profuit Sauli, quod exiturus ad proelium, primum a Deo discedens ad divinos confugit, et mulierem [2]) de eventu loquentem quaesivit, et cum adhuc spem suam converteret, et exspectaret, cum multis protinus interiit? Aliique [3]) innumeri similiter in incantationibus et auguriis atque maleficiis sperantes, super terram miseri, ac sine spe facti sunt, et apud inferos perpetuo puniti, miserabiliores in aeternum permanebunt. Haec itaque universa declinemus, o amici, haec fugiamus tanquam flammam ignis, haec relinquamus tanquam poenam gehennae, haec exsecremur utpote societatem daemonum. Omnes autem causas nostras sive dolorum, sive languorum, sive poenarum, sive tribulationum, sive viarum, sive itinerum, sive ingressuum, sive egressuum, cuncta Deo commendemus, cuncta Deo committamus, ut Dominus custodiat omnes ingressus atque exitus nostros, ut Dominus fiat nobis cooperator et comes, atque suffragator in omni tempore, et in omni loco, ut angelis suis mandet de nobis, ut custodiant nos in omnibus viis nostris, ut cum sanctis connumerati consequenter etiam cum ipsis dicamus: „sive [4]) vivimus, sive morimur, Domini sumus.“ Non sumus idolorum, neque incantationum, neque auguriorum, neque divinationum, neque maleficiorum, neque phylacteriorum, neque ullius horum, quae sunt servitus daemonum et diaboli seductiones: sed Domini sumus, qui dominatur vitae et morti, qui habet po-

---

1) Exod. VII, 11. 2) Cfr. I Sam. XXVIII. (I Regg.)
3) Ed. R. „Atque innumeri“ etc. 4) Cfr. Rom. XIV, 8.

testatem carnis et spiritus, in cujus manibus vivorum spiramentum est. Sic namque et beati illi viri, qui venerunt ad Job, id est, amici ejus, cum essent religiosi Dei cultores, omnes exsecrabiles daemonum seductiones declinantes, assederunt [1]) „ei septem diebus et septem noctibus." Maleficia et divinationes non requisierunt, nisi ad solum Deum animas suas levaverunt, pro doloribus Job gemuerunt atque suspiraverunt. Sederunt apud eum facientes hoc, quod in Scriptura post hoc traditum est ante scripturam implentes: „ne [2]) denegaveris te flentibus in consolationem:" et: „flete [3]) cum flentibus:" et: „melius [4]) est ire in domum luctus, quam in domum epulationis." Sederunt apud eum tacentes super immensa ejus patientia ac tolerantia, atque constantia. Nam cum a vermibus carnes suas devorari videret, gaudens sustinuit haec [5]) apud semet ipsum existimans, ac dicens: Si celeriter omnes carnes meae consumtae fuerint, celeriter in incorruptionem suscipietur spiritus, properabit ad Deum anima mea quantocius terram terrae relinquens, et corpus hoc ante sepulcrum in escam vermibus tradens. Sive ante mortem, sive post mortem [6]) corpus hoc vermibus in comestionem relinquetur, sicut dicit post haec: [7]) „cum mortuus fuerit homo, capiet haereditatem bestias et reptilia, et vermes." Cum hujusmodi plurima beatus Job apud semet ipsum loqueretur, septem diebus tacens sustinuit. Eadem videlicet tractantes et amici ejus, qui ad eum venerunt, tacuerant etiam ipsi velut in stuporem deducti, os aperire non valentes, neque initium locutionis inve-

---

[1]) Job. II, 13.
[2]) Cfr. Sap. Sirac. VII, 11. coll. 34. (Ecclesiastic.)
[3]) Cfr. Rom. XII, 15. [4]) Ecclesiast. VII, 2.
[5]) Deest „haec" in ed. R.
[6]) Edd. M. „mortem seu corpus."
[7]) Edd. M. „hoc." — Cfr. Job. XVII.

nientes. Sed ultra non sustinuit constantissimus ille Job ipsam taciturnitatem, sed primus coepit loqui, utpote primus in ipsa passione, utpote solus sustinens ipsa vulnera, atque dolores. Dicit enim: „post[1]) haec aperuit Job os suum." „Post haec." Postquam praecipuam illam passionem transiit, postquam vehementissimum dolorem sustulit, postquam in validis impetuosi nequissimi inundationibus non est submersus, postquam pro omnibus, quae ei acciderant, gratias Domini egit, atque nomen Domini benedixit. Postquam igitur per cuncta victoriam sumsit, post haec nihilominus aperuit os suum cum fiducia, cum patientia. Posthac aperuit os suum, postquam adversus tantos daemones congressus est solus, quantos sustinebant qui edebant carnes ejus. Nam sicut superius in praedones aliquando, quandoque autem in ignem, nonnunquam in ventum vertebant se nequissimi spiritus: sic et nunc istic in multitudinem vermium innumerabilium se vertentes, imparcenter devorabant carnes Job. Nam cum animam non valerent tangere, omnem iniquitatem et omnem iram suam in corpore justi illius exercebant, tantum eum affligentes, quantum iniquitatis habebant, atque exercere permissi fuerant. Adversus ergo tantos daemones certabat Job, quantos vermes habebat in corpore suo. Nam daemones per vermes comedebant atque perforabant carnes ejus. De quibus omnibus victoriam per tolerantiam sumens, et de omnibus per suam constantiam triumphator exsistens, post haec universa aperuit os suum. Quid dicens? Certum est, quia hoc dixit, quod post hoc sancti in Scriptura posuerunt. „Tempus[2]) ac tempus omni rei sub sole, tempus loquendi, et tempus tacendi." Tacuimus, inquit, o viri, usque ad tempus, loquamur nunc in tempore. Haec itaque dicens aperuit Job os suum. Persarum, inquiens, ac Medorum, atque

[1]) Job. III, 1. — Deest „Job" in ed. R.
[2]) Ecclesiast. III, 1. 7.

Chaldaeorum regna et gentes, omnes pariter pusilli et magni cum manducaverint non loquuntur, cum biberint non sermocinantur, maximam notam irrationabilitatis hanc esse existimantes [1]), si manducans quis loquatur, vel bibens concionetur. Idcirco in escis ac potibus os non aperiunt ad loquendum, neque qui ministrant, neque quibus ministratur, sed nutibus omnibus ministrantibus praecipiunt, hanc consuetudinem pro mandato a prioribus accipientes, et velut legem hanc cum sollicitudine observantes, et qui hanc violaverit, tanquam maxima transgrediens jura torquetur. Si Persae, inquit, ac Medi, atque omnes Chaldaei supervacue istam observant taciturnitatem, nos vero, o viri, ait, totam hebdomadam in taciturnitate atque jejunio peragentes, rationabiliter nunc loqui incipiamus. „Aperuit [2]) Job os suum.“ Persae, inquit, atque aliae, quae cum illis sunt gentes, cum manducaverint non loquuntur, et cum biberint non sermocinantur: ego vero a vermibus comestus atque consumtus, et sanguis meus, atque medulla, cum ab iisdem vermibus fuerit bibitus, tacui et non solum locutus. Nunc autem saturatis vermibus, atque illis, qui me per vermes edunt, id est, daemonibus, nunc jam loquar, nunc jam sermociner. Ob quam rem loqueris, vel sermocinaris? Ob hoc, inquit, quia impletum est tempus silentii ac taciturnitatis. Et adhuc, ob quam rem aggrederis loqui, o Job? Ob hoc, inquit, ne cum jugiter taceo, arbitrentur daemones, qui adversum me certant, quod in ipsis vulneribus defecerim, atque in doloribus succubuerim, ne me superatum fuisse putent, aut defecisse, aut debilitatum, sed norint, quia viriliter sto adversus nequitiam eorum, et cum fiducia loquens contemno omnes [3]) malitias atque versutias illorum.

---

[1]) Edd. M. „aestimantes.“

[2]) Job. III, 1. — Deest „Job“ in ed. R.

[3]) Deest „omnes“ in ed. R.

Sed adhuc ob hoc, inquit, ut advenientibus amicis meis os aperiam, atque loquendi illis tempus ostendam. Nisi enim ego coepero loqui, nunquam isti os auderent aperire vehementioribus doloribus perterriti. Pro his ergo omnibus, atque pro horum omnium consummatione, aperuit os suum, et maledicebat diem suum. Haec audientes quidam ex vertibilibus, et insipientibus ac imperitis, accusare atque reprehendere justum illum Job ausi sunt, quasi qui Deum blasphemaverit, et diem suum maledixerit. Quibus duriter restitit ipse Deus in finem hujus scripturae, cum veracem adstruens Job dicit ad Eliphaz: „peccasti [1]) tu," qui de peccato accusasti Job, Job vero non peccavit: „peccasti [2]) tu, et duo amici tui." Ob quam rem? Ob hoc, inquit, quia [3]) „non locuti estis quicquam veritatis in conspectu meo, sicut famulus meus Job." Quem ergo ipse Deus irreprehensibilem confessus est, famulum suum eum appellando, et hoc in fine totius tolerantiae, quis sanus criminari audeat? Quis sapiens reprehendere aggrediatur? Quis enim accusabit electos Dei? Justum maxime, quem tantum elegit, et se dignum testificatus est, ita ut etiam sacerdotem illum delinquentium amicorum constitueret, et per illum peccata eorum illis promitteret remittere. Justum ergo, qui a Deo purgatus est, quis audeat reprehendere, vel accusare quasi illicite diem suum maledicentem? Super quae omnia, o viri, si ob hoc reprehenditur Job, vel accusatur, quod diem suum maledixerit, reprehendatur pariter cum illo, vel accusetur, sanctissimus Jeremias propheta. Nam sicut Job maledixit diem nativitatis suae, ita et Jeremias [4]) devotavit diem nativitatis suae, et omnia consequenter similiter ut Job locutus est de die nativitatis, atque de ceteris omnibus. Si ergo reprehendit quis, vel accusat,

---

[1]) Job. XLII, 7. [2]) Job. XLII, 7.
[3]) Job. XLII, 7. [4]) Cfr. Jerem. XX.

utrosque reprehendere, vel accusare debet, et Job et Jeremiam: et si de blasphemia accusat, utrosque debet accusare, et Job et Jeremiam. Uterque enim, et Job et Jeremias, similia dixerunt, similia locuti sunt, eundem diem nativitatis suae maledixerunt, atque devotaverunt. Sed et Job beatus est in conspectu Domini, et Jeremias gloriosus est cum sanctis. Vae autem his, qui sanctos blasphemaverint, qui amicos Dei accusaverint, maxime quos etiam Deus post mortem memoria honorificavit, sicut Job, de quo dicit: „si [1]) autem steterit Job, et Noe, et Daniel in conspectu meo:" aut sicut Jeremiam, quem in vita plus omnibus magnificans, dicit, „antequam [2]) formarem te in utero, novi te, et antequam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus posui te."

Postquam autem irreprehensibiles fuisse sanctos ostendimus, non nos, sed etiam ipse Deus, beati Job sermonum commemoremus [3]), qui bene a sancto illo sancti dicti sunt, male autem ab impiis in blasphemiam versi sunt. „Aperuit [4]), inquit, Job os suum, et maledicebat diem nativitatis suae." Primum hoc advertamus, o viri periti, quod dicitur: Job suum maledicebat, non diem Dei, non conditionis, neque creaturae Dei, sed diem suum. Quem diem suum? Qui non fuit, quem non habuit, quem non possedit. Quem ergo non habuit, neque possedit, neque vidit, neque in ejus potestate fuit, hunc cum malediceret, nihil maledixit. Maledixit quod non fuit, quod non habuit, quod non vidit. Item adhuc maledicebat, inquit, suum diem. Sive diem suum maledixerit, sive alienum, nihil maledixit, hoc quod non fuit maledixit. Dies enim non est in natura, non est in substantia, neque in propria potestate. Lux videtur, substantia autem non videtur, natura vero non tenetur,

[1]) Ezech. XIV, 14. [2]) Jerem. I, 5.
[3]) Ed. R. „commemoremur." [4]) Job. III, 1

neque apprehenditur, quia dies non habet naturam, neque substantiam. Nomen habet, naturam vero non habet. Sicut hora nomen habet, substantiam autem non habet, sic et dies nomen habet, sed substantiam vel naturam non habet. Quid ergo est dies? Lucis tempus, lucis transitus et solis ortus, ab oriente usque ad occasum decursus. Solis ergo lux, dies appellatur: solis transitus, dies aestimatur. Nam et vere ita est. Solis enim decursus diei tempus dimetitur, diei terminum ponit, sive ad breviandum diem, sive ad prolongandum. Quod autem ita est, etiam Scriptura demonstrat, dicens: „omnis lux diei ex sole.“ Ac si diceret: omne tempus a sole. Nam sicut quilibet alicubi in tenebris cum lucerna transierit, usque quo lucerna adest, illo usque et lux est, neque substantiam habens, neque naturam, sed splendorem tantum. Si ergo quis maledixerit splendorem lucernae, nihil maledicit, nisi transitum inanem, atque decursum non manentem. Ita et Job, cum luminis atque splendoris transitum malediceret, hoc quod non erat maledixit. Nam dies cum solis decursu transiens transivit [1]), et ultra idem ipse non revertetur. Cum identidem ortus fuerit sol, alius orietur dies, ejusdem nominis ut ille, sed non ipse qui ille. Ille ergo dies transiens transivit, et amplius non veniet, quia ultra non est. Nam sicut homo, qui mortuus fuerit, transivit, et ultra non veniet, neque amplius revertitur, alius nascitur, et eodem nomine appellatur, et cognominalis illi vocitatur, sed non idem ipse est, sed alius: ita et dies ejusdem nominis veniet, idem ipse vero non veniet. Nam sicut spiritus exiens denuo non revertitur, et non revocatur anima sublata, similiter dies transiens denuo non revertitur, neque ultra in praesenti hoc saeculo revocatur. Nam sicut omni homini ordinatum est tempus, atque dimensum vitae spatium unius-

[1]) Edd. M. „transibit.“

cujusque: similiter singulis diebus tempus ordinatum est, atque dimensus solis transitus, quo transeunte non est dies ille ultra qui transactus est. Et adhuc sicut omnibus hominibus a saeculo et usque in saeculum numerus supputatus est coram Deo: ita et omnium dierum a saeculo et usque in saeculum numerus et computus in conspectu praescientiae Dei est supputatus, et omnes animae hominum per singulas gentes et linguas, per generationes ac per omnes tribus terrae, unaquaeque anima de totius vitae suae aetate redditura est in judicio rationem. Sed et quid per unamquamque diem, vel gesserit, vel locuta fuerit, vel cogitaverit, omnia proponentur in judicio, omnia deducentur in inquisitionem, non resurgentibus diebus, qui neque naturam, neque substantiam habent, sed factis omnium hominum demonstratis in natura animarum, et corporum in incorruptionem resurgentium. Exigetur ergo in die resurrectionis et judicii ab omni anima Christiana omnium dierum vitae ejus omnis servitus, quam Deo erat exhibitura, et omne opus sanctitatis, quod per singulos dies erat perfectura, sive in gratiarum actionibus et confessionibus, sive in orationibus ac deprecationibus matutinis et vespertinis, sive in omnibus bonis operibus, quae in nomine Domini nostri Jesu Christi perficiuntur. Hoc scilicet ignorant plerique insipientium atque irreligiosorum, qui admonentur festinare ad templum Dei, qui vocantur ad ecclesiam Dei accelerare, et terribilem Dei gloriam adorare, et aut pro neglectu habent, aut in vacuitatem ducunt, aut alias excusationes inveniunt, dicentes: hesterna manducavi, crastina manducem: sed quotidie et omni tempore indifferenter student reperire, et exhibere corpori cuncta quae consuetudinis sunt: Deo autem, vel animae suae tempora statuunt ac metiuntur, et dies supputant, ignorantes quia irrident semet ipsos et animas suas. Nam sicut superius diximus, omnium dierum vitae suae rationem reddituri sunt pro

operibus sanctitatis per singulos dies aetatis suae, vel hic super terram, vel in judicio. Pagani enim, atque omnes infideles in judicio non venient, sed jam ex hoc damnati sunt, et propter infidelitatem inexcusabiles in poenas inferorum expellentur: ii vero, qui in fide esse videntur, et pravo nomine censentur, isti, inquam, omnes in terribili illa judicii inquisitione omnium dierum vitae suae uniuscujusque diei reddent rationem, quomodo impleverint Dei servitutem, atque opus sanctitatis per unumquemque diem. Haec videlicet universa foris nos devians hic sermo per occasionem memorati diei dicere admonuit bene ac necessarie, utpote pro bonorum commemoratione his, qui salvi fieri desiderant.

Sed rursum ad propositum revertamur. „Maledicebat [1]), inquit, Job diem suum." Non maledicebat Deum, non reprehendebat, non blasphemabat, non accusabat, non murmurabat de Deo, non ingratus exsistebat Deo, sed diem maledicebat, qui non erat. Nam Deo gratias agebat, confitebatur, invocabat, benedicebat. „Sit [2]), inquit, nomen Domini benedictum in saecula." Sic itaque benedicendo, ac gratias agendo Deo, diem, qui nec visionem, nec naturam, nec substantiam habet, maledicebat, vel potius eum, qui non erat, sicut superius [3]) ostensum est, et hoc ut tantum loqueretur. Sed fortassis dicit aliquis: cur omnino hoc dicit, vel cur hoc locutus est? Audi, o homo. Ob hoc locutus haec dicit, quia validiores dolores eum apprehenderunt magis quam nunc tu arbitrari possis, quia lamentabiliores sustinebat miserias magis quam tu cogitare valeas. Nam quae ille sustinebat si nunc videres, nec ad videndum omnino sufficeres. Et quomodo pati vel sustinere posses ad videndum hominem perforatis ossibus, et liquescentibus carnibus, ac nervis consumtis? Haec universa sustinebat gratias agens Deo, uni-

---

[1]) Job. III, 1. [2]) Cfr. Job. I, 21. [3]) Ed. R. „prius."

versa haec supportabat benedicens Deum. Loquebatur vero ore ea, quae nec Deo, nec angelis ejus sanctis, nec coelo, neque terrae hominibus, neque pelago, neque aëri, neque ullis, quae sunt in natura, ad aliquam contumeliam profecerunt. Loquebatur nimirum quasi miseriam ventilans, quasi aërem verberans, quasi dolorem deferens, quasi extaediatus, et molestiam passus, atque anxius pro vehementioribus passionibus et fortioribus doloribus. Locutus est tanquam quilibet in dolore positus quaerens remedium. Tanquam quis in dolore dentium, aut oculorum, aut aurium frequenter parietes unguibus exarat, frequenter etiam semet ipsum ungulis exulcerat prae nimietate doloris, quem sustinet, corrasis ossibus et palpebris atque auribus: sic et beatus Job, cum perforarentur ossa ejus, et liquefierent carnes ejus, locutus est maledicens diem, qui non erat. Sic namque et Jeremias [1]) sanctus, postquam Judaeorum injustitia atque impietate usque ad mortem suggillaretur, similiter maledixit, atque devotavit diem nativitatis suae. Et adhuc his majora dixit Jeremias. Dixit enim de nomine ejus: „non [2]) nominabo nomen ejus amplius, et non loquar ulli hominum in nomine ejus.“ Ob quam rem, beate Jeremia? Propter inobedientiam eorum, atque contumaciam illorum: quia factus est illis sermo Domini in derisionem, nolunt illum, et ego tota die peregi subsannatus ab illis. Idcirco enim animi dolore repletus, et diem nativitatis maledixit, et cetera alia locutus est. Sic namque et Job prior illo praeventus nimietate dolorum maledixit diem nativitatis suae, et respondit, dicens: „maledictus [3]) dies ille, in quo natus sum.“ Super omnia quae superius memorata sunt, est etiam hoc praecipuum, quia maledixit Job diem nativitatis: quia nisi ita amare defleret Job poenas ipsas

---

[1]) Cfr. Jerem. XX, 14. [2]) Jerem. XX, 9.
[3]) Cfr. Job. III, 3.

atque dolores, non utique aestimaret homo, neque crederet, quod ita aspera et amara fuissent ei ipsa supplicia atque tormenta. Nunc vero volens omnibus ostendere beatus Job immanitatem amarissimarum poenarum atque dolorum quae ei diabolus ingessit, deflet, conqueritur, ita[1]) et amariter et miserabiliter atque lamentabiliter, ut nativitatis suae malediceret diem, dicens: „maledictus[2]) dies, in quo natus sum.“ Non maledicatur, inquit, dies mortis, neque dies finis, neque dies exitus de hoc saeculo. Est namque consummatio et requies, et dolorum omnium transitus ac depositio. Dies nativitatis omnium tribulationum et angustiarum, dolorum quoque et miseriarum, omnium nihilominus peccatorum atque impietatum initium est atque introitus, per quem pereunt impiae atque irreligiosae animae: ergo omnium horum, quae memorata sunt, initium atque introitus corruptibilis nativitatis dies est. Merito „maledictus[3]) dies, in quo natus sum,“ quia melior est dies mortis, quam nativitatis, sicut dicit Ecclesiastes[4]), et propterea „maledictus[5]) dies, in quo natus sum.“ Quare? Quia per hunc, inquit, ad omnes hos nefandos perveni dolores, quia per hunc[6]) ad omnia haec amarissima perveni supplicia, quia per hunc[7]) ad terrenum hoc veniens saeculum nequissimi adversarii sustineo zelum, ac malignissimi diaboli supporto supplicium. Pro his ergo omnibus „maledictus[8]) dies, in quo natus sum.“ Plerique, inquit, hominum sub coelo carnalem hanc solam delectantes vitam, ac sola terrena, quae sunt in corruptione, respicientes, diem nativitatis suae delectabiliter celebrare student[9]), honeste in die nativitatis suae jucundantes splendide. Nam hanc aestimant portionem

---

[1]) Edd. M. „et ita amariter.“ [2]) Job. III. 3.
[3]) Job. III, 3. [4]) Cfr. Ecclesiast. VI. [5]) Job. III, 3.
[6]) Edd. M. „ipsum.“ [7]) Edd. M. „ipsum.“
[8]) Job. III, 3. [9]) Edd. M. „student honeste, in die“ etc

suam, atque haereditatem, et per haec sperant se diutius vivere in corpore, atque augmentari sibi annos et diem nativitatis suae. Hoc videlicet faciunt non ob hoc, quod aeterna sperent, vel eam, quae non videtur, incorruptionem exspectent: qui aeternam vitam apud Deum in coelis esse non credunt, merito terrenam hanc atque carnalem vitam solam delectantes celebrant diem nativitatis suae, diem vero mortis nec nominari patiuntur. Ego, inquit, o viri, tantum odio habeo carnalem hanc vitam, ut pro celebrare diem nativitatis, maledicam atque abdicem illum, dicens: „maledictus [1]) dies, in quo natus sum.“ O quam profundus est hic sermo valentibus inquirere! Nam primam disputationem facientes etiam nunc hujus sensus per pauca necessarie mentionem faciamus [2]). „Maledictus [3]), inquit, dies nativitatis:“ quia peccatorum ac delictorum est principium. Verumtamen beati ii, qui in die nativitatis, hoc est, in principio vitae suae benedicuntur, hoc est ea, quae digna sunt benedictione, perficiunt. Beati quoque et ii, qui in tempore nativitatis suae, hoc est in principio aetatis atque ignorantia juventutis suae, licet maledicantur pro peccatis atque ignorantia juventutis, in diem mortis atque in finem aetatis suae rursus benedicentur, et benedictionem promerebuntur per sinceram poenitudinem, atque dignos poenitentiae fructus. Vae autem illis, et animabus eorum, qui et in principio suo, et juventute sua maledicentur delinquentes, et in fine suae aetatis non absolventur poenitentes, neque benedicentur per dignos fructus poenitentiae ad Deum confugientes: quorum maledictio atque damnatio aeterna apud inferos permanet, sicut eorum, qui poenitudinem sinceriter gesserint, aeterna requies in resurrectione erit.

Alia quamplurima cum possimus dicere de hoc sermone, haec desinentes quae sequuntur commemoremus.

[1]) Job. III, 3. [2]) Ed. R. „faciemus.“ [3]) Job. III, 3

„Pereat [1]), inquit, dies, in quo natus sum." Haec nimirum dicit beatus Job, ut ostenderet omnibus, quales sustinebat dolores, vel qualia supportabat supplicia. Sic beatus ac sanctissimus Jeremias [2]) in suggillatione animae devolutus, similia ut Job locutus est juxta omnia, quae superius veraciter memorata sunt. Super quae universa hoc etiam debemus advertere, quia non defuerunt sanctis dolores ac tribulationes, molestiae quoque atque passiones, non tantum pro se quantum pro nobis: ut noverimus nos, atque informemur, quia per tribulationes ac labores, per passiones et miserias, per dolores quoque ac gemitus omnes sancti Deo placuerunt, et omnes justi introierunt in regnum Dei, atque haeredes effecti sunt apud Deum aeterni refrigerii, non exsultantes in corruptione, non delectati in carne, non securi in terris, sed omnem miseriam propter pietatem sustinentes, aeterna incorruptione digni effecti sunt in gloria. Sic etiam gloriatur Paulus [3]) in persecutionibus suis atque passionibus. Sic gloriatur et Jeremias [4]), quod sederit solus, quia amaritudine fuerit repletus, et quia non abiit in concilio impiorum ludentium. Quid autem miramur, quod Job ita ingentes sustinens dolores conquestus fuerit, vel alii sancti, cum terreni fuissent homines ex corpore et anima vere plasmati, cum et ipse, qui omnium sanctorum rector, et conditor coeli ac terrae, et mediator Dei et hominum, Jesus Christus filius Dei vivi, cum humano se indueret corpore, cum corruptibilem sibi circumdaret formam, cum iret ad passionem atque ad crucem, questus est, dicens: „Pater [5]), si fieri potest, transeat a me calix iste:" hoc est, haec passio, et coepit trepidare, et moestus esse? Non quia tre-

---

[1]) Job. III, 3. [2]) Jerem. XX, 14.
[3]) Cfr. II Cor. XI, 23. seqq.
[4]) Cfr. Jerem. XV. — Edd. M. „consilio."
[5]) Matth. XXVI, 39.

pidaverit Deitas, sed quia carnis infirmitatem ostendit. Sicut ergo ille [1]) Dominus ut ostenderet, quia non erat phantasma, sed corpus vere corruptibile habens, se dolorem atque passionem crucis timere ostendit: sic etiam Job, et Jeremias, atque alii sancti, ut ostenderent, quia cum [2]) essent carnales, cum dolore sustinuerunt ac supportaverunt supplicia atque poenas, quae eis acciderunt. Merito ergo dicit Job: „pereat [3]) dies, in quo natus sum:“ — juxta omnia quae superius ostensa atque memorata sunt — : „et nox illa, in qua dictum est: ecce masculus.“ Porro quando natus es, o beate Job? Per diem, an per noctem? Si in die natus es, nocti quid irasceris? Sed si in nocte natus es, diem cur maledicis? Sicut autem aestas et hiems idem sunt, sic et nox et dies. Quod enim per aestatem fit, hoc nihilominus per hiemem consumitur: et quod hieme superfuerit, hoc procul dubio aestate seminatur, aestate laboratur, sicut in die: hieme requiescitur, sicut in nocte. Et adhuc sicut corpus et anima idem sunt indiscrete atque indivisive, et nunc in terris, et in resurrectione in coelis, quodcunque seminaverit corpus super terram, hoc metet anima in resurrectione, quodcunque operatur corpus in corruptione: hoc enim quod seminat, hoc et metet. Sicut ergo haec idem sunt, ita et dies et nox idem sunt. Quod in die fit, hoc nocti reputatur, et quod in nocte fit, hoc diei designatur. Sic namque omnia quaecunque fecerit corpus, sive bonum, sive malum, animae reputantur, et omnia corpori in judicio atque inquisitione succensentur. Nam utriusque utrique imputatur, utriusque in utroque requiritur atque vindicatur. Utraque enim et corpus et anima cum simul sint, et simul conversentur, simul adjudicantur poenae, aut simul suscipientur in requie. Ergo quia haec, inquit,

[1]) Edd. M. „illic.“ [2]) Deest „cum“ in edd. M.
[3]) Job. III, 3.

ita sunt, merito et ego neque de nocte silui, neque diem reliqui. Sed „pereat [1]), dixit, dies ille, in quo natus sum, et nox, in qua dictum est: ecce masculus.“ A quo dictum est? Ab his, inquit, qui nunciaverunt patri meo Zareb. Plurimi namque illi praedicaverunt filium natum, alter alterum anticipare properantes, ut per id, quod honeste celebraverunt per singulos annos ab eo accipientes, dicerent: Ecce, natus est tibi masculus. Sed et puto, quod ipsae obstetrices matri Job Bosor renunciaverunt, — sic namque vocabant —, quia masculum genuerit. Haec namque demonstrat, dicens: „et [2]) nox illa, in qua dictum est: ecce masculus.“ Ubi dies, illic et nox. Et quod diei, hoc etiam nocti. Ob hoc ergo, quia unum sunt dies ac nox, cum diei malediceret, nocti non pepercit. „Pereat [3]), inquit, dies, in quo natus sum, et nox illa, in qua dictum est: ecce masculus.“ Nox illa, quae praeteriit, quae transiit, quae defecit, quae non est. Nox illa sicut et dies ille maneant [4]) in tenebris, ille qui non videtur, qui non invenietur, qui non revocatur, qui non est. Sicut ergo nox illa, ita et dies ille pereant tanquam quae non sunt, deficiant tanquam quae non videntur, neque demonstrantur [5]). Cum ista ergo quae non sunt maledixerit Job, et ea quae non sunt perire voluerit, irreprehensibilis omnino in omnibus permanebat. Vehementem enim dolorem, quem sustinebat, deflebat absque illius [6]) molestia. Puto, quod forsitan olim in initio juventutis celebraverit Job diem nativitatis suae, item nunc ipsum reprobans, quia non celebrandus, sed lamentandus atque plorandus est dies carnalis nativitatis, utpote tantarum tentationum atque dolorum introitus: et non solum non celebravit ulterius, sed maledixit ac perire opta-

---

1) Job. III, 3. 2) Job. III, 3. 3) Job. III, 3.
4) Ed. R. „manens.“ 5) Edd. M. „demonstrentur.“
6) Edd. M. „ullius.“

vit, dicens: „pereat [1]) dies, in quo natus sum." Qui dies? Ille, inquit, qui olim fuit honestus et hilaris, festivus et laetus, atque splendidus. Hic ergo pereat dies. Unde pereat? Ex solemnitate, ex laetitia, ex splendore, ex istis pereat, et nunquam in his inveniatur. Cum hoc autem die, etiam „nox [2]) illa pereat, in qua dictum est: ecce masculus." Haec audientes nos, o viri, non gaudeamus terrenae nativitati, sed timeamus a plurimis hujus mundi tentationibus, sed paveamus a terribili introitu in illud incorruptibile saeculum, ubi erit revelatio et inquisitio omnium operum atque verborum nostrorum. Animadvertamus, o homines, quae immutatio facta est in hominibus. Nam priores diem nativitatis celebrabant unam vitam diligentes, et aliam post hanc non sperantes. Nunc vero nos non nativitatis diem celebramus, cum sit dolorum atque tentationum introitus, sed mortis diem celebramus, utpote omnium dolorum depositionem, atque omnium tentationum effugationem. Diem mortis celebramus, quia non moriuntur hi, qui mori videntur; propterea et memorias sanctorum facimus, et parentum nostrorum, vel amicorum in fide morientium devote memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quam etiam nobis piam consummationem in fide postulantes. Sic itaque non diem nativitatis celebramus, quia in perpetuo vivent ii qui moriuntur. Celebramus nimirum religiosos cum sacerdotibus convocantes, fideles una cum clero, invitantes adhuc egenos et pauperes, pupillos et viduas saturantes, ut fiat festivitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus, nobis autem efficiatur in odorem suavitatis in conspectu aeterni Dei. Haec videlicet diximus, quia diem nativitatis propter illos, qui sine spe sunt, maledixit Job dicens: „per-

[1]) Job. III, 3. — Ed. R. „pereas dies, in qua" etc.
[2]) Job. III, 3.

eat[1]) dies ille, in quo natus sum, et nox illa, in qua dictum est: ecce masculus."

Paulo post incedens dicit: „et[2]) nox illa sit in dolore." Ostendit vero, quia nulli maledixit per hoc, quod ait: „et[3]) nox illa sit in dolore." Quis enim dolor erit nocti? Nullus. Nam nox apud semet ipsam, atque in semet ipsa, neque cum dolore, neque sine dolore esse potest. Nam sicut non habet naturam, neque substantiam, ita nec dolorem, neque vulnus, neque passionem habet in semet ipsa neque dies, neque nox. Haec itaque sciens beatus Job miseriam ventilans, et dolorem deflens, iis, quae non sunt, maledixit atque dolorem optavit, dicens: „pereat[4]) ille dies, in quo natus sum, et nox illa, in qua dictum est: ecce masculus." Quare? Quia tenebrosorum dolorum mihi auspicium est factus, quia obscurissimorum suppliciorum mihi exstitit introitus, quia cum re familiari atque filiorum perditione etiam amicos in inimicos convertit, et corpus meum vermibus consumsit, et membrorum meorum nervos humore vulneris liquefecit. Pro his ergo omnibus „dies[5]) illa sit in tenebris," et tanquam errans circumeat in tenebris, et rursus ad me accessum non inveniat, neque appropinquare valeat, neque vulnera mea identidem renovet, neque maligni diaboli zelum denuo mihi subministret. Ob hoc ergo „dies[6]) ille sit in tenebris," dies ille, qui plurimos deludit, qui plurimos seducit, qui plurimis aeternas tenebras procurat. Omnibus illis, qui carnalem vitam quaesierunt, spiritualis vero memores non sunt; omnibus, qui delectationem putant carnales delicias, omnibus, qui voluptati ac ventri deserviunt super terram; omnibus istis obscurus efficiatur, quia in[7]) tenebris prodibunt, quia in tenebras ibunt, quia

---

1) Job. III, 3. 2) Job. III, 7. 3) Job. III, 7.
4) Job. III, 3. 5) Job. III, 4. 6) Job. III, 4.
7) Edd. M. „in tenebras prodient."

tenebrae contegent nomen eorum. „Dies [1]) ille sit in tenebris.“ „Ille,“ in quo malignus atque tenebrosus diabolus suam perfecit voluntatem. Nam et vere nisi primum obscuraverit diabolus corda hominum, nisi primum infuscaverit animas eorum, nisi prius oblivionem dederit timoris Dei atque terribilium judiciorum ejus, non utique valebit unquam peccatorum semen seminare in cordibus eorum. Postquam vero obscuraverit animam, et a Deo averterit, tunc scilicet ad omnia mala, ad impudicitiam, ad infidelitatem atque ad omnia carnis desideria tanquam eos, qui in tenebris sunt, facile convertit. Istis ergo talibus efficitur dies illa, hoc est, dies nativitatis, dies tenebrarum. Et non solum dies nativitatis tenebrae illis efficiuntur, sed insuper adhuc dies mortis aeternarum tenebrarum introitus efficitur illis. Dies enim tenebrosus circumdabit hos tales. Haec namque universa significans dicit: „dies [2]) illa sit in tenebris.“ Dies impiorum, dies infidelium, dies [3]) lascivorum, impudicorum, eorum, qui neque in die nativitatis pietatem custodiunt, neque in die [4]) mortis poenitentiam ostendunt. Istis ergo talibus dies ille sit in tenebris, quia in tota vita sua tanquam in tenebris ambulant, qui palpant velut caecus circa parietem. Justis autem lux est semper in die nativitatis, sicut Jèremiae, et omnibus sanctis. Et in die mortis, sicut Lazaro, qui deportatus est ab angelis in sinum Abrahae, Isaac, et Jacob, in saecula saeculorum. Amen!

„Dies [5]) ille sit in tenebris, et non requirat illum Dominus desuper.“ Identidem ad priora se convertit: „non [6]) inquirat illum Dominus:“ ne inquisitus iterum ad me perveniat, ne inventus identidem me inveniat. „Non [7])

---

[1]) Cfr. Job. III, 4. [2]) Cfr. Job. III, 4.
[3]) Deest „dies“ in edd. M. [4]) Edd. M. „diem.“
[5]) Cfr. Job. III, 4. — Edd. M. „illa.“
[6]) Job. III, 4. [7]) Job. III, 4.

inquirat illum Dominus desuper," non recordetur, non reputet. Non enim est dignus, neque ipse dies, neque ille, qui in ipso die amarissima mihi ingessit tormenta. Diem nativitatis memorat, et lamentabilium suppliciorum diem significat, quin imo ipsa supplicia, vel potius diabolum, qui ingessit ea, quem de superioribus cadentem non requiret Dominus unquam. „Non[1]) requirat eum Dominus desuper." Quid dicis, o beate Job? Ergo alios dies inquiret, ut de isto solo dicas velut interminans: „non[2]) inquirat illum Dominus desuper?" Utique, ait, omnes dies saeculi inquirentur, omnia tempora, et momenta atque saecula requirentur et producentur: nimirum non dies saeculi, qui naturam non habent, neque substantiam, sed verba et facta, quae in illis diebus sunt gesta vel dicta, sed cogitationes et consilia atque tractatus, qui in omni tempore vel momento hujus saeculi tractati sunt atque cogitati. Haec igitur omnia in omnibus gentibus, et in omni lingua inquisita in judicio manifestantur in tempore inquisitionis. Non enim mentitur is, qui ait: Memor sum ea, quae a saeculo sunt, dinumerare, non solum tempora et momenta, et dies, et annos, sed quin potius omnium hominum cordis occulta, juxta hoc quod dictum est: „qui[3]) fingit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum." Et adhuc alibi: „ipse[4]) autem novit occulta cordis." Apostolus vero his consonanter dicit: „in[5]) die, qua judicabit Deus occulta hominum." Ille enim dies manifestabit omnia[6]), in igne revelans cuncta. Scientes itaque nos, o viri, quia adversum tam terri-

---

[1]) Job. III, 4. [2]) Job. III, 4.

[3]) Psalm. XXXIII, 15. (XXXII.)

[4]) Psalm. XLIV, 21. (XLIII.)

[5]) Rom. II, 16.

[6]) Edd. M. „omnia in igne, revelans cuncta. Scientes itaque vos," etc.

bilem habemus judicem, sancte conversari et in factis et in verbis studeamus, ut non pro condemnatione in judicio, sed pro requie atque gloria aeterna inquiramur. Deinde „non [1]) sit, inquit, in diebus anni, neque numeretur in diebus mensium.“ Quis? Maledictus atque perditus ille dies. Iste „non [2]) sit in diebus anni, neque numeretur in diebus mensium.“ Nunc ostendisti evidenter, o beate Job, quia non diem creaturae maledixisti, quia non diem anni, vel mensium devotasti, sed illum, qui non est in substantia, neque in numero, neque in computo. Omnes enim dies anno et mensibus circumdantur, vel computantur. Extra annum autem et menses nullus est dies. Ergo si dies, qui istic maledictus est ac perditus est, non est in anno, et tu dicis: „non [3]) sit in diebus anni:“ non est in mensibus [4]), et dicis: „non numeretur in diebus mensium:“ nihil est, nusquam est, hoc quod non est maledicis, maledicis enim qui non est perire volens. Et merito irreprehensibilis in omnibus permanes, beatissime Dei amice, Job. Aut etiam aliter intelligamus maledictum hunc atque perditum diem, de quo dicit: „dies [5]) ille sit in tenebris, et non inquirat illum Dominus desuper.“ Figurate significat per haec infelicem illum Judam, per ista de longe eum ostendit, qui debuerat esse dies serenus, et splendidus ac perspicuus, et sibi luminosus et aliis lucidus, factus est tenebrosus per semet ipsum atque obscurus. Hunc ergo significans dicit: „dies [6]) ille sit in tenebris,“ qui lucem dereliquit, qui a luce discessit, qui lucem in mortem tradidit, et „non [7]) inquirat illum Dominus desuper,“ cum inquisierit Petrum,

---

[1]) Job. III, 6. [2]) Job. III, 6. [3]) Job. III, 6.

[4]) Edd. M. „mensibus: ut dies non numeretur“ etc. — Cfr. Job. III, 6.

[5]) Cfr. Job. III, 4. [6]) Cfr. Job. III, 4.

[7]) Job. III, 4.

et ceteros Apostolos, resurgens a mortuis. „Non[1]) sit in diebus anni," ecclesiae festivitatibus atque sanctificationibus, non sit in unitate ecclesiae: „non[2]) numeretur inter dies mensium," in numero duodecim Apostolorum, tanquam duodecim mensium, sed deleatur de libro viventium, et cum justis non scribatur. His consonanter inferius universum populum Judaeorum designans atque increpans, noctemque eum nuncupans, dicit: „obscurentur[3]) sidera noctis illius." Cujus noctis? Illius, de qua dicit Apostolus: „nox[4]) praecessit." Quae sidera obscurentur? Sacerdotes, et Scribae, et Pharisaei: nam hi, qui debuerant in modum stellarum fulgere atque lucere in lege tanquam in nocte, effecti sunt omnes tenebrosi atque obscuri. Sustineat, inquit, nox illa Judaeorum tenebrosus populus, sustineat resurrectionem Domini, sed non veniat in lucem vultus ejus, neque videat luciferum orientem Spiritum sanctum, paracletum de excelsis ad Apostolos missum. Aliaque plurima demonstrantur ex ipsis beati Job sermonibus, quae in resurrectione atque judicio provenient[5]) impiis atque injustis tanquam abortivum exiens de ventre matris suae. „Illic[6]), inquit, impii requieverunt ab ira indignationis, illic requieverunt dolentes corpore." „Illic," inquit, in resurrectione, in inquisitione, in judicio. Illic enim requiescit eatenus indignatio atque furor impiorum, cum digna illis illata fuerit damnatio, atque tormentum: tunc erunt tanquam aborsum exiens de ventre matris suae, sicut infantes, qui non viderunt lucem. Nam sicut abortiva de ventre matris suae exeuntia non viderunt lucem, sed ex tenebris in tenebras eunt, ex tenebris atque angustia uteri materni in tenebras et angustias terrae atque sepulcri: sic impii de tenebris in tenebras eunt,

---

[1]) Job. III, 6. [2]) Job. III, 6. [3]) Job. III, 9.
[4]) Rom. XIII, 12. [5]) Ed. R. „praevenient."
[6]) Job. III, 17.

ex angustia in angustiam expellentur, de corpore in sepulcrum, ex sepulcro in angustiam expellentur, atque judicii damnationem, et in tenebras exteriores, ubi non est lux, neque videbunt vitam homines. „Pusillus [1]) et magnus, inquit, ibi est." Non est enim personarum acceptor regni hujus rex. Merito ex aequo impertit omnibus et pusillis et magnis, et humilibus et altis regni hujus introitum. Illis sane, qui aequaliter illum metuunt, qui aequaliter illum diligunt. „Pusillus [2]) et magnus." Ibi est Lazarus pusillus cum Abraham magno. „Et [3]) servus non timens dominum suum." In incorruptione [4]) enim non est Dominus corruptibilis, neque carnalis, sed cum apparuerit facies coelestis Domini atque judicis, tunc corruptibiles atque carnales domini nusquam apparebunt. Merito illic est „servus [5]) non timens dominum suum." Memoratus enim timor judicii, terror atque formido futurorum, omnem timorem corruptibilem et carnalem in oblivionem deducit atque foras mittit. Non enim servi dominorum timoris recordantur, neque domini servis imperare occurrunt. Unus enim timor inquisitionis atque judicii apprehendet cunctos. Merito illic est „servus [6]) non timens dominum suum." Ibi est Abdias non timens Achab dominum suum. Ibi est Onesimus non timens Philemonem dominum suum. Aliique innumeri reperiuntur et in lege, et in evangelio his similes, qui coelesti Domino ac Deo omnium servientes, non timuerunt super terram dominos carnales ad obediendum iis in malis, neque in coelis eos timent in conspectu veri Domini venientes. Nam cum servitutem carnalem pure iis atque devote exhibuissent, non discesserunt a creatoris servitute. Hoc namque oportet reddere servos carnalibus dominis suis.

---

[1]) Job. III, 19. [2]) Job. III, 19.
[3]) Cfr. Job. III, 19. [4]) Ed. R. „corruptione."
[5]) Cfr. Job. III, 19. [6]) Cfr. Job. III, 19.

ut non fraudent, ut non circumveniant, ut non insidientur dominis suis, ut non ad oculum serviant, ut non in facie fingant, sed foris ab oculis, sed foris a facie omnem gratiam dominis suis ostendant. Hujus namque rei ingentem in coelis accipient remunerationem a Domino omnium, atque judice vivorum et mortuorum. In servum venumdatus est Joseph, sed in malo atque impio actu non obedivit dominae suae. Merito et in terris, in Aegypto, et in coelis in perpetuo dominabitur illi, quae illicite ad tempus dominari visa est. Haec scilicet universa pro bonorum commonitione diximus, a beato Job etiam nos de his admoniti, dicente eo evidenter: „pusillus [1]) et magnus ibi est, et servus non timens dominum suum." Inveniet qui inquirere studuerit, etiam cetera alia his consonantia, et ea, quae nunc istic per ordinem, et cuncta, quae in priori multipliciter a justo illo sunt dicta de Dei magnitudine, et de sua tolerantia, quae sustinuit absque culpa innocens in conspectu Dei, et coram omnibus hominibus, quae sustinuit cum gratiarum actionibus atque confessionibus Dei, quae sustinuit piae tolerantiae formam praebens in perpetuo cunctis. Beati, qui te fuerint imitati, beatissime Job! Beati, qui tua vestigia fuerint secuti! Beati, qui similiter ut tu in fide, et pietate, atque in omnium sibi accidentium tolerantia consummati fuerint! Hi requiescent in perpetuo apud Deum patrem: cui gloria in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Cfr. Job. III, 19.

IN DIALOGUM
DE RECTA IN DEUM FIDE
ADMONITIO.

Cardinalis Baronius ad annum Christi CCXX. §. 8. ait, haereticos quosdam, audita Ambrosii ad catholicam fidem conversione, malo animo consilioque impulsos disputandi causa ad Origenem accessisse, delectoque sermonis sui judice philosopho, qui a Christiana religione abhorrebat, initium fecisse disputandi: ad extremum penes universam ecclesiam catholicam fuisse victoriam: quo factum est, ut multi Gentiles et haeretici etiam cum Eutropio judice religionem Christianam amplexi sint. Haec quidem hauserat vir doctissimus e praefatione praefixa libello „de recta in Deum fide", qui et „Dialogus contra Marcionitas" inscribi solet. Verum praefatio isthaec deest in Pici Codice, in aliis variat. Certe quam latine exhibet Basileensis operum Origenis editio ann. MDLXXI., et textus Graecus a Wetstenio in lucem editus ann. MDCLXXIV., ea longe discrepat ab illa, quam refert Baronius, et quam infra habes. Quod argumento est neutram ab auctore hujus Dialogi proficisci, sed addititium esse pannum fronti operis a recentioribus pro arbitrio praefixum. Etsi vero eadem ubique exstaret, non propterea magni foret momenti, cum opus ejusmodi nostro Origeni falso adscribi longeque post ejus obitum elucubratum esse multa pro-

bent. 1) Sectione prima cum Megethius haereticus e crebris adversus Christianos persecutionibus colligeret nos alterius Dei esse, et a Deo creationis alienos, respondet Adamantius: *Ταῦτα μὲν εἰ πρὸ τούτων τῶν χρόνων ἐσοφίζου, ὅπως ποτὲ εἶχε λόγον· εἶχε δὲ καὶ εὐχερῆ τὴν ἐπίλυσιν· οἴομαι δὲ ἀναρμόστως καὶ ἀνεπιτηδείως τοῦ καιροῦ σε προαγηοχέναι τοῦτο τὸ κεφάλαιον. Νῦν δὲ τοῦ βασιλέως ὄντος θεοσεβοῦς, τί φῇς; Ἕτερον τὸν ἐν τοῖς πρὸ τούτου κατέχοντα τὰς καρδίας ἐκείνων, καὶ διώκοντα, καὶ ἕτερον θεὸν τὸν κατέχοντα τὴν καρδίαν τούτου; Κρεῖττον γὰρ καὶ τοὐναντίον τῶν βασιλέων ἐκείνων αὐτὸς βασιλεύει. Ἃ γὰρ ἐκεῖνοι καθεῖλον, αὐτὸς ἀνῳκοδόμησεν· οὓς ἐκεῖνοι ἐμίσησαν, οὗτος ἠγάπησεν· οὓς ἐκεῖνοι ἐτίμων ναούς τε καὶ εἴδωλα, αὐτὸς καθεῖλε.*" Quis porro Origenis aetate imperator ejusmodi floruit? Nullus certe. Frustra Wetstenius obtrudere conatur imperatorem Philippum. Nam esto, Christianus fuerit: quod tamen gravissimis non caret difficultatibus: at certe constat illum eo nunquam zelo pietatis adductum fuisse, ut deorum templa et idola dirueret. Nec obstat, quod in Actis sancti Pontii martyris apud Bollandum 14. Maji pag. 274. legitur: „initio autem templum quod magnum vocabant, ex jussione imperatorum, — utriusque Philippi patris et filii —, arripientes sanctus Fabianus et beatissimus Pontius ac confringentes, omnia ejus sculptilia simul cum templo funditus everterunt, ita ut omnis populus ad notitiam Domini nostri Jesu Christi cum alacritate et gaudio concurreret, et baptismatis unda perfusi domino benedicerent: nam ubi daemonum templa destruebantur, ibi illico ecclesiae consurgebant." His enim Actis omnem prorsus auctoritatem adimit Tillemontius Tom. III. Histor. imperatorum not. 7. ad Valeriani persecutionem: et speciatim ridiculam fabulam appellat hunc locum Petavius libro undecimo de doctrina temporum cap. 25. pag. 338. Vide et Baronium ad annum Christi CCXLVI. pag. 399. Deni-

que ipsemet Wetstenius, postquam omnia coacervavit veterum testimonia, quibus imperatoris Philippi Christianismus utcunque adstruitur, ingenue tamen fatetur, dubitare se an loco a Dialogo contra Marcionitas petito haec satisfaciant. „Nec aliam, inquit, evadendi viam cerno, quam si dicamus verba illa postrema: ἃ γὰρ ἐκεῖνοι καθεῖλον, αὐτὸς ἀνῳκοδόμησεν, ab interpolatore textui fuisse illata." Sed merum hoc est viri causa cadentis effugium. 2) Post Concilium generale primum Nicaenum scriptum esse hunc Dialogum argumento est confessio fidei, quam profert Adamantius paulo post initium sectionis primae, his verbis: „ἕνα θεὸν καὶ κτιστὴν καὶ δημιουργὸν τῶν ἁπάντων εἶναι πεπίστευκα, καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ θεὸν λόγον, ὁμοούσιον, ἀεὶ ὄντα, καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων καιρῶν ἄνθρωπον ἐκ Μαρίας ἀναλαβόντα, καὶ τοῦτον σταυρωθέντα, καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν. Πιστεύω δὲ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τῷ ἀεὶ ὄντι." Huc adde, quod sub finem sectionis quintae sanctissimam Trinitatem bis vocat ὁμοούσιον, et semel ἀχώριστον καὶ ὁμοούσιον. Quis porro ante Concilium Nicaenum apud ecclesiasticos scriptores reperit fidei professionem, quae dogma catholicum tam disertis verbis asserat? Certe si Origenis haec erant verba, cur ea Pamphilus martyr in illius Apologia praetermisit? Cur Athanasius in libro de Synodis, ubi tria Origenis testimonia de aeternitate Verbi adversus Arianos profert, haec e Dialogo contra Marcionitas petita non adhibuit? Procul dubio ceteris longe erant luculentiora, quippe quae ὁμοουσίου vocem usurpabant, quam Ariani ferre non poterant. 3) Nullus veterum, ne ipse quidem Eusebius, qui nihil praeterit, quod ad Origenis laudem spectet, uspiam meminit hujusce disputationis. Hanc tamen oportuit esse celeberrimam, si unquam fuit ab Origene suscepta: nam Eutropio Ethnico homine ab utraque parte electo judice, disputante Origene, ecclesia catholica insignem de Megethio, Marco, aliisque hae-

reticis victoriam dicitur reportasse, uti liquet e postremis sectionis quintae verbis. „Sed, inquit Wetstenius, vix haec assertio subsistit, cum expresse illius disputationis mentionem faciant Philocaliae auctores Basilius magnus, et Gregorius Theologus in fine capitis XXIII. alias XXIV. „*Ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἑβδόμου λόγου τῆς Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου εὐαγγελικῆς παρασκευῆς παρεκβέβληται. Μαξίμου δέ εἰσιν, ὥς φησιν ὁ αὐτὸς Εὐσέβιος, οὐκ ἀσήμου ἐν τοῖς Χριστιανοῖς συγγραφέως· αὐτολεξεὶ δ' εὕρηται ταῦτα κείμενα καὶ ἐν τῷ Ὠριγένους πρὸς Μαρκιωνιστὰς καὶ ἄλλους αἱρετικοὺς διαλόγῳ, Εὐτροπίου δικάζοντος, Μεγεθίου δὲ ἀντιλέγοντος.*" Quid si vero Basilii et Gregorii non sit haec adnotatio? Atqui rem ita se habere certum videtur. Observandum enim est istud Philocaliae caput XXIII. alias XXIV. in titulo, quem prae se fert, non sicut cetera omnia, quae praecedunt et sequuntur, ex Origene excerptum dici, sed ex Eusebii Evangelicae Praeparationis libro septimo. Hinc jure colligitur Basilio et Gregorio aut ignotum fuisse Dialogum contra Marcionitas, aut iis spurium visum esse. Si enim noverant, aut pro genuino Origenis foetu habuerunt, cur ex Eusebio potius, quam ex ipsomet Origene fragmentum ejusmodi desumserunt? Cur Origenis nomen capitis istius ut ceterorum fronti non praefixerunt? Nulla certe, cur ita egerint, probabilis ratio excogitari potest. Quamobrem nullus dubito, quin ea, quae ad calcem istius capitis jacet adnotatio, non sit Basilii et Gregorii, sed alterius cujuspiam recentioris. Praeterea inferior haec adnotatio novum suppeditat argumentum, quo Dialogus iste Origeni nostro abjudicetur. Neque enim dubitandi locus est, quin Maximus capitis istius auctor idem sit ac ille, quem Eusebius Hist. Eccl. lib. V. cap. 27. inter eos recenset scriptores, qui sub Commodo et Severo floruerunt, et cujus laudat „volumina de vulgatissima illa apud haereticos quaestione, unde sit malum: et de eo, quod materia facta sit." Quis

vero in animum inducat suum, aut Origenem foecundissimi ingenii virum, alterius scriptoris fere coaevi verba et sensa mutuatum fuisse; aut Eusebium, qui nullam celebrandi Origenis occasionem praeterit, quique Praeparationis Evangelicae lib. VII. cap. 20. pag. 334. et pag. 336. duo citaverat illius loca, mox cap. XXI. pag. 337. insigne fragmentum, quod in Origeniano hocce Dialogo exstare novisset, non sub Origenis, sed sub Maximi nomine scriptoris minus noti, et de cujus fama non perinde erat sollicitus, proferre maluisse? Mihi sane nec cuiquam alteri alterutrum fiet, opinor, verisimile. 4) His omnibus addi potest in hocce Dialogo persaepe Adamantii, nullibi vero Origenis nomen comparere, si modo exceperis praefationem, quam non esse illius, qui Dialogum scripsit, supra dixi. Quamobrem rationi magis consentaneum fuerit duos distinguere Adamantios, Adamantium Origenem Leonidae martyris filium, et alterum simpliciter dictum Adamantium, hujus Dialogi contra Marcionitas auctorem, qui imperante Constantino Magno vixerit, quique huicce Dialogo partem inseruerit operis, quod Maximus conscripserat de famosa quaestione: „unde sit malum, et de eo, quod materia facta sit.“ Ad hanc duplicis Adamantii suscipiendam distinctionem cogere videtur Theodoretus, quippe qui libro primo Haereticarum fabularum cap. XXV. enumerans plurimos, qui contra Marcionis impietatem scripsere, aperte Origenem ab altero Adamantio distinguit his verbis: „*Πλεῖστοι μέντοι κατὰ τῆσδε τῆς ἀσεβείας συνέγραψαν. Καὶ γὰρ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, καὶ Θεόφιλος ὁ τῆς Ἀντιοχέων ἐπίσκοπος, καὶ Φίλιππος ὁ Γορτύνης ἐπίσκοπος, καὶ Εἰρηναῖος, οὗ καὶ πρόσθεν ἐμνήσθημεν, ἐπίσκοπος Λουγδούνου, καὶ Μόδεστος, καὶ Ὠριγένης, καὶ Ῥόδων καὶ Ἀδαμάντιος, καὶ Ἱππόλυτος, καὶ ὁ Ἐμεσηνὸς Εὐσέβιος, καὶ πάντες ἄριστα καὶ σοφώτατα τῆς βλασφημίας ταύτης λύσιν διήλεγξαν.*“ Idem in compendio seu praefatione ad librum

primum Haereticarum fabularum haec habet: „Τοὺς μέντοι τῶν παλαιῶν αἱρέσεων μύθους ἐκ τῶν παλαιῶν τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων συνέλεξα, Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος καὶ Εἰρηναίου τοῦ τὰ Κελτικὰ καὶ γεωργήσαντος καὶ φωτίσαντος ἔθνη, καὶ Κλήμεντος, ὃς ἐπίκλην καὶ στρωματεὺς προσηγόρευται, καὶ Ὠριγένους, καὶ Εὐσεβίου τοῦ τε παλαιστίνου καὶ τοῦ Φοίνικος, καὶ Ἀδαμαντίου, καὶ Ῥύδωνος, καὶ τὰ ἑξῆς." Eidem distinctioni forsitan favet, quod Codice 231. observat Photius Sophronium Hierosolymitum in Epistola Synodica asseruisse „ὡς ἄλλος μέν ἐστιν Ὠριγένης ὁ παλαιὸς, ἕτερος δὲ ὁ μετ' ἐκεῖνον ὁ ἐπικληθεὶς Ἀδαμάντιος." Supinus adeo foret error, si diceret veterem Origenem non vocatum fuisse Adamantium, ut nemo facile sibi persuadere queat hunc fuisse Sophronii sensum. Probabilius ergo est id solum voluisse Sophronium, veterem Adamantium Origenem, ab altero recentiore Adamantio longe esse diversum.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ[1]
ΔΙΑΛΟΓΟΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΙΣ ΘΕΟΝ ΟΡΘΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Διάλεξις[2] *Ἀδαμαντίου, τοῦ καὶ Ὠριγένους, ΠΕΡΙ*[3])

---

[1]) R. in notis: „Cod. Bas. (itemq. ed. Wetsten. in textu): Ὠριγένους διάλογος κατὰ Μαρκιωνιστῶν." — Idem R., Wetsten. praeeunte, in notis: „Observandum insuper praefatiunculam sequentem non ab auctore hujus dialogi, sed ab alio recentiore Graeco additum videri. Hinc deest in Pici Codice, in aliis variat. Nam Cardinalis Baronius ad ann. Christi CCXX. §. 8. aliam nobis legendam exhibet his verbis: *Nonnunquam multi Philosophi, qui a nostra disciplina abhorrebant, interdum et haeretici ad eum disputaturi veniebant. Cumque frequens instituta esset disputatio, multos gentiles, quibus cum, ut idolorum insanum cultum detestarentur, persuasisset, ita comparavit, ut martyrii coronam sint adepti. In his etiam fuit Ambrosius, qui Origenis aemulus factus, et ab eo nostris decretis institutus, se a Valentini Marcionisque haeresi secrevit et removit. Quod cum haeretici quidam tunc intellexissent, malo animo consilioque impulsi, disputandi causa venerant ad Adamantium: delectoque sermonis sui Judice philosopho, qui a Christiana religione abhorrebat, initium fecerunt disputandi. Ad extremum penes universam ecclesiam catholicam fuit victoria: quo factum est, ut multi gentiles et haeretici etiam, cum Eutropio judice religionem christianam approbarent et crederent. Haeretici quidem sunt Megethius, Marcus, Droserius, Valens et Marinus.*" — Cfr. ed. de la Rue Tom. I. pag. 803. seqq. coll. ed. Wetstenii pag. 1. seqq.

[2]) Ita quidem uterque Cod. Regius, et recte. Alii Codd. Mss. (itemq. ed. Wetsten.) habent διάλεκτος, non male, cum Cyrillus in Glossario διάλεκτον, διάλογον et διάλεξιν disputationem interpretetur, et Hesychio διάλεκτος et διάλεξις sit ὁμιλία, colloquium. Quod autem hic dialogus dicitur esse Ἀδαμαντίου τοῦ καὶ Ὠριγένους, id falsissimum esse abunde in monito probavimus. Ruaeus.

[3]) Wetsten. in notis: „Hunc titulum praefixit Picus,

ΤΗΣ ΕΙΣ ΘΕΟΝ ΟΡΘΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ πρὸς Μεγέθιον καὶ Μάρκον, Δροσέριον, Οὐάλεντα καὶ Μαρῖνον τοὺς αἱρετικοὺς, ἑκάστου μὲν ἰδίας αἱρέσεως προϊσταμένου, κακοήθως δὲ συνελθόντων[1]*) ὁμοθυμαδὸν πρὸς τὸν Ἀδαμάντιον. Ἡρετίσαντο*[2]*) δὲ πάντες φιλόσοφον Ἕλληνα, Εὐτρόπιον ὀνόματι, ἑκάστου τῶν λόγων κριτὴν γενόμενον. Ἐν οἷς Εὐτρόπιος, ἐξεταζομένης τῆς εὐσεβείας, ἐπείσθη τῇ ἀληθείᾳ, καὶ γέγονε Χριστιανὸς, καὶ πολλοὶ σὺν αὐτῷ Ἕλληνες καὶ αἱρετικοί· ἦν γὰρ μετ᾽ αὐτῶν συγκεκροτημένον ἀκροατήριον· ἡ δὲ νίκη τῆς καθολικῆς γέγονεν ἐκκλησίας, καὶ διεσπάρη τῶν αἱρετικῶν τὸ φρόνημα, ὡς χνοῦς*[3]*) κατὰ πρόσωπον ἀνέμου.*

Perionius et Humfredus. Quia vero noster Codex et Oxoniensis, — ut ex literis clariss. protobibliothecarii, Thomae Hyde, didici —, *dialogum contra Marcionitas* inscribit, et Philocal. collectores hoc titulo eum allegant, sub finem cap. XXIV., ideo, ne alterutri vim facerem, utrumque apponere placuit."

[1]) Post *συνελθόντων* Codd. Vatican., Thomae Gale et Regius 2. addunt: *δηλονότι περὶ εὐσεβείας συζητῆσαι*, sed scholion istud esse videtur, quod e marg. in textum irrepserit. R.

[2]) Recte in Cod. Vatic. scriptum reperitur *ἡρετίσαντο*, male autem in Wetsteniano: *ἡρητήσαντο*. R. — Wetsten. in textu quidem: „*ἡρετήσαντο*", idem vero ad marginem atque in notis: „lege: *ἡρετίσαντο*."

[3]) Wetsten. ad marg. „al. *χοῦς*." Cfr. Psalm. 1, 4.

SECTIO PRIMA.

INTERLOCUTORES [1])

ADAMANTIUS, Orthodoxus: MEGETHIUS, Marcionita: et EUTROPIUS, Judex.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. Οἱ [2]) τὸν φιλαλήθη καὶ φιλάνθρωπον τρόπον μεταδιώκοντες, καὶ τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου δίοδον εὖ μάλα βιοῦν ἐθέλοντες, ἐπὶ τὴν ἀξιέραστον καὶ ἀξιάγαστον πίστιν τὴν εἰς Θεὸν ἀφορῶντες, ἐγκρατεῖς τῆς ἀμείνονος καὶ τελειοτάτης δόξης γίγνονται. Τοὐναντίον δὲ οἱ ἀστάτῳ γνώμῃ, καὶ περιέργῳ γνώσει, καὶ ἀνοήτῳ λογισμῷ, ἀδοξίαν ἀντὶ δόξης Θεῷ προϊέμενοι. Ὅθεν μοι δοκεῖ οὐ μικρὸν κίνδυνον εἶναι τῶν τῆς ἐπισφαλοῦς καὶ φαύλης εἰς Θεὸν πίστεως· βάσιν γὰρ οἶμαι καὶ ἑδραίωμα εἶναι πασῶν τῶν ἀρετῶν τὴν ἁρμόζουσαν Θεῷ δόξαν τε καὶ πίστιν· ὅθεν, εἰ σοὶ δοκεῖ, ἐχώμεθα τοῦ λόγου.

ΜΕΓΕΘΙΟΣ. Προλαβὼν ὁ ἀδελφὸς Ἀδαμάντιος, τὸν ὑπὲρ ἐμοῦ λόγον ἐποιήσατο· οἴδαμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἡ πίστις πάντων διαφέρει, καὶ ὀρθὴ εἰς Θεὸν δόξα· χρὴ οὖν τὸν δικαστὴν ἐπακούσαντα ἀμφοτέρων δοκιμάσαι, ἐν τίνι ἐστὶν ἡ ἀληθὴς καὶ δικαία πίστις. Δείξω γὰρ, ὅτι μᾶλλον βλασφημεῖτε τὸν Θεὸν, ἤπερ δοξάζετε·

---

[1]) Wetstenius: in qua disserentes introducuntur etc.

[2]) R. in calce textus: Collatus est iste dialogus cum quatuor Mss., uno Vaticano num. 1089., duobus Christianissimi Galliarum regis, et altero Thomae Gale.

καὶ τὸν μὲν ἀληθινὸν θεὸν, ὄντα ἀγαθὸν, γνωρίζειν οὐ θέλετε· ἕτερον δὲ ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ δοξάζειν βούλεσθε· λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· „οὐδεὶς [1]) ἀγαθὸς, εἰμ ἡ εἷς, ὁ πατήρ."

ΕΥΤΡΟΠΙΟΣ. Ἀμφότεροι αἱρεῖσθέ με δικαστήν;

ΑΔΑΜ. Ἀμφότεροι.

ΕΥΤΡ. Ἐμμένετε τῇ ἐμῇ κρίσει;

ΜΕΓ. Ἐμμένω, καὶ στοιχῶ ταῖς σαῖς ἀποφάσεσιν.

ΑΔΑΜ. Ἐπίδοξοι καὶ οὐχ οἱ τυχόντες ἀκροαταὶ πάρεισιν· εἴγε καὶ αὐτοῖς παραστῇ ἡ ὑπὸ σοῦ κρίσις δικαίως προφερομένη, ἐμμένω καὶ αὐτὸς τοῖς ὑπὸ σοῦ μετὰ ἀληθείας λεγομένοις.

ΜΕΓ. Βούλει, πρῶτον ἐμὲ ἐξετάσαι ἐκ τῶν γραφῶν;

ΑΔΑΜ. Ὁρισάσθω πρῶτον Μεγέθιος ὅπως ποτὲ δοξάζει, ἵν' οὕτως ἡ ἐξέτασις, καὶ ἡ ἀπόδειξις τῶν ὁρισθέντων, ἐκ τῶν γραφῶν γένηται.

ΜΕΓ. Ὁρισάσθω πρῶτον Ἀδαμάντιος· αὐτὸς γὰρ καὶ κατήρξατο τοῦ λόγου.

ΕΥΤΡ. Εὔλογόν ἐστι, τὸν προαρξάμενον αὐτὸν ὁρίσασθαι.

ΑΔΑΜ. Ἕνα θεὸν καὶ κτιστὴν καὶ δημιουργὸν τῶν ἁπάντων εἶναι πεπίστευκα, καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ θεὸν λόγον, ὁμοούσιον, ἀεὶ ὄντα, καὶ ἐπ' ἐσχάτων καιρῶν ἄνθρωπον ἐκ Μαρίας ἀναλαβόντα, καὶ τοῦτον σταυρωθέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν. Πιστεύω δὲ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τῷ ἀεὶ ὄντι. Ὁρισάσθω δὲ καὶ οὗτος.

ΜΕΓ. Ἐγώ φημι εἶναι τρεῖς ἀρχὰς, θεὸν τὸν πατέρα τοῦ Χριστοῦ ἀγαθὸν, καὶ ἄλλον τὸν δημιουργὸν, καὶ ἕτερον τὸν πονηρόν· ὁ γὰρ ἀγαθὸς, οὔτε δημιουργός ἐστι τῶν κακῶν, οὔτε ἐκ γυναικὸς γεγέννηται, οὔτε κόσμος οὗτος ἐξ αὐτοῦ δεδημιούργηται· ἀλ-

---

[1]) Cfr. Matth. XIX, 17. coll. Marc. X, 18. et Luc. XVIII, 18.

λότριος δὲ πάσης κακίας, καὶ παντὸς τοῦ δημιουργήματος. Καὶ δείξω ταῦθ' οὕτως ἔχειν.

ΑΔΑΜ. Ἀρχὰς ἔφησας [1]) εἶναι τρεῖς· ἀνάγκη σε, ὃ ἐπηγγείλω, πληρῶσαι· ἀρχὴ γάρ μοι δοκεῖ λέγεσθαι, διὰ τὸ ἄρχειν τινός· ὥσπερ καὶ κύριος λέγεται, διὰ τὸ κυριεύειν τινῶν. Τίνος τοίνυν ἄρχουσιν αἱ τρεῖς ἀρχαί; Ἀποκρίνου.

ΜΕΓ. Ἡ ἀγαθὴ ἀρχὴ, τῶν Χριστιανῶν ἄρχει· ἡ δὲ δημιουργικὴ, τῶν Ἰουδαίων· ἡ δὲ πονηρὰ, τῶν Ἐθνικῶν.

ΑΔΑΜ. Ὁμόφρονες καὶ κοινωνοί εἰσιν οἱ τρεῖς, ἢ οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους;

ΜΕΓ. Οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους.

ΑΔΑΜ. Οἱ τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γενόμενοι ἔπλασαν ἢ ἐδημιούργησαν τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ἕκαστος ἑαυτῷ ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον, οὗ καὶ ἄρχει;

ΜΕΓ. Οὐχ οἱ τρεῖς ἔκτισαν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὁ εἷς.

ΑΔΑΜ. Ποῖος τῶν τριῶν;

ΜΕΓ. Ὁ τῶν Ἰουδαίων.

ΑΔΑΜ. Τοῦ τῶν Ἰουδαίων θεοῦ κτίσαντος τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ ποῖον τρόπον, ἢ ποίαν αἰτίαν ἄρχουσιν [2]) ὁ ἀγαθὸς, καὶ ὁ πονηρὸς, τῶν ἀνθρώπων; Δείκνυται γὰρ ἐξ ἀμφοτέρων ὁ δημιουργὸς ἀγαθός. Εἰ μὲν ἑκὼν συνεχώρησεν αὐτοῖς τὸ οὐ τῶν ἰδίων ἄρχειν, ἔσται ἐξ ἀνάγκης ὁ δημιουργὸς ἀγαθὸς, ὁ τὰ ἴδια ἀλλοτρίοις χαρισάμενος· εἰ δὲ κατὰ ἀδυναμίαν τοῦ δημιουγοῦ ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ πονηρὸς ἀφήρπασαν, ἔσονται οὗτοι πονηροὶ, οἱ τῶν ἀλλοτρίων ἐφιέμενοι.

ΕΥΤΡ. Ἀγαθὸν λέγεις τὸν ἁρπάσαντα τὰ τοῦ

---

[1]) Wetstenius: *ἔφησεν.*

[2]) R. in notis: „Ita recte habet Cod. Vatican., mendose autem Cod. Basileensis: *ἄρχουσαν.*" — Wetsten. in textu quidem: „*ἄρχουσαν,*" ad marg. vero: „lege: *ἄρχουσιν.*"

δημιουργοῦ, καὶ ἄρχοντα τῶν ἀλλοτρίων; Πῶς οἷόν τέ ἐστιν ἀγαθὸν λέγεσθαι, τὸν τὰ ἀλλότρια ἁρπάζοντα;

ΜΕΓ. Οὐχ ἥρπασεν, ἀλλ' ἐλεήσας, ἔπεμψε τὸν υἱὸν ὡς ἀγαθὸν, καὶ ἐῤῥύσατο ἡμᾶς.

ΑΔΑΜ. Τὸ ἐλεεῖν τινα, συμπάθειά τις πρὸς τὸ οἰκεῖόν ἐστιν γινομένη. Συνεπάθησεν οὖν ὁ ἀγαθὸς ἰδίοις, ἢ ἀλλοτρίοις;

ΜΕΓ. Ἀλλοτρίοις.

ΑΔΑΜ. Ὡς καλοῖς συνεπάθησεν [1]), *ἢ ὡς κακοῖς;*

ΜΕΓ. Ὡς ἁμαρτωλοῖς.

ΑΔΑΜ. Πρὶν ἢ ἁμάρτωσιν οἱ ἄνθρωποι, καλοὶ πρὸς τοῦ δημιουργοῦ ἐκτίσθησαν, ἢ κακοί; Ὡς οὖν καλῶν ἐπεθύμησεν, ἢ ὡς κακῶν; Εἰ μὲν οὖν ὡς κακῶν, ἔσται κακῶν ἐπιθυμητής. Ἀγαθὸς δὲ κακῶν οὐκ ἐπιθυμεῖ. Εἰ δὲ ὡς ἀγαθῶν, ἔσται ὁ δημιουργὸς ἀγαθῶν ποιητὴς, οὐκοῦν ἀγαθός. Ἐξ ὧν γὰρ πράττει τις, τὰς προσηγορίας λαμβάνει· ἐλεήμων ἐκ τοῦ ἐλεεῖν, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως.

ΜΕΓ. Οὔτε ὡς ἀγαθῶν, οὔτε ὡς κακῶν, ἀλλὰ σπλαγχνισθεὶς ἠλέησεν.

ΕΥΤΡ. Βούλεται λέγειν Μεγέθιος, ὅτι οὔτε ἡμέρα, οὔτε νύξ· ἀλλά τι μέσον τούτων. Ἑρμηνευσάτω οὖν, τί ἐστιν ὃ λέγει. Εἰ μήτε καλοὺς λέγει τοὺς ἀνθρώπους ἐκτίσθαι, μήτε κακούς· τί οὖν ἐστιν μεταξὺ καλοῦ τε καὶ κακοῦ;

ΜΕΓ. Ταῦτα σοφίσματά ἐστιν· ἐγὼ γὰρ δεικνύω ἀπὸ τῶν γραφῶν, ὅτι τρεῖς εἰσιν ἀρχαί.

ΑΔΑΜ. Ἰσοσθενεῖς εἰσιν αἱ τρεῖς ἀρχαὶ, ἢ ἁτέρα θατέρας διενήνοχε;

ΜΕΓ. Μὴ γένοιτο, οὐκ εἰσὶν ἴσοι.

ΑΔΑΜ. Ποία οὖν προφερεστέρα;

ΜΕΓ. Ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰσχυροτέρα.

---

[1]) Sic recte habet Cod. Vatican., vitiose autem Basileensis: „*συνεπάθησαν.*" R. — Wetsten. in textu: „*συνεπάθησαν*", ad marg. vero: „lege: *συνεπάθησεν.*"

ΑΔΑΜ. Ὑπόκεινται αἱ ἀτονώτεραι ἀρχαὶ τῇ ἰσχυροτέρᾳ, ἢ οὔ;

ΜΕΓ. Ὑπόκεινται.

ΑΔΑΜ. Οὐκοῦν κατὰ βούλησιν τοῦ κρείττονος αἱ ἥττονες [1]) ἀρχαὶ πάντα πράττουσιν;

ΜΕΓ. Οὐ κατὰ βούλησιν αὐτοῦ οὗτοι τὰ πονηρὰ πράττουσιν· ἅπαξ δὲ ἰσχυρότερος αὐτῶν ἐστιν· καὶ γὰρ ὁ ἐλθὼν Χριστὸς καὶ τὸν διάβολον ἐνίκησε, καὶ τὰ τοῦ δημιουργοῦ δόγματα ἀνέτρεψεν.

ΑΔΑΜ. Κατὰ βούλησιν τοῦ [2]) ἀγαθοῦ εἰσιν οὗτοι;

ΜΕΓ. Οὔ.

ΑΔΑΜ. Ἀγνοεῖ οὖν, ὅτι εἰσίν;

ΜΕΓ. Οὐκ ἀγνοεῖ.

ΕΥΤΡ. Ἔφης, ἰσχυρότερον εἶναι τὸν ἀγαθόν· ἄλλως δὲ, καὶ μὴ βουλόμενον αὐτοὺς εἶναι. Πῶς τοίνυν τοῦτο ἐνδέχεται; Εἰ γάρ ἐστιν αὐτὸς ἰσχυρὸς, καὶ μὴ βουλόμενος εἶναι αὐτούς· εἰσὶ δὲ κατὰ τὸν σὸν λόγον· ἢ [3]) βούλεται αὐτοὺς εἶναι, ἢ οὐ δύναται αὐτοὺς ἀνελεῖν· ἢ ἀγνοεῖ, ὅτι εἰσίν.

ΜΕΓ. Ἐγὼ δύναμαι δεῖξαι, ὅτι φάλσα [4]) ἐστὶ τὰ εὐαγγέλια.

ΑΔΑΜ. Ἀπὸ ποίων ἀποδείξεων ἔχεις δεῖξαι, ταῦθ' οὕτως ἔχειν;

ΜΕΓ. Ἀπ' αὐτῶν τῶν εὐαγγελίων δεικνύω, ὅτι φάλσα ἐστίν.

ΑΔΑΜ. Δέχῃ οὖν κἀμὲ, ἐκ τῶν εὐαγγελίων δεικνύοντα, μὴ εἶναι πλαστά;

---

[1]) Cod. Vatican. in textu habet: ἡττότεραι, et in margine: ἥττονες. R.

[2]) Cod. Reg. secundus habet: δημιουργοῦ. In marg. Cod. Thomae Gale scribitur: ἀγαθοῦ. R.

[3]) Wetsten. in textu: ἢ, ad marg. vero: lege: ἤ.

[4]) Cod. Reg. secundus habet: ψευδῆ, et paulo post: πλαστά. R.

ΜΕΓ. Δέχομαι, ἐὰν δείξῃς· εἰπὲ δὲ πρῶτον τὰ ὀνόματα τῶν γραψάντων τὰ εὐαγγέλια.

ΑΔΑΜ. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ γεγραφήκασιν, Ἰωάννης καὶ Ματθαῖος, καὶ Μάρκος, καὶ Λουκᾶς.

ΜΕΓ. Μάρκον καὶ Λουκᾶν οὐδὲ ἔσχε μαθητὰς ὁ Χριστός· ἐντεῦθεν ἐλέγχεσθε φάλσα ποιοῦντες. Διὰ τί γὰρ οἱ μαθηταὶ, ὧν γέγραπται τὰ ὀνόματα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, οὐκ ἔγραψαν, ἀλλ' οἱ μὴ ὄντες μαθηταί; Τίς οὖν ἐστι Λουκᾶς, ἢ Μάρκος; Ἠλέγχθητε ἐπὶ τούτῳ, ὀνόματα [1]) οὐ γεγραμμένα ἐν τῇ γραφῇ προφέροντες.

ΕΥΤΡ. Ἔχων μαθητὰς ὁ Χριστὸς, οὐ μᾶλλον τούτοις ἐνεγχείριζεν, ἢ τοῖς μὴ οὖσι μαθηταῖς; Φαίνεταί μοι τοῦτο οὐ καλῶς ἔχειν. Ἔδει γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοὺς ἐμπιστευθῆναι μᾶλλον.

ΑΔΑΜ. Μαθηταί εἰσι καὶ οὗτοι τοῦ Χριστοῦ.

ΜΕΓ. Ποίησον ἀναγνωσθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, καὶ εὑρήσεις, ὅτι οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα ταῦτα.

ΕΥΤΡ. Ἀναγνωσθήτω.

ΑΔΑΜ. Τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἀνεγνώσθη τὰ ὀνόματα, οὐχὶ καὶ τῶν ἑβδομήκοντα καὶ δυοῖν.

ΕΥΤΡ. Πόσους ἔσχεν ὁ Χριστὸς ἀποστόλους;

ΑΔΑΜ. Πρώτους ἀπέστειλεν δώδεκα, καὶ μετὰ ταῦτα ἑβδομήκοντα δύω εὐαγγελίσασθαι. Μάρκος οὖν καὶ Λουκᾶς, ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα καὶ δυοῖν ὄντες, Παύλῳ τῷ ἀποστόλῳ εὐηγγελίσαντο.

ΜΕΓ. Ἀδύνατον, ὅτι ποτὲ εἶδον οὗτοι Παῦλον.

ΑΔΑΜ. Δείκνυμι αὐτὸν τὸν ἀπόστολον μαρτυροῦντα Μάρκῳ καὶ Λουκᾷ.

ΜΕΓ. Τῷ σῷ φάλσῳ οὐ πιστεύω ἀποστολικῷ.

ΑΔΑΜ. Προένεγκε τὸ ἀποστολικόν σου, εἰ καὶ

---

[1]) Ruaeus et Wetsten. in textu: „ὀνόματα γεγραμμένα“, Wetsten. vero in notis: „lege: ὀνόματα οὐ γεγραμμένα. Ita habebat etiam Cod. Pici.“

τὰ μάλιστα περικεκομμένον ἐστί· καὶ δείκνυμι, ὅτι Μάρκος καὶ Λουκᾶς συνήργησαν Παύλῳ.

ΕΥΤΡ. Δεῖξον.

ΑΔΑΜ. Ἀναγινώσκω ἐν τοῖς τελευταίοις τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς Παύλου· „ἀσπάζεται[1]) ὑμᾶς, φησὶν, Ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς, ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς· δέξασθε οὖν αὐτόν· καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς· οὗτοι μόνοι μού εἰσι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία·“ καὶ τὰ ἑξῆς· „ἀσπάζεται[2]) ὑμᾶς Λουκᾶς, καὶ Δημᾶς.“ Παρέσχον[3]) τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐπιστολῆς. Ὁρᾷς, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος μαρτυρεῖ αὐτοῖς.

ΕΥΤΡ. Δήλη ἡ παρὰ τούτων ἀπόδειξις.

ΜΕΓ. Ἐγὼ ἐλέγχω ἑτέρωθεν, ὅτι φάλσα ἐστὶν τὰ εὐαγγέλια. Λέγει γὰρ ὁ ἀπόστολος ἓν εὐαγγέλιον, ὑμεῖς δὲ τέσσαρα λέγετε[4]).

ΑΔΑΜ. Εὐαγγελισταὶ μὲν τέσσαρες, εὐαγγέλιον δὲ ἕν· ἕνα γὰρ Χριστὸν εὐηγγελίσαντο, καὶ τὸ αὐτὸ ἔφρασαν. Εἰ μὲν οὖν ἕκαστος αὐτῶν ἄλλον καὶ ἄλλον Χριστὸν ἀνηγόρευσεν, ἢ εὐηγγελίσατο, εὖ λέγεις· εἰ δὲ τέσσαρες περὶ ἑνὸς Χριστοῦ λέγουσιν, οὐκέτι τέσσαρα, ἀλλὰ ἕν.

ΜΕΓ. Ὁ ἀπόστολος οὐκ εἶπε· „κατὰ τὰ εὐαγγέλιά μου·“ ἀλλά· „κατὰ[5]) τὸ εὐαγγέλιόν μου.“ Ἴδε, πῶς λέγει ἓν εἶναι. Καὶ λέγει· „εἰ[6]) τις ὑμᾶς εὐαγγε-

---

[1]) Cfr. Coloss. IV, 10. 11. [2]) Cfr. Coloss. IV. 14.

[3]) Cod. Vatic. recte: „παρέσχον τάς“ κτλ., Reg. secundus: „παρέχοντας“ κτλ. R. — Wetsten. in textu: „παρέχοντας“, in marg. vero: lege: „παρεῖχον τάς“ κτλ.

[4]) Cod. Vatic. recte: „λέγετε.“ Wetstenius: „λέγεται.“ R. — Wetsten. ad marginem: „lege: λέγετε.“

[5]) Cfr. Rom. II, 16. coll. XVI, 25. et II. Timoth. II, 8.

[6]) Cfr. Galat. I, 8.

λίσεται παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω." *Ἐκείνου λέγοντος ἓν εἶναι, πῶς ὑμεῖς τέσσαρα λέγετε;*

ΑΔΑΜ. Εὐαγγέλιον καὶ ἡμεῖς φαμεν ἕν· εὐαγγελισταὶ δὲ τέσσαρες.

ΜΕΓ. Οὐδὲ οἱ[1]) *τέσσαρες εὐαγγελισταὶ, ἀλλ' οὐδὲ εἷς· λέγει γὰρ, ὅτι „οὐκ*[2]) *ἔστιν ἄλλο, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου· εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταστρέψαι εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ."*

ΑΔΑΜ. Παύλου λέγοντος[3]), *πλείους εἶναι τοὺς εὐαγγελιστάς· πῶς φῂς, ἕνα εἶναι;*

ΜΕΓ. Οὐκ εἶπεν, ὅτι πολλοὶ εὐαγγελισταί.

ΑΔΑΜ. Ἔχω μετὰ χεῖρας τὸν ἀπόστολον, καὶ δείκνυμι λέγοντα ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ· „ἀλλὰ[4]) *κἂν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα." „Εὐηγγελισάμεθα"*[5]) *εἶπεν. Εἰ γὰρ εἷς ἦν, ἔλεξεν ἄν· „παρ' ὃ εὐηγγελισάμην." Τὸ δέ· „εὐηγγελισάμεθα·" πολλοὺς σημαίνει.*

ΕΥΤΡ. Τὸ „εὐηγγελισάμεθα," πολλῶν ἐστιν καὶ οὐχ ἑνός.

ΜΕΓ. Οὐ τούτους λέγει, ἀλλὰ Σιλουανὸν καὶ Τιμόθεον.

ΕΥΤΡ. Τὸ πρότερον λέγων Παῦλον μόνον εἶναι εὐαγγελιστὴν, νῦν καὶ ἄλλους ὡμολόγησας· ἐξὸν οὖν καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς εὐαγγελίσασθαι. Εἰ γὰρ Σιλουανὸς[6]), *καὶ Τιμόθεος, καὶ Παῦλος εὐηγγελίσαντο,*

---

[1]) Deest „*οἱ*" in ed. Wetstenii.

[2]) Cfr. Galat. I, 7. [3]) Cfr. Ephes. IV, 11.

[4]) Cfr. Gal. I, 8.

[5]) R. in notis, Wetsten. duce: „hoc verbum desideratur in Codd. Mss., sed hic inserendum visum est, utpote quod textus series requirebat."

[6]) Sic habet Cod. Vaticanus: alii (itemq. ed. Wetsten. in textu): „*Σιλβανός*."

λέγει δὲ Παῦλος· „κατὰ [1]) τὸ εὐαγγέλιόν μου·“ εἰκὸς, πολλῶν ὄντων εὐαγγελιστῶν, ἓν λέγεσθαι τὸ εὐαγγέλιον.

ΜΕΓ. Διαφωνοῦσι τὰ εὐαγγέλια, καὶ ἄλλα καὶ ἄλλα λέγουσιν· ὅθεν φαίνεται φάλσα.

ΑΔΑΜ. Ἄλλον καὶ ἄλλον Χριστὸν εὐαγγελίζονται; Ἐν τούτῳ οἴει διαφωνεῖν;

ΜΕΓ. Οὐκ, ἀλλ' ἀντίκειται.

ΑΔΑΜ. Ὅρισαι ὃ βούλει. Νοητὰς εἶναι λέγεις τὰς γραφὰς, ἢ ψιλάς; Καὶ ἐὰν βούλῃ, φράσον, ἵνα οὕτως ἡ ἐξέτασις γένηται.

ΜΕΓ. Ψιλὰς, καὶ ὥσπερ γέγραπται οὕτως ἔχει, καὶ οὐδὲν ἄλλο.

ΑΔΑΜ. Λέγει οὖν ὁ Χριστὸς, ὅτι „υἱὸς [2]) ἀνθρώπου εἰμί.“ Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶν κατὰ σὲ, καὶ οὐ θεοῦ;

ΜΕΓ. Ὁ Χριστὸς, θεοῦ ἐστιν υἱός.

ΕΥΤΡ. Ἔφης τὰ γεγραμμένα οὕτως ἔχειν· πῶς οὖν ἐστιν υἱὸς θεοῦ, ἑαυτὸν λέγων υἱὸν ἀνθρώπου;

ΜΕΓ. Παραβολῇ ἐχρήσατο, λέγων υἱὸν ἀνθρώπου.

ΕΥΤΡ. Παραβολὴ νοητή ἐστιν, ἢ αἰσθητή;

ΜΕΓ. Νοητή.

ΕΥΤΡ. Πῶς οὖν ἔφης, ψιλὰ εἶναι τὰ τῶν γραφῶν; οὐκοῦν νοητά ἐστιν καὶ οὐ [3]) ψιλά· καὶ εἰς ὃ δοκοῦσι τῇ λέξει διαφωνεῖν, ὁ νοῦς ὁ αὐτὸς εὑρίσκεται.

ΜΕΓ. Τὰ μὲν νοητὰ, τὰ δὲ ψιλά.

ΕΥΤΡ. Δοκεῖς μοι ἀστάτῳ γνώμῃ φέρεσθαι.

ΜΕΓ. Ὅπου παραβολὴ ἐπιγέγραπται, ἐκεῖνά ἐστιν νοητὰ, τὰ δὲ ἄλλα, ψιλά.

ΑΔΑΜ. Δεικνύεις οὖν, ὅτι περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-

---

[1]) Cfr. Rom. II, 16. coll. XVI, 25. et II. Tim. II, 8.

[2]) Cfr. Luc. VI, 5.

[3]) R. in notis, Wetsten. praeeunte: „οὐ deest in omnibus Mss.; interponendam autem esse hanc particulam, sententia Adamantii videtur postulare.“

θρώπου παραβολὴ ἐπιγέγραπται; Ἀνάγνωθι, ὅτι οὐκ ἐπιγέγραπται παραβολή. Πόθεν οὖν δεικνύεις, ὅτι υἱὸς θεοῦ ἐστιν; Τῶν δύο γὰρ θάτερον ὁμολογήσεις. Κατὰ γὰρ τὰ σοὶ δόξαντα, ἢ ψεύστης εὑρίσκεται ὁ Χριστὸς, ὅτι μὴ ὢν ἄνθρωπος ἑαυτὸν ἔλεγεν υἱὸν ἀνθρώπου· ἢ νοηταί εἰσι πᾶσαι αἱ θεῖαι γραφαὶ, εἰ καὶ μὴ ἐπιγέγραπται παραβολή. Διὸ καὶ πᾶσα θεόπνευστος [1]) εἴρηται παρὰ τοῦ ἀποστόλου· καὶ ἐν νοῒ αὐτῶν ἡ συμφωνία εὑρίσκεται, ἢ [2]) νοηταί εἰσι πᾶσαι αἱ γραφαὶ, καὶ οὐκ ἤδη τὰ γεγραμμένα ψιλὰ, ταῦτά ἐστιν τὰ ἀληθῆ καὶ σαφῆ.

ΜΕΓ. Δείξω, ὅτι ἕν ἐστι τὸ εὐαγγέλιον.

ΑΔΑΜ. Τίς ἐστιν ὁ γράψας τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, ὃ ἔφης εἶναι ἕν;

ΜΕΓ. Ὁ Χριστός.

ΑΔΑΜ. Αὐτὸς ὁ Κύριος ἔγραψεν, ὅτι ἐσταυρώθην, καὶ ἀνέστην τῇ τρίτῃ ἡμέρα; Οὕτω γράφει;

ΜΕΓ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος προσέθηκεν.

ΑΔΑΜ. Παρῆν γὰρ Παῦλος ἐν τῷ σταυρωθῆναι τὸν Χριστόν;

ΜΕΓ. Αὐτὸς ἔγραψε τὸ εὐαγγέλιον ἁπλῶς.

ΑΔΑΜ. Ἐὰν οὖν δείξω, ὅτι οὐ παρῆν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐδίωκε τοὺς τῆς ἐκκλησίας, γίνῃ Χριστιανός;

ΜΕΓ. Οὐ γάρ εἰμι Χριστιανός;

ΑΔΑΜ. Πῶς εἶ Χριστιανὸς, ὃς οὐδὲ ὄνομα Χριστιανοῦ καταξίωσαι φέρειν· οὐ γὰρ Χριστιανὸς ὀνομάζῃ, [3]) ἀλλὰ Μαρκιωνιστής.

---

[1]) Cfr. II Tim. III, 16.

[2]) Quanquam verba: „*ἢ νοηταί εἰσι πᾶσαι αἱ γραφαί,*" prae se ferunt omnes Codd. Mss., videntur tamen Wetsten. facile posse abesse, quia inconcinna sunt, et forsan e proxima periodo describentis oscitantia repetita. R.

[3]) Sic recte habet Cod. Vaticanus; male alii: *ὀνομάζει*. R. — Wetsten. in textu: „*ὀνομάζει,*" in marg. vero: „lege: *ὀνομάζῃ.*"

ΜΕΓ. Καὶ ὑμεῖς τῆς καθολικῆς λέγεσθε· οὐκ ἐστὲ ουν Χριστιανοὶ οὔτε ὑμεῖς.

ΑΔΑΜ. Εἰ ἀνθρώπου τὴν προσωνυμίαν ἐκεκτήμεθα, καλῶς ἔλεξας. Εἰ δὲ διὰ τὸ καθ' ὅλου τοῦ κόσμου εἶναι λεγόμεθα, τί ἐν τούτῳ φαῦλον;

ΜΕΓ. Δεῖξον οὖν, εἰ οὐκ ἔξεστιν [1]) ὄνομα ἀνθρώπου φέρειν.

ΑΔΑΜ. Ἔτι δείκνυμι, οὐ μόνον ἐπισκόπου μὴ ἐξὸν εἶναι φέρειν ὄνομα, ἀλλὰ μηδὲ ἀποστόλου. Τίς μείζων ἦν, Μαρκίων, ἢ Παῦλος;

ΜΕΓ. Παῦλος.

ΑΔΑΜ. Ἄκουε οὖν, εἰ βούλει, τοῦ διενηνοχότος Παύλου προστάσσοντος· „ἠκουσταί [2]) μοι, φησὶν, ὑπὸ τῶν Χλόης, ὅτι ἔριδές εἰσιν ἐν ὑμῖν· ὃς μὲν γὰρ ὑμῶν λέγει· ἐγὼ μέν εἰμι Παύλου· ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ. Μεμέρισται ὁ Χριστός; Μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε;“

ΜΕΓ. Σύ μοι ἐπιφέρεις τὸ ὄνομα· ἐγὼ Χριστιανὸς λέγομαι· καὶ γὰρ ὧδε λέγονται Σωκρατιανοί τινες.

ΑΔΑΜ. Ἐγὼ τὸ Σωκράτους ὄνομα ἀρνοῦμαι, οὐκ εἰδὼς τίς ἐστιν.

ΕΥΤΡ. Εἰ ἀλλήλοις ἐπιφέρετε [3]) τὰ ὀνόματα, ἀνάγκη ἀμφοτέρους ἀρνήσασθαι.

ΑΔΑΜ. Οὔτε οἶδα τίς ἐστιν Σωκράτης· ἀρνεῖται καὶ οὗτος Μαρκίωνα;

ΜΕΓ. Μαρκίων ἐπίσκοπός μου ἦν.

ΑΔΑΜ. Ἐξ ὅτου Μαρκίων ἐτελεύτησεν, τοσούτων ἐπισκόπων, μᾶλλον δὲ ψευδεπισκόπων, παρ' ὑμῖν διαδοχαὶ γεγόνασι· διὰ τί μὴ τῇ τῶν διαδοχῶν ἐπω-

---

[1]) Cod. Vaticanus: „ἔξεστιν,“ alii: „ἔστιν.“ R. — Wetsten. in textu: „ἔστιν,“ ad marg. vero: „lege: ἔξεστιν.“

[2]) Cfr. I Cor. I, XI, 12. 13.

[3]) Cod. Vatican. recte: „ἐπιφέρετε,“ alii: „ἐπιφέρεται.“ R. — Wetsten. in textu: „ἐπιφέρεται,“ ad marg. vero: „lege: ἐπιφέρετε.“

νυμίᾳ κέκλησθε, ἀλλὰ [1]) *τοῦ σχισματοποιοῦ Μαρκίωνος;*

ΕΥΤΡ. Τοῦ ἀποστόλου Παύλου αἰτιωμένου, διὰ τὸ, τινὰς ἐπ' ὀνόματος αὐτοῦ, ἢ Ἀπολλῶ, ἢ Κηφᾶ φέρεσθαι, δείκνυται, μὴ δεῖν ὀνόματι ἐπισκόπου κεχρῆσθαι. Δεῖ γὰρ μᾶλλον τῷ διαφέροντι ὀνόματι προσπελάσαι, ἢ τῷ ἥττονι.

ΜΕΓ. Ἐάν μοι συγχωρήσητε εἰπεῖν, δείξω, ὅτι καὶ τρεῖς ἀρχαί εἰσι· καὶ ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ τοῦ νόμου θεὸς, καὶ ἕτερος θεὸς ὁ πονηρός· καὶ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων [2]) *γραφῶν δείξω, ὅτι οὕτως ἔχει.*

ΕΥΤΡ. Πρότερον δειχθήτω, εἰ τρεῖς ἀρχαὶ, εἰ [3]) *τρεῖς φύσεις· καὶ τότε φανήσεται ἡ ἑκάστου διοίκησις.*

ΑΔΑΜ. Δεῖξον, ὅτι τρεῖς εἰσιν ἀρχαί· καὶ τότε λέγε, ὃ βούλει.

ΜΕΓ. Δεικνύω, ὅτι ὁ δημιουργὸς ἄλλα ἐνομοθέτησε, καὶ ὁ Χριστὸς ἄλλα ἐναντία τούτου.

ΑΔΑΜ. Διὰ τὸ, διαφόρους καὶ ἐναντιουμένους τοὺς νόμους ὑπονοεῖν σε, διὰ τοῦτο οἴει, ἄλλον καὶ ἄλλον θεὸν εἶναι;

ΜΕΓ. Καὶ μάλα· ἑαυτῷ οὐδείς ποτε ἐναντιοῦται, οὐδὲ ἀντίκειται, ὥσπερ ἀντίκειται τὸ εὐαγγέλιον τῷ νόμῳ.

ΑΔΑΜ. Τὸν δημιουργὸν θεὸν ἔφης τῶν Ἰουδαίων εἶναι. Μόνος καὶ εἷς ἐστιν, ἢ πολλοί;

ΜΕΓ. Εἷς, ὁ τῶν Ἰουδαίων.

ΑΔΑΜ. Οὐδενὸς εἰκὸς μικροῦ παραδείγματος [4])

---

[1]) Cod. Reg. secundus non male: „*ἀλλὰ τῇ σχισματοποιοῦ.*“ R.

[2]) Wetsten. in notis: „lege: *ὑμετέρων*, quamquam in Mss. sit *ἡμετέρων*.“

[3]) Wetsten. in notis: „possumus legere: *ἢ τρεῖς φύσεις.* Pici Cod. habuit: *καὶ τρεῖς φύσεις.*“

[4]) Cod. Vatic. recte: „*παραδείγματος.*“ R. — Wetsten. in textu: „*παραδείγματ' ἅψασθαι,*“ ad marg. vero: „lege: *παραδείγματος ἅψασθαι.*“

ἅψασθαι, πρὸς τὸ συνετώτερον γενέσθαι τὸ λεγόμενον· ὃν τρόπον γυνὴ τετοκυῖα παιδίον, οὐ πρότερον [1]) τελείαν τούτῳ [2]) προσκομίζει τὴν τροφὴν, ἀλλὰ γαλακτοτροφεῖ· καὶ μετέπειτα μείζοσι καὶ ἰσχυροτέροις κέχρηται βρώμασιν. Οἶδε [3]) γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, κατὰ προκοπὴν νομοθεσίας τοῖς ἀνθρώποις προσάγειν, λέγων· „γάλα [4]) ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἠδύνασθε. [5]) Ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε." Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ θεός· κατὰ γὰρ αὔξησιν τοῖς ἀνθρώποις ἐνομοθέτησεν· ἄλλα τῷ Ἀδὰμ, ὡς νηπίῳ, ἄλλα τῷ Νῶε, ἄλλα τῷ Ἀβραάμ· ἕτερα διὰ Μωϋσέως. Καὶ ἄλλα διὰ τοῦ εὐαγγελίου, κατὰ προκοπὴν ἀρχομένου τοῦ κόσμου, καὶ μεσάζοντος, καὶ τελειουμένου· τὸ τέλειον τῷ τελείῳ ταμιευσάμενος. Ἵν' οὖν μὴ δόξῃς, ἀσύστατόν με τὸν λόγον ποιεῖσθαι, παρέξομαι τὰς ἀποδείξεις· ὅπως ὁ αὐτὸς θεὸς ἀμφότερα ἐνομοθέτησε. Προστάττει [6]) γὰρ τῷ Ἀβραὰμ, φονεύειν αὐτοῦ τὸν υἱόν· μετὰ ταῦτα νομοθετεῖ διὰ Μωσέως, μὴ δεῖν φονεύειν [7]), ἀλλὰ τὸν δράσαντα ἀνδροκτονίαν, τοῦτον ἀντικτείνεσθαι [8]). Ἐπεὶ οὖν ὁ αὐτὸς δικαιοῖ, φονεύειν καὶ μὴ φονεύειν, δύο ἐρεῖς εἶναι θεοὺς, καὶ ἠναντιωμένους ἀλλήλοις [9]);

---

[1]) Legendum videtur: „πρῶτον." R.

[2]) R. et W. in textu: „τοῦτο," R. tamen in notis: „legendum videtur," Wetsten. ad marg.: „lege: τούτῳ."

[3]) Cod. Vatic.: „οἶδε," alii (itemq. ed. Wetsten.): „εἶδε." R.

[4]) Cfr. I Cor. III, 2. 3.

[5]) Sic recte habet Cod. Vatican. (itemq. ed. Wetsten. ad marg.), male vero alii (itemq. ed. Wetsten. in textu): „δύνασθαι, ἀλλ' οὐδέ ἐστι νῦν" κτλ. R.

[6]) Cfr. Gen. XII, 2. [7]) Cfr. Exod. XX, 13. sqq.

[8]) Cfr. Gen. IX, 6.

[9]) Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marg.): „ἀλλήλοις." Male alii (itemq. ed. Wetsten. in textu): „ἀλλήλους." R.

ΕΥΤΡ. Ὁ αὐτὸς κελεύει φονεύειν, καὶ μὴ φονεύειν;

ΑΔΑΜ. Ὁ αὐτός· καὶ οὐ μόνον ἐν τούτῳ εὑρίσκεται, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς πολλάκις· καὶ ἔσθ' ὅτε μὲν νομοθετεῖ, θυσίας καὶ ὁλοκαυτώματα αὐτῷ προσφέρεσθαι· καὶ πάλιν, μὴ προσφέρεσθαι. Ἀποκρινάσθω οὖν, εἰ ἄλλος ἐστὶν ὁ κελεύων [1]) σφάζεσθαι τὸν Ἰσαὰκ, καὶ ἄλλος προστάττει μὴ φονεύειν, καὶ θυσίας προσφέρεσθαι, καὶ μὴ προσφέρεσθαι.

ΕΥΤΡ. Οὕτως [2]) περιέχει ἐν τῇ γραφῇ, ποτὲ μὲν ἐπιτρέπειν [3]) θυσίαν προσκομίζειν, ποτὲ δὲ μὴ βούλεσθαι; Τί λέγεις Μεγέθιε; Ὁ αὐτός ἐστιν θεὸς ὁ ἐνδιαλλάσσων τοὺς νόμους, ἢ δύο εἰσὶν, ὧν ὡρίσω ἕνα τὸν δημιουργὸν εἶναι; Καὶ οὐκέτι τρεῖς ἀρχαὶ, ἀλλὰ τέσσαρες, καὶ οὐχ ἵσταται ὑμῶν τὸ δόγμα.

ΜΕΓ. Ὁ τῶν Ἰουδαίων, ὁ αὐτός ἐστιν ὁ δημιουργός· ὁ δὲ ἡμέτερος, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ υἱός.

ΑΔΑΜ. Ποία ἀπόδειξις τοῦ, μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν υἱὸν τοῦ δημιουργοῦ;

ΜΕΓ. Ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέτρεψε τὰ τοῦ δημιουργοῦ· καὶ δείκνυμι, ὅτι ἀνέτρεψεν.

ΑΔΑΜ. Δεῖξον, ὅτι ἀνέτρεψε.

ΜΕΓ. Ὁ θεὸς τῆς γενέσεως ἐντέταλται Μωϋσεῖ ἐκβαίνοντι ἐκ γῆς Αἰγύπτου, λέγων· „ἕτοιμοι [4]) γένεσθε τὴν ὀσφῦν ἐζωσμένοι· τοὺς πόδας ὑποδεδεμένοι, τὰς ῥάβδους ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν, τὰς πήρας ἔχοντες ἐφ' ἑαυτοὺς, χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα

---

[1]) Cod. Vatican. (itemq. ed. Wetsten. ad marg.): „κελεύων." Alii (itemq. ed. Wetsten. in textu) male: „κελεύειν." R.

[2]) Cod. Reg. secundus: „οὕτως ἔχει." R.

[3]) W. et R. in textu: „ἐπιτρέπει," W. tamen ad marginem: „lege: ἐπιτρέπειν," R. in notis: „vel legendum hoc loco: ἐπιτρέπειν, vel si servatur ἐπιτρέπει, infra legendum est: ποτὲ δὲ μὴ βούλεται."

[4]) Cfr. Exod. XII, 11. coll. 35.

ἀπενέγκασθε τῶν Αἰγυπτίων.“ Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν ὁ ἀγαθὸς, ἀποστέλλων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· „μήτε [1]) ὑποδήματα ἐν τοῖς ποσὶν ὑμῶν, μήτε πήραν, μήτε δύο χιτῶνας· μήτε χαλκὸν ἐν ταῖς ζώναις ὑμῶν.“ Ἴδε, πῶς τηλαυγῶς ὁ ἀγαθὸς τοῖς ἐκείνου ἐναντιοῦται δόγμασιν.

ΕΥΤΡ. Τὸ αὐτό μοι φαίνεται τοῦτο, ὅπερ τὸ φονεύειν καὶ μὴ φονεύειν, καὶ τὸ διδόναι θυσίας, καὶ μὴ διδόναι. Ταὐτὸν οὖν ἐστιν, καὶ τὸ λαμβάνειν ἀργύριον, καὶ πήραν, καὶ μὴ λαμβάνειν. Ζητῶ δὴ τοῦτο, εἰ, τοῦ δημιουργοῦ προστάξαντος τῷ Ἀβραὰμ φονεύειν τὸν υἱὸν, ἄλλος ἐστὶν ὁ νομοθετήσας μὴ φονεύειν, καὶ ἄλλος ὁ τῷ Ἀβραὰμ προστάξας.

ΑΔΑΜ. Εἰ δὲ εἷς ἐστιν, ὁ ταῦτα νομοθετήσας τὰ ἠναντιωμένα, ἅπερ αὐτὸς ἐδοκίμασεν εὖ ἔχειν· εἰ καὶ ἡμῖν δοκοῦσιν ἐναντία εἶναι· πῶς διὰ τὸ δοκεῖν ἠναντιῶσθαί τινα τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ταῖς τοῦ νόμου προστάξεσι, δύο λέγεις εἶναι θεοὺς, τοὺς προστάσσοντας, μὴ δείξας, πῶς οὖν ὁ αὐτὸς τοῦ νόμου θεὸς, εἷς ὢν, εἶπε, φονεύειν, καὶ μὴ φονεύειν; Εἰδ' ἐξὸν αὐτῷ ὡς θεῷ, κατὰ καιροὺς, ὃ βούλεται, μᾶλλον δὲ ὃ δοκιμάζει χρήσιμον, νομοθετεῖν· ὁ αὐτὸς δείκνυται, ὁ προστάξας λαμβάνειν ἐφόδια τῆς ὁδοῦ, καὶ μὴ λαμβάνειν. Τὴν δὲ αἰτίαν τούτων, ἐγὼ εἰπεῖν οὐκ ἔχω· τὰ δὲ πράγματα ὅμοια τυγχάνει.

ΕΥΤΡ. Τί λέγεις, Μεγέθιε; Ὁ αὐτὸς θεὸς εἷς ἐστιν, ἢ δύο, οἱ ἐν τῷ νόμῳ ἐναντία προστάσσοντες;

ΜΕΓ. Οὗτος μὲν ὁ αὐτός ἐστιν· ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἔστιν αὐτοῦ υἱός.

ΕΥΤΡ. Εἰ διὰ τὸ δοκεῖν ἐναντιοῦσθαι τὰς νομοθεσίας λέγεις, ἄλλου [2]) υἱὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, πλάττῃ

---

[1]) Cfr. Matth. X, 10. coll. Luc. X, 4.

[2]) Cod. Vatican. (itemq. ed. Wetst. in marg.) recte: „*ἄλλον.*“ Alii (itemq. ed. Wetsten. in textu) perperam: *ἀλλ' οὐ.*“ R.

Μεγέθιε· ἐδείχθη[1]) *γὰρ ὁ αὐτὸς τὰ ἴδια ἀνατρέψας, ὡς καὶ αὐτὸς ὡμολόγηκας.*

ΑΔΑΜ. Καὶ εἰ ἦν ὃ προέτεινε κεφάλαιον, ἐδεικνύετο ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ· ὅμως δὲ δείκνυμι, μὴ εἶναι ἐναντίον τοῦτο, ἀλλὰ διαφορὰς πραγμάτων· οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ Χριστοῦ πεμπόμενοι, εἰρήνην εὐαγγελίσασθαι ἀπεστέλλοντο· οἱ δὲ ἐξ Αἰγύπτου, πολέμῳ ἐδιώκοντο ὑπὸ τῶν ἰδίων· „Χὰμ[2]) *γὰρ παῖς οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ·" φησὶν ἡ γραφὴ περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε, Σὴμ, Χὰμ, Ἰάφεθ· „Χὰμ παῖς οἰκέτης ἔσται τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ οἰκετῶν." Ἔδει οὖν τοὺς οἰκέτας τοὺς τὸν πόλεμον αἱρησαμένους, ὑπὸ πολέμου ἀναλωθῆναι. Καὶ τὸ εὐαγγέλιον δὲ οἶδε τοὺς κακοὺς ἀμύνεσθαι καὶ φονεύειν· οὕτω γὰρ λέγει, ὅτι „ἥξει*[3]) *ὁ κύριος τοῦ κακοῦ δούλου ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ οὐ γινώσκει, καὶ ἐν ὥρᾳ, ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ θήσει τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων."*[4]) *Ἔστι τοίνυν δίκαιον τοὺς πολεμοῦντας ἀδίκως, ἀντιπολεμεῖσθαι δικαίως. Ὅτως τοίνυν δίκαιον, τοὺς εἰρήνην εὐαγγελιζομένους, δίχα ὅπλων εὐαγγελίσασθαι· ἄλλως*[5]) *δὲ καὶ Ἠσαΐας ὁ προφήτης ἔλεγεν· „ὡς*[6]) *ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην." Ἦν δὲ παρὰ τῷ προφήτῃ καὶ δεδοκιμασμένος ὁ καιρὸς, πότε τὰ ὅπλα συγκοπῆναι ἔδει· φήσαντος· „ἐκ*[7]) *Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλὴμ.*

---

[1]) Sic Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetsten. ad marg.), alias (itemq. in textu ed. Wetst.): „*ἐδίχθη γάρ.*" R.

[2]) Cfr. Gen. IX, 25. [3]) Cfr. Matth. XXIV, 50. 51.

[4]) W. et R. in textu: „*ἀπιόντων,*" W. tamen ad marginem: „lege: *ἀπίστων.*" Idem W. in notis: „Humphredus correxit: *ἀπίστων.* Recte ita habebat etiam Pici Codex."

[5]) Cod. Vatic. (item ed. Wetst. in marg.): „*ἄλλως.*" Alii (itemq. ed. Wetst. in textu) perperam: „*ἄλλους.*" R.

[6]) Cfr. Jesai. LII, 7. [7]) Cfr. Jesai. II, 3. 4.

Καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον ἐθνῶν, καὶ ἐλέγξει λαὸν πολύν· καὶ συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα· καὶ οὐ μὴ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν."

ΕΥΤΡ. Αὕτη οὐκ ἔστιν ἐναντίωσις, ὁπότε ἐδείχθη καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς κακοὺς ἀμυνόμενος, λέγων [1]) *διχοτομεῖσθαι τὸν δοῦλον τὸν κακόν.*

ΜΕΓ. Ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ τῆς γενέσεως, πολέμου συστάντος πρὸς τὸν λαὸν, ἀναβὰς ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ἐξέτεινε [2]) *τὰς χεῖρας αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν, ἵνα πολλοὺς τῷ πολέμῳ ἀνέλῃ. Ὁ δὲ κύριος ἡμῶν, ἅγιος ὢν, ἐξέτεινε τὰς χεῖρας αὐτοῦ, οὐχὶ τοῦ ἀνελεῖν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τοῦ σῶσαι. Τί οὖν ὅμοιον; Ὁ μὲν διὰ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν ἀναιρεῖ, ὁ δὲ σώζει.*

ΑΔΑΜ. Ἀναγκαῖον ἂν εἴη, ἀκριβῶς τὰς ἐκτάσεις ἀμφοτέρων δοκιμάσαι, Μωσέως τε καὶ τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἐὰν μὲν ὅμοιαι, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ ἐναντίαι πρὸς ἀλλήλας, ἀποδεικτέον· [3]) *καὶ ἡ Μωσέως γὰρ ἔκτασις τῶν χειρῶν, τὸν λαὸν πιστὸν τῷ θεῷ ἔσωσε, τοὺς δὲ ὑπεναντίους ἀπώλεσε· καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ οὕτως ἐποίησεν. Εἰ μὲν οὖν ἡ ἔκτασις τῶν χειρῶν τοῦ Χριστοῦ πάντας ἔσωσε, πιστούς τε καὶ ἀπίστους, καὶ φονεῖς, καὶ μοιχοὺς, δοκεῖς τι λέγειν· εἰ δὲ οἱ πιστεύσαντες μὲν αὐτῷ ἐσώθησαν· οἱ δὲ ἀπιστήσαντες αὐτῷ ἀπώλοντο, ὡς ὁ Ἀμαλὴκ, τί ἐναντίον; Καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἔκτασιν τῶν χειρῶν τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀπίστων καὶ ὁ ναὸς, καὶ ἡ πόλις κατεστράφη· καὶ διεσπάρη ὁ λαὸς, καὶ ἀπώλετο. Ὁμοία τοίνυν ἐστὶν ἡ ἔκτασις τῶν χειρῶν ἀμφοτέρων, προτύπωσις τοῦ Χριστοῦ ἡ Μωσέως*

---

[1]) Cfr. Matth. XXIV, 51.

[2]) Cfr. Exod. XVII, 8. sqq.

[3]) Wetsten. in textu: „*ἀποδεκτέον*," in marg. vero: „lege: *ἀποδεικτέον*."

γινομένη· ἄμφω γὰρ τοὺς μὲν πιστοὺς ἔσωσαν, τοὺς δὲ ἀπίστους ἀπώλεσαν.

ΜΕΓ. Οὐκ ἔστιν ἴσον, οὔτε ὅμοιον.

ΕΥΤΡ. Δοκεῖς μοι, μὴ νοεῖν τὰ λεγόμενα· τότε γὰρ δοκεῖ διαλλάττειν, ὁπόταν ὁ εἷς τοὺς πιστοὺς [1]) *σώσῃ, ὁ δὲ ἕτερος τοὺς ἀπίστους. Ἀμφότεροι δὲ εὑρίσκονται τὸ αὐτὸ πράττοντες· οὐδὲν οὖν τὸ ἀντιπίπτον. Λέγε, εἴ τι ἕτερον ἔχεις.*

ΜΕΓ. Ὁ ἐν τῷ νόμῳ κύριος λέγει· „ἀγαπήσεις [2]) *τὸν ἀγαπῶντά σε, καὶ μισεῖς τὸν ἐχθρόν σου·" ὁ δὲ κύριος ἡμῶν, ἀγαθὸς ὤν, λέγει· „ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς."*

ΑΔΑΜ. Εἰ μὲν γὰρ ἐν μόνῳ τῷ εὐαγγελίῳ ἔκειτο, καλῶς ἔλεξας. Εἰ δὲ καὶ ἐν τῷ νόμῳ εὑρίσκομεν διεσταλμένον· „ἐὰν [3]) *ἴδῃς, φησὶ, τὸν βοῦν ῥεμβόμενον τοῦ ἐχθροῦ σου, οὐκ ἐάσεις αὐτὸν ἀπολέσθαι· ἀνοίξας* [4]) *ἀποδώσεις αὐτῷ τὸν βοῦν αὐτοῦ·" καὶ πάλιν φάσκει· „ἐὰν* [5]) *ἴδῃς τὸν ὄνον τοῦ ἐχθροῦ σου ἐν τῇ ὁδῷ πεσόντα, οὐ μὴ ἀντιπαρέλθῃς αὐτὸν, ἕως ἐπάρας γομώσῃς τὸν ὄνον." Ἀλλ' οὖν γε καὶ ὅτε λαὸς ἐπῆλθεν ἀνελεῖν Μωϋσέα, καὶ ἐπεσκίασεν* [6]) *ἡ δόξα κυρίου· — ἦν δὲ ὅσιον, τοὺς ἐπελθόντας ἐχθρῶν δίκην ἀναιρεῖσθαι· — καὶ ἔπεσε, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἡ θραῦσις· καὶ ἔμελλεν ὄλλυσθαι ὁ λαὸς, εἰ μὴ Μωϋσῆς, παραπέμψας τὴν ἔχθραν, ἐδεήθη τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, εἰπών· „Ἀαρὼν* [7]), *ἀπάντησον τῷ ὀλοθρευτῇ,*

---

[1]) W. et R. in textu: „*πολλούς*," W. tamen ad marginem: „lege: *πιστούς*." Idem W. in notis: „Humfredus in marg. notavit: *τοὺς πιστούς*. Pici Cod. consentit, nec non Vatican., et res ipsa id requirit, ut *ἀντιθέσει* patet."

[2]) Cfr. Matth. V, 43. 44. [3]) Cfr. Exod. XXIII, 4.

[4]) Wetsten. ad marg.: „lege: *ἀνάξας*." — Non male.

[5]) Cfr. Exod. XXIII, 5.

[6]) Cfr. Num. XVI, 42. sqq.

[7]) Cfr. Num. XVI, 46 — 48.

λαβὼν ἐν τῇ χειρί σου τὸ πυρεῖον·“ ἀκούσας Ἀαρὼν ἀπήντησε, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις. Ἀλλὰ καὶ Δαυὶδ [1]) *διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ, καὶ εὑρὼν τόπον ἀνελεῖν αὐτὸν, οὐκ ἀνεῖλεν, ἀλλὰ τοὐναντίου, εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖται. Ἀλλ' οὖν γε καὶ Ἱερεμίας* [2]) *βληθεὶς ὑπὸ ἐχθρῶν εἰς λάκκον* [3]), *οὐκ ἐμνησικάκησεν, ἀλλὰ τοὐναντίον, καὶ αὐτὸς ηὔχετο ὑπὲρ αὐτῶν. Λέγει δὲ ἐν τῷ γράμματι τοῦ εὐαγγελίου· „ἀναχωρεῖτε* [4]) *ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.“ Ὁρᾷς, ὅτι συνᾴδει τὸ εὐαγγέλιον τῷ νόμῳ.*

ΜΕΓ. Ἐν τίνι συνᾴδει;

ΕΥΤΡ. Πῶς οὐκ ἔστι τὰ αὐτά; Ἃ προέτεινεν ὁ Χριστὸς γενέσθαι, ταῦτα ἐν τῷ νόμῳ γέγονεν. Ἐχθροὺς [5]) *ἀγαπᾷν προσέταξε, καὶ ὁ νόμος ἐχθροὺς μὴ ἀμύνεσθαι προσέταξεν· ἀλλ' οὐδὲ μέχρι βοὸς, ἢ ὄνου παρορᾷν κελεύει. Πῶς δὲ καὶ ὁ Χριστὸς οὐ μισήσει τοὺς τὰ φαῦλα πράσσοντας, ὡς ἐχθροὺς, λέγων· „ἀναχωρεῖτε* [6]) *ἀπ' ἐμοῦ;“ Τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀγάπης, τὸ ἀπώσασθαι τοὺς ἐχθρούς.*

ΜΕΓ. Ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ τῆς γενέσεως, ἵνα πολεμῶν πλείονας ἀνέλῃ, ἔστησε [7]) *τὸν ἥλιον, τοῦ μὴ δῦσαι μέχρι συντελέσῃ ἀναιρῶν τοὺς πολεμοῦντας πρὸς τὸν λαόν· ὁ δὲ κύριος ἀγαθὸς ὢν λέγει· „ὁ* [8]) *ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.“*

ΑΔΑΜ. Περὶ τοῦ, τοὺς ἀδίκως πόλεμον κατὰ δεσποτῶν συστησαμένους ὅσιον δικαίως ἀναιρεῖσθαι, ἀποδέδεικται· ἐξ ὧν καὶ ὁ Χριστὸς τὸν φαύλως ἀνα-

---

[1]) Cfr. I Sam. XXVI. (I Regg.)

[2]) Cfr. Jerem. XXXVIII.

[3]) Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marg.): „λάκκον.“ R. — Wetst. in textu mendose: „λάκκων.“

[4]) Cfr. Matth. VII, 23. [5]) Cfr. Matth. V, 44.

[6]) Cfr. Matth. VII, 23. [7]) Cfr. Jos. X, 13. sqq.

[8]) Ephes IV, 26.

στραφέντα, κελεύει βληθῆναι [1]) „*εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.*“ *Ἕνεκεν δὲ τοῦ·* „*ὁ* [2]) *ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν·*“ *τοῦτο δείκνυται, οὐ μόνον δι' ἐντολῆς ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ δι' ἔργου γεγονός· ὡς γέγραπται* [3]), *ὅτι παρώργισαν τὸν Μωϋσῆν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν Ἀαρὼν, καὶ Μαρία ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ· συμβῆναι δὲ τὴν Μαρίαν λέπρᾳ περιπεσεῖν διὰ τὸν παροργισμόν· ὁ δὲ Μωϋσῆς παρὰ τοῦ Ἀαρὼν οὐκ ἀνέμεινε, τὸν ἥλιον δῦσαι· ἀλλὰ τοὐναντίον ἱκέτευσε τὸν θεὸν, ἰαθῆναι τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ. Ὅρα τοίνυν, ὅτι καὶ ἐν τῷ νόμῳ τοιαῦτα ἐγίνετο, ὅπως* [4]) *μὴ ἐπιδύῃ ὁ ἥλιος ἐπὶ τῷ παροργισμῷ. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ προφήτης κηρύσσει ἀναφανδόν·* „*μὴ* [5]) *μνησικακεῖτε ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν.*“ *Ὡδὶ* [6]) *πέφηνε τοίνυν, καὶ ἐν νόμῳ, καὶ ἐν εὐαγγελίῳ εἶναι τό·* „*ἥλιος* [7]) *μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν.*“

ΜΕΓ. Οὐδὲ γέγραπται τοῦτο ἐν τῷ νόμῳ, περὶ τοῦ μὴ ἐπιδύειν τὸν ἥλιον. Τί ἄλλα ἀντ' ἄλλων λέγεις;

ΕΥΤΡ. Βούλει μόνον φιλονεικεῖν ἀδίκως, Μεγέθιε· εὕρηται καὶ ἔργῳ, καὶ παραγγελίᾳ γεγενημένον ἐν τῷ νόμῳ. Τὸ γὰρ παραγγεῖλαι τὸν προφήτην, μὴ μνησικακεῖν, οὐ δοκεῖ σοι ἀκριβέστερον εἶναι; Ὁ μὲν οὖν Χριστὸς κἂν μιᾶς ἡμέρας προθεσμίαν τῷ παρορ-

---

1) Cfr. Matth. XXII, 13. et XXV, 30.

2) Ephes. IV, 26. 3) Cfr. Num. XII.

4) Wetsten. in textu: „*πῶς,*“ in notis: „Pici Cod. habuisse videtur: *ὅπως.*“ Rectius, ni fallor. — R. in textu: „*ὅπως,*“ in notis: „Cod. Vaticanus: *ὅπως.*“

5) Cfr. Zach. VII, 10.

6) Cod. Vatic.: „*ὡδί,*“ quod idem est ac *ὧδε.* Wetstenian. habet male: „*ὁ δέ.*“ R. — Wetst. ad marginem: „lege: *ὅδε.*“

7) Ephes. IV, 26.

γισμῷ ἔδωκεν, ὁ δὲ ὁ προφήτης, οὐδὲ ὅλως μνησικακεῖν, προσέταξε.

ΜΕΓ. Ὡς φαίνεται, οὐ δικαστὴς εἶ, ἀλλὰ ἀντίδικος.

ΑΔΑΜ. Οὐκ Εὐτρόπιος ἀντίδικός σου ἐστὶν, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια. Αὕτη γὰρ ἀντιδικεῖν τοῖς ψευδηγόροις πέφυκε. Καὶ γὰρ ἀήττητος καὶ ἀθάνατος ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια, βλάστημα τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ οὖσα.

ΕΥΤΡ. Οἱ παρόντες ἀκροαταὶ λεγέτωσαν, εἰ παρὰ τὸ δίκαιον ἀπεφηνάμην· καὶ γὰρ αὐτὸς Ἕλλην ὢν, βούλομαι Χριστιανὸς γενέσθαι. Ἀνάγκη οὖν τὸ κρεῖττόν με αἱρήσεσθαι.

ΜΕΓ. Δείξω, ὅτι ἠναντίωται τὸ εὐαγγέλιον τῷ νόμῳ.

ΕΥΤΡ. Τὸ ἠναντιῶσθαι, οὐκ ἤδη δύο θεοὺς δείκνυσι· καὶ γὰρ ὡμολόγηται ὑπὸ σοῦ, ὅτι εἷς ἦν ὁ λέγων· „φόνευσον," καὶ „μὴ φονεύσῃς.[1]"

ΜΕΓ. Ἐκ τούτου δείκνυται μὴ ὢν ἀγαθὸς ὁ δημιουργὸς, ὅτι ἑαυτῷ ἐναντιοῦται.

ΑΔΑΜ. Εἰ διὰ τὸ, διαφόρους νόμους αὐτὸν τεθεικέναι, λέγεις αὐτὸν μὴ εἶναι ἀγαθόν· ἄκουε ἴσος ὢν, ὅτι καὶ ὁ Χριστὸς οὐδὲν διαλλάττει αὐτοῦ, ἀλλὰ ἴσος τοῦ δημιουργοῦ, καὶ αὐτὸς διάφορα νομοθετεῖ· λέγει γάρ· „ἀγαπᾶτε[2] τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν." Καὶ μετὰ ταῦτα λέγει τοῖς ἐχθροῖς τῆς πίστεως· „πορεύεσθε[3] εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον." Πῶς ἠγάπα τοὺς ἐχθροὺς, οὓς ἀπέστελλεν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον; Ἐν τούτῳ ποία ἀγάπη;

ΜΕΓ. Ἐν τῷ νόμῳ λέγει· „ὀφθαλμὸν[4] ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος·" ὁ δὲ κύριος,

---

[1]) Wetst. ad marg., R. in notis: „forte legendum: „φονεύσεις."

[2]) Matth. V, 44. [3]) Cfr. Matth. XXV, 30. coll. 41.

[4]) Exod. XXI, 24.

ἀγαθὸς ὢν, λέγει ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „ἐάν[1]) *τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν σιαγόνα, παράθες αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.*

ΑΔΑΜ. Καλλίστως καὶ ἁρμοδίως τέθεινται αἱ φωναὶ νομοθεσίας. Ἡ μὲν γὰρ πρώτη ἐν τῷ νόμῳ· „ὀφθαλμὸν[2]) *ἀντὶ ὀφθαλμοῦ·“ φόβῳ συγκέκραται, ὅπως μή τις τολμήσῃ θατέρου ὀφθαλμὸν ἐξελεῖν, καὶ παύσωνται*[3]) *τῆς πρὸς ἀλλήλους μνησικακίας. Ὥσπερ οὖν ἐν τῷ νόμῳ ὁ φόβος ἐκώλυσε τὴν μάχην, οὕτως καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸν αὐτὸν τρόπον κεκώλυται, μὴ διὰ τὸ ἐλάχιστον ῥάπισμα ἀντιλέγειν καὶ μνησικακεῖν, ἀλλὰ εἴκειν καὶ πείθεσθαι. Ταῦτα τοίνυν ἐστὶν φόβος καὶ ἐπιείκεια, ἀμφότερα εἰρήνης κατασκευαστικά· καὶ ὃς μὲν διὰ τὸν φόβον πέπαυται τῆς μάχης, ὃς δὲ διὰ τῆς ἐπιεικείας τὴν εἰρήνην ἠσπάσατο. Εἰ δὲ μόνον ἐν τῷ νόμῳ τὰς ἀνταποδόσεις λελέχθαι λέγεις, ἄκουε τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος· „ᾧ*[4]) *μετρεῖτε μέτρῳ ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν·“ μάθετε*[5]) *σαφέστερον ἐκ τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελίου, ὅτι ἕκαστος,*[6]) *καθὸ ἔπραξε τοῦτο κομίζεται· ὥσπερ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῷ λέξαι· „ὃς*[7]) *ἄν με ἀρνήσηται ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.“ Δέδεικται τοίνυν καὶ διὰ νόμου, καὶ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι ἕκαστος πρὸς ἃ πράττει πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τοῦτο κομιεῖται.*

ΜΕΓ. Ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ τῆς γενέσεως, ἐκ

---

[1]) Cfr. Matth. V, 39. coll. Luc. VI, 29.

[2]) Exod. XXI, 24.

[3]) Cod. Vatic. (item ed. Wetst. ad marg.): „*παύσωνται.*“ R. — Wetst. in textu: „*παύσονται.*“

[4]) Matth. VII, 2.

[5]) Cod. Vatic. (item ed. Wetst. ad marg.): „*μάθετε.*“ R. — Wetst. in textu: „*μάθεται.*“

[6]) Cfr. II Cor. V, 10.

[7]) Cfr. Matth. X, 33. — Wetsten.: „*ἀρνήσεται.*“

δρυμοῦ, Ἐλισσαῖος, ἄρκτῳ εἶπεν [1]) ἐξελθεῖν, καὶ καταφαγεῖν τοὺς ἀπαντήσαντας αὐτῷ παῖδας· ὁ δὲ ἀγαθὸς κύριος· „ἄφετε, [2]) φησὶν, τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός μέ· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν."

ΑΔΑΜ. Χρὴ τοίνυν ἀμφοτέρων τῶν παιδίων τὰς προσελεύσεις ἱστορῆσαι· καὶ εἰ μὲν ἴσαι εἰσὶν αἱ προσαγωγαὶ, εὖ ἂν ἔχοι· ἔστι γὰρ τὸ πᾶν αἴτιον τοῖς προσιοῦσιν. Οἱ μὲν τῷ Χριστῷ προσεληλυθότες, δι᾽ εὐλογίας προσήεσαν· οἱ δὲ διὰ χλεύην καὶ ὕβριν πρὸς τὸν προφήτην, ἐπεσπάσαντο σὺν [3]) αὐτοῖς ὄλεθρον θηριώδη. Δέδεικται γὰρ, ὅτι πρὸς ἃ πράττει ἕκαστος, οὕτω κομίζεται. [4]) Δίκαιον τοίνυν, τοὺς προσεληλυθότας λαβεῖν εὐλογίας, τυχεῖν τῆς ἑαυτῶν προαιρέσεως· καὶ τοὺς ὑβρίσαντας τὸν τοῦ θεοῦ προφήτην, καὶ τοὐναντίον τούτους θηριοβρώτους γενέσθαι· καθὼς ἐκολάσθη εἰς κύριον ἀσεβήσας Ἰούδας. Αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο λέγων· „οὐαὶ [5]) τῷ ἀνθρώπῳ, δι᾽ οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· συμφέρει αὐτῷ, εἰ μὴ ἐγεννήθη· ἢ γεννηθέντα μύλῳ ὀνικῷ προστεθῆναι, καὶ καταποντισθῆναι [6]) ἐν τῷ βάθει τῆς θαλάσσης." Εὑρήσεις δὲ καὶ τοὺς προφήτας, πολλάκις πολλοὺς ἐλεήσαντας· ἀλλὰ καὶ οὖν γε καὶ νεκροὺς ἐγείραντας. Ἀλλὰ καὶ Σωμανῖτις [7]) δεηθεῖσα τοῦ προφήτου, ἀπείληφε τὸν τεθνηκότα αὐτῆς υἱόν. Ἀποδέδεικται οὖν φανερῶς, ἑνὸς θεοῦ τοὺς προφήτας ὄντας, καὶ τὸν Χριστόν· εἷς γὰρ

---

[1]) Cfr. II Regg. II, 24. (IV Regg.)

[2]) Cfr. Matth. XIX, 14. coll. Marc. X, 14.

[3]) Wetst. ad marg., R. in notis: „forte legendum: ἑαυτοῖς."

[4]) Cfr. II Cor. V, 10.

[5]) Cfr. Matth. XXVI, 24. coll. XVIII, 6.

[6]) Cod. Vatic. (item ed. Wetsten. ad marg.) recte: „καταποντισθῆναι," male autem Wetsten. (in textu): „καταπατισθῆναι." R.

[7]) Cfr. II Regg. IV, 37. (IV Regg.)

ὤν, ὃν ὡς εἰδὼς ἔφης ἀγαθὸν μόνον εἶναι, οὐχὶ καὶ δίκαιον, ὁ Χριστὸς, τίνι λόγῳ κελεύει, τὸν ἀδίκως ἀσεβήσαντα Ἰούδαν δικαίως εἰς θάλασσαν ῥίπτεσθαι; οἶμαι γὰρ, τὸ [1]) τοὺς ἁμαρτάνοντας κολάζειν, δικαίου [2]) εἶναι καὶ οὐκ ἀγαθοῦ, κατὰ σέ. Ἀγαθὸς γὰρ ὢν μόνον, καὶ οὐχὶ καὶ δίκαιος, ὀφείλει μηδένα κολάζειν. Εἰ δὲ κολάζει, ἔσται καὶ δίκαιος· λεκτέον τοίνυν καὶ τοῦτο· δῆλον γὰρ, ὁ δημιουργὸς οὐδὲν εἶχε πρᾶγμα κολάσαι τὸν Ἰούδαν, μηδὲν ἠδικημένος παρ᾽ αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ οὐδὲ διάβολος ἠδύνατο κολάσαι τὸν Ἰούδαν, μηδὲν ὑπ᾽ αὐτοῦ βλαβεὶς, μᾶλλον δὲ τοὐναντίον βοηθηθείς· ὃν γὰρ ἐφοβεῖτο [3]) καὶ ἐβόα· „τί [4]) ἐμοὶ καὶ σοί; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι με;" τοῦτον ἐθεώρει θανάτῳ ὑποβληθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰούδα. Εἰκὸς οὖν, μήτε ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Χριστοῦ κολάζεσθαι τὸν Ἰούδαν· ἀγαθὸς γὰρ οὐδέποτε κολάζει. Τίνα τοίνυν τῶν τριῶν φῂς κεκολακέναι τὸν Ἰούδαν; Δέδεικται γὰρ, ὅτι [5]) δίκαιος, οὔτε ἀδικηθεὶς αὐτὸς, οὐκ ἐκόλασε, μηδὲν βλαβείς. Εἰ δὲ ἐκόλασεν, ἀνάγκη, αὐτὸν ὡς ἔκδικον καταστάντα εἶναι παρὰ τοῦ ἀδικηθέντος. Εἰ δὲ ὁ διάβολος ἐκόλασε τὸν Ἰούδαν, ἔσται δίκαιος, καὶ οὐ κακός· ὁ γὰρ κατακρίνας τὸν ἀδίκως παραδόντα, [6]) δίκαιος. Ἔσται οὖν δίκαιος, καὶ οὐ πονηρός. Εἰ δὲ ὁ Χριστὸς ἐκόλασε,

---

[1]) Wetst. ad marginem: „lege: τῷ."

[2]) W. et R. in textu: „δικαίους εἶναι καὶ οὐκ ἀγαθούς," R. tamen, Wetsten. praeeunte, in notis: „lege: „δικαίου εἶναι καὶ οὐκ ἀγαθοῦ," sicque videntur habuisse Pici et Perionii Codd. Verumtamen si altera lectio retinenda; praecedens τό mutandum est in τῷ."

[3]) Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marg.) recte: „ἐφοβεῖτο." Wetst. (in textu) perperam: „ἀφοβεῖτο." R.

[4]) Cfr. Matth. VIII, 29. coll. Luc. VIII, 28.

[5]) W. et R. in textu: „ὅ, τε", iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „lege: ὅτι."

[6]) W. et R. in textu: „παραδοθέντα," iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „lege: παραδόντα."

τοὐναντίον τῆς σῆς γνώμης ἔσται· ἀγαθὸς γὰρ οὐδέποτε κολάζει. Εἰ δὲ ἐκόλασε δικαίως, καὶ [1]) οὐ καθὼς δίκαιος ἔσται. Ἄκουε δὲ καὶ τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος· „ὅτι [2]) ἕκαστος παρὰ Χριστοῦ κομίζεται, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν.“

ΜΕΓ. Τί ὅμοιον; Ὁ προφήτης ἀπέκτεινεν, ὁ δὲ Χριστὸς ἔσωσεν.

ΑΔΑΜ. Τοὐναντίον δὲ τοὺς ἀπίστους ἀπώλεσεν. Ἔλεγε γὰρ ἑκάστῳ· „ἡ [3]) πίστις σου σέσωκέ σε.“ Εἰ οὖν ἡ πίστις ἑκάστου, ἡ ἐκ προαιρέσεως, πέφυκε σώζειν, τοὐναντίον ἡ ἀπιστία ἀπώλεσεν.

ΕΥΤΡ. Οἱ τῷ προφήτῃ προσελθόντες, εὐλογίας λαβεῖν προσῆλθον;

ΑΔΑΜ. Οὐκ, ἀλλὰ χλεύης ἕνεκεν καὶ ὕβρεως, ἀμέλει φαλακρὸν [4]) τοῦτον ἐκίκλησκον.

ΕΥΤΡ. Δίκαιον ἦν κατὰ τὴν προαίρεσιν τῆς προσαγωγῆς, [5]) οὕτως καὶ κομίσασθαι· μάλιστα τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, [6]) παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἀγαθὰ καὶ κακὰ κομίζεσθαι.

ΜΕΓ. Ὁ δημιουργὸς οὐδὲ ᾔδει, ποῦ ἐστιν ὁ Ἀδὰμ, λέγων· „ποῦ [7]) εἶ;“ Ὁ δὲ Χριστὸς καὶ τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων ᾔδει [8]).

---

[1]) R. in notis, praeeunte Wetstenio: „Perionius legebat: καὶ οὐ κακῶς, δικαίως ἔσται. Videtur legisse Picus: καὶ οὐ καθὼς ἀγαθὸς, δίκαιος ἔσται. Vertit enim: *per justitiam, non per bonitatem, justus erit.* Apposite. Nam bonus qua bonus, juxta Marcionitas, non punit: ergo si puniat, punit qua justus. Quid si mendum sit? Lege οὐχί pro καὶ οὐ, vel πῶς pro καί, et sensum habebis commodissimum. Sed lectio Pici videtur praeferenda.“

[2]) II Cor. V, 10. [3]) Matth. IX, 22.

[4]) Cfr. II Regg. II, 23. (IV Regg.)

[5]) W. et R. in textu: „προαγωγῆς,“ iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „forte legendum: προσαγωγῆς.“

[6]) Cfr. II Cor. V, 10. [7]) Gen. III, 9.

[8]) Cfr. Luc. VI, 8.

ΑΔΑΜ. Πῶς οὖν καὶ ὁ Χριστὸς περὶ Λαζάρου λέγει· „ποῦ [1]) τεθείκατε αὐτόν;" Ἠγνόει ἴσως, ποῦ κεῖται;

ΜΕΓ. Οὐ γέγραπται ἐν τῷ ἡμετέρῳ εὐαγγελίῳ.

ΑΔΑΜ. Οἶδας, ὅτι ἐπηγγείλω ἐκ τοῦ ἡμετέρου εὐαγγελίου δεικνύναι. Ἐπεὶ οὖν βούλει τοῦτο· πῶς πυνθάνεται ὁ θεὸς παρὰ τοῦ ἀρχιδαίμονος, λέγων· „τί [2]) σοί ἐστιν ὄνομα; Ὁ δὲ, φησὶν, εἶπε· λεγεών." Ἴσως οὖν κατὰ σὲ ἠγνόει, καὶ διὰ τοῦτο ἐπυνθάνετο.

ΜΕΓ. Οὐχ ὅμοιον.

ΕΥΤΡ. Ἀμφότερά [3]) μοι δοκοῦσιν ἄγνοια εἶναι, τό τε λέγειν· ποῦ εἶ; καὶ τό· τίς λέγῃ; [4])

ΑΔΑΜ. Οὐχ ὡς πυνθανόμενος ὁ θεὸς τοῦ Ἀδὰμ φάσκει· „ποῦ [5]) εἶ;" ἀλλ' ὑπομιμνήσκειν ἐβούλετο. Τὸ πρότερον γὰρ ἐν μακαριότητι διάγοντα, καὶ μικρὸν ὕστερον παρακούσαντα τῆς ἐντολῆς, καὶ ὄντα γυμνὸν, ὑπομιμνήσκει· „ποῦ εἶ;" λέγων· ὅρα ἐν ποίοις ἦς, καὶ ποῦ εἶ, ἐκπεσὼν τῆς τρυφῆς παραδείσου.

ΜΕΓ. Πῶς οὖν ἐν τῷ νόμῳ λέγει· „ἱμάτιον [6]) ἀντὶ ἱματίου;" Ὁ δὲ ἀγαθὸς κύριος λέγει· „ἐάν [7]) τίς σου ἄρῃ τὸ ἱμάτιον, πρόσθες αὐτῷ καὶ τὸν [8]) χιτῶνα;"

ΑΔΑΜ. Τοῦτο μὲν κεφάλαιον, ὅμοιόν ἐστιν τοῦ· „ὀδόντα [9]) ἀντὶ ὀδόντος." Ἀλλ' ἵνα μὴ οἰηθῇς ἀργῶς ἡμᾶς πρὸς τὰς προτάσεις φέρεσθαι· εἰ καὶ μάλιστα δικαστοῦ τόπον φθάσας κατείληφας, ἐν τῷ ἐπιφέρειν τὰς

---

[1]) Ev. Joann. XI, 34. [2]) Luc. VIII, 30.

[3]) W. et R. in textu: „ἀμφότεραι," W. tamen ad marg., R in notis: „lege: ἀμφότερα."

[4]) W. et R. in textu: „λέγει," W. tamen in marg., R. in notis: „lege: λέγῃ."

[5]) Gen. III, 9. [6]) Cfr. Levit. XXIV, 19.

[7]) Cfr. Matth. V. 40. coll. Luc. VI, 29.

[8]) Cod. Vatic. (item ed. Wetst. ad marg.): „τόν," Wetsten. (in textu) perperam: „τοῦ." R.

[9]) Exod. XXI, 24.

ἐκ τῶν γραφῶν ἐρωτήσεις· ὁ γάρ τοι ἐπιφέρων, μείζων ἐστὶν τοῦ ἐπιλυομένου. Τοῦτο τό· „ἐάν [1]) τίς σου ἄρῃ τὸ ἱμάτιον·“ ἐν μὲν τῷ εὐαγγελίῳ γέγραπται· ἐν δὲ τοῖς πατριάρχαις ἔργῳ γεγένηται. Ἰωσὴφ ἀποδυθεὶς [2]) τὸ ἱμάτιον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, οὐ μόνον τὸν χιτῶνα προσδίδωσιν, κατὰ τὸ λεχθὲν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἀλλὰ καὶ σιτία, καὶ ἐν καιρῷ λιμοῦ τροφὰς, καὶ ὅσα πλεῖστα ὅσα χρήματα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ νόμῳ τοῦτο προστέτακται· „ἐὰν [3]) λάβῃ σου ὁ ἀδελφὸς ἀργύριον ἢ ἱμάτιον, τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ, καὶ τὸν τόκον καὶ τὸ κεφάλαιον ἀφήσεις αὐτῷ, καὶ τὸν χιτῶνα.“

ΜΕΓ. Ὁ προφήτης τοῦ θεοῦ τῆς γενέσεως, λέγει· „τὰ [4]) τόξα μου ἐντεταμένα, καὶ τὰ βέλη μου ἠκονημένα·“ ὁ δὲ ἀπόστολός φησιν· „ἐνδύσασθε [5]) τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι.“

ΑΔΑΜ. Καλὸν καλῷ οὐκ ἀντίκειται· οὔτε κακὸν κακῷ, οὔτε φῶς φωτὶ, οὔτε λευκὸν λευκῷ· ἀλλὰ τὸ μέλαν τῷ λευκῷ. Πῶς τοίνυν οἴει ταῦτα ἀντικεῖσθαι, τὰ τοῦ προφήτου, καὶ τὰ τοῦ ἀποστόλου; Ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι τόξα, καὶ ἡ μάχαιρα, καὶ θυρεὸς, καὶ βέλη, καὶ ὅπλα πάντα, πολεμικά ἐστιν; [6])

ΕΥΤΡ. Ὁ προφήτης τίνος ἦν, τοῦ δικαίου, ἢ τοῦ πονηροῦ;

ΜΕΓ. Τοῦ δικαίου.

ΑΔΑΜ. Πῶς οὖν πονηρὸν λέγει ὁ ἀπόστολος τὸν δίκαιον, λέγων· „τὰ [7]) βέλη τοῦ πονηροῦ;“

---

[1]) Cfr. Matth. V, 40. coll. Luc. VI, 29.

[2]) Cod. Vatic. (item ed. Wetst. ad marg.): „ἀποδυθείς,“ Wetsten. autem (in textu) male: „ἀποδοθείς.“ R.

[3]) Cfr. Exod. XXII, 25. 26. coll. Lev. XXV. 36.

[4]) Cfr. Jesai. V, 28. coll. Psalm. XLV, 5. et CX, 4.

[5]) Cfr. Ephes. VI, 13. coll. 16.

[6]) Desideratur „ἐστιν“ in ed. Wetstenii. R.

[7]) Ephes. VI, 16.

ΕΥΤΡ. Οὐ ταὐτόν ἐστιν.

ΜΕΓ. Ὁ θεὸς τῆς γενέσεως ὑποχυθέντα τὸν Ἰσαὰκ,[1]) οὐκέτι ἐποίησε διαβλέψαι[2]). Ὁ δὲ κύριος ἡμῶν, ἀγαθὸς ὢν, πολλῶν τυφλῶν ἤνοιξεν ὀφθαλμούς.

ΑΔΑΜ. Ἀγνοεῖς τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ. Ὁ οὖν δοὺς τῷ Ἀβραὰμ[3]) παρὰ προσδοκίαν ἐπὶ τῷ γήρᾳ υἱοὺς, καὶ[4]) Τωβίᾳ χαρισάμενος τὸ βλέπειν· — ἵνα μὴ, πάντα τὰ μεγαλεῖα διεξερχόμενοι, μηκύνωμεν τὸν λόγον· — ἐδύνατο καὶ τὸν Ἰσαὰκ μὴ συγχωρῆσαι ὑποχυθῆναι. Ἀλλ' ἐπεὶ ἔμελλεν ὁ Ἰσαὰκ τὸν Ἡσαῦ εὐλογεῖν· ἦν δὲ εἰρημένον τῇ Ῥεβέκκᾳ, ὅτι[5]) „ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι·“ διὰ τὸ μυστήριον τῶν δύο λαῶν ὑπεχύθη· ὅπως ἄκων εὐλογήσῃ τὸν νεώτερον Ἰακὼβ, τουτέστι τὸν μεταγενέστερον τῶν Ἰουδαίων λαὸν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

ΜΕΓ. Ἐκ τοῦ διωχθῆναι ἡμᾶς πολλάκις, καὶ μισεῖσθαι, οὐκ ἔστι φανερὸν, ὅτι ἄλλου ἐσμὲν θεοῦ, καὶ τοῦ τῆς γενέσεως ἀλλότριοι; Λέγει γάρ· „καρδία[6]) βασιλέως ἐν χειρὶ θεοῦ.“ Δῆλον οὖν, ὅτι αὐτὸς ὁ τῆς γενέσεως θεὸς ἡμᾶς ἐδίωκεν, ἀπὸ τοῦ ἐν χερσὶν ἔχειν τὰς καρδίας τῶν βασιλέων.

ΑΔΑΜ. Ταῦτα μὲν εἰ πρὸ τούτων τῶν χρόνων ἐσοφίζου, ὅπως ποτὲ εἶχε λόγον· εἶχε δὲ καὶ εὐχερῆ τὴν ἐπίλυσιν·[7]) οἴομαι δὲ ἀναρμόστως, καὶ ἀνεπιτηδείως τοῦ καιροῦ σε προαγηοχέναι τοῦτο τὸ κεφάλαιον·

---

[1]) Cfr. Gen. XXVII, 1.

[2]) Sic recte habet Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetsten. ad marg.), male autem Wetsten. (in textu): „διαβέβληται.“ R.

[3]) Cfr. Gen. XXI, 2.

[4]) Wetst. in textu: „καὶ τῷ βία,“ ad marg. vero: „lege: καὶ Τωβίᾳ.“ — Cfr. Tob. XI, 15.

[5]) Cfr. Gen. XXV, 23. [6]) Prov. XXI, 1.

[7]) Sic recte Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marg.); at male Wetst. (in textu): „ἐπίλησιν.“

νῦν δὲ τοῦ βασιλέως ὄντος θεοσεβοῦς, τί φῂς ἕτερον, τὸν ἐν τοῖς πρὸ τούτου κατέχοντα τὰς καρδίας ἐκείνων, καὶ διώκοντα, καὶ ἕτερον θεὸν, τὸν κατέχοντα τὴν καρδίαν τούτου; Κρεῖττον γὰρ, καὶ τοὐναντίον τῶν βασιλέων ἐκείνων, αὐτὸς βασιλεύει. Ἃ γὰρ ἐκεῖνοι καθεῖλον, αὐτὸς ἀνῳκοδόμησεν· οὓς ἐκεῖνοι ἐμίσησαν, οὗτος ἠγάπησεν· οὓς ἐκεῖνοι ἐτίμων ναούς τε καὶ εἴδωλα, αὐτὸς καθεῖλε. Κατὰ σὲ οὖν ἄλλος θεὸς ἦν ἐν ἐκείνοις, καὶ ἕτερος ἐν τούτῳ· πολλὴ ἐν τούτῳ ἄνοια. Ἀλλ' οὐ μόνον ἡμεῖς ἐδιώχθημεν, ἀλλὰ καὶ οἱ προφῆται πολλοὶ ἐμαρτύρησαν· ἀλλὰ καὶ οἱ τρεῖς [1]) παῖδες πρὸ τούτου. Καὶ τοῦτό φησιν ὁ προφήτης· „ἕνεκά [2]) σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν.“ Ὅθεν καὶ Παῦλος, τῇ αὐτῇ προφητικῇ φωνῇ χρησάμενος, ἔλεγεν· „ἕνεκά [3]) σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν.“ Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ, κατόπιν τῶν προφητῶν βαίνοντες, ὡσαύτως ἐδιώκοντο· ἀνάγκη σε ἀλλότριον εἶναι τοῦ κανόνος τῶν διωχθέντων προφητῶν, καὶ δικαίων, ἀποστόλων τε καὶ τῶν διωκομένων διὰ Χριστὸν μαθητῶν.

ΕΥΤΡ. Πῶς οὖν ἀποκέχρηται τοῖς προφήταις; Εἰ γὰρ οἱ προφῆται λέγουσι, καὶ αὐτὸς ὁμοίως· δῆλον, ὅτι οὐχ εὕροι, ἀλλ' ὥσπερ καλοῖς καὶ νομίμοις κέχρηται.

ΜΕΓ. Οὐδενὶ [4]) ῥητῶς ἀποκέχρηται τῶν ἀρχαίων, ἀμήχανον.

ΑΔΑΜ. Δείκνυμι ἐν πολλοῖς λέγοντα τὸν ἀπόστολον, καὶ ἐπικυροῦντα, καὶ οὐκ ἀποβάλλοντα. Λέγει γὰρ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ ἐπιστολῇ· „ὅπως [5]) μὴ καυχήσηται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐξ αὐτοῦ δὲ

---

[1]) Cfr. Dan. III, 13.

[2]) Psalm. XLIV, 22. (XLIII.) [3]) Rom. VIII, 36.

[4]) Cod. Vatic. recte: „οὐδενί,“ Wetst. autem male: „οὐδέν.“ R.

[5]) Cfr. 1 Cor. I, 29 — 31. coll. Jerem. IX, 23. 24.

ὑμεῖς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις· ἵνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω." Ἀκριβέστερον δὲ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ ἐμφαίνει, λέγων· „τίς [1]) ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος οὐκ ἐσθίει; Μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ; ἢ οὐχὶ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει; Ἐν γὰρ τῷ Μωσέως νόμῳ γέγραπται· οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα. Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; Ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ὀφείλει ἐπ' ἐλπίδι ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾷν."

ΜΕΓ. Οἶδας, ὅτι Μωσέως νόμον εἶπεν, οὐ τοῦ θεοῦ;

ΕΥΤΡ. Οἶδα, ὅτι Μωσέως νόμον εἶπεν· ἀλλ' ἐκύρωσεν εἰπών· „μὴ [2]) περὶ τῶν βοῶν μέλει, φησὶ, τῷ θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγάφη." Ὁρᾷς, ὅτι κυροῖ, καὶ ὡς καλῶς κειμένῳ κέχρηται; Οὐδεὶς γὰρ σαπρῷ νόμῳ κέχρηται πρὸς ἀπόδειξιν, ἢ φαύλῳ, ἀλλὰ κρείττονι καὶ τελείῳ. Εἰ γὰρ σὺ βουλόμενος συνιστᾷν τὰ ὑπὸ σοῦ λεγόμενα, Παύλῳ κέχρησαι μάρτυρι, ἵνα βέβαια ᾖ τὰ ὑπὸ σοῦ λεγόμενα· Οὕτω καὶ ὁ ἀπόστολος ἀπεχρήσατο μάρτυρι τῷ νόμῳ.

ΜΕΓ. Ἐγὼ ἐκ τῶν γραφῶν δείξω, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ τοῦ Χριστοῦ πατὴρ, καὶ ἄλλος ὁ δημιουργός. Ὁ δημιουργὸς ἐγνώσθη τῷ Ἀδὰμ, καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν, ὡς ἐν ταῖς γραφαῖς δηλοῦται, ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ πατὴρ, ἄγνωστός ἐστιν, ὡς αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο, περὶ αὐτοῦ εἰπών· „οὐδεὶς [3]) ἔγνω τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, οὐδὲ τὸν υἱόν τις γινώσκει, εἰ μὴ ὁ πατήρ."

ΑΔΑΜ. Πάνυ δυσνοήτως φέρῃ περὶ τὰς γραφάς·

---

[1]) Cfr. I Cor. IX, 7 — 10.

[2]) Cfr. I Cor. IX, 9. 10.

[3]) Cfr. Matth. XI, 27. coll. Luc. X, 22.

οἴει γὰρ μόνον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λελέχθαι τοῦτο. Ἄκουε Ἠσαΐου λέγοντος· „ἔγνω [1]) βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δὲ μὲ οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν.“ Καὶ Ἱερεμίας λέγει, ὡς πάλιν [2]) μὴ γνωσθέντα αὐτόν· λέγει γάρ· „πάντες [3]) με γνώσονται ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν.“

ΜΕΓ. Πῶς οὖν ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ λέγει· „ἐπεγνώσθην [4]) τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ;“

ΑΔΑΜ. Οὐκ ἤδη διὰ τὸ τὸν Ἰεζεκιὴλ φῆσαι [5]) „ἐγνώσθην τοῖς πατράσιν αὐτῶν·“ καὶ αὐτοὶ ἔγνωσαν αὐτόν· καὶ γὰρ ὁ κύριος ὑμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τοσούτῳ χρόνῳ συνδιατρίβων τοῖς μαθηταῖς, ἔλεγεν· „οὐδεὶς [6]) γινώσκει τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ·“ καί τοι ὑπὸ πάντων ἑωρᾶτο, ἀλλ' οὐκ ἐγινώσκετο. Λέγων· „ἀναχωρεῖτε [7]) ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν· οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς·“ μὴ ὁ καρδιογνώστης οὐκ ἐπέγνω αὐτούς; Ἀλλ' οὐχ ὡς ἐβούλετο ἐπολιτεύοντο· τὸ γὰρ συνιεῖν, γινώσκειν λέγεται. Ὡς καὶ ὁ Δαυίδ· „οἱ [8]) πατέρες ὑμῶν οὐ συνῆκαν τὰ θαυμάσιά μου ἐν γῇ Χαναάν·“ καί τοι εἶδον. Οὔτε γὰρ ἐκ τοῦ θεωρεῖν, ἤδη καὶ τὸ συνιεῖν παράκειται. Φανερῶς εὑρίσκῃ [9]) μὴ μόνον προφήταις ἀντιλέγων, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐαγγελίῳ. Τοῦ

---

[1]) Jesai. I, 3. — Wetsten.: „καὶ ὁ λαός μου οὐ συνῆκεν.“

[2]) W. et R. in textu: „πάλιν,“ R. tamen in notis: „pro ὡς πάλιν legendum puto: ὡς πάλαι.“

[3]) Cfr. Jerem. XXXI, 34.

[4]) Cfr. Ezech. XX, 5. coll. 9.

[5]) Sic Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetsten. ad marg.), male autem Wetsten. (in textu): „φήσας.“ R. — Cfr. Ezech. XX, 5. coll. 9.

[6]) Cfr. Matth. XI, 27. coll. Luc. X, 22.

[7]) Cfr. Matth. VII, 23. [8]) Cfr. Psalm. CVI, 7.

[9]) Ita recte habet Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marg.), mendose autem Wetst. (in textu): „εὑρίσκει.“ R.

γὰρ Χριστοῦ ὑπὸ πάντων θεωρουμένου ἀναφανδὸν, καὶ λέγοντος· οὐδεὶς [1]) οἶδε τὸν υἱόν·" ὑμεῖς, ἐναντίους τοὺς προφήτας οἴεσθε. Σαφῶς τοίνυν, καὶ ὁ Χριστὸς, καὶ οἱ προφῆται, ἐμήνυσαν περὶ γνώσεως θεοῦ καὶ ἀγνωσίας.

ΕΥΤΡ. Δῆλον, ὅτι τὸ συνιεῖν, γινώσκειν αἱ γραφαὶ λέγουσιν. Ὁπότε γὰρ ὁ προφήτης λέγει· „Ἰσραὴλ [2]) δὲ μὲ οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν·" ὅμως δὲ καὶ ὁ Χριστὸς, συνδιατρίβων τοῖς μαθηταῖς, ἔλεγεν· „οὐδεὶς [3]) οἶδε τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ." Ἀλλὰ καὶ συνὼν ἔλεγεν αὐτοῖς· οὐδέποτε [4]) ἔγνων ὑμᾶς."

ΜΕΓ. Ἐναργεστέρα μοί ἐστιν ἀπόδειξις τοῦ, μὴ εἶναι υἱὸν τοῦ δικαίου τὸν Χριστόν· ὁ γὰρ τοῦ νόμου οὔπω ἐληλύθει. Εἰ γὰρ ἦλθεν, ἐπληροῦτο ἂν τὰ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ κηρυχθέντα, λέγοντος· „ἵνα [5]) τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ." Καὶ πάλιν· „αἴτησαι [6]) παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου·" καὶ τὰ ἑξῆς· „ποιμανεῖς [7]) αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ." Ἐκ τούτου δείκνυται, ὅτι ὁ ἐλθὼν Χριστὸς, ἄλλος ἐστίν· ἐκ τοῦ, μήτε βασιλεῖς, μήτε ἄρχοντας γενέσθαι κατ' αὐτοῦ· μήτε ἔθνη ποιμανθῆναι ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ.

ΑΔΑΜ. Οἱ βασιλεύειν δοκοῦντες ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἄρχειν, καὶ ἔχοντες ἐξουσίαν θανατοῦν καὶ σώζειν, πάντες κατὰ τοῦ Χριστοῦ παρεγένοντο. Καὶ ὅτι ῥάβδῳ σιδηρᾷ ἐποιμάνθησαν, ἀποδεικτέον κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ Δανιὴλ, λέγοντος· „μετὰ [8]) τὴν χρυσῆν, καὶ ἀργυρᾶν, καὶ χαλκῆν, ἐγερθήσεται βασιλεία σιδηρᾶ·"

---

[1]) Matth. XI, 27. [2]) Jesai. I, 3.
[3]) Cfr. Matth. XI, 27. [4]) Matth. VII, 23.
[5]) Psalm. II, 1. 2. [6]) Psalm. II, 8.
[7]) Psalm. II, 9. [8]) Cfr. Dan. II, 38 — 40.

ἥτις δέδεικται οὖσα τῶν Ῥωμαίων· δι᾽ ἧς ἐποιμάνθησαν οἱ κατὰ Χριστοῦ γεγονότες. Τὰ γὰρ ἔθνη εἰς κληρηνομίαν αὐτῷ ἦν δεδομένα. Περὶ ἧς κληρονομίας λέγει ὁ Δαυίδ· ,,κύριε,[1]) μνήσθητι ἡμῶν ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου, ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ ἔθνους σου, τοῦ ἐπαινεῖσθαι μετὰ τῆς κληρονομίας σου.“ Δῆλον οὖν, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ κληρονομία τῶν ἐθνῶν, ὧν ᾐτήσατο.

ΕΥΤΡ. Εἰ μὴ βασιλέων καὶ ἀρχόντων ἐξουσία παρῆν, πῶς οἷόν τε ἦν σταυρωθῆναι τὸν Χριστόν;

ΜΕΓ. Δανιὴλ λέγει· ,,εἶδον,[2]) καὶ ἰδοὺ, λίθος ἐτμήθη ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν ὡς κονιορτὸν, καὶ ἐξεφυσήθη ὑπὸ ἀνέμου.“ Ὁ λίθος ἦν ἐκ θεοῦ βασιλεία, ἐν[3]) δόξῃ φαινομένη· καὶ ἡ εἰκὼν, ἡ ἐπὶ τῆς γῆς βασιλεία συστήκειν.[4]) Δείκνυται οὖν, τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν Χριστὸν μηδέπω ἐληλυθέναι· Εἰ γὰρ ἐληλύθει, οὐκ ἂν ἦν ἑτέρα βασιλεία ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἐμήνυσε Δανιήλ. Ἐκ δὲ τοῦ, πάσας τὰς βασιλείας συστήκειν, δείκνυται μήπω ἐληλυθὼς ὁ διὰ νόμου καὶ προφητῶν Χριστός.

ΑΔΑΜ. Τὰ δικαίως ἐν ταῖς γραφαῖς εἰρημένα, βούλει ἀδίκως νοεῖν· οἱ γὰρ προφῆται καὶ τὸ εὐαγγέλιον δύο Χριστοῦ παρουσίας διασαφοῦσι· μίαν ἐν ταπεινοφροσύνῃ, τὴν πρώτην, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἔνδοξον. Περὶ μὲν οὖν τῆς πρώτης Ἠσαΐας οὕτως εἶπεν· ,,εἴδομεν[5]) αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχε κάλλος, οὔτε εἶδος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.“ Καὶ πάλιν· ,,ἰδοὺ[6]) ὁ παῖς, ὃν

[1]) Cfr. Psalm. CVI, 4. 5.

[2]) Cfr. Dan. II, 34. 35.

[3]) Cod. Thomae Gale: ,,ἐνδόξῃ.“ R.

[4]) W. et R. in notis: ,,συστήκειν videtur omnino delendum.“

[5]) Cfr. Jesai. LIII, 2. 3. [6]) Cfr. Jesai. XLII, 1 — 3.

ᾑρέτισα, ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου· οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει ἐν ταῖς πλατείαις, κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λῖνον τετυφωμένον οὐ σβέσει.“ Καὶ πάλιν· [1]) *„χαῖρε θύγατερ Ἱερουσαλὴμ σφόδρα, κήρυσσε θύγατερ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται πραΰς, ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον·“ ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ* [2]) *δεδήλωται, ὅτι καθίσας ἐπὶ ὄνου εἰσῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ. Τηλαυγὲς οὖν τὸ, ποτὲ μὲν ἐν δόξῃ, ποτὲ δὲ ἐν πραΰτητι. Οἶδε δὲ τὴν ἐν δόξῃ καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος, λέγων· „ἐν* [3]) *κελεύσματι θεοῦ, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι καταβήσεται κύριος ἀπ᾽ οὐρανοῦ· καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται* [4]) *πρῶτοι, ἔπειτα καὶ ἡμεῖς οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ· καθὼς καὶ ὁ Δανιὴλ λέγει· „εἶδον* [5]) *ὡς υἱὸν ἀνθρώπου διὰ τῶν νεφελῶν ἐρχόμενον.“ Λέγει δὲ καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „ὥσπερ* [6]) *ἡ ἀστραπὴ ἐκβαίνει* [7]) *ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν· οὕτως ἔσται ἡ ἔλευσις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.“ Τηλαυγέστατα δέδεικται ἡ ἔλευσις αὐτοῦ ἡ πρώτη, ἐν ταπεινοφροσύνῃ γεγονυῖα, καὶ ἡ μέλλουσα ἐν τῇ δόξῃ. Αὐτοῦ τοίνυν ἐν τῇ γῇ ὄντος, καὶ ἄλλην παρουσίαν κηρύττοντος, τὴν ἐν δόξῃ ὀφείλουσαν γενέσθαι, ἴσως ὑμεῖς ἐναντιοῦσθε ταῖς δύο παρουσίαις· οὔτε γὰρ τὴν πρώτην αὐτοῦ παρουσίαν ἐπέγνωτε, οὔτε τὴν ἄλλην προσδοκᾶτε, μὴ συνιέντες τὰ θειωδῶς προστεταγμένα.*

ΜΕΓ. Ἀκριβῆ σοι ἀπόδειξιν παρέξω, ὅτι ἀλλό-

---

1) Cod. Thomae Gale addit: *Ζαχαρίας*. R. — Cfr. Zachar. IX, 9. et Jesai. LXII, 11.

2) Cfr. Matth. XXI, 7.

3) Cfr. II Thess. IV, 16. 17.

4) W. ad marg., R. in notis: „alias: *ἀναστήσονται.*“

5) Cfr. Dan. VII, 13.

6) Cfr. Matth. XXIV, 27.

7) W. ad marg., R. in notis: „alias: *ἐξέρχεται.*“

τριος ἦν ὁ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν Χριστός. Ἰωάννης οὐκ ἐπέγνωκεν αὐτόν· ὃ ἦν ἀδύνατον, προφήτην τὸν ἐκ γενέσεως ἀγνοῆσαι τὸν Χριστὸν αὐτοῦ· „ἀκούσας [1]) γὰρ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ [2]) ἔργα τοῦ Χριστοῦ, ἔπεμψε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν, λέγων· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;"

ΑΔΑΜ. Εἰ περὶ Χριστοῦ ἐπυνθάνετο Ἰωάννης, ἔλεξε· „σὺ εἶ ὁ Χριστός;" φάσκει γάρ· „σὺ [3]) εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;" Νῦν τοίνυν οὐκ ἔστι φρονήσεως τῶν παρόντων ἐξετάσαι· σὺ εἶ; Ὁ λέγων· „ἴδε [4]) ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου·" οὐκ ἠγνόει, ὅτι αὐτός ἐστιν. Ἀλλ', ἐπεὶ πρόδρομος ἐγίνετο καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ, ἐπυνθάνετο· ᾔδει [5]) γὰρ λέγοντα αὐτόν· „ὑπάγω, [6]) καὶ πέμπω τὸν Παράκλητον," τουτέστι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλως δὲ, καὶ τὸ ἀληθέστερον, μάθε· ἐπειδὴ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν ἀναγινώσκοντες μὲν δύο παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἀγνοοῦντες δὲ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων ἐξιέναι ἐκ τοῦ κόσμου· ὁ Ἰωάννης μεταπαραδιδοὺς τῷ δεσπότῃ τοὺς μαθητάς· — ἦν γὰρ θέμις, τοὺς [7]) ὑπὸ Ἰωάννου μαθητευθέντας τῷ Χριστῷ μεταπαραδοθῆναι· — ὁ οὖν Ἰωάννης ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς, ὅπως μάθωσιν, ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν· μήπως μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν σφαλῶσιν· ἀπέλθετε οὖν ὑμεῖς, ἀκροάσασθε, φησὶν, εἰ αὐτός ἐστιν. Ὁρᾶτε δὲ καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπόκρισιν. Μεταπαραλαβὼν τοὺς μαθητὰς, καὶ βουλόμενος δεῖξαι [8])

---

[1]) Cfr. Matth. XI, 2. 3.

[2]) Cod. Thomae Gale: „τὰ ἔργα αὐτοῦ Χριστοῦ." R.

[3]) Matth. XI, 3. [4]) Ev. Joann. I, 29.

[5]) Wetst. in textu: „ἤδη," ad marg. vero: „lege: ᾔδει."

[6]) Cfr. ev. Joann. XVI, 7.

[7]) Cod. Vatic. „τοὺς ὑπό," Wetsten. vero: „τοὺς ἀπό." R.

[8]) Thomas Gale conjiciebat legendum: „διδάξαι." R.

τὰ ἔργα, προέβαλλεν εἰπών· „τυφλοὶ [1]) ἀναβλέπουσι, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι, καὶ [2]) χωλοὶ περιπατοῦσι, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται· καὶ μακάριος, ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.“ Αὐτὸς οὖν μεταπαραλαβὼν ἐνουθέτει διὰ τῶν ἔργων, ἵνα πεισθῶσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ ἀλήθεια [3]) πᾶσα.

ΜΕΓ. Οὕτως ἀλλότριοι ἦμεν τοῦ φανέντος Χριστοῦ, καὶ ὁ φανεὶς Χριστὸς τοῦ ποιήσαντος θεοῦ. Παῦλος λέγει, ὅτι Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασε. [4]) Δῆλον οὖν, ὅτι ἀλλοτρίους. Ἰδίους γὰρ οὐδείς ποτε ἀγοράζει. Ἀγοράζει γὰρ ἀλλοτρίους, οὐκ ἰδίους.

ΑΔΑΜ. Πάνυ ἀπαρακολουθήτως φέρεσθε. Ὃ οὖν ὑπενόησας, εἰ δείξειας, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ λόγον θηρεύεις μὴ ἐπιλυόμενον, οὐχ ὁσίως φρονεῖς. Τὸν πριώμενον [5]) ἔφης εἶναι τὸν Χριστόν. Ὁ πεπρακὼς, τίς ἐστιν; Οὐκ ἦλθεν εἰς σὲ ὁ ἁπλοῦς μῦθος· ὅτι ὁ πωλῶν καὶ ὁ ἀγοράζων ἀδελφοί εἰσιν. Εἰ κακὸς ὢν ὁ διάβολος τῷ ἀγαθῷ πέπρακεν, οὐκ ἔστι κακὸς, ἀλλὰ ἀγαθός· ὁ γὰρ [6]) ἀπ' ἀρχῆς φθονήσας τῷ ἀνθρώπῳ, νῦν οὐκ ἔτι ὑπὸ φθόνου ἄγεται, τῷ ἀγαθῷ τὴν νομὴν παραδούς. Ἔσται οὖν δίκαιος ὁ τοῦ φθόνου [7])καὶ παντὸς κακοῦ παυσάμενος. Αὐτὸς γοῦν ὁ θεὸς εὑρίσκεται πωλήσας· μᾶλλον δὲ οἱ ἡμαρτηκότες ἑαυτοὺς ἀπηλλοτρίωσαν οἱ ἄνθρωποι, διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· πάλιν δὲ ἐλυτρώθησαν διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ. Τοῦτο γάρ φησιν ὁ προφήτης· „ταῖς [8]) ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε,

---

[1]) Cfr. Matth. XI, 5. 6.

[2]) Desunt verba: „καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι,“ in Cod. Wetst. (itemq. in ed. Wetst.), sed supplentur e Cod. Vaticano. R.

[3]) Cfr. ev. Joann. XIV, 6. [4]) Cfr. Gal. III, 13.

[5]) Cod. Vaticanus: „πριάμενον.“ R.

[6]) Ed. R. sola: καί.

[7]) Cod. Vaticanus: „φόνου.“ R.

[8]) Jesai. L, 1.

καὶ ταῖς ἀνομίαις ἐξαπέστειλα τὴν μητέρα ὑμῶν·“ καὶ ἄλλως [1]) πάλιν· „δωρεὰν [2]) ἐπράθητε, καὶ οὐ μετὰ ἀργυρίου λυτρωθήσεσθε.“ Τό· „οὐδὲ μετὰ ἀργυρίου·“ δηλονότι, τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο γὰρ φάσκει ὁ προφήτης· ὅτι [3]) αὐτὸς ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Εἰκὸς δὲ, ὅτι κατὰ σὲ ἐπρίατο, δοὺς ἑαυτοῦ τὸ αἷμα. Πῶς οὖν καὶ ἐκ νεκρῶν ἠγείρετο; Ὁ [4]) γὰρ λαβὼν τὴν τιμὴν τῶν ἀνθρώπων, τὸ αἷμα ἀπέδωκεν, οὐκέτι ἐπώλησεν. Εἰ δὲ μὴ ἀπέδωκε, πῶς ἀνέστη Χριστός; Οὐκέτι οὖν τό· „ἐξουσίαν [5]) ἔχω θεῖναι, καὶ ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν·“ ἵσταται. Ὁ γοῦν διάβολος κατέχει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀντὶ τῆς τιμῆς τῶν ἀνθρώπων; Πολλὴ βλάσφημος ἄνοια· Φεῦ τῶν κακῶν! Ἀπέθανεν, ἀνέστη ὡς δυνατός· ἔθηκεν, ὃ ἔλαβεν· αὕτη ποία πρᾶσις; τοῦ προφήτου λέγοντος· „ἀναστήτω [6]) ὁ θεὸς, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ.“ Ὅπου ἀνάστασις, ἐκεῖ θάνατος.

ΕΥΤΡ. *Δοκεῖ μοι μὴ παρ᾽ ἄλλου ἠγορακέναι. Τίς δέ ποτε τὰ ἴδια ἀγοράζει, δεῖξον.*

ΑΔΑΜ. *Αὐτὸς ὁ Χριστὸς, συνᾴδων τοῖς προφήταις, ἔλεγε· „πᾶς [7]) ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας.*

ΜΕΓ. *Παρὰ τῆς ἁμαρτίας ἠγόρασεν;*

ΕΥΤΡ. *Δῆλον, ὅτι τὴν ἁμαρτίαν κύριον ὠνόμασε, καὶ „ἐλυτρώσατο,“ καταχρηστικῶς εἰπὼν „ἠγορακέναι.“*

---

1) W. et R. in textu: „*ἄλλος*,“ W. tamen ad marg., R. in notis: „forte legendum: *ἄλλως.*“

2) Jesai. LII, 3. 3) Cfr. Jesai. LIII, 5.

4) Wetst. in notis: „ratio argumentandi postulat, ut conditionaliter accipiantur verba, scilicet: *εἰ γὰρ ὁ λαβὼν κτλ.* Id ipsum suadet opposita mox argumentatio: *εἰ δὲ μὴ ἀπέδωκε.*“

5) Cfr. ev. Joann. X, 18.

6) Psalm. LXVIII, 1. (LXVII.)

7) Cfr. ev. Joann. VIII, 34.

ΜΕΓ. Οὐκ εἶπεν, ὅτι ἡ ἁμαρτία κύριός ἐστιν.

ΕΥΤΡ. Πολλὴ ἀνοησία. Τῷ εἰπεῖν· „πᾶς [1]) ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας.“ οὐκ ἔδειξε σαφῶς;

ΑΔΑΜ. Σαφέστερον ἐπεργάζεται [2]) τῷ λόγῳ ὁ ἀπόστολος, λέγων· „ὅτε [3]) ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ.“ Πῶς γὰρ λεχθείη κύριος, μὴ ὑφεστῶτος τοῦ κυριευομένου;

ΕΥΤΡ. Δέδεικται τοῦτο σαφῶς.

ΜΕΓ. Ὁ Χριστὸς φανερῶς λέγει· „ὅτι [4]) οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν.“ Τί ἕτερα ἀντ' ἄλλων εἰσάγετε;

ΑΔΑΜ. Πόσους κυρίους οἴει αὐτὸν εἰρηκέναι;

ΜΕΓ. Καθὼς λέγει τὸ εὐαγγέλιον· „οὐ [5]) δύναται δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ἐνεγκεῖν, [6]) οὐδὲ δένδρον καλὸν, καρποὺς κακοὺς ἐνέγκαι·“ οἱ δύο κύριοι ἐδείχθησαν. Ὁρᾷς δύο φύσεις, δύο κυρίους;

ΑΔΑΜ. Διὰ τί μὴ ὅλην τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ῥητοῦ εἶπας, ἀλλ' ἐκλεξάμενος, ἃ δὴ νομίζεις σοι προσαρμόζειν, μόνα ταῦτα εἰσηγήσω; Λέξω τοίνυν ὡς γέγραπται· „οὐδεὶς, [7]) φησὶ, δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ.“

ΕΥΤΡ. Μαμμωνᾶν τίνα βούλεται ὀνομάζειν;

ΑΔΑΜ. Τὰ χρήματα, τὰ ἀργυρᾶ. Πείσει δὲ σὲ καὶ ὁ ἔξωθεν λόγος· ὅτι „ἕκαστος [8]) ᾧ ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται.“ Προστάττει [9]) τοίνυν καὶ ὁ Χριστὸς,

---

[1]) Cfr ev. Joann. VIII, 34.
[2]) Cod. Reg. secundus: „ἀπεργάζεται.“ R.
[3]) Rom. VI, 20. [4]) Matth. VI, 24.
[5]) Cfr. Matth. VII, 18. coll. Luc. VI, 43.
[6]) Wetst. ad marg. atq. in notis: „alias: ποιεῖν.“
[7]) Cfr. Matth. VI, 24. [8]) Cfr. II Petr. II, 19.
[9]) Cfr. Matth. VI, 24.

μὴ ἀντέχεσθαι χρημάτων, μήτε δοῦλον τῷ μαμμωνᾷ γενέσθαι, ἀλλὰ θεῷ μόνῳ προσανέχειν. „Πᾶς [1]) *γὰρ, φησὶν, ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας.“*

ΕΥΤΡ. Εἰ τὸν μαμμωνᾶν βούλεται φύσιν ἰδίαν εἶναι, καὶ ἰδίαν ἀρχὴν, τουτέστι τὰ χρήματα· οὐκ ἔτι δύο ἢ τρεῖς ἔσονται ἀρχαὶ, ἀλλὰ πλεῖσται ὅσαι. Ἔσται γὰρ καὶ ἥλιος ἰδίαν ἔχων φύσιν καὶ ἀρχὴν, καὶ σελήνη ὁμοίως, καὶ ἄστρα, καὶ ἀὴρ, καὶ ὕδωρ. Πῶς τοίνυν φῄς, τὰ χρήματα ἰδίαν ἀρχὴν καὶ ἰδίαν φύσιν εἶναι;

ΜΕΓ. Οὐκ ἐγὼ εἶπον· ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὅτι [2]) *„οὐ δύναται δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς προενεγκεῖν, οὐδὲ δένδρον καλὸν καρποὺς σαπροὺς προσενέγκαι.“*

ΑΔΑΜ. Τοῦτο τὸ κεφάλαιον οὐ φύσεως [3]) *ἕνεκα λέγεται, ἀλλὰ ἀνθρώπων. Καὶ εἰ περὶ φύσεως ἔλεγεν, οὐκ ἂν καρποὺς ὠνόμασεν· ἀδύνατον γὰρ, φησὶν,* [4]) *μεταβληθῆναι. Ἔτι δείκνυμι ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι περὶ ἀνθρώπων αὐτεξουσίων λέγει, καὶ οὐ περὶ ἀρχῶν. Λέγει γὰρ οὕτως· „ἔρχονται* [5]) *πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.“ Καὶ πάλιν λέγει· „ὁ* [6]) *ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ προφέρει ἀγαθά· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ προφέρει πονηρά. Ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί.“ Ὁρᾷς, ὅτι ἐκ μιᾶς φύσεως ἀνθρώπων καὶ καλὸν καὶ κακὸν ὁ σωτὴρ λέγει προφέρεσθαι.*

ΜΕΓ. Οὐ περὶ ἀνθρώπων τοῦτο λέγει.

---

[1]) Ev. Joann. VIII, 34. [2]) Cfr. Matth. VII, 18.

[3]) Cod. Vaticanus: „*φύσεων.*“ R.

[4]) Wetst. ad marginem: „lege: *φύσιν.*“

[5]) Cfr. Matth. VII, 15. 16.

[6]) Cfr. Luc. VI, 45. coll. Matth. XV, 19.

ΕΥΤΡ. Τούτου ποίαν ἐναργεστέραν ἀπόδειξιν ζητεῖς;

ΑΔΑΜ. Ἀμεταβλήτους ἔφης τὰς φύσεις εἶναι· λέγει δὲ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „ἐκ [1]) τῶν λίθων τέκνα ἐγεῖραι τῷ Ἀβραάμ.“ Λέγει δὲ τοῦτο καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος· „τὸν [2]) πρότερον ὄντα με βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν.“ Ὁποῖον δένδρον ἦν, καλὸν ἢ σαπρόν; Ἀποκρίνου.

ΜΕΓ. Οὐ περὶ Παύλου ζητῶ.

ΑΔΑΜ. Διώκτης ἦν τὸ πρότερον· μετὰ ταῦτα γέγονεν ἀπόστολος· πῶς τοίνυν τὸ σαπρὸν δένδρον γέγονε καλὸν, εἰ οὐ δύναται δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ἐνεγκεῖν; Καὶ Ἰούδας τὸ πρότερον ὁποῖον δένδρον ἦν; [3])

---

[1]) Cfr. Matth. III, 9. [2]) Cfr. I Tim. I, 13.

[3]) In fine textus ed. Wetst. haec leguntur: *Πρωτη νίκη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.*

SECTIO SECUNDA.

INTERLOCUTORES

ADAMANTIUS, Orthodoxus: MARCUS et MEGETHIUS, Marcionitae: EUTROPIO, Judice.

ΜΑΡΚΟΣ ΜΑΡΚΙΩΝΙΣΤΗΣ. Ἐγὼ ὁρίζομαι, οὐ τρεῖς ἀρχὰς εἶναι, ἀλλὰ δύο, πονηρὰν καὶ ἀγαθήν.

ΑΔΑΜ. Αὐτοφυεῖς εἰσιν αἱ δύο ἀρχαὶ, καὶ ἄναρχοι, ἢ ἡ μὲν ἀρχὴν ἔσχε τοῦ εἶναι, ἡ δὲ ἄναρχος;

ΜΑΡΚ. Αὐτοφυεῖς, καὶ ἄναρχοι οὖσαι.

ΑΔΑΜ. Ἀπέραντοι δύο ἀρχαὶ, ἢ πεπερασμέναι;

ΜΕΓ. Ἀπέραντοι.

ΑΔΑΜ. Πάντη οὖν καὶ ὁ πονηρὸς ἐπεκτείνεται, καὶ ὁ ἀγαθός. Τὸ γὰρ ἀπέραντον, πανταχῇ εἶναι δεῖ.[1])

ΜΕΓ. Πάντη ἐστὶν, καὶ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ πονηρόν.

ΑΔΑΜ. Οὐκοῦν συμπεπλεγμέναι εἰσὶ καὶ [2]) ψαύουσαι ἀλλήλων.

---

[1]) Cod. Vatic. habet: „δοκεῖ." R. — Idem R., praeeunte Wetst., in notis: „in utroque Cod. Wetsteniano et Vaticano additur: *Μάρκος. Ἀπέραντοι. Ἀδαμάντιος. Πάντη οὖν καὶ ὁ πονηρὸς ἐπεκτείνεται, καὶ ὁ ἀγαθός. Τὸ γὰρ ἀπέραντον, πανταχῇ εἶναι δοκεῖ.* At desunt ista Pico, et videntur omnino superflua, atque ex oscitantia amanuensium repetita, quod non raro in Mss. Codd. fieri novimus."

[2]) In Cod. Wetsten. (itemq. in ejusd. ed.) deest: **καί.** R.

ΜΕΓ. Οὔτε συμπεπλεγμέναι, οὔτε ψαύουσαι.

ΑΔΑΜ. Τὸ οὖν ἀπό τινος διεστὸς, οὐκ[1]) ἔστι πανταχῆ. Πῶς οὖν δύναται δύο πράγματα ἀπειρομεγέθη ὑπάρχειν, ἀλλήλων κεχωρισμένα; Τὰ γὰρ ἀλλήλων κεχωρισμένα, ἐξ ἀνάγκης ἐν πέρατι εὑρίσκεται· τὸ δὲ πέρας ἔχον, καὶ ἀρχὴν ἕξει· τὸ δὲ ἀρχὴν ἔχον, καὶ τέλος ἔχει. Οὔτε οὖν ἄναρχα, οὔτε ἀτελεύτητα νομισθήσεται· ἀνάγκη δὲ, καὶ τὸν περιέχοντα τόπον, μείζονα εἶναι τῶν περιεχομένων.

ΕΥΤΡ. Εἰ κεχωρισμέναι ἀπ᾽ ἀλλήλων εἰσὶν αἱ δύο ἀρχαὶ, ἀνάγκη ἐν μέρει εἶναι λέγειν τὸν θεόν· μερικὸν δὲ τὸν θεὸν, καὶ πέρας ἔχοντα, οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν ὑπολάβοι. Εἰ δὲ δι᾽ ἀλλήλων χωρεῖν τὰς δύο ἀρχὰς ἐθέλοιεν· ὧν τὸ μὲν ἀγαθὸν, τὸ δὲ πονηρόν· ἀνάγκη μετέχειν τὸν[2]) πονηρὸν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὸν ἀγαθὸν τοῦ πονηροῦ.

ΜΕΓ. Ἔχει ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν.

ΑΔΑΜ. Εἰ ἕκαστος ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν, εἰκὸς, ὅτι ἕκαστος ἔχει τὴν ἰδίαν κτῆσιν.[3]) Καὶ τίνος φῇς εἶναι τοὺς ἀνθρώπους, τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ πονηροῦ;

ΜΕΓ. Τοῦ[4]) πονηροῦ.

ΕΥΤΡ. Πῶς συνέλαβεν ὁ ἀγαθὸς τοὺς τοῦ πονηροῦ, τῶν δύο τὰς δυνάμεις ἴσας ἐχόντων;

ΜΕΓ. Ὁρῶν ὁ ἀγαθὸς, μέλλοντας τοὺς ἀνθρώπους

---

[1]) In Cod. Wetsten. (itemq. in ejusd. ed.) legitur: *οὐκέτι.* R.

[2]) Wetst. ad marg., R. in notis non male: „legendum forte: *τὸ πονηρὸν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν τοῦ πονηροῦ.*"

[3]) W. ad marginem: „forte: *κτίσιν,*" R. in notis: „Cod. Vatic. habet *κτίσιν.*"

[4]) W. et R. in notis: „desiderantur in Codd. Mss., sed supplenda sunt e versione Pici verba: *Μάρκος. Τοῦ πονηροῦ.* Nec esset alioquin ea concinnitas rationum, quibus tum Adamantius, tum Eutropius Marcum constringunt."

καταδικάζεσθαι ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, ἐλθὼν, τῆς μὲν καταδίκης ἐῤῥύσατο, ἀμνηστίαν [1]) δὲ καὶ ἄφεσιν ἔδωκε τῶν ἁμαρτηθέντων.

ΕΥΤΡ. Τίνι ἦσαν ἡμαρτηκότες οἱ ἄνθρωποι;

ΜΑΡΚ. Τῷ πονηρῷ.

ΕΥΤΡ. Τίς οὖν ἀνέξεταί σου τῆς γραολογίας; Οἱ τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ ἡμαρτηκότες, ὑπὸ ἄλλου ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαμβάνειν δύνανται;

ΑΔΑΜ. Τίνος χάριν τὸν μὲν αὐτῶν πονηρὸν, τὸν δὲ ἀγαθὸν λέγετε, ὀνόμασι μόνοις ἀποχρώμενοι; ἢ πράγματι αὐτῷ, ὁ μὲν ἀγαθὸς, ὁ δὲ πονηρὸς φαίνεται;

ΜΑΡΚ. Πράγμασιν αὐτοῖς εἰσιν ὁ πονηρὸς, καὶ ὁ ἀγαθός.

ΑΔΑΜ. Πῶς;

ΜΑΡΚ. Ὅτι ὁ ἀγαθὸς σώζει· ὁ δὲ πονηρὸς κατακρίνει.

ΑΔΑΜ. Διὰ τὸ σώζειν ἀγαθὸς λέγεται;

ΜΑΡΚ. Καὶ πάνυ· ἀγαθοῦ γάρ ἐστι τὸ σώζειν.

ΑΔΑΜ. Αἴτιος οὖν τῆς τούτου ἀγαθωσύνης ἔσται ὁ πονηρός;

ΜΑΡΚ. Πῶς;

ΑΔΑΜ. Ὅτι, εἰ μὴ τοῦ δημιουργοῦ ἄνθρωποι ἥμαρτον, τούτου ἡ ἀγαθωσύνη οὐκ ἂν ἐφάνη ποτέ· ὡς εἰ μηδεὶς ἦν τῶν ἁμαρτανόντων, ὁ θεὸς οὐκ ἂν ἐκλήθη ἀγαθός· καὶ αἰτία τῆς ἀγαθωσύνης αὐτοῦ, ἡ καταδίκη τῶν ἁμαρτωλῶν πέφηνε. Καὶ ἄλλως δὲ δείκνυται μὴ ὢν ἐξ ἀρχῆς ἀγαθὸς, εἰ διὰ τὸ σώζειν ἀγαθὸν αὐτὸν λέγεις.

ΜΑΡΚ. Πάντοτέ ἐστιν ὁ ἀγαθός.

ΑΔΑΜ. Πότε κατῆλθε σῶσαι τοὺς ἀνθρώπους;

ΜΑΡΚ. Καθὼς περιέχει τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος, ἐπὶ τῶν χρόνων Πιλάτου.

---

[1]) Sic recte Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marg. atque in notis), male Wetst. (in textu): „ἀμνηστείαν." R

ΑΔΑΜ. Μετὰ τὸ πλάσαι τὸν δημιουργὸν τὸν ἄνθρωπον, ἑξακισχιλιοστῷ ἔτει κατῆλθεν. Ὁ οὖν τοσούτῳ χρόνῳ μηδένα σώσας, πῶς ἦν ἀγαθός;

ΜΑΡΚ. Πάντοτε ἦν ἀγαθός.

ΕΥΤΡ. Ἔφης, τὸ σώζειν, ἀγαθὸν αὐτὸν ποιεῖ λέγεσθαι· ὡμολόγηται δὲ ὑπὸ σοῦ, ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος αὐτὸν κατεληλυθέναι. Δῆλον οὖν, ὅτι ἐξότου ἔσωσεν, ἔκτοτε καὶ τῆς προσηγορίας τοῦ ἀγαθὸς λέγεσθαι, ἀγαθὸς τετύχηκεν.

ΑΔΑΜ. Εἰ διὰ τὸ σώζειν οὗτος ἀγαθὸς καλεῖται, ἐξ ἀνάγκης ἀγαθὸν νοεῖσθαι καὶ τὸν δημιουργόν. Σώζει γὰρ πολλοὺς κἀκεῖνος, ὡς ὁ νόμος ἐπαγγέλλεται, καὶ οἱ προφῆται. Σώζουσιν οὖν ἀμφότεροι ὁμοίως· ἀλλ᾽ ὁ μὲν πονηρὸς, ὁ δὲ ἀγαθὸς ὑμῖν φαίνεται.

ΜΑΡΚ. Ὁ ἀγαθὸς εἰς πάντα ἐστὶν ἀγαθός· ὁ δὲ δημιουργὸς τοὺς πειθομένους αὐτῷ ἐπαγγέλλεται σώζειν.

ΑΔΑΜ. Ὁ ἀγαθὸς πάντας σώζει, καὶ φονεῖς καὶ μοιχοὺς, ἢ μόνους τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ;

ΜΑΡΚ. Τοὺς προσφεύγοντας [1]) αὐτῷ, τούτους σώζει.

ΕΥΤΡ. Εἰ [2]) ἀμφότεροι τοὺς πειθομένους αὐτοῖς σώζουσι, τοὺς δὲ ἀπειθεῖς ἀποσείονται· ποία διαφορὰ τοῦ ἀγαθοῦ; Εὑρίσκεται γὰρ ἴση προαίρεσις ἀμφοτέρων.

ΜΑΡΚ. Ὁ ἀγαθὸς τοὺς πιστεύσαντας αὐτῷ σώζει, οὐ μὴν κατακρίνει τοὺς ἀπειθήσαντας αὐτῷ· ὁ δὲ δημιουργὸς, τοὺς πιστεύσαντας αὐτῷ σώζων, [3]) τοὺς ἁμαρτωλοὺς κρίνει τε, καὶ κολάζει.

---

[1]) Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marg.) recte: „προσφεύγοντας." Wetst. (in textu): „προφεύγοντας." Cod. Thomae Gale: „προφυγόντας." Regius secundus: „προσφυγόντας." R.

[2]) Deest in Cod. W. (itemq. in ed. Wetst.): „εἰ." R.

[3]) Cod. Vatican. supra „σώζων" adscriptum habet „σώζει." R.

ΑΔΑΜ. Ὡς οὖν φὴς, ὁ ἀγαθὸς οὐδένα κρίνει;

ΜΑΡΚ. Οὔ.

ΑΔΑΜ. Ἐὰν δείξω τὸν ἀγαθὸν κρίνοντα, πείθῃ, ὅτι εἷς θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος;

ΜΕΓ. Οὐ δεικνύεις.

ΑΔΑΜ. Τῷ ἀποστόλῳ πείθῃ;

ΜΑΡΚ. Τῷ ἐμῷ ἀποστολικῷ πείθομαι.

ΑΔΑΜ. Ἔχω τὸ ἀποστολικόν σου, καὶ ἀναγινώσκω λέγοντος· „κρινεῖ [1]) ὁ θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.“

ΕΥΤΡ. Τὸ τῆς κρίσεως ὄνομα εἰπὼν, τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἐμφαίνει· καὶ τὸν κατ' ἀξίαν αὐτῶν μισθὸν, καταδίκην δὲ τῶν πονηρῶν τε, καὶ ἀσεβῶν δηλονότι· καὶ ἡ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιγνομένη κρίσις, δι' ἧς καὶ τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων ἐλεγχθήσεται κατ' ἀξίαν, δικαιοσύνης τε καὶ ἀδικίας ποιήσεται τὴν ἀνταπόδοσιν.

ΑΔΑΜ. Ἄκουε τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου, λέγοντος· „ἐγὼ [2]) μὲν γὰρ ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν, τὸν οὕτως τοῦτο κατεργασάμενον, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, συναχθέντων ὑμῶν, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον.“ Καὶ πάλιν λέγει· „ὁ [3]) ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρίμα.“ Παρὰ τίνος, ὁ ταράσσων τὴν ἐκκλησίαν, βαστάσει τὸ κρίμα; Ἀποκρινέσθω, παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ τοῦ πονηροῦ βαστάσει τὸ κρίμα; Εἰ μὲν παρὰ τοῦ πονηροῦ, δείκνυται ὁ Χριστὸς, τοῦ πονηροῦ ὢν, καὶ ὁ ἀπόστολος. Εἰ δὲ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ, φαίνεται ὁ ἀγαθὸς κριτής. Ποῦ οὖν τίθεμεν τὴν γραφὴν τὴν λέγουσαν· „ἃ [4])

---

[1]) Cfr. Rom. II, 16. [2]) Cfr. I Cor. V, 3—5.
[3]) Cfr. Gal. V, 10. [4]) Cfr. Gal. VI, 7.

γὰρ ἂν σπείρῃ ἄνθρωπος, ταῦτα καὶ θερίσει;" [1]) *Καὶ πάλιν· „ὃς* [2]) *μὲν κρίνει ἡμέραν παρ᾽ ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν τὴν ἡμέραν." Ποῦ δὴ καὶ τοῦ σωτῆρος ἡ φωνὴ, ἡ λέγουσα· „ᾧ* [3]) *μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν;" Καί· „ὃς* [4]) *ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς." Καί· „οὐκ* [5]) *ἦλθον, φησὶ, βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν." Καί· „οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ πῦρ." Καὶ τό· „οὐαὶ* [6]) *ὑμῖν γραμματεῖς." Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· „εἴπερ,* [7]) *φησὶ, δίκαιον παρὰ κυρίου ἀποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν." Τίς οὖν ἐστιν ὁ ἀνταποδιδοὺς τὴν θλίψιν; ἀποκρινέσθω.*

ΜΑΡΚ. Ὁ πονηρός.

ΕΥΤΡ. Ὁ πονηρὸς τὴν θλίψιν δίδωσι, δηλονότι, καὶ τὴν ἄνεσιν πρὸ τῆς θλίψεως. Λαμβάνοντες οὖν παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν θλίψιν, καὶ τὴν ἄνεσιν, τί χρείαν ἔχομεν ἄλλου [8]) *θεοῦ; Δέδεικται σαφῶς ὁ θεὸς κριτὴς καὶ εἷς ὤν· καὶ περισσαὶ αἱ μυθολογίαι.*

ΜΕΓ. Ὁ πρῶτος τοῦτο τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἐγὼ τηλαυγέστερον ἀποδείξω· „εἴπερ, [9]) *φησὶ, παρὰ θεοῦ δίκαιον, ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν." Μεμνῆσθαι γὰρ ὀφείλεις, ὅτι τρεῖς ἀρχὰς ὡρισάμην, ἀγαθὴν, μέσην, καὶ πονηράν. Ἡ οὖν μέση ἀρχὴ, ὑπακούσασα τῷ ἀγαθῷ, ἄνεσιν δίδωσιν· ὑπακούσασα δὲ τῷ πονηρῷ, θλίψιν* [10]) *δίδωσιν.*

---

[1]) W. in textu: „*θερίσῃ*," in notis vero: „*θερίσει*."
[2]) Cfr. Rom. XV, 5. [3]) Cfr. Matth. VII, 2.
[4]) Cfr. Matth. X, 33. [5]) Cfr. Matth. X, 34.
[6]) Matth. XXIII, 13. [7]) II Thess. I, 6. 7.
[8]) Wetst. in textu: „*ἀλλ᾽ οὐ*," ad marg. vero: „lege: *ἄλλου*." [9]) Cfr. II Thess. I, 6. 7.
[10]) Sic recte Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetsten. ad

ΑΔΑΜ. Ὑπηρέτης οὖν ἐστιν ὁ μέσος τοῦ πονηροῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ οὐδεμίαν ἔχει ἐξουσίαν ἑαυτῷ, ὑποκείμενος ἀμφοτέροις· εἰκὸς δὲ, ὅτι οὐδὲν κατ' ἰδίαν διάθεσιν πράττει· ἀλλ' ὅσα ἂν ὁ ἀγαθὸς, καὶ ὁ πονηρὸς ἐθέλοι. Λέγε τοίνυν, κατὰ τίνος βούλησιν ὁ μέσος τοὺς ἀνθρώπους ἐδημιούργησε;

ΜΑΡΚ. Οὗτος κατ' ἰδίαν ἐδημιούργησε τοὺς ἀνθρώπους· „μεταμεμέλημαι [1]) γὰρ, φησὶν, ὅτι ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον.“ Μετενόησεν οὖν κακοὺς δημιουργήσας, καὶ ἠθέλησε τούτους κατακρίναι, καὶ ἀπολέσαι. Ὁ οὖν ἀγαθὸς οὐ συνεχώρησεν, ἀλλ' ἠλέησε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

ΕΥΤΡ. Τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀγαθοῦ, τὸ μὴ συγχωρῆσαι τὰ κακὰ ἀναιρεθῆναι· βουλομένου δὲ τοῦ δημιουργοῦ ἀνελεῖν [2]) ταῦτα, ὁ ἀγαθὸς ἠλέησε τὰ κακά. Ἔσται οὖν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ ἀγαθός· ἐκεῖνον γάρ φαμεν ἀγαθὸν εἶναι, τὸν ἀναιροῦντα τὰ κακά. Πολλῷ γὰρ βελτίων, ὁ μὴ βουλόμενος εἶναι τὰ κακὰ, τοῦ ταῦτα διατηρεῖν τε, καὶ σώζειν βουλομένου.

ΜΑΡΚ. Κακοὺς τοὺς ἀνθρώπους ὄντας ῥυσάμενος ἐκ τοῦ πονηροῦ ὁ ἀγαθὸς, μετέβαλε, καὶ ἐποίησεν ἀγαθοὺς, τοὺς πιστεύσαντας αὐτῷ.

ΑΔΑΜ. Ἐπεὶ ἔφης, ῥυσάμενον τὸν ἀγαθὸν μεταβεβληκέναι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀγαθότητα, λέγε οὖν, τί ἦλθε σῶσαι ὁ ἀγαθὸς, ψυχὴν καὶ σῶμα, ἢ μόνην τὴν ψυχήν;

ΜΕΓ. Μόνην τὴν ψυχήν.

---

marg.), Cod. autem Wetst. (itemq. ed. Wetst. in textu) mendose: „*θλίψειν.*“ R.

[1]) Cfr. Gen. VI, 6. — Cod. Wetsten. (itemq. ed. Wetst. in textu) vitiose: „*μεταμέλημαι.*“ R. — Wetst. ad marginem: „lege: *μεταμεμέλημαι*, vel: *μεταμέλομαι.*“

[2]) Wetst. in textu: „*ἀνελθεῖν,*“ in margine vero: „lege: *ἀνελεῖν.*“

ΑΔΑΜ. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγαθοῦ ἐστιν, ἢ τοῦ δημιουργοῦ;

ΜΕΓ. Τοῦ δημιουργοῦ ἐστιν ἡ ψυχὴ ἐμφύσημα. Ὅτε οὖν ἐδημιούργησεν, εἶδεν αὐτὴν πονηρὰν καὶ ἀπειθῆ, καὶ ταύτην ἀπέῤῥιψεν· ὁ πονηρὸς δὲ θεωρήσας ἀποῤῥιφεῖσαν, πρὸς ἑαυτὸν ἐπανήγαγε· καὶ ὁ ἀγαθὸς ἐλεήσας, ἐῤῥύσατο αὐτὴν ἐκ τοῦ πονηροῦ.

ΑΔΑΜ. Ὁ ἀγαθὸς ῥυσάμενος τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ πονηροῦ, ἔδωκε τῷ δημιουργῷ, ἢ κατέσχε παρ' ἑαυτῷ;

ΕΥΤΡ. Ὢ πολλῆς ἀγαθότητος, μᾶλλον δὲ ἀθεότητος! Ἔλαβε, φησὶ, παρὰ τοῦ πονηροῦ, ἵνα ἀποστερήσῃ [1]) τὸν δημιουργὸν τοῦ ἰδίου ἐμφυσήματος.

ΑΔΑΜ. Παρασχέσθω τὰς ἀποδείξεις, πῶς ἀπέῤῥιψε, καὶ κατεδίκασε τὴν ψυχὴν ὁ δημιουργός.

ΜΕΓ. Ὅτε ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ παρήγγειλε μὴ φαγεῖν, τότε ὑπέπεσε κατακρίσει, καὶ καταδίκῃ, καὶ ἀπωλείᾳ.

ΑΔΑΜ. Ἀνάγνωθι, πῶς κατέκρινε τὴν ψυχήν.

ΜΕΓ. Ἀνάγνωθι τὰ ἐν τῇ Γενέσει ἐγγεγραμμένα.

ΑΔΑΜ. Ἀναγινώσκω τὴν τοῦ δημιουργοῦ ἀπόφασιν, καὶ δειχθήσεται, τί ἐστι τὸ καταδικασθὲν, ἡ ψυχὴ ἢ τὸ σῶμα. Λέγει γὰρ οὕτως· „ὅτι [2]) ἤκουσας τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες· ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, ἐν λύπαις φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φαγῇ τὸν χόρτον τοῦ [3]) ἀγροῦ· ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον

---

[1]) Cod. Wetst. (itemq. ed. Wetst. in textu): „ἀποστερήσει." R. — Wetsten. ad marginem: „lege: ἀποστερήσῃ."

[2]) Cfr. Gen. III, 17 — 19.

[3]) Cod. Wetsten. (itemq. ed. Wetst. in textu) perperam: „τοῦ ἀγαθοῦ." R. — Wetsten. ad marginem: „lege: τοῦ ἀγροῦ."

σου, ἕως [1]) οὗ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ.“ Αὕτη ἡ ἀπόφασις καταδίκη ψυχῆς ἐστιν, ἢ σώματος;

ΕΥΤΡ. Ἡ ἀπόφασις σώματος καταδίκην ἐμφαίνει, καὶ οὐ ψυχῆς· φάσκει γάρ· „ἕως [2]) οὗ ἀποστρέψεις εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ.

ΑΔΑΜ. Ὃ ὁ δημιουργὸς κατεδίκασε, τοῦτο, φησὶν, ὁ ἀγαθὸς ἔσωσε.

ΜΕΓ. Κατάραν αὐτῷ ἔδωκεν, πῶς οὖν οὐ κατεδίκασεν;

ΑΔΑΜ. Οὐ τὸν ἄνθρωπον κατηράσατο, ἀλλὰ τὴν γῆν. Λέγει γὰρ οὕτως· „ἐπικατάρατος [3]) ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου.“

ΜΕΓ. Ὁ οὖν ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς γῆς.

ΕΥΤΡ. Μικρῷ πρόσθεν ἔφασκες, τὴν ψυχὴν μέρος καὶ ἐμφύσημα εἶναι τοῦ δημιουργοῦ· νῦν οὖν, ὡς ἐπιλαθεὶς, ἐκ γῆς αὐτὸν [4]) λέγεις εἰλῆφθαι.

ΑΔΑΜ. Τὴν οὖν μὴ καταδικασθεῖσαν ἦλθε ψυχὴν σῶσαι ὁ ἀγαθός;

ΕΥΤΡ. Εἰ οὖν καταδεδίκασται μὲν τὸ σῶμα, οὐ τοῦτο δέ ἐστι κατ' αὐτοὺς τὸ σωζόμενον, ἀλλὰ τὸ τοῦ καταδικάσαντος ἐμφύσημα, ὅπερ ἐστὶν, ὡς λέγουσιν, ἡ ψυχή· δηλονότι τὸ μὲν ἐκ θεοῦ ὂν, καὶ ἐκείνου ὂν μέρος ἔσωσε· τῷ δὲ καταδικασθέντι, ἐκ γῆς ὄντι, οὐδὲν ἐβοήθησε.

ΜΑΡΚ. Ταῦτα μὲν πρὸς Μεγέθιον καλῶς δοκεῖ λελέχθαι· πρὸς δὲ τὸ ἡμέτερον δόγμα ἀναπόδεικτος ὁ λόγος. Ἡμεῖς γὰρ οὐδὲ σῶμα, οὐδὲ ψυχὴν λέγομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα· καθὼς λέγει ὁ ἀπόστολος· „παρέ-

---

[1]) W. ad marg., R. in notis: „alias: ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε.“

[2]) Cfr. Gen. III, 19. [3]) Gen. III, 17.

[4]) R. in notis non male: „mallem: αὐτὴν λέγεις.“

δωκα [1]) *τὸν τοιοῦτον εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ.*"

ΑΔΑΜ. *Τὸ πνεῦμα τοῦ δημιουργοῦ ἐστιν, ὃ ἔσχεν ὁ ἄνθρωπος, ἢ τοῦ ἀγαθοῦ;*

ΜΑΡΚ. *Τοῦ ἀγαθοῦ.*

ΑΔΑΜ. *Οὐκοῦν κοινῶς γενόμενοι, ὁ δημιουργὸς καὶ ὁ ἀγαθὸς, ἐδημιούργησαν τὸν ἄνθρωπον.*

ΜΑΡΚ. *Πῶς;*

ΑΔΑΜ. *Ἔφης, τὴν ψυχὴν τοῦ δημιουργοῦ, καὶ τὸ σῶμα, τὸ δὲ πνεῦμα τοῦ ἀγαθοῦ· ἢ οὐχ οὕτω;*

ΜΑΡΚ. *Ὁ δημιουργὸς, ὅτε ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν αὐτῷ, οὐκ ἠδυνήθη αὐτὸν τελεσφορῆσαι· ἰδὼν δὲ ἄνωθεν ὁ ἀγαθὸς κυλιόμενον τὸ πλάσμα καὶ σκαρίζον, ἔπεμψεν ἐκ τοῦ ἰδίου πνεύματος, καὶ ἐζωογόνησε τὸν ἄνθρωπον. Τοῦτο οὖν φαμεν ἡμεῖς, τὸ πνεῦμα σώζεσθαι.*

ΑΔΑΜ. *Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐκ τούτου τοῦ πνεύματος ἔχουσιν, ἢ οἱ πιστεύσαντες τῷ ἀγαθῷ;*

ΜΑΡΚ. *Ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας ἔρχεται.*

ΑΔΑΜ. *Πῶς οὖν ἔφασκες* [2]) *ἐπὶ σωτηρίας ἀνθρώπου αὐτὸν* [3]) *κατεληλυθέναι; Οὐκέτι οὖν τὸν ἄνθρωπον ἦλθε σῶσαι, ἀλλὰ τὸ ἴδιον πνεῦμα. Σωτηρίας οὖν χρῄζει τὸ τοῦ ἀγαθοῦ πνεῦμα. Ὢ τῆς ἐμφανοῦς ἀναισχυντίας! Κατεδικάσθη τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγαθοῦ σὺν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ;*

ΜΕΓ. *Οὔ.*

ΑΔΑΜ. *Τὸ οὖν μὴ καταδικασθὲν, ἐκεῖνο ἦλθε σῶσαι.*

ΕΥΤΡ. *Ἡ γὰρ συγκατεδικάσθη τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἀποσταλὲν τοῦ ἀγαθοῦ πνεῦμα, καὶ ἄμεινόν ἐστιν*

---

[1]) Cfr. I Cor. V, 5.

[2]) Cod. Wetst. (itemq. ed. Wetst.): „*ἔφασκε.*" R.

[3]) Cod. Wetst. (itemq. ed. Wetst. in textu): „*αὐτήν.*" R. — Wetst. in margine: „lege: *αὐτόν.*"

ὑπακούειν τῷ δημιουργῷ, ὄντι δυνατωτέρῳ· — ὁ γὰρ ἰσχύσας τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγαθοῦ καταδικάσαι, πῶς οὐχὶ μᾶλλον καταδικάσαι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ γενομένους ἀνθρώπους, ὡς μὴ ὑπακούσαντας αὐτῷ; — ἢ οὐ κατεδικάσθη τὸ πνεῦμα, καὶ περισσὸν, τὸ λέγειν, τοῦτον ἐπὶ σωτηρίᾳ ἀνθρώπων παραγεγονέναι.

ΜΕΓ. Ὁ ἀγαθὸς, ἰδὼν καταδεδικασμένην τὴν ψυχὴν, ἐλεήσας ἦλθεν· ὁ δὲ δημιουργὸς ἠθέλησεν αὐτῷ ἐπιβουλεῦσαι· ὅθεν καὶ ἐνόμισεν αὐτὸν σταυροῦν..

ΑΔΑΜ. Ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων αὐτὸς εἵλετο, [1]) *ἢ ὑπὸ ἄλλου ἠναγκάσθη;*

ΜΕΓ. Ὁ δημιουργὸς, ἰδὼν τὸν ἀγαθὸν λύοντα [2]) *αὐτοῦ τὸν νόμον, ἐπεβούλευσεν αὐτῷ, μὴ εἰδὼς, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἀγαθοῦ σωτηρία ἀνθρώπων ἐγίνετο.*

ΑΔΑΜ. Ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων αὐτὸς εἵλετο, ἢ ὑπὸ ἄλλου ἠναγκάσθη;

ΜΕΓ. Αὐτὸς εἵλετο, οὐ γὰρ ἠδικεῖτο ὑπὸ τοῦ θανάτου.

ΑΔΑΜ. Οὐκέτι οὖν ἐπεβούλευσεν αὐτῷ ὁ δημιουργός.

ΕΥΤΡ. Τίς οὕτως ἀνοήτως λέξει, ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα, ἅπερ αὐτὸς εἵλετο, παθεῖν; Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς εἵλετο τὸν θάνατον, περισσὸν τὸ λέγειν ἐπιβουλήν. Εἰ δὲ ὁ δημιουργὸς ἠνάγκασεν αὐτὸν, αὐτὸς αἴτιος τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐκ ἀγαθός.

ΜΑΡΚ. Ἡμεῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν δεικνύομεν, ὅτι ὁ ἐλθὼν Χριστὸς οὐκ ἔστι δημιουργοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ γὰρ τὸν νόμον τοῦ δημιουργοῦ κατέλυσεν.

ΑΔΑΜ. Ἀπὸ ποίων γραφῶν δεῖξαι ταῦτα ἐπαγγέλλῃ;

---

[1]) Cod. Wetst. (itemq. ed. Wetst. in textu) mendose: „ἕλετο, ἢ πὸ ἄλλου." R. — Wetst. ad marginem: „lege: εἵλετο, ἢ ὑπὸ ἄλλου."

[2]) Cod. Wetst. (itemq. ed. Wetst. in textu): „λύονται." R. — Wetst. in margine: „lege: λύοντα."

ΜΑΡΚ. Ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἀποστόλου· ταῖς γὰρ Ἰουδαϊκαῖς φωναῖς οὐ πείθομαι, καὶ γὰρ ἄλλου εἰσὶ θεοῦ.

ΑΔΑΜ. Ἐὰν οὖν δείξω ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τοῦ ἀποστόλου, παύῃ βλασφημῶν;

ΜΑΡΚ. Οὐ γὰρ ὑπακούω, οὔτε νόμῳ, οὔτε προφήταις.

ΑΔΑΜ. Ἀλλὰ τῷ εὐαγγελίῳ, ἢ οὔ;

ΜΑΡΚ. Πείθομαι.

ΑΔΑΜ. Ἀναγινώσκω, καὶ δείκνυμι, ὅτι ὁ μὴ δεχόμενος νόμον καὶ προφήτας, οὐδὲ τὸ εὐαγγέλιον δέχεται. Λέγει δὲ οὕτως ὁ Χριστός· „ἄνθρωπός [1]) τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. Πτωχὸς δέ τις ὀνόματι Λάζαρος ἐβέβλητο εἰς τὸν πυλῶνα ἡλκωμένος, καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ [2]) τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἔλειχον [3]) τὰ τραύματα αὐτοῦ. Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ [4]) ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ. Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ [5]) ἐτάφη ἐν τῷ ᾅδῃ. Ἐπάρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ Ἀβραὰμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν [6]) τῷ κόλπῳ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε· πάτερ Ἀβραὰμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ [7]) δα-

---

[1]) Cfr. Luc. XVI, 19—31.

[2]) W. ad marg., R. in notis: „alias: ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων."

[3]) Alias: „ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ." W. et R.

[4]) Alias: „ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ." W. et R.

[5]) Alias: „καὶ ἐτάφη. Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραάμ." W. et R.

[6]) Alias: „ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ." W. et R.

[7]) Alias: „τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος." W. et R.

κτύλου ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. Ἀβραὰμ δὲ εἶπε· τέκνον, μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ[1] *ἀγαθὰ ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὅδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, μεταξὺ*[2] *ὑμῶν καὶ ἡμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ ἐνταῦθα διαβῆναι πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν ὧδε διαπερῶσιν. Ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὴν*[3] *οἰκίαν τοῦ πατρός μου· ἔχω γὰρ ἐκεῖ*[4] *πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, μὴ*[5] *καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τοῦτον τὸν τόπον τῆς βασάνου. Λέγει*[6] *αὐτῷ· ἔχουσιν Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν· οὐχὶ,*[7] *πάτερ· ἀλλ' ἐάν τις ἐκ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, μετανοήσωσιν. Ὁ*[8] *δὲ εἶπεν· εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἤκουσαν, οὐδ' ἄν τις ἐκ νεκρῶν ἀπέλθῃ, ἀκούσωσιν αὐτοῦ." Τίς οὖν ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ἐδίδαξε τὰ ἐν τῇ κρίσει, εἰ μὴ μόνος ὁ Χριστός; Ὅσοι οὖν οὐκ ἐδέξαντο Μωσέα, ἢ τοὺς προφήτας, οὐδὲ τὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν ἐδέξαντο.*

ΜΑΡΚ. Ἐν τῷ ᾅδῃ εἶπεν εἶναι τὸν Ἀβραὰμ, οὐκ[9] *ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.*

---

[1] Alias: „*τὰ ἀγαθά σου.*" W. et R.

[2] Alias: „*μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν.*" W. et R.

[3] Alias: „*τὸν οἶκον.*" W. et R.

[4] Alias deest: „*ἐκεῖ.*" W. et R.

[5] Alias: „*ἵνα μή.*" W. et R.

[6] Alias: „*Λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ· ἔχουσιν.*" W. et R.

[7] Alias: „*οὐχὶ, πάτερ Ἀβραάμ· ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν.*" W. et R.

[8] Alias: „*εἶπε δὲ αὐτῷ· εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται.*" W. et R.

[9] R. in notis, praeeunte Wetstenio: „verba: *οὐκ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν*, deerant Pico: deinde loco

ΑΔΑΜ. Ἀνάγνωθι, ὅτι οὐκ ἐν τῷ ᾅδῃ λέγει τὸν Ἀβραάμ.

ΜΑΡΚ. Ἀπὸ τοῦ συνομιλεῖν αὐτῷ τὸν πλούσιον, δείκνυνται ὁμοῦ ὄντες.

ΑΔΑΜ. Τὸ ὁμιλεῖν [1]) πρὸς ἀλλήλους ἤκουσας· τὸ δὲ λεγόμενον χάσμα μέγα οὐκ ἤκουσας; Τοῦ γὰρ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τὸ μέσον, χάσμα λέγει.

ΜΑΡΚ. Δύναται οὖν τις ἀπὸ τῆς γῆς ἕως οὐρανοῦ ὁρᾷν; Ἀδύνατον. Ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἰδεῖν δύναταί τις ἀπὸ γῆς, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ᾅδου, εἰς τὸν οὐρανὸν ὁρᾷν· εἰ μὴ δῆλον, ὅτι φάραγξ [2]) ἦν ἐν μέσῳ αὐτῶν.

ΑΔΑΜ. Οἱ σωματικοὶ ὀφθαλμοὶ τὰ ἔγγιστα μόνον πεφύκασιν ὁρᾷν· οἱ δὲ ψυχικοὶ, εἰς μῆκος ἀποτείνονται· καὶ δῆλον, ὅτι τὸ σῶμα ἐντεῦθεν ἀποθέμενοι, τοῖς τῆς ψυχῆς ὄμμασιν ὁρῶσιν ἀλλήλους. Πρόσχες γὰρ, πῶς λέγει τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι, ἐπάρας [3]) τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, εἰς τὸν οὐρανὸν πέφυκεν ἐπαίρειν, καὶ οὐκ εἰς τὴν γῆν.

ΕΥΤΡ. Ὁ Χριστὸς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, διδάσκων τὴν διαφορὰν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀδίκων, ἐνταῦθα ὑποτίθεται τὸν πένητα, καὶ τὸν πλούσιον. Τί γὰρ ἕτερον ἔσται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ δηλονότι ἀγαθόν; Ἢ τί ἕτερον ἔσται ἡ Γέεννα, καὶ ἡ καταδίκη, εἰ μὴ κακόν; Καθὼς ἀνεγνώσθη ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „τέκνον, [4]) φησὶ, μνήσθητι, ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὅδε [5])

Marci ponit *Eutropium.* Sed rei veritas et ordinis consequentia aliis Codd. favent."

[1]) Cod. Wetst. (itemq. ed. Wetst. in textu) mendose: „ὁμειλεῖν." R. — W. in marg.: „lege: ὁμιλεῖν."

[2]) Cod. W. (item ed. Wetst. in textu) male: „φάραξ." R. — Wetst. ad marginem: „lege: φάραγξ."

[3]) Cfr. Luc. XVI, 23. [4]) Cfr. Luc. XVI, 24.

[5]) W. et R. in textu: „ὧδε," W. tamen ad marg., R. in notis: „lege: ὅδε."

παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι.“ Τηλαυγῶς δὲ καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας Μωσεῖ καὶ τοῖς προφήταις, τούτους μηδὲ τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι πιστεύειν, ἀπεφήνατο. [1])

ΜΑΡΚ. Ἡμεῖς προφήτας καὶ νόμον οὐ δεχόμεθα· οὐδὲ γάρ εἰσι τοῦ ἡμετέρου θεοῦ· δεχόμεθα δὲ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τὸν ἀπόστολον.

ΑΔΑΜ. Ποῖον ἀπόστολον; Πολλοὺς γὰρ ἔσχει ἀποστόλους ὁ Χριστός.

ΜΑΡΚ. Παῦλον.

ΑΔΑΜ. Πόθεν ἔγνως, ὅτι Παῦλος ἀπόστολός ἐστιν; Εἰ μὲν γὰρ ἔχεις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γεγραμμένον, δεῖξον· εἰ δ᾽ οὐδαμοῦ ἔχεις τοῦτον γεγραμμένον, πόθεν ἔμαθες, ὅτι ἀπόστολός ἐστιν;

ΜΑΡΚ. Αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ γράφει, λέγων· „Παῦλος [2]) *ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ.“*

ΑΔΑΜ. Οὐδεὶς, περὶ αὐτοῦ μαρτυρῶν, ἀξιόπιστός ἐστιν· αὐτὸς γὰρ Παῦλος λέγει· „ὅτι [3]) *οὐχ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν* [4]) *ἐστι δόκιμος.“ Οὐδέ τις ἕτερος αὐτῷ ἐμαρτύρησεν, οὔτε τὸ εὐαγγέλιον. Πόθεν οὖν, ὅτι οὗτος ἀπόστολος;*

ΜΑΡΚ. Ὑμεῖς πόθεν αὐτὸν ἔγνωτε ἀπόστολον; Οὔτε γὰρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀναγέγραπται.

ΑΔΑΜ. Πρόσταξον ἀναγνωσθῆναι τὰς τῶν ἀποστόλων πράξεις, καὶ τὰς ἐπιστολὰς, καὶ εὑρήσεις αὐτὸν μαρτυρούμενον, πῇ μὲν ὡς σκεῦος [5]) *ἐκλογῆς ὑπὸ* [6]) *τοῦ Χριστοῦ ὁμολογούμενον· πῇ δὲ ὑπὸ Πέτρου τοῦ*

---

[1]) Cfr. Luc. XVI, 31. [2]) II Cor. I, 1.

[3]) Cfr. II Cor. X, 18.

[4]) Alias: „*συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος.*“ W. et R.

[5]) Cfr. Act. IX, 15. coll. 16.

[6]) Sic recte Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. in margine), Wetstenian. autem (item ed. Wetst. in textu): „*ὑπὲρ τοῦ.*“ R.

ἀποστόλου γεγραμμένον· „κατὰ [1]) τὴν σοφίαν, φησὶν, τὴν δεδομένην [2]) τῷ ἀδελφῷ μου Παύλῳ.“

ΕΥΤΡ. Λέγεσθε, Μάρκε, τὰς τῶν ἀποστόλων πράξεις, καὶ μαθητῶν λεγομένων, ὡς ἀληθῆ, ἢ οὔ;

ΜΑΡΚ. Ἡμεῖς πλέον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τοῦ ἀποστόλου, οὐ δεχόμεθα.

ΕΥΤΡ. Αἱ πράξεις, καὶ αἱ ἐπιστολαὶ, ποίων ἀποστόλων εἰσίν; Μέμνημαι γὰρ, ὅτι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ [3]) δώδεκά εἰσι, καὶ ἑβδομήκοντα δύο.

ΑΔΑΜ. Τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἐκείνων εἰσὶ καὶ αἱ πράξεις, καὶ αἱ ἐπιστολαὶ, καὶ τὰ εὐαγγέλια. Καὶ, εἰ βούλει, ἀναγινώσκω, πῶς καὶ εὐαγγελίσασθαι ἀπεστάλησαν.

ΕΥΤΡ. Ἀνάγνωθι.

ΑΔΑΜ. Ἀναγινώσκω ἐκ τοῦ εὐαγγελίου· „συγκαλεσάμενος [4]) δὲ τοὺς δώδεκα, [5]) ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν· καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἰᾶσθαι.“ Καὶ ὑποβὰς μετ' ὀλίγον, λέγει· „ἐξερχόμενοι [6]) δὲ διήρχοντο κατὰ [7]) πόλεις καὶ κώμας, εὐαγγελιζόμενοι, καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.“

ΕΥΤΡ. Πῶς, Μάρκε, τοὺς μὲν ἀποσταλέντας ὑπὸ Χριστοῦ εὐαγγελίσασθαι, καὶ κηρύξαι, οὐ δέχεσθε; οὗ [8]) δὲ ἀποδείξεις μὴ προφέρετε, τοῦτον δέχεσθε; Καὶ Ματθαῖον μὲν, καὶ Ἰωάννην, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα ἀναγέγραπται, ἐκφαυλίζετε, οὓς καὶ ὁ Χριστὸς κηρύξαι καὶ εὐαγγελίσασθαι ἀπέστειλεν· Παῦλον δὲ, οὗ οὐδε-

---

[1]) Cfr. II Petr. III, 15.

[2]) Alias: „δοθεῖσαν.“ W. et R.

[3]) Cfr. Luc. X, 1. [4]) Cfr. Luc. IX, 1. 2.

[5]) Alias: „δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν.“ W. et R.

[6]) Cfr. Luc. IX, 6.

[7]) Alias: „κατὰ τὰς κώμας.“ W. et R.

[8]) Cod. Wetst. (item ed. Wetsten. in textu) male: „οὐδέ.“ R. — Wetst. ad marginem: „lege: οὗ δέ.“

μίαν ἀπόδειξιν ἔχετε, τοῦτον δέχεσθε. [1]) *Καὶ πῶς οὐ γελοῖον; Λέγε δὴ τοῦτο· ἐκήρυξαν, καὶ εὐηγγελίσαντο, ἢ οὔ;*

ΜΑΡΚ. Ἐκήρυξαν.

ΕΥΤΡ. Ἐγγράφως ἐκήρυξαν, καὶ εὐηγγελίσαντο, ἢ ἀγράφως;

ΜΑΡΚ. Ἀγράφως.

ΕΥΤΡ. Σφόδρα ἠλίθιον, τοὺς μὲν ἀποσταλέντας κηρύξαι, καὶ εὐαγγελίσασθαι, τούτους [2]) *κηρύξαι φάσκειν· τὸν δὲ μὴ ἀποσταλέντα Παῦλον, ἐγγράφως δεδιδαχέναι* [3]) *φάσκειν. Εἰκὸς οὖν, ὅτι τοῖς τότε μόνον ἀκούουσι τὴν σωτηρίαν ἐκήρυσσον, τοῖς δὲ μετὰ ταῦτα οὐδεμίαν ἔννοιαν παρέσχον. Τὰ γὰρ ἀγράφως λεγόμενα παύεται μετ' ὀλίγου, οὐκ ἔχοντα τὴν ἀπόδειξιν.*

ΑΔΑΜ. Πῶς δὲ καὶ τὸν Χριστὸν υἱὸν θεοῦ ἴσασιν; Ἀποκρινάσθωσαν. Εἰ μὲν γὰρ δέχονται τὸν νόμον, καὶ τοὺς προφήτας τοὺς προκηρύσσοντας, εὖ ἂν ἔχοι· ἀπ' ἐκείνων γὰρ ἐκηρύσσετο, ὅτι μέλλει ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐνανθρωπεῖν, καὶ σταυροῦσθαι, καὶ σώζειν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Εἰ δὲ μὴ δέχονται τοὺς προκηρύσσοντας, καὶ ὑποδείκνυντας, πόθεν αὐτοῖς γνῶναι, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς υἱὸς θεοῦ ἐστιν;

ΕΥΤΡ. Πόθεν ἔγνωτε, ὅτι υἱὸς θεοῦ ἐστιν;

ΜΑΡΚ. Ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τοῦ ἀποστόλου.

ΑΔΑΜ. Καί τοι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ οὐ λέγει αὐτὸν υἱὸν θεοῦ, ἀλλ' υἱὸν ἀνθρώπου.

ΜΑΡΚ. Ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγει ὁ Χριστός·

---

[1]) Cod. Wetst. (itemq. ed. Wetst. in textu) male: „*δέχεσθαι.*" R. — Wetst. in marg.: „lege: *δέχεσθε.*"

[2]) R. recte, ut videtur, in notis, Wetsten. duce: „Picus legebat: *τούτους ἀγράφως κηρύξαι*, et id antithesis requirere videtur."

[3]) Cod. Wetst. (itemq. ed. Wetst. in textu) male: „*δεδιχέναι φάσκεις.*" R. — Wetst. ad marginem: „lege: *δεδιδαχέναι φάσκειν.*"

„τίνα [1]) με λέγουσιν οἱ [2]) ἄνθρωποι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Λέγουσιν οἱ μαθηταί· Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἠλίαν, ἄλλοι δὲ, ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. Εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὑμεῖς δὲ τίνα; [3]) Ἀποκριθεὶς Πέτρος εἶπε· Χριστόν."

ΑΔΑΜ. Πέτρος Ἰουδαῖος ὢν, καὶ νομομαθὴς, τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν κηρυσσόμενον Χριστὸν προσδοκῶν, ἔφη [4]) αὐτὸν, ὃν καὶ προήκουσεν.

ΕΥΤΡ. Πέτρος, οὐχ ὡς αὐτὸς τεθεικὼς αὐτῷ τὸ ὄνομα τοῦτο, οὐδὲ ὡς ξένον, ἀλλ' ὡς ἤδη προακηκοὼς, φάσκει τὸν Χριστόν. Τοῦτο δέ σου πυθέσθαι βούλομαι· Πέτρος ἐστὶ γράψας τὸ εὐαγγέλιον; Πῶς οὖν ἔφασκες, αὐτοὺς ἀγράφως δεδιδαχέναι;

ΜΑΡΚ. Οὐ Πέτρος ἔγραψεν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς, τὸ εὐαγγέλιον.

ΕΥΤΡ. Ψευδὲς οὖν τὸ ἀναγνωσθὲν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὅτι τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν εὐαγγελίσασθαι. Ἄλλως δὲ οὐδὲ ἀπόδειξιν ἔσχες, ὅτι Παῦλος ἀπόστολος ἦν· ἢ ὅτι υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ Χριστὸς λέγεται. [5]) Πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἶεν ἀληθεῖς, οἱ ὑπὸ Ἀδαμαντίου λεγόμενοι λόγοι; Τὰ πάλαι γὰρ ὑποσχεθέντα, καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι κηρυσσόμενα καὶ πιστευόμενα, ἦν προσδοκώμενα.

ΑΔΑΜ. Φάσκει ξένον εἶναι τὸν Χριστὸν, καὶ μηδὲ εἰς ἔννοιάν τινος πώποτε ἀφιγμένον· ὁ [6]) δὲ

---

[1]) Cfr. Matth. XVI, 13—16. coll. Luc. IX, 19. 20.

[2]) Alias: „οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον· Ἰωάννην." W. et R.

[3]) Alias: „τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος." W. et R.

[4]) Cod. Vatican.: „ἔφη αὐτὸν Χριστὸν, ὅν" κτλ. R.

[5]) Sic recte Cod. Vatic. (item ed. Wetst. ad marg.), male autem Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „λέγεσθαι." R.

[6]) Cod. Wetstenianus (item ed. Wetsten. in textu): „ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως ὑπὸ τῶν" κτλ. R. — Wetst. ad marginem: „lege: ὅδε Χριστὸς οὐκ οὔπως" κτλ.

Χριστὸς οὐχ οὕτως ὁ ὑπὸ τῶν προφητῶν, φησὶ, κηρυχθείς ἐστιν, ἀλλ᾽ ὁ πᾶσιν ἄγνωστος. Ἀναγκαῖον οὖν πρῶτόν ἐστιν, ἀκριβῶς ἐξετάσαι, τίνι δέει πιστεύσαντας οὕτως δέξασθαι τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ προστεταγμένα. [1]) *Οὔτε γὰρ, ὥς φασιν, ὑπό τινος τελείως διδάξαντος αὐτοὺς, τὰ περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖται· οὔτε μὴν, περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ἀξιόπιστος ἦν ὁ ἄγνωστος, ὡς αὐτὸς εἶπεν· „εἰ* [2]) *ἐγὼ περὶ ἐμαυτοῦ μαρτυρῶ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής.“ Οὐδὲ γὰρ, ὡς ἔτυχεν, ἁπλῶς τινι, περὶ ἑαυτοῦ λέγοντι, δεῖ πιστεύειν· ἐπεί τοι πᾶσιν ἐξέσται, τὸ αὐτὸ ποιοῦσι, πιστεύεσθαι· τὸ δὲ εὐαγγέλιον νομισθείη, λόγον ἄγνωστον, μηδὲ ἐλπισθέντα ποτὲ, μήτε προσδοκηθέντα, κατ᾽ αὐτοὺς κηρύσσον.* [3]) *Πῶς δὲ λέγει, τὸν Χριστὸν γεγραφηκέναι τὸ εὐαγγέλιον; Οὐ γὰρ, ὡς περὶ αὐτοῦ ὁ γράψας τὸ εὐαγγέλιον ἐσήμανε, σημαίνει, ὃν κηρύσσει Χριστὸν Ἰησοῦν· οὔτε ὁ γράψας, περὶ* [4]) *αὐτοῦ μαθὼν, τοῦτον κηρύσσει, τὸν κατ᾽ αὐτοὺς ξένον· Οὐδαμῇ γὰρ αὐτῶν ἐστιν εὑρεῖν, ὅτι ὁ σωτὴρ ἐδίδαξέ τινα, ὅτι* [5]) *Χριστὸς εἰ μὴ ξένος.*

ΜΑΡΚ. Ὁ Χριστὸς, καὶ Παῦλος, εἰ ἦσαν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἀποσταλέντες, οὐκ ἂν κατέλυσαν τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας.

ΑΔΑΜ. Τίνα τρόπον Χριστὸς λύει, καὶ ὁ ἀπόστολος, φρασάτω, τὸν νόμον λύει; Τὴν κόλασιν ἀνατρέπει, ἀναιρεῖ τὴν κρίσιν. Μηδενὸς οὖν μηκέτι, μήτε κριθησομένου, τίς χρεία φεύγειν ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ,

---

[1]) Cod. Wetsten. (item ed. Wetst. in textu): „*προτεταγμένα.*“ R.

[2]) Cfr. ev. Joann. V, 31.

[3]) Cod. Wetsten. (item ed. Wetst. in textu) male: „*κηρύσσων.*“ R. — Wetst. ad marg.: „lege: *κηρύσσον.*“

[4]) R. in notis non male: „legendum videtur: *παρ᾽ αὐτοῦ.*“

[5]) W. et R. non male, ille ad marg., hic in notis: „legendum videtur: *ὅτι Χριστός εἰμι ξένος.*“

μήτε κρίνοντος, μήτε ἀπειλοῦντος κολάζειν; Καὶ πῶς ἔτι, λελυμένων τούτων· „οὐαὶ[1]) ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται;" ἢ πῶς· „ὁ[2]) ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ᾖ;"

ΜΑΡΚ. Τὰ προστάγματα αὐτοῦ ἀνατρέπει.

ΑΔΑΜ. Δῆλον οὖν, ὥστε ἐναντία τῶν προστεταγμένων γίνεσθαι βούλεται· ἀλλ' ἐναντίον ἐστὶ τῷ· „οὐ μοιχεύσεις" τὸ μοιχεύειν· τῷ· „οὐ φονεύσεις·" τὸ φονεύειν· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κλέπτειν, τῷ μὴ κλέπτειν. Εἰκὸς οὖν, ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ ἐντάλματα ἀνετράπησαν. Πῶς οὖν ἀνέτρεψεν ὁ Χριστὸς τὸν νόμον, λεγέτω. Ἐν γὰρ τῷ νόμῳ γέγραπται· „οὐ[3]) μοιχεύσεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις," καὶ τὰ ἑξῆς. Λεγέτω τοίνυν, τί τούτων ἀνέτρεψε; Τίνι προστάττει μοιχεύειν, ὅς γε καὶ τὸ μόνον ἰδεῖν πρὸς ἐπιθυμίαν[4]) ὡς[5]) πορνείαν ἀπείρηκε; Τίνα φονεύειν ἐκέλευσεν, ὁ λέγων· „μηδὲ[6]) ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ ἀνθρώπῳ;" Τίνα κλέπτειν ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ, ἵνα ἀντιπράξῃ τῷ νομοτεθήσαντι; Ταῦτα γὰρ τὰ προστάγματα τοῦ σωτῆρος οὐκ εἰσὶ ξένα, ἀλλ' ἐκ νόμου καὶ προφητῶν. Φάσκει γὰρ ὁ σωτήρ· „ἐγὼ[7]) δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ·" λέγοντος τοῦ παλαιοῦ γράμματος· „εἴπατε[8]) τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ βδελυσσομένοις, ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐστε." Τοῦ νόμου πάλιν λέγοντος· „μὴ[9]) κλέψῃς·" ὁ σωτὴρ ἔλεγε· „πώλησόν[10]) σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς." Τὸ δὲ διδόναι τοῖς πτωχοῖς, οὐ ξένον ἐστὶ δίδαγμα, ἀλλ' ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης προστεταγμέ-

---

[1]) Cfr. Matth. XVIII, 7. [2]) Cfr. Gal. V, 10.

[3]) Cfr. Exod. XX, 13—17. [4]) Cfr. Matth. V, 28.

[5]) Sic recte habent Codd. Reg. secundus et Vatican. (item ed. Wetsten. ad marg.), male autem Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „*καὶ πορνείαν.*" R.

[6]) Cfr. Matth. V, 39. [7]) Matth. V, 39.

[8]) Cfr. Jesai. LXVI, 5. [9]) Exod. XX, 14.

[10]) Matth. XIX, 21.

νον·[1]) „μὴ[2]) ἀπόσχῃ, φησὶν, εὐποιεῖν ἐνδεῆ, ἡνίκα ἂν ἡ χείρ σου ἔχει βοηθεῖν.“ Καὶ τό· „ἀγαπᾶτε[3]) τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν·“ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λεγόμενον, οὐκέτι ξένον, ἀλλ' ἐν τοῖς προφήταις διεσταλμένον. „Ἐὰν[4]) πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· καὶ ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν.“ Καὶ τί δεῖ μηκύνειν τὸν λόγον; Φανερῶς γοῦν τοῦ σωτῆρος πληρῶσαι[5]) ἐλθόντος τὸν νόμον, οὗτοι καταλύειν φάσκουσι.

ΜΑΡΚ. Τοῦτο οἱ Ἰουδαϊσταὶ ἔγραψαν, τό· „οὐκ[6]) ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι.“ Οὐχ οὕτως δὲ εἶπεν ὁ Χριστός· λέγει γάρ· „οὐκ[7]) ἦλθον πληρῶσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ καταλῦσαι.“

ΑΔΑΜ. Ἔστι καὶ τοῦτο τῆς ὑμετέρας τολμῆς, ὥσπερ τὰ λοιπὰ, καὶ τοῦτο ἐναλλάξαι. Ἀλλὰ γοῦν παρίτω ὁ ἀπόστολος, ἐλέγχων ὑμῶν τὴν ῥαδιουργίαν.

ΜΑΡΚ. Φανερῶς λέγει ὁ σωτήρ· „ἐντολὴν[8]) καινὴν δίδωμι ὑμῖν.“ Τὸ καινὸν τῷ παλαιῷ οὐκ ἴσον. Λέγει γὰρ πάλιν ὁ σωτήρ· „βάλλουσιν[9]) οἶνον νέον εἰς ἄσκους νέους, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται.“ Τὸ καινὸν οὐκ ἔστι πλήρωμα[10]) τοῦ παλαιοῦ. Πάλιν γὰρ λέγει ὁ σωτήρ· „οὐδεὶς[11]) ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἱματίῳ[12]) παλαιῷ.“ Οὐκ ἔστι πλήρωμα νόμου, οὐδὲ ὁ Χριστὸς, οὐδὲ ὁ ἀπόστολος.

---

[1]) Wetst. in textu: „προστεταγμένων,“ in marg. vero: „lege: προστεταγμένον.“

[2]) Prov. III, 27. [3]) Matth. V, 44.

[4]) Prov. XXV, 21. [5]) Cfr. Matth. V, 17.

[6]) Matth. V, 17. [7]) Cfr. Matth. V, 17.

[8]) Cfr. ev. Joann. XIII, 34.

[9]) Cfr. Matth. IX, 17. coll. Luc. V, 38.

[10]) Cod. Wetsten. (item ed. Wetst. in textu) perperam: „πρῶμα.“ R. — Wetsten. ad marginem: „lege: πλήρωμα.“

[11]) Cfr. Matth. IX, 16.

[12]) W. ad marginem: „alias: ἐπὶ ἱματίῳ.“ R. in notis: „in vulgatis Codd. Graecis Matth. IX, 16. legitur:

ΑΔΑΜ. Ὅρα, ἱερώτατε Εὐτρόπιε δικαστὰ, ὅπως τὰ καλῶς διεσταλμένα κακῶς λεξιθηρῶν προφέρει. Πρόσταξον ἀναγνωσθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, καὶ γνωσθήσεται, περὶ ποίας ἐντολῆς καινῆς ἐντέταλται ὁ σωτήρ.

ΕΥΤΡ. Ἀναγνωσθήτω.

ΑΔΑΜ. Ἀναγνώσομαι· „ἐντολὴν,[1]) φησὶ, καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ὁ πατὴρ ἠγάπησεν ὑμᾶς."

ΕΥΤΡ. Δηλονότι τὴν ἀγάπην ὡρίσατο[2]) εἶναι καινὴν ἐντολήν.

ΑΔΑΜ. Τὸ καινὸν οὐχὶ[3]) καὶ ξένον ἐστὶ τοῦ προϋπάρχοντος παλαιοῦ.

ΜΑΡΚ. Τὸ παλαιὸν τοῦ νόμου, τοῦ δημιουργοῦ ἐστι· τὸ δὲ καινὸν, τοῦ ἀγαθοῦ. „Οὐδεὶς[4]) γὰρ, φησὶν, ἐπιβάλλει ἀπὸ ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ."

ΑΔΑΜ. Πῶς ἔσται τὸ καινὸν ῥάκος τοῦ παλαιοῦ ἱματίου ξένον, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας οὔσης προβάτων φύσεως, ἐξ ἧς ὑφαίνονται τὰ ἔρια; Ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη ἡ ἐριουργικὴ[5]) μία καὶ αὐτὴ ὑπάρχει, ἡ ποιοῦσα καὶ τὰ παλαιὰ, καὶ τὰ καινά. Ἀλλ' οὖνγε καὶ ὁ οἶνος ἐκ τῆς αὐτῆς ἀμπέλου, καὶ ὁ παλαιὸς, καὶ ὁ νέος προφέρεται. Ἵνα δὲ σαφέστερον ἐπιστήσω, ὡς[6]) οὐδὲν

ἐπὶ ἱματίῳ, sicque infra habent Codd. Vatican. et Wetstenianus." — Cfr. pag. huj. not. 4

1) Cfr. ev. Joann. XIII, 34. coll. XVII, 23.

2) Cod. Wetst. (item ed. Wetst. in textu) perperam: „ὡρήσαντο." R. — Wetst. ad marg.: „lege: ὡρίσατο."

3) Cod. Wetst. (item ed. Wetst. in textu) perperam: „οὐχὶ καὶ ἐξένου ἐστί." R. — Wetst. ad marg.: „lege: οὐχὶ καὶ ξένον ἐστί," in notis: „corruptum esse locum patet. Quid si legamus: τὸ καινὸν οὐχὶ κἀκείνου ἐστὶ τοῦ προϋπάρχοντος παλαιοῦ; Aberit ταυτολογία seqq."

4) Cfr. Matth. IX, 16. coll. pag. 314. not. 12.

5) Wetst. in textu: „ἐρουργική," in marg. vero: „lege: ἐριουργική."

6) Cod. Vaticanus: „ὡς ὅτι οὐδέν." R.

ξένον ἐνετείλατο ὁ σωτὴρ, λέγων· „ἐντολὴν [1]) καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους·“ ἀναγινώσκω τὰ ἐν τῷ νόμῳ διεσταλμένα· „ἀγαπήσεις, [2]) φησὶ, κύριον τὸν θεὸν ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου·“ καὶ δεύτερον· „τὸν [3]) πλησίον σου ὡς σεαυτόν.“

ΜΑΡΚ. Πῶς οὖν ὁ ἀπόστολος λέγει; „εἴ [4]) τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά.“

ΑΔΑΜ. Δεῖξον, ποίαν κτίσιν καινὴν ἔκτισεν; ἢ ποῖον οὐρανὸν καινόν; ἢ ποίαν γῆν καινήν; ποῖον δὲ ἄνθρωπον καινόν; Ἢ οὐ νοεῖς, ὅτι τῆς αὐτῆς οὐσίας ὑφεστώσης, τὰ παλαιὰ ἀνανεούμενα καινὰ προσαγορεύεται;

ΕΥΤΡ. Τὰ καινὰ τῶν παλαιῶν οὐ ξένα τῇ ὕλῃ ὑπάρχει, οὐδὲ ἀλλότρια· ὡς εἴ τις βούλοιτο τὸ παλαιωθὲν τῶν σκευῶν ἀναπλάσαι, καὶ αὖθις χρησάμενος τῇ τέχνῃ ἀνασκευάσαι, καὶ καινουργῆσαι τὸν ἄργυρον· οὐ λέξει ξένον εἶναι τῇ ὕλῃ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ. Καὶ ἣν ἔδοξας ξένην καὶ καινὴν προφέρειν ἀπόδειξιν, εὑρεθήσεται ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένη· καὶ ἀνόητον, τὸ λέγειν ξένον θεὸν, καὶ ξένα δογματίζοντα.

ΑΔΑΜ. Ἐκδηλότερον ἐπιστήσει σε Παῦλος, ὅτι πλήρωμα [5]) τοῦ νόμου ἐστὶν ἡ ἀγάπη· καὶ εἰ βούλει, ἀναγινώσκω τὴν περικοπὴν οὕτω φάσκοντος· „τὸ [6]) γάρ· οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· φησὶν, οὐ κλέψεις· καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυ-

---

[1]) Ev. Joann. XIII, 34. [2]) Cfr. Deut. VI, 5.
[3]) Cfr. Levit. XIX, 18.
[4]) Cfr. II Cor. V, 17. coll. Jesai. XLIII, 19.
[5]) Cfr. Rom. XIII, 10.
[6]) Cfr. Rom. XIII, 9. 10.

τόν. [1]) *Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐ* [2]) *συνεργάζεται. Πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη.*“

ΜΑΡΚ. Τὸ ἀνακεφαλαιωθῆναι, λύσιν δηλοῖ τοῦ προτέρου.

ΕΥΤΡ. Ἤκουσα τοῦ ἀποστόλου, πλήρωμα τοῦ νόμου φάσκοντος. Εἰ γὰρ τὸ ἐλλεῖπον πληροῦται, οὐκ ἤδη τὸ παρὸν [3]) *ξένον ἐστὶ τοῦ ἐπιπληρουμένου, ἀλλὰ συγκιρνώμενον· καὶ τὸ ἀνακεφαλαιούμενον, οὐ ξένον ἔσται τοῦ προτέρου.*

ΑΔΑΜ. Σαφέστερόν σε πείσει ὁ σωτὴρ, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „προσελθόντος [4]) *αὐτῷ τινος· διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσας, φησὶ, ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; Εἶπε δὲ Ἰησοῦς· τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός. Ὁ δὲ ἔφη· τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ φονεύσῃς, μὴ μοιχεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μηδὲ ψευδομαρτυρήσῃς·* [5]) *τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου. Καί φησιν· ταῦτα πάντα ἐφύλαξα* [6]) *ἐκ νεότητος. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ· ἕν σοι λείπει. Πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ* [7]) *δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ.*“

ΕΥΤΡ. Ὁρᾷς, Μάρκε, πάντας τοὺς ἀκροατὰς τεθηπότας ἐπὶ ταῖς παραδόξοις ἀποτάξεσιν; [8]) *Ὁ ἐλθὼν, ὡς ἔφης, λῦσαι τὸν νόμον, καὶ ξένα δογματί-*

---

[1]) Alias: „*ἑαυτόν.*“ W. et R.

[2]) Alias: „*οὐκ ἐργάζεται.*“ W. et R.

[3]) W. et R. in textu: „*πραόν,*“ W. tamen in notis: „unius literae trajectu sanatur sententia. Et accentus nota ostendit, *παρόν* esse restituendum.“

[4]) Cfr. Luc. XVIII, 18—22.

[5]) Cod. Wetst. (item ed. Wetst. in textu): „*ψευδομαρτυρήσεις. Τίμαζον τὸν πατέρα.*“ R. — Wetsten. in marg.: „lege: *ψευδομαρτυρήσῃς. Τίμα τὸν πατέρα.*“

[6]) Alias: „*ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ· ἔτι ἕν σοι*“ *κτλ.* W. et R.

[7]) Alias: „*καὶ διάδος πτωχοῖς.*“ W. et R.

[8]) W. ad marginem: „forte,“ R. in notis: „lege: *ἀποδείξεσιν.*“

ζων, ἔφασκεν ἄν· ἔτι σοι ἓν λείπει, ἵνα κομίσῃς θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ; Οὐκοῦν τηλαυγῶς τὸ ἕν, τῶν λοιπῶν πλήρωμα, ἀπεφήνατο· πάνυ γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος συνᾴδει τῷ λόγῳ τούτῳ, τὸ ἓν τῶν πολλῶν πλήρωμα ἐκθέμενος,[1] τὴν ἀγάπην.

ΑΔΑΜ. Πρωτότυπον ὁμολογεῖ ὁ ἀπόστολος τὸν νόμον τοῦ εὐαγγελίου, λέγων· „ταῦτα[2] μὲν τύπος συνέβαινεν ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν."

ΜΑΡΚ. Οὐχ οὕτως γέγραπται. Οὐ λέγει γάρ· „ταῦτα[3] τύπος συνέβαινεν ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν·" λέγει δὲ περὶ ἐκείνων· „ἐν[4] οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, πρὸς τὸ μὴ διαυγάσαι αὐτῶν[5] τὸν φωτισμόν." Ἴδε, ὅτι πονηρὸν λέγει τὸν θεὸν τούτου τοῦ αἰῶνος, τὸν μὴ ποιοῦντα καταυγάσαι τὸν φωτισμόν.

ΑΔΑΜ. Ἐπὰν προληφθεῖσα ψυχὴ ὑπὸ κακῶν κατασχεθῇ, μόλις ἀνανεῦσαι βούλεται. Τὰ γοῦν καλῶς παρὰ τῷ ἀποστόλῳ κείμενα, ταῦτα κακῶς νοεῖν ἐπιχειροῦσιν.[6] Οὐ γὰρ ἄλλον θεὸν βουλόμενος δεῖξαι ὁ ἀπόστολος τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀπίστων· τὸ δὲ ῥητὸν, καθ' ὑπέρβατον κείμενον, τῇ ὑμετέρᾳ προλήψει[7] οὕτως ἔχον νοεῖται. Εἰ δὲ βούλει ἐπιστῆσαι τῇ ἀληθείᾳ, ἄκουε· οὕτω γὰρ νενόηται τῷ ἀποστόλῳ λέγειν· „ἐν[8] οἷς, φησὶν, ὁ θεὸς τῶν ἀπίστων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα." Οἱ γὰρ μὴ πιστεύοντες ἄνθρωποι τῷ θεῷ, οὗτοι τυφλοῦνται, ἵνα μὴ καὶ συνιέντες καταφρονῶσιν. „Ὁ[9] γὰρ δοῦλος,

---

[1]) Cfr. Rom. XIII, 10. [2]) Cfr. I Cor. X, 11.

[3]) Cfr. I Cor. X, 11. [4]) Cfr. II Cor. IV, 4.

[5]) Alias: „αὐτοῖς." W. et R.

[6]) W. in textu: „ἐπειχειροῦσιν," in margine vero: „lege: ἐπιχειροῦσιν."

[7]) W. et R. in textu: „προσλήψει," W. tamen ad marg., R. in notis: „lege: προλήψει."

[8]) Cfr. II Cor. IV, 4. [9]) Cfr. Luc. XII, 47. 48.

φησὶν, ὁ [1]) γνοὺς, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλά· ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγα.“ Φειδόμενος οὖν ὁ θεὸς, τυφλοῖ τῶν ἀπίστων τὸν νοῦν· καὶ ὡς ἀγαθὸς καὶ τοῦτο λέγει· „ἐὰν [2]) μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε.“ Εἰ δὲ φιλονεικεῖς, ἄκουε τοῦτο καὶ παρὰ τοῦ Χριστοῦ γινόμενον.

ΜΑΡΚ. Τοῦτο ἀγαθοῦ ἐστι, τὸ τυφλοῦν;

ΑΔΑΜ. Ὁ μὲν δημιουργὸς τοὺς ἀπίστως αὐτῷ προσερχομένους τυφλοῖ· ὃν δὲ λέγεις ἀγαθώτερον τοῦ δημιουργοῦ, τὸν Χριστὸν, ἄκουε πῶς κελεύει βληθῆναι [3]) τοὺς μὴ πιστεύοντας αὐτῷ, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· πῶς δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος τοῦ ἀγαθοῦ ὢν, παραδίδωσι τῷ σατανᾷ τοὺς ἀνθρώπους, λέγων· „παρέδωκα [4]) τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον.“ Τί οὖν [5]) ἐστιν ἄμεινον, τυφλοῦσθαι τοὺς μὴ πιστεύοντας τῷ θεῷ, ἢ εἰς τὸ σκότος βαλέσθαι, ἢ τῷ σατανᾷ παραδίδοσθαι;

ΕΥΤΡ. Ὁ τυφλωθεὶς ἑνὸς μόνον μέλους πόνον βραχὺν νῦν ὑπέμεινε, τῶν λοιπῶν μελῶν σώων ὄντων· ὁ δὲ βληθεὶς εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, καὶ ὁ τῷ σατανᾷ παραδοθεὶς, πάντων ἁπαξαπλῶς τῶν μελῶν βλάβην ὑπομένουσιν. Ἄμεινον οὖν, ἑνὸς μέλους βλάβην ὑπομεῖναι, ἢ ὅλον τὸ σῶμα βασάνοις παραδεδόσθαι.

ΑΔΑΜ. Ἄκουε αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγοντος· „ἐὰν [6]) ὁ δεξιὸς ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει

---

[1]) Alias: „*ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας.*“ W. et R.

[2]) Cfr. Jesai. VII, 9. [3]) Cfr. Matth. XXII, 13.

[4]) Cfr. I Cor. V, 5. [5]) Deest „*οὖν*“ in ed. R.

[6]) Cfr. Matth. V, 29.

γάρ σοι, ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου, ἢ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν πυρός [1]).“

ΕΥΤΡΟΠΙΟΣ ἀναστὰς, ὡς κριτὴς, πρὸς πάντας τοὺς ἀκροατὰς ἔφη· Μεγέθιον μὲν, καὶ Μάρκον, καὶ τοὺς τούτοις ὁμοδόξους, ἠλιθίους ὑπολαμβάνω· σφόδρα γὰρ πιθανώτεραι αἱ ἑλληνικαὶ τραγῳδίαι τῆς τούτων ὑποθέσεως. Ὁ μὲν γὰρ Μεγέθιος, τρεῖς ἀρχὰς ὁρισάμενος, ἀγαθὴν, δικαίαν, πονηρὰν, ὀνόμασι μόνον ἐπιχρησάμενος ἐσφάλη· τῶν [2]) *γὰρ πραγμάτων ζητηθέντων, ὁ πονηρὸς, ὃν ἔφασκεν, εὕρηται δικαιότερος τοῦ δικαίου· καὶ ὃν δίκαιον ἔλεγεν, ἀπεφάνθη ἀγαθώτερος τοῦ ἀγαθοῦ. Μάρκος δύο ἀρχὰς ὁρισάμενος, ἀγαθὴν, καὶ πονηρὰν, τοῦ λόγου ἐξεταζομένου, ἡ πονηρὰ ἀρχὴ ἀγαθωτέρα καὶ πλουσιωτέρα τῆς ἀγαθῆς ἀπέφηνε. Καί μοι δοκεῖ, μόνον ὀρθῶς ἀποφαίνεσθαι τὸν ὑπὸ Ἀδαμαντίου ἐκτεθέντα ἕνα θεὸν, κτίστην καὶ δημιουργὸν ἁπάντων, λόγον ἔχοντα ἐνεργῆ, καὶ πνεῦμα ἅγιον· ὃς πάντων κρατεῖ· ᾧ ἀντίκειται οὐδέν· οὗ τῇ βουλῇ οὐδὲν ἀνθέστηκεν· ᾧ δικαίως πρόσκειται ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ὀρθοῦ δόγματος προισταμένη* [3]) *ἧς γένοιτο τῇ ἀγέλῃ κἀμὲ συναριθμηθῆναι, οὕτω δοξάζοντα, καὶ οὕτως φρονοῦντα.*

---

[1]) Alias deest: „*πυρός.*“ W. et R.

[2]) Sic recte habet Cod. Vatic. (item ed. Wetst. ad marg.), male autem Cod Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „*τῷ γὰρ πραγμάτων.*“ R.

[3]) Cod. Wetst. (item ed. Wetst. in textu): „*προσισταμένη.*“ R.

SECTIO TERTIA.

INTERLOCUTORES

ADAMANTIUS, Orthodoxus: MARINUS, Bardesianista: MEGETHIUS, Marcionita: EUTROPIUS, Judex.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΒΑΡΔΗΣΙΑΝΙΣΤΗΣ. Βραχέα βουλομένου μου γυμνάσαι, ἀνέχεσθε [1]) ὀρθοτάτου δόγματος προϊσταμένου.

ΕΥΤΡ. Λέγε δή.

ΜΑΡ. Ἑκάστοτε οἱ ἁπλούστεροι, καὶ περὶ τὰς γραφὰς ἀνοήτως φερόμενοι, ἄλλως τὰ γεγραμμένα βούλονται νοεῖν· ὅπερ ἄλογον. Διὰ τοῦτο βούλομαι ἐπὶ Εὐτροπίου δεῖξαι, [2]) εἰ ἡμεῖς εὐγνωμόνως περὶ τὰ δόγματα τῶν γραφῶν φερόμεθα, ἢ ὑμεῖς.

ΑΔΑΜ. Ὅρισαι πρῶτον, ποίου δόγματος προΐστασαι· καὶ ἔκθου τὴν πίστιν, ὅπως ποτὲ δοξάζεις, ἵν' οὕτως ἡ ζήτησις γένηται. Εἴ τις γὰρ βούλοιτο φιλαλήθως, καὶ μὴ φιλερίστως ζητεῖν τὰ θεῖα δόγματα, εὑρήσει τηλαυγεστάτην τὴν ἀλήθειαν. Ποῖον δὲ δόγμα, ὃ λέγεις ὀρθότατον ἐγνωκέναι, ἀποκρίνου, ἵνα, βασα-

---

[1]) Cod. Wetsten. (item ed. Wetst. in textu) male: „ἀνάσχεσθαι." R. — Wetsten. ad marginem: „forte: ἀνέχεσθε."

[2]) Cod. Wetsten. (item ed. Wetst. in textu) male: „δεῖξον." R. — Wetst. ad marginem: „lege: δεῖξαι."

νισθεὶς ὑπὸ θατέρων, ὁ λόγος φαιδρότερος ἀναφανῇ, ὡς [1]) χρυσὸς ὑπὸ πυρὸς εἰργασμένος.

ΜΑΡ. Ἄτοπον ἡγοῦμαι τὸ λέγειν ὑμᾶς, τὸ κακὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγενῆσθαι· ὁ θεὸς γὰρ κακῶν ἀναίτιος· καὶ τὸ λέγειν ὑμᾶς, τὸν λόγον τοῦ θεοῦ σάρκα ἀνθρώπου ἀνειληφέναι· καὶ τὸ φάσκειν, ταύτην τὴν σάρκα, εἰς ἣν ἐνδεδέμεθα, ἀνίστασθαι. Εἰκότως γὰρ ἄχθος, καὶ σῆμα, καὶ δέσμα κέκληται, διὰ τὸ ἁμαρτήσασαν τὴν ψυχὴν ἐνδεδέσθαι τῷ σώματι τούτῳ, ὡς ὁ ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ Παῦλος βοᾷ, ῥυσθῆναι ἀπὸ τοῦ σώματος, λέγων· „ταλαίπωρος [2]) ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;“ Ταῦτα τὰ τρία ἐστὶν, ἃ ζητῶ.

ΕΥΤΡ. Περὶ τῆς εἰς θεὸν πίστεως ἔκθου πρῶτον ὅρον, καὶ τότε ταῦτα ζητηθήσεται.

ΜΑΡ. Θεὸν κἀγὼ ἕνα φημὶ εἶναι, ὡς καὶ αὐτός· καὶ στοιχεῖ μοι, ὅτι εἷς θεός. Τρία δέ ἐστιν, ἐν οἷς οὐ συμφωνοῦμεν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

ΕΥΤΡ. Ποῖα ταῦτα;

ΜΑΡ. Τὸν διάβολον οὐχ ὑπὸ θεοῦ λέγομεν ἐκτίσθαι· καὶ τὸν Χριστὸν οὐ λέγομεν ἐκ γυναικὸς γεγενῆσθαι· καὶ τὸ σῶμα μὴ ἀνίστασθαι.

ΑΔΑΜ. Ἀναγκαῖον ἂν εἴη [3]), ἐξ οὗ την ἀρχὴν ἐποιήσω, ἐκεῖθεν ἐφάψασθαι. Προσαγαγεῖν δὲ ἡμῖν αἰτίαν βούλει, ὡς ἡμῶν φασκόντων, ὑπὸ θεοῦ τὸ κακὸν ἐκτίσθαι· τοῦτο γὰρ ἡμεῖς φαμεν μόνον εἶναι κακὸν, τὸ στερηθῆναι τῶν ἀγαθῶν.

ΜΑΡ. Πῶς οὐκ ἔστι κακὸν, ὁπότε καὶ τὸν ὄφιν ἐξ ἀρχῆς ὑποβάλλειν τῇ Εὔᾳ λέγει ἡ γραφὴ, [4]) ἀλλὰ καὶ διάβολος παντάπασιν ἐν ταῖς γραφαῖς εἴρηται, καὶ

---

[1]) Wetstenius: „καθὰ χρυσός.“

[2]) Rom. VII, 24.

[3]) Wetst. in textu: „εἶν,“ ad marg. vero: „forte: εἴη.“

[4]) Cfr. Gen. III.

σατανᾶς, καὶ πονηρὸς, καὶ κακοποιός; Πῶς οὖν λέγεις· οὐδέν ἐστι κακόν;

ΑΔΑΜ. Τί ἐστι τὸ κακόν; Λέγε.

ΜΑΡ. Ὁ φόνος δοκεῖ σοι κακὸν εἶναι;

ΑΔΑΜ. Ὁ σὸς ὅρος σφόδρα ἀγαθώτατον δείκνυσι τὸν φόνον.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΑΔΑΜ. Ἔφης δεσμὸν εἶναι τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, καὶ μάρτυρα Παῦλον παρήγαγες, λέγοντα· „ταλαίπωρος [1]) ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται [2]) ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;" Ὁ δὲ φόνος, ὃν ἔφης εἶναι κακὸν, διάλυσίς ἐστι σώματος [3]) ἀπὸ ψυχῆς. Δῆλον οὖν, ὅτι ἀγαθὸς ὁ φόνος, ὁ λύων τὸν δεσμὸν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς· καὶ κατὰ τά σοι δόξαντα, ὁ φόνος ἐστὶν ἀγαθὸς, ὁ τὸν δεσμώτην ἐλευθερῶν, καὶ ἀπαλλάσσων τοῦ ἐχθροῦ τὴν ψυχήν.

ΜΑΡ. Ἐγὼ, περὶ ὧν ὡρισάμην, περὶ ἐκείνων ζητῶ.

ΑΔΑΜ. Μὴ σύγχεε [4]) τὰ ζητούμενα. Περὶ ποίου ζητήματος βούλει πρώτως τὴν ἐξέτασιν γενέσθαι;

ΜΑΡ. Περὶ τοῦ διαβόλου.

ΕΥΤΡ. Ἀμφότεροι πρῶτον ὁρίσασθε.

ΑΔΑΜ. Ἐγὼ οὐδὲν ἕτερον ἀγένητον λέγω, ἢ μόνον τὸν θεόν· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα, ὅσα ἐστὶ, γενητὰ καὶ κτιστά.

ΜΑΡ. Ἐγὼ τὸν διάβολον αὐτοφυῆ λογίζομαι, καὶ αὐτογένητον· καὶ δύο ῥίζας οἶδα, πονηρὰν καὶ ἀγαθήν.

---

[1]) Rom. VII, 24.

[2]) Wetsten. in textu: „*ῥύσεται τοῦ σώματος*," ad marginem: „alias: *ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος*."

[3]) R. in textu: „*σώματος*," in notis: „Cod. Thomae Gale: *σώματος*, alii (itemq. ed. Wetst.): *σωμάτων*."

[4]) Wetstenius: „*σύγχες*."

ΕΥΤΡ.[1]) *Δύο οὖν ἀγένητα φῂς εἶναι, πονηρὸν καὶ ἀγαθόν.*

ΜΑΡ. *Δύο ῥίζας φημί.*

ΑΔΑΜ. *Δύο ῥίζας ἔφης εἶναι ἀγενήτους. Λέγε δὲ, τρεπταί εἰσιν, ἢ ἄτρεπτοι;*

ΜΑΡ. *Πῶς;*

ΕΥΤΡ. *Δύναται τραπῆναι η κακὴ ῥίζα, καὶ γενέσθαι ἀγαθή;*

ΜΑΡ. *Οὔ· οὕτω γὰρ πέφυκεν.*

ΕΥΤΡ. *Δῆλον, ὅτι οὔτε ἀγαθὴ τραπῆναι δύναται, καὶ γενέσθαι κακή.*

ΜΑΡ. *Οὔ· δύο γάρ εἰσιν, ἀγαθὴ καὶ πονηρά.*

ΑΔΑΜ. *Ἐπεὶ οὖν δύο ῥίζας ἀτρέπτους ὑπέθου, λέγε δὴ ἑκάστης οὐσίας τὴν ποιότητα, καὶ τὴν ἐνέργειαν.*

ΜΑΡ. *Τοῦ ἀγαθοῦ ἡ ποιότης, καὶ ἡ ἐνέργεια, φῶς, ἀγαθὸν, δεξιὸν, ἐλεημονικὸν, εὐσεβὲς, δίκαιον, καὶ εἴ τι ἄλλο ἄξιον. Τοῦ δὲ κακοῦ ἡ ποιότης, καὶ ἡ ἐνέργεια, σκότος, πονηρὸν, ἀριστερὸν, ἀνηλεὲς, ἀσεβὲς, ἄδικον, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐστὶν ἀριστερόν.*

ΑΔΑΜ. *Νοητά ἐστιν, ἃ λέγεις, ἢ αἰσθητά;*

ΜΑΡ. *Τέως περὶ αἰσθητοῦ πρόκειται ἡμῖν τὸ λέγειν.*

ΑΔΑΜ. *Τὸ φῶς τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τὸ σκότος τοῦ πονηροῦ, αἰσθητὸν φῂς, ἢ νοητόν;*

ΜΑΡ. *Τέως περὶ τῶν φαινομένων.*

ΕΥΤΡ. *Ἐκ τῶν φαινομένων, σκότος καὶ φῶς, ἡμέρα καὶ νύξ.*

ΑΔΑΜ. *Ὁμοῦ γενόμενοι ἐκ μιᾶς συμφωνίας, ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ πονηρὸς, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος ἐδημιούργησαν;*

ΜΑΡ. *Οὔ. Λέγει γὰρ ὁ ἀπόστολος· „οὐδεμία[2]) κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, οὐδὲ Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ.“*

---

[1]) Cod. Thomae Gale: *ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ*. Ruaeus.

[2]) Cfr. II Cor. VI, 14. 15. — Wetsten.: „*Βελίαλ.*“

ΑΔΑΜ. Πῶς οὖν συμφωνοῦσι τὸ φῶς, καὶ τὸ σκότος;

ΜΑΡ. Οὐδὲν συμφωνοῦσιν, οὐδὲ ἔχουσί τι κοινὸν πρὸς ἀλλήλους.

ΑΔΑΜ. Περιωρισμένας ὥρας ἔχει τὸ φῶς, καὶ τὸ σκότος;

ΜΑΡ. Δώδεκα ὥρας ἔχει τὸ φῶς, καὶ δώδεκα τὸ σκότος.

ΑΔΑΜ. Εἰ ἑνὸς οὐκ ἔστι τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, ἀδύνατόν ἐστιν ὑποχωρεῖν θάτερον θατέρῳ· ἢ γὰρ ἂν κατὰ συμφωνίαν τῶν δημιουργῶν ὑποχωρεῖ τὸ σκότος τῷ φωτὶ, καὶ τὸ φῶς τῷ σκότει· ἀδύνατον δὲ τῶν δημιουργῶν μὴ ὁμονοούντων, πείθεσθαι ταῦτα ἀλλήλοις ἔτι. Ἵνα δὲ πρὸς ἀτοπωτέρας ἀπορίας αὐτὸν συνελάσω, σαφέστερόν σε ἐπιστήσω, ἀξιέραστε δικαστά· οὔτε γὰρ αὐτὸ τὸ σκότος συγχωρήσει αὐτοῖς δύο εἰσάγειν δημιουργούς.

ΕΥΤΡ. Πῶς;

ΑΔΑΜ. Καὶ εἰ, κατὰ τὸν αὐτῶν λόγον, δώδεκα ὥρας ἔχει τὸ φῶς, καὶ δώδεκα τὸ σκότος, ἐδείκνυτο ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ ὄντα. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως ἔχει· ἐν μὲν γὰρ τῇ χειμερινῇ τροπῇ μηκύνεται τὸ σκότος, πλειόνων ὡρῶν γιγνομένων· ἐν δ' αὖ πάλιν τῇ θερινῇ τροπῇ μηκύνεται τὸ φῶς, προσλαμβάνον ἀπὸ τοῦ σκότους.

ΜΑΡ. Ἄλλο φῶς, καὶ ἄλλο σκότος.

ΕΥΤΡ. Εἰ μὴ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δημιουργοῦ ἐστιν τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, πῶς οἷόν τε ἦν, ὑπενδιδόναι τὸ φῶς τῷ σκότει, καὶ τὸ σκότος τῷ φωτὶ; Εἰ γὰρ ἐναντίον τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ, καὶ τὸ ἀγαθὸν τῷ κακῷ· ἐν τούτοις δὲ τῷ φωτὶ, καὶ τῷ σκότει οὐδεμία εὑρίσκεται ἐναντιότης· δῆλον οὖν, ὅτι ἑνὸς δημιουργοῦ τὸ φῶς, καὶ τὸ σκότος.

ΑΔΑΜ. Ἔφης, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ οὐσίαν εἶναι φῶς· τὴν δὲ ποιότητα, ἀγαθὸν, δεξιόν. Τῷ δὲ τὸ ἀγένητον

καὶ ἄφθαρτον συμβέβηκεν; Ἀντίκειται δὲ τὸ ἀγαθὸν τῷ κακῷ; Ἀποκρινάσθω.

ΜΑΡ. Κατὰ πάντα ἀντίκειται τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ.

ΑΔΑΜ. Δῆλον, ὅτι καὶ κατ' οὐσίαν, καὶ κατὰ ποιότητα, καὶ κατὰ τὸ συμβεβηκός. Κατ' οὐσίαν μὲν σκότος ἀντίκειται φωτί· κατὰ ποιότητα δὲ κακὸν ἀγαθῷ. Εἰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἀντίκειται, ἔσται γενητὸν πρὸς τὸ ἀγένητον, καὶ φθαρτὸν πρὸς τὸ ἄφθαρτον.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Ὑπέθου ἀγενήτους τὰς δύο οὐσίας· συμπέφυκε δὲ τῷ ἀγενήτῳ τὸ ἀθάνατον. Καὶ ἀνάγκη, εἰ ἀγένητοί εἰσιν αἱ δύο οὐσίαι, ταύτας ἀθανάτους ὑπάρχειν, τῷ ἀγενήτους εἶναι λέγειν. Ἔτι δὲ οὕτω σκόπει· εἰ τὸ κακὸν ἀγένητόν ἐστι, τὸ ἀγαθὸν οὐκ ἀγένητον, ἐπεὶ μὴ κακόν ἐστι. Καὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ λέγομεν, ὅτι, εἰ τὸ κακὸν γενητὸν πέφυκεν, ἀγαθὸν καὶ οὐ κακόν ἐστι τὸ ἀγένητον.

ΑΔΑΜ. Αἱ[1]*) δύο οὐσίαι, φθαρταὶ ἢ ἄφθαρτοι; Ἢ ἡ μὲν ἄφθαρτος, ἡ δὲ φθαρτή;*

ΜΕΓ. Ἄφθαρτοι αἱ δύο οὐσίαι.

ΑΔΑΜ. Ἔδει μέν[2]*) σε ἀκροώμενον ἡσυχίαν ἄγειν, προδιειλεγμένων ἤδη τῶν πρόσθεν ζητημάτων.*

ΜΕΓ. Ἐν τούτῳ ὁμόδοξός εἰμι Μαρίνῳ.

ΕΥΤΡ. Φατὲ, ἀγενήτους εἶναι καὶ ἀφθάρτους τὰς δύο οὐσίας· ἀνάγκη, καὶ ὁμοουσίους ταύτας ὑπάρχειν, καὶ ὁμοίας· ὅπερ ἀδύνατον.

ΑΔΑΜ. Ἰσοσθενεῖς εἰσιν αἱ δύο οὐσίαι;

ΜΕΓ. Οὐκ εἰσὶ τῇ δυνάμει ἴσαι. Μὴ γένοιτο. Λέγει γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „οὐδεὶς[3]*)*

---

[1]) W. in textu: „*Καί,*“ ad marg. vero: „forte: *Αἱ.*“

[2]) W. in textu: „*μέν τε,*“ in marg. vero: „lege: *μέν σε.*“

[3]) Cfr. Matth. XII, 29.

δύναται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πονηροῦ [1]) εἰσελθεῖν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἰσχυρότερον." Δηλοῖ οὖν, ὅτι ἔδησε τὸν διάβολον, ἰσχυρὸς ὤν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἔλαβεν. Σαφῶς ὁ κύριος ἔδειξεν, ὅτι ὄντας ἡμᾶς τοῦ πονηροῦ ἐῤῥύσατο.

ΑΔΑΜ. Εἰ μὲν γὰρ ψιλῶς εἴρηκε τοῦ πονηροῦ, καὶ οὐχὶ σκεύη τοῦ πονηροῦ· εἶχές τι λέγειν. Νῦν δὲ φάσκει· „σκεύη [2]) τοῦ πονηροῦ·" δείξας, ὅτι ἐν χρήσει ἔσχε, καὶ οὐκ αὐτοῦ ἦν, οὔτε κατὰ ποίησιν, οὐδὲ κτίσιν, ἀλλὰ κατὰ χρῆσιν, βιαζομένου τὸ ἀλλότριον. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις Παῦλος, λέγων· „ὥσπερ [3]) παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀδικίᾳ, καὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ, εἰς ἀνομίαν· οὕτως παραστήσατε τὰ μέλη τῷ θεῷ δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ." Ἔφης δὲ ἄφθαρτον καὶ ἀγένητον εἶναι τὴν κακὴν οὐσίαν. Εἰ οὖν ἄφθαρτος ἡ τοῦ κακοῦ οὐσία, ματαίως κάμνει ὁ Ἰησοῦς, πειρώμενος ἀναιρεῖν τὰ κακὰ, μὴ δυνάμενα ἀναιρεθῆναι. Πῶς οὖν ἔπαθεν, ἵνα τὸν θάνατον καταλύσῃ, τὸν μὴ λυόμενον; Ἀγενήτους γὰρ ἀμφοτέρους, καὶ ἀφθάρτους ἔφης. Οὐκοῦν παραχωρεῖ ἅτερος θατέρῳ ἀφανίσεως ἕνεκα; Τί [4]) γὰρ, τούτου τοσαῦτα δεινὰ ποιοῦντος τοῦ κακοῦ, οὐκ ἐκώλυσεν ὁ ἀγαθός; Οὐδὲ γὰρ συνεχώρει ὁ κακὸς, λυθῆναι τὰ αὐτοῦ, ἀμφοτέρων κατὰ σὲ ἀγενήτων καὶ ἀφθάρτων ὄντων.

ΕΥΤΡ. Εἰ μὲν γὰρ ἀγένητος ἡ μία ἀρχὴ, καὶ ἡ ἑτέρα γενητὴ, εἶχε λόγον, ὑποτετάχθαι τὸ γενητὸν τῷ ἀγενήτῳ· καὶ τὸ μὲν φάσκειν ἰσχυρότερον, ἀναγκαῖον, διὰ τὸ ἀγένητον ὑπάρχειν, καὶ ἄφθαρτον· τὸ δὲ ἀσθε-

---

[1]) Alias: „*ἰσχυροῦ.*" W. et R.

[2]) Cfr. Matth. XII, 29. [3]) Cfr. Rom. VI, 19.

[4]) Sic Cod. Reg. secundus, nec aliter legerat Picus. Cod. autem Wetst. (item ed. Wetst. in textu): „*εἰ γάρ.*" R. — Wetst. in notis: „tolle posterius *γάρ*, et argumenta constabunt liquide."

νέστερον, διὰ τὸ εἶναι γενητὸν, τοῦ ἀγενήτου ἰσχυροτέρου ὄντος.

ΑΔΑΜ. Σφόδρα ἀπηρυθριασμένως πρὸς τὴν ζήτησιν φέρεται. Ἀποκρινάσθω, εἰ ἐπιμίγνυνται, ἢ ἐπιφοιτῶσιν ἀλλήλαις αἱ δύο οὐσίαι.

ΜΕΓ. Οὐκ ἐπιμίγνυνται. Μὴ γένοιτο.

ΑΔΑΜ. Πῶς οὖν ἦλθεν ὁ ἀγαθὸς εἰς τὰ τοῦ πονηροῦ; Ἢ πῶς ἀναμίκτων ὄντων τῶν οὐσιῶν, γέγονε μίξις· καί τοι ἐναντίων ὄντων ἀλλήλων; Εἰ γὰρ μὴ ἴδιος ὁ [1]) κόσμος τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ κακοῦ· πῶς δυνατὸν ἦν τῷ Ἰησοῦ ἐλθεῖν, οὐκ ἰσχυροτέρῳ ὄντι; Οἱ γὰρ ἰσοσθενεῖς, οὐδέτερος πρὸς τὸν ἕτερον ἐπιβῆναι δύνανται, διὰ τὸ εἶναι ἀγενήτους, καὶ ἀφθάρτους ἀμφοτέρους.

ΜΑΡ. Ἐγώ φημι τὸν θεὸν ἄφθαρτον μόνον.

ΑΔΑΜ. Οὐκοῦν ὁ διάβολος φθαρτός.

ΕΥΤΡ. Εἰ [2]) μὲν γενητὸν ἀγένητον, δύναται τὸ ἀγένητον ἄφθαρτον, τὸ δὲ γενητὸν φθαρτόν.

ΜΑΡ. Φέρε δὴ, κἀμοῦ πυνθανομένου ἀποκρίνου.

ΑΔΑΜ. Πύθου.

ΜΑΡ. Ἔστιν ἀγαθόν;

ΑΔΑΜ. Ναί.

ΜΑΡ. Ἔστι κακόν;

ΑΔΑΜ. Ἀγαθόν φημι κατ' οὐσίαν εἶναι· τὸ δὲ κακὸν ἐπισυμβαῖνόν ἐστιν· τὸ ἀγαθὸν, ἀσώματον· τὸ δὲ κακὸν, αἰσθητόν. Τῷ οὖν ἀγαθῷ οὐκ ἐπισυμ-

---

[1]) Cod. Wetst. (item ed. Wetst. in textu) perperam: „ὁ κόσμος τ' οὐχ Ἰησοῦ, ἀλλ' ἡ τοῦ" κτλ. R. — Wetst. ad marginem: „forte: ὁ κόσμος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ" κτλ.

[2]) W. in textu: „εἰ μὲν γενητὸν καὶ ἀγένητον" κτλ., in notis vero: „sic restituo locum istum: εἰ μὲν γενητὸν καὶ ἀγένητον· δύναται τὸ ἀγένητον φθαρτὸν, τὸ δὲ γενητὸν ἄφθαρτον εἶναι. Itaque latine repraesentavi: certus, rem ipsam id postulare."

βαίνει τὸ κακόν· ἀλλὰ τῷ κατὰ θέσιν ἀγαθῷ, διὰ τὸ αὐτεξούσιον.

ΜΑΡ. Τί ἐστι κατὰ φύσιν, καὶ κατὰ θέσιν, γνῶναι βούλομαι.

ΑΔΑΜ. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἔδοξας εἰρωνικὴν πεῦσιν προαγαγεῖν, ὅμως ἄκουε. Κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ θεὸς ἀγαθὸς, ᾧ μηδὲν ἐπισυμβαίνει κακόν· κατὰ δὲ θέσιν ἄνθρωπος λέγεται ἀγαθός· ὥσπερ καὶ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ κατὰ φύσιν λέγομεν υἱὸν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους κατὰ θέσιν λέγει ἡ γραφὴ υἱοὺς, τῇ ὁμωνυμίᾳ κεχρημένη. Τῷ οὖν κατὰ φύσιν οὐκ ἐπισυμβαίνει κακόν· ἀλλὰ τῷ κατὰ θέσιν, ἐκ τῆς αὐτεξουσιότητος.

ΜΑΡ. Αὐτεξούσιός ἐστι καὶ ὁ διάβολος, κατὰ σέ. Τὸ δὲ αὐτεξούσιον, καὶ αὐτοφυὲς, καὶ αὐτογένητον.

ΑΔΑΜ. Ἀγνοεῖν ἔοικας τὴν διαφορὰν τοῦ παντεξουσίου, καὶ τοῦ αὐτεξουσίου. Τὸν μὲν γὰρ θεὸν παντεξούσιόν φημι· τὸν δὲ ἀποστάτην ἄγγελον, τὸν λεγόμενον σατανᾶν, αὐτεξούσιον λέγω, καὶ τὸν ἄνθρωπον ὁμοίως.

ΜΑΡ. Αὐτεξούσιον φῂς τὸν διάβολον, καὶ τὸν ἄνθρωπον;

ΑΔΑΜ. Τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτεξουσίους λέγω ὑπὸ θεοῦ γεγενῆσθαι, ἀλλ' οὐ παντεξουσίους.

ΜΑΡ. Ἔφης,[1] *τὸ αὐτεξούσιον ἐκ θεοῦ δεδόσθαι· τὸ δὲ κακὸν ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου. Δείκνυται οὖν ἐκ θεοῦ ὄντα τὰ κακά. Καὶ τοῦτο δὲ λέγε. Οὐκ ᾔδει ὁ θεὸς, διδοὺς τὸ αὐτεξούσιον, ὅτι τρέπεται ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ ἀποστάτης ἄγγελος, καὶ ὁ ἄνθρωπος;*

ΑΔΑΜ. Ἄγε δὴ καὶ ὑπὲρ θεὸν φρόνησις ἐβούλετο· οὐκοῦν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς ἀγγέλους, ἴσους εἶναι τοῦ θεοῦ ἀτρέπτους.

---

1) Sic Cod. Vaticanus. Alias (v. c. in ed. Weist.): „ἔφη.“ R.

ΜΑΡ. Πῶς ἄτρεπτοι, καὶ ἴσοι τοῦ θεοῦ;

ΑΔΑΜ. Ὅτι ὁ θεὸς ἄτρεπτος, ὁ δὲ ἄνθρωπος τρεπτός· ὁ θεὸς ἀθάνατος, ὁ δὲ ἄνθρωπος θνητός. Ἐγκαλεῖς οὖν τῷ θεῷ, ὅτι οὐκ ἐποίησεν ὡς ἑαυτὸν ἄλλον.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΑΔΑΜ. Εἴπερ μὴ τὸ αὐτεξούσιον, ἄτρεπτον ἦν ὁ ἄνθρωπος· ὁ δὲ ἄτρεπτος, ἀθάνατος· ὁ δὲ ἀθάνατος, θεός. Οὐ γὰρ ἤρκει τῇ τοῦ θεοῦ ἀγαθότητι, κτισθῆναι ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἀτρέπτους εἶναι, ἴσους τοῦ θεοῦ; Ἄλλως δὲ καὶ περιῃρεῖτο τοῦ θεοῦ πάντα τὰ ἔξοχα.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΑΔΑΜ. Λέγε τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ.

ΜΑΡ. Ἀγαθὸν, δίκαιον, ἐλεημονικὸν, εὐσεβὲς, ὅσιον, ταῦτά ἐστιν.

ΑΔΑΜ. Εἰ μὴ ἦν τὸ αὐτεξούσιον, πάντα ταῦτα περιῃρημένα ἦν τοῦ θεοῦ.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΑΔΑΜ. Εἰ ἄτρεπτοι οἱ ἄνθρωποι, ὁ θεὸς ἀγαθὸς πῶς ἐδείκνυτο, μὴ ὄντων τῶν χρείαν ἐχόντων τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος;

ΜΑΡ. Σαφέστερον εἰπέ.

ΑΔΑΜ. Τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ, ἃς ἔφης, ὀνόμασίν εἰσι μόνοις, ἢ πράγμασι;

ΜΑΡ. Πράγμασιν ἐνεργεῖ, καὶ οὐκ ὀνόμασιν.

ΑΔΑΜ. Ἐπὶ τίνας ἐνεργεῖ;

ΜΑΡ. Ἐπὶ ἀνθρώπους.

ΕΥΤΡ. Εἰ γεγόνασιν οἱ ἄνθρωποι ἄτρεπτοι, περισσαὶ ἦσαν αὐταὶ αἱ ἐνέργειαι· τίνας γὰρ ἔμελλεν ἐλεεεῖν, μὴ ὄντων τῶν μὴ ἁμαρτανόντων; Τίς γὰρ ἔμελλεν εἶναι ἀγαθὸς, μὴ ὄντων τῶν χρῃζόντων τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος;

ΑΔΑΜ. Διὰ τί τὴν μὲν πονηρὰν ῥίζαν λέγεις, τὴν δὲ ἀγαθήν;

ΜΑΡ. Ὅτι ἡ ἀγαθὴ σώζει, ἡ δὲ πονηρὰ ἀπολλύει.

ΑΔΑΜ. Τίνος [1]) οὖν αἴτιον τὸ σώζεσθαι, ἢ ἀπόλλυσθαι τὸν ἄνθρωπον;

ΜΑΡ. Τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου αἴτιος ὁ θεὸς, τῆς δὲ ἀπωλείας ὁ διάβολος.

ΑΔΑΜ. Πῶς οὖν ἔφης, δίκαιον εἶναι τὸν θεόν;

ΜΑΡ. Καὶ νῦν φημι, ὅτι δίκαιος ὁ θεός.

ΑΔΑΜ. Κριτής ἐστι δίκαιος ὁ θεὸς, ἢ οὔ;

ΜΑΡ. Κριτὴς δίκαιος ὁ θεός ἐστιν.

ΑΔΑΜ. Τίνας [2]) κρίνει;

ΜΑΡ. Κρίνει τὸν διάβολον, καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ τοὺς [3]) ἀνθρώπους, τοὺς προσφεύγοντας αὐτῷ.

ΑΔΑΜ. Τὸν διάβολον τίνος ἕνεκα κρίνει;

ΜΑΡ. Διὰ τὸ πλανᾷν τοὺς ἀνθρώπους.

ΕΥΤΡ. Αὕτη ἀδικωτάτη κρίσις. Εἰ γὰρ [4]) αὐτεξούσιός ἐστιν ὁ διάβολος, καὶ ἔχει ἐξουσίαν τοῦ γενέσθαι ἀγαθὸς, καὶ πάλιν γενέσθαι κακὸς, δικαίως κρίνεται· ὅτι, δυνάμενος ἀγαθὸς γενέσθαι, οὐκ ἐγένετο. Εἰ δὲ οὐ δύναται γενέσθαι ἀγαθὸς, τῆς φύσεως μὴ συγχωρούσης, διὰ τὸ εἶναι κακῆς οὐσίας, δίκαιον, μὴ συγχωρῆσαι φυῆναι παρὰ τὴν ἀρχὴν τὸν διάβολον, ἢ φυέντα κρίνειν ἀδίκως.

ΜΑΡ. Κρίνεται, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν κακόν.

ΕΥΤΡ. Ἅμα ἄδικος ἡ κρίσις.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Μὴ δύναται τὸ ἀγαθὸν τραπῆναι, καὶ γενέσθαι κακόν;

ΜΑΡ. Οὔ.

---

[1]) R. absque causa, ut videtur, in notis: „legendum videtur: *τί οὖν αἴτιον τοῦ σώζεσθαι.*“ R.

[2]) Wetstenius: „*Τίνα.*“

[3]) Cod. Vaticanus: „*τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς προσφυγόντας.*“ In Cod. Wetsten. (item in ed. Wetst.) deest primum *τούς*. R.

[4]) Wetstenius: „*μέν.*“

ΕΥΤΡ. Τίνος ἕνεκα;

ΜΑΡ. Ὅτι τοιαύτης οὐσίας πέφυκεν.

ΕΥΤΡ. Οὐδὲ τὸ κακὸν δύναται τραπῆναι, καὶ γενέσθαι ἀγαθόν. Τῶν οὖν δύο οὐσιῶν ἀτρέπτων οὐσῶν, ἀδίκως ἂν κριθείη ἁτέρα ὑπό θατέρας· ἢ, εἰ δικαίως κρίνεται ὁ πονηρὸς, δικαίως κρίνεται [1]) καὶ ὁ ἀγαθός.

ΜΑΡ. Ὁ ἀγαθὸς κρίνει.

ΕΥΤΡ. Νῦν τηλαυγῶς δέδεικται, ὅτι τὸ μὲν ἀγένητον, τὸ δὲ γενητόν· καὶ τὸ μὲν ἄφθαρτον, τὸ δὲ φθαρτόν· καὶ τὸ μὲν ἄτρεπτον, τὸ δὲ τρεπτόν· καὶ δικαίως τὸ μὲν κρίνει, τὸ δὲ κρίνεται.

ΑΔΑΜ. Ἔφησε, τοὺς ἀνθρώπους δικαίως κρίνεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ· φρασάτω οὖν, εἰ μή εἰσιν αὐτεξούσιοι, πῶς δικαίως κρίνονται;

ΜΑΡ. Κρίνονται δικαίως ὑπὸ τοῦ θεοῦ, διότι ὑπακούουσι τῷ πονηρῷ.

ΕΥΤΡ. Νῦν σαφῶς ὡμολόγησας, ὅτι αὐτεξούσιος ὁ ἄνθρωπος. Τὸ γὰρ ὑπακούειν τῷ πονηρῷ, ἢ τῷ ἀγαθῷ, αὐτεξουσιότητός ἐστι, καὶ οὐκ ἀνάγκης.

ΑΔΑΜ. Βραχέα ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνου.

ΜΑΡ. Πύθου.

ΑΔΑΜ. Παντοκράτορα φὴς τὸν θεὸν, ἢ οὔ;

ΜΑΡ. Παντοκράτορά φημι.

ΑΔΑΜ. Περιέχει τὰ πάντα, ἢ περιέχεται;

ΜΑΡ. Δῆλον, ὅτι περιέχει, καὶ οὐ περιέχεται.

ΑΔΑΜ. Ἐκ ποίας δυνάμεως περιέχεται, καὶ συγκρατεῖται ὁ οὐρανὸς, ἢ ἡ γῆ, ἢ ἡ θάλασσα, ἢ ὁ σύμπας κόσμος; Ὑπὸ τίνος περιέχεται, καὶ περικρατεῖται;

ΜΑΡ. Δῆλον, ὅτι ὑπὸ θεοῦ.

ΕΥΤΡ. Ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἢ τοῦ πονηροῦ;

ΜΑΡ. Ἐγὼ ἕνα θεὸν οἶδα ἀγαθόν.

---

[1]) Codd. Vatic. et Regius secundus: „κριθήσεται“ R.

ΕΥΤΡ. Τὸν οὖν κακὸν ποῦ φῂς εἶναι;

ΜΑΡ. Εἰς τὴν γῆν. Οὕτως γὰρ λέγει ὁ Χριστός· „εἶδον [1]) τὸν σατανᾶν, ὡς ἀστραπὴν πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.“

ΕΥΤΡ. Εἰκὸς οὖν, ὅτι καὶ ὁ σατανᾶς εἰς τὴν γῆν συγκρατεῖται ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ καὶ τὴν γῆν συγκρατοῦντος, καὶ οὐ φεύξεται. Μεμπτὸς οὖν ὁ ἀγαθὸς συγκρατῶν τὸ κακὸν, ἓν τῶν τριῶν, ἢ συγχωρῶν αὐτῷ τὸ εἶναι, ἢ ἀδυνατῶν ἀνελεῖν, [2]) ἢ ἀγνοῶν, [3]) τί ἐστιν.

ΑΔΑΜ. Ἐπεὶ ἐμνημόνευσας τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τοῦ σατανᾶ πεσόντος, αἴσιον, περὶ τούτου βραχέα διαλαβεῖν, ὅπως εἰδέναι ἔχοις τὴν τοῦ θείου δόγματος ἀλήθειαν. Ὁ γὰρ σωτὴρ διδάξαι βουλόμενος, τὸ μὲν πρότερον ἄγγελον ὑπὸ τοῦ θεοῦ γενόμενον, καὶ φωτὸς μετέχοντα, ὕστερον δὲ τῇ αὐτεξουσιότητι τραπέντα ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ πεσόντα [4]) ἀπὸ στάσεως· — οὐ γὰρ ἐνδέχεται ἀπὸ πτώματος πίπτειν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ἑστάναι· — λέγει τό· „ὡς [5]) ἀστραπήν·“ σαφῶς δείξας, ὅτι μετεῖχε φωτὸς, πρὶν ἢ τραπῆναι, καὶ πεσεῖν· ἡ γὰρ ἀστραπὴ φωτός ἐστι δεκτική.

ΕΥΤΡ. Δύο ἀγένητα εἶναι ἀδύνατον.

ΜΑΡ. Αἴτιος οὖν τοῦ κακοῦ ὁ ἀγαθός.

ΑΔΑΜ. Οὐδὲν λείπει, κοσμικοῦ παραδείγματος ἅψασθαι, πρὸς τὸ συννοητότερον γενέσθαι τὸ λεγόμενον. Ἐπὰν ἀνδριαντοποιός τις, ἀνδριάντα κατασκευάσας παραδώσει, [6]) στιλβώσας τὸν ἄργυρον, ὄντα κατὰ

---

[1]) Alias: „ἐθεώρουν.“ W. et R. — Cfr. Luc. X, 18.

[2]) Sic recte Cod. Vatic. (item ed. Wetst. in textu), perperam vero Cod. Wetsten. (itemq. ed. Wetsten. in textu): „ἀλλειλεῖν.“

[3]) Wetst. ad marginem: „forte: ἀγνοῶν, ὅτι ἐστίν.“

[4]) Cod. Vaticanus: „πίπτοντα.“ R.

[5]) Cfr. Luc. X, 18.

[6]) W. ad marg., R. in notis: „legendum videtur: παραδῷ σοι.“

φύσιν φαιδρόν· τῇ δὲ σῇ ἀμελείᾳ τοῦ κεκτημένου συμβῇ ἰός· αἴτιον τὸν ἀνδριαντουργὸν δεῖ ὑπολαμβάνειν κατὰ σέ.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Ὅτι ἰὸς οὐ κατὰ φύσιν ἐστὶν, ἀλλὰ κατὰ σύμβασιν, διὰ τὴν ἀμέλειαν τοῦ κεκτημένου. Οὕτως γοῦν καὶ ὁ θεὸς ἀναίτιος, στίλβοντα καὶ φαιδρὸν τὸν αὐτεξούσιον λογισμὸν παραδοὺς ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις. Αὐτὸς μὲν ἀναίτιος εὑρεθήσεται, οἱ δὲ κεκτημένοι τοῦτον ὑπαίτιοι. Οὐ γὰρ κατὰ φύσιν δείκνυται ὂν κακὸν, ἀλλὰ κατὰ σύμβασιν.

SECTIO QUARTA.

Ubi disputant

ADAMANTIUS, Orthodoxus: DROSERIUS, Valentinianus: VALENS, propriae haereseos auctor: MARINUS, Bardesianista: EUTROPIO, Judice.

ΔΡΟΣΕΡΙΟΣ. *Ἀκροασάμενος ἐπὶ πολὺ Μαρίνου τε, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ καταγνοὺς τῆς τούτων ἀπειρίας, βραχέα πρὸς τὸν υἱόν μου Ἀδαμάντιον γυμνάσαι βούλομαι.*

ΑΔΑΜ. *Χρή σε πρῶτον ὁρίσασθαι, καὶ ἐκθέσθαι, ποίου δόγματος προΐστασαι, καὶ τότε γυμνάσαι τοὺς λόγους.*

ΔΡΟΣ. *Δόγματος μὲν προΐσταμαι τοῦ Οὐαλεντίνου, σφόδρα ὀρθοτάτου, καὶ ἀληθῶς δυναμένου ὑμᾶς πεῖσαι, πόθεν ὁ διάβολος, καὶ πόθεν τὰ κακά. Καὶ εἰ βούλεσθε, ἔχω τὸν ὅρον Οὐαλεντίνου, καὶ ἀναγινώσκω.*

ΕΥΤΡ. *Ἐὰν οὖν ἐκ τοῦ ἐξ ἐναντίας ἀνατρέπηται ὁ ὅρος, ὁ ὑπὸ Οὐαλεντίνου ἐκτεθεὶς, σὺ ἀποκρίνῃ τὰ ἐπιφερόμενα;*

ΔΡΟΣ. *Οἴομαι μὲν, ὅτι ἀναγνωσθεὶς, ὁ ὑπὸ Οὐαλεντίνου ἐκτεθεὶς ὅρος, οὐχ ἕξει ἀντιλογίαν· ὁ γὰρ ἐκθέμενος οὐκ εὐτελὴς ἦν ἀνήρ. Εἰ δὲ βούλοιτο ἀντιλέγειν, ἐγὼ ἀποκρινοῦμαι.* [1])

---

[1]) Cod. Vaticanus: *ἀποκρίνομαι.* R.

ΕΥΤΡ. Ἀναγνωσθήτω τὸ δόγμα Οὐαλεντίνου.

ΔΡΟΣ. Οὑτωσὶ [1]) δήπως εὐδιατεθεῖσθαι νομίζων, ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἀνεχώρουν τὴν ἐμήν· τῇ δὲ ἐπιούσῃ, τουτέστι σήμερον, ἐλθὼν, ἑώρων δύο τινὰς ὁμογενεῖς, ἀνθρώπους λέγω δὴ διαπληκτιζομένους, καὶ λοιδορουμένους ἀλλήλοις, ἕτερον πρὸς τὸν ἕτερον, τὸν δ᾽ αὖ πάλιν ἀμφαιματῶσαι [2]) πειρώμενον τὸν πλησίον. Ἤδη δέ τινες καὶ δεινότερα τολμᾷν ἤρχοντο. Ὃς μὲν γὰρ ἔσκυλε [3]) νεκρὸν, καὶ τὸ κρυβὲν ἤδη σῶμα τῇ γῇ, πάλιν ἐδείκνυεν ἡλίῳ, καὶ τὴν ὁμοίαν οὕτως ἐνύβριζεν εἰκόνα, βορὰν κυσὶ καταλιπὼν τὸν νεκρόν· τὸ δὲ ξίφος ἐγύμνου, καὶ ἐπὶ τὸν ὅμοιον ἄνθρωπον ἐχώρει. Καὶ ὁ μὲν φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίζειν ἤθελεν, ὁ δὲ διώκειν οὐκ ἐπαύετο, οὐδὲ τοῦ θυμοῦ κρατεῖν ἤθελε. Καὶ τί δεῖ πλέον λέγειν; Ἀλλ᾽ ὅτι χωρήσας ἐπ᾽ αὐτὸν εὐθέως ἔπαισε τῷ ξίφει· ὁ δὲ ἱκέτης τῷ πλησίον ἐγένετο, καὶ χεῖρας ἱκεσίας ὤρεγε, καὶ τὴν μὲν ἐσθῆτα διδόναι ἤθελε, μόνον δὲ τὸ ζῆν ἔχειν ἠξίου· ὅδε οὐκ ἐθραύετο [4]) τὸν θυμὸν, οὐδὲ ἠλέει τὸν ὁμογενῆ, οὐδὲ ἑαυτὸν διὰ τῆς εἰκόνος ἐκείνου βλέπειν ἤθελεν, ἀλλ᾽ ὡς ἄγριος θὴρ τῷ ξίφει τῆς βορᾶς ἤρχετο. Ἤδη δὲ καὶ τὸ σῶμα τῷ ὁμοίῳ προσέφερε σώματι. Τοσοῦτος γὰρ ἦν τῷ θυμῷ. Καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν μὲν ἠδικημένον, τὸν δὲ λοιπὸν σκυλεύοντα, καὶ μηδὲ γῇ σκεπάζοντα τὸ σῶμα· τῆς γὰρ ἐσθῆτος ἐγύμνωσε. Πρὸς δὲ τούτοις ἕτερος προσῄει, ὃς τοῦ πλησίον γυναῖκα παίζειν ἤθελε, ληστεύων γάμον ἀλλότριον· καὶ ἐπὶ παράνομον κοίτην τραπῆναι παρορμῶν

---

[1]) Wetsten. in textu: *Οὑτωσὶ δήπως· εὐδιατεθεῖσθαι κτλ.*

[2]) Male Wetsten. (in textu): „*ἀμφαιματαῖσαι.*" R. — Wetst. ad marginem: „lege: *ἀμφαιματῶσαι.*"

[3]) R. in notis, Wetst. ad marginem: „legendum videtur: *ἐσκύλευε.*"

[4]) Cod. Wetsten. male: „*ἐθρύνετο.*" R. — Wetst. ad marginem: „forte: *ἐθρύπτετο.*"

τὸν γεγαμηκότα, γνήσιον πατέρα γενέσθαι μὴ θέλων. Ἐντεῦθεν [1]) καὶ ταῖς τραγῳδίαις πιστεύειν ἠρχόμην, καὶ τοῦτό ἐστι, δι' ὧν ἀληθῶς ἐδόκει μοι γεγονέναι. Πιστεύω καὶ τὴν Οἰνομάου πάροινον ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν διὰ ξίφους φιλονεικίαν οὐκ ἀπιστῶ. Τοσούτων τοίνυν καὶ τοιούτων θεατὴς γενόμενος ἐγὼ, πόθεν ταῦτα, ἀναζητεῖν ἠρχόμην· τίς δὲ καὶ ἡ τῆς κινήσεως αὐτῶν ἀρχή· καὶ τίς ὁ τοσαῦτα κατ' ἀνθρώπων μηχανησάμενος· πόθεν τε ἡ εὕρεσις αὐτῶν· καὶ τίς ὁ τούτων διδάσκαλος. Καὶ τὸν μὲν θεὸν ποιητὴν τούτων λέγειν, τολμᾷν οὐχ οἷός τε ἦν· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔχειν, οὐδὲ τὴν τοῦ εἶναι σύστασιν. Πῶς γὰρ οἷόν τε ἦν, ταῦτα περὶ θεοῦ ἐννοεῖν; Ὁ μὲν γὰρ ἀγαθὸς, καὶ τῶν κρειττόνων ποιητής· τῶν δὲ φαύλων αὐτῷ πρόσεστιν οὐδέν. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖς τοιούτοις χαίρειν πέφυκεν, ἀπαγορεύει δὲ καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν· καὶ τοὺς μὲν χαίροντας τούτοις ἀποβάλλεται, τοὺς δὲ φεύγοντας αὐτὰ προσίεται. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον, τὸν θεὸν τούτων λέγειν δημιουργὸν, τὸν ταῦτα παραιτούμενον; Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐβούλετο, μὴ εἶναι ταῦτα, εἰ πρῶτος αὐτῶν ποιητὴς ὑπῆρχεν αὐτός· τοὺς γὰρ προσιόντας αὐτῷ, μιμητὰς αὐτοῦ γενέσθαι θέλει. Ὅθεν ἄλογον ἔδοξεν [2]) εἶναί μοι, ταῦτα προσάπτειν αὐτῷ, ἢ ὡς ἐξ αὐτοῦ γεγονότα, ἢ εἰ [3]) καὶ τὰ μάλιστα συγχωρήσειεν, [4]) ἐξ οὐκ ὄντων δυνατὸν εἶναί τι γενέσθαι, ὅτι καὶ τὰ κακὰ ἐποίησεν αὐτός· ὁ γὰρ, ἐκ τοῦ οὐκ εἶναι εἰς [5]) τὸ εἶναι αὐτὰ ποιήσας, οὐκ ἂν ἐκ τοῦ εἶναι

[1]) Wetsten. in textu: „ἐν τοῦ θεο καί,“ ad marg. vero atque in notis: „lege: ἐντεῦθεν καί.“

[2]) Wetst. Cod. male: „ἔδειξεν.“ R. — Wetst. ad marg.: „lege: ἔδοξεν.“

[3]) Deest „εἰ“ in Wetsten. Codice. R. — W. ad marg. „forte: εἰ.“

[4]) W. ad marginem: „forte: συγχωρήσεια.“

[5]) Deest „εἰς“ in Cod. Wetstenii. R.

ἀνῄρει πάλιν· ἢ εἰ τοῦτο ἀνάγκη λέγειν, ὡς ἦν ποτε καιρὸς, ὅτε τοῖς κακοῖς ἔχαιρεν ὁ θεός· νῦν δὲ, ὅπερ ἀδύνατον εἶναί μοι δοκεῖ, λέγειν τοῦτο περὶ θεοῦ, ἀνοίκειον αὐτοῦ τῆς φύσεως τοῦτο προσαρμόζειν. Διόπερ ἔδοξέν μοι, συνυπάρχειν τε αὐτῷ, ᾧ τοὔνομα ὕλη· ἐξ ἧς τὰ ὄντα ἐδημιούργησε, τέχνῃ σοφῇ διακρίνας, καὶ διακοσμήσας καλῶς, ἐξ ἧς καὶ τὰ κακὰ εἶναι δοκεῖ. Ἀποιήτου γὰρ καὶ ἀσχηματίστου οὔσης αὐτῆς, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀτάκτως φερομένης, δεομένης τε τῆς τοῦ θεοῦ τέχνης· οὐκ ἐφθόνησεν οὗτος, οὔτε διαπαντὸς καταλιπεῖν αὐτὴν οὕτως φέρεσθαι, ἀλλὰ δημιουργεῖν ἤρχετο, καὶ ἀπὸ τῶν χειρίστων αὐτῆς τὰ κάλλιστα διακρίνειν ἤθελε, καὶ οὕτως γοῦν ἐδημιούργησε· τὰ δ' ὅσα αὐτῆς, ὡς ἐποίει, τρυγώδη ἐτύγχανε· ταῦτα, ἀνάρμοστα ὄντα πρὸς δημιουργίαν, ὡς εἶχε, κατέλειψε, κατ' οὐδὲν αὐτῷ προσήκοντα. Ἐξ ὧν δοκεῖ μοι νῦν παρὰ ἀνθρώποις ἐπιῤῥεῖν τὰ κακά.

Οὕτως ἔδοξέ μοι ἔχειν, σφόδρα, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὀρθότατον δόγμα, καὶ ὅρος ἀκλινὴς ἐκτεθεὶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Οὐαλεντίνου. Εἰ δέ τις βούλοιτο ἀντιλέγειν, παρερχέσθω, ἐμοῦ ἑτοίμως ἔχοντος πρὸς ἅπαντας ἀποκρίνασθαι.

ΑΔΑΜ. Τὴν πρόληψιν ἀποθέμενος, εὐγνωμόνως πρὸς ἕκαστον, ὧν πυνθάνομαι, ἀποκρίνου.

ΔΡΟΣ. Ἐμοὶ πρόκειται, εὐγνωμόνως καὶ εὐτάκτως τὴν ζήτησιν ποιήσασθαι· οὐ γὰρ σπεύδω νικῆσαι κακῶς, ἀλλὰ ζητῆσαι ἀληθῶς.

ΑΔΑΜ. Ἀποδέχομαί σου τὴν προθυμίαν, καὶ τὴν περὶ τὸν λόγον σπουδήν· ὅτι δὲ περὶ τῶν ὄντων οὕτως διετέθης, ὡς ἄρα ἐξ ὑποκειμένης τινὸς οὐσίας ταῦτα ἐδημιούργησεν ὁ θεὸς, πλάττῃ Δροσέριε. [1]) *Καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἡ τῶν κακῶν ζήτησις οὕτω πλείστους διατεθῆναι*

---

[1]) Wetst. Cod. male: „*Δροσέριος.*" R. — W. recte ad marginem: „lege: *Δροσέριε.*"

ποιεῖ· πολλοὶ γὰρ ὁμοίως σοι διετέθησαν. Οἱ δ' αὖ πάλιν τὸν θεὸν τούτων δημιουργὸν ἀπεφήναντο, [1] *σύγχρονον αὐτῷ ὑπόστασιν δοῦναι πεφοβημένοι· ἕτεροι δὲ, ἐκ τοῦ φοβηθῆναι τῶν κακῶν ποιητὴν εἰπεῖν τὸν θεὸν, σύγχρονον αὐτῷ δοῦναι τὴν ὕλην ἔδοξαν. Καὶ συνέβη ἑκατέροις, ἐκ τοῦ μὴ* [2] *κατ' ἐπιστήμην τοῦ ἀληθοῦς φοβηθῆναι τὸν θεὸν, τὸ* [3] *μὴ καλῶς εἰπεῖν. Ἐγὼ δὲ, διὰ τὴν σὴν προθυμίαν, ἐπὶ τὸν τῆς ζητήσεως τραπήσομαι λόγον· μόνον εὐγνωμόνως πρὸς ἕκαστα ἀπόκριναι, ὧν ἐρωτῶ. Ἐκ γὰρ τούτου γενήσεται, καὶ σὲ μὲν γνῶναι τὸ ἀληθὲς, καὶ ἐμὲ δὲ μὴ μάτην τοὺς λόγους ποιεῖσθαι πρὸς σέ.*

ΔΡΟΣ. Ἑτοίμως ἔχω προστῆναι τοῦ ὅρου Οὐαλεντίνου.

ΑΔΑΜ. Ποίας ἀποδείξεις ἔχεις, ὅτι σύγχρονος ἡ ὕλη τῷ θεῷ;

ΔΡΟΣ. Οὐ φάσκει ἐν τῇ Γενέσει, ὅτι „ἡ [4] *δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος;“*

ΕΥΤΡ. Οὕτω γέγραπται, ὅτι „γῆ ἦν,“ καὶ οὐχ ὑπὸ τοῦ θεοῦ γέγονεν;

ΔΡΟΣ. Εἰ βούλει, ἀναγινώσκω.

ΑΔΑΜ. Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων καθεύδοντες ὀνειροπωλοῦσι, καὶ πολλῶν κειμηλίων ἐγκρατεῖς ὄντες· εἰς ὕπαρ ἐλθόντες, οὐδὲν μετὰ χεῖρας ἔχουσι, κεναῖς ἐλπίσιν ὀνειροπωλήσαντες. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ Δροσέριος. Πρόσταξον τοίνυν ἀναγνωσθῆναι τῆς κοσμοποιΐας τὴν γραφὴν, καὶ γνώσῃ, εἰ προῆν ἡ γῆ, ἢ ὕλη.

---

[1] Wetst. Cod. male: „*ἀπεφήνατο.*“ R. — Wetst. ad marginem: „lege: *ἀπεφήναντο.*“

[2] Male Wetst. Codex: „*μὴ δ' ἐπιστήμην.*“ R. — Wetst. ad marginem: „lege: *μὴ κατ' ἐπιστήμην.*“

[3] Cod. Vaticanus: „*τὸ μὴ κακῶς εἰπεῖν.*“ R.

[4] Gen. I, 2.

ΕΥΤΡ. Ἀναγνωσθήτω.[1] „Ἐν[2]) ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος, καὶ ἀκατασκεύαστος."

ΑΔΑΜ. Ὁρᾷς, ἱερώτατε δικαστὰ, τὴν ἄδικον ἐπιβουλὴν Δροσερίου· τῆς γραφῆς φασκούσης, πρότερον πεποιηκέναι τὸν θεὸν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τότε εἶναι. Οὐ γὰρ ἔφη, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ γῆ· ἀλλ' „ἐν[3]) ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν·" καὶ ὑποβὰς λέγει· „ἡ[4]) δὲ γῆ ἦν ἀόρατος."

ΕΥΤΡ. Ἡ γραφὴ σαφῶς δείκνυσι, ποίημα τοῦ θεοῦ εἶναι τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν· τηλαυγῶς γὰρ τὸ ποίημα προτάξας, ἐπήγαγε τὸ „ἦν·" ἀνάγκη γὰρ, μετὰ τὸ γενέσθαι εἶναι τὸ γεγονός.

ΑΔΑΜ. Ἀναδράμωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. Ὕλην βούλεται λέγειν Οὐαλεντῖνος[5]) συνεῖναι τῷ θεῷ, ἵνα τὸν θεὸν τῶν κακῶν ἀναίτιον δείξῃ;

ΔΡΟΣ. Ναί.

ΑΔΑΜ. Τῆς ὕλης ταύτης κεχωρισμένος;[6])

ΔΡΟΣ. Κεχωρισμένος.

ΑΔΑΜ. Τί οὖν[7]) ἦν τὸ διαχωρίζον μεταξὺ θεοῦ καὶ ὕλης;

ΔΡΟΣ. Οὐδέν.

ΑΔΑΜ. Οὐκοῦν ἡνωμένος ἦν, διὰ τὸ μὴ εἶναί τι αἴτιον τὸ διαχωρίζον· ἄλλως δὲ, καὶ ἐν μέρει λέγεις

---

[1]) Wetsten. in notis: „Subdit Picus nomen Droserii, sic: Eutropius. *Recitetur.* Droserius. *In principio* etc. Apposite: si quidem ad edictum Judicis legit, qui legendi facultatem petiit, quanquam non liquet, an Droserius, vel alius legerit. Petiit ille, ut legatur: Judex concedit ac mandat legi: cui, non additur."

[2]) Gen. I, 1. 2. [3]) Gen. I, 1. [4]) Gen. I, 2.

[5]) Ed. R. hoc loco: *Οὐαλέντινος.*

[6]) Cod. Vaticanus: „*κεχωρισμένος ἦν, ἢ ἡνωμένος;*" R.

[7]) Deest „*οὖν*" in ed. R.

εἶναι τὸν θεὸν, καὶ οὐ πάντῃ δυνάμενον ἐπεκτείνεσθαι.[1])

ΕΥΤΡ. Ἀδύνατόν τι χωρίζεσθαι ἀπό τινος, μὴ ὄντος τοῦ χωρίζοντος. Ἀνάγκη γὰρ, τὸ χωρίζον ἰσχυρότερον εἶναι τοῦ διαχωριζομένου. Ἄλλως τε καὶ τρίτον μέρος ἔσται, κατέχων ὁ θεός. Τί οὖν φῂς, Δροσέριε, ἐν μέρει τινί ἐστιν ὁ θεὸς, καὶ οὐ πάντῃ;

ΔΡΟΣ. Ἐγὼ οὔ φημι ἐν μέρει τὸν θεὸν, ἀλλ' ἀναίτιον τῶν κακῶν.

ΑΔΑΜ. Λόγῳ ἀναίτιον αὐτὸν βούλει λέγειν, ἔργῳ δὲ δημιουργὸν καὶ ὑποδοχέα τῶν κακῶν ἀπεδείξατε σὺ καὶ Οὐαλεντῖνος.

ΔΡΟΣ. Πῶς;

ΑΔΑΜ. Προϊὼν ὁ λόγος δείξει τὸν ὅρον. Ὅτι[2]) μὲν οὖν[3]) ὑπάρχειν ἀδύνατον ἀγένητα[4]) δύο ἅμα, οὐδὲ σὲ ἀγνοεῖν νομίζω·[5]) εἰ καὶ τὰ μάλιστα δοκεῖς προλαβὼν, τοῦτο προστεθεικέναι τῷ λόγῳ.[6]) Πάντως γὰρ ἐξ ἀνάγκης τὸ ἕτερον δεῖ λέγειν· ἢ ὅτι κεχώρισται τῆς ὕλης ὁ θεὸς, ἢ αὖ πάλιν, ὅτι ἀχώριστος[7]) αὐτῆς τυγχάνει. Καὶ εἰ μὲν ἡνῶσθαί τις αὐτῷ ἐθέλει, ἓν τὸ ἀγένητον λέξει, ἕκαστον γὰρ τούτων μέρος ἔσται τοῦ

---

[1]) Wetst. in textu: „ἐπεκτίνεσθαι," in marg. vero: „lege: ἐπεκτείνεσθαι."

[2]) His verbis incipit cap. XXIV. (ex ed. Spenceri) Philocaliae. — Cfr. Euseb. Praeparat. evangel. lib. VII.

[3]) Deest „οὖν" in edd. Philocaliae.

[4]) Edd. Philocal. in textu: „ἀγέννητα," in notis: „Cod. Regius: ἀγένητα."

[5]) Edd. R. et W.: „νομίζει," edd. vero Philocal. „νομίζω."

[6]) Edd. Philocal. „λόγῳ, τὸ πάντως ἐξ ἀνάγκης τὸ ἕτερον δεῖν λέγειν."

[7]) Edd. Philocal. „ἀμέριστος αὐτῆς τυγχάνει. Εἰ μὲν οὖν ἡνῶσθαί τις αὐτὸν εἰπεῖν ἐθέλει, ἓν τὸ ἀγένητον λέξει· ἑκάτερον γὰρ τούτων, μέρος ἔσται τοῦ πλησίον."

πλησίον· [1]) *ἀλλήλων δὲ μέρη τυγχάνοντα, οὐκ ἔσται ἀγένητα* [2]) *δύο· ἀλλ' ἓν ἐκ διαφόρων συνεστός.* [3]) *Εἰ δὲ κεχωρίσθαι* [4]) *φήσει τις, ἀνάγκη εἶναί τι τὸ ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων, ὅπερ καὶ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν δεικνύει.* [5]) *Εἰ δέ τίς φησι, μήτε* [6]) *κεχωρίσθαι τὸν* [7]) *θεὸν τῆς ὕλης, μὴ δ' αὖ πάλιν* [8]) *ἡνῶσθαι· εἶναι δὲ καθάπερ ἐν* [9]) *τόπῳ τῆς ὕλης τὸν θεόν· καὶ τὴν ὕλην*

---

[1]) Ed. Wetst. „*πλησίου.*"

[2]) Edd. Philocal. „*ἀγέννητα.*"

[3]) R. et W. in textu: „*συνεστώς,*" W. tamen in margine: „lege: *συνεστός.*" — Iidem in notis: „loco verborum: *ἀλλ' ἓν ἐκ διαφόρων συνεστός*, plura alia habet Philocalia: *ὡς οὐδὲ διάφορα μέρη κατακερματιζόμενα εἰς πολλὰ γενητά· ἀλλ' ἤ, ὡς ὁ λόγος ἀπαιτεῖ, ἕν τι γενητὸν τὸν ἄνθρωπον πολυμερὲς πρὸς τοῦ θεοῦ γεγονέναι φαμέν· οὕτως ἀνάγκη, εἰ μὴ κεχώρισται τῆς ὕλης ὁ θεὸς, ἓν τὸ ἀγέννητον εἶναι λέγειν. Εἰ δέ*" *κτλ.*

[4]) Edd. Philocal. „*κεχώρισται.*"

[5]) Edd. Philocaliae: „*δείκνυσιν· ἀδύνατον γὰρ ἐν διαστάσει ἐξετάζεσθαί τι ἀπό τίνος, οὐκ ὄντος ἑτέρου καθ' ὃ ἡ διάστασις ἑκατέρου γίνεται. Ὅπερ οὐ μέχρι τούτου ἵσταται καὶ μόνου, ἀλλὰ καὶ πλείστων ὅσων· ὃν γὰρ ἐπὶ τῶν δύο ἀγεννήτων εἴπομεν λόγον, τοῦτον ἐξ ἀνάγκης ὁμοίως προχωρεῖν, εἰ τὰ ἀγέννητα δοθείη τρία. Καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ἐροίμην ἄν, εἰ κεχώρισται ἀλλήλων· εἰ αὖ πάλιν ἕκαστον ἥνωται τῷ πλησίον. Εἰ μὲν γὰρ ἡνῶσθαί τις εἰπεῖν ἐθέλοι, τὸν αὐτὸν ἀκούσει τῷ πρώτῳ λόγον· εἰ δ' αὖ πάλιν κεχώρισται, οὐ φεύξεται τὴν ἐξ ἀνάγκης τοῦ χωρίζοντος ὑπόστασιν. Ἂν δ' ἄρα τις καὶ τρίτον εἶναι λέξῃ λόγον, ὡς ἁρμόζοντα περὶ τῶν ἀγεννήτων λέγεσθαι, τὸ μὴ κεχωρίσθαι*" *κτλ.*

[6]) Edd. Philocal., cfr. pag. huj. not. 5., in textu: „*τὸ μὴ κεχωρίσθαι,*" in notis vero: „Codd. *τοῦτ' ἔστι μὴ κεχωρίσθαι.*"

[7]) Edd. Philocal. „*τῆς ὕλης τὸν θεόν.*"

[8]) Edd. Philocal. „*πάλιν ὡς μέρη ἡνῶσθαι.*"

[9]) Edd. Philocal. „*ἐν τόπῳ τῇ ὕλῃ τὸν θεὸν, ἢ καὶ τὴν ὕλην.*"

ἐν τῷ θεῷ, τὸ συνέχον· ἀκουέτω, ὅτι ἐὰν τόπον τοῦ θεοῦ τὴν ὕλην εἴπωμεν, ἐξ ἀνάγκης αὐτὸν καὶ χωρητὸν λέγειν δεῖ, καὶ πρὸς [1]) *τῆς ὕλης περιγραφόμενον· ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμοίως αὐτὸν τῇ* [2]) *ὕλῃ φέρεσθαι δεῖ. Πρὸς δὴ τούτοις, καὶ ἐν χείροσι γεγονέναι τὸν θεὸν, εἰπεῖν* [3]) *ἀνάγκη. Εἰ* [4]) *γάρ ποτε ἄκοσμος ἦν ἡ ὕλη, ἐκόσμησε δὲ αὐτὴν, εἰς τὸ κρεῖττον τρέψαι* [5]) *προαιρούμενος· ἦν ποτε, ὅτε* [6]) *ἐν ἀκοσμήτοις ἦν ὁ θεός. Δικαίως δ' ἂν καὶ τοῦτο* [7]) *ἐροίμην, πότερον ἐπλήρου τὴν ὕλην ὁ θεὸς, ἢ* [8]) *ἐν μέρει τινὶ ὑπῆρχεν. Εἰ μὲν γὰρ* [9]) *ἐν μέρει τινὶ τῆς ὕλης τῷ κρείττονι εἰπεῖν τις ἐθέλει τὸν θεὸν, πλεῖστον ὅσον μικρότερον αὐτὸν* [10]) *τῆς ὕλης λέγει·* [11]) *εἴγε μέρος* [12]) *αὐτῆς ὅλον ἐχώρησε τὸν θεὸν. Εἰ δὲ ἐν πᾶσιν εἶναι λέγοι, καὶ δι' ὅλης κεχωρηκέναι τῆς ὕλης, πῶς ταύτην ἐδημιούργησε, φρασάτω* [13]).

---

[1]) Edd. Philocal. „*πρὸ τῆς ὕλης.*"

[2]) Edd. Philocal. paulo amplius: *τῇ ὕλῃ ἀτάκτως φέρεσθαι, καὶ μὴ ἵστασθαι, μήτε μένειν αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ· ἀνάγκη τοῦ, ἐν ᾧ ἐστιν, ἄλλοτε ἄλλως φερομένου. Πρὸς δὴ τούτοις" κτλ.*

[3]) Edd. Philocal. „*ἀνάγκη εἰπεῖν.*"

[4]) Edd. Philocal. „*Εἰ γὰρ ἦν ποτε ἄκοσμος ἡ ὕλη.*"

[5]) Edd. Philocal. „*τρέπεσθαι.*" — Eaedem, Tarino duce, in notis: „libri editi: *τρέψαι.*"

[6]) Edd. Philocal. „*ὅτε καὶ ἐν*" *κτλ.*

[7]) Edd. Philocal. „*τοῦτον ἐροίμην τὸν λόγον.*

[8]) Edd. Philocal. „*ἢ ἐν μέρει τινὶ τῆς ὕλης ἦν. Εἰ μὲν γὰρ ἐν μέρει τινὶ τῆς ὕλης εἰπεῖν τις ἐθέλει" κτλ.*

[9]) Edd. Philocal. in notis: „Codd. *οὖν.*"

[10]) Deest „*αὐτὸν*" in edd. Philocaliae.

[11]) Edd. Philocal., Tarino duce, in notis: „libri editi: *λέγει, εἰ δὲ μέρος" κτλ.*

[12]) Edd. Philocal. „*μέρος αὐτῆς ὅλον ἐχώρησεν αὐτόν. Εἰ δὲ ἐν πάσῃ εἶναι λέγει τῇ ὕλῃ, πῶς ταύτην ἐδημιούργει.*"

[13]) Edd. Philoc., Tarino duce, in notis: „libri editi: *φραστέον.*"

Ἀνάγκη γάρ, συστολήν [1]) τινα τοῦ θεοῦ λέγειν, ἧς γενομένης ἐδημιούργει ἐκεῖνο, ἀφ' οὗ ὑπεχώρησεν· ἢ καὶ ἑαυτὸν τῇ ὕλῃ συνδημιουργεῖν, οὐκ ἔχοντα ὑποχωρήσεως τόπον. Εἰ δὲ τὴν ὕλην ἐν [2]) θεῷ εἶναί τις λέξει, ὁμοίως ἐξετάζειν δεῖ, πότερον ὡς διϊσταμένου αὐτοῦ [3]) ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ὥσπερ ἐν ἀέρι ζῶα ὑπάρχει, [4]) διαιρουμένου καὶ μεριζομένου αὐτοῦ εἰς ὑποδοχὴν τῶν γινομένων ἐν [5]) αὐτῷ· ἢ ὡς ἐν τόπῳ, τουτέστιν [6]) ὥσπερ ἐν γῇ ὕδωρ. Εἰ μὲν γὰρ εἴποι [7]) τις ὡς ἐν ἀέρι, μεριστὸν ἀνάγκη τὸν θεὸν εἰπεῖν. Εἰ δὲ ὥσπερ ἐν γῇ ὕδωρ· [8]) ἦν δὲ ἄτακτος ἡ ὕλη καὶ ἀκόσμητος· πρὸς δὴ τούτοις ἔχουσα [9]) τὰ κακά· τὸν θεὸν λέγειν ἀνάγκη τόπον [10]) εἶναι τούτων τῶν τε ἀκοσμήτων καὶ τῶν κακῶν. Ὅπερ οὐκ εὔφημον εἶναί μοι δοκεῖ, ἐπισφαλὲς δὲ μᾶλλον.

ΔΡΟΣ. [11]) Οὐαλεντῖνος, ὅπως δείξῃ ἀναίτιον τὸν θεόν, τῇ ὕλῃ προσῆψε τὰ κακά, καὶ ἵνα ὁ μὲν θεὸς ἀναίτιος ᾖ, ἡ δὲ ὕλη αἰτία.

---

[1]) Edd. Phical. „ἢ συστολήν τινα."

[2]) Edd. Philoc. „ἐν τῷ θεῷ."

[3]) Edd. Philoc. „αὐτοῦ ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ ὥσπερ ἐν ἀέρι ζώων ὑπάρχει γένη" κτλ.

[4]) Wetst. in textu: „ὑπάρχειν," in marg. vero: „lege: ὑπάρχει."

[5]) Edd. Philocal., Tarino duce, in notis: „libri editi: ἑαυτῷ."

[6]) Deest „τουτέστιν" in edd. Philocaliae.

[7]) Edd. Philocal. „εἴπωμεν ὡς ἐν ἀέρι."

[8]) Edd. Philocal. „τὸ ὕδωρ."

[9]) Edd. Philocal. „ἔχουσα καὶ κακά."

[10]) Edd. Philocal. „τόπον εἶναι τῶν ἀκοσμήτων καὶ τῶν κακῶν."

[11]) Desunt in Philocalia verba: „ΔΡΟΣ. Οὐαλεντῖνος, ὅπως δείξῃ ἀναίτιον τὸν θεόν, τῇ ὕλῃ προσῆψε τὰ κακά, καὶ ἵνα ὁ μὲν θεὸς ἀναίτιος ᾖ, ἡ δὲ ὕλη αἰτία, et nomen Adamantii. Etiam in seqq. nomina interloquentium omissa sunt."

ΑΔΑΜ. Ὕλην [1]) συνεῖναι θέλεις, ἵνα μὴ τῶν κακῶν ποιητὴν εἴποις [2]) τὸν θεόν. Καὶ τοῦτο φεύγειν προαιρούμενος, λόγῳ [3]) ψιλῷ μόνον δοκεῖς φεύγειν, ἔργῳ δὲ ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος δοχεῖον αὐτὸν καὶ [4]) δημιουργὸν τῶν [5]) κακῶν τὸν θεὸν ἀποφαίνῃ [6]). Εἰ μὲν οὖν τὴν ὕλην ἐκ τῶν ὑποστάντων γενητῶν θέλεις [7]) ὑπονοεῖν καὶ ἀγένητον ὑπάρχειν αὐτήν. Ἐπεὶ δὲ τὴν τῶν κακῶν γένεσιν αἰτίαν [8]) φὴς εἶναι, διὰ τοῦτο ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν [9]) τούτων ἔρχεσθαι δοκῶ. Φανεροῦ γὰρ γενομένου [10]) τοῦ λόγου, καθ' ὃν τρόπον ἐστὶ τὰ κακά· καὶ ὅτι οὐχ οἷόν τέ ἐστιν εἰπεῖν, αἴτιον [11]) τῶν κακῶν τὸν θεόν, ἐκ τοῦ ὕλην αὐτῷ ὑποτιθέναι· τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν ἀναιρεῖσθαί [12]) μοι δοκεῖ. Ἔφης

---

1) Edd. Philocal. „Ὕλην γὰρ εἶναι θέλεις, ἵνα" *κτλ.*

2) Edd. Philocal. „εἴπῃς."

3) Desunt in Philocal. verba: „λόγῳ ψιλῷ μόνον δοκεῖς φεύγειν, ἔργῳ δὲ ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος."

4) Desunt in Philocal. verba: „καὶ δημιουργόν."

5) Edd. Philocal. „τῶν κακῶν εἶναι λέγεις. Εἰ μὲν οὖν" *κτλ.*

6) Wetst. in textu: „ἀποφαίνει," ad marginem: „lege: ἀποφαίνῃ."

7) R. in notis, Wetsten. duce, recte: „Aliquid deesse videtur in textu, qui admodum hoc in loco corruptus est. Alia substituit Philocalia: ἐκ τῶν ὑποστάντων γενητῶν, ἀγέννητον ὑπονοεῖν ὑπάρχειν ἔλεγες, πολὺν ἂν περὶ αὐτῆς ἐποιησάμην λόγον, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ, ὅτι ἀδύνατον ὑπάρχειν αὐτήν."

8) Edd. Philocal. „αἰτίαν ἔφησθα τῆς τοιαύτης ὑπονοίας εἶναι, διὰ τοῦτο" *κτλ.*

9) Edd. Philocal. „ἐξέτασιν ταύτην ἔρχεσθαί μοι δοκῶ· φανεροῦ" *κτλ.*

10) Edd. Philocal. in textu: „γενομένου μοι τοῦ" *κτλ.*, in notis: „in libris deest *μοι.*"

11) Edd. Philocal. „ἀναίτιον."

12) Edd. Philocal. in textu: „ἀναιρεῖσθαι νόει. Φὴς τοίνυν" *κτλ.*, in notis: „libri: ἀναιρεῖσθαί μοι δοκεῖ."

τοίνυν, ἄποιον ὕλην συνυπάρχειν τῷ θεῷ, ἐξ ἧς τὴν [1]) τοῦ κόσμου γένεσιν ἐδημιούργησε;

ΔΡΟΣ. Οὕτω [2]) φημί.

ΑΔΑΜ. Ἐξ [3]) ἀνάγκης καὶ χωρητὸν λέγειν αὐτὸν δεῖ, καὶ μερικὸν, καὶ πρὸς τῆς ὕλης περιγραφόμενον· ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμοίως αὐτὸν τῇ ὕλῃ ἀτάκτως φέρεσθαι δεῖ· μὴ ἵστασθαι δὲ, μηδὲ μένειν αὐτὸν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ, ἀνάγκη. Οὐκοῦν εἰ ἄποιος ἐτύγχανεν [4]) ὕλη, γέγονε δὲ κόσμος πρὸς τοῦ θεοῦ, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ αἱ ποιότητες, τῶν [5]) ποιοτήτων γέγονε ποιητὴς ὁ θεός. Ἐπεὶ [6]) δὲ ἀναγινωσκομένου πρόσθεν ἤκουον, ὡς ἀδύνατον ἐξ [7]) οὐκ ὄντων τι γίνεσθαι· πρὸς τὴν ἐρώτησιν [8]) ἀπόκριναι τὴν ἐμήν. Δοκεῖ [9]) σοι τὰς τοῦ κόσμου ποιότητας μὴ ἐξ ὑποκειμένων ποιοτήτων γεγονέναι;

ΔΡΟΣ. Δοκεῖ.

ΑΔΑΜ. Ἕτερον δὲ παρὰ τὰς οὐσίας ὑπάρχειν αὐτάς;

ΔΡΟΣ. Ἕτερον παρὰ τὰς οὐσίας λέγω.

---

[1]) Edd. Philoc. „τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσιν" κτλ.

[2]) Edd. Philocal. „Οὕτω μοι δοκεῖ."

[3]) Desiderantur in Philocal. verba: „Ἐξ ἀνάγκης — δεῖ, καὶ μερικὸν, καὶ πρὸς — περιγραφόμενον· ἀλλὰ μὴν — φέρεσθαι δεῖ· μὴ ἵστασθαι δὲ, μηδὲ μένειν αὐτὸν ἐφ᾽ ἑαυτοῦ, ἀνάγκη."

[4]) Edd. Philocal. „ἐτύγχανεν ἡ ὕλη."

[5]) Edd. Philocal. „τῶν ποιοτήτων ποιητὴς γέγονεν ὁ θεός; Οὕτως ἔχει. Ἐπεὶ δέ σου καὶ λέγοντος ἔμπροσθεν ἤκουσα."

[6]) Wetst. in textu: „Ἐπειδή," ad marg. vero: „alias: Ἐπεὶ δέ" κτλ.

[7]) Edd. Philocal. „ἐξ οὐκ ὄντων γίνεσθαί τι."

[8]) Wetst. in textu: „ἀπόκρισιν," ad marg. vero: „alias: ἐρώτησιν."

[9]) Edd. Philocal. „καὶ σοὶ τὰς τοῦ κόσμου ποιότητας μὴ ἐξ ὑποκειμένων ποιοτήτων γενέσθαι δοκεῖ, ἕτερον δέ τι παρὰ τὰς οὐσίας ὑπάρχειν αὐτάς; Οὕτως ἔχει. Εἰ οὖν μὴ ἐξ ὑποκειμένων ποιοτήτων" κτλ.

ΑΔΑΜ. Οὐκοῦν εἰ μήτε ἐξ ὑποκειμένων ποιοτήτων τὰς ποιότητας ἐδημιούργησεν ὁ θεὸς, μήτε ἐκ τῶν οὐσιῶν ὑπάρχουσιν, [1]) τῷ μήτε [2]) οὐσίας αὐτὰς [3]) εἶναι· ἐκ μὴ ὄντων αὐτὰς ὑπὸ θεοῦ γεγονέναι, ἀνάγκη εἰπεῖν. Ὅθεν περιττῶς δοκεῖς λέγειν, [4]) ἀδύνατον εἶναι δοξάζειν, ἐξ οὐκ ὄντων γεγονέναι [5]) πρὸς τοῦ θεοῦ. [6])

ΟΥΑΛΗΣ [7]) δὲ, τί; ἔφη. Ἐν τούτῳ ἀφυῶς συνέθετο Δροσέριος, ἄποιον τὴν ὕλην ὑποθέμενος.

ΑΔΑΜ. Τί οὖν φὴς, συνυπάρχειν τὰς ποιότητας τῇ ὕλῃ;

ΟΥΑΛ. Ἐμοὶ [8]) ἡ ὕλη ποιότητας ἀνάρχους ἔχειν

---

[1]) Deest „ὑπάρχουσιν" in edd. Philocaliae.

[2]) Edd. Philocal. „μηδέ."

[3]) Edd. Philocal. „αὐτὰς εἶναι ἐκ μὴ ὄντων, αὐτὰς ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγονέναι εἰπεῖν ἀναγκαῖον· ὅθεν περιττῶς ἐδόκεις μοι λέγειν."

[4]) Edd. Philocal., Tarino duce, in notis: „libri: συλλελογίσθαι."

[5]) Edd. Philocal. „γεγονέναι τι πρὸς τοῦ" κτλ.

[6]) Wetsten. ad marginem: „hucusque Philocalia." Idem vero in notis: „non solummodo usque ad haec verba producuntur Origenis disputata: sed in sequentibus ejusdem dialogi plura occurrunt, quamquam varie distracta. Quod ostendere non pigrabor."

[7]) Sic Wetst. in textu. Idem in notis: „ad marginem Cod. Mscr. haec habet: *Οὐάλεντος, ἄλλου ἀθέου δόγμα, ὅτι οὐ συνυπῆρχον τῇ ὕλῃ αἱ ποιότητες. Οὐαλεντῖνος γὰρ οὐ συνυπάρχειν ταύτας ληρεῖ, ὥσπερ δὴ οὗτος. Ἡμεῖς δὲ ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα φαμὲν γενέσθαι παρὰ θεοῦ.* In Philocal. deinde alia sequuntur verba: quae tamen, quod ad sensum, fere coincidunt cum iis, quae a Valente, Droserio, et Adamantio disputantur." — Ed. Ruaei: „Οὐάλης δὲ, τί ἔφη; ἐν τούτῳ" κτλ.

[8]) Edd. Philocal. „ἐμοὶ γὰρ ἡ ὕλη ἀνάρχως ποιότητας ἔχειν δοκεῖ· οὕτω γὰρ καὶ τὰ κακά" κτλ. — Cfr. Philocal. ex ed. Spencer. pag. 86. et pag. 87., ex ed. Tarini pag. 389.

δοκεῖ. Οὕτως γὰρ καὶ κακὰ ἐκ τῆς ἀποῤῥοίας αὐτῆς εἶναι λέγω, ἵνα τῶν κακῶν ὁ μὲν θεὸς ἀναίτιος ᾖ, τούτων[1]) *δὲ πάντων ἡ ὕλη αἰτία.*

ΑΔΑΜ. Οὐδὲ τῷ ἰδίῳ διδασκάλῳ Οὐαλεντίνῳ Οὐάλης πείθεται, ἀνατρέπων αὐτοῦ τὸ δόγμα.

ΟΥΑΛ. Τί ἀνέτρεψα;

ΑΔΑΜ. Οὐαλεντῖνος δημιουργὸν τῆς ὕλης τὸν θεὸν ἀπεκρίνατο· σὺ δὲ φῂς, καὶ οὐσιῶν ποιότητας τὴν ὕλην ἀνάρχους ἔχειν. Τίνος οὖν ἔσται ποιητὴς καὶ δημιουργὸς ὁ θεός;

ΟΥΑΛ. Ὁ θεὸς δημιουργός ἐστι τοῦ κόσμου.

ΕΥΤΡ. Οὐάλης μέχρι λόγου μόνον δημιουργὸν βούλεται λέγειν τὸν θεόν.

ΟΥΑΛ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Φῂς τὴν ὕλην συνυπάρχειν τῷ θεῷ, συνυπάρχειν δὲ καὶ τὰς ποιότητας. Εἰ προϋπῆρχεν ἡ ὕλη, συνυπῆρχον δὲ καὶ αἱ ποιότητες, περισσὸν τὸ λέγειν δημιουργὸν τὸν θεόν· καὶ εὑρεθήσεται Οὐαλεντῖνος κακῶς ὁρισάμενος, ἢ Οὐάλης, μᾶλλον δὲ ἀμφότεροι.

ΑΔΑΜ. Βραχέα ἐρωτηθεὶς ἀποκρινάσθω Οὐάλης.

ΟΥΑΛ. Λέγε.

ΑΔΑΜ. Τίνα[2]) *τρόπον δημιουργὸν φῂς τὸν θεὸν; Πότερον, ὅτι τὰς οὐσίας ἔτρεψεν, εἰς τὸ μηκέτι ὑπάρχειν, ὅπερ ἦσάν ποτε, ἀλλ' ἑτέρας παρὰ ταύτας γενέσθαι; ἢ, ὅτι τὰς μὲν οὐσίας ἐφύλαξεν ἐκείνας, αἵπερ ἦσαν, τὰς δὲ ποιότητας ἔτρεψεν αὐτῶν;*

---

[1]) Edd. Philocal. „*τούτων δ' ἁπάντων.*"

[2]) Edd. Philocal. „*Τίνι τρόπῳ δημιουργὸν εἶναι λέγεις τὸν θεὸν; Πότερον ὅτι — μηκέτι ὑπάρχειν, αἵπερ ἦσάν ποτε, ἀλλ' ἑτέρας παρ' αὐτὰς γενέσθαι; ἢ ὅτι — ἐφύλαξεν ἐκεῖνος, αἵπερ ἦσαν πρὸ τοῦ, τὰς δέ*" *κτλ.* — Cfr. Philocal. ex ed. Tarini pag. 390., ex ed. Spenceri pag. 87.

ΟΥΑΛ. Οὐ [1]) δοκεῖ μοι ἀλλαγήν [2]) τινα τούτων πεποιηκέναι, τροπὴν δέ τινα τῶν ποιοτήτων γεγονέναι φημὶ, [3]) καθ' ἃς δημιουργὸν εἶναι λέγω τὸν θεόν. Καὶ [4]) ὥσπερ, εἰ τύχοι λέγειν, οἰκίαν [5]) ἐκ λίθων γεγονέναι, ἐφ' ὧν οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς οὐκέτι λίθοι [6]) μένουσι, τῇ οὐσίᾳ γενόμενοι· οὕτω μοι δοκεῖ, τὸν θεὸν, ὑπομενούσης τῆς οὐσίας, τροπήν τινα τῶν ποιοτήτων αὐτῆς πεποιηκέναι· καθ' [7]) ἣν τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσιν ὑπὸ [8]) τοῦ θεοῦ γεγονέναι λέγω.

ΑΔΑΜ. Ἐπεὶ [9]) τοίνυν τροπήν τινα ποιοτήτων

---

[1]) Edd. Philocal. „Οὔτι μοι δοκεῖ ἀλλαγήν τινα οὐσιῶν γεγονέναι· καὶ γὰρ ἄτοπον τοῦτό μοι λέγειν φαίνεται· τροπήν“ κτλ. — Cfr. Philoc. loc. laud.

[2]) Cod. Mscr. Thomae Gale male: „ἀγάπην.“ R.

[3]) Wetsten. in textu: „καθόπερ,“ in notis vero: „Philocal, optime: καθ' ἅς.“

[4]) Wetst. in notis: „καθάπερ.“

[5]) Edd. Philoc. „ἐκ λίθων οἰκίαν γεγονέναι.“ — Cfr. Philoc. loc. laud.

[6]) Edd. Philocal. clarius et plenius: „λίθοι μένουσι τῇ οὐσίᾳ, οἰκία γενόμενοι οἱ λίθοι. Τῇ γὰρ ποιότητι τῆς συνθέσεως τὴν οἰκίαν γεγονέναι φημί· τραπείσης δηλονότι τῆς προτέρας τῶν λίθων ποιότητος. Οὕτω μοι δοκεῖ καὶ τὸν θεόν“ κτλ. — Cfr. Philoc. ex ed. Tarini p. 391., ex ed. Spenc. pag. 87.

[7]) Wetst. in textu: „καθώς,“ ad marg. vero atque in notis: „Picus legit: καθ' ἥν, quomodo et Philocal. et Mscr. Basil. habent.“

[8]) Edd. Philocal. „πρὸς τοῦ θεοῦ γεγονέναι φημί.“ — Cfr. Philoc. loc. laud.

[9]) Wetsten. in notis: „desunt verba: Ἐπεὶ τοίνυν τροπήν τινα ποιοτήτων πρὸς τοῦ θεοῦ γεγονέναι φῄς, in Tarini graeco: etiam in Mscr. Basil. Et tamen Tarinus verba latina exhibuit in sua Philocalia. Forsan ex alio Codice, ut refert in notis. Itaque Spencerus redintegravit. Sequentia multimode variant: et quia personae colloquentes in Philocal. non expressae, nec verba eorum certis membris distincta sunt, saepe colliquescunt Valentis et Origenis dicta.“

πρὸς τοῦ θεοῦ γεγονέναι φῂς, ἀπόκριναί μοι βραχέα πυθέσθαι προαιρουμένῳ. [1])

ΟΥΑΛ. Λέγε δή.

ΑΔΑΜ. Τὰ κακὰ, ποιότητες οὐσιῶν σοι δοκοῦσιν εἶναι, ἢ οὐσίαι;

ΟΥΑΛ. Ποιότητες οὐσιῶν.

ΑΔΑΜ. Ἄνωθεν δὲ ἦσαν αἱ ποιότητες αὗται ἐν τῇ ὕλῃ; ἢ ἀρχὴν ἔσχον τοῦ εἶναι;

ΟΥΑΛ. Συνεῖναί φημι ἀγενήτως τῇ ὕλῃ ταύτας τὰς ποιότητας.

ΑΔΑΜ. Οὐχὶ δὲ θεὸν φῂς τροπήν τινα τῶν ποιοτήτων πεποιηκέναι;

ΟΥΑΛ. Τοῦτό φημι.

ΑΔΑΜ. Εἰς τὸ κρεῖττον ἔτρεψεν, ἢ εἰς τὸ χεῖρον;

ΟΥΑΛ. Δηλονότι εἰς τὸ κρεῖττον.

ΑΔΑΜ. Οὐκοῦν εἰ ποιότητες ὕλης τὰ κακὰ, τὰς δὲ ποιότητας αὐτῆς εἰς [2]) *τὸ κρεῖττον ἔτρεψε· πόθεν τὰ κακὰ, ζητεῖν ἀνάγκη. Οὐ γὰρ ἔμειναν αἱ ποιότητες, ὁποῖαι* [3]) *ἦσαν τῇ φύσει. Εἰ* [4]) *μὲν πρότερον οὐκ ἦσαν*

---

[1]) Edd. Philocal. „*βουλομένῳ. Λέγε δὲ ὁμοίως, εἰ καὶ σοὶ δοκεῖ τὰ κακὰ ποιότητας εἶναι τῶν οὐσιῶν. Δοκεῖ. Ἄνωθεν δὲ ἦσαν αἱ ποιότητες αὗται ἐν τῇ ὕλῃ, ἢ ἀρχὴν ἔσχον τοῦ εἶναι; Ἀεὶ εἶναί φημι ἀγεννήτως τῇ ὕλῃ ταύτας τὰς ποιότητας. Οὐχὶ δὲ τὸν θεὸν φῂς τροπήν τινα τῶν ποιοτήτων πεποιηκέναι; Τοῦτο δέ φημι. Πότερον οὖν εἰς τὸ κρεῖττον, ἢ εἰς τὸ χεῖρον; Εἰς τὸ κρεῖττον λέγειν μοι δοκεῖ. Οὐκοῦν εἰ ποιότητες*" *κτλ.* — Cfr. Philoc. loc. laud.

[2]) Wetst. in textu: „*εἰ,*" ad marg. vero: „lege: *εἰς.*"

[3]) Edd. Philocal. „*ὁποῖαί ποτε ἦσαν τὴν φύσιν.*" — Cfr Philocal. ex ed. Tarin. pag. 391., ex ed. Spenc. pag. 88.

[4]) Edd. Philocal. „*ἢ εἰ μὲν — ἦσαν ποιότητες*" *κτλ.* — Cfr. Philocal. ex ed. Tarin. p. 392., ex ed. Spencer. pag. 88. — Wetst. in notis: „Mscr. quoque Basil. *ἢ εἰ μέν*" *κτλ.*

αἱ ποιότητες κακαί· ἐκ δὲ τοῦ τραπῆναι πρὸς τοῦ θεοῦ τὰς πρώτας [1]) *τοιαύτας περὶ τὴν ὕλην γεγονέναι, δηλονότι τὰς κακάς.*

ΟΥΑΛ. Ὡς ἐπιλησθεὶς τοῦ ὅρου Οὐαλεντίνου, οὕτως διάκεισαι. Ἔφη γὰρ, ὕλην εἶναι ἄτακτον καὶ ἀνείδεον· ἐκ ταύτης τὰ μὲν κρείττονα ἔτρεψε, τὰ δὲ ὅσα τρυγώδη ἐτύγχανεν, οὐκ ὄντα εὔχρηστα πρὸς δημιουργίαν, ταῦτα κατέλειψε, κατὰ μηδὲν αὐτῷ προσήκοντα. Ὅθεν δοκεῖ μοι σπείρειν τὰ κακά.

ΑΔΑΜ. Τὰ καλὰ τῆς ὕλης, ὡς ἔφης, μόνα ἔτρεψε· τὰ δὲ [2]) *κακὰ ταῦτα εἴασεν;*

ΟΥΑΛ. Οὕτως ἔχει.

ΕΥΤΡ. Σφόδρα ἄπορος καὶ ἀνόητος πρότασις, ἡ ὑπὸ Οὐαλεντίνου καὶ Οὐάλεντος προτεθεῖσα. Ζητητέον γὰρ, πότερον δυνάμενον μὲν τὰ κακὰ ἀνελεῖν, οὐ βουληθέντα δὲ, ἢ τὸ δύνασθαι μὴ ἔχοντα; Εἰ μὲν γὰρ δυνάμενον λέξετε, [3]) *οὐ βουληθέντα δὲ, αὐτὸν αἴτιον* [4]) *τῶν κακῶν εἰπεῖν ἀνάγκη· ὅτι δυνάμενος ποιῆσαι μὴ εἶναι κακὰ, συνεχώρησεν αὐτὰ μένειν, ὡς ἦν· καὶ μάλιστα, ὅτε* [5]) *δημιουργεῖν τὴν ὕλην ἤρξατο. Εἰ γὰρ*

---

[1]) Edd. Philocal. „*πρώτας, τοιαύτας περὶ τὴν ὕλην γεγονέναι ποιότητας φῂς, αἴτιος ἔσται τῶν κακῶν ὁ θεὸς, τρέψας τὰς οὐκ οὔσας ποιότητας κακὰς, εἰς τὸ εἶναι κακάς· ἢ τὰς μὲν κακὰς ποιότητας εἰς τὸ κρεῖττον οὐ δοκεῖ σοι τρέψαι τὸν θεόν· τὰς δὲ λοιπὰς καὶ μόνας, ὅσαι διάφοροι ἐτύγχανον τῆς διακοσμήσεως ἕνεκα πρὸς τοῦ θεοῦ τετράφθαι λέγεις; Οὕτως ἄνωθεν εἶχον ἐγώ. Πῶς τοίνυν τὰς τῶν φαύλων ποιότητας ὡς εἶχον καταλελοιπέναι λέγεις; Πότερον δυνάμενον μὲν κἀκείνας ἀνελεῖν*“ *κτλ.* — Cfr. Philocal. loc. laud.

[2]) Deest „*δέ*“ in ed. R.

[3]) Edd. Philocal. „*λέγεις.*“ — Cfr. Philoc. loc. laud

[4]) Edd. Philocal. „*αἴτιον τούτων εἰπεῖν*“ *κτλ.* — Cfr. Philocal. loc. laud.

[5]) Wetstenius: „*ὅτι.*“

μηδόλως [1]) *ἔμελεν αὐτῷ τῆς ὕλης, οὐκ ἂν αἴτιος* [2]) *ἦν, εἰ συνεχώρει μένειν. Ἐπειδὴ δὲ μέρος αὐτῆς οὕτως εἴα, δυνάμενος κἀκεῖνο τρέπειν εἰς τὸ κρεῖττον· αἴτιός ἐστιν τῶν κακῶν, καταλιπὼν μέρος ὕλης εἶναι πονηρὸν, ἐπ' ὀλέθρῳ οὗ ἐδημιούργησε μέρους. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ μέγιστα κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἠδικῆσθαί μοι δοκεῖ· τοῦτο ὅπερ κατεσκεύασε τῆς ὕλης μέρος, ἀντιλαμβανόμενον* [3]) *τῶν κακῶν. Εἰ γάρ τις ἐξετάζοι ἐπ' ἀκριβὲς τὰ πράγματα, χαλεπώτερον εὑρήσει* [4]) *νῦν τὴν ὕλην πεπονθυῖαν τῆς προτέρας ἀκοσμίας. Πρὶν γὰρ αὐτὴν διακριθῆναι, τὸ* [5]) *μηδὲ αἴσθεσθαι τῶν κακῶν παρῆν αὐτῇ· νῦν* [6]) *δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν αὐτῆς αἴσθησιν λαμβάνει τῶν* [7]) *κακῶν· καὶ τοῦθ' ὅπερ ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῆς ὕλης πρὸς τοῦ θεοῦ γεγονέναι λέγεις, εὑρισκέναι*

---

[1]) Edd. Philocal. distinctius: „*μηδ' ὅλως.*" — Cfr. Philocal. loc. laud.

[2]) Edd. Philocal. „*αἴτιος ἦν ὧν συνεχώρει μένειν· ἐπεὶ δὲ μέρος μέν τι αὐτῆς δημιουργεῖ, μέρος δέ τι οὕτως ἐᾷ, δυνάμενος κἀκεῖνο τρέπειν εἰς τὸ κρεῖττον, αἰτίαν ὀφλισκάνειν ἄξιος εἶναί μοι δοκεῖ, καταλιπὼν μέρος*" *κτλ.* — Cfr. Philoc. ex ed. Tarini pag. 392. et 393., ex ed. Spenceri p. 88.

[3]) Edd. Philocal. „*ἀντιλαμβανόμενον τανῦν τῶν κακῶν.*" — Cfr. Philocal. loc. laud.

[4]) Edd. Philocal. „*νῦν εὑρήσει τὴν ὕλην.*" — Cfr. Philocal. loc. laud.

[5]) Edd. Philocal. „*τὸ μηδ' αἰσθέσθαι,*" Wetstenius: „*τῇ μηδὲ αἴσθεσθαι.*" — Cfr. Philocal. loc. laud.

[6]) Edd. Philocal. „*νυνὶ δέ.*" — Cfr. Philoc. loc. laud.

[7]) Edd. Philocal. „*τῶν κακῶν. Καί μοι ἐπ' ἀνθρώπου λάβε τὸ παράδειγμα. Πρὶν γὰρ εἰκονισθῇ, καὶ ζῶον γένηται τῇ τοῦ δημιουργοῦ τέχνῃ, τὸ μηδενὸς ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν κακῶν παρὰ τῆς φύσεως εἶχεν· ἀφ' οὗ δὲ πρὸς τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος γίνεται, καὶ τὴν αἴσθησιν τοῦ προσπελάζοντος κακοῦ προσλαμβάνει· καὶ τοῦθ' ὅπερ*" *κτλ.* — Cfr. Philocal. loc. laud.

μᾶλλον ἐπὶ τῷ χείρονι προσγινόμενον αὐτῇ. Εἰ δ᾽ ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι τὸν θεὸν ἀνελεῖν [1]) *τὰ* [2]) *κακὰ, τὸ μὴ πεπαῦσθαι λέγεις, ἀδύνατον τὸν θεὸν φῂς* [3]) *ὑπάρχειν· τὸ δὲ ἀδύνατον, ἤτοι* [4]) *τῇ φύσει ἀσθενὲς, ἢ τῷ νικᾶσθαι τῷ φόβῳ, δεδουλωμένον πρός τινος κρείττονος.* [5]) *Ἄλλως δὲ καὶ μείζονα λέξεις τοῦ θεοῦ τὰ κακὰ, νικῶντα τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ τὴν ὁρμήν. Ὅπερ ἄτοπον εἶναί μοι λέγειν περὶ θεοῦ δοκεῖ. Διὰ τί γὰρ οὐχὶ μᾶλλον ταῦτ᾽* [6]) *ἔσονται θεοὶ, κατὰ τὸν Οὐαλεντίνου λόγον, νικᾷν δυνάμενα τὸν θεόν; εἴπερ θεὸν ἐκεῖνόν φαμεν, ὃς τὴν ἁπάντων ἐξουσίαν* [7]) *ἔχει.*

---

[1]) Wetst. in notis: „deest in nostro Codice: *ἀνελεῖν.*“

[2]) Sic recte Philocalia. Apud Wetsten. desunt verba: „*τὸ μὴ πεπαῦσθαι λέγεις.*“

[3]) Edd. Philoc. „*φήσεις.*“ — Cfr. Philoc. loc. laud.

[4]) Edd. Philocal. „*ἤτοι τῷ φύσει αὐτὸν ἀσθενῆ εἶναι ἔσται· ἢ τῷ νικᾶσθαι.*“ — Cfr. Philoc. loc. laud.

[5]) Edd. Philocal. plenius ac planius: „*κρείττονος. Εἰ μὲν οὖν τὸν θεὸν φύσει ἀσθενῆ ὄντα τολμήσεις εἰπεῖν, περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς κινδυνεύειν μοι δοκεῖς· εἰ δὲ τῷ νικᾶσθαι φόβῳ πρὸς τοῦ μείζονος, μείζονα ἔσται τοῦ θεοῦ τὰ κακὰ νικῶντα τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ τὴν ὁρμήν. Ὅπερ ἄτοπον*“ *κτλ.* — Cfr. Philocal. loc. laud.

[6]) Edd. Philocal. „*ταῦτα ἔσονται θεοὶ, νικᾷν, κατὰ τὸν λόγον τὸν σὸν, δυνάμενα τὸν θεόν; εἴπερ θεὸν ἐκεῖνό φαμεν, ὅπερ τὴν ἁπάντων ἐξουσίαν ἔχει.*“ — Cfr. Philocal. ex ed. Tarini pag. 394., ex ed. Spenc. pag. 88. et 89.

[7]) Edd. Philocal. verbis: „*ἐξουσίαν ἔχει,*“ haec addunt: „*Βραχέα δέ σου καὶ περὶ τῆς ὕλης αὐτῆς πυθέσθαι βούλομαι. Καί μοι φέρων λέγε, πότερον ἁπλῆ τις ἦν ὕλη, ἢ σύνθετος. Ἡ γὰρ διαφορὰ τῶν γεγονότων εἰς τοιαύτην με περιΐστησιν ἐξέτασιν τοῦδε τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ ἁπλῆ τις ἐτύγχανεν ἡ ὕλη καὶ μονοειδὴς, σύνθετος δὲ ὁ κόσμος, καὶ ἐκ διαφορῶν οὐσιῶν τε καὶ κράσεων τὴν σύστασιν ἔχει· τὸ γὰρ σύνθετον*

ΔΡΟΣ. Ἀσφαλέστερον ὀφείλει ζητηθῆναι, πόθεν τὰ κακά. Ἐὰν γὰρ εἴπωμεν, ὕλην συνεῖναι τῷ θεῷ,

---

ἁπλῶν τινων μίξιν μηνύει. Εἰ δ' αὖ πάλιν τὴν ὕλην σύνθετον λέγειν ἐθέλοις, πάντως ἐξ ἁπλῶν τινων συντεθεῖσθαι φήσεις· εἰ δὲ ἐξ ἁπλῶν συνετέθη, ἦν ποτε καθ' ἑαυτὰ τὰ ἁπλᾶ, ὧν συντεθέντων γέγονεν ἡ ὕλη· ἐξ οὗπερ καὶ γεννητὴ οὖσα δείκνυται. Εἰ γὰρ σύνθετος ἡ ὕλη, τὰ δὲ σύνθετα ἐξ ἁπλῶν τὴν σύστασιν ἔχει, ἦν ποτε καιρὸς, ὅτε ἡ ὕλη οὐκ ἦν, τουτέστι πρὶν τὰ ἁπλᾶ συνελθεῖν· εἰ δὲ ἦν ποτε καιρὸς, ὅτε ἡ ὕλη οὐκ ἦν, οὐκ ἦν δέ ποτε καιρὸς, ὅτε τὸ ἀγέννητον οὐκ ἦν, οὐκ ἔσται ἀγέννητος ἡ ὕλη· τὸ δ' ἐντεῦθεν ἔσται πολλὰ τὰ ἀγέννητα. Εἰ γὰρ ἦν ἀγέννητος ὁ θεὸς, καὶ τὰ ἁπλᾶ, ἐξ ὧν ἡ ὕλη συνετέθη, οὐκ ἔσται δύο μόνα τὰ ἀγέννητα. Δοκεῖ δέ σοι μηδὲν τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτῷ ἀντικεῖσθαι; Δοκεῖ. Ἀντίκειται δὲ τῷ περὶ τὸ ὕδωρ; Ἀντικεῖσθαί μοι φαίνεται. Ὁμοίως δὲ τῷ φωτὶ τὸ σκότος; Καὶ τὸ ψυχρὸν τῷ θερμῷ; Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῷ ξηρῷ τὸ ὑγρόν; Οὕτως ἔχειν μοι δοκεῖ. Οὐκοῦν, εἰ μηδὲν τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτῷ ἀντίκειται, οὐκ ἔσονται ὕλη μία, οὐδὲ μὴν ἐξ ὕλης μιᾶς. Ὅμοιον δέ τινα τούτῳ λόγον πάλιν πυθέσθαι βούλομαι. Δοκεῖ σοὶ τὰ μέρη μὴ ἀναιρετικὰ τυγχάνειν ἀλλήλων; Δοκεῖ. Εἶναι δὲ τῆς ὕλης μέρη τό τε πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ λοιπά; Οὕτως ἔχω. Τί δέ; Οὐ δοκεῖ σοι ἀναιρετικὸν μὲν εἶναι τοῦ πυρὸς τὸ ὕδωρ, τοῦ δὲ σκότους τὸ φῶς, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τούτοις παραπλήσια; Δοκεῖ. Οὐκοῦν, εἰ τὰ μέρη οὐκ ἔσται ἀλλήλων ἀναιρετικὰ, τὰ δὲ τῆς ὕλης μέρη ἀναιρετικὰ ἀλλήλων ἐστὶν, οὐκ ἔσται ἀλλήλων μέρη. Εἰ δὲ οὐκ ἔσται ἀλλήλων μέρη, οὐκ ἔσονται ὕλης μιᾶς· ἀλλὰ μὴν οὐδ' αὐτὰ ἔσονται ὕλη, τῷ μηδέν τι τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτοῦ ἀναιρετικὸν ὑπάρχειν, κατὰ τὸν τοῦ ἀντικειμένου λόγον· οὐδὲ γάρ ἐστί τι αὐτὸ ἑαυτῷ ἀντικείμενον. Τὰ γὰρ ἀντικείμενα ἑτέροις ἀντικεῖσθαι πέφυκεν· οἷον, τὸ λευκὸν αὐτὸ ἑαυτῷ οὐκ ἀντίκειται, πρὸς δὲ τὸ μέλαν ἀντικείμενον λέγεται· καὶ τὸ φῶς ὁμοίως ἑαυτῷ μὴ ἀντικεῖσθαι δείκνυται,

πολλὰ ἄτοπα παρακολουθήσει ταῖς ἀληθείαις. Εἰ οὖν μήτε ἐξ ὕλης, μήτε ἐκ θεοῦ· πόθεν τὰ κακὰ, ζητεῖν ἀνάγκη.

ΑΔΑΜ. Τὰ [1]) *κακὰ, οὐδὲ κατὰ φύσιν, οὐδὲ κατ' οὐσίαν, οὐδὲ καθ' ὑπόστασίν ἐστιν· ἀλλὰ τρόπῳ γίνονται τὰ κακὰ, ἐκ τῆς αὐτεξουσιότητος.*

ΔΡΟΣ. Ἀλλ' ἐγὼ κατ' οὐσίαν, καὶ καθ' ὑπόστασιν, λέγω εἶναι τὰ κακά· ὁ γὰρ τρόπος ἐπισυμβαίνων ἐστίν.

ΑΔΑΜ. Ἔκθου σαφῶς, ἃ λέγεις, καὶ καθ' ὑπόστασιν εἶναι, καὶ κατ' οὐσίαν.

ΔΡΟΣ. Ὅσα ὁ νόμος ἀπηγόρευσεν, ἐκεῖνα λέγω κακά· οἷον, φόνον, μοιχείαν, κλοπὴν, πορνείαν, καὶ ὅσα ὁ νόμος ἀπαγορεύει.

ΑΔΑΜ. Ἐκ [2]) *τῶν συμβεβηκότων ἐστὶ ταῦτα πάντα· οὔτε γάρ ἐστι φόνος οὐσία, οὔτε πάλιν ἡ μοιχεία, οὔτε τι τῶν ὁμοίων κακῶν· ἀλλ' ὥσπερ* [3]) *οὔτε ἀπὸ τῆς*

πρὸς δὲ τὸ σκότος οὕτως ἔχον φαίνεται. Ἀλλὰ γοῦν ὁμοίως πλεῖστα ὅσα. Εἰ τοίνυν καὶ ὕλη μία τις ἦν, οὐκ ἂν αὐτὴ ἑαυτῇ ἀντέκειτο. Οὕτω δὲ τῶν ἀντικειμένων ἐχόντων, τὸ μὴ εἶναι τὴν ὕλην δείκνυται." — Cfr. Philocal. ex ed. Tarini pag. 394—397., ex ed. Spenc. p. 89.

1) Wetsten. in notis: „Cod. Mscr. ad marg. habet: *ὅτι τὰ κακὰ οὐχ ὕλαι, οὐκ οὐσία, οὐχ ὑπόστασις, ἀλλὰ τρόπῳ γίνονται αὐτεξουσιότητος.*"

2) Cfr. Philocal. ex ed. Tarini pag. 385—388., ex ed. Spenceri pag. 86.

3) Edd. Philocal. „*ἀλλ' ὥσπερ ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ὁ γραμματικὸς λέγεται, καὶ ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς ὁ ῥήτωρ, καὶ ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ὁ ἰατρὸς, τῆς οὐσίας οὔτε ἰατρικῆς οὔσης, οὔτε ῥητορικῆς, οὔτε γραμματικῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ τὴν προσηγορίαν λαμβανούσης· ἀφ' ὧν οὕτως" κτλ.* — Cfr. Philocal. ex ed. Tarini pag. 386., ex ed. Spenceri pag. 86.

γραμματικῆς, οὔτε ῥητορικῆς οὔσης, [1]) *ἀλλὰ ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ, προσηγορίαν λαμβανούσης, ἀφ'* [2]) *ὧν οὕτως ὀνομάζεσθαι δοκεῖ· οὐδ' ὁπότερον αὐτῶν οὖσα· ὁμοίως μοι φαίνεται, καὶ ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι κακῶν, τὴν οὐσίαν ὄνομα προσλαμβάνειν, οὐδ' ὁπότερον οὖσαν* [3]) *αὐτῶν. Κακὸς δὲ λέγεται ἐκεῖνος, ὁ τῶν κακῶν ποιητής· ἃ δέ τις ποιεῖ, οὐκ ἔστιν αὐτὸς, ἀλλ' ἐνέργειαι* [4]) *αὐτοῦ· ἀφ' ὧν τὴν προσηγορίαν, τοῦ κακὸς λέγεσθαι, λαμβάνει. Εἰ γὰρ αὐτὸν ὑπάρχειν εἴποιμεν, ἃ ποιεῖ· ποιεῖ δὲ φόνους, καὶ μοιχείας, καὶ κλοπὰς, καὶ* [5]) *ὅσα τούτοις ὅμοια· αὐτὸς ἔσται ταῦτα. Εἰ δὲ ταῦτ' ἔστιν αὐτὸς· ταῦτα* [6]) *δὲ ὅταν γένηται, τὴν σύστασιν ἔχει· οὐ γινόμενα δὲ, καὶ τοῦ εἶναι παύεται. Γίνεται δὲ ταῦτα πρὸς ἀνθρώπων· ἔσονται* [7]) *οἱ ἄν-*

---

[1]) W. et R. in textu: „*οὔσης*," W. tamen ad marginem: „forte: *οὐσίας*," R. in notis: „Galeus conjicit legendum: *οὐσίας οὔσης.*"

[2]) W. in textu: „*ἀμφ' ὧν*," ad marg. vero: „*ἀφ' ὧν.*"

[3]) Edd. Philocal. „*οὖσαν αὐτῶν. Καὶ ὁμοίως ἐπινόησον, εἴ τινα ἕτερον ἀναπλάττεις ἐν τῷ νῷ τῶν κακῶν τοῖς ἀνθρώποις αἴτιον, ὡς κἀκεῖνος, καθὸ ἐν τούτοις ἐνεργεῖ, καὶ ὑποβάλλει ποιεῖν τὰ κακὰ, ἔστι καὶ αὐτὸς κακὸς ἐξ ὧν ποιεῖ. Διὰ τοῦτο γὰρ κἀκεῖνος κακὸς εἶναι λέγεται, ὅτι τῶν κακῶν ἐστι ποιητής· ἃ δέ τις ποιεῖ, οὐκ ἔστιν αὐτὸς, ἀλλ' αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ, ἀφ' ὧν τὴν προσηγορίαν τοῦ κακὸς λέγεσθαι λαμβάνει.*" — Cfr. Philoc. ex ed. Tarini p. 387., ex ed. Spenc. p. 86.

[4]) Wetst. in textu: „*ἐνέργεια*," in notis: „Philocal. optime: *ἐνέργειαι.*"

[5]) Edd. Philocal. „*καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον.*" — Cfr. Philocal. loc. laud.

[6]) Edd. Philocal. „*ταῦτα δ' ὅτε γίνεται, τήν*" *κτλ.* — Cfr. Philoc. loc. laud.

[7]) Edd. Philoc. „*ἔσονται τούτου οἱ ἄνθρωποι ποιηταὶ, καὶ τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ μηκέτ' εἶναι αἴτιοι.*" — Cfr. Philoc. loc. laud.

θρωποι καὶ ἑαυτῶν ποιηταὶ, καὶ τοῦ μηκέτι εἶναι αἴτιοι. Εἰ δὲ ταῦτα [1]) *αὐτοῦ ἐνεργείας εἶναι φῂς, ἐξ ὧν ποιεῖ, τὸ κακὸς εἶναι ἔχει· οὐκ ἐξ ὧν ἐστιν οὐσία. Κακὸν δὲ εἴπομεν λέγεσθαι ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων τῇ οὐσίᾳ· ἅτινα οὐκ ἔστιν ἡ οὐσία· ὡς* [2]) *ἀπὸ τῆς τεκτονικῆς τέκτων. Εἰ δ' ἐξ ὧν ἐνεργεῖ κακὸς, ἃ δὲ ἐνεργεῖ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει· ἤρξατο κἀκεῖνος εἶναι κακὸς, ἤρξατο δὲ καὶ ταῦτα κακά. Εἰ δὲ οὕτως ἔχει, οὐκ ἔστιν ἀνάρχως κακὸς, οὐδὲ ἀγένητα τὰ κακὰ, τῷ γενητὰ πρὸς αὐτῶν δείκνυσθαι.* [3])

ΔΡΟΣ. Ἔφης, τρόπῳ εἶναι τὰ κακὰ, καὶ οὐ κατ' οὐσίαν· δείκνυται δὲ ὑπὸ οὐσίας γινόμενα τὰ κακά. Σαφέστερον οὖν δεῖξον, ὅτι τρόπῳ ἐστὶ καὶ οὐ κατ' οὐσίαν.

ΑΔΑΜ. Ἐγὼ [4]) *μὲν πρῶτον τῇ φύσει οὐδὲν φαῦλον λέγω· τῷ δὲ τῆς φύσεως τρόπῳ κακὸν εἶναι λέγεται. Τὸ γὰρ τῆς μοιχείας ὄνομα, κοινωνίας ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς σημαντικόν· ἀλλ' ἐὰν κοινωνῇ τις τῇ γυναικὶ παιδοποιΐας ἕνεκα, καὶ τῆς τοῦ γένους διαδοχῆς, ἀγαθή τις ἡ κοινωνία γίνεται. Εἰ δέ τις, καταλιπὼν τὴν νομίμην κοινωνίαν, ἐνυβρίζοι γάμοις ἀλλοτρίοις, λίαν ἔργον πράττει κακόν· καὶ ἡ μὲν κοινωνία ἡ αὐτὴ, ὁ δὲ τῆς χρήσεως τρόπος οὐχ ὅμοιος. Καὶ*

---

[1]) Edd. Philocal. „*ταῦτα ἐνεργείας αὐτοῦ φῂς.*" — Cfr. Philoc. ex ed. Tarini pag. 387. et p. 388., ex ed. Spenceri pag. 86.

[2]) Edd. Philocal. „*ὡς ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ὁ ἰατρός. Εἰ δὲ ἐξ ὧν ἐνεργεῖ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει, ἤρξατο κἀκεῖνος εἶναι κακὸς, ἤρξατο δὲ καὶ ταῦτα τὰ κακά. Εἰ δὲ οὕτως ἔχει, οὐκ ἔστιν ἀνάρχως κακὰ, οὐδὲ ἀγέννητα τὰ κακὰ, τῷ γεννητὰ πρὸς αὐτοῦ εἶναι φάναι.*" — Cfr. Philoc. ex ed. Tarini p. 388., ex ed. Spenceri p. 86.

[3]) Wetst. in notis: „post haec nihil occurrit in dialogo nostro, quod Philocaliae respondeat."

[4]) R. in notis: „Codd. Vatican. et Regius secundus: *ἐγὼ μὲν πρῶτον.* In aliis (itemq. in textu Wetsten.) deest: *μέν.*"

ἐπὶ τῆς πορνείας δὲ ὁ αὐτὸς λόγος. Ἡ κοινωνία τοίνυν, χωρὶς τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως ἐξεταζομένη, κακὸν οὐκ ἔστιν· τότε δὲ γίνεται κακὸν, ὁπότε ὁ τρόπος ἔσται σαφής. Ἀλλὰ καὶ τὸν φόνον ὁμοίως ἔχειν φημί. Ἐὰν γάρ τις τὸν ἐπὶ μοιχείᾳ ληφθέντα ἀποκτεῖναι θέλῃ, δίκας ὧν ἐτόλμησεν ἀπαιτῶν· κακὸν οὐκ ἐργάζεται. Ἐάν τις δὲ τὸν μηδέν τι τῶν ἀπηγορευμένων πεποιηκότα ἀναιρήσει, οὐδενὸς ἄλλης προφάσεως λόγου χάριν, οὐδὲ τῆς τῶν οἰκείων ἀφαιρέσεως ἕνεκα, τουτέστιν, ἢ [1]) χρημάτων, ἢ κτημάτων· φαῦλον [2]) ἐργάζεται. Καὶ τὸ μὲν ἔργον τὸ αὐτὸ [3]) ἐπ᾽ ἀμφοτέρων γίνεται· ὁ δὲ τρόπος τοῦ ἔργου τὴν διαφορὰν ἐμποιεῖ. Πρὸς δὴ τούτοις, καὶ τὰ χρήματα λαμβάνειν τινὸς, τῷ τρόπῳ τῆς λήψεως γίνεται [4]) κακόν. Ἐὰν μὲν γάρ τις δῴη [5]) κοινωνῶν, ἐξ ὧν ἔχει, ὁ λαμβάνων οὐδὲν φαῦλον ποιεῖ. Εἰ δ᾽ αὖ πάλιν ἄκοντος ἀφέλοιτο, ἢ λεληθότως, ἔργον [6]) τι πονηρὸν πράττει. Καὶ τὸ μὲν ἀλλότριον λαμβάνειν, ἐπ᾽ ἀμφοτέρων ἐστίν· ὁ δὲ τῆς λήψεως τρόπος, κακὸν λέγεσθαι τοῦτο ποιεῖ. Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ θεοσεβεῖν τρόπῳ κακὸν γίνεται. Εἰ μὲν γάρ τις ἀληθῆ σέβει θεὸν, ἔργον ποιεῖ ἀγαθόν· εἰ δὲ, τοῦτον καταλιπὼν, τὸν οὐκ ὄντα σέβει, καὶ τὴν τοῦ κρείττονος τιμὴν ξύλοις ἢ λίθοις προσάπτειν ἐθέλει· κακὸν πράττει. Καὶ τὸ μὲν τῆς θεοσεβείας ὄνομα, τὸ αὐτό· ὁ δὲ τῆς χρήσεως τρόπος ἐναλλάσσει τὸ γινόμενον.

---

1) Wetsten. „εἰ χρημάτων."

2) R. in notis: „Cod. Vatican. recte: φαῦλον. Alias: φαύλων." — Wetst. in textu: „φαύλων," ad marginem vero: „lege: φαῦλον."

3) R. in notis: „sic Cod. Vaticanus. Alias (v. c. in ed. Wetstenii): αὐτὸ ἀμφοτέρων."

4) Ed. Wetsten. male: „γίνονται."

5) Sic Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marginem), mendose autem Wetsten. (in textu) habet: δύνῃ." R.

6) Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marg.) „ἔργον." Wetst. (in textu): „ἔργων." R.

ΔΡΟΣ. Ἐπεὶ τοίνυν περὶ τῶν κακῶν ἐποιήσω τὸν λόγον, δεικνύναι βουλόμενος, ὡς ἔστι τὰ κακὰ, καὶ ὅτι τούτων οἱ ἄνθρωποι τυγχάνουσι ποιηταὶ, βραχύ τι πάλιν πυθέσθαι βούλομαι, πότερον οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀφορμὴν ἀφ᾽ ἑαυτῶν λαμβάνοντες ἔχουσι, τουτέστιν, αὐτοὶ τῆς τοιαύτης χρήσεως[1]) εὑρεταὶ γινόμενοι· ἢ τοιοῦτοι ὑπὸ θεοῦ γεγόνασιν· ἢ αὖ πάλιν ἕτερός τις ὑπάρχει, ὁ εἰς τὰ τοιαῦτα τοὺς ἀνθρώπους παρορμῶν.

ΑΔΑΜ. Ὑπὸ μὲν τοῦ θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους τοιούτους γεγονέναι, οὔ φημι· αὐτεξούσιον δὲ τὸν ἄνθρωπον λέγω· τοῦτο μέγιστον ὑπὸ θεοῦ κεχαρίσθαι λέγων αὐτῷ, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἀνάγκῃ δουλεύει τῷ θείῳ προστάγματι. Ἐάν τε γὰρ οὐρανὸν εἴπῃς, ἕστηκε, φέρων τὸν δεσπότην, οὐ μετακινούμενος τοῦ ὡρισμένου τόπου. Καὶ ἐάν τε περὶ ἡλίου τὸν λόγον ποιεῖσθαι θέλῃς, ἐκτελεῖ οὗτος τὴν ὡρισμένην κίνησιν· οὐ παραιτούμενος τὸν δρόμον, ἀλλὰ ἀνάγκῃ τινὶ δουλεύων τῷ δεσπότῃ. Καὶ γῆν ὁμοίως πεπηγυῖαν ὁρᾷς, καὶ φέρουσαν τὸ πρόσταγμα τοῦ κεκελευκότος. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα ἀνάγκῃ δουλεύει τῷ πεποιηκότι· οὐδ᾽ ὁπότερον αὐτῶν δυνάμενον ἕτερόν[2]) τι παρ᾽ ὅ, εἰς ὅ γέγονε, ποιεῖν. Διόπερ οὐκ ἐπαινοῦμεν ταῦτα, οὕτω πειθόμενα τῷ δεσπότῃ· οὐδέ τις αὐτοῖς ἀπόκειται κρειττόνων ἐλπὶς, ὅτι τὸ προσταχθὲν ἑκόντες ἐφύλαξαν. Ἄνθρωπον δὲ τῷ νῷ βούλεται πείθεσθαι· καὶ προσέλαβεν ἐξουσίαν ἑαυτὸν δουλαγωγεῖν, οὐ τῆς φύσεως ἀνάγκῃ κρατούμενος, οὐδὲ τῆς δυνάμεως ἀφαιρούμενος. Ὅπερ, τῶν κρειττόνων ἕνεκα, αὐτεξούσιον εἶναί φημι· ἵνα πλείονα προσλάβῃ παρὰ τοῦ κρείττονος, ὅπερ αὐτῷ

---

[1]) Wetst. in textu: „χρύσεως," ad marg. vero: „lege: χρήσεως.

[2]) Wetst. in textu: „ἕτερόν τι παρὸν, εἰς ὅ γέγονε," in notis vero: „fortasse legendum: ἕτερόν τι παρὰ τὸ, εἰς ὅ γέγονε."

ἐκ τῆς ὑπακοῆς προσγίνεται, καὶ ὡς ὀφειλὴν ἔτι παρὰ τοῦ πεποιηκότος. Οὐ γὰρ ἐπὶ βλάβῃ οὕτω γεγονέναι τὸν ἄνθρωπόν φημι, ἕνεκα δὲ τῶν κρειττόνων. Εἰ γὰρ ὡς ἓν γέγονεν τῶν στοιχείων, ἢ [1]) τῶν ὁμοίων· ἀνάγκη [2]) δουλεύειν τῷ θεῷ, οὐκ ἔτι μισθὸν ἄξιον τῆς προαιρέσεως λαμβάνει, ἀλλ' ὥσπερ ὄργανον ἔσται ὁ ἄνθρωπος τοῦ δημιουργοῦ· καὶ τούτων αἴτιος ἦν ὁ χρώμενος. Ἀλλ' οὐδὲ κρεῖττον [3]) ἄνθρωπος ἠπίστατο, μηδὲν ἕτερον εἰδὼς, ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον, εἰς ὃ πέφυκε. Φημὶ τοιγαροῦν, τὸν θεὸν οὕτω τὸν ἄνθρωπον τιμῆσαι, προαιρούμενον καὶ τῶν κρειττόνων ἐπιστήμονα γενέσθαι, τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ, τοῦ δύνασθαι ποιήσειν ἃ βούλεται, δέδωκεν.

ΕΥΤΡ. Οὐ μόνον ἠλίθιον πεῖσαι, ἀλλὰ καὶ ἀνόητον ἀντιτυπῆσαι δύνανται οἱ τοῦ ὀρθοτάτου δόγματος λόγοι. Ἄτοπον γὰρ ἡγοῦμαι, τοιούτοις ἐνδιατρίβοντας εἰς μῆκος ἐκτείνειν τὸν λόγον, ἀποχρώντως ἐπιδείξαντος ἡμῖν τοῦ λόγου. Καί μοι δοκεῖ, ἐπὶ τεκμηρίου λαβεῖν τὸ προκείμενον ὑποδείγματος χάριν. Ἀπεικάζω γὰρ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ τῆς καθόλου ἐκκλησίας δόγμα, καὶ τὸν ταύτης ὑπερασπίζοντα, καθάπερ πηγήν τινα ἀένναον [4]) ὑπάρχουσαν, ἥτις γέγηθέ τε καὶ αὔξει, ὀχετηγὸς γενομένη· καὶ ὅσα ἐπὶ πλεῖον οἱ περὶ Δροσέριον ἀρύονται, ἀπολήγειν ταύτην προσδοκήσαντες, τοσούτῳ πλείονας ὄμβρους πλημμυρεῖ. Ὅθεν καλῶς ἔχειν δοκεῖ, Δροσέριον μὲν καὶ Οὐάλεντα τῆς κακομαχίας ἀναχωρεῖν· Μαρῖνος δὲ, εἰ βούλοιτο, τὰς λοιπὰς δύο προτά-

---

[1]) Wetst. in textu: „ἡ τῶν," ad marg. vero: „lege: ἢ τῶν."

[2]) Wetst. in notis: „Picus videtur legisse: ἀνάγκῃ δουλεύει τῷ θεῷ."

[3]) Wetsten. in textu: „κρείττων," ad marg. vero: „lege: κρεῖττον."

[4]) Edd. W. et R. in textu: „ἀένναιον," ed. W. tamen in notis: „lege: ἀένναον."

σεις ὑπεξαγέτω. Λείπειν γὰρ δοκεῖ τῷ ὅρῳ, τῷ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐκτεθέντι.

ΜΑΡ. Περὶ τοῦ Χριστοῦ πυθέσθαι βούλομαι, εἰ, ὥς φατε ὑμεῖς, σάρκα αὐτὸς [1] *ἀνείληφεν ἐκ τῆς ἡμετέρας ὑποστάσεως. Νομίζω, ὅτι πάνυ ἀτοπώτατον, τοῦτο τῇ ἀχράντῳ οὐσίᾳ προσάπτειν. Ἄλλως δὲ καὶ αἱ γραφαὶ οὐράνιον αὐτόν φασι σάρκα ἀνειληφέναι.*

ΑΔΑΜ. Οἶσθα, ὅτι ὁ σοφίᾳ ἀληθῶς βουλόμενος ἐπὶ πέρας ἄγεσθαι τὸ ζητούμενον, ἀποθέμενος τὸν φιλέριδα, [2] *καὶ προληπτικὸν τρόπον, εὐγνωμόνως εὑρήσει τὸ ἀληθές. Πρῶτον οὖν, περὶ οὗ βούλει τὴν ζήτησιν γενέσθαι, ἔκθου τὸν ὅρον σαφῆ.*

ΜΑΡ. Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐστι τὸ ζητούμενον. Ἐγὼ ὁρίζομαι, ὅτι οὐράνιον σῶμα ἔλαβε· σὺ τί ὁρίζῃ, λέγε.

ΑΔΑΜ. Φημὶ ἐγώ, ἐξ ἐκείνης τῆς ὑποστάσεως τῆς τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδὰμ, ἐξ ἧς καὶ ἡμεῖς.

ΜΑΡ. Τὸ τῶν Χριστιανῶν δόγμα πίστει καὶ γραφαῖς συνέστηκε. Χρὴ οὖν ἀπὸ γραφῶν ἢ πεῖσαι, ἢ πεισθῆναι.

ΑΔΑΜ. Λέγε ἀπὸ γραφῶν.

ΜΑΡ. Πρῶτον μὲν τοῦτο ζητηθήτω, εἰ φέρει αἶσχος τὸ λέγειν, αὐτὸν τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἀπὸ γυναικὸς σάρκα ἀνειληφέναι.

ΑΔΑΜ. Εἰ ἐπισυμβαίνει πάθος τι τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, αἰδεῖται τὸ θεῖον.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Ἐπειδὴ ἔφης, αἶσχος εἶναι τὸ λέγειν, τὸν λόγον σάρκα ἀνειληφέναι· τὸ δὲ θεῖον οὐκ αἰδεῖται, οὐ δόξης ὀρέγεται, οὐκ ἐπιθυμεῖ. Ταῦτα γὰρ πάθη ἐστί. Παθῶν δὲ τὸ θεῖον ἀνεπίδεκτόν ἐστιν.

---

[1]) Wetst. in textu: „*αὐτόν,*" in marg. vero: „lege: *αὐτός.*"

[2]) Cod. Vaticanus: „*φιλέριστον.*" R.

ΑΔΑΜ. Βραχέα πυθέσθαι σου βούλομαι.

ΜΑΡ. Λέγε.

ΑΔΑΜ. Τὸν ἄνθρωπον τίς ἐδημιούργησε;

ΜΑΡ. Ὁ θεός.

ΑΔΑΜ. Ὁ πατὴρ τοῦ λόγου, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ;

ΜΑΡ. Ὁ πατὴρ σὺν τῷ λόγῳ.

ΑΔΑΜ. Πῶς ἐδημιούργησε;

ΜΑΡ. Καθὼς λέγει ἡ γραφή· „ποιήσωμεν [1]) ἄνθρωπον, φησὶ, κατ' εἰκόνα, καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν.“ „Καὶ [2]) ἔλαβεν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον.“

ΑΔΑΜ. Λαβὼν ὁ θεὸς χοῦν, εἰς τὸ κρεῖττον ἔτρεψεν, ἢ εἰς τὸ χεῖρον;

ΜΑΡ. Δηλαδὴ εἰς τὸ κρεῖττον.

ΑΔΑΜ. Εἰ χοῦν λαβὼν ὁ θεὸς, καὶ πλάσσων ἐκ χείρονος τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ᾐσχύνετο· ἀναλαβεῖν, ὃν ἔπλασεν, ᾐδεῖτο;

ΜΑΡ. Πῶς τοῦτο λέγεις;

ΕΥΤΡ. Ἔφης, ἐκ χοὸς τὸν ἄνθρωπον δεδημιουργῆσθαι, ἢ οὐχ οὕτως;

ΜΑΡ. Ναί.

ΕΥΤΡ. Τί οὖν ἐστι τιμιώτερον, καὶ ἐνδοξότερον, χοῦς ἢ ἄνθρωπος;

ΜΑΡ. Ἄνθρωπος.

ΕΥΤΡ. Ἀνόητον οὖν τὸ λέγειν, ἐπὶ χείρονι μὴ αἰσχύνεσθαι, ἐπὶ δὲ τῷ κρείττονι αἰδεῖσθαι. Εἰ γὰρ χοῦν λαβεῖν ὁ θεὸς οὐκ ᾐδέσθη, πῶς ἄνθρωπον, γενόμενον ὁμοίωσιν αὐτοῦ, λαβεῖν ᾐσχύνετο;

ΑΔΑΜ. Αὐτὴ γὰρ ἡ φύσις οὐκ ἐλέγχει, ὅτι μέχρι τῆς σήμερον ὁ λόγος τοῦ θεοῦ πλάσσει τοὺς ἀνθρώπους; Ἢ χωρὶς τοῦ θεοῦ φῂς ζωοπλασθεῖσθαι ἐν τῇ μήτρᾳ τὸν ἄνθρωπον;

---

[1]) Cfr. Gen. I, 26. [2]) Cfr. Gen. II, 7.

ΜΑΡ. Ἐγὼ δύναμιν θεοῦ λέγω ζωογονεῖν τὸν ἄνθρωπον.

ΑΔΑΜ. Ἄκουε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· „Χριστὸς [1]) θεοῦ δύναμις, καὶ θεοῦ σοφία.“ Ἄκουε Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· „πάντα [2]) δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν.“ Ἀλλὰ μὴν καὶ Ἱερεμίας ὁ προφήτης δείκνυσι τὸν θεὸν πλάστην τοῦ ἀνθρώπου, φάσκοντα· „πρὸ [3]) τοῦ με πλάσαι σε, ἐκ κοιλίας ἐπίσταμαί σε.“ Ἀλλὰ καὶ Δαυίδ· „αἱ [4]) χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με.“ Ἀλλοῦν γε καὶ ἐν τῇ Γενέσει· „ἔλαβε, [5]) φησὶν, ὁ θεὸς χοῦν, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον.“ Ἔτι μὴν καὶ ὁ ἀπόστολος· „ὅτε [6]) δὲ, φησὶν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς, ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου.“ Εἰ τοίνυν δείκνυται ἀπὸ τῶν γραφῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ζωοπλαστῶν τὸν ἄνθρωπον· πῶς οἷόν τέ ἐστι, τὰ μὲν αἰσχύνης ἄξια, εἴγε [7]) αἰσχύνεσθαί φατε τὸ θεῖον, ἀποδέχεσθαι, τὰ δὲ ἀμείνονα καὶ ἐνδοξότερα, ταῦτα ἐκφαυλίζεσθαι;

ΜΑΡ. Τί πρὸς τὸ τηλαυγὲς τῶν γραφῶν, ὅτι οὐράνιον σῶμα φάσκουσιν ἀνειληφέναι; Καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· „καὶ [8]) ὁ λόγος σὰρξ, φησὶν, ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.“

ΑΔΑΜ. Ὁ εὐαγγελιστὴς πάνυ ὀρθοδόξως ἐξέθετο τὸν λόγον, δείξας, ὅτι ἐν ἡμῖν ἐσκήνωσεν ὁ λόγος, τουτέστιν, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σαρκί.

ΜΑΡ. Ἀλλ' „ὁ [9]) λόγος σὰρξ ἐγένετο.“

ΑΔΑΜ. Εἰ μὲν εἶπεν, ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἦν, εἶχές

---

[1]) Cfr. I Cor. I, 24. [2]) Ev. Joann. I, 3.
[3]) Cfr. Jerem. I, 5.
[4]) Psalm. CXIX, 73. (CXVIII.)
[5]) Cfr. Gen. II, 7. [6]) Gal. I, 15.
[7]) Wetst. in textu: „εἴτε,“ ad marg. vero: „lege εἴγε.“
[8]) Ev. Joann. I, 14. [9]) Ev. Joann. I, 14.

τι λέγειν· τὸ δὲ „ἐγένετο,“ ἔδειξε [1]) σαφῶς προσγενόμενόν τε τὸ οὐκ ὄν, καὶ ὅτι οὐκ ἤδη τὸ ὂν αὐτὸ γέγονεν. Οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς, ὃν λεχθήσεται, ἀλλὰ τὸ γενόμενον, οὐκ ὂν τοῦτο, πρὶν γενέσθαι. Οὐκοῦν γέγονε σὰρξ τοῦ λόγου προόντος· τὸ γὰρ γενόμενον μεταγενέστερον τοῦ ὄντος.

ΜΑΡ. Ὁ λόγος αὐτὸς „σὰρξ ἐγένετο,“ οὐδὲν ἔξωθεν προσλαβών.

ΑΔΑΜ. Τρεπτός ἐστιν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἢ ἄτρεπτος;

ΜΑΡ. Ἄτρεπτος.

ΕΥΤΡ. Βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἀνέλαβε σάρκα ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ φεύγων, περιπείρῃ δεινοτάτῃ καὶ ἀσεβεῖ βλασφημίᾳ.

ΜΑΡ. Ποίᾳ ταύτῃ;

ΕΥΤΡ. Ἓν μὲν, ὅτι τῷ ὅρῳ σου ὁ λόγος οὗτος οὐ συνδραμεῖται· δεύτερον δὲ, ὅτι τρεπτὸς εὑρεθήσεται ὁ λόγος, εἰ κατὰ σὲ γέγονε σάρξ. Τὸ γὰρ τρεπόμενον παρ᾽ ὃ πέφυκεν, οὐκ ἔτι ἔσται ὃ ἦν, ἀλλ᾽ ὃ γέγονε. Περισσὸν οὖν τὸ λέγειν, λόγον θεοῦ εἶναι τὸν Χριστόν. Οὐ γάρ ἐστι λόγος, ἀλλὰ σὰρξ κατὰ σέ. Περισσὸν δὲ καὶ τὸ, ἐξ οὐρανοῦ φάσκειν αὐτὸν ἐσχηκέναι σάρκα.

ΑΔΑΜ. Εἰ τὸν λόγον φάσκει σάρκα γεγενῆσθαι, καὶ μὴ ἀνειληφέναι σῶμα ἀνθρώπου, φρασάτω, τί ἐστι τὸ πεπονθὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ;

ΜΑΡ. Δοκήσει πέπονθεν αὐτός.

ΕΥΤΡ. Δοκήσει, τουτέστιν φαντασίᾳ, [2]) καὶ οὐκ ἀληθείᾳ;

ΑΔΑΜ. Εἰ δοκήσει, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ πέπονθε, δοκήσει καὶ Ἡρώδης δικάζει· δοκήσει Πιλάτος ἀπονίπτεται τὰς χεῖρας· δοκήσει καὶ Ἰούδας παρέδωκε· δο-

---

[1]) Wetstenius: „ἔδοξε.“

[2]) Wetst. in textu: „φαντασίαν,“ ad marginem: „supple: κατά, vel legas: φαντασίᾳ.“

κήσει καὶ Καϊάφας, δοκήσει καὶ Ἰουδαῖοι κατέσχον αὐτόν· δοκήσει καὶ οἱ ἀπόστολοι· δοκήσει καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξεχύθη· δοκήσει καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ εὐηγγελίζοντο· δοκήσει καὶ ἦλθεν ἀπ᾽ οὐρανῶν, καὶ δοκήσει ἀνῆλθε· δοκήσει δὲ καὶ ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ. Πῶς οὖν λέγει ὁ Χριστός· „ἐγώ [1]) εἰμι ἡ ἀλήθεια;“

ΕΥΤΡ. Μαρῖνος διαβεβαιοῦται· λόγῳ μὲν λέγει ὁ Χριστὸς, ὅτι „ἐγώ [2]) εἰμι ἡ ἀλήθεια·“ ἔργῳ δὲ οὐδὲν ἀληθὲς πράττει.

ΜΑΡ. Ἐγὼ ἀπὸ τῶν γραφῶν δεικνύω, ὅτι ἀπ᾽ οὐρανῶν ἔχων ἦλθεν σῶμα.

ΑΔΑΜ. Ἔστιν οὐσία καὶ ὑπόστασις σαρκικὴ ἐν οὐρανῷ; Χρὴ γάρ σε ἀπὸ γραφῶν δεῖξαι, ὅτι ἐστὶν οὐσία ἐν οὐρανῷ, ἔχουσα σάρκα, [3]) καὶ ὀστέα, καὶ αἷμα· καὶ τότε ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις ἐλθεῖν.

ΜΑΡ. Ἐπὶ σώματος δεικνύω. Λέγει γὰρ ὁ ἀπόστολος· „σώματα [4]) ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια.“

ΑΔΑΜ. Σῶμα ὁ ἀπόστολος ὀνομάζει οὐρανὸν, ἥλιον, σελήνην. Οὕτω γὰρ φάσκει· „σώματα [5]) ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια· ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. Οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.“ Δεῖξον οὖν, εἰ σὰρξ, καὶ ὀστέα, καὶ αἷμα, ἔχει ὑπόστασιν ἐν οὐρανῷ.

ΜΑΡ. Σῶμα καὶ σὰρξ τὸ αὐτό ἐστιν.

ΕΥΤΡ. Ὁ ἀπόστολος σώματα δηλονότι οὐρανὸν, ἥλιον, σελήνην ἐμφαίνει.

ΑΔΑΜ. Οὐκ ἔστι τὸ αὐτό. Μὴ δυνάμεθα τὸν

---

1) Ev. Joann. XIV, 6. 2) Ev. Joann. XIV, 6.

3) Wetsten. in textu: „*σάρκας,*“ ad marg. vero: „lege: *σάρκα.*“

4) I Cor. XV, 40.

5) Cfr. I Cor. XV, 40. 41. 42.

οὐρανὸν σάρκα ὀνομάσαι, σῶμα δὲ ὀνομάζομεν. Δεῖξον οὖν πρῶτον, ὅτι σὰρξ, καὶ ὀστέα, καὶ αἷμα ἔχει οὐσίαν ἐν οὐρανῷ· καὶ τότε παρέχεις[1]) *τὰς ἀποδείξεις.*

ΕΥΤΡ. Πρὸς πάντας Ἀδαμάντιος φάσκει, ἐπίγειον αὐτὸν σάρκα ἀνειληφέναι, τουτέστιν, ἐκ τῆς ἡμετέρας· Μαρῖνος δὲ οὐράνιον διαβεβαιοῦται. Χρὴ οὖν δειχθῆναι, εἰ ἔστιν ἐν οὐρανῷ οὐσία σαρκός· καὶ τότε ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις τραπῆναι· πότερον ἀπὸ τῆς ἐπιγείου ἀνείληφεν,[2]) *ἢ ἀπὸ τῆς ἐπουρανίου.*

ΑΔΑΜ. Προδήλου οὔσης τῆς ὑποστάσεως τῆς σαρκικῆς, παρέξομαι καὶ ἀποδείξεις ἐκ τῶν γραφῶν, ὅτι σάρκα, καὶ αἷμα, καὶ ὀστέα ἀνέλαβεν ὁ οὐράνιος λόγος. Καὶ πρῶτόν γε ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου. Μετὰ γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν, ἀπιστοῦντος αὐτῷ Θωμᾶ, ἔφασκε· „βάλε[3]) *τὸν δάκτυλόν σου εἰς τοὺς τόπους τῶν ἥλων, καὶ τὴν χεῖρά σου εἰς τὴν πλευρὰν, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός.“ „Πνεῦμα γὰρ σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, ὡς ἐμὲ ὁρᾶτε ἔχοντα.“*

ΕΥΤΡ. Ὁ Χριστὸς ἔδειξε σαφῶς, σάρκα καὶ ὀστέα ἐσχηκέναι. Χρὴ οὖν πρῶτον δειχθῆναι, ὅτι οὐσία ἐστὶν ἐν οὐρανῷ, ἔχουσα σάρκα, καὶ ὀστέα· καὶ τότε τὸ ἀσφαλέστερον εὑρήσετε.

ΜΑΡ. Ἔδειξα[4]) *τό· „σώματα ἐπουράνια.“*

ΕΥΤΡ. Δείκνυται οὖν, ἀστέρων αὐτὸν ἀνειληφέναι σάρκα, καὶ ὀστέα, καὶ αἷμα. Ὅπερ ἀδύνατον.

ΑΔΑΜ. Εὐδηλότερόν[5]) *σε ἐπιστήσει Παῦλος, τὴν*

---

[1]) Wetst. ad marg., R. in notis: „lege: *παρέχῃς*, vel: *παρέξεις.*“

[2]) Cod. Vatican. (itemq. ed. Wetst. ad marginem) recte: „*ἀνείληφεν.*“ Cod. Wetsten. (itemq. ed. Wetst. in textu) mendose: „*ἀνείληφες.*“ R.

[3]) Cfr. ev. Joann. XX, 27. coll. Luc. XXIV, 39.

[4]) Wetst. in textu: „*ἔδειξε,*“ ad marg. vero: „lege: *ἔδειξα.*“

[5]) Wetst. absque jure ad marginem: „forte: *ἐκδηλότερον.*“

διαστολὴν σώματος καὶ σαρκὸς δεικνύς· „οὕτως[1]) *καὶ ὑμεῖς ποτε ἦτε, φησὶν, ἐχθροὶ τοῦ θεοῦ, καὶ ξένοι τῆς ἐπαγγελίας τῶν διαθηκῶν· νῦν δὲ ἀντικατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ·" δείξας σαφῶς, καὶ σῶμα, καὶ σάρκα αὐτὸν ἀνειληφέναι.*

ΕΥΤΡ. Δειξάτω, εἰ ἔστιν οὐσία ἐν οὐρανῷ, ἔχουσα σάρκα, καὶ αἷμα, καὶ ὀστέα;

ΜΑΡ. Οὐράνιον ἔσχε· καὶ δείκνυμεν,[2]) *ὅτι οὐράνιον ἦν.*

ΑΔΑΜ. Ἀπὸ ποίας οὐσίας; ἀπὸ τῆς ἀγγελικῆς; ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας; ἀλλ' ἀπὸ κυριότητος;[3]) *Πόθεν ἀνείληφεν; Λέγε.*

ΕΥΤΡ. Μὴ δείξαντες οὐσίαν, σάρκα οὐράνιον φάσκετε αὐτὸν ἀνειληφέναι. Ἀνάγκη οὖν, ἐκ μὴ ὄντων λέγειν αὐτὸν ἀνειληφέναι.

ΜΑΡ. Δοκήσει φαμὲν αὐτὸν ἀνειληφέναι. Ὡς καὶ οἱ ἄγγελοι τῷ Ἀβραὰμ ὤφθησαν, καὶ ἔφαγον καὶ ἔπιον μετ' αὐτοῦ, οὕτω καὶ αὐτός.

ΑΔΑΜ. Τί οὖν ἡμᾶς ἦλθε διδάξαι τὴν ἀλήθειαν, ἵνα δι' αὐτῆς σωθῆναι δυνηθῶμεν; ἢ[4]) *καθ' ὑμᾶς ψευδόμενος ἐπηγγείλετο ἡμῖν τὴν σωτηρίαν; Εἰ μὲν διὰ τοῦ ψεύδους ἡμᾶς καλεῖ εἰς τὴν ζωὴν, οὐκ ἀληθὴς οὖν ἦν ἡ τοῦ ψεύδους ἐπαγγελία· εἰ δὲ ἀληθείας διδάσκαλος ἦν, δῆλον, ὅτι πρῶτος*[5]) *αὐτὸς ἦν ἀληθεύων· πατέρα γὰρ ἴδιον ὁμολογεῖ ὁ Χριστὸς, τὸν ἀπεσταλκότα αὐτόν. Ὁ γὰρ πατὴρ οὐ καλῶς νοεῖται πατὴρ, εἰ*

---

[1]) Cfr. Ephes. II, 11—16. coll. edd. N. T.

[2]) Wetst. in textu: „*δύκνυμεν*," ad marginem vero: „lege: *δείκνυμεν*." Idem in notis: „lege cum Humfredo: *δείκνυμεν*, aut cum Pico: *δείκνυμι*."

[3]) Wetst. in notis: „Cod. Mscr. *κυότητος*. Picus et Humfredus legunt: *κυριότητος*. Quibuscum facio."

[4]) Deest „*ἢ*" in ed. Ruaei.

[5]) Wetsten. in notis: „Picus legit: *πρῶτον*, adverbialiter."

μὴ εἴη τις ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος. Ἀγέννητον δὲ οὗτοί φασι τὸν Χριστόν. Ἐλέσθωσαν οὖν, τίνα θέλουσιν εἶναι τῶν δύο λόγων ψευδῆ, τὸν ἑαυτῶν, ἢ τὸν τοῦ Χριστοῦ; Ἀρνούμενοι δὲ καὶ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν, καὶ οἰκονομίαν Χριστοῦ, πῶς ἀκούουσιν αὐτοῦ, λέγοντος ἑαυτὸν υἱὸν ἀνθρώπου; Εἰ γὰρ τῷ[1] *δοκεῖν σχήματι ἀνθρώπου ἐφαίνετο, τίς χρεία τοῦ λέγειν ἑαυτὸν υἱὸν ἀνθρώπου; Ἐχρῆν γὰρ ἁπλῶς λέγειν· δεῖ*[2] *τὸν ἄνθρωπον πολλὰ παθεῖν. Οἱ δὲ ἐν ψευδεῖ μορφῇ φασιν πεφηνέναι*[3] *τὸν κύριον, καὶ μὴ ἀληθῶς, καθὸ ἦν, ἐγνῶσθαι. Εἰ γὰρ τὴν ἀλήθειαν διδάξαι τοὺς ἀνθρώπους ἐβούλετο, διὰ τί οὐχὶ ἄνθρωπον, ἀλλ' υἱὸν ἀνθρώπου ἑαυτὸν ἔλεγε, ψευδόμενος ὅπερ οὐκ ἦν; Ἀλλὰ ἀληθῶς καὶ ἁπλῶς ἂν τοῦθ', ὅπερ ἦν, ἔλεγε περὶ αὐτοῦ. Οὔτε γὰρ ἐνδοξότερον ἑαυτὸν ἐποίει, ἀντὶ θεοῦ ἄνθρωπον νομίζεσθαι· οὔτε ἂν μᾶλλον αὐτῷ ἐπίστευον, ἄνθρωπον δοκοῦντες ἢ θεόν. Καὶ εἰ μὲν γνωσθῆναι βουλόμενος τὴν*[4] *καθ' αὐτοὺς ἀλήθειαν, ἀφῖκται εἰς τὸν κόσμον, οὔτε μεταμορφοῦσθαι ἐχρῆν, εἰς τὸ μὴ φαίνεσθαι ὃ ἦν, ἀλλὰ ἀγνοεῖσθαι· οὔτε μὴν σιωπήσαντα τοῦθ', ὅπερ ἦν ἀληθῶς, ἄνθρωπον ἀντὶ θεοῦ ἑαυτὸν καλεῖν. Καὶ τοῦτο ἐλέγομεν ἄν, εἰ ἁπλῶς ἑαυτὸν ἄνθρωπον ἔλεγεν. Ὅτε δὲ καὶ υἱὸν ἀνθρώπου φάσκει εἶναι ἑαυτόν, πῶς τεχνάζονται οὗτοι ψεύδους προϊστάμενοι, ὅτι διὰ τὸ τοὐναντίον σχήματι βλέπεσθαι, νοεῖται πάντως, ὅτι ἀνθρώπου ἐστὶν υἱός; Καὶ τί λέγω περὶ μόνου σχήματος; ὅτι οὐ μόνον τῷ σχήματι φαίνονται ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τῇ οὐσίᾳ, φύσει ἄνθρωποι ὄντες. ὅ,*

[1]) R. in notis: „Cod. Vatic. recte: *τῷ*. Cod. Wetstenianus: *τό*." — Wetst. ad marginem: „fortasse: *τῷ*, vel supple *κατά*."

[2]) Cfr. Matth. XVI, 21.

[3]) Wetst. in notis: „Picus legit: *πεφυκέναι τὸν κύριον*. Sed bene habet nostri Cod. lectio, et proba videtur."

[4]) Wetst. in notis: „Picus legit: *τὴν καθ' αὐτοῦ ἀλήθειαν*."

τε γὰρ Ἀδὰμ, καὶ ἡ Εὔα, υἱοὶ ἀνθρώπων οὔτε ὑπῆρχον, οὔτε ἐκαλοῦντο. Εἰ μὲν γὰρ τῆς οὐσίας τῶν ἀνθρώπων ὑπῆρχεν σημαντικὸν τὸ „υἱὸς," ἐχρῆν καὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ τὴν Εὔαν, ἀνθρώπους ὄντας, υἱοὺς ἀνθρώπων καλεῖσθαι· τούς τε πλειστάκις ἐν εἴδει καὶ ὁμοιώσει ἀνθρώπων ἁγίους ἀγγέλους πεφηνότας, οὕτω κεχρῆσθαι τῇ „υἱὸς ἀνθρώπου" προσηγορίᾳ ἔδει.

ΕΥΤΡ. Οὐ τὴν οὐσίαν τῶν ἀνθρώπων δηλοῖ υἱὸς, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀνθρώπου γέννησιν.

ΜΑΡ. Ἐγώ φημι, ὅτι ὥσπερ οἱ ἄγγελοι τῷ Ἀβραὰμ ὤφθησαν, καὶ ἔφαγον, καὶ ἔπιον, καὶ ὡμίλησαν· οὕτω καὶ ὁ Χριστός.

ΑΔΑΜ. Πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, τύποι ἐγίνοντο· ἐλθούσης δὲ τῆς ἀληθείας, οἱ τύποι ἐπαύθησαν, κατὰ τὸν ἀπόστολον. Ὁ γὰρ νόμος [1]) σκιὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Εἰ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς σκιωδῶς, καὶ προφητικῶς, καὶ αὐτὸς ὡς οἱ ἄγγελοι ἦλθε [2]) δι' ἄλλον, νῦν οὖν κατὰ σὲ προσδοκᾷν ὀφείλομεν, [3]) ἀληθῶς καὶ υἱὸν ἀνθρώπου ὄντα, καὶ ἀληθῶς ἀποθνήσκοντα, καὶ θαπτόμενον, καὶ ἐγειρόμενον ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀληθινὴν σωτηρίαν δώσοντα τοῖς ἀνθρώποις.

ΜΑΡ. Εἰ τύποι ἦσαν τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄγγελοι, πῶς ἔφαγον μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ἔπιον; Ἔφαγον δὲ ἀληθῶς, ἢ οὔ;

---

[1]) Cfr. Hebr. X, 1.

[2]) Ita recte Cod. Vatican., nec aliter legerat Humphredus. Male autem Cod. Wetstenianus: „ἦλθε δὲ ἄλλον." R. — Wetst. in textu: „ἦλθε δὲ ἄλλον·" in notis: „Humfredus legit: „δι' ἄλλον. Picus legisse videtur: ἦλθε δὲ ἄλλως, vel: εἴδει ἄλλῳ. Subveniant his meliores Codices: noster sic intersecat contextum, prout expressum vides: scilicet, post ἦλθε signat comma: et post δὲ ἄλλον iterum. Unde quid velit, sagacioribus divinandum relinquo. Interim sensum Pici, rei praesenti convenientissimum, existimo."

[3]) Wetsten. in textu: „ὀφείλομαι," in marg. vero: „lege: ὀφείλομεν."

ΑΔΑΜ. Οἱ ἄγγελοι, πρότυποι γενόμενοι τῆς ἀληθείας, τουτέστι, τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, ἔφαγον μὲν ἀληθῶς, οὐδεμιᾶς αὐξήσεως τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἐκ τῆς τροφῆς προσγινομένης. Ὥσπερ γὰρ τὸ πῦρ πάντα τὰ παραβαλλόμενα κατεσθίει, καὶ καταναλίσκει· οὕτως καὶ οἱ ἄγγελοι μετὰ τοῦ Ἀβραάμ· καθὼς καὶ ὁ ἀπόστολος φάσκει· „ταῦτα [1]) μὲν τύποι [2]) συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε."

ΕΥΤΡ. Ὁ ἀπόστολος, ὡς ἐμοί γε δοκεῖ, σκιὰν καὶ τύπον ἐμφαίνει μελλούσης ἀληθείας· ἧς καὶ σχήματα γεγόνασιν οἱ ἄγγελοι. Εὖγε οὖν καὶ καλῶς στοιχήσει τῷ ἀποστολικῷ γράμματι ἡ τῶν ἀγγέλων εἰκών· καὶ [3]) οὗτος. Εἰ δ' ὥσπερ οἱ ἄγγελοι, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς πέφηνεν, εἰκόνα καὶ σχῆμα τῆς ἀληθείας προφέρων· ἀνάγκη, ἄλλον ζητεῖσθαι Χριστὸν, οὗ τὰς εἰ-

---

[1]) Cfr. I Cor. X, 11.

[2]) W. et R. in textu: „τύποις," W. tamen ad marginem: „alias: τύποι," R. in notis: „Cod. Vatican.: τύποι."

[3]) Sic W. et R. in textu, W. tamen justo loquacius, ut videtur, in notis: „Humphredus et Picus legunt: καὶ οὕτως. At ille, prout Cod. noster praeferebat, ab antecedentibus et consequentibus separavit, inter dua cola, sic: ***Et sic:*** tanquam sequentis argumentationis index praemitteretur. Parum apte. Non enim ex antecedentibus istarum vocularum connecti posset argumentum de sequentibus: sed plenum per se praestant syllogismum verba sequentia: εἰ δ' ὥσπερ οἱ ἄγγελοι κτλ. Manifestum est e primis particulis: εἰ δέ, diversam a priori propositionem formari: ***et sic*** non posse deduci e priori. Melius Picus prioribus adscripsit, sic: ***itaque probe ac pulchre cum apostolica scriptura consentiet angelorum imago etiam hoc pacto.*** Vel: ***etiam hactenus.*** Verum tamen puto: καὶ οὗτος, duplici respectu ac ratione locum habere: 1) ***angelorum imago, et iste,*** scilicet Christus: illa, tanquam ***typus:*** iste, ut ***veritas.*** 2) ***et iste:*** nempe Adamantius. Simili phrasi, non quidem ab Eutropio, sed a Marino demonstrabatur idem supra. Utrinque sententia vera: sed posterior, literae propior (?) videtur."

κόνας καὶ σχήματα οἱ ἄγγελοι, καὶ ὁ Χριστὸς, προφέρουσι· καὶ περισσὸν τὸ λέγειν τὸν Χριστόν· „ἐγώ[1]) *εἰμι ἡ ἀλήθεια.“*

ΑΔΑΜ. Σαφέστερον ἐπιστῆσαι βούλομαι περί τε τῆς εἰκόνος, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τῆς ἀληθείας. Τὸ μὲν γὰρ σχῆμα τῶν ἀγγέλων ἀκράτητον, καὶ ἀψηλάφητον ἦν· ἡ δὲ ἀλήθεια, τουτέστιν, ὁ Χριστὸς, κεκράτηται, καὶ πέπονθε· καὶ σάρκα, καὶ αἷμα, καὶ ὀστέα ἔσχηκε· καὶ ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν. Καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι ἀνθρώπους ἑαυτοὺς οὐχ ὡμολόγησαν, ὥσπερ ὁ Χριστός φησι· „τίς[2]) *μου ἥψατο; ᾐσθήθην γὰρ δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἐξ ἐμοῦ.“ Ἐδείχθη*[3]) *γὰρ καὶ Θωμᾶς ψηλαφῶν τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων. Πότερον οὖν ἐξαπατᾷν ἐβούλετο τοὺς ἀκούοντας, καὶ μάλιστα τοὺς γνησίους αὐτοῦ μαθητὰς ὄντας; Ἢ, τὰ ἀληθῆ αὐτοὺς διδάσκων, ἐβούλετο αὐτοὺς εἰδέναι, ὅτι καὶ ψηλαφητὸς ἦν, καὶ οὕτω σάρκα, καὶ αἷμα, καὶ ὀστέα ἀνέλαβεν; Εἰ δ', ὡς οὗτοί φασιν, ἄσαρκος καὶ ἄναιμος ἦν· ποίας σαρκὸς, ἢ τίνος σώματος, ἢ ποίου αἵματος εἰκόνας διδοὺς, ἄρτον τε καὶ ποτήριον, ἐνετέλλετο τοῖς μαθηταῖς, διὰ τούτων τὴν ἀνάμνησιν αὐτοῦ ποιεῖσθαι; Ὧν καὶ ὁ ἀπόστολός ἐστι· μαρτυρῶν γὰρ τούτοις φησὶ*[4]) *τόν τε ἄρτον, καὶ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, κοινωνίαν αἵματός τε εἶναι καὶ σαρκός. Εἰ δὲ, ὡς τούτοις δοκεῖ, δοκήσει, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ,*[5]) *περὶ τὸν κύριον ὑπῆρξεν, ὅσα ἄνθρωπος τέλειος, ἔχων ψυχὴν*[6]) *νοερὰν, καὶ αἷμα καὶ σάρκα· οὔτε διὰ Παύλου τ' ἀληθῆ ἐκηρύττετο. Καὶ*

---

[1]) Ev. Joann. XIV, 6. [2]) Cfr. Luc. VIII, 46.

[3]) Wetsten. in textu: „*εἰδείχθη.*“ ad marg. vero: „lege: *ἐδείχθη.*“ Cfr. ev. Joann. XX, 27.

[4]) Cfr. I Cor. X, 16.

[5]) R. in notis: „Cod. Vatican. (itemq. ed. Wetst. ad marginem): *ἀληθείᾳ*, male Cod. Wetstenian. (item ed. Wetst. in textu): *ἀλήθειαν.*“

[6]) Cod. Vaticanus: „*ἀρχήν.*“ R.

μάτην κατὰ τούτους σπεύδομεν γνῶναι τὴν ἀλήθειαν, ἣν μήτε δι' αὐτοῦ, μήτε διὰ τοῦ ἀποστόλου σαφῶς ἐβουλήθη φανερῶσαι ὁ κύριος· πρὸς τῷ καὶ ἀντιπράσσειν, τοῦτο βουλόμεθα γνῶναι, ὅπερ ἐκεῖνος γνωσθῆναι οὐ βούλεται. Εἰ δὲ ἀληθής ἐστιν, αὐτοαλήθεια ὤν, ὁ πεπονθὼς ὁ Χριστός· ἀληθὴς ἔσται καὶ ὁ ὑπὸ τούτου ἀποσταλεὶς Παῦλος, λέγων· „ἢ [1]) δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;" Καὶ πείθεσθαι δεῖ, ὥσπερ τοῖς τοῦ Χριστοῦ λόγοις, οὕτω καὶ τοῖς τοῦ ἀποστόλου γράμμασι· δι' ὧν καὶ αἷμα, καὶ σῶμα Χριστὸν ἐσχηκέναι ἀκούομεν· καὶ ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ ἀλήθειαν ἀποθανόντα, καὶ τῷ ἰδίῳ ἡμᾶς ἐλευθερώσαντα θανάτῳ δὴ καὶ αἵματι. Ἅπερ οὐχ οἷον πιστεῦσαι, παθεῖν τὸν ἐξ οὐρανοῦ κατελθόντα Χριστὸν, εἰ μὴ σάρκα ἀνέλαβε. Καὶ ὅτι θάνατον καὶ αἷμα ὁ ἀπόστολος οὐ παρακεκαλυμμένως, ἀλλὰ μετὰ πάσης παῤῥησίας κηρύσσει, ἀναγνώσομαι. Λέγει γὰρ οὕτω· „γνωρίζω [2]) γὰρ ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον, ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε· δι' οὗ καὶ σώζεσθε· [3]) τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε· ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιστεύσατε. Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ." Εἴ τις οὖν μὴ [4]) εἰκῇ πεπίστευκεν, ἀλλὰ κρατεῖ τὴν παράδοσιν τοῦ ἀποστόλου, καὶ γνωρίζει τὸ εὐαγγέλιον, δι' οὗ σωζόμεθα, καὶ ἔχει τοῦτο.

ΕΥΤΡ. Ὀρθότατα ὁ ἀπόστολος δείκνυσιν· „ὑπὲρ [5]) τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, λέγων, ἀπέθανε Χριστὸς, καὶ ἐτάφη, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγήγερται." Κατὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ἔσται ψευδῆ τὰ λεγόμενα, εἰ μὴ καὶ

---

[1]) Cfr. II Cor. XIII, 3. [2]) Cfr. I Cor. XV, 1—4.

[3]) Wetsten. in textu: „*σώζεσθαι,*" ad marg. vero: „lege: *σώζεσθε.*"

[4]) Wetst. in textu: „*μοί,*" ad marg. vero: „lege: *μή.*"

[5]) Cfr. I Cor. XV, 3. 4.

σάρκα, καὶ[1]) *αἷμα ἔσχεν ὁ Χριστός· ἀλλὰ μόνον ἦν πνεῦμα, φαντασίαν ἀνθρώπου ἔχον. Οὔτε γὰρ παραδοθῆναι ἠδύνατο τὸ πνεῦμα, ἀκράτητον ὄν, οὐδὲ ἀποθανεῖν, μὴ ὂν θνητῆς φύσεως· ταφῆναι δὲ, πνεύματι ἀμήχανόν ἐστι. Τί δεῖ καὶ λέγειν; Ἀλλ' οὐδὲ ἔναιμόν ἐστι τῇ φύσει τὸ πνεῦμα. Ἄλλως δὲ, εἰ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ αἵματος Χριστοῦ, τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καταγγέλλουσιν αἱ γραφαί· οὗτοι*[2]) *δὲ αἷμα καὶ σάρκα ἀρνοῦνται ἔχειν αὐτόν· οὔτε ἀπέθανεν ἐκεῖνος*[3]) *κατὰ ἀλήθειαν, οὔτε ἐτάφη· οὔτε γὰρ αἷμα ἐσχήκει· ἀλλὰ τῷ δοκεῖν ταῦτα, ἐπ' αὐτοῦ μὴ ἀληθῶς γενόμενα λέγεται. Οὐδ' ἡμεῖς οὖν κατὰ ἀλήθειαν ἐσώθημεν, ἀλλὰ δοκήσει· ὡς ἐπὶ τῆς τῶν ἄλλων κατὰ δόκησιν παρουσίας ὁ κόσμος σωθῆναι οὐκ ἠδυνήθη· ἀγγέλων λέγω ἐπί τε τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ εἴ τις ἕτερος γέγραπται. Διὸ ἐσφάλημεν περὶ τὴν πίστιν, τῷ δοκεῖν τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς σωτηρίας τετυχηκότες.*

ΑΔΑΜ. Βραχὺ προσκαρτερήσας, ἄκουε μειζόνων ἀποδείξεων τοῦ ἀποστόλου· „εἰ[4]) *δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, φησὶ, κενὸν καὶ τὸ κήρυγμα, κενὴ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν.“ Εἰ οὖν τῷ δοκεῖν, ὡς τούτοις δοκεῖ, πέπονθε, καὶ οὐ κατὰ ἀλήθειαν, οὐκ ἀπέθανεν ἀληθῶς. Δῆλον οὖν, ὅτι οὐδὲ ἀληθῶς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἔσται κατὰ ἀλήθειαν κενὸν καὶ τὸ κήρυγμα, κενὴ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν. Εἶτ' ἐπιφέρει· „νῦν*[5]) *δὲ Χριστὸς κηρύσσεται*[6]) *ἐκ νεκρῶν ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμη-*

---

[1]) Desunt verba: „*καὶ αἷμα,*“ in Cod. Vaticano. Ruaeus.

[2]) Cod. Vatic. (itemq. ed. Wetst. ad marginem): „*οὗτοι.*“ Cod. Wetstenian. (item ed. Wetst. in textu) perperam: „*οὗτος.*“ R.

[3]) Wetst. in notis: „Cod. Thomae Gale: *κατ' ἐκείνους.*“

[4]) Cfr. I Cor. XV, 14. [5]) Cfr. I Cor. XV, 20—23.

[6]) Wetst. in notis: „Thomas Gale legendum esse conjicit: *ἐγήγερται.*“

μένων· ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. Ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. Ἀπαρχὴ Χριστός."

ΕΥΤΡ. Πιστεύεις τῷ ἀποστολικῷ, Μαρῖνε;

ΜΑΡ. Πιστεύω μὲν αὐτῷ, ἀλλὰ πρόσχες, πῶς ὁ αὐτὸς ἀπόστολος λέγει· „ὁ [1]) καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ἀναβάς." Καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγει· „οὐδεὶς [2]) ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου." Ὁρᾷς, ὅτι τηλαυγῶς λέγει, αὐτὸν ἐξ οὐρανοῦ ἐληλυθέναι.

ΑΔΑΜ. Αὗται αἱ ἀποδείξεις τὸ ὑμέτερον δόγμα οὐ συνιστῶσιν.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΑΔΑΜ. Τὸ μὲν οὖν εὐαγγέλιον σαφῶς ἔδειξεν, οτι εἰ μὴ ὁ λόγος ἀπ' οὐρανοῦ κατῆλθεν, οὐκ ἂν ἄνθρωπος εἰς οὐρανοὺς ἀνῆλθεν. „Οὐδεὶς [3]) γάρ, φησὶν, ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ οὐρανοῦ καταβάς." Τὸ γὰρ „ἀναβέβηκε," παρῳχηκότος ἐστὶ χρόνου σημαντικόν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι „οὐδεὶς ἀναβήσεται," ἀλλ' „οὐδεὶς ἀναβέβηκεν." Ἔδειξεν οὖν σαφῶς, ὅτι πρὸ τοῦ Χριστοῦ οὐδεὶς ἀναβέβηκε. Καὶ [4]) ὁ ἀπόστολος· „πρωτότοκος," [5]) φησί· καὶ πάλιν· „ἀπαρχὴ [6]) τῶν κεκοιμημένων·" καὶ πάλιν λέγει· „ἀπαρχὴ [7]) Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ." Πρὶν οὖν τὸν [8]) τοῦ θεοῦ λόγον κατελθεῖν, καὶ ἀναλαβεῖν τὸν ἄνθρωπον ἐκ μήτρας, οὐδεὶς ἀνῆλθε· μετὰ δὲ τὸ ἀνελθεῖν τὸν

---

[1]) Cfr. Ephes. IV, 10. [2]) Cfr. ev. Joann. III, 13.

[3]) Cfr. ev. Joann. III, 13.

[4]) Cod. Vaticanus: „καθὼς καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει· πρωτότοκος· καὶ πάλιν." R.

[5]) Coloss. I, 18. [6]) I Cor. XV, 20.

[7]) I Cor. XV, 23.

[8]) Wetst. in textu: „τοῦ τὸν θεοῦ" κτλ., ad marg. vero: „lege: τὸν τοῦ θεοῦ" κτλ.

Χριστὸν, τότε καὶ οἱ αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἔφη· „ἀπαρχὴ [1]) Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ.“ Τὸ δέ· „ὁ [2]) καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς·“ οὗτος [3]) ὁ ἀπόστολος, τὸ ἀπαθὲς τοῦ λόγου δεῖξαι θέλων, καὶ τὸ ἄτρεπτον. Ἀληθῶς γὰρ „ὁ [4]) καταβὰς αὐτός ἐστιν ὁ ἀναβὰς,“ οὐδὲ ἄλλος γενόμενος παρ' ὃ ἦν θεός.

ΕΥΤΡ. Αὗται αἱ [5]) ῥήσεις τῷ ὅρῳ Ἀδαμαντίου συντρέχουσιν· ὅμως δὲ βούλομαι περὶ τούτου ἀμφοτέρους ὁρίσασθαι.

ΑΔΑΜ. Ὁ τοῦ θεοῦ λόγος κατελθὼν ἀνέλαβεν ἄνθρωπον ἀπὸ ἀχράντου παρθένου Μαρίας ἐν μήτρᾳ· καὶ γεννᾶται ὁ Χριστὸς χωρὶς συνουσίας ἀνδρός. Καὶ οὗτος ὁ ληφθεὶς ἀπὸ Μαρίας ἐκ πνεύματος ἁγίου, οὗτος ὑπέμεινε πάντα τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ἵνα τὸν ἄνθρωπον σώσῃ. [6])

ΜΑΡ. Καλῶς. Πάσχοντος οὖν τοῦ ἀνθρώπου, συμπαρῆν ὁ λόγος, ἢ οὔ;

ΕΥΤΡ. Ἔκθου πρῶτον τὸν ὅρον.

ΑΔΑΜ. Συγχώρησον πρῶτον τὴν ἀπόκρισιν τὴν πρὸς αὐτὸν ποιήσασθαι· εἶθ' οὕτως ἐκθέσθαι τὸν ὅρον. Συμπαρῆν μὲν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' οὐκ ἠδικεῖτο· ὥσπερ ἀδάμας, ὑπὸ σιδήρου παιόμενος, [7]) σῶος μένει, τοὐναντίον ἀντιβλάπτων τὸν ἐθέλοντα βλάψαι· [8]) ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμίαντος, τῷ πυρὶ παραδιδομένη,

---

[1]) I Cor. XV, 23. [2]) Cfr. Ephes. IV, 10.

[3]) Wetst. ad marg., R. in notis: „Picus legebat: οὕτως.“

[4]) Ephes. IV, 10.

[5]) Wetsten. in textu: „ὡς ῥήσεις,“ in notis vero: „Cod. Reg. secundus: αἱ ῥήσεις.“

[6]) Wetst. in textu: „σώσει,“ ad marg. vero: „lege: σώσῃ.“

[7]) Recte Cod. Vatican. (itemq. ed. Wetst. ad marginem): „παιόμενος.“ Cod. Wetstenian. (item ed. Wetst. in textu) male: „πανόμενος.“ R.

[8]) Cod. Vaticanus: „βλάψαι.“ Alias (v. c. in ed. Wetst.): „βλάψει.“ R.

ἄθραυστος, καὶ ἄχραντος διαμένει, οὐδὲν ἀδικουμένη. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ πῦρ, ὑπὸ φασγάνου τεμνόμενον, διαιρεῖται· ἡ γὰρ πυκνότης τοῦ πυρὸς, εἰς αὐτὴν ἀνατρέχουσα, ἀδιαίρετος μένει. Εἰ οὖν αἱ ὕλαι πρὸς ἑτέρας ὕλας τὸ ἑαυτῶν σθένος ἐνδείκνυνται, ἀναλωθῆναι μὴ δυνάμεναι· πῶς οὐχὶ μᾶλλον ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἀπαθοῦς καὶ ἀτρέπτου φύσεως ὢν, ἔμεινεν ἀπαθὴς, τὰ πάθη ἀναλίσκων; Εἰ δὲ βούλει, ἀναγινώσκω [1]) τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι ἐκ Μαρίας γεγέννηται. [2])

ΜΑΡ. Καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ὅτι διὰ Μαρίας, ἀλλ' οὐκ ἐκ Μαρίας. Ὥσπερ γὰρ ὕδωρ διὰ σωλῆνος διέρχεται, μηδὲν προσλαμβάνον· οὕτω καὶ ὁ λόγος, διὰ Μαρίας, καὶ οὐκ ἐκ Μαρίας.

ΑΔΑΜ. Πρόσταξον [3]) ἀναγνωσθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

ΕΥΤΡ. Ἀναγνωσθήτω.

ΑΔΑΜ. Ἀναγινώσκω, πῶς ὁ ἄγγελος πρὸς τὴν Μαρίαν λέγει· „πνεῦμα [4]) ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, υἱὸς ὑψίστου [5]) κληθήσεται."

ΕΥΤΡ. Ἴσως καὶ τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν δοκήσει λέξεις γεγενῆσθαι. Τί γὰρ τούτου ἔσται ἀληθέστερον, τοῦ ἀγγέλου [6]) φήσαντος [7]) „διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον;" Οὐ γὰρ ἔφη· „τὸ γεννώμενον"

---

[1]) Cod. Vaticanus: „ἀναγινώσκω." Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „ἀναγίνωσκον." R. — Wetst. ad marginem: „fortasse: ἀναγινώσκω."

[2]) Wetsten. in textu: „γεγέννητο," ad marg. vero: „lege: γεγέννηται."

[3]) Wetst. in textu: „προστάξω," ad marg. vero: „lege: πρόσταξον."

[4]) Cfr. Luc. I, 35.

[5]) Wetsten. ad marginem: „alias: θεοῦ."

[6]) Sic Cod. Vaticanus. Male autem Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „εὐαγγελίου φήσαντος· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον διὰ σοῦ, ἀλλ' ἐκ σοῦ. Πῶς δέ" κτλ. Ruaeus.

[7]) Wetsten. ad marginem: „Picus: οὐ φήσαντος."

διὰ σοῦ, ἀλλ' „ἐκ σοῦ.“ Πῶς δὲ κἀκεῖνο οὐκ ἔσται ἀνόητον, τὸ λέγειν, ὡς διὰ σωλῆνος· καὶ τὸ μὲν, διελθεῖν διὰ Μαρίας τὸν λόγον, ὁμολογεῖν· τὸ δὲ λαβεῖν τι ἐξ αὐτῆς, ἀρνεῖσθαι; Καὶ εἰ μὲν δι' αἰδῶ τινα ἀρνεῖσθε· εἴγε [1]) αἰδεῖται τὸ θεῖον· καὶ τὸ μὲν αἰδοῦς ἄξιον ὁμολογεῖς, Μαρῖνε· τὸ δὲ σεμνότερον καὶ οἰκονομικώτερον ἀρνῇ. Εἰ γὰρ διελθεῖν διὰ Μαρίας ὁ λόγος οὐκ αἰσχρὸν ἡγήσατο, οὐδὲ λαβεῖν τι ἐξ αὐτῆς ᾐδεῖτο. Τί γὰρ καὶ ἦν ἀναγκαῖον διελθεῖν, εἰ μή τι προσελάμβανεν;

ΑΔΑΜ. Εἰ μὴ ἔλαβεν ἄνθρωπον ἐκ Μαρίας, πῶς ἂν συσταθεῖεν οἱ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου λεγόμενοι λόγοι; Πῶς δὲ „πρωτότοκος [2]) ἔσται τῶν νεκρῶν,“ καὶ „ἀπαρχὴ [3]) τῶν κεκοιμημένων;“ Δειξάτωσαν. Εἰ μὲν γὰρ σχήματι μόνῳ φασὶν αὐτὸν, ὡς καὶ τοὺς ἀγγέλους, πεφηνέναι, οὐ δύναται εἶναι „πρωτότοκος,“ οὐδὲ „ἀπαρχή.“

ΜΑΡ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Οἱ ἄγγελοι πρὸ τοῦ Χριστοῦ πεφήνασιν, ἢ ὁ Χριστὸς πρὸ τῶν ἀγγέλων;

ΜΑΡ. Πρὸ πολλοῦ χρόνου τῷ Ἀβραὰμ ἐφάνησαν [4]) οἱ ἄγγελοι.

ΕΥΤΡ. Εἰ καὶ οἱ ἄγγελοι, καὶ ὁ Χριστὸς, δοκήσει ἀμφότεροι πεφήνασιν, οὐ δύναται εἶναι ὁ Χριστὸς

---

in notis: „imo legendum: *οὐ φήσαντος*. Probabile est (?), praecedentis nominis syllabam ultimam *ου* absorpsisse adverbium negandi. Picus id legit: quia expresse vertit; et collatio evincit, Marinum dicere, quae non dixit angelus.“ — Cfr. Luc. I, 35.

[1]) Cod. Vatican. (itemq. ed. Wetst. ad marginem): „*εἴγε αἰδεῖται.*“ Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „*εἰ καὶ δεῖται.*“ R. — Wetsten. in notis: „Cod. Reg. secundus: *εἴγε δεῖται.*“

[2]) Cfr. Coloss. I, 18. [3]) Cfr. 1 Cor. XV, 20.

[4]) Cfr. Gen. XVIII, 2.

πρωτότοκος, τῶν ἀγγέλων τὸ [1]) πρῶτον φανέντων, ὡς ὑπὸ σοῦ ὡμολόγηται. Ἀνάγκη γὰρ, τοὺς πρώτους ἐκείνους πρωτοτόκους λέγειν.

ΑΔΑΜ. Πῶς δὲ „ἀπαρχὴ [2]) ἔσται τῶν κεκοιμημένων" ὁ Χριστὸς, ὁπότε πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὁ τῆς Σουναμίτιδος [3]) υἱὸς πρὸ πολλοῦ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη, καὶ ὁ τῆς Σαραφθινῆς, [4]) καὶ ὁ Λάζαρος; [5]) Εἰ μὴ οὖν κατὰ ἀλήθειαν ἀπέθανε· καὶ τὰ γενόμενα, οὐ δοκήσει, ἀλλὰ ἀληθείᾳ γέγονε· καθὼς λέγει Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής· „ὅτι [6]) ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γέγονε·" δειξάτω οὖν, πῶς „ἀπαρχὴ [7]) τῶν κεκοιμημένων" ἐστὶν ὁ Χριστός.

ΜΑΡ. Σὺ δεῖξον.

ΑΔΑΜ. Δείκνυμι, ὅτι καὶ „πρωτότοκος [8]) τῶν νεκρῶν," καὶ „ἀπαρχὴ [9]) τῶν κεκοιμημένων," κατὰ ἀλήθειάν ἐστιν ὁ Χριστός. Οἱ γὰρ πρὸ [10]) τοῦ Χριστοῦ ἀναστάντες, αὖθις ἀπέθανον· ὁ δὲ Χριστὸς ἀναστὰς, οὐκέτι [11]) ἀποθνήσκει. Ὡς γὰρ πρωτότοκος ἀπέθανεν Ἀδὰμ, οὕτως πρῶτος ἀνέστη Χριστός. Παραθήσομαι αὐτὰς τοῦ ἀποστόλου τὰς ῥήσεις· „ὥσπερ, [12]) φησὶν, ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν· οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται· ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ." Τί ἂν εὕροιμεν ἕτερον, οὕτω φανερῶς ἡμᾶς διδάσκον ἀμφότερα· καὶ ὅτι ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι ἄνθρωπος ἦν τὸ ἀποθανόν; Εἰ

---

[1]) Wetst. in textu: „τῶν," ad marg. vero: „lege: τό."
[2]) Cfr. I Cor. XV, 20.
[3]) Cfr. II Regg. IV, 36. (IV Regg.)
[4]) Cfr. I Regg. XVII, 23. (III Regg.)
[5]) Cfr. ev. Joann. XI, 44. [6]) Ev. Joann. I, 17.
[7]) Cfr. I Cor. XV, 20. [8]) Cfr. Coloss. I, 18.
[9]) Cfr. I Cor. XV, 20.
[10]) Wetst. in textu: *πρὸ τοῦ ἀναστάντες,*" in notis: „lege: *πρὸ αὐτοῦ ἀναστάντες.*"
[11]) Cfr. Rom. VI, 9. [12]) Cfr. I Cor. XV, 22. 23

γὰρ ἀπαρχή ἐστι τῶν κεκοιμημένων, ὁ ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένος, Χριστὸς, ἵνα ᾖ διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις, νοουμένη δὲ, ὃν τρόπον καὶ δι' ἀνθρώπου θάνατος· δύο οὗτοι ἄνθρωποί εἰσιν· εἷς μὲν ὁ Ἀδὰμ, δι' οὗ ὁ θάνατος· ἕτερος δὲ ὁ Χριστὸς, δι' οὗ ἡ ἀνάστασις. Τῶν[1]) *δύο οὖν τὸ ἕτερον, ἢ ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς λόγος ἀπέθανεν, ἢ ὃν ἀνέλαβεν ἄνθρωπον· ἢ, ὅπερ ἐξ ἀνάγκης ἕπεται νοεῖν, ὁμολογήσουσιν, ὅτι ὁ μὲν καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ ἦν θεὸς, ἵνα δὲ ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ, προσελάβετο σάρκα τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανεῖν δυνηθεῖσαν, δι' ἧς ἠλευθερώθημεν· καὶ ἐγένετο ἀπαρχὴ τῆς ἀναστάσεως, πρώτης αὐτῆς ἐγερθείσης ἐκ νεκρῶν. Οὕτω γὰρ ὄντως θεὸν κατὰ πνεῦμα, καὶ ὄντως ἄνθρωπον κατὰ σάρκα, ὁμολογήσαντες Χριστὸν, οὐχὶ τῷ δοκεῖν, ἀλλ' ἀληθῆ καὶ βεβαίαν ἕξομεν τὴν πίστιν. Ὅπερ παρέδωκεν ὁ ἀπόστολος, ὅτι*[2]) *κατὰ σάρκα Χριστὸς καὶ ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη, καὶ ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, καὶ*[3]) *ἔστιν ἀπαρχὴ τῆς τῶν κεκοιμημένων ἀναστάσεως.*

ΜΑΡ. Ἔφης, ὅτι πρὸ τοῦ Χριστοῦ πολλοὶ ἀνέστησαν. Πῶς οὖν ἐστιν ἀπαρχή;

ΑΔΑΜ. Οἱ πρὸ τοῦ Χριστοῦ ἀναστάντες, πάλιν αὖθις ἀπέθανον· „ὁ[4]) *δὲ Χριστὸς ἀναστὰς οὐκέτι ἀποθνήσκει· θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει.*[5]) *Ὃ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ θεῷ.“ Τίνος οὖν ἐκυρίευσεν ὁ θάνατος; Τὸ γὰρ εἰπεῖν· „οὐκέτι*[6]) *κυριεύει·“ ἔδειξεν, ὅτι πρότερον ἐκυρίευσεν.*

ΕΥΤΡ. Δῆλον, ὅτι εἰ μὴ τῆς σαρκὸς, ἧς ἀνέλα-

---

[1]) Deest „*τῶν*“ in ed. Wetstenii.

[2]) Cfr. 1 Cor. XV, 3. 4. [3]) Cfr. 1 Cor. XV, 20.

[4]) Cfr. Rom. VI, 9. 10.

[5]) R. in notis: „Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „*κυριεύειν.*“ — Wetsten. ad marginem: „lege: *κυριεύει.*“

[6]) Cfr. Rom. VI, 9.

βεν ὁ λόγος, ἐκυρίευσεν ὁ θάνατος· ἀνάγκη λέγειν, τοῦ λόγου κεκυριευκέναι τὸν θάνατον, εἰ μὴ κατὰ ἀλήθειαν ὁ λόγος σάρκα ἀνέλαβε. Λόγου δὲ θεοῦ θάνατον κυριεῦσαι, οὐκ εὔφημον εἶναι λέγειν μοι δοκεῖ.

ΑΔΑΜ. Ἄκουε οὖν τοῦ ἀποστόλου, περί τε τοῦ θανάτου, ὅτι ἀληθῶς καὶ [1]) οὐ δοκήσει ἀπέθανε· καὶ περὶ τοῦ αἵματος, ὅτι ἀληθῶς ἐξεχύθη τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας. Λέγει δὲ οὕτω· „συνίστησι [2]) δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην ὁ θεὸς εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε. Πολλῷ μᾶλλον, δικαιωθέντες ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθησόμεθα ἀπὸ τῆς ὀργῆς.“ Καὶ πάλιν· „καὶ [3]) γὰρ εἰ καὶ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως θεοῦ.“ Καὶ πάλιν· „ἢ [4]) ἀγνοεῖτε, ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθητε [5]) εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθητε;“ [6]) Ὃς εἰ μὴ ἀπέθανε, τίς ἀμφιβάλλει μὴ εἶναι βάπτισμα; Καὶ πάλιν· „ἐχαρίτωσεν [7]) ἡμᾶς ἐν τῷ ἠγαπημένῳ υἱῷ αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ.“ Καὶ πάλιν· „ὅτι [8]) ταῦτα ἐπάθετε ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὰ καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν, καὶ τοὺς προφήτας.“ Οὐκ εἶπε· καὶ τοὺς δοκήσει πεφηνότας ἀγγέλους, οἷς ὡμοιώσατε αὐτὸν ὑμεῖς· ἀλλά· „καὶ [9]) τοὺς προφήτας·“ οἵτινες ἀληθινὴν σάρκα, καὶ οὐ φαντασίαν, ἄνθρωποι ὄντες, καθ' ὑμᾶς· ὁ μὲν

---

[1]) Cod. Wetsten. (itemq. ed. Wetst. in textu): „*καὶ εὐδοκήσει.* R. — Wetsten. ad marginem: „lege: *καὶ οὐ δοκήσει.*“

[2]) Cfr. Rom. V, 8. 9. [3]) Cfr. II Cor. XIII, 4.

[4]) Cfr. Rom. VI, 3.

[5]) Wetst. ad marg., R. in notis: „Alias: *ἐβαπτίσθημεν.*“

[6]) Wetst. ad marg., R. in notis: „Alias: *ἐβαπτίσθημεν.*“

[7]) Cfr. Ephes. I, 6. 7. [8]) Cfr. I Thess. II, 14. 15.

[9]) I Thess. II, 15.

ἐπρίσθη [1]) σαρκὶ, ὁ δὲ ἐλιθάσθη, καὶ οἱ λοιποὶ ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον. Ἔτι μὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος παρέξομαι φωνὰς, τὰς προαγγελλούσας τὸ πάθος αὐτοῦ, οὕτω φάσκοντος· „ὅτι [2]) δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ σταυρωθῆναι [3]), καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἀναστῆναι.“ Καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐλέγχων τινὰς ἔλεγεν· „ὦ [4]) ἀνόητοι, καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς· ὅτι ἔδει ταῦτα παθεῖν τὸν Χριστόν.“ Ἔτι μὴν καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς, οὐ δόκησιν, ἀλλὰ ἀληθινὸν θάνατον εἰσηγούμενος, φησί· „καὶ [5]) φωνήσας μεγάλῃ φωνῇ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε· πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου· καὶ ἐξέπνευσε. Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσὴφ, αἰτησάμενος τὸ σῶμα, ἐνετύλιξεν ἐν σινδόνι, καὶ ἔθηκεν ἐν καινῷ μνημείῳ.“ Τίς οὖν οὗτος ἦν, τολμήσαντες εἰπάτωσαν. Οὐ γὰρ δήπου τὸ πνεῦμα ἐξέπνευσεν, ὃν ἀΐδιον καὶ ἄφθαρτον. Ἀλλὰ [6]) πάντως τις ἦν ὁ ἔχων τὸ πνεῦμα, ὃς ἐξέπνευσεν ὄντως· ὃς καὶ παρέθετο ἐκπνέων τὸ πνεῦμα τῷ πατρὶ, ὃν ἐνείλησε σινδόνι ὁ Ἰωσήφ. Οὐ γὰρ δήπου σκιὰν ἐνείλησε, καὶ ἔθαψεν, ἀλλὰ τὸν προσπαγέντα τῷ ξύλῳ. Οὕτω γέ τοι καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς, δοκοῦσιν αὐτὸν φαντασίαν εἶναι· „τί [7]) τεταραγμένοι ἐστέ; καὶ ἵνα τί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν; Ἴδετε τὰς χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι ἐγώ εἰμι αὐτός· ὅτι πνεῦμα ὀστέα καὶ

---

[1]) Cfr. Hebr. XI, 37.

[2]) Cfr. Marc. VIII, 31. coll. Luc. IX, 22.

[3]) Wetst. ad marg., R. in notis: „Alias: ἀποκτανθῆναι.“

[4]) Cfr. Luc. XXIV, 25. 26.

[5]) Cfr. Luc. XXIII, 46. 50. 52. 53.

[6]) Ed. Wetst., interrogandi signis posthac appositis, perperam: „Ἀλλὰ πάντως, τίς ἦν“ κτλ.

[7]) Cfr. Luc. XXIV, 38. 39.

σάρκα[1]) *οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.“ Καὶ τί τοσοῦτον ἐπιδιατρίβων τοῖς ἐλέγχοις, εἰς μῆκος ἐκτείνω τοὺς λόγους; Ἤρκει γὰρ τὸ ὁμολογεῖν ἑαυτὸν υἱὸν*[2]) *ἀνθρώπου.*

ΜΑΡ. Τίνος ἀνθρώπου ἐστὶν υἱός;

ΑΔΑΜ. Ἐκ σπέρματος κατὰ σάρκα τοῦ Δαυίδ ἐστι· καθὼς καὶ τὸ εὐαγγέλιον φάσκει.

ΜΑΡ. Ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, τῶν Ἰουδαίων λεγόντων, ὅτι υἱός ἐστι τοῦ Δαυὶδ, αὐτὸς ὁ Χριστὸς κατεγίνωσκεν αὐτῶν· καὶ εἰ θέλεις ἀναγινώσκω.

ΕΥΤΡ. Ἀνάγνωθι.

ΜΑΡ. Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· „τί[3]) *ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστι; Λέγουσιν αὐτῷ· τοῦ Δαυίδ. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου; Εἰ οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν λέγει, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν;“ Εἶδες, ὅτι καταγινώσκει τῶν λεγόντων, ὅτι υἱὸς Δαυίδ ἐστιν, ἀρνούμενος αὐτός;*

ΑΔΑΜ. Τὸ „πῶς“ οὐκ ἀρνήσεώς ἐστιν, ἀλλὰ πεύσεως· καί γε οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ πολλάκις ἐν ταῖς γραφαῖς οὐκ[4]) *ἐπὶ ἀρνήσεως, ἀλλ᾽ ἐπὶ πεύσεως κείμενον. „Πῶς*[5]) *γὰρ, φησὶ, διώξεται εἷς χιλίους;“ Καί· „πῶς*[6]) *ἐγένετο πόρνη πόλις πιστὴ Σιών;“ Καί· „πῶς*[7]) *ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος, ὁ πρωῒ ἀνατέλλων;“ Οὐχὶ γὰρ ἀρνούμενος ὁ Χριστὸς ἔφασκε „πῶς,“ ἀλλὰ πυνθανόμενος.*

---

[1]) Edd. W. et R. „*σάρκας.*“

[2]) Cfr. Matth. XVI, 13.

[3]) Cfr. Matth. XXII, 42—45. coll. Psalm. CX, 1.

[4]) Sic recte habet Cod. Vaticanus, male autem Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetsten.): „*οὐκ ἔστι ἀρνήσεως, ἀλλά ἐστι πεύσεως.*“ R.

[5]) Deut. XXXII, 30. [6]) Jesai. 1, 21.

[7]) Jesai. XIV, 12.

ΜΑΡ. Δαυὶδ κύριον αὐτὸν ὁμολογεῖ, οὐχὶ υἱόν.

ΑΔΑΜ. Δαυὶδ αὐτὸν κατὰ σάρκα κύριον οὐχ ὁμολογεῖ, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα· τουτέστιν, ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, οὐ μόνον τοῦ Δαυὶδ κύριός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ πάσης [1]) ἀρχῆς, ἐξουσίας, κυριότητος, ὀνόματος [2]) ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, προγνώστης [3]) ὤν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἤιδει δὲ τοὺς Ἰουδαίους ἀπιστοῦντας τὸ κατὰ πνεῦμα· καὶ ἐπύθετο, λέγων· „εἰ [4]) οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν λέγει, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν;" Οὐ γὰρ ἔφη ὁ Χριστὸς, ὅτι „εἰ οὖν Δαυὶδ ἐν σαρκὶ κύριον αὐτὸν καλεῖ," ἀλλ' „ἐν πνεύματι·" τὸ [5]) πνευματικὸν κύριον αὐτὸν ὁμολογῶν·

---

[1]) Cfr. Ephes. I, 21.

[2]) Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu) male: „ὀνόματα." R. — Wetst. ad marginem: „lege: ὀνόματος."

[3]) Wetsten. in notis: „Cod. noster post ὀνομαζομένου participium στίζει, sequentia ita exarata dat: οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ προγνώστης ὤν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Videtur autem verbis Apostoli cum studio interposuisse illud: προγνώστης ὤν: ut hoc modo sibi pararet ad sequentia transitum: ᾔδει δέ κτλ., nempe Jesus ille." Idem in Addendis: „Picus ita vertit: *David illam —, et nominis, quodcunque nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Noverat autem, ut futurorum praescius, Judaeos non credere* etc. Legit igitur locum Apostoli, ut hodieque legitur, et verba: προγνώστης ὤν, post illa: ᾔδει δέ."

[4]) Cfr. Matth. XXII, 45. coll. 43.

[5]) Wetst. in textu: „τὸ πνευματικὸν αὐτόν" κτλ., ad marginem vero: „lege: τῷ πνεύματι κύριον αὐτόν" κτλ. Idem in notis: „Picus: *confitens quidem illum dominum esse spiritualem.* Sed unde *dominum illum spiritualem* e tali contextu eruerit, nequeo divinare. Non enim τό, sed τόν dicendum fuerat: et κύριον repetendum ex praecedd. per supplementum: neque vero sic bene quadraret constructio. Visum ergo σφάλμα subesse, ortum ex compendio notissimo scribendi: κ͞ο͞ν pro κύριον. Sic habebimus *dominum* expresse: cui respondet sequens υἱόν. Denique phrasis: τῷ πνεύματι κύριον, concinit omnino verbis: *David in spiritu dominum eum vocat.*

τὸ δὲ κατὰ σάρκα, υἱόν. Παραστήσω δὲ σαφέστερον ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, ὅπως αὐτὸς ὁ Χριστὸς συντίθεται ταύτην εἶναι τὴν πίστιν σωτήριον, καὶ ἀκλινῆ· καὶ εἰ βούλει, ἀναγινώσκω.

ΕΥΤΡ. Ἀνάγνωθι.

ΑΔΑΜ. Ἐπειδὴ πάρεισιν οἱ περὶ Μεγέθιον, οἱ τοῦ δόγματος Μαρκίωνος, ἐκ τοῦ αὐτῶν εὐαγγελίου ἀναγινώσκω· „ἐγένετο [1]) δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὼ, καί τις τυφλὸς ἐπαιτῶν [2]) ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδόν· ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου ἐπυνθάνετο, τί ἂν εἴη τοῦτο. Ἀπηγγέλη δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς παρέρχεται. Καὶ ἐβόησε, λέγων· Ἰησοῦ, υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέησόν με. Σταθεὶς δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι. Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐπηρώτησεν αὐτόν· τί σοι θέλεις ποιήσω; Ὁ δὲ εἶπε· κύριε, ἵνα ἀναβλέψω. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν.“

ΕΥΤΡ. Ὁ τυφλὸς, ἐμοί γε δοκεῖ, ὀρθῶς πιστεύσας δικαίως ἀνέβλεψε· δηλαδὴ ἀπηλλαγμένος τῆς πίστεως τῆς Μεγεθίου, καὶ Οὐάλεντος, Δροσερίου τε καὶ Μαρίνου. Ὃς μὲν καλῶς πιστεύσας ἀνέβλεψεν· οἱ δὲ ὑπὸ ἀπαιδευσίας ἐλαυνόμενοι, τυφλώττουσι τὴν διάνοιαν. Οὕτως τηλαυγῶς [3]) ἐπαινοῦντος τοῦ Χριστοῦ τὴν τοῦ τυφλοῦ πίστιν, καὶ λέγοντος· „ἀνάβλεψον· [4]) ἡ πίστις σου σέσωκέ σε·“ ὁ δὲ πιστεύων τυφλὸς, καὶ

(Matth. XXII, 45. coll. 42.) Sin autem minus consonum istud quis existimet, quia sequitur: τὸ δὲ κατὰ σάρκα, υἱόν, per me licebit, dicat in priori lemmate: τὸ κατὰ πνεῦμα κύριον αὐτὸν“ κτλ., in variantibus vero lectionibus: „Cod. Reg. secundus addit: κύριον.“

[1]) Cfr. Luc. XVIII, 35—43.

[2]) Wetst. ad marg., R. in notis: „Alias: παραιτῶν.“

[3]) W. et R. in textu, ut saepe: „δηλαυγῶς,“ iidem tamen, ille ad marg., hic in notis: „lege: τηλαυγῶς.“

[4]) Luc. XVIII, 42.

τὴν κατὰ σάρκα, καὶ τὴν κατὰ πνεῦμα παρουσίαν ὁμολογεῖ, εἰς ἀμφότερα πιστεύων, ὅτι θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ ἐστί. Καὶ πρῶτόν γε ἐπιγνοὺς τὸν ἄνθρωπον, εὐθὺς γνωρίζει καὶ τὸν κύριον. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀνθρώπου φησίν· „υἱὲ [1]) Δαυὶδ, ἐλέησόν με·“ περὶ δὲ τοῦ θεοῦ· „κύριε, [2]) ἵνα ἀναβλέψω.“ Κατὰ οὖν τὰ δόξαντα τοῖς περὶ Μαρῖνον, εἰ μή ἐστιν υἱὸς Δαυὶδ, ἑαυτῷ ἐναντιοῦται ὁ Χριστός· πῇ μὲν, διὰ τὸ ὅλως πεπιστευκέναι, ἀναβλέψαι κελεύσας τὸν τυφλόν· πῇ δὲ, ἐν τῇ πρὸς Ἰουδαίους πεύσει, ἀρνεῖσθαι [3]) τοῦ εἶναι υἱὸν Δαυίδ. Καὶ πῶς οὐκ ἔστιν ἐναντίος, καὶ ἑαυτῷ ἀντιπράττων, καθ᾽ ὑμᾶς, ὁ Χριστός; Ταῦτα δὲ συμβαίνει τοῖς τῇ ἀσυστάτῳ αἱρέσει χρωμένοις. Ὅταν ἀνακολούθοις ἐπιτηδεύωσι χρῆσθαι μυθολογίαις, τοιαῦτα αὐτοῖς ἀνάγκη ἀπαντᾷν ἀτοπήματα. Χρὴ οὖν ἕπεσθαι τούτῳ τῷ δόγματι, ᾧ καὶ ὁ τυφλὸς σώας τὰς ὄψεις ἀπείληφεν· ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς ἐμαρτύρει καλῶς πεπιστευκότι. Ὅθεν καλῶς ἔχειν δοκεῖ, τὴν πίστιν τῶν περὶ Μαρῖνον καὶ ἀποῤῥίψαι, καὶ ἀποσφενδονῆσαι, πόῤῥω τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσαν, καὶ κατὰ μηδὲν τῇ θεότητι προσήκουσαν. Μύθοις γὰρ καὶ φαντασίαις, καὶ δοκήσει πιστεύοντες, μύθῳ, καὶ φαντασίᾳ, καὶ δοκήσει τὴν σωτηρίαν σὺν τῷ δόγματι ἕξουσιν. Εὖ οὖν ἔχειν μοι δοκεῖ, Μαρῖνον παύσασθαι ἀπὸ τῆς φιλέριδος γνώμης, εὐγνωμόνως [4]) ἐπὶ τὸν τρίτον ὅρον ἐγκαταγινόμενον, τουτέστι, τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον.

---

[1]) Luc. XVIII, 39. [2]) Luc. XVIII, 41.
[3]) Cfr. Matth. XXII, 45. coll. Luc. XX, 44.
[4]) Wetst. in textu: „εὐνομόμως,“ ad marg. vero: „lege: εὐγνωμόνως.“

SECTIO QUINTA.

Ubi disputant

ADAMANTIUS, Orthodoxus: MARINUS, Bardesianista: MEGETHIUS et MARCUS, Marcionitae: EUTROPIO, Judice.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΜΑΡΙΝΟΣ. Εἰ βούλει ὑπὲρ τῆς ἀληθείας γενέσθαι, ἑτοίμως ἔχω περὶ τούτου δεῖξαι ἀκριβῶς.

ΕΥΤΡ. Πάρεισιν οὐχ οἱ τυχόντες ἄνδρες, αὐτοὶ λεγέτωσαν, εἰ ἐξέβην τοῦ δικαίου. Εἰ δὲ σὺ ἥττησαι, ἢ δεδούλωσαι προλήψει κρατούμενος, ἐμοὶ αἰτίαν οὐ προσαπτέον.

ΜΑΡ. Εἰ βούλεσθε μετὰ πάσης ἀληθείας τὴν ζήτησιν γενέσθαι, παραιτήσασθε τὰ φιλοσοφούμενα, ταῖς γραφαῖς πειθόμενοι μόναις.

ΑΔΑΜ. Πεισθῶμεν ταῖς γραφαῖς.

ΕΥΤΡ. Δήλη ἡ συγκατάθεσις ἀμφοτέρων.

ΜΑΡ. Οἴομαι, ὅτι ἀδίκως ἐπιβάλλετε τὴν ζήτησιν ταύτην.

ΑΔΑΜ. Προϊὼν ὁ λόγος τὸν ἀδίκως ἐπιβαλλόμενον τὴν ζήτησιν ταύτην ἐλέγξει.

ΜΑΡ. Ὁρισάσθω Ἀδαμάντιος, ποῖον σῶμα ἀνίσταται; τοῦτο, ὃ περικείμεθα, εἰς ὃ ἐνδεδέμεθα; ἢ ἄλλο πνευματικόν;

ΑΔΑΜ. Τοῦτο τὸ σῶμά φημι ἀνίστασθαι, ὃ περικείμεθα.

ΜΑΡ. Αὐτόθεν πάρεστιν ἔλεγχος σαφὴς, ἀνατρέπων αὐτοῦ τὴν ἄδικον ἐπιβολήν.[1] Τὸ γὰρ τοῦ ἀνθρώπου σῶμα, οὐκ ἐκ παίδων μέχρι γήρως τὸ αὐτὸ παραμένει, ῥευστῆς οὐσίας ὑπάρχον. Ποῖον οὖν φάσκεις ἀνίστασθαι σῶμα, τὸ παιδικὸν, ἢ τὸ μέσον, ἢ τὸ γηραλέον;

ΑΔΑΜ. Οἱ τοιχογράφοι ναυπηγοὺς, καὶ κυβερνήτας, καὶ πελαγίους πλωτῆρας ζωγραφοῦντες, ναυπηγεῖν καὶ κυβερνᾷν οὐκ ἴσασι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ Μαρῖνος προήκατο λόγον, οὗ τὴν πεῖραν, καὶ τὴν ἀπόδειξιν μὴ ἔχει.

ΕΥΤΡ. Σαφέστερον μαθεῖν βούλομαι, πῶς οὐκ ἔστι τὸ σῶμα ἐκ παιδόθεν μέχρι γήρως τὸ αὐτό.

ΜΑΡ. Ῥευστῆς οὐσίας ὂν τὸ σῶμα ὑπεκρεῖ, ἐκ τῆς τροφῆς γινόμενον· ἀμέλει οὖν ταῖς νόσοις δαπανηθὲν, ἢ τὸ ἐκ παιδόθεν, ἢ τὸ γηραλέον, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ῥέει καὶ φθείρεται, ἐκ τῆς τροφῆς αὖθις ἕτερα προσγίνεται. Ποῖον οὖν λέγεις σῶμα ἀνίστασθαι; τὸ ἐν ταῖς νόσοις δαπανηθὲν, ἢ τὸ ἐκ παιδόθεν, ἢ τὸ γηραλέον;

ΑΔΑΜ. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἀπὸ γραφῶν ἐπαγγειλάμενος πείθειν τοὺς ἀκροατὰς, ἰατρικῇ ἐπιστήμῃ προσπελάσας, ἐπελήσθη τοῦ[2] ὅρου· οὐκ ὀκνήσω καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ μὴ ἤσκημαι ἰατρικὴν, ἀποκροῦσαί σου τὰ ἄδικα τῆς ἐννοίας φρονήματα. Εἰ γὰρ ῥευστῆς οὐσίας ἦν τὸ σῶμα, ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου γινόμενον· ἐχρῆν τὰ ἀποκοπτόμενα μέλη, τουτέστιν, ὠτίον, ἢ δάκτυλον, ἢ ῥῖνα, αὖθις ἐκ τῆς τροφῆς ἀναπληροῦσθαι. Ἔδει δὲ καὶ τὰς οὐλὰς τῶν τραυμάτων μὴ παραμένειν μέχρι γήρως, ὑπεκρεόντων, κατὰ σὲ, τῶν σωμάτων. Ἀλλ'

---

[1]) Ed. Wetstenii: „ἐπιβουλήν."

[2]) Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu) male: „τὸ ὅρου." R. — Ed. Wetst. ad marginem: „Picus: τοῦ ὅρου."

οὐδὲ τὰ ἐν ταῖς νόσοις ὑπεκρεῖ σώματα, αὖθις ἕτερα γενόμενα· ἀλλ' ὅταν ἡ ψυχὴ μὴ δέξηται τὰ ἑαυτῆς ὀρεκτὰ, μύσει τὸ σῶμα, καθάπερ[1] *ὁ*[2] *ἰὼν ὑγραινόμενα πιλῇ·*[3] *ὅταν δὲ δέξηται τὰ αὐτῆς ὀρεκτὰ, αὖθις πιαινόμενα ὀγκοῦται. Οὐ γὰρ οὕτω ῥᾷστα ἀνασφήλαντος ἐκ νόσου τοῦ σώματος, ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἀποκαθίσταται, διὰ τοσούτου χρόνου αὐξάνοντα.*

ΕΥΤΡ. Εἰ ῥευστὸν ἦν τὸ σῶμα, ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου γινόμενον, ἀδύνατον[4] *οὖν εὑρεῖν τὸ σῶμα ἀνυπόστατον.*

ΜΑΡ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Ἐπὶ ἀνθρώπου τὸ παράδειγμα λάβε. Ὃν τρόπον εἴ τις βούλοιτο ἀπὸ κηροῦ ἀνδροείκελον κατασκευάσαι· καὶ πρότερον μὲν βραχείᾳ ὑποστάσει ἀποτυπωσάμενος, αὖθις ἕτερον κηρὸν ἐπιχέων, εἰς ὕψος καὶ μέγεθος βούλεται[5] *τοῦτο πλάττειν, ἀδυνάτως ἴσχει· οὔτε*[6] *γὰρ τὸ γινόμενον τέλους τυχεῖν δυνήσεται, τῆς πρώτης ὑποστάσεως τοῦ κηροῦ ὑπεκρεούσης, καὶ ἑτέρας*

---

1) Wetst. absque jure in notis: „Picus: *tanquam venenum humidiores partes constringit.* Humfredus: *sicuti viator, quae humefacta sunt, comprimit.* Neutrum placet, aut rei praesenti quadrare videtur. Conjecto: *καθάπερ οἰωνὸς ὑγραινόμενα κτλ., sicut avis madefacta* (plumas, pennas) *comprimit, adstringit,* ne pluviae penetrent. Certe sermo est de dilatatione et contractione corporis: quae in avibus locum habet: at in vestibus viatoris madefacti plane alia est *expressio*, vel *compressio.* Adde, quod *πίλησις* et *πίλωσις coarctationem* significet, qualis nec *veneno*, nec *viatori* congruit."

2) Wetst. in variantibus lectionibus: „Cod. Thomae Gale: *ὁ ὤν.* Cod. Reg. primus: *ὁρῶν.*"

3) Wetst. ad marg., R. in notis: „lege: *πιλεῖ*, vel: *πιλοῖ.*"

4) Wetstenius: „*ἀδύνατον, ὃ ἦν εὑρεῖν.*"

5) Wetst. in textu: „*βούλεται τοῦτο πλάττων,*" in notis: „forte legendum: *βούλοιτο τοῦτο πλάττειν.*"

6) W. et R. in textu: „*οὕτω γάρ*" *κτλ.*, iidem vero, ille ad marg., hic in notis: „Picus legit: *οὔτε γάρ*" *κτλ.*

γιγνομένης· οὔτε ὁ ἀνδροεικελοποιὸς τελέσει τὸ ἔργον· ὁ δὲ ἄνθρωπος τὴν ἐκ παίδων τοῦ σώματος ὑπόστασιν ἔχων, προσλαμβάνει [1]) τὴν αὔξησιν, μενούσης τῆς παιδικῆς ὑποστάσεως. Ὅθεν καὶ τῶν τραυμάτων αἱ οὐλαὶ μέχρι γήρως παραμένουσι, καὶ αἱ τῶν μελῶν ἀποκοπαί· καὶ περισσὸν τὸ λέγειν, ῥευστὸν τὸ σῶμα.

ΜΑΡ. Εἰ τὸ ἐκ παίδων μέχρι γήρως σῶμα ἀνίσταται, λεγέτω, [2]) ὁποῖον αἷμα συνανίσταται τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ ἐν ταῖς φλεβοτομίαις, ἀλλὰ τὸ ἐν ταῖς αἱμοῤῥαγίαις; Ἔνιοι δὲ τῶν ἀνθρώπων, καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν φλεβοτομούμενοι, ἐκκρίνουσι. Λεγέτω οὖν μοι, ποῖον αἷμα συνανίσταται τῷ ἀνθρώπῳ.

ΑΔΑΜ. Οὐ τὸ γονιμώτατον καὶ κύριον αἷμα ἐκκρίνουσιν οἱ φλεβοτομούμενοι· ἀλλὰ τὸ νόθον, καὶ ἐπείσακτον, ἐκ τῶν χυμῶν ἐπιγινόμενον. Ὅθεν καὶ ἐν ταῖς αἱμοῤῥαγίαις προπηδᾷ, οὐκ ὂν γονιμώτατον, οὐδὲ κύριον. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης μέτοχοι, εἰδότες τὸ ἐκ τῶν χυμῶν ἐπείσακτον ἐρυθαινόμενον, καὶ ὁμόχροον [3]) γιγνόμενον τῷ αἵματι, οὐ μὴν γονιμώτατον ὄν· ἐπιχειροῦσιν ἐν ταῖς φλεβοτομίαις, ὅταν ἐκκρίνῃ πᾶν τὸ νόθον, τὸ λεγόμενον μέλαν· τοῦ δὲ ξανθοῦ, καὶ γονιμωτάτου προκύψαντος, εὐθὺς στάλσεις ποιοῦνται, μήπως ἐκρεῦσαν τὸ γόνιμον, διαλύσῃ [4]) τὸ ζῶον.

---

[1]) Cod. Wetsten. (itemq. ed. Wetst. in textu): „προλαμβάνει." R. — Wetst. ad marginem: „Picus legit: προσλαμβάνει."

[2]) Wetst. in textu: „ἀποκρινάσθη," ad marginem vero: „lege: ἀποκρινάσθω." Idem in variantibus lectionibus: „Cod. Thomae Gale: ἀποκρίνασθαι. Cod. Reg. secundus: λεγέτω." — Ruaeus ut nos in textu: „λεγέτω," in notis: „Cod. Wetstenianus: ἀποκρινάσθη."

[3]) Wetstenii Codex (itemq. ed. Wetst. in textu) male: „ὁμόχρονον." R. — Wetsten. ad marginem: „lege: ὁμόχροον."

[4]) Wetst. in textu: „διαλύσει," ad marg. vero: ‚forte legendum: διαλύσῃ."

ΕΥΤΡ. Ἀνεπιστήμων πρότασις, τὰ νόθα καὶ τὰ ἐκ τῆς τροφῆς ἐπείσακτα, ταῦτα κύρια καὶ γονιμώτατα ὑπολαμβάνειν· εἰσπεμπομένη γὰρ ἡ τροφὴ εἰς τὸ ἔνδον, καὶ χυλουμένη, πῇ μὲν εἰς αἷμα, πῇ δὲ εἰς φλέγμα, πῇ δὲ εἰς σίελον ἐκκρίνει. Ἐάσαντες οὖν τὰ ἄκυρα, ἐπὶ τὰ κυριώτερα ἔλθετε.

ΜΑΡ. Ὁ ἄνθρωπος ἐκ γῆς, καὶ ὕδατος, καὶ πυρὸς, καὶ ἀέρος συνέστηκεν. Ἐπὰν οὖν ἀποθάνῃ, καὶ διαλυθῇ,[1] ἑκάστη οὐσία τὸ ἴδιον ἀπολαμβάνει συγκιρναμένη· οἷον, τὸ τοῦ πυρὸς μέρος τὸ πῦρ· τὸ τοῦ ὕδατος, τὸ ὕδωρ· τὸ τοῦ ἀέρος, ὁ ἀήρ· τὸ[2] τῆς γῆς, καὶ γῆ. Πῶς οὖν ἐν τῇ ἀναστάσει δυνατὸν, αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἀναστῆναι, οὗ τὰ μέρη συνεκράθη; Ὥσπερ γὰρ εἴ τις οἶον ἐν πελάγει θαλάττης ἐκχέας ὕδωρ, τὸ αὐτὸ αὖθις ἀνακομίσασθαι διαβεβαιοῦται, τοῦ πράγματος ἀδυνατοῦντος· ἀνάγκη γοῦν ἄλλον ἀντ᾽ ἄλλου[3] ἄνθρωπον ἀνίστασθαι.

ΑΔΑΜ. Σφόδρα κατὰ σὲ δυνατώτεροι οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεοῦ δείκνυνται· καὶ περισσὸν τὸ λέγειν τὸν σωτῆρα· „τὰ[4] παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, παρὰ τῷ θεῷ δυνατά.“

ΜΑΡ. Πῶς εἰσιν οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεοῦ δυνατώτεροι;

ΑΔΑΜ. Οἱ[5] ἄνθρωποι μὲν γὰρ οἶνον ὕδατι συγκραθέντα χωρίζουσι, τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ χρώμενοι· καὶ ἀργύριον ἀπὸ χαλκοῦ· καὶ πλείστων ὅσων τὰς διακρίσεις ἴσασι ποιεῖσθαι. Ὁ δὲ θεὸς, ὡς ἀνυπέρβλητος

---

[1]) Cod. Wetsten. (itemq. ed. Wetst. in textu) male: „διαληθῇ.“ R. — Wetst. ad marg. recte: „lege: διαλυθῇ.“

[2]) Wetst. in notis: „lege: τὸ τῆς γῆς ἡ γῆ.“

[3]) Cod. Wetsten. (itemq. ed. Wetst. in textu) male: „ἄλλον.“ R. — Wetst. ad marg. recte: „lege: ἄλλου.“

[4]) Cfr. Luc. XVIII, 27.

[5]) Ed. Wetstenii: „Οἱ ἄνθρωποι οἱ μὲν“ κτλ.

δυνάμει τεχνίτης[1]) *τε, καὶ δημιουργὸς πάντων, ᾧ ὑποτέτακται πῦρ, ἀὴρ, ὕδωρ, γῆ, φόβῳ δουλεύοντα, καὶ ἑκάστῳ τηρῶν τὸ ἴδιον μέρος· πῶς οὐκ ἂν ἑκάστῳ ἐν τῇ ἀναστάσει ἀποδοίη τὸ ἴδιον σῶμα; Τὸ μὲν γὰρ πῦρ ὑποτεταγμένον τῷ θεῷ, καὶ νεύματι πειθόμενον, τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς*[2]) *τοὺς βληθέντας εἰς κάμινον πυρὸς, οὐκ ἠδίκησεν, ἀλλὰ σώους τῷ δεσπότῃ παρέδωκε. Τὸ δὲ ὕδωρ τὸν Ἰωνᾶν*[3]) *δεξάμενον ἐν τῷ βυθῷ ἐν τρισὶ νυχθημέροις ὁλόκληρον ἀποκατέστησεν. Ὁ δὲ ἀὴρ τὸν Ἠλίαν*[4]) *εἰς οὐρανὸν ἀνεκόμισεν. Ἡ δὲ γῆ Λάζαρον*[5]) *τεταρταῖον ἀπέδωκεν. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ γλυκέα ὕδατα, ἐπιῤῥέοντα τῇ θαλάσσῃ, συγκιρνώμενα, καὶ συγκυλινδούμενα, πάλιν ὕδατα γλυκέα διὰ τῶν νεφελῶν χεῖται,*[6]) *διαχωριζόμενα ἀπὸ τῶν ἁλμυρῶν· καθὼς καὶ ὁ προφήτης φησίν· „ὁ*[7]) *προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐπιχέων*[8]) *αὐτὸ ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς.“*

ΕΥΤΡ. Ἀπὸ γραφῶν ἐπαγγειλάμενος δεῖξαι, εἰς φυσιολογίας καὶ ἰατρικὰς ζητήσεις ἐκτραπεὶς, τοὺς ἀνθρώπους δυνατωτέρους τοῦ θεοῦ ἀπέδειξε.

ΜΑΡ. Ἐμοὶ εὐχερές ἐστιν, ἀπὸ[9]) *τῶν γραφῶν δεῖξαι, εἰ*[10]) *εὐγνωμονεῖ Ἀδαμάντιος.*

---

[1]) Wetst. „*τεχνήτης,*“ Ruaeus: „*τεκνίτης.*“ — In proxime praecedentibus Cod. Vaticanus, Ruaeo teste itemque, Wetst. teste, Cod. Reg. primus: „*ὁ ἀνυπέρβλητος.*“

[2]) Cfr. Dan. III, 19. seqq.

[3]) Cfr. Jon. II, 1. seqq.

[4]) Cfr. II Regg. II, 11. (IV Regg.)

[5]) Cfr. ev. Joann. XI, 43. 44.

[6]) Wetst. in textu: „*χεῖτε,*“ ad marg. vero: „lege: *χεῖται.*“ [7]) Cfr. Amos. V, 8.

[8]) Wetst. ad marg., R. in notis: „Alias: *ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς.*“

[9]) Wetst. in variantibus lectionibus: „Cod. Thomae Gale: *ἐκ τῶν γραφῶν.*“

[10]) Wetst. in variantibus lectionibus: „Cod. Thomae

ΕΥΤΡ. Οὐκ Ἀδαμάντιος τῆς ἐκτροπῆς αἴτιος, ἀλλ' [1]) ἡ σὴ φιλόνεικος γνώμη.

ΑΔΑΜ. Συγχωρητέον αὐτῷ, ἃ βούλεται οἴεσθαι, ἐμοῦ ἑτοίμως ἔχοντος πρὸς ἅπαντα ὑπαντιάζειν, συναιρομένης μοι τῆς ἀληθείας.

ΜΑΡ. Ποίαις γραφαῖς πείθῃ, ἵνα ἀπ' ἐκείνων δείξω, ὅτι οὐκ ἀνίσταται ἡ σάρξ;

ΑΔΑΜ. Πάσαις ταῖς ἐνδιαθέτοις πείθομαι.

ΜΑΡ. Ἀναγινώσκω ἀπόφασιν τοῦ θεοῦ, ἀποφηναμένου ἐν τῇ πρώτῃ διαθήκῃ· „οὐ [2]) μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκα, καὶ αἷμα.“

ΑΔΑΜ. Εἰ οὖν εἶπεν· „οὐ [3]) μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τούτοις·“ δῆλον, ὡς ὅτι ἐν ἄλλοις κατέμεινε. Τὸ γάρ· „τούτοις·“ μερικὴ αἰτία ἐστὶ, καὶ οὐ κατὰ πάντων ἀπόφασις.

ΜΑΡ. Πείσω σε ἀπὸ γραφῶν, ὅτι οὔτε προφῆται, οὔτε ἀπόστολοι μνήμην ἐποιήσαντο σαρκὸς ἢ αἵματος, ἀλλὰ ψυχῆς μόνης, ἣν καὶ ηὔχοντο σῶσαι. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Δαυίδ· „ὅτι [4]) ἐῤῥύσω, φησὶ, τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου.“ Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· „ἐδίψησεν [5]) ἡ ψυχή μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ζῶντα.“ Καὶ πάλιν·

Gale et Cod. Reg. secundus: *καὶ εὐγνωμονεῖ.* Cod. Thomae Gale in margine: *ὡς εὐγνωμονεῖ.*“

[1]) Sic optime Cod. Vaticanus. Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „*ἀλλ' ἧς ἡ φιλόνεικος*“ *κτλ.* R. — Wetst. ad marginem: „lege: *ἀλλ' ἡ σή*“ *κτλ.*, in notis: „possumus legere: *ἀλλ' οἷς ἡ φιλόνεικος κτλ.* Verum praestat: *ἀλλ' ἡ σὴ φιλόνεικος κτλ.* Sic enim Picus.“ Idem in variantibus lectionibus: „Cod. Reg. secundus: *ἡ σή.*“

[2]) Cfr. Gen. VI, 3. — Ed. Wetstenii: „*καταμένῃ.*“

[3]) Cfr. Gen. VI, 3. — Edd. W. et R. hoc loco: „*καταμένῃ.*“

[4]) Psalm. LVI, 13. [5]) Psalm. XLII, 2. (XLI.)

„ἐπὶ [1]) σοὶ πέποιθεν ἡ ψυχή μου· καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων σου ἐλπιῶ.“ Καὶ πάλιν· „οὐ [2]) καταλείψεις [3]) τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην.“ Ὁρᾷς, ὅτι ψυχὴν μόνην ηὔχοντο σῶσαι, οὐ σάρκα καὶ αἷμα.

ΑΔΑΜ. Ὁρισάσθω [4]) περὶ τῆς ψυχῆς, εἰ θνητή ἐστιν, ἢ ἀθάνατος.

ΜΑΡ. Ἀθάνατος δῆλον.

ΑΔΑΜ. Πῶς οὖν φάσκει· „μὴ [5]) παραδῷς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι;“ Τὰ θηρία δύνανται ψυχὴν λυμήνασθαι, οὖσαν ἀθάνατον;

ΕΥΤΡ. Θῆρες οὐ ψυχὴν λυμαίνονται, ἀλλὰ σῶμα. Τῷ [6]) γὰρ φάσκειν· „μὴ [7]) παραδῷς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι·“ δηλαδὴ ὅλον τὸν ἄνθρωπον ψυχὴν ὀνομάζει.

ΑΔΑΜ. Ἐνδηλότερον πείσειέν σε ἡ γραφὴ, ὅτι τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστῶτα ἄνθρωπον, ψυχὴν ὀνομάζει. „Καὶ [8]) ἐγένοντο, φησὶν, υἱοὶ καὶ θυγατέρες τῷ Ἰακὼβ ψυχαὶ [9]) τριάκοντα τρεῖς.“ Καὶ πά-

---

[1]) Psalm. LVII, 1. (LVI.)

[2]) Cfr. Psalm. XVI, 10. (XV.)

[3]) Wetst. in textu: „καταλήψεις,“ ad marg. vero: „lege: καταλείψεις.“

[4]) Cod. Vaticanus: „ὁρίσασθε.“ Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetst. in textu): „ὁρισάμεθα.“ Forte legendum: „ὁρισώμεθα.“ R. — Ed. Wetst. ad marginem: „lege: ὁρισώμεθα,“ in variantibus lectionibus: „Cod. Reg. secundus: ὁρισάσθω.“

[5]) Psalm. LXXIV, 19. (LXXIII.)

[6]) West. in textu: „τὸ γάρ“ κτλ., ad marg. vero: „fortasse: τῷ γάρ“ κτλ.

[7]) Psalm. LXXIV, 19. (LXXIII.)

[8]) Cfr. Genes. XLVI, 27.

[9]) W. et R. in textu: „ψυχαὶ λγ´, W. tamen in notis: „Pici Cod. consentit: sed reclamant omnes editiones sacrae scripturae, Hebraea aeque ac versiones. Fefellit itaque Adamantium memoria, ut poneret numerum liberorum Jacobi ex Lea generatorum, pro universis. Cfr

λιν φάσκει· „καὶ [1]) κατέβη Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον μετὰ ἑβδομήκοντα ψυχῶν.“

ΕΥΤΡ. Ἴσως, κατὰ δόξαντα Μαρίνῳ, ἀσώματοι κατῆλθον ἐν Αἰγύπτῳ οἱ τοῦ Ἰακὼβ υἱοί. Δέδεικται δὲ, ὅτι ὅλον τὸν ἄνθρωπον ψυχὴν ὀνομάζει ἡ γραφή· καὶ οὐ χρὴ περὶ τούτου ἐνδοιάζειν.

ΜΑΡ. Τῶν προφητῶν ἀληθέστερον τὸν ἀπόστολον παράγω μάρτυρα, ὅτι σῶμα δεσμός ἐστι ψυχῆς, καὶ πάντων τῶν κακῶν αὐτό ἐστιν αἴτιον· περὶ οὗ λέγει· „ταλαίπωρος [2]) ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου;“

ΑΔΑΜ. Πῶς ἐστι δεσμὸς ψυχῆς τὸ σῶμα;

ΜΑΡ. Ὅτε παρέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ ἡ ψυχὴ ἁμαρτήσασα· „τότε, [3]) φησὶν, ἐποίησεν ὁ θεὸς δερματίνους χιτῶνας, καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς·“ τουτέστι, τὸ σῶμα. Ὡς καὶ Ἱερεμίας ὁ προφήτης δεσμίους ἡμᾶς καλεῖ, [4]) τοῦ θεοῦ ἐνδήσαντος τὴν ψυχὴν εἰς τὸ σῶμα. Διὰ τὸ ἡμαρτηκέναι οὖν τὸ πάντων τῶν κακῶν αἴτιον σῶμα, ἀνίστασθαι λέγεις, ἵνα πάντοτε ἐν δεσμοῖς ἐξετάζηται ἡ ψυχή;

ΑΔΑΜ. Ἔφης, διὰ τὸ ἡμαρτηκέναι τὴν ψυχὴν ἐνδεθῆναι ἐν τῷ σώματι· εἶτα μετ' ὀλίγον ὑποβὰς, αἴτιον πάντων τῶν κακῶν λέγεις τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς· καὶ πρὶν ἢ ἐνδεθῆναι ἐν τῷ σώματι, ἁμαρτῆσαι. Εἰ οὖν δυνατὸν τῇ ψυχῇ, χωρὶς σώματος ἁμαρτεῖν, τί αἴτιον τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ἁμαρτανούσης;

Genes. XLVI, 15. Dein, quando numerat *animas septuaginta*, quae cum patre in Aegyptum descenderint, consentit cum Hebraeo fonte, neglecta versione LXX. virorum, quae numerat animas septuaginta quinque.“ Idem in variantibus lectionibus: „Cod. Thomae Gale: *ψυχαὶ λν'.*“

[1]) Cfr. Gen. XLVI, 27. coll. pag. 393. not. 9.

[2]) Rom. VII, 24. [3]) Gen. III, 21.

[4]) Cfr. Thren. III.

ΕΥΤΡ. Εἰ πρὸ τοῦ ἐνδεθῆναι τὴν ψυχὴν, φὴς ἡμαρτηκέναι· περισσὸν τὸ λέγειν, αἴτιον τῶν κακῶν τὸ σῶμα. Εἰ γὰρ πρὸ τοῦ σώματος ἥμαρτε, καὶ ἀπαλλαγεῖσα νῦν ἐκ τοῦ σώματος αὖθις ἁμαρτήσει, διὰ τὸ καὶ πρὸ τούτου ἡμαρτηκέναι· καὶ οὐκ αἴτιον τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ ψυχή.

ΑΔΑΜ. Εἰ δεσμὸν ψυχῆς τὸ σῶμα ὑπέθετο· ὁ δὲ δεσμὸς ἐπέχειν πέφυκε τὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ ἀπείργειν ἀπὸ τῶν πλημμελημάτων· τὸ σῶμα οὐ δεσμός ἐστι ψυχῆς, ἀλλὰ συνεργόν.

ΜΑΡ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Ὁ δεσμὸς οὐ συνεργεῖ τῷ δεδεμένῳ πρὸς ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἐπέχει, εἴργων τὸν δεσμώτην· τὸ δὲ σῶμα συνεργεῖ τῇ ψυχῇ εἰς φόνους, καὶ μοιχείας. Δείκνυται οὖν ὁ θεὸς, οὐ δεσμὸν δοὺς τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα, ἀλλὰ συνεργόν.

ΜΑΡ. Ἀποκρινάσθω Ἀδαμάντινος, εἰ πείθεται τῷ ἀποστόλῳ.

ΑΔΑΜ. Κατὰ πάντα πείθομαι τῷ χριστοφόρῳ καὶ πνευματικῷ Παύλῳ.

ΜΑΡ. Εἰ οὖν αὐτῷ πείθῃ, [1]) ἄκουε ἀποφηναμένου, καὶ λέγοντος· „σὰρξ [2]) καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται, οὔτε ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν." Τί τούτου φανερώτερον; Τί τούτου τηλαυγέστερον; Οὕτω [3]) δὴ ἔλεγχον, τὸν δι' ἐναντίας ὁμο-

---

[1]) Wetst. in textu: „πείθει," ad marg. vero: „lege: πείθῃ."

[2]) Cfr. I Cor. XV, 50.

[3]) W. et R. ut nos in textu, W. tamen recte, ut videtur, in notis: „Picus: *huic argumento manifesto ac vero nemo queat contradicere.* Sensu manifesto et aptissimo, sed quem nostri Cod. scriptura non reddit. Humfredus: *hoc profecto argumento hac antithesi informatum, et ex contrariis confectum profiteor, cui nemo posset obsibilare, cum clarum et verum sit.* Ambagiose et intricate. Sic legendum primo putabam:

λογῶ, ἀντειπεῖν οὐδεὶς δύναται, ὅτι [1]) φανερῷ, καὶ ἀληθεῖ.

ΑΔΑΜ. Οἱ μὴ νοοῦντες τὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου νοητῶς λεγόμενα, ψιλοῖς τοῖς γράμμασι προσέχοντες, ἐκπίπτουσι τῆς ἀληθείας. Ὁ γὰρ ἀπόστολος σάρκα καὶ αἷμα ὀνομάζει τὰς αἰσχρὰς καὶ φαυλοτάτας πράξεις· τοὺς τὰ σαρκικὰ φρονοῦντας, σαρκικοὺς καλῶν· τοὺς δὲ πνευματικὰ πράττοντας, πνευματικούς. Φέρε δὴ αὐτόν σοι τὸν ἀπόστολον παραστήσω, σαφῶς λέγοντα σαρκικοὺς, τοὺς μὴ κατὰ πίστιν πολιτευομένους, ἀλλὰ τύφῳ καὶ πράξεσι [2]) σαρκικαῖς κεχρημένους. Καί φησιν οὕτω· „ἵνα [3]) τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. Οἱ γὰρ κατὰ σάρκα περιπατοῦντες, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ πνεύματος. Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς θεόν· τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ζωὴ καὶ εἰρήνη. Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι.“ Ἀποκρινάσθω, οἷς ἐγράφη ταῦτα, ἆρα ἄσαρκοι ἦσαν; Καὶ πάλιν· „γάλα [4]) γὰρ, φησὶν, ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα.

τούτῳ δὴ ἐλέγχῳ, ὃν δι' ἐναντίας ὁμολογῶ, ἀντειπεῖν κτλ.; hoc enim postulat non solum verbum: ἀντειπεῖν, sed et sequentia: ὅτι φανερῷ καὶ ἀληθεῖ. Apparet Picum vel non legisse in suo Codice, vel omisisse tanquam dubia verba: τὸν δι' ἐναντίας ὁμολογῶ, Humfredum vero incertum fuisse. Liceat vero, quandoquidem semel patuit, locum esse vitiatum, et haec restituere liquidissimo sensu, sic: τῷ δι' ἐναντίας ὁμολόγῳ.“ — R. in notis: „lego cum Wetstenio: οὕτω δὴ ἐλέγχῳ, τῷ δι' ἐναντίας ὁμολόγῳ, ἀντειπεῖν οὐδεὶς δύναται, ὄντι φανερῷ καὶ ἀληθεῖ.“

[1]) Wetst. in variantibus lectionibus: „Thomas Gale legit: ὄντι.“

[2]) W. et R. in textu: „πράξει,“ W. tamen in notis: „lege: πράξεσι.“

[3]) Cfr. Rom. VIII, 4—9.

[4]) Cfr. I Cor. III, 2—4.

Οὔπω γὰρ ἠδύνασθε· ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε. Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ἔρις, καὶ διχοστασία, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε; ὅταν γὰρ λέγει τις· ἐγὼ μέν εἰμι Παύλου· ἕτερος δέ· ἐγὼ Ἀπολλώ· οὐχὶ σαρκικοί ἐστε;" Καὶ πάλιν· „ὅτε [1]) γὰρ ἦτε [2]) ἐν σαρκὶ, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, τὰ διὰ [3]) τῆς σαρκὸς, ἐνεργεῖτο ἐν ὑμῖν. Νῦν δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι·" καίτοι οὐκ ἀπεκδυσάμενοι τὴν σάρκα. Πάντα γὰρ ταῦτα δείκνυσιν, ὅτι σάρκα λέγει τὴν σαρκινόν τε καὶ πονηρὰν ἀναστροφὴν, ὡς καὶ ἄνθρωπον. Τίς γὰρ ἀγνοεῖ, ὅτι εἰ καὶ ἔλεγον ἑαυτοὺς, ὁ μὲν εἶναι Παύλου, ὁ δὲ Ἀπολλὼ, οὐδὲν [4]) ἧττον ἀνθρώπων υἱοὶ ὑπῆρχον τῇ οὐσίᾳ; ἢ ὅτι οἷς γράφει· „ὅτε [5]) ἦτε ἐν σαρκί·" καὶ τότε ὅσον ἐν οὐσίᾳ οὐκ ἦσαν ἄσαρκοι; Ἃ καὶ ἔλεγεν σάρκα τὴν σαρκινόν τε, καὶ διεφθαρμένην τοῦ βίου ἀναστροφήν· ἣν εἰκότως ἐξοικίζει τῆς ἐλπίδος, ὡς [6]) μὴ δυναμένην τὴν τοῦ θεοῦ κληρονομῆσαι βασιλείαν. Εἰ δὲ δότε τὴν τοῦ σώματος σάρκα, ὡς οἷόν τε, μὴ δύνασθαι τυχεῖν τῆς ἐλπίδος· τίς χρεία βαπτίσματος καὶ λουτροῦ; Οὕτω γὰρ φάσκει ὁ ἀπόστολος· „ἀλλὰ [7]) ταῦτα, φησὶ, τινὲς ἦτε· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιάσθητε." Τί ἐστι τὸ λουόμενον καὶ ἁγιαζόμενον, ἀποκρινάσθωσαν. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ οἱ περὶ Μεγέθιον ἀκροαταὶ τυγχάνουσι· διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀποστολικοῦ προφέρειν ἀναγκάζομαι, πρὸς ἀμφοτέρους ποιούμενος τὸν λόγον. Παῦλος γοῦν Γαλάταις

---

[1]) Cfr. Rom. VII, 5. 6. coll. VIII, 9.

[2]) W. ad marg., R. in notis: „alias: *ἦμεν.*"

[3]) W. ad marg., R. in notis: „alias: *διὰ τοῦ νόμου, ἐνεργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν. Νῦν δέ" κτλ.*

[4]) W. et R. in textu: „*οὐδὲ ἧττον,*" W. tamen in notis: „lege: *οὐδὲν ἧττον.*"

[5]) Cfr. Rom. VII, 5. coll. pag. huj. not. 2.

[6]) W. in textu: „*ὃς μή,*" ad marg. vero: „lege: *ὡς μή.*"

[7]) Cfr. I Cor. VI, 11.

γράφων, οὕτως ἔφη· „ὃ [1]) δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με.“ Καὶ πάλιν· „τῶν [2]) δ' ἄλλων εἰκῇ κόπους μοι μηδεὶς παρεχέσθω· ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω.“ Φέρε τοίνυν, ἴδωμεν τί δηλοῦσιν αὗται αἱ φωναί. „Ὃ [3]) ζῶ, φησὶν, ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ.“ Δῆλον οὖν, ὅτι τῆς πίστεως ἡ ζωὴ, ἐν τῇ σαρκί ἐστιν· τὰ [4]) στίγματα τοῦ Χριστοῦ, δι' ὧν ἐστιν ἡμῖν ἡ σωτηρία, τὸ σῶμα βαστάζει. Πῶς οὖν τὸ βαστάζον τὰ τῆς σωτηρίας στίγματα, καὶ τὴν τῆς πίστεως ἔχον ζωὴν, κατ' αὐτοὺς οὐ σώζεται; Ἢ γὰρ οὐδὲν ὠφελεῖται ἔχον τὴν τῆς πίστεως ζωὴν, καὶ τὰ τοῦ Ἰησοῦ στίγματα· ἢ, εἴ ἐστι διὰ τούτου ἡ σωτηρία, σάρξ ἐστιν ἡ σωζομένη. Καὶ ταῦτα ὑπάρχειν ὁμολογεῖται. Κορινθίοις δὲ ἐπιστέλλων οὕτως ἔφη· „οὐκ [5]) οἴδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστιν; Ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; Μὴ γένοιτο.“ Εἰ γὰρ Χριστοῦ μέλη ἐστὶ τὰ σώματα, ἢ ἀπόλλυνται τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, ἢ σώζεται ἡ σάρξ.

ΜΑΡ. Σῶμα, οὐ σάρκα λέγει.

ΑΔΑΜ. Δείκνυται ἐπὶ [6]) τῶν ἐπιφερομένων· „οὐκ [7]) οἴδατε γὰρ, φησὶν, ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, ἓν σῶμά ἐστιν; Ἔσονται γὰρ, φησὶν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.“ Καὶ πάλιν γάρ φησιν· „ἀνὴρ [8]) μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων.“ Εἰ τὸ κατακαλυπτόμενόν ἐστι τὸ φαι-

---

[1]) Gal. II, 20. [2]) Cfr. Gal. VI, 17.
[3]) Cfr. Gal. II, 20. [4]) Cfr. Gal. VI, 17.
[5]) I Cor. VI, 15.
[6]) Wetst. in variantibus lectionibus: „Cod. Reg. secundus: *ἐκ τῶν.*“
[7]) Cfr. I Cor. VI, 16. coll. Gen. II, 24.
[8]) I Cor. XI, 7.

νόμενον σῶμα, τουτέστιν, ἡ σάρξ· τοῦτο δ' ἐστὶν τοῦ θεοῦ δόξα [1]) *τε καὶ εἰκών· δύναται καὶ σωθῆναι. Εἰ γὰρ οὐκ ἐπιδέχεται σωτηρίαν, οὐδὲ θεοῦ δύναται εἰκὼν καὶ δόξα εἶναι· ἀλλὰ μὴν ἐστιν, ὡς γέγραπται, εἰκὼν καὶ δόξα, ἡ σάρξ. Φανερὸν οὖν, ὅτι ὥσπερ ταῦτα ἐπιδέχεται, οὕτω καὶ τὸ σωθῆναι χωρεῖ. Ἵνα δὲ σαφέστερον ἐπιστήσω, πρόσταξον αὐτῷ τὸ ἐδάφιον τοῦ ἀποστόλου ἀναγνωσθῆναι.*

ΕΥΤΡ. Ἀναγνωσθήτω.

ΑΔΑΜ. Ἀναγινώσκω ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ φάσκοντος οὕτως· „τί [2]) *ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; Εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί βαπτίζονται, ὑπὲρ* [3]) *αὐτῶν; Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκοντες;* [4]) *Νὴ τὴν ὑμετέραν* [5]) *καύχησιν, ἀδελφοὶ, ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ κυρίῳ ἡμῶν· εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; Φάγωμεν, καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. Μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. Ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ἀγνωσίαν γὰρ θεοῦ τινες ἔχουσι· πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λαλῶ.* [6]) *Ἀλλ' ἐρεῖ τις· πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; Ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀποθάνῃ· καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου ἤ τινος τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα, καθὼς ἠθέ-*

---

[1]) Wetst. in textu: „*δόξα τε εἰκών,*" in marg. vero: „forte legendum: *δόξα τε καὶ εἰκών.*"

[2]) Cfr. I Cor. XV, 29—42.

[3]) W. ad marg., R. in notis: „Alias: *ὑπὲρ τῶν νεκρῶν.*"

[4]) W. ad marginem: „Alias: *ἀποθνήσκω.*"

[5]) W. ad marg., R. in notis: „Alias: *ἡμετέραν.*"

[6]) W. ad marg., R. in notis: „Alias: *λέγω.*"

λησεν· ἕκαστον [1]) δὲ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα ἀπολαμβάνει. [2]) Οὐ πᾶσα σὰρξ, ἡ αὐτὴ σάρξ· ἄλλη μὲν σὰρξ ἀνθρώπου, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἑτέρα [3]) δὲ ἰχθύων. Καὶ σώματα ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ' ἑτέρα μὲν ἡ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἑτέρα δὲ καὶ ἡ τῶν ἐπιγείων. Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. Οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.“ Καὶ ὑποβὰς μετ' ὀλίγον λέγει· „ἰδοὺ, [4]) μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες [5]) δὲ ἀλλαγησόμεθα· ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ [6]) ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι. Σαλπίσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα. Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.“

ΜΑΡ. Οὐ τοῦτο τὸ σῶμα λέγει ἀνίστασθαι, ἀλλ' ἕτερον, ἀπὸ τοῦ λέγειν· „ὁ [7]) δὲ θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα, καθὼς ἠθέλησεν.“

ΑΔΑΜ. Ὁ σῖτος θαπτόμενος εἰς γῆν, αὖθις σῖτος ἀνίσταται· καὶ ὁ ἄνθρωπος παραδιδόμενος ἐν τῇ γῇ, ἄνθρωπος ἀνίσταται, οὐχ ἕτερος γινόμενος, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνὴν, λέγοντος· „ἑκάστῳ [8]) δὲ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα δίδωσιν.“

---

[1]) Wetst. ad marg., R. in notis: „Alias: ἑκάστῳ.“

[2]) W. ad marg., R. in notis: „Alias deest: ἀπολαμβάνει.“

[3]) W. ad marginem: „Alias: ἄλλη,“ R. in notis: „Alias deest: ἑτέρα.“

[4]) Cfr. I Cor. XV, 51—53.

[5]) Wetstenii Cod. (itemq. ed. Wetst. in textu) habet: „οὐ πάντες δέ“ κτλ., sed in Cod. Vatic. deleta est particula negativa οὐ. R. — Wetst. ad marginem: „Alias deest: οὐ.“

[6]) Cod. Vaticanus: „ῥιπῇ,“ Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetsten. in textu): „ῥοπῇ.“ R. — Wetst. ad marginem: „Alias: ῥιπῇ.“

[7]) I Cor. XV, 38. [8]) Cfr. I Cor. XV, 38.

ΕΥΤΡ. Οὐδὲ ἑρμηνείας δεῖται ταῦτα, οὕτω φανερῶς καὶ ἀναμφιλέκτως εἰρημένα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου· οὐ γὰρ ἐνδέχεται, τὴν ψυχὴν εἰς τὴν γῆν θάπτεσθαι, ἀθάνατον οὖσαν, καὶ ὁμολογηθεῖσαν.

ΑΔΑΜ. Τὴν δὲ ὥσπερ σῖτον σπειρομένην σάρκα. Ὁρῶμεν γὰρ, ὅτι τὸ σῶμα ὥσπερ σῖτος σπείρεται· „σὺ [1]) γὰρ, φησὶν, ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀποθάνῃ.“ Τί οὖν ἐστι τὸ σπειρόμενον, καὶ καταβαλλόμενον εἰς τὴν γῆν; Δηλαδὴ, ὅτι σάρξ.

ΜΑΡ. Ἀλλ᾽ ὁρᾷς, ὅτι λέγει· „οὐ [2]) τὸ γενησόμενον σῶμα σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον σίτου.“

ΑΔΑΜ. Ὥσπερ ὁ σῖτος γυμνὸς σπειρόμενος, τῇ τοῦ θεοῦ βουλήσει ἀνιστάμενος, προσλαμβάνει τὴν πόαν, ἀμφιεννύμενος καὶ εὐερνὴς γινόμενος, οὐκ ἄλλος παρ᾽ [3]) ὃ πέφυκε, μεταβαλλόμενος· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, παραδιδόμενος τῇ γῇ, καὶ αὖθις τῇ βουλήσει τοῦ θεοῦ ἀνιστάμενος, ἀμφιέννυται τὴν ἀθανασίαν, καθὼς ὁ ἀπόστολος ἐμνημόνευσε, λέγων· „δεῖ [4]) δὲ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν, καὶ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν.“

ΜΕΓ. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀποστολικῷ οὐχ οὕτω λέγει.

ΑΔΑΜ. Ἀλλὰ πῶς;

ΜΕΓ. Οὐ λέγει· „ὁ [5]) θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα, καθὼς ἠθέλησεν·“ ἀλλ᾽· „ὁ [6]) θεὸς δίδωσιν αὐτῷ πνεῦμα, καθὼς ἠθέλησε. Σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν· σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ.“

ΑΔΑΜ. Κατὰ σὲ οὖν, δίδωσιν αὐτῷ ὁ θεὸς σῶμα

---

[1]) Cfr. I Cor. XV, 36. [2]) Cfr. I Cor. XV, 37.

[3]) Cod. Vaticanus: „παρ᾽ ὃ πέφυκε,“ Cod. Wetstenian. (itemq. ed. Wetstenii): „παραπέφυκε.“ R.

[4]) Cfr. I Cor. XV, 53. [5]) Cfr. I Cor. XV, 38.

[6]) Cfr. I Cor. XV, 38. coll. versibus 42. et 44.

πνευματικόν. Τίνι [1]) *τὸ διδόμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, πνευματικόν ἐστι; Τὸ οὖν λαμβάνον τί ἐστι;*

ΜΑΡ. Τὸ λαμβάνον ἐστὶν ἡ ψυχή.

ΑΔΑΜ. Ἡ ψυχὴ οὖν θάπτεται.

ΕΥΤΡ. Ὁρισάμενος ἀθάνατον τὴν ψυχὴν, οὐ μόνον θνητὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς γῆν θάπτεσθαι, πείθειν ἡμᾶς βιάζεται· φανεροῦ ὄντος τοῦ πράγματος, ὅτι σῶμά ἐστι τὸ θαπτόμενον. Καὶ ἄτοπον ἡγοῦμαι, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνδιατρίβοντας περὶ τῶν αὐτῶν ἐξετάζειν, ἀποχρώντως ἐπιδείξαντος ἡμῖν τοῦ λόγου.

ΑΔΑΜ. Ἴσως οὐ δόξει [2]) *τούτοις αὐτάρκη εἶναι τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν. Βραχύ τι προσκαρτερήσας, ἄκουε φάσκοντος τοῦ ἀποστόλου φανερώτερον· „ὅτι* [3]) *ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ᾽ ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλ᾽ ἐν πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶν λιθίναις, ἀλλ᾽ ἐν πλαξὶν καρδίας σαρκίναις." Εἰ μὴ γοῦν ἀνίσταται ἡ σὰρξ, κατὰ τὴν τούτων ἀπόνοιαν, οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐν ταῖς σαρκίναις καρδίαις γεγραμμένη, πνεύματι θεοῦ ζῶντος. Ἀλλ᾽ οὐ μάτην γέγραπται ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐπιστολὴ, τῷ τοῦ ζῶντος πνεύματι θεοῦ, ἀλλ᾽ εἰς τὸ διδόναι ζωὴν, ἐν οἷς γέγραπται· ὃ ἐν τοῖς ἐφεξῆς αὐτὸς διδάσκει ὁ ἀπόστολος, λέγων· „εἰ* [4]) *γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης· πολὺ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ, καὶ μὴ καταργούμενον." Καὶ εἰ ἐν ταῖς σαρκίναις γέγραπται καρδίαις ἡ ἐπιστολὴ τοῦ θεοῦ, δηλονότι μένουσι καὶ αἱ σάρκιναι καρδίαι, ἐν αἷς μένει* [5]) *τὸ γεγραμμένον, καὶ μὴ καταργούμενον. Καὶ πάλιν·*

---

[1]) Wetst. in variantibus lectionibus: „Cod. Reg. secundus: *Τοίνυν τό*" *κτλ.*

[2]) Wetst. in textu: „*δόξῃ,*" ad marg. vero: „forte legendum: *δόξει.*"

[3]) Cfr. II Cor. III, 3. [4]) Cfr. II Cor. III, 11.

[5]) Wetstenius: *μενεῖ.*

„ἔχομεν [1]) οὖν τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ ᾖ τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ, καὶ οὐχ ἡμῶν. Ἐλέσθωσαν οὖν οἱ τῆς πλάνης ῥήτορες, πῶς βούλονται νοῆσαι τὸ ῥητὸν τοῦτο. Ἐν τίνι βούλονται εἶναι τὸ γεγραμμένον· „τοῦτον [2]) τὸν θησαυρόν;“ Ἐν τῷ, κατ᾽ αὐτοὺς, ἔσω ἀνθρώπῳ; Εἰ ὁ ἔσω οὖν ἄνθρωπος ὀστράκινος, ὀστράκινον ἔσται κατ᾽ αὐτοὺς σκεῦος ἡ ψυχή. Ἀλλὰ ἡ σάρξ ἐστι τὸ ὀστράκινον σκεῦος, ὅ ἐστι κατ᾽ αὐτοὺς ὁ ἔξω ἄνθρωπος. Ἐν τῇ σαρκὶ οὖν ἦν ὁ θησαυρός. Καὶ τῶν δύο θάτερον· ἢ ἀπόλλυται ὁ τοῦτον ἔχων τὸν θησαυρὸν, ἢ ἀναντιῤῥήτως σώζεται ἡ σὰρξ, ἐν ᾗ ὁ θησαυρός. Καὶ πάλιν· „ἡμεῖς [3]) γὰρ οἱ ζῶντες εἰς θάνατον παραδιδόμεθα, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ ἡμῶν σαρκί.“ Οὐδὲ χρῄζει ἐξηγήσεως, τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος ἐν τῇ σαρκὶ φανεροῦσθαι. Καὶ πάλιν· „ὅταν [4]) δὲ καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ἀθανασίας.“ [5]) Τί ἕτερον δύναται νοηθῆναι, ἢ ὅτι χωρεῖ εἰς ζωὴν τοῦθ᾽ ὅπερ θνητόν; Καὶ πάλιν· „ἄρα [6]) γὰρ [7]) αὐτὸς ἐγὼ, τῷ μὲν νοῒ δουλεύω τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ· τῇ δὲ σαρκὶ, νόμῳ ἁμαρτίας. Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσεν [8]) ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου.“ Εἰ μὲν ὁ νοῦς τῷ τοῦ θεοῦ νόμῳ δουλεύει, τῷ δὲ τῆς ἁμαρτίας ἡ σάρξ· ἠλευθέρωσε δὲ ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὁ τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς νόμος, ἀπὸ

---

1) Wetsten. in textu: „ἔχημεν,“ ad marg. vero: „Alias: ἔχομεν.“ — Cfr. II Cor. IV, 7.

2) II Cor. IV, 7. 3) Cfr. II Cor. IV, 11.

4) Cfr. II Cor. V, 4. coll. I Cor. XV, 54.

5) Wetst. ad marginem: „Alias: ζωῆς.“

6) Cfr. Rom. VII, 25. VIII, 1. 2.

7) Wetst. ad marginem: „Alias: οὖν.“

8) Wetst. in margine: „Alias: ἠλευθέρωσέ με ἀπό“ κτλ.

τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου· δηλονότι τὸ δουλεῦον τῷ τῆς ἁμαρτίας νόμῳ ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἐδούλευε δὲ τῷ τῆς ἁμαρτίας νόμῳ, οὐχ ὁ νοῦς, ἀλλ' ἡ σάρξ. Ἠλευθέρωται οὖν ἀπὸ τοῦ θανάτου ἡ σάρξ. Πῶς οὖν σώζεται τὸ τῷ νόμῳ τῆς τοῦ πνεύματος ζωῆς ἐν Χριστῷ ἀπὸ τοῦ θανάτου ἐλευθερωθὲν, αὐτὸς λεγέτω· ἐγὼ γὰρ ἐπὶ πλεῖον ἐλέγχων τὴν τούτων ἀπαιδευσίαν αἰδοῦμαι.

ΕΥΤΡ. Συλλήβδην ἁπάντων φαύλων αἰτία γίνεται ἡ ἀπαιδευσία· ᾗ συμπεφύκασι, καὶ συνήνθησαν Μεγέθιος, Δροσέριός τε καὶ Μάρκος, Οὐάλης, καὶ Μαρῖνος, ἐκτραπέντες τῆς εὐθείας, καὶ τοῦ ὀρθοτάτου δόγματος. Ποία [1]) γὰρ ἀκολουθία ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ σώζεσθαι δύναται; [2]) Τύπου γὰρ προάγοντος, ἐξ [3]) ἀνάγκης καὶ νουθετεῖσθαι τοὺς ὁρῶντας· ἄτυπος δὲ νουθεσία οὐκ ἄν ποτε δεχθείη.

ΑΔΑΜ. Εἰ οὖν παρίσταται τῇ ἀγχινοίᾳ τῇ σῇ, βραχύ τι προσκαρτερήσας, ἄκουε τοῦ ἀποστόλου, τοῦ ὑπ' αὐτῶν προκομισθέντος, ὅπως μάθῃς τὴν τούτων ἀνοησίαν. Ὁ γὰρ σχεταῖος [4]) Μαρκίων ῥαδιουργήσας τὰ κατὰ τὸν ἀπόστολον, οὐ παντάπασιν ἀπήλειψε· καὶ οὗτοι μέχρι τῆς δεῦρο περιαιροῦσιν, ὅσα ἂν μὴ συντρέχοι τῇ αὐτῶν γνώμῃ. Ὅσα οὖν μὴ νοήσαντες κατέλειψαν ἑαυτοῖς ἐναντιούμενα, ταῦτα ὥσπερ ἐπιφυλλίδας ἀναλεξάμενος ἐκ τῶν ἀποστολικῶν καὶ προφητικῶν

---

1) Wetst. in textu: „*ποία γὰρ ἀκολουθεία,*" in notis vero: „scribendum utique: *ποίᾳ γὰρ ἀκολουθίᾳ.*"

2) Wetst. in textu: „*δύνασθαι,*" in notis vero: „scribendum utique: *δύνασθε.*"

3) Wetst. in variantibus lectionibus: „Cod. Reg. secundus: *ἐξ ἀνάγκης ἐστί.*"

4) W. et R. in textu: „*σχεταῖος,*" W. tamen in notis: „Humfredus retinet in versione *Schetaeus*, ac si epitheton proprium Marcionis fuisset. Sed praefero Pici versionem: *miser Marcion;* nimirum legit: *σχέτλιος.* Et facilis prorsus fuit lapsus scriptoris, *Λ* in *Α* convertentis."

φωνῶν, προφανῶς τῇ σῇ συνέσει ἐπιδείξομαι. Λέγει δὲ οὕτως ὁ ἀπόστολος· „αἱ[1]) *γυναῖκες ἐν ἐκκλησίᾳ σιγάτωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται*[2]) *αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαι· καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει.“ Καὶ πάλιν λέγει· „τρίτον*[3]) *τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.“ Ὁμοίως δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀναμφιλέκτως ἀκολουθεῖν φαίνεται τῷ νόμῳ ὁ ἀπόστολος, ὅταν λέγει· „τότε*[4]) *γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ νῖκος;“ Λεγέτωσαν, ποῦ γέγραπται αὐτοῖς οὗτος ὁ λόγος, εἰ μὴ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις; Ὡς οὖν καταλελυμένου τοῦ νόμου φησὶν γενήσεσθαι τὸν ἐκεῖσε γεγραμμένον λόγον, ἢ πληρωθησομένου. Τῶν γὰρ μὴ ἐνδεχομένων ἐστὶ, καὶ καταλέγειν τοῦ νόμου, καὶ φάσκειν τὸν νόμον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα ἔσεσθαι λέγειν. Ἐφεσίοις δὲ ἐπιστέλλων, φησί· „μνημονεύοντες,*[5]) *ὅτι ποτὲ ὑμεῖς τὰ*[6]) *ἔθνη, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία, ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου· ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλωτριωμένοι*[7]) *τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ· νυνὶ*[8]) *δὲ ὑμεῖς, οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγενήθητε*

---

[1]) I Cor. XIV, 34.

[2]) Wetst. in textu: „*ἐπιτέτρεπται*,“ ad marg. vero: „lege: *ἐπιτέτραπται*.“

[3]) Cfr. II Cor. XIII, 1.

[4]) Cfr. I Cor. XV, 54. 55. coll. Jesai. XXV, 8. Hos. XIII, 14.

[5]) Cfr. Ephes. II, 11—13. — Wetst. ad marginem: „Alias: *μνημονεύετε*.“

[6]) Wetst. ad marginem: „Alias: *τὰ ἔθνη ἐν σαρκί*.“

[7]) W. in textu: „*ἀπηλλωτριωμένης*,“ ad marg. vero: „Alias: *ἀπηλλωτριωμένοι*.“

[8]) Wetst. ad marginem: „Alias: *νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὑμεῖς οἱ ποτὲ ὄντες*“ *κτλ*.

ἐγγὺς ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.“ Ποίας οὖν ἐπαγγελίας ἐνταῦθα μέμνηται; Ἧς οἱ ξένοι χωρὶς Χριστοῦ ὑπάρχουσιν; ἢ ἃ ὁ κατ᾽ αὐτοὺς ξένος καὶ ἄγνωστος ἐπηγγείλατο θεός; Καὶ πότε [1]) ἐπηγγείλατο, ὁ μηδέποτε φανεὶς πρὸ τῶν Τιβερίου Καίσαρος χρόνων; ἢ πῶς ἄγνωστος αὐτοῖς ἦν, ὁ πρότερον λαλῶν, καὶ ἐπαγγελλόμενος; Σαφῶς διδάσκει τοὺς ξένους [2]) τῆς διαθήκης τοῦ Ἰσραὴλ, ἀθέους φάσκων εἶναι. Καὶ πάλιν λέγει· „ὅσαι [3]) γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναί.“ Εἰ γὰρ ὁ ξένος, καὶ πρῶτον νῦν φανεὶς, οὔτε ἐγνώσθη τινὶ πρότερον, οὔτε ἐπηγγείλατο· δῆλον, [4]) ὅτι ὁ ἐπαγγειλάμενος, οὐδεὶς ἕτερός [5]) ἐστι, ἢ ὁ δημιουργός. Ἐνδηλότερον δὲ ἐπιστῆσαι βούλομαι, ὅτι Χριστὸς ἐκ νόμου καὶ προφητῶν κατήγγελται· ὡς αὐτὸς ὁ σωτὴρ περὶ Ἰωάννου λαλῶν, φησίν· „οὗτός [6]) ἐστι, περὶ οὗ γέγραπται· ἰδοὺ, ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.“ Ταύτης οὖν διὰ τῶν προφητῶν γενομένης τῆς ὑποσχέσεως, ὥστε πρόδρομον κυρίου ἀποσταλῆναι πρὸ προσώπου αὐτοῦ, τὸν ἑτοιμάσαντα τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ, Ἰωάννην· ἔχουσι δεῖξαι ἕτερόν τινα, οὗ πρὸ προσώπου ἐκεῖνος ἀπεστάλη; Εἰ γὰρ ἐλήλυθεν ἕτερός τις πρὸ [7]) Χριστοῦ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ πεμφθεὶς, δεικνύτωσαν. Εἰ δὲ οὐδεὶς ἕτερος [8]) πέφηνεν, εἰ μὴ μό-

---

[1]) Wetst. in textu: „τότε,“ ad marg. vero: „Picus: πότε.“

[2]) Cfr. Ephes. II, 12. [3]) II Cor. I, 20.

[4]) Wetst. in textu: „δηλονότι,“ ad marg. vero: „lege: δῆλον, ὅτι.“

[5]) Wetst. in textu: „ἕτερόν ἐστι,“ ad marg. vero: „lege: ἕτερός ἐστι.“

[6]) Cfr. Matth. XI, 10. coll. Malach. III, 1.

[7]) Wetst. in textu: „πρός,“ ad marg. vero: „lege: πρό.“

[8]) Wetst. in textu: „ἕτερον,“ ad marg. vero: „lege: ἕτερος.“

νος ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ πρὸ προσώπου τούτου πάρεστιν Ἰωάννης· φανερὸν, ὅτι τότε ἦν ἐπηγγελμένη ἡ ποτὲ πεπληρωμένη ὑπόσχεσις, καὶ οὐδενὸς ἄλλου θεοῦ ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἢ τοῦ δημιουργοῦ θεοῦ· οὗ καὶ οἱ προφῆται ὑπῆρχον καὶ ὁ νόμος. Ὁ δὲ ἀπόστολος οὐχὶ τηλαυγῶς ἐκ νόμου κηρύσσει τὸν Χριστὸν, λέγων Κορινθίοις· „ὅτι [1]) οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον· καὶ πάντες εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐβαπτίσθησαν ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός;“ Τίς οὐκ ἂν θαυμάσει ἄνοιαν τούτων, ἀναγινωσκόντων μὲν ταῦτα, καὶ μὴ συνιέντων; Ἐὰν δέ τις παραθῇ τούτῳ τῷ ῥητῷ, τό· „πάσχα [2]) ἡμῶν ἐτύθη Χριστός·“ ὅπερ πάσχα ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τούτου [3]) νενομοθέτηται.

ΜΑΡΚ. Ταῦτα μὲν ἤκουσας τοῦ ἀποστόλου· ἐκεῖνα δὲ οὐκ ἤκουσας λέγοντος· „ἐγένετο [4]) ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὁ ἔσχατος κύριος, [5]) εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος, κύριος ἐξ οὐρανοῦ.“

ΑΔΑΜ. Σαφῶς ὁ ἀπόστολος ἔδειξε, καὶ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ, καὶ τὸν δεύτερον κύριον, τοῦ αὐτοῦ θεοῦ, καὶ οὐχ ἑτέρου τινός. Εἰ γὰρ οὕτως γέγραπται· πρῶτος [6]) ἐκ γῆς χοϊκὸς ἄνθρωπος, Ἀδὰμ, καὶ ὁ δεύτερος ἐξ οὐρανοῦ, κύριος· περισσή ἐστιν ἡ μυθοποιΐα. Καὶ

---

[1]) Cfr. I Cor. X, 1—4.

[2]) Cfr. I Cor. V, 7. — Edd. W. et R. „ἐθύθη.“

[3]) Wetst. in textu: „τοῦτο,“ ad marg. vero: „forte legendum: τούτου.“

[4]) Cfr. I Cor. XV, 45. 47. coll. Gen. II, 7.

[5]) Wetst. ad marginem: „Alias: Ἀδάμ.“

[6]) Cfr. I Cor. XV, 45. 47.

γὰρ τὸ γεγραμμένον, οὐκ ἀλλαχῆ, ἢ ἐν τῷ νόμῳ εὑρεθήσεται γεγραμμένον· καὶ ὁ οὐρανὸς δὲ, ὅθεν ὁ κύριος ἦλθεν, οὐχ ἑτέρου δείκνυται ὄντος θεοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ δημιουργοῦ.

ΕΥΤΡ. Οὐρανοὺς κέκτηται ὁ ἀγαθός;

ΜΑΡΚ. Οὐ τοῦ δημιουργοῦ.

ΕΥΤΡ. Παροικεῖ οὖν τῷ δημιουργῷ;

ΜΑΡΚ. Ἰδίους ἔχει οὐρανοὺς ὁ ἀγαθός.

ΕΥΤΡ. Δέδεικται οὖν καὶ ὁ ἀγαθὸς δημιουργὸς ὢν οὐρανῶν.

ΜΑΡΚ. Ἐκεῖνοι οἱ τοῦ ἀγαθοῦ οὐρανοὶ ἀχειροποίητοι, καὶ ἀγένητοι.

ΑΔΑΜ. Οὐκοῦν εἰ ἀγένητοι, καὶ [1]) *ἀνονόμαστοι· τὸ γὰρ ἀγένητον, καὶ ἀνονόμαστον. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτοματισμὸν δογματίζουσι κατὰ τὸν Ἐπίκουρον.*

ΜΑΡΚ. Πῶς;

ΕΥΤΡ. Ὁ ἀπόστολος ἔφη· „ὁ [2]) *δεύτερος ἐξ οὐρανοῦ," — καθ' ὑμᾶς — „κύριος." Ποίου οὖν οὐρανοῦ, ἀναγκαῖόν ἐστι ζητῆσαι. Εἰ μὲν τοῦ δημιουργοῦ, φαίνεται καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ δημιουργοῦ ὤν· εἰ δὲ ἐξ ἄλλου οὐρανοῦ, ὡς φὴς, ζητεῖν χρὴ, εἰ ἀγένητον ἀγενήτου διαφέρειν δύναται.*

ΑΔΑΜ. Ἴσως κατ' αὐτούς· ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ δὲ καὶ τοῖς οὐρανοῖς τοῦ δημιουργοῦ οὐκ ἀποκέχρηται, ἀλλ' οὖν γε τοῖς ὀνόμασι. Πόθεν γὰρ ἔσχον τὸ ὄνομα τοῦ οὐρανοῦ, ἢ δῆλον ἀπὸ τοῦ νόμου; Οὕτω γὰρ λέγει· „ἐκάλεσεν [3]) *ὁ θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν." Σκόπει δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἀσεβὲς τόλμημα, πῶς παρεχάραξαν τὴν γραφήν. Τὴν γὰρ κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἀνελεῖν βουλόμενοι, ἐνήλλαξαν τό· „ὁ* [4]) *δεύτερος ἄν-*

---

[1]) Wetst. in notis: „Picus videtur legisse: *καὶ αὐτοφυεῖς· τὸ γὰρ ἀγένητον καὶ αὐτοφυές.*"

[2]) Cfr. I Cor. XV, 47. [3]) Gen. I, 8.

[4]) Cfr. I Cor. XV, 47.

θρωπος·“ καὶ ἐποίησαν· „ὁ δεύτερος κύριος·“ οὐκ ἰδόντες, ὅτι ἢ ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσειν αὐτοὺς κατὰ [1]) τὴν σάρκα τοῦ πνευματικοῦ Χριστοῦ γένεσιν, ἢ μεταγενέστερον αὐτὸν τοῦ Ἀδὰμ ὁμολογῆσαι. Τὸ γάρ· „ἐγένετο [2]) ὁ πρῶτος·“ καί· „ὁ δεύτερος,“ ἀκούοντες· τί ἕτερον ἢ τοῦτο νοοῦμεν· εἰ ἐκεῖνος μὲν πρῶτος ἐγένετο, ὁ δὲ κύριος δεύτερος· ἀκόλουθόν ἐστι, νοεῖν μεταγενέστερον τὸν κύριον τοῦ Ἀδάμ; Πάλιν γὰρ Κορινθίοις ὁ ἀπόστολος γραφῶν, φησίν· „ὅτι [3]) ὁ θεὸς, ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν [4]) πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης αὐτοῦ, ἐν προσώπῳ Χριστοῦ.“ Τίς οὖν „ὁ [5]) εἰπὼν θεὸς ἐκ σκότους φῶς λάμψαι,“ καὶ τίνι εἰπὼν, καὶ πότε, ἀκριβῶς ζητήσαντες εὑρήσομεν, καὶ τίνα κηρύσσει ὁ ἀπόστολος θεὸν, καὶ πόθεν ἐστὶ τὸ δοθὲν ἡμῖν ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ φῶς. Εἰ μὲν γὰρ ὁ κατ' αὐτοὺς ἀναπλασάμενος, ἀγαθὸς θεός ἐστιν, ὁ τοῦτό τινι ἢ τισιν εἰπὼν, εὑρίσκεται ἄγνωστος ὢν, καὶ δειχθῆναι [6]) δεῖ, πότε ἢ τί, ἢ τίσιν εἶπε. Καὶ [7]) εἶπεν· ψευδὲς τὸ λέγειν, ἄγνωστον, καὶ μηδέποτε πεφανερωμένον, μηδὲ εἰς ἔννοιάν [8]) τινος ἀφικόμενον αὐτὸν ὑπάρχειν. Εἰ γὰρ καὶ πρότερον ἐλάλει τε καὶ ἐπηγγέλλετο, οὔτε ἄγνωστος ἦν, οὔτε τότε πρῶτον, ὥς φασιν, ἐπὶ Τιβερίου κατελθὼν ἐφάνη ἐν Καφαρναούμ. Εἰ δὲ οὐκ ἦν οὗτος, ὁ ὑπο-

---

[1]) Wetst. in textu: „καί,“ ad marg. vero: „Picus κατά.“

[2]) Cfr. I Cor. XV, 45. coll. 47.

[3]) II Cor. IV, 6.

[4]) Wetst. ad marginem: „Alias: ἡμῶν.“

[5]) Cfr. II Cor. IV, 6.

[6]) Ed. Wetst. perperam: „δειχθῆναι δήποτε ἢ τί“ κτλ.

[7]) W. et R. recte, ut videtur, in notis, ille: „Picus et Humfredus corrigunt: καὶ εἰ εἶπεν,“ hic: „lego cum Pico, Humfredo et Perionio: καὶ εἰ εἶπεν.“

[8]) Ed. Wetstenii: εὔνοιάν τινος.

σχόμενος τὸ φῶς, ἀλλ' ὁ δημιουργός· ἐκείνου δηλονότι ἐσμὲν καὶ ἡμεῖς οἱ φωτιζόμενοι, καὶ ὁ Χριστὸς ἐν προσώπῳ λάμπει τὸ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ φῶς. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς, φησὶν, ἄγνωστος ἦν. Ἐφεσίοις δὲ ἐπιστέλλων ὁ ἀπόστολός φησι· „καὶ [1]) ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς· ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἑνὶ σώματι πρὸς τὸν πατέρα.“ Τίνος ἡμεῖς μὲν μακρὰν ὑπήρχομεν, Ἰουδαῖοι δὲ ἐγγύς; Ἆρά γε, κατ' αὐτοὺς, ξένου καὶ ἀγνώστου θεοῦ; Καὶ πῶς ἐκείνου ἐγγὺς Ἰουδαῖοι ὑπῆρχον, ὃν ἐπίσης ἡμῖν ἠγνόουν, ᾧ μήτε ὑπήκουσάν ποτε, ἢ προσέσχον, ἑτέρῳ λατρεύοντες θεῷ, ὡς οὗτοι φάσκουσιν, ἀντικειμένῳ τῇ [2]) τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ προαιρέσει; Φησὶ γοῦν· „δι' [3]) αὐτοῦ ἔχομεν προσαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι πρὸς τὸν πατέρα.“ Πρὸς ποῖον πατέρα, ἢ δηλονότι τὸν κτίσαντα ἡμᾶς; Ἔτι τε ἀναντίῤῥητον ῥητὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀποστόλου παραστήσομεν· ἕνα εἶναι τὸν τῶν ὅλων θεόν τε καὶ κτίστην ἡμῶν τε, καὶ πάσης τῆς κτίσεως, τὸν μόνον ἀγαθὸν θεὸν, οὗ καὶ ὁ κόσμος ἐστὶ καὶ τὰ πάντα. Φησὶ γὰρ Παῦλος· „εἷς [4]) θεὸς πατὴρ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.“ „Πατὴρ [5]) ἐπὶ πάντων, θεὸς,“ τίς οὖν κατ' αὐτοὺς νομισθείη; Πότερον ὁ κατ' αὐτοὺς ἀγαθὸς, ὁ μήτε κτίσας τινὰ ἡμῶν, μήτε τινὸς ὅλως ποιητὴς, ἢ δημιουργὸς ὑπάρχων; Ἢ τίνων ἔσται πατήρ; Οὐκ ἐνδέχεται γὰρ ἐκείνου ἡμᾶς τέκνα εἶναι, ὑφ' οὗ μὴ γεγενήμεθα. Λέγει δὲ καὶ ὁ προφήτης· „οὐχὶ [6]) θεὸς ἔκτισεν ἡμᾶς, καὶ πατὴρ πάντων ἡμῶν ἐστι;“

---

[1]) Ephes. II, 17. 18.

[2]) Wetst. in textu: „τό,“ ad marg. vero: „forte legendum: τῇ.“

[3]) Ephes. II, 18. [4]) Cfr. Ephes. IV, 6.

[5]) Cfr. Ephes. IV, 6. [6]) Cfr. Malach. II, 10.

ΜΑΡΚ. Τῶν πιστευόντων πατήρ ἐστιν ὁ ἀγαθός· λέγει γὰρ Παῦλος, ὅτι εἰς υἱοθεσίαν ἐλήφθημεν.[1])

ΕΥΤΡ. Ὁρᾷς, Μάρκε, μειδιῶντας τοὺς ἀκροατὰς ἐπὶ τῇ ἀπαιδεύτῳ σου φιλονεικίᾳ; Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ ἀπόστολος· „ὅτι[2]) εἷς πατὴρ πιστῶν·“ ἀλλά· „πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.“

ΜΑΡΚ. Ἀλλ' εἶπεν· „εἰς[3]) υἱοθεσίαν ἐλήφθημεν.“ Τίς ποτε τὰ ἴδια υἱοποιεῖται;

ΑΔΑΜ. Ἔσται[4]) οὖν πονηρὸς, ὁ παρὰ ἄκοντος τὰ ἀλλότρια εἰληφὼς, ἀγαθὸς δὲ ὁ συγχωρήσας. Ὅτι δὲ Παῦλος τὸν δημιουργὸν κηρύσσει θεὸν, ἀναντιῤῥήτως ἐστὶ μαθεῖν αὐτοῦ λέγοντος· „ὁ[5]) θεὸς, φησὶ, συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοὺς τιμήν.“ Λάβε δὴ τηλαυγέστερον ῥητόν· „ὥστε,[6]) φησὶ, μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις. Πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστιν, εἴτε Παῦλος, εἴτε Κηφᾶς, εἴτε κόσμος, εἴτε ζωὴ, εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε μέλλοντα· πάντα ὑμῶν,[7]) ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ· Χριστὸς δὲ θεοῦ. Αὕτη γὰρ ἡ διάνοια τοῦ ῥητοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ πρὸς βίαν αὐτοὺς ἀναγκάσει τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν καὶ ἄκοντας. Τίνος γὰρ βούλονται εἶναι τόν Χριστὸν θεοῦ, ἀποκρινάσθωσαν.

ΜΑΡΚ. Τοῦ ἀγαθοῦ.

ΑΔΑΜ. Ἀγαθοῦ ἄρα καὶ ἡμεῖς, οἱ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ ἡμέτερα· τουτέστιν ὁ κόσμος,[8]) καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ὁ θάνατος, καὶ τὰ ἐνεστῶτα, καὶ τὰ μέλλοντα.

ΜΑΡΚ. Ὁ κόσμος τοῦ πονηροῦ ἐστιν.

ΕΥΤΡ. Καὶ ὁ Χριστὸς, καὶ Παῦλος, καὶ Κηφᾶς,

---

[1]) Cfr. Gal. IV, 6. [2]) Cfr. Ephes. IV, 6.

[3]) Cfr. Gal. IV, 5. 6.

[4]) Ed. Wetstenii: Ἔστω οὖν κτλ.

[5]) I Cor. XII, 24. [6]) Cfr. I Cor. III, 21—23.

[7]) Wetst. ad marg.: „Alias: ὑμῶν ἐστιν· ὑμεῖς“ κτλ.

[8]) Cfr. I Cor. III, 22.

καὶ ἡ ζωὴ, κατὰ σὲ, τοῦ πονηροῦ ἔσονται. Φανερῶς γὰρ εἰς δυσσέβειαν ἡ φιλονεικία ἄγει.

ΑΔΑΜ. Οὐκ ὀκνήσω [1]) *καὶ ἕτερον ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου προσενεγκεῖν, οὕτως λέγοντος· „τῷ* [2]) *δὲ θεῷ, φησὶ, χάρις, τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν, ἐν παντὶ τόπῳ· ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· τοῖς* [3]) *'μὲν ὀσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, τοῖς* [4]) *δὲ ὀσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζωήν.“ Ἐξ οὗ τοίνυν τὰ πάντα ἡμῖν ἐστι, δῆλον, ὅτι ἐκ τούτου καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ εὐωδία, εἰς ζωὴν ὑπάρχουσα, τοῖς σωζομένοις· ὀσμὴ δὲ θανατοῦσα, εἰς θάνατον, τοῖς ἀπολλυμένοις. Ταῦτα οὖν ἀναγινώσκοντες, οἱ τῆς τοσαύτης ἀπονοίας κάπηλοι· πῶς εἰσι πονηροὶ ἕτερον* [5]) *ἐπιχειροῦντες λέγειν, ἀγαθόν τε καὶ πατέρα* [6]) *τοῦ Χριστοῦ σώζοντα· καὶ ἕτερον κρίνοντα, ὄντα τοῦ κόσμου κτίστην τε, καὶ δεσπότην; Εἰ γὰρ ἐξ* [7]) *ἑνὸς τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς τέ ἐσμεν, καὶ ὁ κόσμος καὶ ὁ θάνατος, καὶ ἡ ζωὴ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα· ὅ, τε Χριστὸς ὀσμή ἐστι, τισὶ μὲν ζωῆς, τισὶ δὲ θανάτου· περισσὴ ἡ τοῦ θεοῦ ἔσται παρεύρεσις. Πῶς δὲ οὐκ αἰδοῦνται, λέγοντος Παύλου· „ὅτι* [8]) *ἐμοὶ,*

---

[1]) Wetst. in textu: „*ὀκνύσω*,“ ad marg. vero: „lege: *ὀκνήσω*.“

[2]) Cfr. II Cor. II, 14—16.

[3]) Wetst. ad marginem: „Alias: *οἷς*.“

[4]) Wetst. ad marginem: „Alias: *οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν*.“

[5]) Wetst. in textu: „*ἕτεροι*,“ ad marg. vero: „lege: *ἕτερον*.“

[6]) Wetst. in textu: „*πνεῦμα*,“ ad marg. vero: „Picus: *πατέρα*.“ Idem in notis: „compendium literarum in autographo decepit Cod. nostri descriptorem, ut *πρα* legerit pro *πνα*: illud *πατέρα*, hoc *πνεῦμα* denotat. Humfredus et Picus recte legerunt: *πατέρα τοῦ Χριστοῦ*.“

[7]) Cfr. I Cor. VIII, 6. [8]) Cfr. Ephes. III, 8 9.

φησὶ, τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων, ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ, καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων τῷ θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι;" Αὕτη ἦν ἡ ἀπὸ τῶν αἰώνων οἰκονομία τοῦ ἀνεξιχνιάστου πλούτου τοῦ Χριστοῦ ἀποκεκρυμμένη· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ μυστήριον, ὃ εὐαγγελίζεται, καὶ φωτίζει τοῖς ἔθνεσι Παῦλος. Φανερὸν, ὅτι τοῦ κτίσαντός ἐστιν ἀπόστολος,[1]) ὁ τὴν ἐν αὐτῷ ἀποκεκρυμμένην φωτίζων οἰκονομίαν· τόν τε ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ, οὐχ ἑτέρου, ἀλλὰ τοῦ τὰ πάντα κτίσαντος λέγων. Τί μήν; Σαφῶς καὶ ἀναντιῤῥήτως ἐπέγνω τὸν νόμον, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν[2]) προστάγματά φησιν· „ὥστε[3]) ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καὶ δικαία, καὶ ἀγαθή." Καὶ πάλιν· „ἡ[4]) ἁμαρτία ἵνα φανῇ ἁμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον." Ἀγαθῆς τοίνυν τῆς κατὰ τὸν νόμον οὔσης ἐντολῆς, ὡς γέγραπται· δηλονότι ἀγαθὸς ἐξ ἀνάγκης ὁμολογηθήσεται καὶ ὁ δοὺς αὐτήν· εἴ γε ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται.[5]) Καὶ πάλιν· „περιτομὴ[6]) μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσῃς." Εἰ γὰρ ὠφελεῖ ἡ περιτομὴ τοὺς πράσσοντας τὸν νόμον, φανερὸν, ὅτι ἀγαθὴ αὐτοῖς[7]) εὑρίσκεται. Τίς γὰρ οὕτως μέμηνεν, ὡς τὰ ὠφελοῦντα μὴ ὁμολογεῖν εἶναι ἀγαθά; Καὶ ἡ διὰ Μωσέως δοθεῖσα „πέτρα[8]) ὁ Χριστὸς ἦν·" ὡς δέδειχε Παῦλος. Ἢ οὖν ἀποφα-

---

[1]) Wetst. in variantibus lectionibus: „hic desinit Cod. Reg. primus."

[2]) Wetst. in textu: „αὐτῶν," ad marg. vero: „lege αὐτόν."

[3]) Rom. VII, 12. [4]) Cfr. Rom. VII, 13.

[5]) Cfr. Matth. VII, 20. [6]) Rom. II, 25.

[7]) Wetst. in textu: „αὐτῆς," ad marg. vero: „Picus: αὐτοῖς."

[8]) Cfr. I Cor. X, 4.

νοῦνται οὐκ ἀγαθὸν τὸν Χριστὸν, ἢ τὸν δόντα τὴν πέτραν ἀγαθὸν ὁμολογήσουσι. Τὸ δὲ ποτήριον [1]) *τῆς εὐλογίας, τόν τε ἄρτον, ὃν κλῶμεν, ἡνίκα ἂν λέγῃ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σώματος τοῦ κυρίου εἶναι κοινωνίαν· οὐχὶ πάντως καὶ ἀγαθὰ συνυπακούεσθαι βούλεται; Εἰ δὲ μὴ, πρὸς τὰ πονηρὰ ἔσται ἡ τοῦ αἵματος, καὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ* [2]) *κοινωνία· φωτὶ πρὸς σκότος. Ἐὰν δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γεγραμμένον ἀναγνῶσιν,* [3]) *ὅτι ὁ κύριος ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχαριστεῖ· οὐχὶ πρὸς τὸν κτίστην εὐχαριστεῖ; Λαβὼν* [4]) *δὲ ἄρτον καὶ ποτήριον, καὶ εὐλογήσας· ἕτερον οὖν εὐλογεῖ ὑπὲρ τῶν τοῦ δημιουργοῦ κτισμάτων, ἢ τὸν αὐτὰ ποιήσαντα, καὶ παρέχοντα;*

ΜΑΡΚ. Ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου καὶ τοῦ εὐαγγελίου ἐμάθομεν, καὶ τὸν δημιουργὸν, καὶ τὰ κτίσματα αὐτοῦ, πονηρά.

ΑΔΑΜ. Ἃ ὁ Χριστὸς ἀγαθὰ ὁμολογεῖ, σὺ λέγεις πονηρά;

ΜΑΡΚ. Οὐ λέγει ἀγαθὸν τὸν κόσμον, οὐδὲ τὰ κτίσματα αὐτοῦ. Λέγει γάρ· „εἰ [5]) *ἦτε ἐκ τούτου τοῦ κόσμου, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει.“*

ΑΔΑΜ. Αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος δίδωμί σοι φωνὰς, λέγοντος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· „ἐάν [6]) *τινα, φησὶν, ἐξ*

---

[1]) Cfr. I Cor. X, 16.

[2]) Wetst. in notis: „Pici Cod. (itemque, teste Ruaeo, Perionius) plenius: *Jesu communicatio: sicque frustra dicetur: quae communicatio luci ad tenebras?* Proinde legisse videntur: *Ἰησοῦ κοινωνία· καὶ οὕτως εἰκῇ λέγεται· τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;* Cfr. II Cor. VI, 14. Fefellit exscriptorem nomen *κοινωνία*, quod brevi intervallo recurrit: praetermisit ergo quicquid inter utrumque scriptum erat.“

[3]) Cfr. Luc. IX, 16.

[4]) Cfr. Luc. XXII, 19. 20. — Wetst. ad marginem: „lege: *λαβών τε ἄρτον*“ *κτλ.*

[5]) Cfr. ev. Joann. XV, 19.

[6]) Cfr. Matth. VII, 9—11. coll. Luc. XI, 12. 13.

ὑμῶν αἰτήσει ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ ἐὰν αἰτήσει ἰχθὺν, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ καὶ αἰτήσει ᾠὸν, μὴ ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον; Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν,“ καὶ [1]) *τὰ ἑξῆς. Ἀγαθὰ οὖν ὁμολογήσας δόματα ἄρτον τε, καὶ ᾠὸν, καὶ ἰχθὺν, ἅ ἐστι κτίσματα τοῦ δημιουργοῦ· πῶς οὐ δι' αὐτῶν καὶ τὸν τούτων ποιητὴν ἀγαθὸν νοεῖσθαι βούλεται; εἴγε τὸ δένδρον ἐκ τῶν ἰδίων καρπῶν γινώσκεται.* [2]) *Ὅταν δὲ λέγει ὁ σωτὴρ, ὅτι „ὁμοία* [3]) *ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως,“ ἢ „ζύμῃ,“* [4]) *ἢ „σαγήνῃ,“* [5]) *ἤ τινι τοιούτῳ· τὰ κτίσματα τοῦ δημιουργοῦ θεοῦ, οἷς ὁμοίαν εἶναι λέγει ὁ κύριος τοῦ θεοῦ τὴν βασιλείαν, πονηρὰ ἀποκαλοῦντες, τίνα γνώμην ἔχουσιν περὶ τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας, ἐννοείτωσαν. Εἰ* [6]) *γὰρ ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως πονηρός ἐστιν, ὡς πονηροῦ κατ' αὐτοὺς θεοῦ κτίσμα ὑπάρχον· ἢ καὶ τὰ λοιπά· δηλονότι καὶ ἣν ὁμοιοῖ αὐτοῖς βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ τί χρήζομεν αὐτῆς, οὔσης πονηρᾶς; Εἰ δὲ ἀγαθή ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐξ ἀνάγκης ἀγαθός ἐστι καὶ ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὧν ὁμοία ἐστὶν ἡ ἀγαθὴ τοῦ θεοῦ βασιλεία.*

ΜΑΡΚ. Φανερὰν φωνὴν τοῦ ἀποστόλου παρέχομαι, τὴν δεικνύουσαν, ὅτι τοῦ κόσμου ἄλλος ἐστὶ θεός. Οὕτω γὰρ λέγει· „ἐν [7]) *οἷς, φησὶν, ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων.“*

ΕΥΤΡΟΠΙΟΣ, τῆς ἐκκλησίας γενέσθαι εὐχόμε-

---

[1]) Desunt in ed. Wetst. verba: „*καὶ τὰ ἑξῆς.*“

[2]) Cfr. Luc. VI, 44.

[3]) Cfr. Matth. XIII, 31. — Edd. W. et R. constanter: *σινάπεος.*

[4]) Cfr. Matth. XIII, 33. [5]) Cfr. Matth. XIII, 47.

[6]) Wetst. ad marginem: „forte legendum: *ἤ.*“

[7]) II Cor. IV, 4.

νος·[1]) Λεξιθηροῦντες τὰς ἐκ τῶν γραφῶν ῥήσεις, καὶ ἀγκιστρεύοντες πρὸς τὴν ἑαυτῶν νόσον τε καὶ πρόληψιν, εἰς βάραθρον καὶ ἀκανθώδεις ἀτραπούς· βαδίζοντες τὴν ἐπευθύνουσαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁδὸν, ἧς ὑπερασπιστὴς τυγχάνεις· ταῦτα δὲ ἐν τοῖς ὀπίσω διὰ μακροῦ τὴν ἐπίλυσιν ἔχει· σὺ δὲ, ὡς ἐπιλησθεὶς, οὐ παύῃ τῆς ἀντιλογίας. Δίκαιον οὖν ἐστιν, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, — εἴγε καὶ αὐτὸς στέργεις τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεχθεῖσιν, ἀμφότεροι γάρ με κριτὴν ᾑρήσασθε —, πεισθῆναι τοῖς ὑπὸ Ἀδαμαντίου περὶ τῆς εἰς θεὸν εὐσεβείας ὁρισθεῖσι, καὶ προστεθῆναι τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ· ἧς κἀγὼ, ξένος ὢν, εὔχομαι γενέσθαι τέκνον. Ὅρα δὲ, ὅτι καὶ πάντες οἱ ἀκροώμενοι ἀδελφοὶ τούτῳ τὴν εὐσεβῆ δόξαν μαρτυροῦσιν. Αὐτάρκως τοίνυν διειλεγμένων πάντων τῶν πανούργως καὶ ἀσεβῶς συντεθειμένων σοφισμάτων, καιρὸς ἔχει πέρας ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ, ὃ καὶ ὑμῖν ὑποδείξας[2]) ἀγὼν, ὁμαλωτάτην, καὶ λείαν, καὶ ἀληθῆ πίστιν· ἐξ ἧς ἀπελήλαται τὸ ψεῦδος, ἐξελήλαται δὲ πᾶσα φαντασία· ἕνα καὶ μόνον θεὸν ὑποδεικνύουσα ἐν ἁγίᾳ, καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι· οὐ νόθον, καὶ ἐπείσακτον, καὶ ξένον, καὶ ἀκτήμονα, καὶ πάροικον, καὶ ἀλλοτρίων ἐπιθυμητὴν, ὡς οἱ ἀσεβεῖς δογματίζουσιν αἱρετικοί· ἀλλὰ τὸν τῶν ἰδίων κτημάτων δημιουργὸν, ᾧ τὰ πάντα ὑποτέτακται· ᾧ οὐχ ὕλη σύνθρονος, οὐχ ἕτερόν τι, ὧν αἱρετικοὶ συκοφαντοῦσιν, πλὴν τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁμοούσιος γὰρ, καὶ ἀχώριστος ἡ μακαρία τριάς· ὃς ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἀγαθότητι συνεστήσατο· οὗ λόγος ἄνθρωπον κατὰ[3]) δικαίαν οἰκονομίαν ἀληθῶς ἀπεφάνθη

---

[1]) Wetst. in notis: „Picus vertit: *cum optetis esse de ecclesia.* Legit ergo: εὐχόμενοι. Sed praefero nostram lectionem."

[2]) W. et R. in textu: „ὑποδείξας ἄγων," W. tamen ad marginem: „forte legendum: ἀγών," R. in notis: „lego: ὑπέδειξεν ἀγών."

[3]) W. et R. in textu: „καὶ δικαίαν," W. tamen ad

ἀνειληφώς, οὐκ αἰδούμενος καὶ[1]) *ὃ ἐδημιούργησεν, ἀναλαβεῖν, τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἕνεκα· ὃς „ἐλθὼν*[2]) *εὐηγγελίσατο εἰρήνην τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς·“ καὶ σὲ*[3]) *καταλλάξαι τῷ θεῷ, καὶ πατρὶ διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ὃ ἐξέχεεν ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου· καὶ ἡμᾶς καταρτίσει πάντας, καὶ στηρίξει, ἵνα ἤρεμον*[4]) *καὶ ἡσύχιον βίον διάγοντες ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι, καταλειφθῶμεν*[5]) *ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, τῶν κόπων τὰς ἀμοιβὰς παρ' αὐτῷ ἔχοντες, καὶ τὴν ἀληθινὴν ἡμῶν ζωήν. „Κέκρυπται*[6]) *γὰρ ἡ ζωὴ ἡμῶν σὺν τῷ Χριστῷ, ἐν τῷ θεῷ. Ὅταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, σὺν*[7]) *τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ φανερωθησόμεθα ἐν δόξῃ·“ ὃς καὶ ὁσίως ἀναστήσειν τὸν ἄνθρωπον ἐπηγγείλατο, σὺν τῷ σώματι ἀθανασίας μεθέξοντα, καὶ ἀφθόνου δωρεᾶς ἀπολαύσοντα·*[8]) *ὃς καὶ διὰ τοῦ αὐτεξουσίου δικαίως ἅπαντας εἰς κρίσιν ἄξειν ἀποδέδεικται· ᾧ οὐδὲν ἀντικεῖσθαι πέφυκεν· ᾧ πᾶσα ἐξουσία ὑπόκειται· ᾧ δικαίως λατρεύει ἡ οἰκουμένη πᾶσα, καὶ τὸ τῶν ἐπισκόπων στῖφος, ἔτι μὴν καὶ τὸ τούτων διδασκαλεῖον·*[9]) *οἷς εὐσεβῶς πειθόμενοι συνα-*

---

marginem: „forte legendum: *κατὰ δικαίαν,*“ R. in notis: „lego: *κατὰ δικαίαν.*“

[1]) Deest „*καί*“ in ed. Wetstenii.

[2]) Cfr. Ephes. II, 17.

[3]) Wetst. ad marginem: „Alias deest: *σέ.*“

[4]) Cfr. I Tim. II, 2.

[5]) Wetst. in variantibus lectionibus: „Thomas Gale legendum esse censuit: *καταληφθῶμεν.*“

[6]) Cfr. Coloss. III, 3. 4.

[7]) Wetst. ad marginem: „Alias: *τότε καὶ ἡμεῖς σὺν τῷ Χριστῷ.*“

[8]) W. et R. in textu: „*ἀπολαύοντα,*“ W. tamen ad marg., R. in notis: „lege: *ἀπολαύσοντα.*“

[9]) Wetstenii Codex (itemq. ed. Wetst. in textu): „*διδασκάλων.*“ R. — Wetst. ad marginem: „lege: „*διδασκαλεῖον,*“ in notis: „legunt Picus et Humfredus: *διδασκαλεῖον.*“

γελάζονται βασιλεῖς, καὶ πάντες ἄρχοντες, σύμψηφοι μὲν τῆς ἀληθείας γιγνόμενοι, ἀπωθεῖσθαι δὲ καὶ ἀποκλείειν τὸ ψεῦδος πειρώμενοι. Αὐτῇ γὰρ μόνῃ, ὡς ἀληθῶς, δικαίως, εὐσεβῶς, καὶ ὁσίως, ἡ καθόλου ἐκκλησία πολιτεύεται· ἧς οἱ τραπέντες,[1] *καὶ ἀποσφαλέντες, πόῤῥω τῆς ἀληθείας τυγχάνουσι· λόγῳ μὲν ἀπαγγελλόμενοι εἰδέναι ἀλήθειαν, ἔργῳ δὲ μακρὰν ἀφεστηκότες αὐτῆς. Ὅθεν δίκαιον ἡγοῦμαι, τοὺς*[2] *περὶ Μαρῖνον μὴ παραιτήσασθαι τὴν παρ᾽ ἐμοῦ ἀπόφασιν καὶ παραίνεσιν· ἀποσχέσθαι δὲ τοῦ ἀτάκτου, καὶ ἀσυντάκτου καὶ ἐπισφαλοῦς δόγματος· καὶ ἀποῤῥίψαντας τὸν αἰδῶ, ἀναδραμεῖν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ καὶ δικαίαν πίστιν· σωζόμενοι σὺν ἡμῖν, γινόμενοι θείων μαθημάτων μύσται.*

Θεῖε,[3] *πάνσοφε,*[4] *κεκοσμημένε γνώσει· καλῶς τὴν τῶν ἀθέων δογμάτων προστάτην πεντάδα, κατὰ θεοῦ μανεῖσαν, ἀπέδειξας. Διό σε πάντες οἱ πιστοὶ γεραίροντες, τὴν ἐπὶ Δαυὶδ στεφανοῦμέν σε φωνήν· ἔκτεινε Δαυὶδ Γολιὰδ τὸν τύραννον, καὶ Ἀδαμάντιος τὸ θεομάχον δόγμα· καὶ ἦραν*[5] *„ὄνειδος ἐξ υἱῶν Ἰσραήλ.“*

---

[1]) Wetst. in variantibus lectionibus: „Thomas Gale legi voluit: *ἀποτραπέντες* vel *ἐκτραπέντες*.“

[2]) Wetsten. in notis: „Picus legisse videtur: *τὸν Μαρῖνον*.“

[3]) R. in notis, Wetst. adstipulante: „deerat hic epilogus in Pici et Perionii Codd. Mss.“

[4]) Wetst. in variantibus lectionibus: „Thomas Gale legi voluit: *πανσόφῳ κεκοσμημένε γνώσει*.“

[5]) Cfr. 1 Sam. XVII, 36. (1 Regg.)

INDEX

LOCORUM SACRAE SCRIPTURAE.

Corrigenda.

Pag. 250. lin. 2. a fine legas: τὴν λύτταν.
— 264. not. 2. legas: Cfr. I. Cor. I, 11. 12. 13.
— 272. lin. 4. legas: τοὐναντίον εὐχήν.
— 308. lin. 15. et 17. legas: αὐτοῦ.
— 374. lin. 18 legas: ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
— 378. lin. 5. et 6. legas: Σουμανίτιδος.

Typis fratrum Unger.

